عاشقە ناودارەکان

جڵدی یەکەم

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسیار: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

ناونیشان:

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

عاشقە ناودارەکان

جلّدی یەکەم

و: موکری

ناوی کتێب: عاشقە ناودارەکان – جلّدی یەکەم
وەرگێڕانی: موکری
بڵاوکراوەی ئاراس– ژمارە: ٦٧٢
هەڵەگری: وەرگێڕ + شێرزاد فەقێ ئیسماعیل
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە: ئاراس ئەکرەم
بەرگ: مریەم موتەقییان
چاپی یەکەم، هەولێر– ٢٠٠٧
لە کتێبخانەی گشتیی هەولێر ژمارە (١٢٢٠)ی ساڵی ٢٠٠٧ی دراوەتێ

پێرست

پێشەکی 7

نەوجەوانێ لە باغی گەورەدا. 13

تەکبیری سەرەک وەزیرانی فەڕەنسا. 35

بووکی دەربار–ی فەڕەنسا. 59

قەسری ڤەرسای. 79

حیکایەتە سەیرەکانی جەنگە کۆنەکان. 97

کۆتایی کارەکانی شازادە خانمێ. 117

سەرئەنجام لاڤالیر لە دەربارەوە پەنای بۆ سەومەعە برد. 139

مەرگی مەلیکەی فەڕەنسا و ژنهێنانە سەیرەکەی لویی چواردەهەم. 159

ژنێ بەناوی سەفیری فەڕەنساوە هاتە دەربار–ی ئێران. 185

فەڕەنسا، پاش مەرگی لویی چواردەهەم. 217

کچێکی سادە و مەعسوم بووە مەلیکەی فەڕەنسا. 239

ژنێک حوکمی فەڕەنسا دەکات. 273

چی بوو، وا سوپاییێکی سەرکەوتوو لە مەیدانی جەنگدا پاشەکشێی کرد. 297

ئەمەیە ئەنجامی بەرگری لە ئابڕوو و شەرەفی ئینسانی. 319

فەڕەنسا و ڕوسیا پەیمانی دۆستییان بەست. 343

ماری ئەنتوانێت بووە بووکی دەرباری فەرەنسا. 373

چۆن گەورەترین خزمەتگوزاری فەرەنسا سزادرا؟ 393

درم لویی پانزەهەمی کوشت و لویی شانزەهەمی کردە فەرمانڕەوا. 415

تریانون. 429

ئەو شوێنەی عەشق و هاوسەرگیری تێدا تاوانە! 441

ماری ئەنتوانێتی مزەوەر و مەسەلەی ملوانکەکە، دەربار–ی بەدناو کرد. 467

دڵدارییەکانی موحامییەکی گەنج. 509

بەسەرهاتی گەنجێکی جوانی خاوەن زەردەخەنەی سەرسوڕهێنەر. 535

پێشەکی

ئەم کتێبە، سێ بەرگە، زەبیح الله مەنسووری، هەر ئەوەندەی لەسەر بەرگەکان نووسیوە، (تەرجەمە و ئیقتیباس) نەینووسیوە، نووسەرەکەی کێیە و لە چ زمانێ تەرجەمەی کردووە.

دیارە ئەمەش کارێکی ڕەوا نییە، ناوی نووسەر نەهێنرێ و ئەو زمانەش فەرامۆش کرێ کە تەرجەمەی لێوە کراوە، جا لێرەدا سۆنگەی ئەم کارەی موتەرجیمە فارسییەکە نازانم کە بۆچ ئەمەی کردووە، بەڵام لە هەموو حاڵەتێکدا، ئەم جۆرە کارە، بە ناڕەوا لە قەڵەم دەدرێ، موئەلیف و زمانی موئەلیف پشتگوێ خرێن.

موتەرجیم، لە ئاستی موئەلیف، شتێکی ئەوتۆ نییە. ماندووبوونە سەرەکییەکە بۆ موئەلیف دەگەڕێتەوە، موتەرجیمیش هەر تەنیا ئەو حیسابەی لەگەڵ دەکرێ، زمانی تەرجەمەکەی چاکە یا نەء. بە ئەمانەتەوە تەرجەمەی کردووە، یا نەء. باوەڕ ناکەم لەمە زیاتر حیسابی لەگەڵدا بکرێت بەڵام حیساب لەگەڵ موئەلیفدا، حیسابێکی قورسە، نەخاسمە ئەگەر بابەتەکەی بابەتی یاداشتی مێژوویی بیت، ئەوا سەدان حیسابی قورسی لەگەڵ دەکرێ هەر لەوەی کە (بێ لایەن بووە یا نەء؟) ئەوانەی باسی دەکات، بەڵگەی مێژووییان هەیە یا نەء؟ یا پەنای بردووەتە بەر (دەڵێن) یا حەز و ویستی خۆی زاڵ کردووە بەسەر نووسینەکەی، یا بەخواستی دەسەڵاتداران کەوتووەتە چەواشەکاری یا نەء؟ ئێمە لەم سێ جلّدەدا، ڕووبەڕووی ڕووداو گەلێ دەبینەوە، کە تەواوێ بۆ واقیعی کورد نامۆیە، یا ڕاستتر ئەگەر هەندێ لەو کارگەلەیش لە ژیان و مێژووی کوردا هەبووبێت، ڕەنگە بەو خەستییە نەبووبێ.

تەنانەت ئەگەر هاومامەندیش بن، ئەوا لە لای کورد تۆمار نەکراون، نەتەوەکانی دی، تۆماریان کردووە، کەم تا کورتێ سوودیان لێ وەرگرتووە، ناڵێم سوود وەرگرتنەکانیان، تا ئەو ڕادەیەیە، عیبرەتیان لێ وەرگرتبێ و تا خۆیان لە قەرەی ئەو جۆرە کارانە نەدەن و بە مەعنایێک خۆیان پاراستووە. من ئەم بوختانە بۆ هیچ

میللەتێکی زەنگزەدە ناکەم، چونکە سەرلەبەری ڕووداوەکانی نێو ئەم سێ جلدە پەیوەستن بەئینسان بە (گۆشت و خوێن) ئینسانیش لە هەموو حاڵەتێکدا دەکاتە ئینسان، واتە دەکاتە تۆپەڵێک غەریزە، نەزوە، خۆپەرستی، دەسەڵات پەرستی، دەسەڵات خوازی، چەوساندنەوە، خۆ دەرخستن، حەز بە تەمەلوق بیستن و جار جارەش تەمەلوق گوتن. ئەو ڕووداوانەی لە نێو ئەم سێ جلّدەدا هەیە پەیوەست نین، تەنیا بەو چەند سەد ساڵەی ئەو مێژووەی باس کراوە. دڵنیام بەر لەو مێژووە و لە ئێستا و ئایندەشدا، هەمان ڕووداو هەبووە دەشبێ و دووبارەش دەبێتەوە. واتە تا تاقە ئینسانێ بمێنێ ئەو نەزعانە هەر دەمێنن و ڕۆحی تەدمیریش هەر دەمێنێ. ئەو تاقە ئینسانەی کە (گریمان) لەسەر گۆی زەویدا، بەتەنیا مایەوە، ئەڵبەتە کەسی دەست ناکەوێ، بۆ دامرکاندنەوەی نەزووە تەدمیرییەکەی ناچار خۆی دەکوژێ، دڵسۆزییەک بەرامبەر شتێک دەنوێنێ کە ئەسڵەن هی خۆی نییە و لەگەڵ لەدایکبوونیا فەرز کراوەتە سەری و دەبێ بیکات، دەنا ئینسان نییە. ئەم مەوزووعە ئەگەر جلّەوی قەڵەمەکەم نەگرم، درێژەی هەیە و منیش شارەزا و لێهاتوو نیم تا پڕ بەپیستی ئەم مەوزووعە قسان بکەم، نە ئەو کەسە دۆگمایەشم کە پێموابێ، ئەمانە ئەو حەقیقەتەن کە قابیل بەڕەخنە و هەڵوەشاندنەوە نەبن.

من لێرەدا حوکم بۆ خوێنەر بەجێ دێڵم و لە درێژداڕی خۆ بەدوور دەگرم.

ئەوەی مەبەستمە بۆ خوێنەری ڕوون کەمەوە، چەند خاڵێکی گرنگن:

١– یەکەمیان: تەرجەمەی وشە بە وشەم نەکردووە، هەوڵم داوە مەعنا تەرجەمە بکەم و مەبەستی سەرەکی کتێبەکە بخەمە ڕوو، نەک دەقاودەقی (هەندێ وشەی مونقەریز) بهێنمەوە، بەناوی ئەمانەتی تەرجەمەوە، زمانە کوردییەکە بشێوێنم و بکەومە نێو گۆڕستانی وشە مردووەکانی زمانی دی، ڕوحێکی ئیفلیجی کوردییان بەبەرداکەم.

٢– موتەجەرمی فارسی (زەبیح الله)ی مەنسووری، هەند درێژداڕی کردووە و ڕستە و ماناکانی لە پەڕەگرافێکدا دووبارە و سێ بارە کردووەتەوە بەقەولی خۆیان کاری (خستە کنندە)ی کردووە، هەوڵم داوە، بەهەندێ کورتکردنەوە نەهێڵم خوێنەری کورد (زۆر) بێزار بێت.

٣– لە بەکارهێنانی ناو و سیفەت، ئەو موتەرجیمە فارسییە، هەمیشە ناو و سیفەتەکانی نووسیوە، بۆ نموونە لە دە دێڕدا دەیان جار ئەم ڕستانەی دووبارە کردووەتەوە (ماری ئەنتوانێتی مەلیکەی فەڕەنسا) (لویی شانزەهەمی پاشای فەرەنسا) و (کاترینی دووەمی مەلیکەی ڕوسیا) من ناڵێم هەموو جار بەڵکو زۆرجار هەر بەوەندە ئیکتفام کردووە و نووسیومە (ماری ئەنتوانێت) و (لویی شانزەهەم) و (کاترینی دووەم)، جگە لەوەی دەیان جار لەگەڵ ناوهێنانی هەر ناوێکدا، شوێنی ناوەکەش دووبارە دەکاتەوە: وەک قەسری (فونتن بلو) واقیع درپاریس. من تەنیا ناوەکانم نووسیوە، بەپێویستم نەزانیوە، هەر کە ئەو ناوەم بەرچاو کەوتبێ یەکسەر وەک (موتەرجیمە فارسییەکە شوێنەکەشی) بنووسم، بۆ نموونە ئەگەر سەد جار گوتبێتی (ناپلیۆن پۆناپارت سردار فاتح میللەت فەڕەنسا) ڕەنگە جارێ ناپلیۆنم بەم سیفەتە تەرجەمە کردبێ، ئیدی لەوەولا بەوە ئیکتفام کردووە بنووسم ناپلیۆن، تەنانەت ناوی باوکیشیم نەهێناوە.

٤– لە هەندێ شوێندا پەرەگراف هەندێ جار بەلاپەڕە، خۆم دامرشتووە پابەندی شێوە دارشتنەکەی مەتنە فارسییەکە نەبووم، چونکە دەمزانی خوێنەری کورد ئەو دارشتنەم لێ قبوڵ ناکات و حەقیشیەتی.

٥– نەک هەر تەنیا ڕستە و پەرەگراف بەڵکو لاپەڕە و چەندین لاپەڕەم پەڕاندووە، تەرجەمەم نەکردووە.

٦– هەندێ جار لە ڕێنووسدا هەڵەی دەسئەنقەستم کردووە، هەر جارە و وشەیەکم بەجۆرێ نووسیوە، دیارە ویستوومە بڵێم، مادامێکی ڕێنووسی یەکگرتوومان نییە، ئەم پاشاگەردانییە لە ئارادایە دەبێ هەروابێ یا بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ گوتوومە، ڕێنووسی یەکگرتوو تەنیا ئەرکی نووسەر و موتەرجیم نییە، ئەرکی مۆئەسەساتە: ئەرکی کۆڕی زانیارییە ئەگەر ئەوان بەدروستی ئەمە نەکەن (ناجیییە گەر بڵێم هیچیان نەکردووە، کاری لەبەر چاویان هەیەو شایستەی سوپاسن، بەڵام کارەکەیان جێگیر نەبووە) گلەییش لەم پاشا گەردانییە ناکرێ، یا هەر هیچ نەبێ من خۆم گلەیی لەم بێ سەروبەرییەی ڕێنووسی خۆم ناکەم، چونکە ئەرکی من شتێکی دییە.

٧– لە بەکارهێنانی وشەی غەیرە کوردی بەتایبەتی عەرەبی سڵم نەکردووەتەوە، ئەویش لەبەرئەوەی مەعلومە زمانی هیچ میللەتێ لە نێو قاوغەکەی خۆیدا پەرە ناسێنێ و دەبێ ئەو قاوغە بشکێنێ و ئاسۆی بەرینتری (مەعنا) بۆ وشەکان بداتە بەر زەین. ئەمەشم بۆ ئەوە نەکردووە، کە لە زمانی کوردیدا کوڵ و کوڵەوار بم نەخێر. هەر هیچ نەبێ (هەندەی سورەسورنێکی لێ دەزانم) لێرەدا نامەوێ، زمانی کوردی بەراورد بکەم لەگەڵ فارسی، تورکی، ئازەری، تەنانەت عەرەبیش کە خودی قورئان سەدان کەلیمەی غەیرە عەرەبی تێدایە، نامەوێ بڵێم سەدا هەشتای فارسی وشەگەلی مردووی عەرەبین و سەدا هەشتا زیاتری تورکی، عەرەبی و فارسین دیارە زمانەکانی ئەوروپاش بەجوانیش سوودیان لە یەکدی وەرگرتووە.

٨– بای ئەوەشم هێشتووەتەوە، هەندێ کەس بازووی ڕەخنەی لێ هەڵماڵێ بەچاک و خراپ بکەوێتە نێو ئەم تەرجەمەیەوە، تەنانەت بەوەش دڵگیر نابم گەر بڵێ (هەر هیچ نییە) و خەتی ڕاست و چەپی بەسەردا بهێنێ. ئەمەشم بۆ ئەمە کردووە ڕێ بۆ هەموو لایەک خۆشکەم بەشداری ئەم تەرجەمەیە بکەن و بەوردی بخوێنرێتەوە نە قەڵس دەبم گەر خەتی ڕاست و چەپی بەسەردا بێنن. نە کەیف خۆش دەبم گەر (ئافەرین–م) لێ بکەن. هەردوو حاڵەت بۆ من شتێکی ئەوتۆ ناگەیەنێ، چونکە نەیەکەمیان ساردم دەکاتەوە کە چیدی کار نەکەم، نەدووەمیان لەخۆ باییم دەکات و ببێتە مایەی ئەوەی (کارم پێ نەکات)!

٩– موتەرجیمی فارسی، لە هەندێ شوێندا ناو و زەمانی لێ تێکچووە و من چاکم کردووەتەوە، ئەگەر دەڵێن بۆ، ئەوا منیش دەڵێم:

أ– شاکارێکی مانەندی دۆن کیخۆتەی– سەرڤانتسم تەرجەمە نەکردووە، تا بکەومەوە بەر حیسابی خیانەتی ئەدەبی، ئەوەی تەرجەمەم کردووە هەندێ یاداشتنامەن، ئاساییە موتەرجیمە فارسییەکە هەندێ ناو و زەمانی لێ تێکچووبێ و منیش چاکم کردبێتەوە (لە لاپەڕەی خۆی و لە ژێر نووسینەکاندا ئیشارەتم پێداوە. بۆیە ناوی دۆن کیخۆتە دەهێنم ئەمە بگێڕمەوە: سەرڤانتس لە جلدی یەکەمی دۆن کیخۆتەدا باسی ئەوە دەکات کەرەکەی سانچوپنسای یاوەری دەدزرێ. لە جلدی

دووەمدا– سەرڤانتس لەبیری دەچێتەوە کە کەرەکەی سانچۆپنسا دزراوە. موتەرجیمی فەرەنسی دۆن کیخۆنە (کە کردوویەتی بەدۆن کیشۆت) ئەم هەڵەیە بۆ سەرڤانتس چاک دەکاتەوە. پاش ئەوەی فەڕەنسییەکان بەمە دەزانن، دەیکەنە هەڵلاو بەموتەرجیمە فەڕەنسییەکە دەڵێن: (هی ئەوە نیت هەڵەی سەرڤانیس چاک کەیتەوە).

ب– ئەم چاککردنەوەیەی من، دەسکاری کردنی فکر نییە، هەروەها دەسکاری کردنی ئسلوبیش نییە.

ج– ئەم دەسکاری کردنە؛ بەهیچ جۆرێ منەت نییە بەسەر موتەرجیمی فارسی. چونکە ئەو جۆرە هەڵانە لە هەموومان بەدەر نییە.

١٠– خۆم بە بێبەری نازانم کە هەڵەم نەکردبێ. گەلێ دڵنیام کە هەڵەم کردووە، دووریش نییە لەم تەرجەمەیەدا هەڵەی زەقیشم کردبێ. سوپاسی هەموو ئەو کەسانە دەکەم گەر، حەرفێ، کەلیمەیەک، ڕستەیەک، پەڕەگرافێکم بۆ چاک بکەنەوە، لێرەشدا دەمەوێ جوامێریی موتەرجیمێکی کورد بخەمە ڕوو ئەویش محمدی قازییە، کە زۆربەی شاکارە ئەدەبییەکانی لە زمانی فەڕەنسییەوە تەرجەمە کردووەتە فارسی.

گەنجێکی تەمەن بیست ساڵە، ڕەخنەی لە تەرجەمەکانی محمدی قازی گرتبوو، کە لە هەندێ شوێندا تەرجەمەکەی سەرچیغە.

محمدی قازی گوتی، ئەو گەنجە ڕاست دەکات، ئەو دەمەی کە ئەو بەرهەمەم تەرجەمە کرد، زمانە فەڕەنسییەکەم هەند کۆک و مەحکەم نەبوو.

لێرەدا خوانەخواستە، نامانەوێ خۆم بخەمە ئاستی ئەو کەڵە موتەرجیمەی ئێران. نا... هەرگیز نا... بەڵام دەڵێم ئەم چەند کەلیمەیە فێری کردم.

بۆیە هەمیشە هەوڵ دەدەم، لە هەڵەی کەسانی دییەوە لە هەڵەکانی خۆمەوە فێربم.

جا هەر کارێکی کە دەیکەم چ تەرجەمە بێت یا نووسینی خۆم هەوڵدانێکە بۆ خۆفێرکردن و هیچی دی نا.

موکری

٢٠٠٧/٧/١٠

تێبینی:

تەرجەمەی ئەم سێ جڵدە لە مانگی حەوتی ٢٠٠٦ دەستم پێکرد و لە مانگی حەوتی ٢٠٠٧ تەواوم کرد. بە هەموو حیسابێک ساڵێک کەمە بۆ ئەم تەرجومەیە. دیارە ئەمەش یەکێکە لە هەڵەکانم بەهیوام لە داهاتوودا دووبارەی نەکەمەوە.

ئەو جەوانێ
لە باغی گەورەدا

لویی چواردەهەمی پاشای فەرەنسا، لە تەمەنی چوارده ساڵیدا گەنجێکی بەقەڵافەت و جوانێ بوو لەژێر سەرپەرشتی دایکی و « مازارن»ی سەرۆک وەزیراندا دەژیا، گەنجی و قۆزییەتییەکەی، هەموو سەرنجەکانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشابوو. کاتێ کە لویی چواردەهەم دوانزە ساڵان بوو، لەلایەن یەکێ لە خانمەکانی دەربار بەناوی «شونبرگ»ەوە خزمەت دەکرا، ئەو دەمە «شونبرگ» تەمەنی سی و پێنج ساڵ بوو.

ئەم خانمە، شەوان لویی چواردەهەمی لە نێو جێیدا دەخەواند، شەوێک، خزمەتکارە تایبەتییەکەی پاشای فەرەنسا، لە پشت دەرگای نوستنەوە، ژنەوتی کە لویی چواردەهەم دەڵێ: خانم شونبرگ دەستەکانت نەرمن، جارێکی دی پشتم بخورێنە، گەلێکیشم پێخۆشە... خزمەتکارە تایبەتییەکەی پاشا ئەم مەوزووعە دەگەینێتە مەلیکەی فەرەنسا، یانی دایکی لویی چواردەهەم...

مەلیکە خانم شونبرگی لە خزمەتکردنی کوڕەکەی دوورخستەوە، چاودێری ئەوەشی دەکرد، ئەو ژنە چیدی کوڕەکەی نەبینێ و لەگەڵیا قسان نەکات... هەر بۆیە خانم شونبرگ و مێردەکەی، کە لە سوپای فەرەنسادا پلەی مارشاڵی هەبوو لە خزمەتکردنی پاشای فەرەنسا مەحرووم کران مەلیکە هەستی کرد، ئەو ژنە سۆز و هەستەکانی گەنجییەتی کوڕەکەی بێدار کردووە، یابێداری دەکات. «لا بورت» خزمەتکاری تایبەتی لویی چواردەهەمی ڕاسپارد، نابێ هیچ خانمێ بچێتە ژوورەکەی لویی چواردەهەم، پاش ئەوەی لویی چواردەهەم بەرەو چوارده ساڵی هەنگاوی دەنا، دایکی، «لابورت–ی» ڕاسپارد، تەنانەت لە ڕۆژیشدا، نابێ لە هیچ ژوورێکی قەسری سەڵتەنەتیدا، لەگەڵ هیچ خانمێکدا بەتەنها بێت...

ئەمرەکەی مەلیکەی فەرەنسا، تەنها ژوورەکانی دەگرتەوە، باغی سەڵتەنەتی نەدەگرتەوە، لویی چواردەهەم عادەتی وا بوو کە هەموو ڕۆژێ، پاش لە خەو هەڵسان و خۆگۆڕین، دەچووە نێو باغەکە پیاسەی دەکرد ڕۆژێ لەسەر پێچی شەقامێکی باغەکەدا کچێکی جوانی تەقریبەن دوانزە ساڵە دەبینێ، وا دامێنی کراسەکەی بەزر کردووەتەوە پڕی کردووە لە گوڵ، لویی چواردەهەم بە بینینی ئەم کچە سەرسام بوو،

چونکە هەموو کارمەندەکانی باغەکەی دەناسی، بەڵام ئەو کچۆڵەیەی تا ئەو ڕۆژە نەبینیبوو، بەڵام ئەو کچە، ئەم شا گەنجە دەناسێ، هەر کە کچەکە ئەمی بینی شڵەژا ڕەنگی سوور هەڵگەڕا و دەستی لە دامێنی خۆی بەربووەوە، گوڵەکان ڕژانە سەر زەوی... لویی چواردەهەم لێی پرسی: ئێوە کێن؟

ئەو کچۆڵەیە وا دەکەوتە بەرچاو لە ڕەسم و ئادابی سەڵتەنەتی بێ ئاگابێ و گوتی: من ماری– م باوکم لێرەدا باغەوانی ئەم باغەیە!

لویی چواردەهەم گوتی: چۆن تا ئێستا من تۆم لێرەدا نەبینیوە؟

کچەکە گوتی: تازە هاتووم، چەند ڕۆژێ بەر لە ئێستا لە دەرێی پاریسدا لەلای پوورم بووم.

لویی چواردەهەم گوتی، دایکت لەوێدایە؟

ماری گوتی: نەء... دایکم مردووە، هەر بۆیە باوکم منی ناردووەتە لای پوورم.

لوی چواردەهەم گوتی: ئەم گوڵانە چییە، دەتویست چییان لێ بکەیت؟

ماری گوتی: لەو ڕۆژەوەی کە من لەم باغەدام، باوکم هەموو بەیانیێک دەمنێرێ گوڵەکانی بۆ بچنم، ئەم گوڵانەیش دەداتە خزمەتکارەکانی قەسر تا لەنێو گوڵداندا دایاننێن.

لویی گوتی: دامێنت بگرە.

پاشان چەمییەوە، گوڵەکانی کۆکردەوە، خستیە نێو دامێنی، ئەو کچۆڵەیەش بەزەردەخەنەوە دوور کەوتەوە ڕۆژی پاشتر، لوی چواردەهەم لە کاتی گوڵینیندا «ماری»ی بینی، ئەمجارەیان ئەو کچۆڵەیە نەترسا، بەڵکو بەزەردەخەنەوە پێشوازی لە شای گەنج کرد، چونکە دەیبینی تەقریبەن هاوتەمەنن، کە لە تەنیشتی یەکدیدا دەوەستان هاوبەژن بوون...

لە ڕۆژانی دیدا لویی چواردەهەم هەستی دەکرد بۆ دیدەنی کچی باغەوانەکە ئارامی بڕاوە هەموو بەیانیێکی زوو لە خەو هەڵدەستا، پۆشاکی دەپۆشی دەچووە نێو باغەکە، هەندێ جار ئەوەندە زوو لە خەو هەڵدەستا دەیبینی هێشتا کچەکە نەهاتووە، هەر کە «ماری» لە دوورەوە دەردەکەوت دڵی ئەم شازادە گەنجە بەتوندی لێیدەدا. بەرەو پیری دەچوو گلەیی لێ دەکرد کە بۆ درەنگ هاتووە، ئیدی ئەو کچ و کوڕە

مانەندی دوو ئاسک سەریان دەنایە قەد نەمامێکەوە، هەر کەسێ ئەو دوو نەوجەوانەی دیبا تووشی وەجد دەبوو « لا بورت–ی» خزمەتکاری تایبەتی لویی چواردەهەم، سەیری کرد ئەم نەوجەوانە نەک بەرەبەیانان دەچێتە نێو باغەکە، بەڵکو پاش تێشت خواردنیش بەرەو باغەکە دەچێ، هەندێ جار تا کاتی شێڤ خواردن لەوێدا دەمێنێتەوە[1] ئەوەبوو لەو گەنجە کەوتە گومانەوە و چاودێری کرد، بۆی دەرکەوت. کە مەندی زولفی ماری دوانزە ساڵەی کچی باغەوان لویی چواردەهەمی نیشتەجێی هەمیشەیی باغەکە کردووە. لابورت زانی کچی باغەوانە کە ئەم گەنجەی ئەسیری خۆی کردووە، چونکە ئەو گەنجە مەیلی بە چ کەسێ نەبوو ببێتە هاوگەمەی جگە لە ماری... لابورت توورە بوو، ئەم کچەی بە هاوشانی لویی چواردەهەم نەدەزانی: چۆن کچی باغەوانێ ببێتە هاوگەمەی و لەمەش زیاتر ببێتە هاوسەری پاشایێکی وەک لویی چواردەهەم. زیادە ئەگەر بڵێین «لابورت» وەکو زۆربەی خزمەتکارەکانی قەسری سەڵتەنەتی و ماڵە ئەشرافەکان بۆ پاراستنی ئاداب و نەریت، زیاتر لە سوڵتانەکان و ئەشرافەکان سەختگیرتر بوو... هەر کە بینی کچی باغەوان سەرنجی ئەو گەنجەی بەلای خۆیدا ڕاکێشاوە، دەسبەجێ ئەم ڕووداوەی گەیاندە دایکی گەنجەکە (یانی مەلیکەی فەرەنسا) هەر لە هەمان ڕۆژیشدا «ماری» یان لە باغی سەڵتەنەتی دەرکرد، ناردیانەوە بۆ لای پووری کە لە دەرێی پاریسدایە... مێژووی فەرەنسا باسی ئەوە ناکات، ماری پاش ئەوەی لە لویی چواردەهەم دوور کەوتەوە چی دەکرد، بەڵام شازادە نەو جوانەکە داوای بینینی دایکی کرد. لویی چواردەهەم لە مناڵییەوە غرووری هەبوو، هەر کە چووە لای دایکی دەستی بەگریان کرد و پاڕایەوە ماری هاوگەمەی بگەڕێننەوە.

مەلیکە بەتوورەییەوە گوتی: شەرم ناکەیت بۆ کچی باغەوانێک دەگرییت، ئایە ئەوە دەزانی، ئەگەر باپیرانت لێرە بان، ئێوەیان بەم وەزعەوە دیبا، چییان دەکرد؟

لویی چواردەهەم فرمێسکەکانی سڕییەوە لە ئەپارتمانەکەی دایکی هاتە دەرێ... بەپێی ڕاپۆرتەکانی «لابورت» تا هەفتەیێک هەمیشە غەمبار بوو...

١– لەسەردەمی لویی چواردەهەمدا چینی ئەشرافی فەرەنسی فراڤینیان لە سەعات نۆی بەیانیدا دەخوارد، یانی تێشت وفراڤینیان یەک بوو، شیڤیش لەسەعات دوو یا سێی پاش نیوەڕۆدا. دەخورا.

ماری یەکەم کەسێ بوو، لویی چواردەهەم پەیوەندی لەگەڵدا بەستبوو کاتێک ئەو کچە نزیکەی چوار هەفتەیێک ڕۆژانە چەند سەعاتێ لەگەڵ لویی دا ژیانی بەسەر دەبرد، بەڵام هەر کە لە پاریسەوە گەڕایەوە لای پوورەکەی لویی چواردەهەمی فەرامۆش کرد. پاش ڕووداوەکەی ماری، مەلیکەی دایک، ئەمری دابووە خزمەتکارەکان کە نابێت کوڕەکەی تەنانەت لە نێو باغەکەدا لەگەڵ خانمەکانی دەرباردا بەتەنها بمێنێتەوە. ئەو شیعری تەسنیفانەی کە خەڵکەکە هۆنیبوویانەوە، ئەوە دەردەخات کە خانمەکان دەقیقەیێک لە کاتی تێپەڕبوونی لویی چواردەهەم بەڕاڕەوەکانی قەسردا لە پشتی دەرگاکان خۆیان پەنهان دەکرد، تا بتوانن چەند دەقیقەیێ: ئەو کوڕە گەنجە ببینن... هەر کە لەم بارەیەوە ڕاپۆرتی زیاتر دەگەیشتە مەلیکە، چاودێرەکانی زیاد دەکرد، بە جۆرێ کە لویی چواردەهەم بەڕاڕەوی قەسری سەڵتەنەتی تێدەپەڕی، هەرگیز تەنها نەبوو، هەمیشە یەکێ لە خزمەتکارەکان لە پشتیەوە دەڕۆیشت بەهەرحاڵ، دایکی لویی چواردەهەم کە ناوی «ئان دوتریش» بوو، تا ئەو دەمە قەدەغەی کردبوو، نابێ کوڕەکەی لەگەڵ هیچ ژنێکدا لە هەر شوێنێکدا تەنها بێت لەگەڵیان... مەلیکە بەخۆدا هاتەوە، ترسی لێ نیشت بەهۆی ئەم قەدەغە کردنەوە لویی چواردەهەم لە ژنان بێزار بێت، لە ئایندەدا کاریگەری خراپی هەبێ، هەر بۆیە بڕیاری دا ئیدی چ کەسێک کوڕەکەی بێزار نەکات...

لەبەر ئەوەی هەر زیادەڕەوییێک زیادەڕەوی دیی لێ دەبێتەوە، بەجۆرێکی سەیر کوڕەکەی سنووردار کردبوو، کاتێ کە ئازادی پێ بەخشی، تەنانەت بێ نموودترین خزمەتکارەکان، تا ئەو کاتە جورئەتیان نەدەکرد سەیری ڕوخساری لویی چواردەهەم بکەن، جورئەتیان دایە خۆیان خۆشەویستی و پێوەندییان بۆ دەنواند.

وەزعی ژیانی سوڵتانەکانی فەرەنسا بەتایبەتی لە سەردەمی لویی سیانزەهەمی باوکی لویی چواردەهەم بەملاوە بەدەگمەن ڕێ دەکەوت، بەتەنها بمێننەوە، هەر کە لە خەو هەڵدەسان تا ئەو کاتەی دەخەوتنەوە، بەحوکمی تەشریفات هەندێ کەسیان لەدەوروبەر دەبوو.

بەیانییان، پاشای فەرەنسا، لە خەو هەڵدەستا، چەند کەسێ لە شازادەکان پۆشاکیان بۆ لەبەر دەکرد، یەکێ کراسی دەدایێ یەکێکی دی گۆرەوی سێهەمیش

بارۆکەی دەخستە سەر سەری، کراس و گۆرەوی و بارۆکە دان بەپاشا، بەکاری گەورە لە قەڵەم دەدران، لە بری ئەمانە خزمەتی بەرجەستە بەشازادەکان عەتا دەکرا...

پاش ئەوەی شا پۆشاکی دەپۆشی، بەرنامەکانی ڕۆژ یەک لەدوای یەک جێبەجێ دەکرا، لە تەواوی سەعاتەکانی ڕۆژدا تا ئەو کاتەی دەچووە ژووری نوستنەکەی هەندێ لە شازادەکان، بۆ وەجێهێنانی کارەکانیان، پاشایان بە تەنها جێ نەدەهێشت.

لویی چوادەهەم پاش ئەوەی تەمەنی گەیشتە بیست و پێنجساڵی بەجۆری لەم تەشریفاتانەدا موبالەغەی دەکرد، کە تەمەنی گەیشتە پەنجا ساڵی خۆی نەخۆش دەخست و لە تەشریفات خۆی دەشاردەوە، جاری وا هەبوو، چەند هەفتەیێک خۆی نەخۆش دەخست، تا بەشداری تەشریفاتەکان نەکات پیاوێکی وەک لویی چواردەهەم دەیگوت: دەسەلاتی سوڵتانەکان نە لە تۆپ دایە و نە لە سوپا بەڵکو قودرەتی پاشاکان لە کات ناسییەوە سەرچاوە دەگرێ.

پاشان لەو تەشریفاتانەی کە خۆی هێنابوونیە کایە، بەخۆی لێیان بێزار بوو، لە دوا ساڵەکانی تەمەنیا لە ئەپارتمانەکەی خۆی نەدەهاتە دەرێ... بەڵام لە تەمەنی چواردە ساڵیدا دوو بیانووی بەدەستەوە بوو کە خۆی لە تەشریفات بدزێتەوە، یەکێکیان پیاسە و خۆشۆردن بوو لە جەنگەڵ (لە هاویندا) ئەوی دیشیان شکار بوو (لە زستاندا) لویی چواردەهەم ئەگەرچی دەیتوانی لە تەشریفات خۆی بدزێتەوە، بەڵام نەیدەتوانی لە دەست ئەو کەسانە ڕابکات کە هەمیشە لەگەڵیا بوون، لە جەنگەڵ یا لە ڕۆخی ڕووبار لەگەڵی دەبوون، چ کەسێکیش نەیدەتوانی لویی گەنج لە شوێنێکدا بەتەنها وەدەست بێنێ... هەر بۆیە بەدەست ژنێکی خزمەتکاری تەمەن چل و دوو ساڵە بەناوی خانم (بۆڤێ)وە لەزەتی عەشق و پەیوەندی چەشت، چونکە تەنها ئەو ژنە دەیتوانی بەر لە شیڤ خواردن (یانی بەر لە سەعات سێی پاش نیوەڕۆ) بە تەنها لویی چواردەهەم لە ژوورەکەی خۆیدا ببینێ. گومان لەوەدا نییە کە لویی چواردەهەم بەرانبەر بەو ژنە خزمەتکارە کەم بایەخ بوو، چونکە ژنێکی تەمەن چل و دوو ساڵە لەبەر چاوی گەنجێکی چواردە ساڵە، وەک پیرێژنێ دەکەوتە ڕوو.

لەو سەردەمەدا عادەت وابوو، بەر لە شیڤ خواردن بۆ ماوەی نیو سەعات لێگەڕێن

لویی چواردەهەم تەنها بێت تا ماندوویەتی خۆی دەرکات کە لەپیاسە و خۆشۆردن و شکار گەڕاوەتەوە، پاش ئەو نیو سەعات ئیستراحەت کردنە ئەوجا بچێتە ژووری خۆراک خواردنەوە، پزیشکە تایبەتییەکەی لویی چواردەهەم ئەم ئیستراحەتکردنەی بە زەرووری دەزانی و دەیگوت: پاشای گەنج بە ماندوویەتییەوە لە پشتی مێزی خۆراکدا دانیشێ، تەندروستی تێکدەچی، هەر یەکێ لەم ڕۆژانەدا بوو « خانم بوڤێ»ی خزمەتکار، چووە ژوورەکەی لویی چواردەهەم، سوودی تایبەتی خۆی لە گەنجی و پاکی لویی وەرگرت، پاش ئەمە تا ماوەیێک هەموو ڕۆژێ خۆی دەگەیاندە لویی... دووبارە بوونەوەی ئەم گەمەیە لویی ماندوو کرد، وردە وردە لێی بێزار بوو، هەر ئەم بێزارییە وای کرد چیدی لویی بەر لە شیڤ خواردن بۆ ئیستراحەت نەچێتە ژوورەکەی خۆی، چونکە دەترسا ئەو ژنە خزمەتکارە بێتە ژوورێ و تەنگی پێ هەڵچنێ. خزمەتکارەکانی دی سەیریان کرد لویی چواردەهەم بەر لە شیڤ خواردن بۆ ئیستراحەت ناچێتە ژوورەکەی خۆی، بەڵکو لە باغەکەدا پیاسە دەکات، لەم کارە سەرسام بوون، هەوڵیان دا شتێ ئاشکراکەن، بەڵام نە خانم «بۆڤێ» دەیتوانی سەرکەوێ دەستی لە لویی گیربێتەوە، نەلویش حەزی بە موعاشەرەتی ئەم ژنە خزمەتکارە دەکرد، بۆیە خزمەتکارەکانی دی نەیانتوانی حەقیقەتەکە کەشف کەن.

ڕۆژێ «ئان دوتریش» پاش ئەوەی لویی لە پیاسە گەڕایەوە بانگی کرد و گوتی:

ڕۆڵە بۆ بەر لە خۆراک خواردن ئیستراحەت ناکەیت؟ مەگەر نازانی بەر لە خۆراک خواردن ئیستراحەت زەرووریە؟

لویی چواردەهەم دەستە جوانەکانی دایکی گرت و ماچی کرد و گوتی:

خانم من لە ژووری نووستنەکەمدا ئیسراحەت ناکەم، هەر بۆیە ناچمە ئەو ژوورە.

دایک بە سەرسامییەوە گوتی: مەگەر تۆ شەوان لەو ژوورەدا ناخەویت، چۆنە وا بەشەوان ئیسراحەتی تیا دەکەیت بەڕۆژیش ناتوانی بچیتە ئەو ژوورە؟

لویی نەوجەوان سەری شۆڕ کردەوە گوتی: خانم ئیجازەم بدە، لە ڕۆژدا، لە ژوورێکی دیی ئەم قەسرەدا ئیسراحەت بکەم!

«ئان دوتریش» کە بینی کوڕەکەی سوور هەڵگەڕا و سوورە لەسەر ئەوەی لە ڕۆژدا نەچێتە ئەو ژوورە، لە باوەشی گرت، نێوچاوانی ماچ کرد و گوتی:

ڕۆڵە، من دایکی تۆم، نابێ تۆ شت لە من بشاریتەوە، چونکە کەسێ نییە لە من زیاتر تۆی خۆشبوێ. لویی وەک منداڵێکی شیرە خۆرە پەنای بۆ دایکی برد و سەری لە نێو سینەیدا پەنهان کرد و بەئاسپایی گوتی:

خانم لەبەر ئەوە من بەڕۆژ ناچمە ژووری نوستنەکەمەوە، کەسێک هەیە بێزارم دەکات و ناهێڵێ ئیسراحەت بکەم!

«ئان دوتریش» گوتی ئەو کەسە کێیە؟

لویی چواردەهەم سەری بەرز کردەوە، سەیری ڕوخساری دایکی کرد و گوتی:

خاوەن شکۆ ئێوە ژنێکی خاوەن تاجن، نابێ ڕازی بیت من لە دەسەڵاتی سەڵتەنەتی خۆم بۆ دەرکردنی کەسێکی بێ چارە سوود وەرگرم.

کاتێ لویی چواردەهەم، ئەم ڕستەیەی هێنایە سەر زمان، تەمەنی چواردە ساڵان بوو، هەر لێرەوە دەتوانین بزانین کە ئامادەگییەکی گەورە لە ناخی ئەو پیاوەدا هەبووە. مەلیکە زانی، کوڕەکەی ئامادە نییە، ناوی ئەو کەسە بدرکێنێ کە بێزاری دەکات، ئەمری کرد کە کوڕەکەی لە پیاسە یا لە شکار گەڕایەوە و چووە ژووری نوستنەکەی، نابێ چ کەسێ لەو ئەپارتمانە و ئەپارتمانەکانی دەوروبەردا هەبێ.

خانم (بۆڤێ) تا چەند ساڵی تر تا لویی چواردەهەم گەیشتە تەمەنی کامڵبوون لە دەربار‌دا خزمەتکاری دەکرد بەڵام لەگەڵ لوییدا یەکیان نەدەبینی. پاش ئەوەی لویی چواردەهەم، دۆستانی جۆراوجۆری بۆ خۆی هەڵبژارد خانم بۆڤێ سەیری کرد ئەو دۆستانەی لویی بوونەتە خاوەن دەسکەوتی گەورە، بەخۆی دەگوت، حەقی من لەوان زیاترە بۆ دەبێ مەحرووم بم بۆچی لویی چواردەهەم ئاوڕێکم لێ ناداتەوە، چ شتێکیشم ناداتێ؟ لە کاتێکدا من بووم، ئەوم بەخۆم ناساند...

بەم جۆرە بیرکردنەوەیە خانم بۆڤێ ئەوەندە خۆی جەنجاڵ کرد، دەنگدانەوەی دەنگەکەی گەیشتە گوێی لویی چواردەهەم و ئەمری کرد ئەو ژنە لە دەربار دەرکەن، بەڵام ساڵی سێ هەزار لیرەی فەرەنسی وەک مووچە بۆ بڕییەوە...

***

لویی چواردەهەم تاکۆتایی تەمەنی چواردە ساڵەی، جگە لە ژنە بە تەمەنەکان سەرو کاری لەگەڵ ژنانی دیدا نەبوو، هەموو ئەو ژنانەی خزمەتکاری قەسر بوون و

زۆربەیانیش بەتەمەن بوون. کاتێ تەمەنی بووە پانزە ساڵان نەجیبزادەیەکی حەڤدە ساڵان بەناوی «سن ئەنیان»، هاتە خزمەتی لویی و بەزوویی بووە یەکێ لە نەدیمە نزیکەکانی. وای لێ هات لویی چواردەهەم بەبێ ئەو جێی بەخۆی نەدەگرت، بەبێ ئەویش بۆ چ جێیەک نەدەچوو. «سن ئەنیان» لە ماوەیێکی کەمدا بووە مەحرەمی نهێنییەکانی، کاتێ کە زانی ئەو ژنانەی پەیوەندییان لەگەڵ لویی چواردەمدا هەیە، هەموویان خزمەتکارن گەلێ سەرسام بوو، لەبەر ئەوەی لەژیاندا تەجرەبەی لە لویی چواردەم زیاتر بوو پێیگوت: بۆچی ئێوە دەسبەرداری ئەم هەموو ژنە جوانانە بوون، پیرێژنانت هەڵبژاردووە؟

لویی گوتی: لەبەر ئەوەی پەیوەندی لەگەڵ ئەوانی دیدا تەشریفاتی دەوێ و منیش شەرم دەکەم «خانم ناڤای»[1] بەجۆرێ سەرپەرشتی نەدیمەکان دەکات، ناتوانرێ یەک دەقیقە یەکێکیان بە تەنها پەیدا کەیت.

«سن ئەنیان» گوتی: من دڵنیام کچانی نەجیبزادە کە لێرەدا ژیان بەسەر دەبەن ئارەزوو دەکەن بکەونە بەر سەرنجی ئێوە.

لویی گوتی: گریمان قسەکەی ئێوە ڕاست بێ نە ئەوان دەستیان دەگاتە من و نەمنیش دەستم دەگاتە ئەوان، چونکە هەمیشە لە ژێر چاودێریدان شەوانیش لە شوێنێکدا دەنوون، دەرگاکانیان قفڵ دراوە هیچ کەسێ ناتوانێ بچێتە ئەو شوێنە، گریمان ئێمە توانیمان دەرگاکانیان بکەینەوە خۆ دەبێ بەڕاڕەوەکاندا تێپەڕین، لەوێشدا حەرەس هەیە، ئەو حەرەسانە ئێمە ببینن ئەوا ڕیسوا دەبین.

« سن ئەنیان» سێ ڕۆژ ئیجازەی لە لویی خواست تا لەم ماوەیەدا دەربارەی ئەم مەوزووعە بیربکاتەوە، پاش سێ ڕۆژەکە بەلویی گوت: سەرەتا بیرم بۆ ئەوە چوو لە ڕێی سەربان و پەنجەرەکانەوە بچینە نێو بەشەکەیان.

بەڵام بۆم دەرکەوت، ئەگەر ئێمە لە سەربانەوە تێپەڕین، بە گوریس خۆت بگەیێنە یەکێ لە پەنجەرەکان، ئەمە دوو مەترسیی لەبەرە، یەکەمیان ڕەنگە گوریسەکە بپسێت، یا بازووەکانت تەحەمولی سەنگی خۆت نەکات و بکەویتە خوارەوە...

١- خانم ناڤای یەکێکە لەو ژنانەی ناوی لە مێژووی فەرەنسادا هاتووە، هەندێ لە مێژوو نووسان بەناوی (نوئای) ناوی دەبەن

دووهەمیشیان ئەوەیە، لە کاتی دابەزینت حەرەسەکان بتبینن و دەستڕێژت لێ بکەن، بۆیە دەسبەر رادی ئەم بۆچوونەم بووم و بیرم لە شتێکی دی کردووەتەوە.

پاشان «سن ئەنیان» نەخشەیێکی لە بەردەم لویی دانا و گوتی: جێی نوستنی ئێمە کەوتووەتە پشتی جێی نووستنی ژنانی نەدیمەوە، بەو حیسابەی من کردوومە، لە ژوورەکەی منەوە تا ژوورەکەی « ڤالانتین» کە یەکێکە لە کچانی نەدیمە، دوانزە مەتری بەینە، لەم سێ ڕۆژەدا، هەموو جارێ من «ڤالانتین- م» لە باغەکەدا دەبینی، دەربارەی ئێوە قسەم لەگەڵدا کردووە ئەو دەڵێ، لوییم خۆش دەوێ، بەڵام گەلێ لە «خانم ناڤای» سەرپەرشتی کچان دەترسێ، منیش دڵنیام کردووە، کە ئەو ڕێیەی پێیدا دەڕۆن بۆ لای ئەو خانم «ناڤای» ئەو ڕێیە نابینێت».

لویی گوتی: ئێمە لە چ ڕێیەکەوە دەتوانین بچینە ژوورەکەی «ڤالانتین»؟

«سن ئەنیان» گوتی: هەر ئەمڕۆ ئەمر بفەرموون، ژوورەکانی نەجیبزادەکان کە هەندێکیان هی نەدیمەکانە، تەعمیر بکرێن، من لەم ئەمرەی ئێوە سوود وەردەگرم، چەند کەسێکی شارەزا دەهێنم، تونێلێ لە نێوان ژوورەکەی من و ژوورەکەی «ڤالانتین» دروستکەن، لەبەر ئەوەی نێوانی ئەو دوو ژوورە دوانزە مەترە ئەو تونێلە زوو هەڵدەکەنرێ، هەر کاتێکیش بتەوێ بچیتە ژوورەکەی ڤالانتینەوە، بەڕوویەکی گەشەوە پێشوازیت دەکات کە دەڵێم ژوورەکانی نەجیبزادەکان تەعمیر بکە، بۆ ئەوەیە لە کاتی هەڵکەندنی تونێلەکە خۆڵێکی زۆر دەبێ ببرێتە دەرێ، ئەم خۆڵەیش تێکەڵی خۆڵی ئەو ژوورانە دەکرێ کە تەعمیر دەکرێن.

لویی چواردەهەم ئەم نەخشەیەی پەسەند کرد، هەر هەمان ڕۆژ ئەمری دا ژوورەکانی نەجیبزادەکان تەعمیر بکرێن. ڕۆژێ نەجیبزادەکانی دەربار هەندێ بەنناو کرێکاریان بینی هاتوون و دەیانەوێ ژوورەکانی نەجیبزادەکان تەعمیرکەن، کەچی ژوورەکانیش پێویستییان بە تەعمیر نەبوو، بەڵام لەبەر ئەوەی لویی چواردەهەم ئەمری دەرکردووە ناچاربوون کەرەسەی ژوورەکان ببەنە دەرێ، تا بەننا و کرێکارەکان خەریکی کاری خۆیان بن.

بەننا کانیش دەیانزانی ئەو ژوورانە پێویستییان بە تەعمیر نییە بۆ ئەوەی کرێ وەرگرن چەند ڕۆژێ خۆیان مژول کرد... تونێلەکەی «سن ئەنیان» تەواو بوو، ئەو

تونێلە پێکهاتبوو لە ڕاڕەوێکی ژێر زەمینی بەناردوانێکی پێنج پلە دەچوونە نێو تونێلەکە، ئەو سەریشی بەناردوانێکی دیدا دەچوونە سەرێ و بۆ ژوورەکەی ڤالانتین.

لە مەدخەل و مەخرەجی تونێلەکە، دەرگا هەبوو، لەبەر ئەوەی فەرشیان لەسەر ڕاخستبوو، چ کەسێ بەم دەرگایانەی نەدەزانی.

کاری بەنناکان تەواو بوون، نەجیبزادەکان گەڕانەوە بۆ ژوورەکانی خۆیان لوسی چواردەهەم پەلەی بوو زووتر بچێتە لای ڤالانتین، هەر کە تونێلەکە تەواو بوو، بۆ شەوێ چووە ژوورەکەی «سن ئەنیان» لە شەودا ڕۆیشتنی لویی چواردەهەم بۆ ژوورەکەی «سن ئەنیان» جێی سەرسامی نەبوو، چونکە هەموو دەیانزانی ئەو دوو کەسە هەمیشە بەیەکەوەن.

لویی چواردەهەم، ڤالانتینی لەدوورەوە دەناسی، ئەو ڕۆژەی «سن ئەنیان» پێی گوت، ئامادەیە لە ژوورەکەی خۆیدا پێشوازیت کات، لویی زەردەخەنەی بۆ ڤالانتین دەکرد ڤالانتینیش بەزەردەخەنە وەڵامی دایەوە، ئەگەر چی لویی چواردەهەم دەیزانی ڤالانتین ئامادەیە پێشوازی بکات، کەچی جورئەتی نەدەکرد بەتەنها بچێتە ژوورەکەی چونکە لە خانم « ناڤای» دەترسا «سن ئەنیان» پێی گوت. کاتی خەوتن، خانم «ناڤای» ناچێتە ژووری کچانەوە.

لویی چواردەهەم گەلێ ئیحتیاتی وەردەگرت، بڕیاریان دا بەیەکەوە لەگەڵ سن ئەنیان بچنە ژوورەکەی ڤالانتین، لەوێدا «سن ئەنیان» بەجێیان بێڵێ و بگەڕێتەوە و لە تونێلەکەدا چاوەڕێی بکات.

«سن ئەنیان» وەک هەموو نەجیبزادەیێک هەمیشە شمشێرێکی لە کەمەر دەبەست، بۆ زیاتر دڵنیابوون دوو دەمانچەیشی لە کەمەر بەست، شنل-ی دایە سەرشانی لویی چواردەهەم و شنلەکەی خۆیشی دایە سەر شان و مۆمدانێکی گرتە دەست بووە ڕانما و لویی بەرەو ژوورەکەی ڤالانتین برد.

لە ژووری ڤالانتیندا تەنها یەک مۆم دەسووتا، ژوورەکەی بە جوانی ڕۆشن نەدەکردەوە، پەردەی پەنجەرەکەش دادرابووەوە، تا تیشکە کزەکەی ئەو مۆمە نەچێتە دەرێ و چ کەسێکیش نەزانێ تا ئەو سەعاتە ئەو کچە گەنجە بەخەبەرە.

«سن ئەنیان» لویی چواردەهەمی لەگەڵ ڤالانتین بەتەنها جێ هێشت لە تونێلەکەدا

چاوەڕێی لویی دەکرد، پاش سەعاتێ لویی گەڕایەوە «سن ئەنیان» چاوەڕێی ئەوەی دەکرد کەیفخۆشی بەڕوخساری لویی ببینێ، کەچی سەیری کرد لویی ئەوەندە خۆشحاڵ نییە، بەناچار چ شتێکی نەگوت.

لویی کە چووە ژوورەکەی «سن ئەنیان» گوتی: من ناڕازی نیم، بەڵام چاوەڕێی شتێکی دی بووم.

«سن ئەنیان» گوتی: ڤالانتین بەچاکی پێشوازی لێ نەکردوویت؟

لویی گوتی: بەپێچەوانەوە، گەلێ پێشوازی لێ کردم، هەر ئەم مەوزووعەیە بووەتە مایەی سەرسامیم!

«سن ئەنیان» گوتی: خاوەن شکۆ ئەگەر هۆی سەرسامییەکەتم پێ نەڵێیت ئەوا من بەڤالانتین دەڵێم چیدی نەبێتە مایەی نارەحەتیتان. لویی گوتی:

«سن ئەنیان–ی» ئازیز سەرسامی من لەوەدایە، چاوەڕێم نەدەکرد کە کچێکی گەنج، لە عەشقدا تەجرەبەی نەبێ، ئاوها بە شارەزایی پێشوازیم بکات.

«سن ئەنیان» گوتی: هیچ ئوستادێ وەک عەشق خەڵک فێرناکات، ژنێ خەریکی خۆشەویستی بێت، لە قوتابخانەی سروشتەوە فێر دەبێت... ئەم ڕوونکردنەوەیە قەناعەتی بەلویی هێنا، ئیدی تاماوەی هەفتەیێک هەموو شەوێ لویی دەچووە ژوورەکەی ڤالانتین، هەموو جارێکیش دیاریی بۆ دەبرد... شەوی هەشتەم لویی ویستی بچێتە ژوورەکەی ڤالانتین لەو شوێنەی کە دەبا ناردوانی لێبێت، دیواری هەڵ چنرابوو، بوونی ئەم دیوارە چاوەڕوان نەکراوە «سن ئەنیانی» حەپەساند، چونکە لە شەوی پێشتردا ئەم دیوارە نەبوو، ویستیان دیوارەکە تێکدەن کەچی سەیریان کرد دیوارەکە هەند مەحکەمە بەمشت و پێلەقە ناڕووخێت... گەلێ بەنارەحەتییەوە گەڕانەوە لویی بەسن ئەنیانی گوت: دەبێ تەحقیق بکەیت و بزانیت کام یەک لە خزمەتکارە ئەحمەقەکان ئەم دیوارەی دروست کردووە؟

«سن ئەنیان» گوتی خزمەتکار ناتوانێ ئەم تونێڵە کوێرکاتەوە، بە بێ دوودڵی پلەیێکی بەرزتر ئەم بڕیارەی داوە...

لویی گوتی: تەحقیق بکە و بزانە کێ بڕیاڕی داوە ئەم تونێڵە داخەن، هەرکەسێ بێت سزای دەدەم.

«سن ئەنیان» جگە لە خانم «دوناڤای»ی دیکتاتۆری ژنە نەدیمەکان چ کەسێ قودرەت و سەلاحییەتی ئەوەی نییە بڕیار بدات تونێلەکە داخەن، بەڵام لویی چواردەهەم ئەوەندە تووڕە بوو، سن ئەنیان جورئەتی ئەوەی نەکرد ناوی خانم «دوناڤای» ببات.

ڕۆژی پاشتر، لویی چواردەهەم لە خەو هەڵسا هەستی بە نەخۆشییێکی سەیر دەکرد، بانگی سن ئەنیانی کرد، نەخۆشییەکەی بۆ باس کرد گەرچی سن ئەنیان دوو ساڵ لە لویی چواردەهەم گەورەتر بوو، بەڵام لە حەڤدەساڵیشدا ئینسان کەم تەجرەبەیە، سن ئەنیان نەیتوانی لە نەخۆشییەکەی لویی تێ بگات و گوتی:

تەسەوری ئەوە دەکەم نەخۆشییەکەت لە گەرما بێت، باشتر وایە چەند ڕۆژێ خۆراکی سارد بخۆیت، لویی لەو ڕۆژەوە دەستی کرد بەخواردنی خۆراکی سارد، بەڵام چ سوودێکی نەبوو، نەخۆشییەکەی زیاتر بوو...

لویی چوادەهەم زانیی بڕیاری داخستنی تونێڵەکە لەلایەن خانم دوناڤای دەرچووە، ئەو ژنە نەک هەر ژوورەکەی ڤالانتینی گۆڕیوە، بەڵکو چ کچێکی دیی لەو ژوورە دانەناوە نەوەک ئەو کچە لەگەڵ لویی چواردەهەمدا پەیوەندی دروست کات

لویی ئەوەندە تووڕە بوو ئەمری کرد خانم دوناڤای و مێردەکەی کە هەردووکیان لە دەربارردا خزمەتیان دەکرد، دووریان خەنەوە، بیمارییەکەی لویی چاک نەبووەوە، خزمەتکارەکان دەیانبینی لویی موبتەلای نەخۆشییێکی سەخت بووە، مەوزووعی نەخۆشییەکەیان گەیاندە «ڤالو»ی پزیشکە تایبەتەکەی لویی...

دکتۆر «ڤالو» پیاوێکی سادەبوو، هێشتا بەو چاوەوە سەیری لویی دەکرد کە منداڵە، زانستی پزیشکیش لەو دەمەدا، ئەوەندە بەرینی ئەمڕۆی نەبوو، پاش ئەوەی لویی فەحس کرد، گوتی:

سۆنگەی نەخۆشییەکەتان ئەوەیە زۆر سواری ئەسپ دەبن و بۆ شکار دەچن و زۆریش خۆتان دەشۆن...

بەپێی ڕانمایی دکتۆر «ڤالو» لویی تا دوو هەفتە نە سواری ئەسپ بوو، نە خۆیشی شۆرد، بەڵام نەخۆشییەکە زیاتر پەرەی دەسەند بەناچاری جارێکی دی دکتۆر ڤالو لویی فەحس کردەوە، ئەمجارەیان شوێنەواری نەخۆشییەکەی لا ئاشکرا بوو کە

بیمارەکەی موبتەلای یەکێ لە نەخۆشییەکانی سوزەنەک بووە.

«سن ئەنیان» کە زانیی لویی موبتەلای ئەو جۆرە نەخۆشییە بووە گەلێ ترسا، چونکە هەستی کرد ئەو نەخۆشییەی لە ڤالانتینەوە پێگەیشتووە «سن ئەنیان» قسەی شەوی یەکەمی لویی چواردەهەمی کەوتەوە بیر کە پێی گوتبوو:

چاوەڕێی ئەوەم نەدەکرد، ئەم کچە بەم شێوەیە لە کارەکەیدا ئوستاد بێت...

سن ئەنیان بۆی دەرکەوت ڤالانتین عیفەت و پاکیزەیی کچانی نەجیبزادەی نییە، دەنا چۆن وا بە ئاسانی دەرگای ژوورەکەی لە ڕووی پیاوێکدا دەکاتەوە تەنانەت ئەو پیاوە لویی چواردەهەمیش بێت...

پاش ئەوەی دکتۆر «ڤالو» پەیی بە نەخۆشییەکەی لویی برد، بەدەرمانەکانی ئەو سەردەمە موعالەجەی کرد نەخۆشییەکەی لویی چواردەهەم حەوت مانگ درێژەی کێشا، لەو ماوەیەدا سەرەڕای نارەحەتی و مەحروومی لویی بەناچاری تەحەمولی دەکرد. نە لە «سن ئەنیان» تووەڕە بوو، نە لە ڤالانتین هیچ گومانێکی لە بێگوناهی «سن ئەنیان» نەبوو دەیزانی لە نەخۆشییەکەی ڤالانتین بێ ئاگا بووە، دەنا پێوەندیی لەگەڵ ئەو ژنە بۆ فەراهەم نەدەکرد. لویی، بەزەیی بە ڤالانتین هاتەوە، بەخۆی گوت دەبێ بیبەخشم هەر وایشی کرد، بەڵام لە دەربار دووری خستەوە مووچەیەکی بۆ بڕییەوە لە ڕووی بژێوییەوە بێ خەم بێت.

***

تازە لویی لە نەخۆشییەکەی چاک بۆوە، ژنێکی گەنج و جوان بەگوتەی مێژوونووسان، کە دەربارەی ئەو ژنەیان نووسیوە، هاتە دەربار-ی فەرەنسا ئەو ژنە ناوی خانم «مون بازون» بوو لەو دەمە تەمەنی لە بیست و پێنج ساڵ زیاتر نەبوو، لەو تەمەنە کەمەدا بێوەژن بوو، مێردەکەی « مون بازون» یەکێ بوو لە ئەشرافەکانی فەرەنسا، مردبوو، خانم «مون بازون» لە ڕێی مەلیکە «ئان دوتریش»ەوە هاتە نێو دەرباری فەرەنسا، ڕۆژێ مەلیکە ئەو ژنەی بە لویی چواردەهەم ناساند و گوتی: ڕۆڵە ئازیزم! خانم «مون بازون» لە زنجیرەی یەکێ لەبەر جەستەترین بنەماڵەی نەجیبزادەکانی فەرەنسایە پێتی دەناسێنم.

خانم «مون بازون» هەردوو چمکی کراسەکەی خۆی گرت، ئەژنۆی چەمانەوە و

سەری دانەواند، وەک عادەتی دەربارییەکان تەوازوعی نواند، کاتێ هەڵسا چاوە ڕەشە درشتەکانی، کە بژانگەکانی درێژ بوون ڕووەو چاوەکانی لویی چواردەهەم بووەوە، ئەو گەنجە کە چاوەکانی ئەو ژنەی بینی یەکسە لەرز دایگرت، دایکی پێی گوت: ڕۆڵە پێموایە سەرمات بووە، چاک خۆت بپۆشە و ئیستراحەت کە. لویی چواردەهەم تازە تەمەنی گەیشتبووە شانزە ساڵی، گەلێ قۆز بوو خانم «مون بازون» دە ساڵ لە لویی بەتەمەنتر بوو، هەر کە چاوی پێکەوت شەیدای بوو. لویی چواردەهەم لەبەر چاوی دایکی نەیدەزانی بەچ جۆرێ مەیلی خۆی بو خانم «مون بازون» دەربڕێ... خانم «مون بازون» لە لویی زیاتر ئاگای لە ئاداب و نەزاکەت هەبوو، پاش ئەوەی مەلیکە کوڕەکەی پێ ناساند، گوتی: خاوەن شکۆ، هاتنی لویی گەنج بۆ لای ئێمەی ڕەعیەت، بەختەوەرییێکە هەرگیز لەبیر ناچێتەوە، من ئەمڕۆ خۆم بە بەختەوەرترین ڕەعیەتەکانی فەرەنسا دەزانم، خۆزیا ئەم شانازی و بەختەوەرییە دووبارە دەبووەوە.

مەلیکە کە دوا دێڕی بیست سەرنجێکی قووڵی «مون بازون»ی دا، بەڵام لەو ساتەدا ئەو ژنە بەجۆرێ مەحکەم بوو، لە غەیری ئیحترام بۆ لویی چواردەهەم لەڕوخساریا هیچ شتێکی دی نەدەخوێنرایەوە لویی، پاش قسەکانی خانم « مون بازون» بۆ سوپاسکردنی لەسەرەخۆ سەری دانەواند و پاشان بەدایکی گوت: خاوەن شکۆ! ئێمە سبەینێ بۆ سەیران دەچینە نێو جەنگەڵ، ئومێدەوارم ئێوەیش بەشداری ئەم سەیرانەمان بکەن. ئەگەر موافەقەتیش بفەرموون، داوا لە خانم «مون بازون» بکەیت بەشداری سەیرانەکەمان بکات خانم «مون بازون» بەنیگایێکی گەرمی موحیبەت ئامێزەوە سەیری چاوەکانی مەلیکەی فەرەنسای کرد، حەزی خۆی بۆ بەشداری لە سەیرانەکە دەربڕی.

بەر لەوەی خانم «مون بازون» بێتە دەربار-ی فەرەنسا، لە شاری «تور» کە یەکێکە لە شارە گرنگەکانی فەرەنسا دەژیا ئەسقەفی شار کە ناوی (ڕان سێ) بوو، ڕاوێژکار و ڕاهنمای خانم «مون بازون» بوو، لەبەر تووڕەیی لە ڕاوێژکارە ڕوحانییەکەی ئەو شارەی جێهێشت و ڕێی پاریسی گرتە بەر.

هاتنی خانم «مون بازون» بۆ دەربار، کارێکی ئاسایی بوو، چونکە لەو سەردەمەدا دەربار-ی فەرەنسا ناوەندی نوجەبای بەرجەستەی ولایەتەکان بوو، هەر

نەجیبزادەیێکی بەناوبانگ لە ولایەتەکانەوە بهاتایەتە پاریس، هەر چەند ڕۆژە و جارێ ڕووی لە دەربار دەکرد ئەگەر بەرجەستەگیشی هەبا، شا و مەلیکە پێشوازییان لێ دەکرد... هەر کە ئەوانەی لە دەرباردا بوون ژنەوتیان مەلیکە دەعوەتی خانم (مون بازون)–ی کردووە لە سەیرانی کوڕەکەیدا بەشداری بکات، لەلایان سەیر نەبوو، چونکە ئەم دەعوەتە بۆ شەخسیەتی ئەم ژنە، شتێکی ئاسایی بوو.

ڕۆژی پاشتر «مون بازون» بەگالیسکەکەی خۆی، بەشداری سەیرانەکەی کرد کاتێ کە گەیشتنە نێو جەنگەڵەکە، بەپێی بەرنامەی سەیرانەکە، هەموویان جگە لە ژنە بەتەمەنەکان، لە گالیسکەکانیان هاتنە خوارێ، لە جەنگەڵەکەدا دەستیان بە پیاسە کرد. لویی چواردەهەم، تا ئەو کاتەی دایکی دەیبینی، بایەخی بە خانم «مون بازون» نەدەدا، هەر کە درەختەکانی جەنگەڵەکە دەبووە چەپەر لە نێوان «گالیسکەکان و ئەوانەی گەردشیان دەکرد، لویی خۆی گەیاندە «مون بازون» شەبقەکەی لەسەر هێنایە خوار و گوتی:

خانم گەلێ کەیفخۆشم کە دەعوەتەکەی دایکمت قبوڵ کرد ئەمڕۆ بەشداری سەیرانەکەی ئێمە دەکەیت پاشان دەستی درێژ کرد تا ئەو خۆی بداتە سەر بازووەکانی، کە ژنەکە ئەمەی کرد وەک گەنجێک کەوتە ڕوو کە خۆی دابێتە سەر بازووەکانی دایکی... ئەو دوو کەسە دەیانویست خۆیان بگەیێننە شوێنێکی چۆڵ لەوانی دی دوور کەوتنەوە لویی گوتی:

گەلێ حەز دەکەم بزانم ئێوە تا چەند لە پاریسدا دەمێننەوە؟

مون بازون وتی: کە هاتمە پایتەخت نیازم وا بوو تەنها یەک مانگی تیا بمێنمەوە بەلام کە زیارەتی ئێوەم کرد، هەست دەکەم ئیدی ناتوانم پایتەخت بەجێ بێلم. لویی چواردەهەم ئاهێکی قووڵی هەڵکێشا، مون بازون گوتی: خاوەن شکۆ بۆچی ئاهت هەڵکێشا؟

لویی گوتی: ئەگەر چی سوڵتانی فەرەنسام، بەلام لە ماڵەکەی خۆمدا ئازادیم نییە ناتوانم لەگەڵ ئەو کەسانەی خۆشم دەوێن کات بەسەر بەرم، بۆ نموونە گەلێ حەزدەکەم هەمیشە لەگەڵ ئێوەدا بم، بەلام ئەوانی دی ڕێم نادەن. مون بازون بەسەرسامیێکی دەسکردەوە گوتی: چۆن ئەوان دەتوانن ڕێت لێ بگرن کە تۆ لەگەڵ

مندابیت، ئایە کەسێ دەتوانی ئەمەت لێ قەدەغە بکات؟

لویی گوتی: مەبەستم لە مەنعکردنی ئەوانی دی و موخالەفەتی عەلەنی نییە، ئەوانە هەمیشە منیان خستووەتە ژێر چاودێرییەوە، من دڵنیام ئێستا کە لەگەڵ ئێوەدا لەم جەنگەڵە پیاسە دەکەم، دە جووت چاو لە پشتی درەختەکانەوە بۆ من نێگەرانن و سەرنجی ئێمە دەدەن، وەک جاری یەکەم من ناتوانم لە ماڵەکەمدا پێشوازیت لێ بکەم خانم مون بازون گوتی:

ئەگەر تۆ ناتوانیت لە ماڵەکەی خۆتدا پێشوازیم لێ کەیت من یەکێکم لە ڕەعیەتەکانی ئێوە، دەتوانم لە ماڵەکەی خۆمدا پێشوازیت کەم.

لویی گوتی: چۆن؟

«مون بازون» گوتی: من لەگەڵ خزمەتکارەکانی خۆمدا لە ماڵێک کە دەکەوێتە پشت باغی « لوکزامبورگ» نیشتەجێم، هەر کاتێ ئارەزووت هەبوو وەرە بۆ ماڵەکەی من، دەرگای ماڵەکەی من لە ڕووی ئێوەدا کراوەیە خۆیشم ئامادەی پێشوازیم، ئێوەیش بۆ ئیحتیات دەمامک لە ڕووکەن.

لویی گوتی: ئایە مومکینە، ئەمشەو بێم بۆ ماڵەکەتان؟

مون بازون گوتی: ماڵی ڕەعیەتەکانی فەرەنسا هی شایە، ئێوە ئەمشەو و سبەی شەو و شەوانی دی و هەر کاتێکیش ئارەزووتان هەبێ دەتوانن بێنە ماڵەکەی من، بەو مەرجەی ڕۆژی پێشتر ئاگادارم کەنەوە تا بتوانم بۆ پێشوازیکردنی ئێوە خانووەکەم چاکتر ئامادەکەم.

لویی گوتی: ئەمشەو سەعات یانزە، پاش ئەوەی دانیشتوانی قەسر دەخەون، من دێم بۆ ماڵەکەت. خانم مون بازون، ناونیشانی وردی ماڵەکەی خۆی دایە لویی.

لویی گوتی: لەگەڵ یەکێ لە مەحرەمەکانم دێم.

لویی کە زانی شەوێ دەتوانێ بچێتە ماڵی ئەو ژنە، بەجۆرێ دڵخۆش بوو نەیتوانی سەبر بکات و سەیرانەکەیان تەواو بێ، خۆی گەیاندە «سن ئەنیان»ی دۆست و مەحرەمی، بەخۆشییەوە ئەم هەواڵەی پێگەیاند.

« سن ئەنیان» گوتی: بەشەو شەقامەکانی پاریس، بەتایبەتی ئەو بەشەی کە دەکەوێتە پشتی باغی «لوکزامبورگ» مەترسیدارە، دەترسم ئازارێکت پێبگات، چاکتر

وایە چەند چەکدارێ لەگەڵ خۆمانا ببەین بۆ ماڵی ئەو خانمە. لویی گوتی: ئەگەر هەردووکمان سەر و دوو دەمانچە هەڵگرین دەمامکیش بکەین تەسەور ناکەم کەسێ جورئەت بکات، هێرش بەرێتە سەرمان «سن ئەنیان» گوتی: خاوەن شکۆ! ئێمە بەم چوار دەمانچەیە دەتوانین چوار کەس بکوژین ئەگەر دە کەس هێرشیان بۆ هێناین، ئەوا دەشڵەژێین هەندێ شەو لە شەقامە چۆڵەکانی پاریس، تەنانەت دەستەی پانزە کەسی و بیست کەسی لە دزەکان بەیەکەوە دەبینرێن. لویی نەیدەویست چ کەسێ بزانێ کە بۆ ماڵەکەی مون بازون دەچێت. دەیزانی ئەگەر هەندێ چەکدار لەگەڵ خۆیدابیات ئەوا ئاشکرا دەبێت بەڵام «سن ئەنیان» گەنجێکی وردەکار بوو، دەیزانی مەسئولیەتی پاراستنی لویی لە ئەستۆدایە، گوتی: خاوەن شکۆ گیانی ئێوە بایەخی زیاترە لەم سەرنجانەت، گریمان خەڵکی دی زانییان ئێوە بۆ ماڵی ڕەعیەتێکی خۆتان چوون ئەم مەوزووعە جێی سەرسامی نییە، ناچار لویی قەناعەتی هێنا، شەوێ پاش ئەوەی دانشتوانی قەسر نووستن لەگەڵ «سن ئەنیان» و پێنج چەکداری سەڵتەنەتی، چوونە ئەو ماڵە، لویی دەیویست چەکدارەکان لە دەرێی ماڵەکەدا بووەستن، هەر خۆیی و «سن ئەنیان» بچنە ژوورێ، بەڵام «سن ئەنیان» دەترسا نەوەک لە ماڵەکەدا بۆسەیان نابێتەوە و بیانەوێ لویی بکوژن، بەڵام خانم مون بازون بە پێچەوانەی هەندێ ژنانی ناسراوی ئەو سەردەمە ئەهلی کودەتا و دەسیسە نەبوو، تەنها لویی خۆشدەویست، ئەو شەوە بە جۆرە موحیبەتێکەوە پێشوازی لویی کرد، کە لە ماڵەکەی «مون بازون» گەڕانەوە، لەڕێگا بە سن ئەنیانی گوت: ئەمشەو لەژیانی مندا یەکەمین شەوە کە لە عەشق و موحیبەت چێژم وەرگرت و تێگەیشتم دۆستایەتیم لەگەڵ نەجیبزادەیێکی ڕەسەن و جوان چ لەزەتێکی هەیە.

ڕۆژی پاشتر، لویی ساتەکانی دەژمارد، تا شەوێ بچێتە ئەو ماڵە. ئەم یەکدی بینینە، هەفتەیێک بەردەوام بوو.

«مازارن- ی» سەرۆک وەزیرانی فەرەنسا دەیویست یەکێ لە خوشکەزاکانی خۆی لە لویی مارە بکات، تا مەلیکەی فەرەنسا بخاتە ژێر ڕکێفی خۆی، ئاگای لەم یەکدی بینینی شەوانەی لویی و خانم مون بازون بوو، ئەگەر خانم «مون بازون» وەک ژنە خزمەتکارەکانی دەربار یا وەک «ڤالانتین» با ئەوا «مازارن» هەند بایەخی پێ نەدەدا، بەڵام مون بازون جگە لە جوانییەکەی دەوڵەمەندێکی ناسراو بوو، دەیتوانی

بەدەسەڵاتی خۆی کارێ بکات نەهێڵێت «مازارن» یەکێ لە خوشکەزاکانی بکاتە هاوسەری لویی... ئەمە بوو ڕەئیس وزەرای بە توانا و فێڵبازی فەرەنسا، بڕیاری دا ئەو ژنە لە دەبار دوور خاتەوە... دەیزانی گەر بەبێ هۆ مون بازون لە پاریس دوورخاتە، ئەوا لویی تووڕە دەبێ، ئیحتمالیش زۆرە مەلیکەی دایکی لویش تووڕە بێت، چونکە دەزانێ هاتوچووی کوڕەکەی بۆ ماڵی مون بازون، لە ڕووی سیاسییەوە چ زیانێکی نییە. چونکە مەحاڵە ژنێکی وەک مون بازون-ی بێوەژن، دە ساڵ لە کوڕەکەی گەورەترە، ببێتە مەلیکەی فەرەنسا: ئەو بێوەژنە ناتوانێ خۆی بکاتە هاوسەری لویی، هەر بۆیە یەکدی بینینەکانیان دەچێتە خانەی خۆش گوزەرانی و مەترسیی تێدا نییە. «مازارن» بڕیاری دا ڕیسوایێک بێنێتە کایە، تا لویی تەسەوری ئەوە بکات کە دەبێ مون بازون پاریس جێ بێڵت، خودی خانم مون بازون مەجبور بێ لە پایتەخت دوور کەوێتەوە.

شەوی هەشتەم لویی چواردەهەم و سن ئەنیان و پێنج چەکدار بەرەو ماڵی مون بازون دەڕۆیشتن، چەند کەسێکی بینی دەمامکیان لە ڕوخسار ناوە، لەو کوڵانەوە دێنە دەرێ کە ماڵەکەی مون بازون-ی لێیە، کە بەتەنشتی لویی و سن ئەنیاندا تێپەڕین بەدەنگی بەرز دەیانگوت: « ئەمە لویی چواردەهەمی پاشای فەرەنسایە دەچێت بۆ ماڵی مون بازون تا لە پاشماوەکەی ئێمە لەززەت وەرگرێ نازانێ کە لە سەرەتای شەوەوە تا ئێستا پێشوازی لە دە کەس کردووە. هەروەها پێشوازیشی لە ئێمە کردووە!»

لویی کە ئەم قسانەی بیست بە حەپەسان و ترسەوە وەستا، سن ئەنیانیش لەم قسانە سەری سوڕما. پاشا چەند دەقیقەیێک، چەند کەسێکی دی، ئەمجارەیان شنلیان بەسەر شاندا دادابوو، شەبقەکانیان هێنابووە خوارەوە تا ڕوخساریان دەرنەکەوێ هاتنە کۆڵانەکە بەدەنگی بەرز دەربارەی خانم مون بازون قسانیان دەکرد وایا نیشان دەدا کە مەبەستیانە بەرەو ماڵەکەی مون بازون بڕۆن، پرسیاریان لە یەکدی دەکرد کە ئایە ئەمشەو، دیاری زیاتریان لێ وەردەگرێ یا کەمتر وەک ئەوەی بەبینینی لویی سەرسام بن، کە(دەمامکی لە ڕوخسار نابوو) تووشی شۆک بن، بە دەنگێ کە بە جوانی لویی بیبیستێ پرسیاریان لەیەکتری دەکرد؟

– ئایە دەتوانرێ ئەمە قبوڵ بکرێ، پاشای فەرەنسا دەچێتە لای ئەو جۆرە کەسە؟

ئەوجا وەک ئەوەی مەجبور بن و لەبەر ئیحترامی لویی چواردەهەم دەسبەرداری نەخشەکەی خۆیان بن و گەڕانەوە، لە کاتی گەڕانەوەیاندا دەیانگوت ئێمە سبەی شەو دێینەوە بۆ ئێرە.

لویی چواردەهەم، هەر لە منداڵییەوە غرور و سەر سەختیی هەبوو بەجۆرێ لەم قسانە بێزار بوو بەسن ئەنیانی گوت: بگەڕێینەوە

هەموو گەڕانەوە بۆ قەسر

بۆ ڕۆژی پاشتر مازارن لەرێی کرێگرتەکانی خۆیەوە، ڕوداوی شەوی ڕابوردوو، بەترش و خوێوە لە پاریسدا بڵاو کرایەوە، لە هەموو شوێنێکدا باسی خانم مون بازون دەکرا– کە ژنێکی بێ ئابڕوە، ماڵەکەی لە پاریسدا کردووە بە ماڵێکی عمومی، خەڵکەکە تووشی سەر سوڕمان بوون کە چۆن لویی چواردەهەم بۆ خۆشگوزەرانی دەچێتە ماڵێک، کە هەر ڕێبوارێک بۆی هەیە بۆ ڕابواردن بچێتە ئەو ماڵە.

دوو ڕۆژ پاشتر، خانم مون بازون بە ناچاری پاریسی جێهێشت و بەرەو «تور» گەڕایەوە و توشی نەخوشی بوو مرد.

کە مون بازون مرد، ڕاوێژکارەکەی «ڕان سێ»ی ئەسقەف لە شاری تور» نەبوو، خزمەتکارەکان دوو دارتاشیان هێنا تا ئەندازەی مردووەکە بگرن و تابوتی بۆ دروستکەن دارتاشەکان ڕۆیشتن شەوێ بە تابووتەوە گەڕانەوە چوونە ئەو ژوورەی جەنازەکەی تێدا بوو، ویستیان جەستەی مون بازون بخەنە نیو تابوتەوە، سەرسام بوون کە بینییان، ئەو تا بوتەیی دروستیان کردووە بۆ ئەو جەستەیە کورتە، دار تاشەکان نەیادەندەویست ئەو تابوتە تورِ هەڵدەن، چونکە لە دار بەڕوی گرانبەها دروست کرابوو، یەکێ لە دار تاشەکان پێشنیازی بۆ ئەوەی دی کرد، کە چاک وایە بێ ئەوەی چ کەسێ ئاگادار بێ سەری مردووەکە لە جەستەی جیاکەنەوە، تابتوانن جێی جەستەکە لە نێو تابوتەکەدا بکەنەوە، ئەم کارەیان کرد، سەری خانم مون بازون یان بڕی، جەستەکەیان لە نێو تابوتەکەدا دانا، سەرە کەشیان خستە ژێر بازوی جەستەکە، ئەوجا بە بزمار تابووتەکەیان داخست و ڕۆیشتن بەیانی. ڕۆژی پاشتر «ڕان سێ»ی ئەسقەفی «تور» و ڕاوێژکار و شەیدای خانم مون بازون، لە سەفەر گەڕایەوە، هەواڵی مردنی مون بازون یان پێ گەیاند خۆی گەیاندە ماڵەکەی تا

جەنازەکە ببینێ، سەیری کرد تابووتەکە داخراوە لەو سەردەمەدا، کردنەوەی تابووت حەرام بوو، وەک ئەوە وابوو گۆڕ هەڵدەنەوە تەنها یەک کەس دەیتوانی بڕیاری کردنەوەی تابووت و گۆڕهەڵدانەوە بدات، ئەویش ئەسقەف بوو، لەبەر ئەوەی «ڕان سێ» پلەی ئەسقەفی هەبوو بە خزمەتکارەکەی گوت: گاز و پلایسی بۆ بێنن تا تابووتەکە بکاتەوە، کە گاز و پلایسیان بۆ هێنا، بۆ ئەوەی جەستەی مون بازون بەبێ ئەغیار ببینێ بە خزمەتکارەکانی گوت بچنە دەرێ، هەر کە ژوورەکە چۆڵ بوو، تابووتەکەی کردەوە، بە ئەوپەڕی سەرسامییەوە سەیری کرد ئەو ژنە بەدبەختە سەر بڕاوە، بەبینینی ئەم دیمەنە بەجۆرێ شڵەژا، دەست و پێی خۆی لەیەک بۆ جیا نەدەکرایەوە، ترسا، نەوەک خزمەتکارەکان خودی ئەسقەف تۆمەتبار کەن کە سەری خانم مون بازون–ی بڕیوە، بۆیە ئەم مەوزووعەی بەخزمەتکارەکان نەگوت، سەرە بڕاوەکەی لە تابووت هێنایە دەر، تابووتەکەی بەبزمار داکوتی، سەرە بڕاوەکەی خستە ژێر جوبەی ئەسقەفی و لە ماڵەکە هاتە دەرێ.

لەوە بەولاوە هەموو شەوێ «ڕان سێ» ئەسقەفی شاری «تور» کە ئەم ڕووداوە ڕایتەکاندبوو، لە ڕابوردووشدا ئەو ژنەی خۆشدەویست، ئەو سەرە بڕاوەی بەرانبەر بەخۆی دادەنا و گفتوگۆی لەگەڵ دەکرد، تا وردە وردە عەقڵەکەی لەدەست دا، ئیدی نەیتوانی بەردەوامی بە کارە ڕوحانییەکەی خۆی بدات، بەسەرە بڕاوەکەی خانم مون بازونەوە بەرەو سەومەعەی «تراپ» ڕۆیشت لەوێدا گۆشەگیر بوو «ڕان سێ» تەمەنێکی درێژی هەبوو، سی و سێ ساڵ لە ژوورێکی ئەو سەومەعەیە گۆشەگیربوو، لە تەواوی ئەو ماوەیەدا، سەرە بڕاوەکەی مون بازون بووە کاسە سەرێک، لە ژوورەکەیدا بوو، پاش ئەوەی ئەسقەف دەمرێ ئەو کاسە سەرە لە ژوورەکەیدا دەدۆزنەوە.

جەنازەی «ڕان سێ»ی ئەسقەف لە گۆڕ دەنرێ، بۆیە پاش لە گۆڕنانی «ڕان سێ» سەرە بڕاوەکەی مون بازون، لە گۆڕستانی عمومیدا لە گۆڕ نرا.

تەكبیری

سەرەک وەزیرانی فەرەنسا

پاش ئەوەی خانم مون بازون لە دەربار دوورکەوتەوە، لویی چواردەهەم کاتەکانی خۆی بە گەردش و شکار بەسەر دەبرد تا ئەو کاتەی مەجبور بوو بۆ جەنگ بچێت تا بەندەری «دونکرک» کە ئەمڕۆ بەشێکە لە خاکی فەرەنسا لەو ڕۆژەدا بەشێ نەبوو لە فەرەنسا، داگیری کات، لویی چواردەهەم سەری لە جەنگ دەرنەدەچووو، بەڵام سەردارانی لێهاتوو کاریان بۆ دەکرد، هەر بۆیە بەزوویی بەندەری «دونکرک-ی داگیر کرد و خستیە سەر خاکی فەرەنسا لە کاتی گەڕانەوەی بۆ پایتەخت لە بەندەری «کالێ» کە ئەمڕۆیش هەمان ناوی هەیە نەخۆش دەکەوێ.

نەخۆشییەکەی بە جۆرێ بوو، لە هەموو کلیساکانی فەرەنسا دۆعای چاکبوونەوەیان بۆ دەخوێند، تەنانەت لەڕۆژی ٢٩ ژوین-ی ساڵی ١٦٥٨ دۆعای مردووانیان بۆ خوێند، چونکە تەسەوریان دەکرد گیان تەسلیم دەکات. دەربارییەکانی فەرەنسا، تا ئەو کاتە سوودیان لە هەموو فرسەتێ وەردەگرت تا خۆیان نیشانی پاشا بدەن هەر کە زانییان ژیانی لویی لە مەترسیدایە دەوروبەریان چۆڵ کرد بۆ لای برا بچووکەکەی دەچوون کە پاشی لویی چواردەهەم دەبوو بە پاشا، هەر کەسە و بە جۆرێ هەوڵی دەدا جێی خۆی لە دڵی ئەو گەنجەدا بکاتەوە.

لەو دەمەدا تەنها کەسێک لە لویی چواردەهەم دوورنەکەوتەوە و بەتەنها جێی نەهێشت، ئەو کەسەیش کچێکی شانزە ساڵە بوو بەناوی «ماری نانسی نی» خوشکە زای دووەمی مازارن-ی سەرۆک وەزیرانی فەرەنسا بوو مازارن پێنج خوشکەزای هەبوو، «ماری نانسی نی» بە تەرتیبی تەمەن دووەمی ئەو پێنجە بوو.

ماری کچێکی مووڕەش بوو ڕەنگی ڕوخساری زەرد بوو لەو سەردەمەدا ژنی دەم بچووکیان پەسەند دەکرد، بەڵام ماری دەمی گەورە بوو دگانەکانیشی جوان بوو ڕووداو نووسەکانی دەربار-ی لویی چواردەهەم دەڵێن هەموو شتێکی ماری نانسی نی ناشیرین بوو تەنها دوو شتی جوانی هەبوو: یەکەمیان چاوە ڕەشە گەورەکانی، دووەمیشیان دگانە سپییەکانی بوون.

ماری نەک تەنها بەڕۆژ بەدیار لویی چواردەهەمەوە، بەڵکو شەو تا بەیانیش لێی دوور نەدەکەوتەوە. دەگریا، چونکە هەموو لە شای گەنج بێ ئومێد ببوون دەیانزانی ئیدی بە زیندوویی نامێنێتەوە، هەر کەسێ فرمێسکەکانی ماری دیبا، دەیزانی کە ماری بەڕاستی لویی چواردەهەمی خۆشدەوێ. لەو دەمەدا، هەموو دڵنیابوون، لویی دەمرێ، پزیشکێکی لادێیی ئیجازەی وەرگرت دەرمانێکی سەیر دەرخواردی شا بدات دەرمانەکەیش پێکهاتبوو لە «ئەنتیموان» و لەناو شەرابدا بیتوێننەوە و دەرخواردی بدەن. تا ئەو کاتە هیچ یەک لە پزیشکەکانی فەرەنسا نەیانبیستبوو «ئەنتیموان» کە بۆ ڕیزبەندی حەرفەکانی چاپخانە بەکار دەهێنرا ببێت بە دەرمان...

ئەو پزیشکە لادێییە دەورەی دانشگای پزیشکی نەبینیبوو، ویستیان ڕێی نەدەنێ.

بەڵام پزیشکە گەورەکانی وڵات، لە ژیانی لویی چواردەهەم بێ ئومێد ببوون، پێیان وا بوو دەمرێت، زانییان زیانی دەرمانەکەی پزیشکە لادێییەکە (ئەگەر زیانی هەبێ) لە مردن زیاتر نییە، موافەقەتیان کرد ئەو دەرمانەی دەرخوارد درێ. ئەز قەزا، پاش چەند سەعاتێ لە خواردنی ئەو دەرمانە سەیرە، چاکبوونەوەی لویی چواردەهەم ئاشکرا کەوتە ڕوو و لە مەرگیش ڕزگاری بوو پاش ئەوەی دەورەی نەقاهەی لویی تێپەڕی، پاشای فەرەنسا گەڕایەوە بۆ پاریس، داوای لە «ماری نانسی نی»ی کرد کە هەمیشە لە دەرباردا بێت، لەوە بەولاوە لە هەر شوێنێکدا لویی چواردەهەمیان دیبا ماریش لەوێدا ئامادە بوو.

ماری لە یاداشنامەکەی خۆیدا- ئێستا هەیەو چاپیش کراوە- نووسیویەتی: جار جار لویی دەستی دەگرتم دەیخستە سەر دڵی خۆی و دەیگوت: ئایە هەست بە لێدانی دڵی من دەکەیت... دڵی من بۆ عەشق و لوتفی ئێوە لێدەدات.

جار جاریش لە گوڵی یاس تاجی دروست دەکرد و دەیخستە سەر سەرم و دەیگوت: «ماری ئازیز، ئەمڕۆ من تاجێ لەسەر ئێوە دادەنێم»

ئەگەر لویی چواردەهەم لەهەر جەژنێکدا ئامادە با، ماری لەوێ نەبا چاوی بۆ گڕ دەدا، سەیری دەوروبەری دەکرد، تا بزانێت ماری لە کوێدایە، هەر کە ماری دەرکەوتبا ڕوخساری لویی لە شادیدا گەش دەبووەوە.

گومان لەوەدانییە کە «ماری نانسی نی» یەکەم ژنێ بوو لویی خۆشی ویستبێ ئەو

ژنانەی لە ڕابواردوودا ئاشنایەتییان لەگەڵ لویی پەیدا کردبوو یا خزمەتکارەکانی دەربار بوون یا ژنانی مانەندی ڤالانتین، یا ژنێکی گەورەتر لە لویی وەک خانم مون بازون، بەڵام «ماری نانسی نی» جگە لەوەی خوشکە زای ڕەئیس وزەرای فەرەنسا بوو لەگەڵ پاشای گەنجدا هاوتەمەن بوون، لە ڕووی مەعلوماتیشەوە گەلێ لە لویی زیاتری دەزانی، جگە لە زمانی ئیتالی و فەرەنسی، زمانی یۆنانی کۆن و لاتینیشی دەزانی، بەشێ لە مەعلوماتەکانی خۆیشی دابووە لویی، هانیشی دابوو کتێبەکانی نووسەرانی ڕۆمای کۆن، بەلای کەمەوە لە مەتنە فەرەنسی و ئیتالییەکان بخوێنێتەوە.

لویی چواردەهەم لە نەزانی خۆی لە ئاست ماریدا کارێکی کردبوو زیاتر حەزی بەزانین دەکرد، بەهاندانی ئەو کچە گەنجە، بای پێویست فێری زمانی ئیتالی بوو، شیعری شاعیرانی کۆنی یۆنان و ڕۆمای لە مەتنە فەرەنسییەکە دەخوێندەوە، ماری ببووە مامۆستای ئەدەبیات و هونەرە جوانەکانی لویی چواردەهەم، تا ئەو کاتە پاشا گەنجەکە نەیدەزانی قیمەتی تابلۆیێکی هونەری چییە، نەیدەتوانی پەی بەجوانی پەیکەرێک ببات، لە مۆسیقا تێنەدەگەیشت، بەڵام ماری زەوقی لویی کردەوە، وەک دایکێ دەستی مناڵەکەی بگرێ هەنگاو بەهەنگاو فێری ڕۆیشتنی بکات، ئەو کچە گەنجە فێری کرد کە چۆن لەززەت لە هونەرە جوانەکان ببینێ، لویی چواردەهەم لە سەرەدەمی پیری و گۆشەنشیدا هەمیشە دەیگوت: من نابینا بووم ماری نانسی نی چاوەکانمی ڕووەو جیهانی هونەر کردەوە... ماری لە یاداشتنامەکانی خۆی نووسیویە: لەبەر ئەوە لویم هان دەدا، تا هاوسەری ئایندەم لیاقەتی لەسەر تەخت نشینی سەڵتەنەتی فەرەنسای هەبێ، کاتێ کە داری سەڵتەنەی دەگرێتە دەست لێی بێت بەوم دەگوت: مەزنی سەڵتەنەت وابەستەیە بەفەرماندەیی و خۆش گوفتاری کە بە خۆڕسکی لەلای ئەو پاشا گەنجەدا هەبوو بەهێزم کردن. وردە وردە لویی زیاتر ماری خۆشدەویست، هەر کە گوێی لە دەنگی کەمانێ با، بەیادی ئەو ئاهێکی هەڵدەکێشا، هیچ کاتێ ئامادە نەدەبوو بەبێ ئەو بۆ هیچ شوێنێ بڕوات. شای گەنج و جوان، چەند جارێ بە ماری گوتبوو، دەیخوازێت و دەیکاتە مەلیکەی فەرەنسا، بەڵام حەزی دەکرد بەر لەوەی ببێتە مەلیکەی فەرەنسا بەکردەوە خۆشەویستی خۆی بۆ لویی نیشاندات، سوور بوونی لویی چواردەهەم وای کرد ماری خواستەکانی قبوڵ نەکات و دەیگوت:

ئێوە نابێ ڕازی بن کچێ لە ئایندەدا ببێتە هاوسەری ئێوە و مەلیکەی فەرەنسا ئەو کچە لەبەر چاوتاندا بەسووکی بکەوێتە ڕوو، تۆش تەسەوری ئەوە بکەیت ئەو ژنە وەک هەر ژنێکی ئاسایی وایە ئێوە هەر کاتێ مەیلتان هەبوو، تەسلیمتان بێت.

عیزەتی نەفس و ئیرادەی ماری نانسی نی شایستەی ڕێزن چونکە بەمانگ و ڕۆژ و شەو لەگەڵ لوییدا بوو، تەنانەت هەندێ جار بە سەعات بەتەنها دەبوون، پاشا نەیتوانی ویستەکانی خۆی فەرزکاتە سەر ئەو کچە گەنجە، ماری هەمیشە بەڕستەیێکی موناسیب و گلەیێکی مەنتقی، بێ ئەوەی کیبریائی بریندارکات وای لێ دەکرد دەسبەرداری مەبەستەکەی بێت... لویی چواردەهەم لە ناخی دڵەوە ماریی دەویست، ئەو کچە گەنجەیش شای خۆشدەویست و دەیویست ببێتە هاوسەری، مازارنیش ئەم ئارەزووەی هەبوو یەکێ لە خوشکەزاکانی خۆی بداتە شا بەڵام یەک ئیشکالی گەورەیان لەسەر ڕێدابوو ئەوە بوو کە ماری نانسی نی لە زنجیرەی پاشاکان نەبوو، بە قەولی خەڵکی ئەو ڕۆژە، خوێنی سەڵتەنەت لەناو دەمارەکانیدا نییە...

لەو سەردەمەدا، سوڵتانەکان ناچار بوون کەسانێ بخوازن لە نەوەی پاشاکان و شازادە خانمەکانی ڕەسەن یا شازادەی نسبی بن[1] بەڵام ماری نانسی نی، شازادە نەبوو، مازارن ئەگەرچی ماوەیێک ئارەزووی ئەوەی هەبوو خوشکەزاکەی شوو بکات بە پاشای فەرەنسا، دەسبەرداری ئەم ئارەزووە بووەوە، نەخشەی ئەوەی دانا بۆ پاشای گەنج ژنێ هەڵبژێری یەکەم، شازادەبیت و دووهەم لە ڕێی ئەم ژنخوازییەوە، سوودێ بگاتە فەرەنسا، لە بەر ئەوەی فەرەنسا و ئیسپانیا ماوەی بیست ساڵ بوو لەگەڵ یەکدا دەجەنگان، مازارن بیری لەوە کردەوە داخوازی کچەکەی پاشای ئیسپانیا بۆ لویی چواردەهەم بکات، سوڵحێکی جاویدیش لە نێوان ئیسپانیا و فەرەنسا بەرقەرار کات هەر بەناوی جەهیزەوە، هەندێ لە خاکی ئیسپانیایان دەسکەوێ، لە ئایندەیشدا ئەگەر فرسەت هاتە گۆڕێ، هەموو ئیسپانیا یا بەشێکی بەوەی کە میراتی ژنی پاشای فەرەنسایە داگیر کرێ.

١- شازادە خانمی ڕەسەن کچ و خوشکی پاشایە، شازادەی نسبی، کچەزا، یا خوشکەزای.

كە مازارن بۆی دەركەوت ناتوانێ خوشكەزاكەی خۆی بداتە پاشای فەرەنسا ئەمجارە بە جۆرێكی دی بیری كردەوە، دەسكەوتەكانی مەملەكەت و میللەتی بەگەورەتر زانی لە دەستكەوتە شەخسییەكانی خۆی، پێشەكی بەیەک گەیشتنی پاشای فەرەنسا و كچەكەی پاشای ئیسپانیای فەراهەم كرد بەڵام نەک بەشێوەیێكی ڕاستەوخۆ بەڵكو لە ڕێی دەڵاڵەوە وا بكات خودی پاشای ئیسپانیا پێشنیازی ئەم بەیەک گەیشتنە بكات، نەک پێشنیازەكە لەلایەن دەوڵەتی فەرەنسا بێت سەرەتا وای بڵاوكردەوە كە پاشای فەرەنسا تەمەنی گەیشتووەتە بلوغ، دەبێ ژن بهێنێ ئەو ژنەیش دەبێ شازادە خانمێكی ڕەسەن بێت، بۆ سوڵتانەكانی ئەوروپا كە كچی گەنج و پێگەیشتوویان هەیە، چاكترین فرسەتە... ئەوجاش وای نیشان دا كچی پاشای نەمسا، یا یەكێ لە كچانی سوڵتانەكانی شیمالی ئەوروپا بۆ نموونە هوڵەندا و دانیماركدەدەن بە پاشای فەرەنسا، مەبەستیشی لەم شائیعانە ئەوە بوو بزانێت لە دەرباری ئیسپانیادا چ كاردانەوەیێكی دەبێت.

تەنانەت لویی چواردەهەم ئاگای لە نەخشەكەی مازارن نەبوو، چونكە دەترسا پاشای گەنج نەخشەكەی ئاشكراكات، بگاتە گوێی دەربارەكانی ئیسپانیا و بزانن سەرۆک وەزیرانی فەرەنسا حەز دەكات كچی پاشای ئیسپانیا بۆ پاشاكەی خۆی بخوازێ هەر كە بڵاو كرایەوە كە پاشا گەنجەكەی فەرەنسا كچی یەكێ لە سوڵتانەكانی ئەوروپا دەخوازێ، بڕیار درا ئیدی نابێ لویی چواردەهەم لەگەڵ ماری نانسی نی لە ژوورەكەی خۆی بەتەنها بمێننەوە، ژنێكیان بەناوی «ڤنل»ەوە ڕاسپارد، ئاگای لەو دوو گەنجە بێت، چاودێرییان بكات و با قسەكانیان ڕەسمی بێت هەر كە ئەو دووە دەچوونە ژووری ئەم ژنەیش یەكسەر خۆی پیا دەكرد و ماریی دەهێنایە دەرێ. خانم «ڤنل» بڕیارەكەی دەرباری كە لەلایەن مەلیكەوە دەرچووبوو، بەم جۆرە تەفسیری دەكرد كە مەوزووعی قسەكردنی عاشق و مەعشوق هەند گرنگ نییە، ئەگەر بیانەوێ لەگەڵ یەكدیدا گفتوگۆ بكەن، ئەوا بەئاسانی دەتوانن بەچاو و بەئیشارەت مەبەستی خۆیان بخەنەڕوو. هەر كە بینیبای ئەو دووە دەچنە ژوورێكی چۆڵەوە، بەدوایاندا دەچووە ژوورێ بە ماریی دەگوت: مادمۆزێل، مەلیكەی خاوەن شكۆ ئەمری فەرمووە لەم ژوورە بچنە دەرێ.

خوشكەزاكەی مازارن بە ناچاری ئیتاعەتی دەكرد.

دیارە خانم «ڤنل» جورئەتی ئەوەی نەدەكرد، شتێ بەلویی چواردەهەم بڵێت، هەمیشە كچە گەنجەكە دەكەوتە بەر گلەییەوە، شەوانە بەبیانووی جۆراوجۆر، دوو سێ جار دەچووە ژوورەكەی ماری تابزانێ لویی لە ژوورەكەی ئەمدایە یا نەء؟ سەختگیرییەكەی «ڤنل» بەجۆرێ لویی چواردەهەمی تووڕە كردبوو، بڕیاری دا تۆڵەی لێ بكاتەوە، ڕۆژێ گوتیان پاشا گەنجەكەی فەرەنسا دیاری دەداتە هەموو ئەو خانمانەی لە دەرباردا كاردەكەن، هەر ئەو ڕۆژە خانمەكانی دەربار، بەڕێز وەستان لویی چواردەهەم دوو خزمەتكاری لە پشتەوە بوون، سینییان بەدەستەوە بوو پڕ بوون لە پاكەتە شیرینی، بەهەر یەكێ لە خانمەكان پاكەتێ شیرینی دەدا، نۆرە گەیشتە سەر خانم «ڤنل» پاكەتە شیرینێكی پێشكەش بەویش كرد، خانم «ڤنل» بە سوپاسگوزارییەوە پاكەتەكەی وەرگرت و بەرەو ژوورەكەی خۆی گەڕایەوە، پاش چەند دەقیقەیێ دەربارییەكان گوێیان لە قیژەی خانم «ڤنل» بوو بە سەرسامی و ڕەنگ پەڕیوییەوە، بەڕاكردن لە ژوورەكەی هاتە دەرێ.

چەند كەسێ وایان تەسەور دەكرد، ئەو ژنە هێرش كراوەتە سەری بەپەلە بۆ یارمەتیدانی بەرەو لای چوون، دەركەوت كە ئەو خانمە لە ژوورەكەی خۆیدا پاكەتە شیرینییەكەی كردبۆوە، چەند مشكێ لە پاكەتەكە هاتبوونە دەرێ، خانم «ڤنل» وەک زۆربەی خانمەكان لە مشک گەلێ دەترسا، پاكەتەكەی فڕێدابوو بەقیژە و هاوار ڕای كردبووە دەرێ.

پاش مانگێ نوێنەری پاشای ئیسپانیا گەیشتە دەرباری فەرەنسا تا لە مەڕ سولحی نێوان فەرەنسا و ئیسپانیا گفتوگۆ بكەن و مەتنی پەیمانی سولحیش بنووسنەو، مەرجی یەكەمیش ئەمە بوو كە دەبێ پاشای فەرەنسا كچی پاشای ئیسپانیا بخوازێت.

ماری كە ئەم باسەی بیست، هەموو ڕۆژێ دوو سێ سەعات لە مەڕ شووكردنی بە لویی، لەگەڵ لویدا قسەی دەكرد، هەوڵی دەدا لە ڕابردوو زیاتر موحیبەتی خۆی بۆ پاشای فەرەنسا بخاتە ڕوو پێی دەگوت:

تۆ ژنە ئیسپانییەكان ناناسیت، من لە ئیتاڵیا زۆریانم لێ بینیوە، دەزانم لەوانە

لووت بەرزتر و بەدڕەوشتتر لەجیهاندا نییە، ئەگەر تۆ شازادە خانمێکی ئیسپانی بخوازیت، نارەحەت دەبی چونکە ناتوانی خۆشت بوێ، ئەویش تۆی خۆش ناوێ، من سەرم سوڕماوە چۆن دەتوانی کچێکت نەبینیبێ و خۆشت نەویستبێ بیخوازیت؟

لویی چواردەهەم ئەم قسانەی دەسەلماند و دەیزانی، خواستنی کچێک نەیبینیبێت و ئاگای لە دەروون و سەلیقەی نەبێ، بە یەکگەیشتنێکی بەختەوەرانە نابێت بەڵام پێداویستە سیاسییەکان وای لێ کردووە ملکەچ بێت...

مەتنی پەیمانی سوڵحەکە ئامادە بوو، دەربار–ی فەرەنسا دەبێ بچێتە سەر سنووری فەرەنسا و ئیسپانیا، تا هەر دوو پاشا پەیمانەکە ئیمزا بکەن، ماری کە ئەم هەواڵەی بیست خۆی گەیاندە پاشا و لە تەنیشتی دانیشت بۆ ماوەیێک گریا و پاشان گوتی:

ئەگەر تۆ منت خۆش دەوێ، دەبێ ئەم سەفەرە نەکەیت، چونکە دڵنیام هەر گەیشتیتە سنووری فەرەنسا و ئیسپانیا، کچی پاشای ئیسپانیات نیشاندەدەن تۆ ناچار دەبی بیخوازی و بەرەو پاریس بگەڕێیتەوە، گریانەکەی ماری گەلێ کاری لە لویی کرد، یەکسەر هەڵسا بەرەو ژووری کارکردنەکەی مازارن چوو. مازارن، چۆن خۆی دەناسی، ئەم پاشا گەنجەی فەرەنسایشی ئەوها دەناسی، سەیری کرد پاشا ڕەنگی سپی هەڵگەڕاوە، دایینیشاند و گوتی خاوەن شکۆ، چ ڕووی داوە وا لەم کاتەدا هاتوون بۆ لای من؟

شا گوتی: من هاتووم بەشێوەیێکی ڕەسمی دەربارەی داخوازیم بۆ «ماری نانسی نی»ی– خوشکەزاتان قسەتان لەگەڵ بکەم، ئەم گفتوگۆیەم داخوازییەکی ڕەسمییە... من خوشکەزاکەی تۆم خۆش دەوێ، ئەویش منی خۆش دەوێ وەعدمان بەیەکدی داوە ببینە ژن و مێرد، پێموایە چاکترین قەرەبووی خزمەتە دوور و درێژەکانی ئێوە بۆ تەخت و تاجی فەرەنسا ئەوەیە کە من خوشکەزاکەی ئێوە بکەم بە مەلیکەی فەرەنسا. مازارن دەیزانی کە پاشای فەرەنسا ماریی خۆش دەوێ بەڵام چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد بەم ڕیتمە ڕەسمی و جدییە خوازبێنی خوشکەزاکەی بکات. مازارن بینی و بیستیشی کە لویی چواردەهەم بەهەموو جۆرێ ماری وەک هاوسەر دەوێ، بەجۆرێ دڵخۆش بوو، ئەوەی لە بیر چووەوە کە چەندێ ماندوو بووە تا پێشەکی

بەیەکگەیشتنی دوو دەربار، فەرنسا و ئیسپانیا فەراهەم بکات، چونکە شووکردنی خوشکەزاکەی بەلویی چواردەهەم گەلێ سوودی پێدەگەیاند، نەیدەتوانی چاوپۆشی لەو هەموو سوودە تایبەتییەی خۆی بکات.

مازارن گوتی : خاوەن شکۆ ئەو لوتفەی بەرانبەر بەمن دەینوێنی ئەوەندە مەزنە من لە دەرەقەتی سوپاسگوزاریی نایێم، لەبەر ئەوەی ئەم خوازبێنییە بۆ من چاوەڕوان نەکراو بوو، ڕوخسەتم بدە یەک دوو ڕۆژێ سەبرم لێ بکە تا وڵامتان دەدەمەوە.

مازارن بۆ ئەوە مۆڵەتی وەرگرت، دەیزانی دەبێ مەلیکە «ئان دوتریش–ی» دایکی لویی چواردەهەم موافەقەتی ئەم خوازبێنییە بکات. هەرکە شا لە ژوورەکەی مازارن چووە دەرێ. مازارن یەکسەر چووە لای مەلیکە بەخۆشحاڵییەوە گوتی: خاوەن شکۆ بۆ ئەوە هاتوومەتە خزمەتتان ئاگادارتان بکەمەوە کە کوڕەکەتان عاشقە.

پاشان چۆنیەتی خوازبێنی کردنی ماریی بۆ مەلیکە باس کرد.

« ئان دوتریش» بۆ چەند ساتێ سەرنجی سەرۆک وەزیرانی دا، پاشان بەڕیتمێک مازارن–ی لە ئاسمانەوە هێنایە سەر زەوی، گوتی: جەنابی کاردینال(١) من تەسەوری ئەوەم نەدەکرد شای فەرەنسا ئەوەندە بێ سەروبەر بێت، دەست پێشخەری ئەم خوازبێنییە بکات ئەگەر ئەم بەدڕەفتارییە بکات، ئەوا هەموو چینەکانی میللەت دژی دەوەستن و شۆڕش بەرپا دەکەن، منیش دەبمە پێشەوای شۆڕشگێڕان، داوا لە میللەت دەکەم لویی لە سەڵتەنەت لابەن و کوڕەکەی دیم بۆ پاشایەتی هەڵبژێرن. مازارن تێگەیشت کە مەحاڵە مەلیکە بهێڵێت ئەم خوازبێنییە سەر بگرێ. پاش ئەوەی مازارن لە ژوورەکەی مەلیکە چووە درێ، «ئان دوتریش» خزمەتکارێکی نارده دوای لویی کە بێت چاوی پێ بکەوێ. پاشای گەنج چووە لای دایکی، ئان دوتریش هەندێ گلەیی لە کوڕەکەی کرد و گوتی ئەم کچە لایق بەهاوسەری تۆ نییە، ئێوە دەبێ شازادە خانمێکی ڕەسەن هەڵبژێرن بۆ هاوسەریتان، ئەگەر ماری بخوازیت، جگە لەوەی میللەت دژ بەئێوە و مازارن ڕادەپەڕن و هەموو سەلاتین و شازادەکانی ئەورووپا دەسبەرداری ئێوە و دەربار–ی فەرەنسا دەبن دەزانن ئێوە بەم خوازبێنییە دەربار–ی فەرەنساتان پۆخڵ کردووە.

(١) مازارن پیاوێکی ڕووحانی بوو، پلەی کاردینالی هەبوو.

لویی گوتی: خاوەن شکۆ، من ناتوانم چاوپۆشی لە عەشقی خۆم بکەم، من ماری–م خۆشدەوێ، نازانم چ گوناهێکم کردووە، قەرەبۆی ئەو گوناهەشم ئەوە بێت، ببمە هاوسەری شازادە خانمێکی ئیسپانی، تکات لێ دەکەم بەو شازادە خانمە بڵێ با هاوسەرێکی دی هەڵبژێرێت!

مەلیکە هیچی بەکوڕەکەی نەگوت، هەمان ڕۆژ جەختی لەسەر مازارن کرد دەبێ ماری و خوشکەکانی لە خاکی فەرەنسا دوورکەونەوە، چونکە تا ماری لە فەرەنسا بێت، ناتوانرێت کارێ بکرێ لویی بێتە هاوسەری شازادەی ئیسپانی.

بەیانی ڕۆژی داهاتوو مازارن خوشکەزاکەی خۆی بانگ کرد و پێیگوت: بڕۆ جانتاکانی خۆت ئامادەکە، لەگەڵ خوشکەکانتا بڕۆن بۆ ئیتاڵیا لەمە زیاتر مانەوەی ئێوە لە فەرەنسادا چاک نییە. ماری تێگەیشت، دەیانەوێ لە فەرەنسا دووری خەنەوە، بە پەرێشانییەوە بەرەو ئەپارتمانەکەی لویی ڕایکرد و بەگریانەوە خۆی خستە سەر پێیەکانی لویی گوتی:

دەیانەوێ من لە تۆ جیاکەنەوە بۆ دەرەوەی فەرەنسا دوورم دەخەنەوە لەبەر ئەوەی دوو خزمەتکار لەوێ بوون، لویی چواردەهەم ماریی لەسەر زەوی بەرز کردەوە وەک مناڵێ نەوازشی قژەکەی کرد و گوتی: دڵنیابە هیچ کەسێ ناتوانێ تۆ لە من جیاکاتەوە.

ماری بە شیوەنەوە گوتی: خاوەن شکۆ، هەر ئەمڕۆ لێرە دوورم دەخەنەوە و بۆ نێو گالیسکە پەلکێشم دەکەن، لە ژێر چاودێریدا لەم وڵاتە دەمبەنە دەرێ، تاقە گوناهێکی من ئەوەیە کە ئێوەم خۆشدەوێ!

شا، بەبیستنی ئەم قسانە و شیوەنەکەی ماری هەند موتەئەسیر بوو گوتی: تۆ لێرە بمێنەوە تا دەچمە لای مەلیکە و دەگەڕێمەوە.

کاتێ لویی چاردەهەم چووە ژوورەکەی دایکی، سەیری کرد مازارن لەوێیە تێگەیشت کە دەربارەی ماری قسان دەکەن، لویی بەدایکی گوت: خاوەن شکۆ دوێنێ بەئێوەم گوت، من ئەم کچەم خۆشدەوێ ناتوانم دەسبەرداری بم، تکا دەکەم بەکچی پاشای ئیسپانیا بڵێ، وەکو هاوسەر نامەوێت چونکە من ماریم خۆشدەوێ، ژنێ ببێتە هاوسەری من دەبێ هەر ماری بێت.

مەلیکە و مازارن بێدەنگ بوون، هەر یەکەو سۆنگەی خۆی بۆ بێدەنگییەکەی هەبوو.

مەلیکە دەیویست لەبەر چاوی کەسی سێهەم تەنانەت ئەو کەسە سەرەک وەزیران و هاوسەری بێت!! شتێ بەپاشای فەرەنسا نەڵێت، ئەو شتە بۆنی سزا و گازەندەی لێ بێت.

سەرۆک وەزیرانیش کە بینیی مەلیکە لەوێدایە، بۆ پاراستنی ئیحترام قسەکردن لە جێی خۆیدا نییە، مەگەر ڕاستەو ڕاست قسان بکات ئەمەش نەدەبوو

لویی چواردەهەم کە سەیری کرد دایکی و سەرۆک وەزیران بێدەنگن، دەستی بەگریان کرد، پیاوێ لە ساڵانی داهاتوودا سکەی لێدا و وێنەی هەتاوی لەسەر سکەکەدا کێشا، بە پەنجە ڕووەو هەتاو ئیشارەتی دەکرد و ئەم ڕستەیش لەسەر سکەکەدا نووسرابوو: «ئەی هەتاو شاهید بە کە هیچ پاشایێک لە من مەزنتر نەهاتووەتە جیهانەوە»

لەپڕ هەردوو ئەژنۆی خستە سەر زەوی و باوەشی بە پێیەکانی دایکیا کرد و فرمێسکی لە چاوان دەهاتە خوارێ و گوتی: دایکی ئازیزم! ناتوانم دەسبەرداری ماری بم، من ماریم خۆشدەوێ جگە لەو نابێ چ کەسێ ببێتە ژنی من. دڵی «ئان دوتریش» بۆ موحیبەتی کوڕەکەی بە پەلە لێیدەدا، زانیی ئەگەر تووشی دڵنەرمی بێت، ئیدی نەتوانێت جڵەوی هەستەکانی خۆی بگرێ، ئەوەی نابێ ڕووبدات بێتە کایە... ئان دوتریش ئامادە بوو گیانی خۆی ببەخشێ، بەڵام نەیدەتوانی داخوازی کوڕەکەی قبوڵ کات، ئەوە بوو بە تووڕەبوونێکی دەسکردەوە بەکوڕەکەی گوت: خاوەن شکۆ، من لەباتی تۆ لەم ڕەفتارەت شەرمەزارم، هەڵسە، ئەوەت لەبیر نەچێ تۆ خاوەن تاجی ئەم وڵاتەیت یەکێکی لە گەورەترین پاشاکانی ئەورووپا، نابێ ئەم ڕەفتارە بنوێنی. ئەم جۆرە ڕەفتارە، تەنانەت بۆ بێ سەروبەرترین گەنجان نییە و ناپەسەندە. لویی چواردەهەم لەبەر فرمێسک ڕشتن، چاوەکانی سوور هەڵگەڕابوون لە جێ هەڵسا، مەلیکە بە هەمان ڕیتمی تووڕەییەوە بە مازارنی گوت: ئێوە لەم رووەوە چ دەڵێن؟

سەرۆک وەزیران دەیزانی مەلیکە هەرگیز بەم یەککەیشتنەی لویی و ماری قایل نابێت، بەلویی چواردەهەمی گوت: خاوەن شکۆ من لەلایەن خاوەن شکۆی مەرحوم،

یانی باوکی ئێوە، پاش ئەویش لە لایەن خاوەن شکۆی مەلیکەی دایکتان، ڕاسپێردراوم، کە کارەکانی ئێوە، بەئەوپەڕی دڵسۆزی و ئەمانەتەوە ڕاپەڕێنم، ناتوانم یەک بست لەڕاستەڕێی ڕاستی و وەفاداری لادەم تەنانەت ئەگەر خودی ئێوە ئەمرم پێ بکەن لەڕاستە ڕێ لادەم، ناتوانم دژ بەرژەوەندییەکانی سەڵتەنەت و وڵاتەکەتان ڕەفتار بکەم، لەبەر ئەوەی ماری خوشکەزای منە، منیش سەرپەرشتی دەکەم، ئەگەر زەرووڕەت بخوازێ ئامادەم بەم دەستانەی خۆم، چەقۆیێک بچەقێنمە سەر سنگی و بیکوژم تا ئەم بەیەکگەیشتنەتان کە ئیمان و باوەڕم وایە خیانەتە بۆ تەخت و تاجی فەرەنسا، نەگاتە ئەنجام و سەر نەگرێ!

لویی بە ئومێد بوو مازارن کۆمەکی بکات، لە میش نا ئومێد بوو، سەری دانەواند لەژوورەکە هاتە دەرێ.

ماری لە ئەپارتمانە تایبەتییەکەی شا، چاوەڕوانی گەڕانەوەی لویی بوو، دڵنیا بوو بەوەڵامی دڵخۆشکەرەوە دەگەڕێتەوە، کە بینیی چاوەکانی لویی سوور هەڵگەڕاون و ڕەنگ لە ڕوویدا نەماوە، بەرەو ڕووی چوو گوتی: خاوەن شکۆ نەتتوانی موافەقەتیان وەرگری تا من لە فەرەنسادا بمێنمەوە؟

شا گوتی: نەء، ماری ئازیز

ماری گوتی: خاوەن شکۆ، تۆ پاشای ئەم مەملەکەتەی و منیشت خۆشدەوێ ئەم وڵاتەیش ماڵی تۆیە، کەچی لەم ماڵەی تۆ دەرم دەکەن(١). پاشایێک لە نیوەی تەمەنی خۆیدا لەسەر تۆپەکانیا ئەم ڕستەیەی نووسیبوو: « ئەمەیە دوا بەڵگەی پاشاکان» لە بری ئەوەی وەڵامی ئەو کچە بداتەوە دەستی بەگریان کرد، ماریش دەستی بەگریان کرد، چەند خزمەتکارێ بینییان شا و ماری دەگرین، ئەوانیش دەستیان بەگریان کرد، بەڵام مازارن بەپێی ئەمری مەلیکە هەمان ڕۆژ ئەمری دەرکرد ماری لە شا جیاکەنەوە حەقی ئەوەشی نییە لە ئەپارتمانەکەی خۆی بێتە دەرێ، ماری دوو ڕۆژ لە ئەپارتمانەکەی خۆیدامایەوە، ڕۆژی سێهەم کەرەسەی سەفەرەکەی فەراهەم کرا،

(١) ئەم ڕستەیەی ماری دوو نووسەری گەورەی فەرەنسا سوودیان لێ وەرگرتووە و ئیشارەتیشایان پێداوە ئەو دوو نووسەرەیش « ڕاسین» و لامارتین»ن لە زمانی پاڵەوانە ئەفسانەییەکانی خۆیان ئەم ڕستەیە دەدرکێنن.

لەگەڵ خوشکەکانیا کەوتە ڕێ، ئەو ڕۆژە لویی چواردەهەم نیو فەرسەخ ڕێگای بەتەنیشتی پەنجەرەی گالیسکەکەی ماری و خوشکەکانی بەسواری ئەسپ ڕێی بڕی و دەگریا، ماریش لە نێو گالیسکەکەدا فرمێسکی دەڕشت، ئەو ڕۆژەی کە گەڕایەوە بۆ قەسری سەڵتەنەتی بە «سن ئەنیان-ی» نەدیم مەحرەمی خۆی گوت: ڕۆحی من ڕۆیشت، بەدووریشی دەزانم پاش ئەمە بەزیندوویەتی بمێنمەوە!

ئەگەر چی ماری ڕۆیشت بەڵام لویی نەیدەتوانی لە بیری خۆی بەرێتەوە هەر جارێ مازارن دەربارەی خواستنی کچی پاشای ئیسپانیا لەگەڵ لویی قسەی دەکرد، لویی پێیدەگوت: من لەدڵێک زیاترم نییە، ئەو دڵەیش لە لای خوشکزاکەتدایە.

ڕۆژێ مازارن جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کە دەبێ کچی پاشای ئیسپانیا بخوازێت، لویی بەنیمچە تووڕەبوونێکەوە گوتی: ئاخر چۆن من ببمە هاوسەری کە خۆشم نەویستووە؟

ئەگەر تۆ دایکی منت خۆشنەویستبا دەتکردە هاوسەری خۆت؟

ئەم قسەیە لە هەموو کتێبە مێژووییە باوەڕپێکراوەکاندا نووسراوە، ئەوەیش دەخاتە ڕوو کە لویی دەیزانی دایکی ژنی مازارنە، بەڵام مەعلوم نییە چۆن ژنێکی وەکو «ئان دوتریش» بەو هەموو لووت بەرزی و خۆویستییەوە قایل بووە مێردێکی غەیرە قانونی و نا مەشروعی وەکو مازارنی هەبێ، چونکە مازارن کاردینالێکی ئیتالی بوو، کاردینالە ئیتالییەکان ناتوانن ژن بێنن، بەڕوایەتێ ژن هێنانی ئەوان حەرامە و بەریوایەتێکی دیش ڕێیان نادرێ ژن بێنن، هەندێ باوەڕیان وایە، کاردینالێ یا ئەسقەفێکی ئیتالی ژن بێنێ ئەوا لە ئاگری جەهەنەمدا دەسووتێ، چونکە ژنهێنان بۆ پیاوێکی مەزهەبی بەمەرجێ بەپێی قانون و شەرع بێت، حەرام نییە، بەڵام بۆ ئەسقەف و کاردیناڵ و پاپا ڕێ نادرێ. بەهەر حاڵ شووکردنی دایکی لویی چواردەهەم بە مازارن، سەیرە، سەیرەکەیش لەوەدایە، ئان دوتریش ئەو شووکردنە نارەحەت بەخش و بەدزییەی قبوڵ کردووە.

سەرۆک وەزیرانی فەرەنسا دوچاری گرفت بوو، لەلایەکەوە، نوێنەرانی دەرباری ئیسپانیا گوشاریان خستبووە سەر کە بۆ ماتڵیان دەکەن، لەلایێکی دیشەوە لویی نەیدەویست هاوسەری لەگەڵ کچی پاشای ئیسپانیا بکات، بەبیانووی جۆراوجۆر

کارەکەی دوادەخست، سەرۆک وەزیرانی فەرەنساش ناچار دەبوو بیانووی جۆراوجۆر بۆ نوێنەرەکانی ئیسپانیا داتاشێ.

لە کۆتاییدا کە سەرۆک وەزیرانی فەرەنسا، لە دەرفەتی لویی نەدەهات بڕیاری دا گوشار بخاتە سەر خوشکەزاکەی خۆی کە نامەیێک بۆ لویی بنووسێت داوای لێ بکات لەو نامەیەدا بنووسێت، لەبەر ئەوەی دڵم داوەتە پیاوێکی دی، ئیدی لویم خۆش ناوێ، دەمەوێ شوو بەو پیاوە بکەم. ماری پەیامی بۆ مازارن نارد: ئەگەر پارچەپارچەم کەن ئەم نامەیە بۆ پاشا نانووسم، چونکە نووسینی ئەم نامەیە وەک ئەوە وایە ئیعتراف بەگوناهێک بکەی کە، من نەمکردووە، بەڵام ئامادەم نامەیێکی بۆ بنووسم داوای لێ بکەم، بۆ ڕیعایەتی بەرژەوەندە مەزنەکانی مەملەکەت و سەڵتەنەتی فەرەنسا، فیداکاری دەکەم، دەستبەردار دەبم کە شووی پێ نەکەم و تکای لێ دەکەم من لە بیر باتەوە.

مازارن موافەقەتی کرد نامەیێک بەم ناوەڕۆکە لەلایەن خوشکەزاکەیەوە بۆ پاشا بنووسرێ، ماری ئەم نامەیەی بۆ لویی نووسی:

«خاوەن شکۆ! بە چاوی پڕ لە فرمێسک و دڵی پڕ لە خوێنەوە، ئاگادارتان دەکەمەوە بۆ ڕاگرتنی بەرژەوەندییە گەورەکانی وڵات و سەڵتەنەت، کچێ بخوازی کە ئەو بەرژەوەندییانە ڕاگرێت، من چاوپۆشی لەوە دەکەم کە شوو بەئێوە بکەم، داوا دەکەم من لە بیری خۆت بەریتەوە...

کەنیزی هەمیشەییت.

ماری.

کاتێ ئەم نامەیە گەیشتە دەستی لویی، بەجۆرێ شڵەژا، سەری خستە سەرشانی ئەفسەرێ کە ناوی «دارتانیان» بوو، فەرماندەی سوپای تفەنگچییەکانی سەڵتەنەتی بوو، دەستی بەگریان کرد... «دارتانیان» جەنگاوەرێکی بەتەمەن بوو، لەبەر ئەوەی لە منالّییەوە لویی چواردەهەمی دەناسی وەک کوڕی خۆی سەیری دەکرد، بە ئەوپەڕی غەمبارییەوە گوتی: خاوەن شکۆ، من ناتوانم گریانی تۆ ببینم، ئەگەر بزانم دڵت بەوە دادەساکێ جیهان وێران کرێ و بەشەرییەت لە نێو برێ، ئەوا دنیام وێران دەکرد و

بەشەرییەتیشم نەدەهێشت! بڵێ چ ڕووی داوە وا پاشای فەرەنسای هێناوەتە گریان.

لویی چواردەهەم لە گریانەکەی خۆی بەرانبەر بە «دارتانیان» شەرمەزار بوو فرمێسکەکانی سڕییەوە و گوتی: «دارتانیان-ی ئازیز هیچ نەبوو، تووشی لاوازێکی کاتی هاتم بەئومێدم هەرگیز ئەم لاوازییە دووبارە نەبێتەوە... هەر لەو ڕۆژەوە، پاشا گەنجەکەی فەرەنسا، هەموو ڕۆژێ نامەیێکی بۆ ماری دەنووسی، داوای لێ دەکرد دەستبەرداری بڕیارەکەی بێت، بەڵام جاسووسەکانی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا، نامەکانیان دەگرت و نەیاندەهێشت بگاتە دەستی ماری. پاش ئەوەی لویی حەوت نامەی لەسەر یەک بۆ ماری نووسی وەڵامی دەست نەکەوت، سەگە چکۆڵەکەی ئەو کچە کە لە دەربار مابووەوە، بۆ ماریی نارد، چونکە دەیزانی ئەو کچە گەلێ ئەو سەگەی خۆشدەوێ... ئیدی ماری هەموو ڕۆژێ ئەو سەگەی بۆن دەکرد، دەیگرتە باوەش و ماچی دەکرد، چونکە دەیزانی ئەو سەگە لە شوێنێکەوە هاتووە عاشقەکەی لەوێدا ژیان دەگوزەرێنێ. ماری، یەکەم ژن نەبووە کە لە ڕێی عەشقدا فیداکاری بکات، بەر لەو گەلێ لە ژنان بۆ خۆشەویستەکانی خۆیان فیداکارییان کردووە، بەڵام ماری دەستپێشخەری کرد بۆ فیداکارییێکی مەزن. نەک تەنها ئەو پیاوە لەدەست دا کە خۆشی دەویست، بەڵکو دەستبەرداری تاجی سەڵتەنەتی فەرەنساش بوو، ئەگەر ببایەتە مەلیکەی فەرەنسا، تاجی سەڵتەنەتی لەسەر دەنا و منالّەکانیشی لە فەرەنسا دەگەیشتنە سەڵتەنەت.

پاش ئەوەی نامەکەی ماری گەیشتە شا، ئەمیش چەند نامەیێکی بۆ نووسی وەڵامی دەست نەکەوت، تا مانگێ نەچووە شکار و گەردش کە نەیدەتوانی ئەم دوو شتە تەرک کات... «ئان دوتریشی» دایکی شا، کە ئەم حاڵەتەی بینی بە مازارنی گوت: گەلێ نیگەرانم و دەترسم ئەم غەمە زیانێ بەکوڕەکەم بگەیێنێ.

مازارن گوتی: خاوەن شکۆ! ئەم عەشقەی، عەشقی سەردەمی منالّییە، زوو لەبیر دەچێتەوە، ئێوەیش نابێ نیگەران بن لە ڕۆژی حەوتەمی مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ١٦٥٩ پەیمانی سوڵحی فەرەنسا و ئیسپانیا بەو مەرجە ئیمزا کرا کە دەبێ پاشای فەرەنسا کچی پاشای ئیسپانیا بخوازێت... ئەو ڕۆژە، هەر کە پەیمانەکە ئیمزا کرا دەنگی ناقووسی هەموو کلێساکان بەرزبوونەوە، خەڵکەکە بەوە دڵخۆش بوون کە

جەنگی بیست ساڵەی ئیسپانیا و فەرەنسا کۆتایی پێهات، بەڵام هیچ کەسێ نەیدەزانی ئەگەر فیداکاری ماری نەبا ئەو پەیمانی سوڵحە نەدەبەسترا. هەفتەیێک پاش ئیمزاکردنی پەیمانی سوڵحەکە لویی چواردەهەم موافەقەتی کرد دەزگیرانەکەی ببینێ، بەڵام ئەو دەمە زستان بوو، «فیلیپ–ی چوارەمی» پاشای ئیسپانیا بەهۆی پیرییەتی نەیدەتوانی لە مەڕاسمی شووکردنی کچەکەی لەگەڵ پاشای فەرەنسا یەکدی ببینن، بڕیاریان دا مەراسیمەکە دواخەن بۆ بەهاری ئایندە.

لویی چواردەهەم بۆ ئەم هاوسەرگیرییە، شەش مانگ ماوەی هەبوو، ئەم شەش مانگە بۆ پاشای فەرەنسا کە ماری خۆشدەوێ زۆرە ڕەنگە لەم ماوەیەدا ئەو هاوسەرگیرییە لەگەڵ کچی پاشای ئیسپانیا هەڵوەشێنێتەوە...

بۆ عاشقێ، بەتایبەتی عاشقی خاوەن تاج، شەش مانگ سەبرکردن، ماوەیێکی دوورودرێژە، نەک تەنها «ئان دوتریشی» دایکی پاشا ترسی کەوتبووە بەر کە کوڕە گەنجەکەی ئەم هاوسەرگیرییە هەڵوەشێنێتەوە بەڵکو مازارن–یش دەترسا هەموو ڕەنجەکەی بەفیڕۆ چێت.

کۆششی مازارن بۆ ئەم هاوسەرگیرییە، گەلێ سوودی بەفەرەنسا گەیاند، پاشای ئیسپانیا شەش ولایەتی وەکو جیهازیی بووک، دایە بەفەرەنسا، یەکێ لەو ولایەتانە «لوکزامبورگ» بوو کە ئێستا وڵاتێکی سەربەخۆیە.

مازارن لە غەمەکانی شا دەترسا، بۆ ئەوەی سەرگەرمی کات نامەی بۆ دووهەمین خوشکەزای خۆی نووسی کە ناوی «ئۆڵۆمپ» بوو، داوای لێ کرد بێت بۆ فەرەنسا.

«ئۆڵۆمپ» لەو دەمەدا دەزگیرانی هەبوو، لە ئیتالیا ژیانی بەسەر دەبرد، هەر کە نامەکەی مازارن –ی گەیشتە دەست، بەرەو فەرەنسا کەوتەڕێ، بەڵام دەزگیرانەکەی لە ئیتالیادا مایەوە ئۆڵۆمپ، هۆش و سۆز و مەعلوماتی ماریی نەبوو، لە بری ئەمانە ژنێ بوو گەلێ چالاک و خۆشمەشرەب، هەرگیز بزە لەسەر لێوەکانی لا نەدەچوو، وەک پاشای فەرەنسایش ئەمیش گەنج بوو، پاشا پێویستی بە هاودەمێک بوو چوست بێ، بەزوویی لە نێوان لویی چواردەهەم و ئۆڵۆمپ ئولفەت پەیدابوو... ئۆڵۆمپ ژنێکی لێزان بوو، دەیزانی بە چ جۆرێ پاشای فەرەنسا سەرگەرم کات و زۆربەی کاتەکانی لەگەڵ ئەو دابێ. لەبەر ئەوەی مازارن و ئان دوتریش لەم مەوزووعەدا

گلەییان نەبوو، بۆیە هیچ کەسێ جورئەتی نەدەکرد بڵێت، بەچ موناسەبەتێک ئەم ژنە و پاشایە: ئاوها ڕەفتار دەکەن؟

دەوڵەتی ئیسپانیا ماوەی بیست ساڵ لەگەڵ دەوڵەتی فەرەنسا دەجەنگان تا ئەو دەمە ئیسپانیا سەفیری لە فەرەنسادا نەبوو، بەڵام پاش ئیمزا کردنی پەیمانی سوڵح، سەفیرێکی ئیسپانی هاتە پایتەختی فەرەنسا، هەر کە سەفیرەکە گەیشتە پاریس، لە دۆستایەتی لویی چواردەهەم و ئۆڵۆمپی خوشکەزای مازارن سەری سوڕما، ڕۆژێ بۆ نارەزایی دەربڕین چووە لای مازارن و گوتی: پاشاکەی ئێوە لە بەهاری ئایندەدا ژن دەهێنێ و کچی پاشاکەی ئێمە دەکاتە هاوسەری، ئایە بەبۆچوونی ئێوە پەسەندە لەگەڵ کچێکی دەزگیراندار ئاوها ڕەفتار بکات؟

مازارن وەکو کەسێ کە بیەوێ ڕازێکی گەلێ مەحرەمانە بە سەفیری ئیسپانیا بڵێت، سەری بردە بنا گوێی و گوتی: پاشاکەی ئێمە گەنجێکی سادە و بێ تەجرەبە و داخراوە، ئێمە ترسی ئەوەمان لێ نیشت، پاش هاوسەرگیرییەکەی وەک باوکی لویی سیانزەهەمی لێ بێت، نەتوانێ وەک پیاو لەگەڵ ژنەکەیدا ئەرکی خۆی ببینێ، هەر کە زانیمان ژنێکی گەنج بووەتە ڕانمای، ئەم مەوزووعەمان بە شتێکی چاک وەرگرت، زانیمان ئیدی ڕووداوەکەی باوکی دووبارە نابێتەوە...

لەڕاستیدا لویی سیانزەهەمی باوکی لوی چواردەهەم کە هاوسەرگیری لەگەڵ ئان دوتریش دا کرد، ماوەی چوار ساڵ نەیتوانی وەک مێرد ڕەفتار لەگەڵ هاوسەرەکەیدا بکات، تەقریبەن جیا لە یەکدی ژیانیان دەگوزەراند، ئەم مەوزووعە بەشێوەیێک لە ئەوروپادا بڵاو ببووەوە، کاتێ کە سەفیری ئیسپانیا ئەم پاکانەیەی لە دەمی مازارنەوە بیست، پێی سەیر نەبوو، بەڵام ئەشرافەکانی ئیسپانیا، سەفیری ناوبراویش یەکێ بوو لەوان، نەیاندەتوانی ئەوە قبوڵ بکەن، کەسێکی وەک مازارن–ی سەرۆک وەزیران کە مەقامی ڕوحیشی لە کلێسەدا هەبوو، خوشکەزاکەی خۆی هان بدات ببێتە هاودەمی لویی چواردەهەم، تا پاش ژنهێنانی دوچاری شکست نەبێ!

سەفیرەکەی ئیسپانیا، یەکێ بوو لەو کەسانەی لە گفتوگۆی سوڵحی ئیسپانیا و فەرەنسا دەوری سەرەکیی هەبوو، لەگەڵ مازارن دۆستایەتی پەیدا کردبوو، دەیتوانی بێ ئەوەی لەڕوو دامێنێ لەگەڵ سەرۆک وەزیرانی فەرەنسا قسان بکات، هەر بۆیە

ئەم مەوزووعەی بەڕاشکاوی لەگەڵدا باس کرد، بەڵام سەرەک وەزیرانی فەرەنسا بەپێکەنینەوە گوتی: جەناب، ئاخر چ کەسێ لە غەیری خوشکەزاکەی من نەبوو لایقی دۆستایەتی پاشای فەرەنسا بێت، ئەگەر بمانزانیبا ژنێک هەیە لە خوشکەزاکەم زیاتر لیاقەتی هەیە، ئەوا ژنەمان بۆ دۆستایەتی لەگەڵ پاشای گەنجمان هەڵدەبژارد. لویی لە ئولۆمپ جیا نەدەبووەوە، هەموو کاتەکانی لەگەڵ ئەودابوو، یادی ماریی نەدەکرد، دۆستی نوێ، دۆستی کۆنی لەبیری شا بردەوە، هەربۆیە سەرەک وەزیرانی دنیا دیدەی فەرەنسا، حەق بەو بوو کە دەیگوت، عەشقی لویی چواردەهەم بۆ ماری لەو عەشقە تیژتێپەڕانەی سەردەمی منالّییە. لویی چواردەهەم ماریی لە بیرکردبوو، بەڵام بیریشی لە دەزگیرانەکەی نە دەکردەوە کە ناوی « ماری ترز»ی کچی پاشای ئیسپانیا بوو، مازارن ئەوەی هێنایەوە بیری لووی کە دەبێ نامەیێک بۆ دەزگیرانەکەی خۆی بنووسێ، لەو نامەیەدا باسی سۆزەکانی خۆی بۆ کچی پاشای ئیسپانیا و مەلیکەی ئایندەی فەرەنسا بکات. لویی ئەو کچەی نەدیبوو، خۆشینەدەویست، حەزیشی نەدەکرد نامەی عاشقانەی بۆ بنووسێ، بەڵام سەرۆک وەزیران هەند ئیسراری کرد، لوییی خستە بنبەستەوە، ناچار ئەم نامەیەی بۆ مەلیکەی ئایندەی فەرەنسا نووسی:

«خاوەن شکۆ! چاکترین سەعاتەکانی تەمەنی من ئەو کاتەیە کە قەڵەم دەگرمە دەست و بۆ ئەم خاوەن شکۆیە نامە دەنووسم، تابتوانم هەندێ لە سۆزە فراوانەکانم بکەمە ئاوڕشێنی بەر لە هاتنی ئەو خاوەن شکۆیە، ئەو نەجیبزادەیەی کە ئەم نامەیەی پێیە لە نەدیمە تایبەتییەکانی منە، مەئموریەتەکەی ئەوەیە بەشێ لە سۆزەکانم عەرزی ئێوەی خاوەن شکۆ بکات، بەڵام من دەزانم زمانی هەرچەندە پاراو و ڕێک بێت، ناتوانێت وەکو خودی خۆم ڕادەی عەشق و سۆزم بۆ ئەم خاوەن شکۆیە دەربڕێ.

من ئیرەیی بە هەڵگری ئەم نامەیە دەبەم، کە دەتوانێ بەر لە من زیارەتی ئێوە بکات دەنگتان کە مانەندی ئایاتی ئاسمانییە، بژنەوێت، موتەئەسیفم کە ناتوانم خۆم هەڵگری نامەکەی خۆم بم لێرەدا ئێمە شەو و ڕۆژ دەربارەی ئێوە قسان دەکەین، لە مەجلیسەکانی ئێمەدا باس هەر باسی ئێوەیەو سیفاتە بەرزەکانی ئێوە وێردی سەر

زمانانە، بەجۆرێ وەسفی ئێوەم بیستووە، ئاگری عەشقی منی گەشاندووەتەوە، ترسی ئەوەم هەیە، ئەگەر بەم زووانە زیارەتی ئێوە نەکەم، لە نێو ئەو ئاگرەدا بسووتێم!

تکا لە خاوەن شکۆ دەکەم، دۆعاکانم بگەیەنێتە باوکی خاوەن تاج و دایکی مەزنتان، ئەگەر ئەم مەرحەمەتەم دەرحەق بفەرموون، مەمنونتان دەبم... ئەوەی ئێوەی خۆشدەوێ– لویی»

کاتێ لویی چواردەهەم، ئەم نامەیەی نووسی و بردییە لای سەرۆک وەزیران و نامەکەی نیشان دا، مازارن نامەکەی خوێندەوە، چرچولوچ کەوتە نێو چەوانییەوە شا پرسیی، مەگەر نامەکەت لا پەسەند نییە؟

مازارن گوتی: خاوەن شکۆ، نامەکەی ئێوە لەڕووی فەساحەت و ڕەوانی و ئینشا و دەستووری زمانی فەرەنسی، شاکارێکە بۆ خۆی، دەزانم ئەمڕۆ لە ئەورووپادا پاشایێک نییە کە بتوانێ نامەیێکی ئاوها ڕەوان و بێ کەموکوڕی بنووسێت، بەڵام ئەم نامەیە لەگەڵ هەموو ئەو جوانکارییانەی تیایدایە هێشتا وشکە و ڕیتمی نامەکەیش ڕەسمییە بۆ ئەوەی ئەم وشکی و ڕەسمییەتەی لە نێو چێت دەبێ ئێوە لەگۆشەیێکی ئەم نامەیەدا چەند کەلیمەیێک بنووسن.

لوی چواردەهەم گوتی: چی بنووسم؟

مازارن گوتی: بنووسن «ماری ترز»ی ئازیزم لە دوورەوە ڕوخسارت ماچ دەکەم. لویی نەیدەویست ئەم ڕستەیە بنووسێت دەیگوت نووسینی ئەم ڕستەیە لە شانوشەوکەتی پاشای فەرەنسا کەم دەکاتەوە، بەڵام سەرۆک وەزیران بەپاشای گوت: ئەگەر دەزگیرانێک لە نامەیێکدا، بۆ عاشقەکەی خۆی، سۆزی عاشقانەی دەربڕێ و ڕەفتاری خاکییانەی لەگەڵدا بکات، لە شانوشەوکەتی کەم ناکاتەوە تەنانەت ئەگەر پاشای فەرەنسایش بێت، بە تایبەتی ئەگەر دەزگیرانەکەی کچی پاشای ئیسپانیا بێت... ئەم ڕستە کورتە زیاتر لە هەزار وتار لەدڵی دەزگیراندا جێ دەکاتەوە، بەشەوق و زەوقەوە بۆ گەیشتن بەئێوە ڕێی فەرەنسا دەگرێتە بەر. لویی چواردەهەم بەناچاری ئەم ڕستەیەی لە گۆشەیێکی نامەکەدا نووسی پاشان خودی سەرۆک وەزیران نامەکەی داخست، بە نەجیبزادەیێکی سپارد، ئەو نامەیە بەپەلە

ببات بۆ ئیسپانیا. لە ڕۆژی سێهەمی مانگی ژوئێن-ی ساڵی ١٦٦٥ مەراسیمی زەواجی لویی چواردەهەم-ی پاشای فەرەنسا و «ماری ترز» کچی پاشای ئیسپانیا. لە وڵاتی ماری ترزدا دەستی پێ کرد، لەبەر ئەوەی لویی چواردەهەم نەیتوانی بچێتە ئیسپانیا، سەفیری فەرەنسای لەو وڵاتە ڕاسپارد بەوەکالەت لە لایەن پاشای فەرەنساوە، مارەی کچی پاشای ئیسپانیا ببڕێت، پاشان کەژاوەی بووکی سەڵتەنەتی بەرەو سنووری فەرەنسا کەوتەڕێ. لویی چواردەهەم وەک، مەحکومێ، بۆ وەجێهێنانی کاری قورس، بەرەو سەحرا بکەوێتە ڕێ. بەرەو سنووری ئیسپانیا ڕێی گرتە بەر ئەو سەردەمە، بەهۆی مەزنی سەڵتەنەتی لویی چواردەهەمەوە، مێژوو نووسانی ئەورووپا ناویان لێنابوو «سەدەی مەزن» یان «سەردەمی مەزن»... بووکی سەڵتەنەتی تەشریفاتێکی ئەو تۆی هەبوو، ئەمڕۆ بەبیستنی تووشی سەرسوڕمان دەبین، یەکێ لەو تەشریفاتانە، ئەوەبوو بنەماڵەی بووکە و بنەماڵەی زاوا کە گەیشتنە سنووری فەرەنسا، تەختێکی گەورەیان هێنا، دوو پێی تەختەکە لە نێو خاکی فەرەنسا بوو دوو پێکەی دیشی لە نێو خاکی ئیسپانیا بوو. «ئان دوتریش»ی مەلیکەی فەرەنسا و دایکی زاوا لە سەر تەختەکە لەسەر بەشەکەی فەرەنسا دانیشتن (فیلیپ-ی) پاشای ئیسپانیا و برای (ئان دوتریش) لە گۆشەکەی دیی تەختەکە کە دەکەوتە نێو خاکی ئیسپانیا دانیشتن.

« ئان دوتریش» ئیسپانی بوو، چل و پێنج ساڵ بەر لەم ڕووداوە شووی بە لویی سیانزدەهەم و باوکی لویی چواردەهەم کرد و هاتە فەرەنسا، لە تەواوی ئەو ماوەیەدا براکەی خۆی «پاشای ئیسپانیا»ی نەبینیبوو.

ئەو خوشک و برایە لەگەنجیەتیدا لە یەکدی جیابوونەوە، بەپیریش بەیەکدی گەیشتن، هەر کە یەکدییان بینی دەستیان بەگریان کرد پاشان دەربارەی تەشریفاتی بووکێنییەکە قسان کرا، سکرتێرەکانی خۆیان بانگ کرد تا بەرنامەی تەشریفاتی شاییەکە ببینن. بەرنامەی شاییەکە نووسرابوو، ڕۆژی پاشتر دەست بەجێبەجێ کردنی دەکرا، یەکێ لە تەشریفاتەکانی بووکی سەڵتەنەتی ئەو سەردەمە ئەوە بوو کە بووک و زاوا نابێ یەکدی ببینن، تەنها لە ژووری بەزاوابووندا نەبێ!

پاشای فەرەنسا بە مازارن-ی سەرەک وەزیرانەکەی خۆی گوت: ئایە حەقی ئەوەم

نییە کچێ دەبێتە ژنی من، بیبینم؟

مازارن گوتی خاوەن شکۆ ئەگەر ئێوە (جووتیار) بان ئەوا دەتانتوانی پێشتر ژنەکەی خۆتان ببینن، بەڵام ئێوە پاشان دەبێ تا شەوی بووکێنی سەبر بکەن.

لویی گوتی: ئێوە من دەناسن و دەزانن ئەگەر ئەو ژنە لەگەڵ مەیل و زەوقی مندا نەگونجێ و لە شەوی بووکێنیدا بیبینم دوچاری شکستی ڕۆحی دەبم، ئیدی ناتوانم لەگەڵیا بژێم، بەڵام ئەگەر بەر لەو شەوە بیبینم، ئەگەر ئەو ژنە ناشیرینیش بێت، ئەوا دەتوانم ڕۆح و فکری خۆمی بە جۆرێ بۆ ئامادە بکەم، لە شەوی بووکێنی نەترسم. سەرەک وەزیرانی فەرەنسا، ئەم قسە مەعقولەی شای سەلماند لەگەڵ باوکی بووکەدا گفتوگۆی کرد، بەڵام بنەماڵەی بووکە گوتیان، تەشریفاتی سەڵتەنەتی ئیجازە نادات کە بووک و زاوا پێشتر یەکدی ببینن، لە ئەنجامدا موافەقەت لەسەر ئەوە کرا، بنەماڵەی بووک و زاوا، دانیشتنێ سازدەن، شای گەنج وەک نەناسێ بێتە نێو دانیشتنەکە، هیچ کەسێکیش بایەخی نەداتێ و قسەی لەگەڵدا نەکات، تا ڕووکەشی عادەتەکە بپارێزرێ، ئەو دانیشتنە سازدرا، لویی بەپۆشاکی ئاساییەوە، هات، ئیجازەی هاتنە ژوورەوەی خواست، سەرەک وەزیرانی فەرەنسا بەپاشای ئیسپانیای گوت: نەجیبزادەیێکی نەناس، ئیجازە دەخوازێ بێتە ژوورێ.

پاشای ئیسپانیا گوتی: بابێت.

پاش چەند ساتێ لویی چواردەهەم هاتە ژوورێ، لە گۆشەیێکدا وەستا، پاشای ئیسپانیا بە چاو لە کچەکەی گەیاند کە ئەو گەنجە دەزگیرانەکەیەتی «ماری ترز» چاوەڕێی ئەوە نەبوو، مێردەکەی ئەوەندە جوان بێت، لە خەجاڵەتی، یان، لە شادی سوور هەڵگەڕا...

لویی دەزگیرانەکەی خۆی بینی، سەیری کرد قژەکەی زێڕین و چاوەکانی شینن، و جوانە...

بڕیار درا دوو شەوی دی بووک و زاوا بخەنە ژووری پەردەوە!

ژووری نوستنی بووک و زاوا لە نزیک سنوور و لە نێو خاکی فەرەنسادا پێک هاتبوو لە ژوورێکی گەورەو بەرین بە هۆی (پەردەوە) کرابووە دوو بەشەوە لایەکی ئەو ژوورە نوێنی بووک و زاوای تیا دەبینرا، لایەکەی دیشی، یانی پشتی پەردەکە، دە

کورسی تیابوو بۆ ئەو کەسانە بوو کە دەبا دانیشن و گوێی لەدەنگی بووک و زاوا بگرن و لە پشتی پەردەکەیشەوە بیانبینن هەریەک لەو دە کەسەی کە لەسەر کورسییەکاندا دادەنیشتن، چەند کەسێکیشیان لەگەڵ خۆیاندا دەهێنا و لەسەر زەوی دایاندەنان، هەموو ئەو کەسانە، کە نیوەیان پیاوە و نیوەیان ژن بوو، گەلێ بەمەبەستەوە گوێیان هەڵدەخست و چاوانیان دەکردەوە، تا هیچ شتێکی وردی بینراو و بیستراویان بەسەردا تێنەپەڕێ. لەو شەوەدا یەکەم جار، شای گەنجیان هێنایە ژوورەکە، پۆشاکیان لەبەر داکەند و خستیانە نێو نوێنەوە، پاشان بووکەیان هێنایە ژووری هەندێ خانم پۆشاکیان لەبەر بووکە داکەند و لە تەنیشتی زاوادا خەواندیان پاشان دایکی زاوا هاتە ژووری لە کەناری نوێنەکەدا وەستا، ئەو دوو کەسەی پیرۆز کرد و ڕۆیشت.

ئەوجا خزمەتکارەکان، چرای خەوتنیان داگیرساند و چراکانی دییان کوژاندەوە و لە ژوورەکە چوونە دەرێ، بووک و زاوا تا ئەو کاتە، تەنانەت یەک کەلیمە قسانیان لەگەڵ یەکدی نەکردبوو، بە ڕووکەشی گوایە بەتەنها جێیان هێشتوون لە کاتێکدا کە بەلای کەمەوە چل کەس لە پشتی پەردەکەدا بوون. بەرنامەی ڕەسمی تەشریفات، بووک و زاوای مەجبور دەکرد، دەبێ ئەو شەوە بەزاوا بن، بەڵام ئامادە بوونی ئەو ژن و پیاوانەی پشتی پەردە وای کرد، نە بووکە توانیی قسەیێک بکات و نەزاوا، ئەو دوو کەسە جورئەتیان نەدەکرد بجووڵێنەوە، چونکە دەیانزانی دەنگی جووڵانەوەکەیان دەگاتە گوێی ئەوانەی لە پشتی پەردەکەدان. لویی سیانزدەهەم-ی باوکی لویی چواردەهەم، لەبەر کاریگەری شکستی ڕۆحی شەوی زاوابوونی، بۆ ماوەی سێ ساڵ توانای پیاوەتی خۆی لە دەست دا، لویی چواردەهەم لە سەردەمی پیرییدا بەژنەکەی خۆی خانم دوفنتنون-ی گوتبوو: بەدترین و درێژترین شەوی تەمەنی من ئەو شەوە بوو لەگەڵ ماری ترز-دا لە ژووری زاوابووندا بووم. کاتێ بێدەنگی بووک و زاوا درێژەی کێشا، ژنێ لە پشتی پەردەکەوە بەئاسپایی گوتی: نازانم، ئەم دوو خاوەن شکۆیە چاوەڕێی چین تەنانەت بە کەلیمەیێکیش لەگەڵ یەکدا نادوێن...

لویی دەیویست بڵێت، ئێمە چاوەڕێی ئەوە دەکەین ئێوە لەم ژوورە بچنە دەرێ و تەنها جێمان بێڵن:

بەڵام جورئەتی نەدەکرد ئەم قسەیە بکات، چونکە پێچەوانەی تەشریفات بوو ئەو شەوە تا بەرەبەیان بووک و زاوا بێدار بوون، نزیکی بەیانی کە هەستیان کرد ئەو کەسانەی لە پشتی پەردەکەدان وەنەوز دەدەن بەیەک گەیشتن.

***

بووکی دەربار-ی فەرەنسا

ڕۆژی بیست و شەشەمی مانگی ئاوتی ساڵی ١٦٦٠ نزیکەی یەک ملیۆن کەس، لە دانیشتوانی پاریس و دەوروبەری کۆببوونەوە بۆ ئەوەی سەیری ماری ترز–ی ژنە گەنجەکەی لویی چواردەهەم بکەن.

لەو سەردەمەدا، جۆری پۆشاک پۆشین و هەموو جۆرە تەشریفاتێ سادە بوو، ئێمە ناتوانین دیمەنێ مانەندی دیمەنی هاتنەکەی ماری ترز بۆ پاریس بەرجەستە بکەین.

سی و دوو ئەسپی نیلی لە ئەسپە دانیمارکییەکان چواربەچوار و لە هەشت ڕیزدا بەسترابوونەوە بە گالیسکەیێک، گالیسکە زێڕەکەی بووکەیان ڕادەکێشا، بەجۆرێ ئەسپەکانیان بە بەراق و پەڕەکانی شوترمورغ(١) ڕازاندبووەوە، چاو لەدیدەنییان تێری نەدەخوارد.

گالیسکەی بووکەکە کە تایبەت دروست کرابوو ماری ترز بهێنێتە پاریس، ئاسنی تیا بەکارنەهێنرابوو، هەندێ لە بەشەکانی گالیسکەکە وەک دەوروبەری تایەکان و شاسییەکەی بە زیو دروست کرابوون و جێیەکانی دیشی بە زێڕ.

ماری ترز بەتەنها لەنێو گالیسکەکەدا دانیشتبوو، شا، بەسواری ئەسپەوە بەدوای گالیسکەکەوە بوو، دوو سەد نەجیبزادەی فەرەنسیش بەسواری کەوتبوونە دووی ئەسپەکەی شا..

پێنج هەزار سەربازی تفەنگداری سەڵتەنەتی و نەجیبزادە، لە بەردەمی گالیسکەی بووکەکەوە دەڕۆیشتن، پاش ئەوان غوڵامانی منداڵی سەڵتەنەتی هەریەکە و سندوقێکی ئاسنینی بە مەخمەڵ داپۆشراوی پێ بوو، بێ بڕانەوە لەسەر ڕێگای بووکەدا گوڵیان دەڕشت، هەرکەسێ لەفەرەنسادا ناو و نیشانێکی هەبا، بەهەر بیانوویێک با، خۆی دەگەیاندە ئەو کەسانەی کە لەگەڵ بووک و زاوادا هاتوونەتە پاریس، لەنێو کەسە بەرجەستەکاندا تەنها کەسێ بەرچاو نەدەکەوت، ئەویش مازارن–ی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا بوو. لەو دەمەدا سەرەک وەزیران تەمەنی پەنجا و هەشت ساڵ

(١) شوترمورغ = نەعامە.

بوو، نەخۆشی نوقرس بەجۆرێ ئازاری دەدا، نەیدەتوانی بجوولێتەوە ڕۆژانە لەسەر کورسییەکدا دادەنیشت، یا لەنێو جێدا ڕادەکشا، لەبەر ئەوەی بێکاری حەوسەڵەی نەهێشتبوو، کورسییەکی ئیستراحەتی تایبەتی بۆخۆی دروست کردبوو، لە ڕێی گوریس و بەکرەوە، بەرەو نهۆمی سەرەوەی ماڵەکەی ڕایدەکێشا و بەرەو کتێبخانەکەی دەبرد..

یانی مازارن بەهاوکاری چەند نەجار و ئاسنگەرێ توانیبووی ئەسانسۆرێ(١) بۆ خۆی دروست کات. لە نهۆمی خوارەوە، کە ژووری نووستنەکەی لێ بوو، بەرەو کتێبخانەکەی ببات..

سەرەک وەزیرانی فەرەنسا گەلێ کتێبی دانسقە و تابلۆی بەقیمەتی هەبوو گەلێکی خۆشدەویستن، جگە لە خزمەتکارەکانی ئیجازەی نەدەدا چ کەسێ هاتووچووی کتێبخانەکەی بکات، دەترسا کتێبە گرانبەهاکانی لێ بدزن.

دەبێ ئەوە بزانرێت، لەو سەردەمەدا دروستی و دەست پاکی هەند ڕەواجی نەبووە دەبینین، تەنانەت ڕوحانییە گەورەکانی فەرەنسا دەستیان بەدزی کردووە بۆ نموونە، ڕۆژێ هەندێ لە ڕوحانییەکان، چەند ئەسقەفێکیان لەنێواندا بوو بۆ دیدەنی کارەکانی شێوەکاری فەرەنسی (موتێ) دەچنە کارگەکەی، کاتێ ویستییان لە کارگەکە بێنە دەرێ (موتێ) سەیری کرد، کتێبێک کە بەرگەکەی زەرکەفت بووبە شێوەکارێکیش لاپەڕەکانی ڕازاندبووەوە، دیار نەماوە، موتێ بەجۆرێ لە ونبوونی کتێبەکە مەلوول بوو، بڕیاری دا بەبێ خەجاڵەتی و ڕودەربایستی(٢) هەموو ئەو کەسانە بپشکنێ کە هاتوونەتە کارگەکەی. کتێبەکەی لەژێر باخەڵی ئەسقەفێکدا بەناوی «پام فیلو» دۆزییەوە تووشی سەرسوڕمان دەبن ئەگەر بزنەون هەمان ئەسقەف گەیشتە پلەی کاردینال بەناوی «ئیوسان–ی دەهەم» بووە پاپا!!

کاتێ کە ئەسقەفێ پاشان بگاتە پلەی شکۆداری پاپا، کتێب بدزێ، ئیدی نابێ پێمان سەیربێ کە بۆ مازارن دەرگای کتێبخانەکەی لە رووی هەموو کەسێکدا دەبەست، بەتایبەتی لەو دەمەدا، ئەو پیاوانەی کتێبیان خۆشدەویست، کەسانی وەکو

(١) ئەسانسۆر: مەسعەد.

(٢) ڕودەربایستی: لەروودامان.

مازارن زیاتر سەرنجی قیمەتە مادییەکەی کتێبەکەیان دەدا نەک قیمەتە مەعنەوییەکەی. بۆیە ئەو کتێبانەیان فەراهەم دەکرد لە ڕووی جلد و زەرکەفتی و وێنەکانیانەوە، گرانبەهان، چونکە ئەم جۆرە کتێبانە قیمەتیان هەبوو، ئەگەر ئاگاداری ئەم کتێبانە نەبان، ئەوا لەلایەن دزانەوە دەدزران.

مازارن، تا ئەو ڕۆژەی لەژیاندا مابوو، وەک ئەژدیهایێک پارێزگاری گەنجینەیەک بکات، ئاوها پارێزگاری کتێبخانەکەی خۆی دەکرد، بەرلەوەی بمرێ وەسیەتی کرد، پاش مەرگی کتێبخانەکەی پێشکەش بە لویی چواردەهەم بکرێ.

مازارن لە٣١ی مارسی ساڵی ١٦٦١دا مرد.

ئەم پیاوە ئەگەر چی سەرەک وەزیرانێکی بەدەسەڵات و لێهاتوو بوو، بەڵام لەرووی ڕەوشتەوە کەموکوڕی زۆر بوو، یەکێ لەو عەیبانەی ئەوەبوو کە «مسێو»ی برای لویی چواردەهەم، کە لە لویی بچووکتر بوو، وەک نێرەمووکێ پەروەردەی کردبوو، ئالەمەشدا مەبەستێکی سیاسیی هەبوو، چونکە لە سەردەمی لویی سیانزەهەمی باوکی لویی چواردەهەم، برایەکی گەلێ نێرانە و بەهێزی هەبوو چەند جارێ ببووە مایەی دەردی سەری بۆ لویی سیانزەهەم، دوو جاریش بەتەمابوو تاج و تەختی سەڵتەنەتی داگیرکات... هەربۆیە مازارن برا بچووکەکەی لویی چواردەهەم کە بەناوی «مسێو» بانگیان دەکرد، بەجۆرێ پەروەردەیدا و گەورەی کرد ڕۆحی پیاوەتی و دلێری تیادا کوشت. لە بری ئەمانە سیفاتی ژنانەی پێ بەخشی، هەر بۆیە «مسێو» هەر لە بەیانییەوە تا ئێوارێ بەرانبەر بەئاوێنە دادەنیشت، مانەندی ژنان خۆی دەڕازاندەوە، بۆ موعاشەرەتیش نەدیم گەلێکی هەڵدەبژارد مانەندی خۆی بن، یا بتوانن وەکو ئەو بکەن.

لە دەربار—ی فەرەنسادا، هەموو دەیانزانی «مسێو» و نەدیمەکانی نێرەموکن، مازارن، تا ئەو ڕۆژەی لەژیاندا بوو لە بری ئەوەی «مسێو» چاک کاتەوە، هەوڵی دا زیاتر لەنێو فەسادا غەرقی کات.

لە سەردەمی ژیانی مازارن جارێکیان باس لەوەکرا کە شازادە خانم «هانریت»—ی خوشکی چارلزی دووەمی پاشای ئینگلترە بۆ «مسێو» بخوازن، مازارن لەبەر دوو سونگە قایل نەبوو ئەم داخوازییەی سەربگرێ یەکەمیان، دەیزانی «مسێو» لەرووی

ڕەوشتەوە بەجۆرێ فاسد بووە ناتوانێ ژن بێنێ، دەشترسا، شازادە خانمی ئینگلیزی پاش ئەوەی شوو بە«مسێو» بکات، سیفاتی پیاوەتی و دلێری تیا بەهێز بکات، سەرەک وەزیرانی فەرەنساش نەیدەویست، «مسێو» ببێتە خاوەنی شەخسیەت، لە ئایندەدا ببێتە مایەی دەردی سەری بۆ لویی چواردەهەم، بەڵام پاش ئەوەی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا مرد، گەورەترین بەربەست بۆ ئەم داخوازییەی «مسێو» لەنێو چوو. «هانریت—ی» خوشکی چارلزی دووەمی پاشای ئینگلتەرە لە «مسێو» مارە بڕدرا، ڕێی فەرەنسای گرتەبەر.

ئەم کچە گەنجە، یەکێ بوو لەو ژنانەی کە لەبەر ڕەوشت بەرزی و ڕەفتار چاکیی ناسرابوو هەرکەسێ جارێک چاوی پێبکەوتبا یەکسەر شەیدای دەبوو.

زیاتر لە سێ نووسەر و پیاوانی سیاسی و ڕوحانی فەرەنسی و ئینگلیزی هاوسەردەمی ئەم شازادە خانمە بوون، شتگەلێکی ئەوتۆیان دەربارەی ئەم خانمە نووسیوە، ئەگەر ناوەکانیان ڕیزکەین ئەوە دەبێتە مایەی پیاهەڵدان، بەڵام هەر هەموویان لەسەر ئەوە کۆکن کە ئەم خانمە، شایستەترین ژنە بۆ خۆشەویستی کە لە تەمەنی خۆیاندا بینیویانە.

باوکی «هانریت» چارلزی یەکەم[1]ی پاشای ئینگلستان بەتەور سەریان لە لەشی جیاکردەوە.

کاتێ کە چارلزی یەکەم لەزینداندا بوو، هانریت و دایکی هیجرەتیان بۆ فەرەنسا کرد، ئەو ژن و کچە هەرچییێکیان هەبوو فرۆشتیان، پاشان بەبرسیەتی مانەوە، بەڵام نەک بەمەفهومی مەجازی ئەم ڕستەیە، بەڵکو بەمەفهومی حەقیقی.

لە سەرەتای سەردەمی لویی چواردەهەم، نانێکی گەورە لە فەرەنسادا بە یەک شاهی دەفرۆشرا، هەندێ جار هەردوو ڕۆژ جارێ نانێ نەدەگەیشتە دەستی ئەم کچ و دایکە.. مازارن لە وەزعی ئەم کچ و دایکە ئاگادار بوو بەڵام هیچ هاوکارییەکی نەدەکردن.

(١) چارلزی یەکەم، پاشای ئینگلستان و ئیسکوتلەندا لە ١٦٠٠دا لەدایک بووە باوکی جیمی یەکەم بوو، کرامول دژ بەچارلز ڕاپەڕی و شکستی پێهێنا، چارلز لەدادگادا موحاکەمە کرا و حوکمی ئیعدامی بەسەردا درا.

چەند شەوێ دایکی هانریت کە ئەویش هەر ناوی هانریت بوو، کە دەیبینی کچە مناڵەکەی لەبەر برسیەتی دەگرییێت، لە شەقامەکانی پاریسدا سواڵی دەکرد، تا بتوانێ پارچە نانێ بۆ هانریتی بچووک پەیدا بکات.

رەنگە لە مێژووی جیهان یا ئەوروپا «هانریتی» ژنی چارلزی یەکەم و مەلیکەی ئینگلستان، تەنها مەلیکەیێک بێت، لە سەرەڕێیەکان وەستا بێ و دەستی بۆ خەڵکی پان کردبێتەوە.

پاشان مازارن موافەقەتی کرد لە خەزێنەی دەوڵەتی فەرەنسا، مووچەیێک بۆ ئەو کچە و دایکە ببڕنەوە و لە برسیەتی ڕزگاریان بێت، بەڵام هەر بەدەستکورتی مانەوە تا چارلزی دووەمی کوڕی چارلزی یەکەم و برای هانریت بووە پاشای ئینگلستان.

هانریت تەمەنی شانزە ساڵان بوو لەگەڵ دایکیا گەڕایەوە بۆ ئینگلستان دەسەڵات و سامان بەزوویی شوێنەواری هەژاری تیادا سڕینەوە.. هانریت وەک نەمامێ، پاش سەرمای زستان و هەتاوی بەهار کەوتە ڕوو، ڕۆژ بەرۆژ گەشاوەتر و جوانتر دەبوو، ئەم گەشانەوەش بەجۆرێ بوو هەموو گەنجەکانی دەربار– چاویان تێ بڕیبو، جگە لەو چ کەسێکی دییان نەدەبینی، ئارەزووی خواستنی لە خەونەکانیاندا پەروەردە دەکرا.

زۆربەی ژنانی ئینگلیز موو بۆر و چاوشین–ن، بەڵام هانریت موو ڕەش و چاو و برۆ ڕەش بوو.

کاردینال دوڕتز–ی فەرەنسی، لە مێژوو نووسەکانی ئەو سەردەمە بوو، ئەگەرچی مەقامی ڕوحانی هەبوو نووسیویەتی:

یەکەم جار چاوە ڕەش و نەجیبەکانیم بینی لەبەر سەرسوڕمان تووشی لەرز بووم..

لە ئینگلستاندا، کەسێ نەبوو لیاقەتی ئەوەی هەبێ ببێتە هاوسەری ئەو شازادە خانمە، چارلزی دووهەم کە خوازبێنی دەرباری فەرەنسای بیست، کە پاشای فەرەنسا دەیەوێ خوشکەکەی چارلز بۆ براکەی خۆی بخوازێت، لەبەر ئەهمیەت و قودرەت و سامانێ کە دەربار–ی فەرەنسا هەیبوو، ئەم داخوازییەی بە کەیفخۆشییەوە وەرگرت بەڵام ئەوەی نەدەزانی کە زاوا لیاقەتی ئەوەی نییە ببێتە هاوسەری کچێکی وەک هانریت–ی خوشکی.

کاتێ هەواڵی خوازبێنی هانریت لەلایەن «مسێو» وە بڵاو بووەوە خانم «لافایت»ی نووسەری فەرەنسی، لە یاداشتەکانی خۆیدا ئەمەی نووسیوە، " ئەمڕۆ بیستم مەراسیمی زەواجی شازادە خانمی ئینگلیزی لەگەڵ «مسێو» ئەنجامدراوە، من سەرسامم لەمەی ئەم ژن و مێردایەتییە چ سوودێکی هەبێ، چونکە زاوا گەنجێکە، هەرگیز بە بینینی ژنێک شەوق و زەوقی نەبزواوە، مومکینیشە تا دوا تەمەنی هەر ئاوها بمێنێتەوە"

خانم «لافایت» ڕاستی دەکرد «مسێو» لەو ڕۆژەوەی کە تەمەنی گەیشتووەتە هەژدە ساڵ، بەرانبەر بەژنان هیچ مەیلێکی نەبووە بەپێی پەروەردەکەی نەیدەتوانی لەززەت لە موعاشەرەتی ژن و مێردی وەرگرێت.. پاش ئەوەی «هانریت» هاتە دەرباری فەرەنسا «مسێو» ماوەی دوو هەفتەی لەگەڵ ژنەکەی بەسەر برد، ئەویش لەبەر ئەوەی تازەیێک کەتبووە نێوانەوە، پاشان تێری لێ خوارد و فەرامۆشی کرد، هانریتی بێچارەیش هەموو شەوێ چاوەڕێی مێردەکەی دەکرد، بەڵام «مسێو» کاتەکانی خۆی بەقومار و مەینۆشی لەگەڵ مانەندەکانی خۆیدا بەسەر دەبرد.

مەعلوومە ژنێکی گەنج و جوانی وەک هانریت، لە دەربارێکی وەک دەرباری لویی چواردەهەم کە بێ وەفایی لە مێردەکەی خۆی ببینێ و بزانێت هاوسەرەکەی پیاوی ژنان نییە، چۆن موتەئەسیر و نائومێد دەبێت، بەچ جۆرێکیش قەرەبووی ئەم تەئەسورەی خۆی دەکاتەوە.

هانریت کچێکی هۆشیار بوو، دەیزانی مەیلی لەهەر گەنجێکی جوان بێت دەتوانێت وەک دۆستێ هەڵیبژێرێت، دەیزانی ئەگەر ئەمە بکات ئەوا دەبێتە مایەی عاجز بوونی لویی چواردەهەم چونکە پاشای فەرەنسا خودی هانرێتی بۆ براکەی خواستبوو.. نەیدەتوانی تەحەمولی ئەوە بکات ژنی براکەی عاشقی هەیە

لەمەیش بەولاوە، لە نیگا گەرمەکانی لویی چواردەهەمەوە بۆی دەرکەوتبوو، کە پاشای فەرەنسا خۆشی دەوێت، بەڵام لەبەر خاتری براکەی یا لەبەر حەیا و حورمەتی خۆی دەترسا خۆشەویستییەکەی بخاتە ڕوو..

ئەمە بوو هانریت بڕیاری دا لویی چواردەهەم هاندات و دڵ گەرمی کات تا پاشای فەرەنسا بزانێت ئەگەر خۆشەویستی خۆی بۆ هانریت دەربڕێت، ئەوا بێ وڵام

نامێنێتەوە.. بەزوویی هەموو زانییان لویی چواردەهەم، هانریتی خۆشدەوێ.

خۆشەویستی لویی چواردەهەم بەرانبەر بەشازادە خانم هانریت–ی خوشکی پاشای ئینگلستان بەزوویی بووە موحیبەتێکی قووڵ.

لویی چواردەهەم «ماری ترز»ی هاوسەری و خۆش نەدەویست هەندێ جار لەبەر ئیلحاحی دایکی، کاتەکانی خۆی لەگەڵدا بەسەر دەبرد بەئاشکرا لە بەرچاوی مەحرەمەکانی خۆی دەیگوت: من هاوسەرەکەی خۆمم خۆش ناوێ..

خانم «دولافایت»ی نووسەری کتێبی «مێژووی شازادە خانم هانریتی ئینگلیزی» کە خۆی ژنێکی سەنگین بوو، هەرچییەکی نووسیوە بەچاوی دیدەوە وەردەگیرێ، دەربارەی پەیوەندی لویی چواردەهەم لەگەڵ شازادە خانمی ئینگلیزی، ئاوهای نووسیوە:

"لویی چواردەهەم بۆ ئەوەی بتوانێت لەگەڵ هانریت دا بۆ گەردش بچێت بڕیاری دابوو، دەربار–ی فەرەنسا، هەموو شەوێ بۆ گەردشی شەوانە ئامادەبن، ژنان و پیاوان سواری گالیسکە دەبوون، لەوەرزی هاویندا ڕێی جەنگەڵیان دەگرتەبەر، ئا لەوێدا لەبەر ڕۆشنایی شاپڵیتە، بەئاهەنگی کەمان، گەردش دەستی پێدەکرد، ژنان و پیاوان لە جەنگەڵدا شەونشینییان دەستی پێ دەکرد، بەگەمەی جۆراوجۆر شەویان دەگوزەراند..

– سەرگەرمییەکان جۆراوجۆر بوون، کەمترین کەس تووشی ماندوو بوون دەبوو، ئەگەر تووشبا، دەچووە گۆشەیێک لەسەر گژوگیاکاندا ڕادەکشا تا ئیسراحەت بکات.. لەبەر ئەوەی شەوانی هاوین کورتن، کاتێ میوانەکان بەخۆ دەهاتنەوە، سەیریان دەکرد بەرەبەیانە، مەجبور دەبوون لە جەنگەڵەکە بگەڕێنەوە، ئیدی ژنان و پیاوان لە دەوروبەری جەنگەڵەکەوە دەکەوتنە ڕێ و لە ناوەڕاستیا کۆ دەبوونەوە، گاڵتە تایبەتییەکان دەستی پێدەکرد، پۆشاکی پیاوان و خانمان. لەبەر ئەوەی لەسەر گژوگیا کە دادەنیشتن یا ڕادەکشان چرچ و لۆچ دەبوون، ئارایشتی ژنانیش لەنێو دەچوو، ڕوخسارە پێکەنین ئاوەرەکان دەکەوتنە ڕوو بەڵام لەبەر ئەوەی هەموو لەیەک دەچوون، شێوەی ڕەسمییان لەخۆ دەگرت، چ کەسێ لەم ڕووەوە نارەحەت نەدەبوو.

هەندێ جار لویی چواردەهەم لەکورتی شەوانی هاوین ناڕازی بوو، ئەمری دەکرد

ڕۆژانە بەکۆمەڵ بەرەو گەردش بڕۆن، لە سەعات دە، یا دە و نیوی بەیانییەوە بۆ گەردش لەنێو جەنگەڵدا دەکەوتنە ڕێ.

لە گەردشەکانی ڕۆژانەدا، لویی چواردەهەم سواری گالیسکە نەدەبوو، بەڵکو سواری ئەسپ دەبوو لە کەناری گالیسکەکەی هانریت ئەسپی دەڕانی، سات بەسات ڕووی خۆی بەرەو گالیسکەکە وەردەچەرخاند و بزەی بۆ هانریت دەکرد، تا دەگەیشتنە ئەو ڕووبارەی کە بەنێو جەنگەڵەکەدا تێدەپەڕی، لەوێدا هەموویان لە گالیسکە و ئەسپەکانیان دادەبەزین، ماوەیێک لە کەناری ڕووبارەکەدا دادەنیشتن، قسە و گاڵتەیان دەکرد، ئیدی فراڤین–یان دەخوارد، کە هەم فراڤین و هەم شیڤ بوو.

پاشان لویی چواردەهەم لەگەڵ شازادە خانم هانریت، بۆ پیاسەکردن لەنێو جەنگەڵەکەدا ڕێیان دەگرتە بەر، ئەمە وەکو ئیجازە وابوو بۆ ئەوانی دی، کە دەتوانن پیاسە بکەن، پاش نیو سەعات، لەو شوێنەی جەنگەڵەکەدا، جگە لە گالیسکە و ئەسپەکان و خزمەتکاران چ کەسێ لەوێ نەدەما..

گەردشەکە لە سەعات یەک و نیوی پاش نیوەڕۆ دەستی پێ دەکرد، هەندێ جار تا سەعات نۆ و تا جەنگەڵەکە بەتەواوی تاریک دادەهات، گەردشەکە درێژەی دەکێشا، تەنانەت هەندێکیان ماندوو دەبوون، لەملا و ئەولای جەنگەڵەکەدا دە کەس و بیست کەس، لە ژنان و پیاوان کۆدەبوونەوە، پاشان یەکیان دەگرت بەرەو قەسر دەکەوتنە ڕێ تا خۆیان مژولی شەوچەرە بکەن..

چەند نووسەرێکی فەرەنسی و ئینگلیزی، شەرحی ژیانی لویی چواردەهەمیان نووسیوە، دەربارەی ڕسوم و ئادابی خۆراک خواردنی بەدوور و درێژی نووسیویانە، کاتێ مرۆڤ ئەوانە دەخوێنێتەوە سەرسام دەبێ کە چۆن لویی چواردەهەم توانیویەتی، شەو و ڕۆژی دوو یا سێ جار تەحەمولی ئەو تەشریفاتە ورد و ماندوو بەخشە بکات.. هەروەک مێژوو نووسان گوتوویانە لویی چواردەهەم گەلێ پابەندی ڕسوم و ئادابی تەشریفات بووە، پابەند بوون بەو تەشریفاتە لەلای لویی چواردەهەم بناغەی کاریگەری پاراستنی قودرەتی سەڵتەنەت بووە، وابەستە بووە، هەر کارێ لە سەعاتە تایبەتییەکەی خۆی و بەپێی بەرنامە کە پێشتر پێشبینی بۆ کرابێ بەئەنجام دەگەیێنرا..

لویی چواردەهەم بوو کات ناسی فێری سوڵتانەکانی ئەورووپا کرد، پاشان فردریک–ی گەورە و ناپلیۆنی یەکەم گوتیان: کات ناسی و ئینزبات لە لویی چواردەهەمەوە فێر بووین.

لەکاتێکدا بەڕەسمی خۆراک دەخورا، ڕیعایەتی تەشریفات و ڕسوم و ئاداب دەکرا، بەڵام لە شوێنی دیدا، لە مەجلیسەکانی شیڤ و شەوچەرەدا، لویی چواردەهەم بەجۆرێ ئازادی دەستی بەسەرا دەگرت، هەموو سەرسام دەبوون، ڕەنگە دەروونناسێ پێیوابێ، تووڕهەڵدانی ئادابی ڕەسمی لەلایەن لویی چواردەهەم لەکاتی شیڤ و شەوچەرەدا کاردانەوەی ئەو وردەکاری و ئینزباتە فەوقەلعادەیە بێت کە لە شوێنانی ڕەسمیدا پەیڕەو دەکرا..

خانم دولافایت–ی مێژوو نووسی فەرەنسی چەند جارێ لە مەجلیسی شیڤ و شەوچەرە تایبەتییەکانی لویی چواردەهەمدا ئامادە بووە، دەربارەی ئەم مەوزووعە نووسیویەتی:

گەردشە دوور و درێژەکانیان لەنێو جەنگەڵدا، هەموویانی برسی دەکرد، ژنان و پیاوان بەئیشتهاوە لەپشتی مێزی شەوچەرەوە دادەنیشتن هەرکە خۆراکیان دەهێنا، لویی چواردەهەم ئاگای لە عادەتی هەندێ خانمان هەبوو، دوو مووی بارۆکەی(١) خۆی دەخستە نێو خۆراکی یەکێ لە خانمەکان، ئیدی دەنگی نارەزایی ئەو خانمە بەرز دەبووەوە و هاواری دەکرد: تۆ وات کرد من خۆراک نەخۆم، ئیدی ناتوانم شتێ بخۆم.

لویی چواردەهەم بۆ ئەوەی زیاتر تووڕەی کات، پارچە نانی وەک هەڵمات لێدەکردەوە و بۆی هەڵدەدا ئەوانی دیش لاسایی ئەو دوو کەسەیان دەکردەوە، پارچە نانیان بەرەو یەکدی هەڵدەدا، تەلاری خۆراک خواردن دەبووە مەیدانی جەنگ لە بری گوللەی تفەنگ پارچە نانیان لە یەکدی دەگرت، لەبەر ئەوەی نان زۆر نەبوو، دەستیان بۆ سێو و پرتەقاڵ دەبرد، بەڕاستی سێو و پرتەقاڵ ئازاریان دەگەیاند، شەوێکیان

(١) لویی چواردەهەم لەو دەمەدا گەنج بوو، مووەکانی جوان بوون، بەڵام بۆ پەیڕەوی مۆدی ئەو سەردەمە بارۆکەی دەنایە سەر مووە سروشتییەکانی خۆی، ئیدی ئەمە وای لێ هات هەموو خانمەکانی دەرباریش بارۆکەیان لەسەر دەنا.

بەچاوی خۆم بینیم، سێوێ بەجۆرێ بەر چاوی خانمێ کەوت، بۆ چەند ساتێ چاوەکانی پەنماند... ئەو قسانەی لە مەجلیسە تایبەتییەکانی شیڤ و شەوچەرەدا دەکرا، هەندێ جار ئەوەندە بازاڕی و بێ سەرو بەر بوون ناتوانین ئەوانە بنووسین، هەرکەسێ هەر چییەکی ویستبا دەیگوت خانمەکان بۆ گێڕانەوەی ڕووداوە ڕاستەقینەکان ڕکەبەرایەتییان لەگەڵ پیاوان دەکرد، تەقریبەن هەموو گاڵتەکان بێ مەزموون بوون، وردترین شت لەو مەجلیسەدا دەگوترا، هەموویان پیاوان و ژنانی بەرجەستەی فەرەنسا هەندێکیان شازادەخانم بوون، حیکایەتەکانیان لەم مەجلیسەدا دەربارەی خانمان و پیاوان دەگەیشتە سەر زاری خەڵکی بازاڕی، ئەم قسە و باسانە هەر لەم مەجلیسانەوە دەچوونە دەرێ.

لەم مەجلیسانەدا گەلێ خواردن و خواردنەوە دەخورایەوە، هەندێ لەژن و پیاوان مەجبور دەبوون لەتەلاری خۆراک خۆری بێنە دەرێ بەڵام زۆر دوور نەدەکەوتنەوە بەڵکو لە گەلەرییەکەی تەنیشتی ژووری خۆراک خواردن، چەند ساتێ ڕوویان لە دیوار دەکرد و دەوەستان ئەگەر ژن با دادەنیشت، چونکە لە قەسری سەڵتەنەتی فەرەنسا ئەوەی ئەمرۆ پێیدەڵێین دەست شۆر کە یەکێکە لەزەرورترین کەرەسەی تەندروستی، ئەو دەمە وجوودی نەبوو.. تەنانەت لە قەسری سەڵتەنەتی «ڤەرسای» کە جاری وا هەبووە لە شەو و ڕۆژێکدا دە هەزار کەسی تیا دەژیا، یەک دەستشۆری تیادا نەبوو.

«ماری ترز»ی ژنی لویی چواردەهەم و مەلیکەی فەرەنسا، لەبەر ئەوەی کە دووگیان بوو نەیدەتوانی بەشداری گەردشی ڕۆژانە یا شەوانەیان بکات، هەر بۆیە لویی چواردەهەم لەگەڵ هانریت دا لە قەسری سەڵتەنەتی بۆ گەردش دەچووە دەرێ.

کە گەردشی شەوانە و ڕۆژانەیان هەند دووبارە بووەوە ئیدی مەلیکە تەحەمولی نەما، چووە لای «ئان دوتریش–ی» دایکی مێردەکەی کە پووری خۆیشی بوو، بەگریانەوە سەری نایە سەر سینەی و پێیگوت: ئیدی کوڕەکەتان منی خۆش ناوێت، هەموو کاتەکانی خۆی بەشەو و بەڕۆژ لەگەڵ ئەو ژنە ئینگلیزەدا بەسەر دەبات، من بوومەتە مایەی پێکەنین و مەسخەرەی هەموو دەربارەکان. ئەگەر دەمزانی پاشای فەرەنسا دەرحەقی من هەند بێ دەربەستە، هەرگیز ملم بۆ ئەم شووکردنە کەچ

نەدەکرد، چونکە بچووکترین نەجیبزادەی ئیسپانیا مێردی من با، قەت ئاوا بەبێ بایەخییەوە سەرنجی نەدەدام، بەڵام پاشای فەرەنسای مێردم لەبەر چاوی مندا کاتەکانی خۆی لەگەڵ خەڵکی دیدا دەگوزەرێنێ.

ئان دوتریش لەگریانی بووکەکەی، کە دوو گیانیش بوو، گەلێ موتەئەسیر بوو، چووە لای کوڕەکەی و سەرزەنشتی کرد و پێیگوت: ئەو ژنەی کە تۆ کاتەکانی خۆتی لەگەڵدا بەسەر دەبەی، هاوسەری براکەتە، تۆیش ستەم بەرانبەر بە ژنی خۆت و براکەت دەکەی، من کە دایکی تۆم، براکەی تۆیش کوڕی منە.

لویی چواردەهەم گوتی: دایکە تۆ ئاگات لە ڕەوشتی براکەمە دەزانی پیاوێکی دەمار سستە و بێ ئیرادە، چ بایەخێ بەژنەکەی خۆی نادات بەلای ئەوەوە چ جیاوازییەک نییە لەنێوان ئەوەی ژنەکەی لە تەنهاییدا بمرێت، یا کاتەکانی لەگەڵ مندا بەسەر ببات، من لە دەوروبەرەکەیم بیستووە، کە براکەم ژنەوتوویەتی «هانریت» لەگەڵ مندا بۆ گەردش دێت، گەلێ کەیفخۆش بووە و گوتوویەتی: ئیدی هانریت چاوەڕێی من ناکات تا کاتەکانی خۆم بۆ ئەو تەرخان کەم.

«ئان دوتریش» گوتی: من قسە لەگەڵ هانریت دەکەم، ئەگەر ڕەوشی خۆی نەگۆڕێت، مەجبوور دەبم لەلای براکەی، پاشای ئینگلیز شکایەتی لێ بکەم.

لە ڕاستیدا، لە هەمان ڕۆژ، ئان دوتریش لەگەڵ بووکە ئینگلیزەکەیدا قسەی کرد هانریت وەعدی دایە خەسووی کە ڕەوشی خۆی بگۆڕێت، ئەو شەوە هانریت داوای لە شا کرد کە بێتە لای. پێیگوت: خاوەنشکۆ، ئەمڕۆ دایکت سەرزەنشتی کردم، گەفی ئەوەی دەکرد گەر ڕەوشی خۆم نەگۆڕم، ئەوا لەلای براکەم شکاتم لێدەکات، بەڵام لەنێوان من و تۆدا پەیوەندی سەمیمانە هەیە، و بەسادەیی ناتوانین لە یەکتری جیاببینەوە، بەهەر جۆرێ بووە دەبێ دایکت ڕازی بێت و زمانی خەڵکیش ببەستین، من بیرم کردەوە و نەخشەیێکیشم داناوە، ئەمەیش نەخشە کەمە: بۆ ئەوەی دایکت ئاسوودە بێت و بزانێت تۆ منت لەبیرکردووە، تۆ بەڕووکەش خۆت وا بنوێنە یەکێ لە کچە نەدیمەکانی منت خۆشدەوێ، ئاساییە لەم ڕووەیشەوە موبالەغە بکەیت، تا هەموو بگەنە ئەو قەناعەتەی کە تۆ بێ ئەندازە ئەو کچەت لەلا ئازیز و موحتەرەمە، ئیدی ئەو دەمە دایکت لێمان دەگەڕێ، چونکە ئەوەی بووەتە مایەی ناڕەزایی یا

ئیرەیی ئەوەیە کە ئێوە دەرحەق بە من لوتفتان هەیە، گەر بەڕووکەش فەرامۆشم کەیت، ئەوا ناڕەزایی و ئیرەیییەکە لەنێو دەچێ.

لویی ئەم نەخشەیەی پەسند کرد و لە هانریت–ی پرسی: بەرانبەر بەکام یەک لە کچە نەدیمەکانتان خۆشەویستی بنوێنم؟

هانریت گوتی: بەبڕوای من ئێوە «لاڤالیر» هەڵبژێرن.

لویی بە سەرسامییەوە هەنگاوێ کشایە دواوە و گوتی: ئاە.. تۆ دەتەوێ ئەو کچۆڵە لەنگە بەخۆشەویستی خۆم هەڵبژێرم؟

هانریت بەبزەوە گوتی: بەڵێ، خاوەن شکۆ، چونکە کچە نەدیمەکانی من هەموویان جوانن، من نامەوێ ئێوە دۆستی کەسێ بن، خوانەکردە لەکەیێکتان بێتە سەر بەڵام «لاڤالیر» هەم ناشیرینە و هەم شەلە بۆیە دۆستایەتی ئێوە لەگەڵ ئەودا چ ترسێکی تێدا نییە چونکە دەزانم نابێتە مایەی دەردی سەری ئێوە.

«لاڤالیر»ی نەدیمەکەی شازادە خانم هانریت، ئەو دەمە حەڤدە ساڵان بوو، چاوەکانی شین و مووەکانی زێرین بوو، پێیەکی هەندێ لەنگ بوو.. شازادە خانمی ئینگلیزی لەنێوان نەدیمەکانی خۆیدا، لاڤالیرکرێت بوو، لە هەموویان زیاتر خۆشی دەویست هەر بۆیە ئەمەی بۆ لویی چواردەهەم هەڵبژارد.

«لویی–ش» لاڤالیری بەناشیرین لەقەڵەم دەدا، بیری لەوە دەکردەوە هانریت کچێکی دیی لەنەدیمەکانی هەڵبژاردبا، چاکتر دەبوو، نەک کچێکی ناشیرین و لەنگ..

پاش دوو ڕۆژ لە ڕاسپاردەکەی هانریت بۆ لویی، شەو لە پارکدا پیاسەی دەکرد، سەیری کرد، چوار کچی گەنج لە نەدیمەکانی هانریت، پیاسە و قسان دەکەن، بۆ ئەوەی ماندوویەتی دەرکەن چوونە ژێر کەپرێکی پارکەکە، دانیشتن، لویی چواردەهەمیش لە پشتی کەپرەکەوە وەستابوو، دەیویست بزانێ ئەو چوار کچە دەربارەی چ شتێ قسان دەکەن.. بەزوویی بۆی دەرکەوت مەوزوعی قسەکانیان دەربارەی ئاهەنگی دوێنێ شەوە کە لە ماڵەکەی هانریت دا ساز کرابوو.

کچەکان دەربارەی ئەوە قسانیان دەکرد، میوانەکانی دوێنێ شەو کامیان قۆز بوون، هەریەک لە کچەکان ناوی یەکێ لە گەنجەکانی دەرباری فەرەنسای دەهێنا، تا نۆرە گەیشتە سەر «لاڤالیر» کچان لێیان پرسی بۆچی بێدەنگی و سەرنجی خۆت لەم

ڕووەوە دەرنابڕی؟

«لاڤالیر» لە مەجلیسێکدا کە شا گەنجەکەی ئێمەی لێبێ و لەوێدا سەما بکات ئایە مومکینە هیچ گەنجێ بتوانێ لەڕووری ئەودا خۆی بخاتە ڕوو؟

کچان، پاش بیستنی ئەم قسانە دەستیان بەپێکەنین کرد و بەگاڵتەوە گوتیان: ئاە.. ئاە.. لاڤالیر، گەلێ سەرنج بەرزی، جگە لە شا چ کەسێ سەرنجت ڕاناکێشێ، بەڵام «لوییز»ی ئازیز «ناوی بچووکی لاڤالیر، لوییز بوو» دەرکەوتنی لویی چواردەهەم، سەڵتەنەتەکەیەتی ئەگەر تاجی لەسەر نەبێ بەرجەستەتر نابێ لەپیاوانی دی..

لوییز گوتی: بەهەڵە داچوون، تاج و سەڵتەنەت، لە بری ئەوەی لویی چواردەهەم بەجوانی بخاتە ڕوو، کەچی بەپێچەوانەیە، جوانی و لوتف و جەزابییەتی کەم دەکاتەوە، لویی بەبێ تاجی پاشاهی دوو بەرابەر جوانتر و بەشکۆتر و جەزابتر و مەحبووبترە..

لوییز، ئەوەی دەیگوت لەرووی ڕاستگۆییەوە دەهاتە سەر زمانی. قسەکانی تەئسیری لەپاشای فەڕەنسا کرد، تا ئەو شەوە لویی چواردەهەم تەمەلوقی لە سەدان کەس بیستبوو، هەمیشە بەخێرهاتنی ئەوانی دیی دەبیست، تا ئەو کاتە چ کەسێ پێی نەگوتبوو، ئەگەر ئێوە تاجی سەڵتەنەتتان لەسەر نەبێ بە شکۆتر و جوانتر و بەرجەستەتر دەبن. ئەم گوتەیە بەجۆرێ غروور و خۆپەسەندی لویی نەوازش کرد، هەر لەوێدا لە ناخی دڵەوە حەزی دەکرد ببێتە دۆستی «لاڤالیر»

ڕۆژی پاشتر، پاشای فەرەنسا بۆ دیدەنی هانریت چوو، لەبەر چاوی ئەودا نزیک بووەوە لە لاڤالیر کە لە ریزەکەدا وەستابوو سەلامی لێ کرد و دەستەکانی گرت و هەواڵی پرسی.

لاڤالیر لەبەر شلەژان و خەجاڵەتی سوور هەڵگەڕا، پاشان سەری بەرز کردەوە سەیرێکی شای کرد، لویی بەجۆرێ لە دیمەنی چاوە شین و نیگا نەجیبەکەی ئەو کچە گەنجە شلەژا دڵ لە سینەیدا بەپەلە کەوتە لێدان و ڕەنگیشی تێکچوو، لێیان دوور کەوتەوە.

هانریت لە دوورەوە سەیری ئەم دیمەنەی دەکرد، پێیوابوو شا بێزار بووە لەو کچە بۆیە وا دوورکەوتەوە.. «سن ئەینان» دۆستی کۆن و مەحرەمەکەی شا لەوێدا بوو،

زانیی لویی چواردەهەم کەوتووەتە ژێر کاریگەری و مەفتون بووە، شڵەژانەکەیشی هەر هی ئەوەیە وا ڕەنگی تێکچووە.

ڕۆژی پاشتر لویی بەخەتی خۆی نامەیێکی بۆ لاڤالیر نووسی، سن ئەینان–ی ڕاسپارد ئەو نامەیە بگەیێنێتە دەستی لاڤالیر، پاش نیو سەعات سەری لەژوورەکەی لاڤالیر دا، سەیری کرد نامەکەی بەدەستەوەیە لویی، هەرکە چووە ژوورەکە دەرگای لەدوای خۆی بەست، لاڤالیر کە پاشای گەنجی بینی لەبەری هەڵسا، هەندێ شڵەژا بوو دەلەرزییەوە پاشا بەپەلە خۆی گەیاندێ، تا دڵنەوایی لاڤالیر بکات، بەڵام ئەو کچە گەنجە لەخۆ چوو، ئەگەر شا نەیگرتبا ئەوا دەکەوتە سەر زەوی. لویی سەیری نێو ژوورەکەی کرد تا بزانێت ئاو لەکوێدایە، دۆزییەوە هەندێکی مالییە ڕوخساری، لاڤالیر هاتەوە سەرخۆ.

ئەو کچە گەنجە کە هاتەوە سەرخۆ، پاشای بینی لە تەنیشتیدا وەستاوە، دەستی بەگریان کرد، لویی گوتی: پێم سەیرە ئێوە بۆچی دەگرین؟

لوییز، بەهەردوو دەست ڕوخساری خۆی داپۆشی، بەئاسپایی وڵامی دایەوە: لەبەر ئەوەی وجودی ئێوە بۆ من گەلێک ئازیزە؟

پاش ئەوە لویی چواردەهەم هەموو ڕۆژێ لاڤالیری دەبینی، شازادە خانم سەیری کرد دۆستی ڕووکەشییەکەی لویی چواردەهەم لەگەڵ نەدیمەکەی خۆی لە سنووری فورمالیتێ تەجاوزی کردووە، گەیشتووەتە جێیەک کە پاشای فەرەنسا دێتە ماڵەکەی تەنانەت بۆ هەواڵ پرسینیش سەر ناکاتە ژوورەکەی، بەڵکو یەکسەر ڕووەو ژوورەکەی لاڤالیر دەچی هەندێ جاریش دوو سەعات لەوێدا دەمێنێتەوە.. هانریت بۆی دەرکەوت لەمەڕ زۆر شت دەدوێن، لەوانە ئەدەبیات و شیعر و نمایشنامە، ئەم دۆستییە نەک تەنها لاڤالیر بەڵکو لویشی گەلێ شادمان کردبوو، پێویست بە تەفسیلێ ناکات، بەزوویی هەموو دەرباریيەکان و هەموو ئەشراف و نەجیبزادەکانی فەرەنسی زانییان لاڤالیری نەدیمەی شازادە خانمی ئینگلیزی بووەتە دۆستی شا..

ئەم هەواڵە گەیشتە «فوکێ»

«فوکێ» لەو سەردەمەدا، پێشکاری دارایی بوو، سەرباری ئەمەیش نائیبی سەڵتەنەی ئەمریکا بوو، هێزێکی دەریایی تایبەتی هەبوو، ئەگەر مەبەستی با

بەهێزی دەریاییەکەی خۆی هێزی دەریایی فەرەنسای لەنێو دەبرد..

دەوڵەتی فەرەنسا، لەو سەردەمەدا خاوەنی هەموو ئەمریکای شمالی بوو یانی ئەم وڵاتانەی ئەمڕۆ کە بەناوی کەنەدا، وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، مەکسیک.. فوکێ فەرمانڕەوای موتڵەقی دنیای تازە بوو دەیانگوت هەند سامانی هەیە، خۆی نەیدەزانی پارەکەی چەندە، فوکێ، پێشکاری گشتی دارایی بوو، هەموو دارایی وڵات لەژێر دەستیا بوو هیچ مەقامێ بۆی نەبوو کارەکانی کۆنترۆڵ بکات، ڕۆژ بەڕۆژ وەزعی دارایی و ئابووری وڵات بەدتر دەبوو، بەڵام سامانی فوکێ هەر لەزیاد بووندا بوو، چونکە بەشە هەرە زۆرەکەی داهاتی وڵات خۆی زەبتی دەکرد، یا بەدۆستەکانی خۆی دەسپارد.

پاش مردنی مازارن–ی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا، لویی چواردەهەم بڕیاری دا، ئیدی خۆی سەڵتەنەت بکات وەکو سەردەمی مازارن سەرپەرشتی نەبێ، بەڵام بوونی فوکێ لە سەرووی دارایی وڵات ڕێی ئەوەی دەگرت کە پاشا گەنجەکەی فەرەنسا بتوانێ بەئیستقلالەوە سەڵتەنەت بکات، لویی لە فرسەتێک دەگەڕا ئەم بەربەستە لەسەر ڕێی خۆی لادات، یەکەم شاپێ لویی چواردەهەم بە فوکێی کێشا ئەوە بوو دەستی بەسەر هێزە دەریاییەکەی فوکێدا گرت. بەڵام هێشتا فوکێ گەلێ بەهێز بوو، لویی دەیزانی دەبێ شاپێکی دیی تێ سرەوێنێ تا لە پێی بخات و چ مەترسییەک لە ڕێیدا نەمێنێ..

فوکێ هەستی بەمەترسی کرد، هەرکە زانیی لاڤالیر بووەتە دۆست و خۆشەویستی شا، بڕیاری دا، ئەم مەترسییە لەسەر خۆی لادات لەوجودی لاڤالیر سوود وەرگرێت، ئەوە بوو نامەیێکی بۆ ئەو کچە گەنجە نووسی دایە دەستی ژنێکی دەلالەوە (بەڵام دەلالێکی موحتەرەم) تا ئەو نامەیە بگەیێنێتە لاڤالیر و سەر زارەکیش عەشقی فوکێی پێ بگەیێنێت.

ئەو نامەی فوکێ بۆ لاڤالیری نووسیبوو ڕیتمێکی ڕەسمی هەبوو، فوکێ لەو نامەیەدا گوتبووی: شانازی دەکەم دیارییەکی بچووک بەبڕی دووسەد و پەنجا هەزار لیرە بە لاڤالیر پێشکەش بکەم.

ژنە دەلالەکە دەبا لاڤالیر تێ بگەیێنێ کە ئەم بڕە پارەیە قستی یەکەمی دیاری

عاشقانەی فوکێیە، ئەگەر لاڤالیر عەشقی فوکێ قەبوڵ بکات. لە ئایندەدا قستی دیی بەردەکەوێ.

لاڤالیری نەدیمەی شازادەخانم هانریت لە بنەماڵەیێکی نەجیبزادە بوو، کە هەستی کرد، فوکێ دەیەوێ وەک ژنێکی بازاڕی بەپارە بیکڕێت، گەلێ موتەئەسیر بوو، بەژنە دەلالەکەی گوت: لە زمانی منەوە بەو جەنابە (یانی فوکێ) بڵێ، سوپاسی لوتفی دەکەم، بەڵام من پێویستیم بەپارە نییە.. فوکێ، وەکو زۆربەی پارەدارەکان، تەسەوری دەکرد، دەتوانێ هەموو کەسێ بەپارە بکڕێ، ئاگای لەوەش بوو کە لویی چواردەهەم بێ پارەیە، ناتوانێت بەیەکجار دووسەد و پەنجا هەزار لیرەی فەرەنسی ببەخشێتە کەسێ، بۆیە ئەگەر لاڤالیر بێ سامان بێت، یەکجار دووسەدوپەنجاهەزار لیرەی دەسکەوێت، ئیدی ئەوە هەر چییەکی پێ بڵێت ئیتاعەتی دەکات، لەوە غافڵ بوو کە «لاڤالیر» کچێکە هێشتا فێرە ئارایش و مەسرەفکردن نەبووە، پێویستی بەپارەی زۆر نییە، شای بۆ پارە ناوێ بەڵکو لەناخی دڵەوە، خۆشی دەوێ.

هەمان ڕۆژ «لاڤالیر» نامەکەی «فوکێ» نیشانی شا دەدات قسەی ژنە دەلالەکەیشی بۆ دەگێڕێتەوە.. شا پاش خوێندنەوەی نامەکە، دەیخاتە گیرفانییەوە..

لویی چواردەهەم گەلێ مەغروور بوو، لە دوا ساڵەکانی تەمەنیا، خۆی گەیاندبووە مەقامی ئلووهیەت و هەمیشە دەیگوت:

"هەرچییەک هەیە منم، جگە لە من چ کەسێ بوونی ڕاستەقینە و پایەداری نییە"

ئەم جەسارەتەی «فوکێ» گەلێ کاری لە لویی کرد، بڕیاری دا ئەو پیاوە نابود کات.

لاڤالیر، لەبەر ئەوەی کچێکی سادە بوو، سەری لە کاروباری سیاسی دەرنەدەکرد، جگە لە پەیوەندییەکەی خۆی لەگەڵ شادا، چ شتێکی دی نەدەبینی و لە چ شتێکی دیش حاڵی نەدەبوو، نەیدەزانی تەسلیم کردنی ئەو نامەیە و گێڕانەوەی قسەی ژنە دەلالەکە، چ سەر ئەنجامێکی ڕەشی بۆ «فوکێ» هەیە.

هەمان ڕۆژ، پاش ئەوەی شا، لە ژوورەکەی لاڤالیر چووە دەرێ، بڕیاری دا تەدقیقی حیساباتی «فوکێ» بکەن، پاش هەفتەیێک دەرکەوت کە «فوکێ» لە وەرگرتنی باجی ساڵێکدا سی و دوو ملیۆن لیرە کەمی هەیە، یانی سی و دوو ملیۆن لەلایەن باج وەرگرانەوە دراوە بە «فوکێ» بەڵام نەخراوەتە خەزنەی دەوڵەتەوە.. لویی چاوەڕێی

ئەوەی نەدەکرد، حیسابەکانی ساڵانی پێشوویش تەدقیق بکەن و گوتی ئەم بەڵگەیە بەسە بۆ ئەوەی فوکێ سزا بدرێت و ئەمری کرد فوکێ -یان تەوقیف کرد، لە قەڵاییێکی دەوڵەتیدا حەپسیان کرد..

هانریت -ی ژنی براکەی لویی چواردەهەم، لەگەڵ شادا پەیمانی بەستبوو، کە شا بەڕووکەش دۆستایەتی خۆی لەگەڵ لاڤالێردا بخاتە ڕوو، کەچی بۆی دەرکەوت، لویی ئەو کچۆڵە سادە و لەنگەی لە هانریت پێ باشترە، هانریت بەجۆرێ تووڕەبوو، بڕیاری دا تۆڵەی خۆی وەرگرێت و دۆستێک بۆ خۆی هەڵبژێرێت یەکێ لە مینیون-ەکانی مێردەکەی بەناوی «گیش»ی دایە بەر سەرنج.

«مینیون» لە زمانی فەرەنسی بەمانای بچووک و ناسک-ە بەڵام ئەم کەلیمەیە مانای مەجازی هەیە و قابیل بەگوتن نییە.

گوتمان «مسیۆ»ی برا بچووکی لویی چواردەهەم، بەئەمری سەرەک وەزیران، بەجۆرێ پەروەردە کرابوو، ڕەفتاری زیاتر لە ژن دەچوو، هەر بۆیە هەمیشە «مینیونگەلێکی» لە دەربارە چکۆڵەکەی خۆیدا دادەنا و «گیش»یش یەکێ بوو لەوانە، گەلێکیش قۆز و شۆخ[1] بوو، بووە جێی سەرنجی شازادە خانم هانریت بەڵام «مسیۆ» لەم مەوزوعە تووڕە بوو، لە کاتێکدا هانریت تەسەوری ئەوەی نەدەکرد ئەو «مێردە» بێ ئیحساسەی لەم جۆرە ڕەفتارانە تووڕە بێت..

ڕۆژێ «مسیۆ» گیش بانگ دەکاتە ژوورەکەی خۆی، بەتووڕەییەوە سەرزەنشتی کرد و پێیگوت: ئیدی حەقی ئەوەت نییە لەگەڵ ژنەکەی مندا قسان بکەیت..

کێشەکەیان گەیشتە ڕادەییێک ئەو دوو کەسە، ڕووەو یەکدی وەستان و دەستیان لە یەکدی وەشاند، لێوەکانی «مسیۆ» خوێناوی بوون گیش پاش ئەم ناکۆکییە چووە دەرێ و ئاوی هێنا و لێوەکانی مسیۆی شۆرد، پاشان «مسیۆ» بەرانبەر بەئاوێنە دانیشت و داوای لە«گیش» کرد یارمەتی بدات تا ڕوخساری خۆی ئارایشت بکات.. پاش نیو سەعات هەرکەسێ بهاتبایەتە ئەو ژوورە «مسیۆی» بەرانبەر بەئاوێنە دیبا، یەکسەر هەستی دەکرد، ژنێک بەرانبەر بەئاوێنە دانیشتووە.

(١) قۆز و شۆخ: سیفەتێکە بۆ پیاوی ژن سیفەت بەکاردەهێنرێت «مینیۆن»ەکانیش هەموو ژن سیفەت بوون وەکو ژنان خۆیان ئارایشت دەکرد.

قەسری ڤەرسای

لە هاوینی ساڵی ١٦٦١، شازادە خانم هانریت، بۆ ئەوەی بچێتە هاوینە هەوارەوە، نەدیمەکانی خۆی کۆکردەوە بەلاڤالیرەوە لە پاریسەوە بەرەو هاوینە هەواری «سن کلو» کەوتنە ڕێ.

لویی چواردەهەم، لەبەر کۆبوونەوەکانی دەربار هەستی بەدڵتەنگی دەکرد، هەر بۆیە، پێشتر زۆربەی کاتەکانی خۆی لەگەڵ لاڤالیری سادە دڵدا دەگوزەراند.. بەجۆرێ لە تەنیایی و لەدووری ئەو کچە بێزار بوو، نەیتوانی خودداری بکات، ئەو دەمەیش خەریک بوون قەسری «ڤەرسا» یان دروست دەکرد.. لویی بەبیانووی ئەوەی سەردانی کارەکانی ڤەرسای بکات، سواری ئەسپ بوو، سەرەتا چووە ئەوێ و پاشان سەری لە چەند قەسرێکی سەڵتەنەتی دا.

لەو ڕۆژەدا لویی چواردەهەم سوارێکی بەرجەستە بوو، سێ فەرسەخ ئەسپی تاودا، سەعات شەش و نیوی پاش نیوەڕۆ، پاش ئەوەی لە چەند شوێنێکی جیاجیادا چەندین ئەسپی گۆڕییەوە گەیشتە هاوینە هەواری «سن کلو» هەموو لەشی عارەقی دەردەدا و گەلێ ماندوو بوو، بە ژنی براکەی گوت: گەلێ ماندووم، ناتوانم ئەمشەو لێرە بڕۆم، ئومێدەوارم موافەقەت بکەیت، شەو لێرەدا بخەوم!

شازادە خانم هانریت نەیدەتوانی ئەم داخوازییە مەعقول و مەنتقییە ڕەت کاتەوە، پاشای فەرەنسا لە ماڵەکەی خۆی دەرکات، ئەمری کرد هەندێ خۆراکی بۆ ئامادە بکەن و ژووری نوستنیشی بۆ دانا...

سبەینێی ئەو ڕۆژە کاتێ کە لاڤالیر لە باغەکەدا لەگەڵ چەند کچێکی دیدا پیاسەیان دەکرد، لویی بەرەولایان چوو، داوای لە لاڤالیر کرد کە بەیەکەوە لە نێو باغەکەدا پیاسە بکەن. ئەمە گەورەترین دڵخۆشی پاشای فەرەنسا بوو، کە هانریت هەوڵی دەدا لەم دڵخۆشییە مەحرومی بکات..

کە هاوین تەواو بوو، شازادە خانم هانریت، مەجبوور بوو بگەڕێتەوە بۆ پاریس، هەرکە گەڕایەوە بۆ دەربار، شوێنی نیشتەجێ بوونی لاڤالیری گۆڕی، جێیەکەی لە

شوێنێ دانا کە لویی چواردەهەم نەتوانێ بەئاسانی بیبینێ..

لویی چواردەم، ڕقی لە «گیش» بوو دەیزانی پیاوێکی مەسخەرەی بێ شەخسیەتی فاسیدە، لە بیانوویێک دەگەڕا، لە دەربار دوری خاتەوە، بەڵام لەبەر خاتری «مسێو»ی برای و هەم بۆ ڕیعایەتی شازادە خانم هانریت، دەستبەرداری بڕیارەکە بوو، بەڵام کە بینیی، ژنی براکەی بەجۆرێ لاڤالیری سنووردار کردووە و ناتوانێت بیبینێ، لە ڕێی«سن ئەنیان–ی» مەحرەمی نهێنییەکانی خۆی، پەیامێکی بۆ ژنی براکەی نارد، ئەگەر لاڤالیر بۆ شوێنەکەی پێشووی نەگەڕێنێتەوە، ئەوا ناچار دەبێت حوکمی دوورخستنەوەی «گیش» دەرکات!

هانریت، نەک لەبەر ڕیعـــایەتی وەزعی «گـــیش» بەڵکو لەبەر ترسی لە لویی چواردەهەم موافەقەتی کرد لاڤالیر بگەڕێتەوە بۆ جێیەکەی پێشووی، لەوە پاش لویی چواردەهەم دەیتوانی ئەو کچە ببینێ.. لاڤالیر، ئەگەر چی لویی چواردەهەمی خۆشدەویست، کەچی کچێ بوو هەمیشە بەئاستەم لە لویی چواردەهەم نزیک دەبووەوە، لە ترسیی عەزابی دنیاکەی دی، دەلەرزی..

لویی چواردەهەم و ئەو کچە پەیمانیان بەیەکتری دابوو، ئەگەر لەیەکدی عاجزبن، بەرلەوەی لویی لەو شەوەدا بخەوێ نامەیێکی بۆ بنووسێت و مژدەی بداتێ کە لەگەڵیا ئاشت بووەتەوە. ڕۆژێ لەلەندەنەوە هەواڵ گەیشت کە سەفیری فەرەنسا و سەفیری ئیسپانیا لە یەکێ لە شەقامەکانی پایتەختی ئینگلستان بەیەک گەیشتوون، سەفیری ئیسپانیا ویستوویەتی زووتر بپەڕێتەوە بەڵام سەفیری فەرەنسا، حەقی پێشکەوتنی بە حەقی خۆی دەزانی، چونکە لویی چواردەهەم ئەمری کردبوو، لە هەموو وڵاتانی ئەوروپادا، سەفیری فەرەنسا: پێشەنگاوی(١) هەموو سەفیرەکانن، لە هەموو تەشریفات و هەروەها لە شەقامەکاندا، حەقی پێشەنگاوی بەرانبەر بەهەموو سەفیرەکان هەبوو..

سەفیری فەرەنسا دەیویست زووتر بڕوات، سەفیری ئیسپانیاش ڕێی لێ دەگرێت، کێشە کەوتە نێوان ئەو دوو سەفیرە، لە ئەنجامدا شەش کەس لە پیاوەکانی سەفیری فەرەنسا کوژران.

(١) پێش هەنگاو: دوو وشەیە دامتاشیون لەبری «اسبقیە» بەکارم هێناوە.م.

ئەم هەواڵە لویی چواردەهەمی گەلێ بێزار کرد، چووە پشتی ژوورەکەی لاڤالیر، بەڵام ئەو کچە گەنجە نەیدەزانی شا نارەحەتە، دەرگاکەی لە ڕوویدا کردەوە، زۆری نەبرد لەسەر مەسئەلەیێکی بێ ئەهمیەتی مناڵانە، لویی چواردەهەم عاجز بوو، بەتووڕەیییەوە لە ژوورەکەی لاڤالیر هاتە دەرێ.

لاڤالیر، پاش ڕۆیشتنی شا ماوەیەک لەسەر جێگاکەی کەوت و دەستی بەگریان کرد، هەموو ساتێ چاوەڕێی ئەوەی دەکرد دەرگاکە بکرێتەوە، پەیکێ بێتە ژوورێ بەپێی وەعدی پێشتر نامەی ئاشتبوونەوەی شای بداتێ.. بەڵام شەو تێپەڕی و چ هەواڵێکی قاسیدی شا نەبوو، لاڤالیر تا بەیانی گریا، بەرەبەیان شنلێکی دایە سەرشان لە قەسری سەڵتەنەتی دەرچووە دەرێ و بەرەو سەومەعەی «شایو» کەوتەڕێ، هەرکە گەیشتە ئەوێ داوای لەو خانمە کرد کە بەڕێوەبەری سەومەعەکەیە، وەکو خزمەتکارێکی حەزرەتی مەسیح وەریگرێت تا تەرکی دنیا بکات.

بەڕێوەبەری سەومەعەکە، داخوازییەکەی لاڤالیری قبوڵ کرد و پێیگوت: ئێوە هەر لەمڕۆوە بەشێکن لەو ژنانەی کە تەرکی دونیایان کردووە، بۆ ئەوەی بە سەرپۆشێ سەرت داپۆشی دەبێ هەندێ سەبر بکەیت، چونکە ئەو ژنانەی کە دێنە سەومەعەوە دەبێ دەورەیێکی پێشەکی ببڕن. لاڤالیر دەیزانی، سەرپۆش بەستن تەشریفاتی خۆی هەیە، بەڵام ژنێ لە بەشی دەرەوەی سەومەعەوە بێتە بەشی ناوەوەی سەومەعەو جێی نیشتەجێ بوونی ژنانی ڕاهیبە، ئیدی بەو ژنە حسێب دەکرێ کە تەرکی دنیای کردووە، ئیدی ناتوانێ سەرپێچی بڕیارەکانی سەومەعە بکات، ئەگەر سەرپێچیش بکات ئەوا تووشی نەفرەتی هەمیشەیی دەبێت.

لاڤالیر لەو ڕۆژەدا چووە بەشی ناوەوەی سەومەعەکە، لەوێدا ژوورێکی چکۆڵەی یەک نەفەرییان دایێ کە تا لەوێدا ژیان بگوزەرێنێ، پاش ئەوەی ئاگاداری پەیڕەو و بڕیارەکانی سەومەعە بوو، پۆشاکی ژنانی ڕاهیبەی پۆشی..

لویی چواردەهەم، ئاگای لەوە نەبوو کە ئەو کچە بێ نەوایە، لەبەر بێ ئومێدی دەستی لەدنیا شۆردووە و سەومەعەی بۆ ئەوە هەڵبژاردووە تیایدا نیشتەجێ بێت..

بەهۆی ئەو هەواڵەی ڕۆژی پێشتر پێیگەیشتبوو، داوای سەفیری ئیسپانیای کرد لە پاریس، دەربارەی ڕووداوە غەم ئامێزەکەی لەندەن قسان بکەن، ئیعتزار نامەیەکی

توندو تیژی بەهۆی سەفیری ناوبراوەوە بۆ پاشای ئیسپانیا (خەزووری) نارد.

سەفیری ئیسپانیا، بەتەشریفاتی تایبەتی ئەو سەردەمە، گەیشتە حزووری شای فەرەنسا. هەندێ لە دەربارەکان و گەورە پیاوانیشی لەگەڵ خۆیدا بردبوو.

لویی چواردەهەم لەکاتی قسەکردنی لەگەڵ سەفیری ئیسپانیا ناوی لاڤالیریی ژنەوت وردتر گوێی هەڵخست، سەیری کرد کەسێ بۆ «سن ئەنیان» قسە دەکات و دەڵێ، ئەمڕۆ لاڤالیر بەرەو سەومەعەی «شایو» چوو و تەرکی دونیای کرد.. کاتێ لویی چواردەهەم ئەم قسەیەی بیست، بەجۆرێ شڵەژا، لەبیری نەما سەفیری ئیسپانیای بانگ کردووە و سەفیر لە حزووریدایە و نابێ دەربارەی شتە تایبەتییەکان قسان بکرێ، لەو پیاوەی پرسی کە قسەی لەگەڵ «سن ئەنیان» دەکرد و پێیگوت: چت گوت؟

دیار بوو ئەو پیاوە مەبەستی بوو بەدەنگی بەرز قسان بکات تا لویی چواردەهەم گوێی لە قسەکانی بێت، گوتی: خاوەن شکۆ، من گوتم لاڤالێر، تەرکی دنیای کردووە و چووەتە سەومەعەوە، دەیەوێ پاشماوەی ژیانی وەقفی خزمەتی خوداوەند بکات، ئەمڕۆ بەڕێککەوت بە بەردەم سەومەعەی «شایۆ»دا دەڕۆیشتم، سەیرم کرد لاڤالیر بەگریانەوە بەرەو سەومەعەکە دەڕوات پێمگوت: مادموزیل، بۆچی دەگریت؟

بەچاوە فرمێسکاوییەکانیەوە سەرنجێکی دام و گوتی: دەڕۆم دنیا تەرک دەکەم، تا ئەو ڕۆژەی زیندووم خۆم وەقفی خزمەتی خوداوەند دەکەم.

لویی چواردەهەم، پاش ژنەوتنی ئەم قسانە هاواری کرد: پۆشاکەکانم بێنن، بێ ئەوەی خوداحافیزی لە سەفیری ئیسپانیا بکات یا پێی بڵێ کاتێکی دی بێت، بەرەو باغەکە ڕایکرد تا سواری ئەسپ بێت بەرەو سەومەعەکە بکەوێتە ڕێ.

چەند ئەفسەرێکی دەربار، لەوانە فەرماندەی تفەنگدارانی شاوسن ئەنیان، بەسوارییەوە کەوتنە دوای شا و تاقیبیان دەکرد، تا شا لە شەقامەکانی پاریس تەنیا نەبێت..

لویی چواردەهەم، بەبێ ئەوەی بایەخ بەڕێبواران بدات، لە شەقامەکانی پاریسدا ئەسپی تاودەدا، خەڵکەکە، هەرکە دەنگی سمی ئەسپەکەیان دەبیست بەترسەوە خۆیان دەخستە کەناری جادەکەوە.

زۆربەی ڕێبواران لویی چواردەهەمیان نەدەناسی، چونکە ئەو سەردەمە وەک ئەمڕۆ نەبوو، وێنەی سوڵتان و سەرۆک دەوڵەتان لە ڕۆژنامەکاندا چاپکرێ و خەڵکی بیانناسن... ڕێبواران وایان تەسەور دەکرد ئەفسەرێکی دەربارە، بۆ ئەنجام گەیاندنی مەئمورییەتێکی پەلە، ئاوها دەڕوات..

هەندێ لە ئەسیلزادەکان و ئەفسەرانی دەربار کە لەوکاتەدا بەشەقامەکاندا تێدەپەڕین. کە چاویان بەلویی چواردەهەم کەوت، بینییان شەبقەکەی لەسەردا نییە، بەڵام باڕۆکەی لەسەرە و ئەسپ تاو دەدات بە سەرسامییەوە سەیریان دەکرد، تەسەوری هەموو شتێکیان دەکرد، تەنها ئەوە نەبێت کە پاشای فەڕەنسا وا بەپەلە بەرەو دۆستەکەی دەڕوات، کە قووڵترین کاریگەری لە دەروونیا جێهێشتووە، ئەوانە زیاتر بیریان لەوە دەکردەوە، کە لە پاریسدا شۆڕش بەرپا بووە و لویی چواردەهەمیش لەمەترسیدایە، بۆیە وا بەناچاری فیرار دەکات...

لویی گەیشتە سەومەعە، ئەسپەکەی ڕاگرت و دابەزی، دەرگای سەومەعەکە بەسترابوو، لویی بەجۆرێ لەدەرگای دا، دانیشتوانی دێرەکە ترسان، دەرگەوانەکە دەرگای کردەوە، هەرکە قەڵافەتە پەرێشانەکەی لویی چواردەهەمی بینی، ویستی دەرگاکەی لەڕوودا داخاتەوە، چونکە لویی چواردەهەمی نەدەناسی، بەڵام پاشا نەیهێشت دەرگاکەی لەڕوودا داخات، چووە نێو سەومەعەکەوە هاواری کرد: بەڕێوەبەری ئەو سەومەعەیە کێیە؟

ژنێکی پیر، کە تەرکی دونیای کردبوو، پێشکاری سەومەعەکە بوو، لە لویی چواردەهەم نزیک بووەوە و پێی گوت: جەنابت بۆچی هاوار دەکەی؟ ئێرە ماڵی خوایە، جێی هاوارکردن نییە! ئەم ژنەش پاشای فەڕەنسای نەناسییەوە، بەڵام هەستی کرد یەکێکە لە ئەسیلزادەکان.

لویی گوتی: من دەمەوێ لەگەڵ بەڕێوەبەری ئەو سەرمەعەیەدا قسان بکەم پێی بڵێن هەرئێستا بێتە لام. لەو سەردەمەدا، ئەو ژنانەی دەبوونە بەڕێوەبەری دێر، گەلێک ئیحترامیان هەبوو. گەلێ جار شازادە خانمەکان دەبوونە بەڕێوەبەری دێرەکان، هەر بۆیە ژنە پێش کارەکە بۆی دەرکەوت، ئەم گەنجە ئەسیلزادەیە و مەرتەبەی گەورەی هەیە، بۆیە بەقسانی ئەمر ئامێز داخڤێ و داوای بەڕێوەبەری دێر

دەکات.. تکای لەو گەنجە کرد لە ژووری چاوەڕوانیدا دانیشێت، خۆیشی چوو بەبەڕێوەبەر بڵێت بێت بۆ دیدەنی ئەو گەنجە، بەڵام لویی چواردەهەم ئەم تەحەمولەی نەبوو، کەوتە دووی ژنە پێش کارەکەوە لەگەڵیا چووە نێو بەشی ناوەوەی سەومەعەکە، ئا لەوێدا هەموو ژنان یەک پۆشاکیان پۆشیبوو کە تایبەت بوو بەو ژنانەی تەرکی دنیا دەکەن، لویی دەسبەجێ لاڤالیری ناسییەوە بەرەو لای ڕایکرد، لەبەر چاوی بەڕێوەبەری سەومەعەکەو ئەو ژنانەی تەرکی دنیایان کردووە، دەستی ئەو کچە گەنجەی گرتو ماچی کرد، بەڵام لاڤالیر هەوڵی دا دەستی لە دەستی پاشای فەڕەنسا بکشێنێتەوە و فرمێسکی دەڕشت، لویی چواردەهەم ئەو کچەی خۆشدەویست، خۆشی ببووە هۆی نائومێدی، بەجۆرێ موتەئەسیر بوو دەستی بەگریان کرد.

تا ئینسان لە پەیڕەو و بڕیارە وردەکانی دێرەکان ئاگادار نەبێ، بەتایبەتی لەو سەرمەدەدا، ناتوانێ درک بەوەبکات کارەکەی لویی چواردەهەم چەند سەیر بووە و چ بەد ئەنجامێکی[1] لێ دەکەوێتەوە، ئەگەرچی بەڕێوەبەری دێرەکە لەسەرنجی یەکەمەوە لویی ناسی و زانیی کە پاشای فەڕەنسایە، نزیک بووەوە و پێی گوت: خاوەن شکۆ، تکا دەکەم ئاگاداربن، ئێرە سەومەعەیە، ئەم ژنە بۆ ئەم دێرە پەنای هێناوە، دەیەوێ ببێتە بەشێک لە ڕاهیبەکان. لەبەر حورمەتی ئەم سەومەعەیە ئاسایش دەپارێزرێت. لویی چواردەهەم، دەگریا و گوتی: خانم دەزانم، ئێرە سەومەعەیە، من ئەو کچە پاک داوێنەم خۆش دەوێ، ناتوانم چاوپۆشی لێ بکەم و دەسبەرداری بم، ژیانی من وابەستەی ئەو کچەیە، ئەگەر ئەو لەو سەومەعەیەدا خۆی زیندە بەچاڵ بکات ئەوا منیش خۆ زیندەبەچاڵ دەکەم، لەبەر ئەوەی هێشتا پۆشاکی ئەو ژنانەی نەپۆشیوە کە تەرکی دونیایان کردووە، هێشتا بەڕەسمیش نەبووەتە ڕاهیبە، موافەقەت بکە لە سەومەعە بیبەمە دەرێ..

پاشای فەڕەنسا بەجۆرێک فرمێسکی دادەباراند، ژنە ڕاهیبەکانی دیی هێنایە گریان، زۆری نەبرد، جێی سەومەعەکە کە دەوروبەری دیواری بڵندی لێبوو، گۆڕدرا بەو دیوارە ناسراوەی نەدبە[2] بەڕێوەبەر هەستی کرد ئەگەر موافەقەت نەکات لاڤالیر

(١) بەد ئەنجام: لەبری وشەی «وخیم»ی عەرەبی بەکارم هێناوە.

(٢) دیواری نەدبە: جوولەکە و مەسیحییەکان بەرانبەری دەگرێن، ئەو دیوارە لە فەلەستین دایە.

لە دێر بباتە دەرێ، ئەوا پاشای فەڕەنسا بەزۆر ئەو کچە لەوێ دەباتە دەرێ، چاکتر وابوو مـوافـەقـەت بکات، لویی چواردەهەم بەهەردوو دەست لاڤـالـیری گـرت و لە سەومەعەکە هاتە دەرێ و بردییە ژووری چاوەڕێکردن.

لەو کاتەدا پیاوانی دەربار و ئەفسەرەکان لەوێدا بوون، لویی چواردەهەم بۆ قەرەبۆ کردنەوەی ئەم کارەی ئەمری کرد سەد هەزار لیرەی فەڕەنسی، وەک کۆمەکی کاری خێرخوازانە بدرێ بەو دێرە، ئەوجا لاڤالیر-کە هێشتا دەگریا، لە دێرەکە بردییە دەرێ، ئەمە یەکەم جار و دواجارە، پاشایێکی فەڕەنسا ژنێ بەزۆر لە سەومەعەوە بباتە دەرێ..

هەواڵی بردنە دەرێی لاڤالیر– لەو سەومەعەیە، ڕیسواییەکی گەورەی لە پاریس و ولایەتەکاندا بەرپا کرد..

لەوکاتەدا لویی چواردەهەم تازە خۆی بەناوی (پاشایەکی مەسیحی ڕاستەقینە) لە قەڵەم دابوو، خەڵکەکە پێیان سەیر بوو، چۆن دەبێ مەسیحێکی ڕاستەقینە بچێتە نێو سەومەعەوە، ژنێ کە بۆ تەرککردنی دنیا پەنای بۆ ئەو سەومەعەیە بردبێ، بەزۆر بیهێنێتە دەرێ. ئەگەر کەسێکی دی غەیری لویی چواردەهەم ئەم کارەی کردبا. ئەوا دوچاری سزا دەبوو، لەبەر ئەوەی کەشیشەکان بەلویی چواردەهەم نەدەوێران ئیکتفایان بەوە دەکرد بەد گوێی دەرحەق بکەن و تەسنیف بهۆننەوە و بلاوی بکەنەوە.

هەر لەهەمان ئەو ڕۆژانەدا ڕیسواییەکی تر هاتە کایەوە، ئەویش «مسێو»ی برای لویی چواردەهەم دروستی کرد، ئێمە پێشتر دەربارەی ڕەوشتە سەیرەکەی ئەو پیاوە قسەمان کرد کە، شتێ بوو قابیلی تەحەمول نەبوو، هەمیشە هەندێ گەنجی بێ سەر و بەری هاوتەمەنی خۆی لەگەڵیا دەژیان، ئەو کەسانە بڕیاریان دا تیپێ دروست بکەن، ئامانجی سەرەکی ئەم تیپە ئەوە بێت پیاوان لە ژنان دووربکەونەوە، خۆی پەیڕەو و پرۆگرامی ئەو تیپەی نووسی، لە بیست مادده پێکهاتبوو، یەکێ لە ماددەکانی ئەو پەیڕەوە ئەوە بوو، ئەندامانی ئەو تیپە نابێ ژن بهێنن، مەگەر لەبەر مەجبووری و منداڵ دروستکردن نەبێ..

«مسێو» و دۆستەکانی، سەڵیبێکی سپییان کردە نیشانەی تیپەکەیان، بەم کارەیش

سووکایەتی بەموقەدەساتی مەزهەبی کرا، بەپێی پەیڕەوەکەیان، هەر ئەندامێ دەبا لە ساڵێکدا ئەندامێکی دی بهێنێتە نێو تیپەکەوە، خەڵکی ئاگایان لە پەیڕەوی ئەم تیپە بوو هەر کە زانییان نیشانەکەیان سەڵیبێکی سپییە، هاواری ئیعتراز و تووڕەیی میللەتی فەڕەنسا بەرز بووەوە.

لویی چواردەهەم، بەرانبەر بە «مسێو»ی برای هەند توند نەبوو نەیدەویست کارێ بکات، ئەزیەت بخوات، هەندێ لەمێژوو نووسان لەو باوەڕەدان کە: لویی چواردەهەم کە بیستی برایەکەی خەریکی سەرگەرمی موبتەزەل و بازاڕییە، شەو و ڕۆژ لەگەڵ هەندێ گەنجی بێ سەروبەردا بەسەر دەبات، خۆشحاڵ بوو، چونکە دەیزانی، تا ئەو ڕۆژەی براکەی خەریکی ئەم کارە ناشرین و گەوجانە بێت، بیر لەوە ناکاتەوە لەرووی سیاسییەوە ببێتە ڕەقیبی و بیر لە وەدەستهێنانی تاج و تەختی فەڕەنسا ناکات.

بەڵام دەنگی ناڕەزایی خەڵکی بەرز بووەوە، ئەم ناڕەزاییە بەجۆرێ خەتەرناک بوو، لویی چواردەهەم ناچار لە«مسێو»ی برای داوا بکات، تیپەکە هەڵوەشێنێتەوە، یەکێ لە ئەندامە کاراکانی ئەو تیپە «گیش» بوو بەحوکمی لویی چواردەهەم دوور خرایەوە. تازە ڕیسواییەکەی تیپەکە کەم ببووەوە، لویی چواردەهەم بۆی دەرکەوت لاڤالیر سکی پڕە، لەوەش حاڵی بوو، دوو گیانییەکەی هی ئەوە نییە بشاردرێتەوە، ئیدی ئەو ژنە لە ماڵ نەهاتە دەرێ لە ئاهەنگەکانی دەرباردا بەشداری نەدەکرد.

«کولیر» وەزیری ناسراوی لویی چواردەهەم، لە سەرەتادا سکرتێری «مازارن» بوو، هەر لەرێی ئەوەوە، لویی چواردەهەمی ناسی، لە یاداشتەکانی خۆیدا– کە ئێستا ئەو یاداشتانە پارێزراون– نووسیویەتی «خاوەن شکۆ، پێیگوتم، ئەمشەو کارم پێتە، سەعات دە وەرە بۆلام، سەعات دە چوومە ئەپارتمانەکەی شا، سەیرم کرد لویی چواردەهەم لە پشت مێزەکەیدا دانیشتووە، پاش ئەوەی چوومە ژوورێ، خاوەن شکۆ گوتی: کولیری ئازیز! دەمەوێ کارێکی ورد و نهێنیت پێڕاسپێرم، بەئومێدەوەم ئەم کارە وا ڕاپەڕێنی جێی ڕەزامەندی من بێت، چ کەسێکیش ئاگای لێ نەبێ..

گوتم: خاوەن شکۆ، ئەرکی سەر شانی من خزمەتکاری و فیداکارییە هەر کارێکم پێبسپێری، بەدیقەتەوە بەئەنجامی دەگەیێنم، لویی چواردەهەم، بەئاسپایی گوتی:

هەڵبەتە تۆ لاڤالیر دەناسی؟ گوتم: بەڵێ قوربان ئەم شانازییەم هەیە!

لویی چواردەهەم گوتی: لاڤالیر، سکی پڕە، ناتوانێ لە دەرباردا مناڵەکەی ببێت، دەبێ ئێوە ئەو ژنە لێرە ببنە دەرێ بۆ شوێنێکی ببەن لەوێدا مناڵەکەی ببێت، مامانێکی جێی متمانەشی بۆ بێنە ڕازی سک پڕییەکەی بەکەسانی دی نەڵێت، هەروەها دایەنێکی بۆ پەیدا بکە شیری بداتێ، چونکە من نامەوێ مناڵەکە لەلای دایکی بێت. پاش ئەوەی مناڵەکەی بوو، لێی وەرگرن و بەدایەنی بسپێرن.

گوتم: مناڵەکە لەدایک بوو چ ناوێکی لێ نێین؟

لویی چواردەهەم، کەوتە بیر کردنەوە و گوتی: مەیلت لە هەر ناوێ بێت، ئەو ناوەی لێنێ، بەو مەرجەی ناوی بنەماڵەکەی من نەبێت..

گوتم: چ کاتێک لاڤالیر لێرە ببەمە دەرێ؟

خاوەن شکۆ گوتی، هەرچی زووتر بێت باشترە..

«وەعدم دایە خاوەن شکۆ، ئەمرەکانی بەجوانی جێبەجێ بکەم. ڕۆژی پاشتر لە گەڕەکەکەی سن ئەنیان» خانووێکم بەکرێ بۆ لاڤالیر گرت، ژنێکی لادێی مێردارم دایە بەر سەرنج کە شیر بداتە ئەو مناڵە و گەورەی بکات، بەهۆی تەختی(١) ڕەوانەوە، کە پەنجەرەکانی بەپەردە گرتبوو، چ کەسێ نەیدەتوانی ناوەوەی ببینێ، گوازرایەوە بۆ خانووە نوێیەکەی..

دوو ڕۆژ پاشتر لاڤالیر، بەکۆمەکی ئەو مامانەی من بۆم پەیدا کردبوو، کوڕێکی بوو، بەڵام نەیتوانی زیاتر لە سێ سەعات کوڕەکەی خۆی ببینێ، من ڕاسپێردرا بووم، ئەمرەکانی لویی چواردەهەم جێبەجێ بکەم. کوڕەکەم سپاردە ژنە لادێیەکە و پێمگوت: ناوی ئەم کوڕە «شارل–ە» هەر بەهەمان ناوەوە لە کلێسادا ناویم نووسی، ناوی خوازراویشم بۆ دایک و باوکی هەڵبژارد، بەژنە لادێیەکەم گوت، دایکی ئەم کوڕە، یەکێکە لە کچە ئەشرافەکان، بەڵام بەداخەوە براکەم فریوی داوە سکی پڕکردووە، لەبەر ئەوەی کچێکی ئابڕوومەند و لە بنەماڵەیەکی شەریفە، ناچارە

(١) تەختی ڕەوان: جۆرێکە لە کەژاوە لە کۆندا دەوڵەمەندەکان بەکاریان دەهێنا، کەژاوەی وایان هەبوو زیاتر لە چل کۆیلە دەیانخستە سەر شان، تا ژمارەی کۆیلەکان زیاتر بان پلە و دەوڵەمەندی کەسەکە زیاتر بەرجەستە دەبوو..

مناڵەکەی لە خۆی دوورخاتەوە، بەڵام خەرجی ئەم مناڵە هەرسێ مانگ جارێ، پێشەکی من دەیدەم، ئەگەر تۆ بەدیقەتەوە ئەم مناڵە پەروەردە و گەورەکەیت ئەوا لە ئایندەدا پاداشتێکی چاکتر وەردەگریت..

ئەگەر چی لویی چواردەهەم ڕایسپاردبوو، کە دەبێ بەپەنهانی لاڤالیر مناڵەکەی ببێت، «کولیر»ی وەزیری پاشای فەڕەنسا کەسانی جێی باوەڕی دانابوو ئاگای لە مناڵبوونەکە بێت، لەگەڵ هەموو ئەم ئیحتیاتانە، دوو ڕۆژ پاشتر هەموو ئەشرافەکانی پاریس زانییان لاڤالیر مناڵی بووە، پاش چەند هەفتەیێکیش ئەم هەواڵە لە ولایەتەکاندا کاردانەوەی پەیداکرد، پاش چەند ڕۆژێ، وەزعی لاڤالیر باش بووەوە، بە شەو بەتەختی ڕەوان، گەڕایەوە بۆ قەسری سەڵتەنەتی، ڕۆژی پاشتر وەک نەخۆشێ لەجێ هەڵسابێ و چاک بووبێتەوە، خۆی نیشانی دەربارییەکان دا.

لە هەمان ڕۆژدا لاڤالیر، بەرانبەر ئەو ئەپارتمانەی ماری ترز–ی ژنی لویی چواردەهەم و کچی پاشای ئیسپانیا تێپەڕی. بەڕێکەوت دەرگای ئەو پارتمانە کرایەوە، مەلیکەی فەڕەنسا لاڤالیری بینی، بەزمانی ئیسپانی بەدوو نەدیمەی ئیسپانی خۆی گوت: «ئایا ئەمە ئەو کچەیە کە دەڵێن مەحبووبی پاشایە و پاشایش خۆشیدەوێ؟»

نەدیمەکان نەیان دەزانی چ وەڵامێک بدەنەوە، بێدەنگ بوون، مەلیکەی فەڕەنسا پرسیارەکەی دووبارە کردەوە، یەکێ لە نەدیمەکان گوتی: خاوەن شکۆ، نابێ بایەخ بەشائیعات بدرێ، لەم قسانە زۆر دەکرێن، بەڵام مەلیکەی فەڕەنسا بەتەئەسورەوە سەری تەکان دا و تێیانی گەیاند کە ئەم شائیعەیە بێ بناغە نییە و دڵنیایە، ئەم شائیعەیە ڕاستە..

لویی چواردەهەم تا ئەو دەمە لاڤالیری بەڕەسمی و عەلەنی بەمەعشووقەی خۆی دانەدەنا، ئەگەر چی هەموو دەیانزانی ئەو ژنە چ جێیەکی لەلای پاشای فەڕەنسادا هەیە. بەڵام لە ئاهەنگە ڕەسمییەکاندا و تەشریفاتی دەرباردا لەناو کچە نەدیمەکاندا دەمایەوە، تا ئەو کاتەی «ئان دوتریش–ی» دایکی لویی چواردەهەم بەنەخۆشی سەرەتان مرد، پاش مردنی دایکی لویی چواردەهەم،.. لویی نەیدەتوانی لاڤالیر بەشێوەیەکی ڕەسمی بەدۆست و خۆشەویستی خۆی لە دەرباردا بناسێنێ.. لویی

زۆر شتی خستە پشتگوێی بڕیاری دا لە مەراسیم و تەشریفاتدا جێی لاڤالیر پاش مەلیکە و شازادە خانمەکانی دەرەجە یەک بێت، بەڵام ئامادەبوونی لاڤالیر لە تەشریفاتی ڕەسمی درێژەی نەکێشا. لەبەر ئەوەی جارێکی دی سکی پڕ بووەوە، شا داوای لە «کولبر» کرد لاڤالیر لە دەربار بباتە دەرێ تا لە شوێنێکی دیدا منداڵەکەی ببێت، «کولبر» لە یاداشتنامەکەی خۆیدا نووسیویەتی: «پاش ئەوەی لاڤالیر منداڵەکەی بوو، من ناوی شارل–م لە کوڕەکەی نا، ئەو خانووەی بەکرێم گرتبوو، گرێ بەستی کرێکەم هەڵنەوەشاندەوە، چونکە پێشبینی ئەوەم دەکرد ڕەنگە لاڤالیر جارێکی دی لەو ماڵەدا منداڵی ببێتەوە هەرکە خاوەن شکۆ پێیگوتم، لاڤالیر سکپڕە، خەریکە منداڵی ببێت تێگەیشتم پێشبینییەکەم لەجێی خۆیدا بووە، وەکو جاری پێشوو لاڤالیر–م بە تەختی ڕەوان گواستەوە بۆ ئەو ماڵە و هەمان مامانم ڕاسپارد لەکاتی منداڵبووندا کۆمەکی لاڤالیر بکات.

چەند ڕۆژ پاشتر ژنێکی دی سەرنجی پاشای ڕاکێشا، ئەو ژنە ناوی «فرانسواز» بوو، پێشتر شووی کردبوو بەئەسیلزادەیەک بەناوی «مونتس پان»، هەربۆیە ئەم خانمەیان بەناوی «مونتس پان–ەوە» بانگ دەکرد..

ئێستا گەلێ وێنەی جۆرا و جۆری ئەم ژنە هەیە، هەندێکیان هی سەردەمی گەنجییەتی و هەندێکیان هی سەردەمی ناوەندی تەمەنیەتی، بەڵام لە هەموو وێنەکاندا هەر جوانە. خانم «مونتس پان» برۆی کەوانی و چاوی گەورە و شین بوون و لێوەکانی باریک و ڕوخساری هێلکەیی و نێوچوانی بڵند و دگانەکانی سپی بوون.

ئەربابی زەوق، ئەوانەی ئیدعایان دەکرد، لە جوانی ناسیدا پسپۆڕن تەنها یەک عەیبیان تیا بەدی دەکرد و دەیانگوت نووکی لوتی خانم مونتس پان لە دەنووکی هەڵۆ دەچێت، بەڵام لەبەر ئەوەی لووتی بچووک بوو، ئەم عەیبە بەڕوخسارییەوە دیار نەبوو، دەیانگوت جوانتری دەکات و شەخسیەتی زیاتر پێ دەبەخشێ..

خانم مونتس پان نە بەژن زراف بوو نە کورتە بالا، نە قەڵەو بوو نە لاواز بەر لەوەی شوو بکات وەک لاڤالیر نەدیمەی شازادە خانم هانریت–ی ژنی مسێو بوو.

«فرانسواز»ی ناسراو بەخانم «مونتس پان» کە سەیری کرد لاڤالیر سەرنجی لویی چواردەهەمی ڕاکێشاوە، ئیرەیی بەو کچە گەنجە برد بیری لەوە دەکردەوە، تا ژنێکی

جوانی وەک خۆی هەبێت، نابێ ژنێکی لەنگی وەک لاڤالیر ببێتە مەحبوبی پاشای فەڕەنسا، تا ئەو کاتەی «ئان دوتریش–ی» دایکی لویی چواردەهەم لەژیاندا بوو جورئەتی نەدەکرد خۆی لەپاشا نزیک کاتەوە، لەبەرئەوەی ئان دوتریش، بنەماڵەکەی دەناسی و هەر لە ڕێی ڕاسپاردەی ئان دوتریشەوە هاتە نێو دەربارەوە. پاش ئەوەی دایکی لویی چواردەهەم مرد، بەربەستە ئەخلاقییە گەورەکە نەما، بڕیاری دا سەرنجی لویی چواردەهەم بەرەولای خۆی ڕاکێشێ.

ئەم ژنە گەنج و جوانە جۆرە هەوەس و سەرگەرمی سەرسوڕهێنەری هەبوو، یەکێ لە کەیف خۆشییەکانی ئەوە بوو مشکی پەروەردە دەکرد جاری وا هەبوو دە مشکی بە گالیسکەیێکی چکۆڵەوە دەبەستەوە و حەرەکەیان بە گالیسکەکە دەکرد، پاش ئەوەی لە قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای بووە خاوەنی ئەپارتمانێکی تایبەتی، بەراز و بزن و کۆتری تیا بەخێو دەکرد.

کاتێ لاڤالیر ناچار بوو، بۆ منداڵبوونەکەی لە دەربار دوورکەوێتەوە خانم مونتس پان کاتەکەی بەهەل زانی بۆ ئەوەی دڵی پاشای فەڕەنسا داگیرکات، بەزوویی توانیی سەرنج و موحیبەتی شا بەرەو لای خۆی ڕاکێشێ، بەڵام ئەوەشی لا ڕوون بووەوە کە لویی چواردەهەم نیازی نییە دەسبەرداری لاڤالیر بێت، کەچی خانم مونتس پان دەیویست پاشای فەرەنسا تەنها بۆ خۆی بێت، نەک هی ژنێکی دی!

لویی چواردەهەم ئیدی لاڤالیری خۆش نەدەویست لێی تێر ببوو، دوو شت ببووە هۆی ئەوەی لە دەربار دەری نەکات بەڕووکەش خۆی وا دەنواند ئەو ژنەی خۆشدەوێ..

لاڤالیر زۆر دەگریا، پاش ئەوەی فرمێسک لە چاوانییەوە دەهاتە خوارێ بەلای کەمەوە گریانەکەی دوو سەعات درێژەی دەکێشا و دڵی پاشای فەرەنسا نەرم دەبوو، خۆی بەمەجبوور دەزانی دڵی بداتەوە.

ئەگەر لاڤالیر ژنێکی سەرکێش با و ئیعترازی کردبا، ئەوا لویی چواردەهەم خۆشی نەدەویست و لە دەربار دەری دەکردە دەرێ، بەڵام ملکەچی و لەسەرەخۆیی و مەزلوومییەتەکەی لاڤالیر، وای کردبوو لویی چواردەهەم نەتوانێ بیانوویێکی مەعقول وەدەست بێنێ تا دەری کات.

لویی چواردەهەم لەو ژنە دوو کوڕی نامەشرووعی هەبوو، ئەو دەمەی کە «مونتس پان» ویستی شا بەرەو لای خۆی ڕاکێشێ- وەک گوتمان- لاڤالیر بۆ مناڵبوون لە دەربار چووبووە دەرێ، پاشایش لە جوامێری بەدووری دەزانی کە لەو ژنە دوو مناڵی هەیە و دەری کات..

«مونتس پان» هەستی کرد ناتوانێ بە چەکە ئاساییەکەی ژنان لویی چواردەهەم ناچارکات بۆ هەمیشە دەسبەرداری لاڤالیر بێت، پەنای بردە بەر جادوو..

لەو دەمەدا لە پاریس ژنێ هەبوو بەناوی (ڤوازین) لە ماڵێکدا بوو کە دەکەوتە شەقامی ئێستای «بورگراد» ئەو ژنە تەمەنی چل ساڵ بوو دوو چاوی ترسێنەری هەبوو، ئەو کەسانەی کە باوەڕیان بە جادوو هەبوو دەیانگوت، ئەو ژنە لە سیحردا هەند شارەزایە، دەتوانێ لافاوێ لە چیا بێنێتە خوارەوە و بیگەڕێنێتەوە و ڕێڕەوەکەشی بگۆڕێت..

ئەگەر چی خانم مونتس پان بۆ سەردەمەکەی خۆی ڕووناکبیر بوو بڕیاری دا بۆ دوورخستنەوەی لاڤالیر پەنا بباتە لای ئەو ژنە سیحربازە.

دەبێ ئەوە لەبەر چاوگرین کە ئەمڕۆ نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمە[1]، تەنها لە پاریسدا، بە بەلای کەمەوە هەزار جادووگەر و فاڵچی و لەپ خوێن[2]ی تیایە، هەموویان سوودیان لە خەرافە پەرستی خەڵک وەرگرتووە و دەستهاتی باشیان هەیە، هەندێ لەوانە ژیانی بە شکۆ دەبەنەسەر.

نابێ سەرسام بین کە بۆچ سێ سەد ساڵ لەمەبەر و یەکێ لەڕۆژەکانی ساڵی ١٦٦٦دا خانم مونتس پان لە دەرگای ماڵی «ڤوازین» دەدات و بۆ دەرکردنی لاڤالیر داوای کۆمەکی لێ دەکات..

ژنە جادووگەرەکە گوتی: بۆ دەرکردنی ڕەقیبێکی ئاوها بەنفوز و بەهێز تەنها یەک ڕێت لەبەرە ئەویش خوێندنی نوێژی ڕەشە.

مونتس پان-ی تەماحکار پێشنیازی ژنە جادووگەرەکەی قبووڵ کرد، بڕیاری دا لە

---

(١) ئەم کتێبە لەنیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا نووسراوە.

(٢) لەپ خوێن، لەبری کف بین یا قارئ الید بەکارم هێناوە

نوێژخانەیێکی کۆنی جێهێڵراو ئەو نوێژە بخوێنێ[1] ژنە جادووگەرەکە گوتی: من کەشیشێک دەناسم ئامادەیە بۆ خوێندنی نوێژی ڕەش کۆمەکت بکات.

پاش ئەوەی مونتس پان ئەدرەسی نوێژخانە و جێی نوێژی ڕەشەکەی زانی، وەعدی دا لەڕۆژ و سەعاتی دیاریکراودا، لە نوێژخانەی قەڵایێکی جێهێڵراو بەناوی«دڤی یوسن» کەشیشێکیش لەوێدا بوو یەکیان بینی و چوونە نوێژخانەکەوە. «مونتس پان» سەیری کرد لەو نوێژخانەدا چەند مۆمێکی بڵند و ڕەش دەسووتێن، کەشیشەکە بە مونتس پان-ی گوت، دەبێ تەنها کراسێکی درێژت لەبەردابێ و بەرانبەر بەمیحرابەکە ڕاکشێ.

مونتس پان شنلەکەی لەبەرخۆی داکەند، بەکراسێکی درێژەوە بەرانبەر بەمیحرابەکە ڕاکشا، کەشیشەکە خاچێکی خستە سەر سینگی گوتی: هەرکاتێ گوتم چ ئارەزوویەکت هەیە، دەبێ ئێوە بەدەنگی بەرز ئارەزووەکەی خۆتان بڵێن!

ئیدی ئەو کەشیشە دەستی بەخوێندنی وێردەکان کرد، مونتس پان-یش بێ جووڵە بەرانبەر میحرابەکە ڕاکشابوو.

لەپڕ مونتس پان گریانی، نەوزادێکی[2] بیست، سەیری کرد مناڵێکی شیرەخۆر، لەسەر هەردوو دەستی کەشیشەکەدایە، کەشیشەکە بەدەنگی بەرز گوتی هەر ئارەزوویێکت هەیە بیڵێ، خانم مونتس پان گوتی: ئارەزووم ئەوەیە لویی چواردەهەمی پاشای فەرەنسا بەجۆرێ لە لاڤالیر بێزار بێت ئیدی بیری لێ نەکاتەوە و هەرگیزیش سەیری ڕوخساری نەکات، لەبری ئەوە تا سنووری موبالەغە منی خۆشبوێت، هەر داوایێکی لێ بکەم بۆم جێبەجێ بکات!

کەشیشە بێ ڕەحم و خوانەناسەکە بە چەقۆیەک مناڵەکەی سەربڕی، خوێنی ئەو مناڵە ڕژایە سەر سینەی مونتس پان. کە خاچێکی لەدەست دابوو، ئەوەندە خوێنی دەمارەکانی ئەو مناڵە ڕژایە سەر سینە و خاچەکە، تا گیانی لەدەست دا.

---

(١) نوێژی ئەوروپییەکان، ڕکوع و سوجدی نییە، مەجبووری هەمیشە نوێژی خۆیان لەنوێژخانەدا بەکۆمەکی کەشیش دەخوێنن، دەبێ ئەمە لەبەر چاوگیرێ تا وەقائعی مێژووی ئەو لاپەڕەیە جوانتر تێبگەین..

(٢) نەوزاد: ئەوەی تازە لەدایک بووە.

پاشان کەشیشی جەلاد کە ناوی «گیبورگ» بوو، پیاوێکی بانگ کرد داوای لێ کرد سینەی منداڵەکە بدڕێ و دڵی دەرهێنێ، بە خەڵووز ئاگرێکی گەورەی کردەوە، دڵەکەی خستە نێو ئاگرەکەوە. بەمونتس پان-ی گوت هەڵسە شلنەکەت لەبەرکە. مونتس پان پۆشاکی پۆشی، دڵی سەر ئاگرەکە سووتا و وەک خەڵووزی لێهات، لەسەر ئاگرەکە لایدا و لە کاغەزێکی پێچایەوە، دایە دەستی مونتس پان و گوتی: کە گەیشتیتەوە ماڵێ وەک خەڵووز بیکوتە تا دەبێتە گەردێکی نەرم و ڕەش، دووجار بیخەرە نێو خۆراک یا خواردنەوەی ئەو پیاوەی ئارەزووی لێ دەکەی.. ویستەکەت جێبەجێ دەبێت..

مونتس پان مشتێ سکەی زێڕی خستە نێو دەستی کەشیشەکە و لە نوێژخانەکە چووە دەرێ.

ئەمەی کە باسمان کرد سەد دەرسەد ڕاستە، چونکە پاشتر ڤوازین-ی جادووگەر و گیبورگی کەشیش تەوقیف کران لە تەحقیقدا ئیعترافیان کرد، کە ئەو منداڵەیان لە ژنێکی هەژار کڕیوە، پێیان گوتووە ژنێک شیری زۆرە دەیەوێ ئەم منداڵە پەروەردە بکات و بیکاتە منداڵی خۆی..

هەر لە تەحقیقەکەدا دەرکەوت گیبورگ تا ئەو ڕۆژە پێنج نوێژی ڕەشی خوێندووە و هەر جارەیش منداڵێکی نەوزادی کوشتووە.. هەربۆیە ئەو کەشیش و ژنە جادووکەرەکە بەتوندی سزادران.

پاش دوو ڕۆژ مونتس پان لەخەو هەڵسا، لە خزمەتکارەکانی بیست، خاوەن شکۆ بەرانبەر لاڤالیر مەرحەمەتی فەرمووە نازناوی «دوشس-دو- ڤژور»ی پێ بەخشیوە.

مونتس پان وەک ئەوەی دنیای بەسەردا ڕمابێت، تا چەند ساتێ ئاگای لە خۆی نەما و توانای حەرەکەتیشی لەبەر برا.

حیکایەتە

سەیرەکانی جەنگە کۆنەکان

ڕۆژی چواردەهەمی مانگی مەهی ساڵی ١٦٦٦ دوو هەواڵی ناخۆش گەیشتە خانم، «مونتس پان» یەکەمیان ئەوەبوو لەقەبی دۆشس درایە لاڤالیر و دووهەمیشیان ئەوە بوو لویی چواردەهەم بەڕەسمی ئەو دوو منداڵەی لە لاڤالیر ببووی ناساندنی منداڵەکانی لاڤالیر، بێ سوود نییە، پێشەکی ئەو فەرمانە بەم شێوەیە بوو.

ئێمە لویی چواردەهەم بەپشتگیری خوای بەخشندە پاشای فەرەنساین، سڵاو بۆ ڕەعیەتی سەردەم و ئایندەی خۆمان دەنێرین.

گەورەترین بەهرەیەک دەبێتە نسیبی ڕەعیەتی لایق و بەتوانا ئەوەیە کە مەرحەمەتی سەلاتینە، بۆیە لوییز دولاڤالیر ڕەعیەتی لایق و بەتوانای ئێمەیە، بەپێی ئەم فەرمانە لەقەبی دوشس دو ڤۆور–ی پێ عەتا دەفەرمووین، هەموو کێڵگە و جەنگەڵ و باغ و ڕووبار و گۆلاوی ناوچەی ڤۆور–ی کە تا ئەمڕۆ موڵکی تایبەتی سەڵتەنەتییە، بەلوییز دولاڤالیر–ی دەبەخشین و دەبێتە موڵکی ئەو خانمە، هەربەپێی ئەم فەرمانە، ئەو منالانەی لە پشتی ئێمە و لە سکی ئەوەوە هاتوونەتە دنیا، منالانی ئاسایی (یانی حەرامزادە) لە قەڵەم دەدرێن، بەمنالانی خۆمیان قبوڵ دەکەم، دەبێ هەموو ڕەعیەکانی ئێمە بەمناڵی ڕاستەقینە و ڕەسمی ئێمە بیانناسن، ڕێزی شایستەیان بۆیان هەبێ... هتد..

کاتێ خانم مونتس پان ئەم دوو هەواڵەی بیست، پۆشاکی پۆشی و بەسەرا سیمەیەوە بەرەو لای، «ڤوازن» کەوتە ڕێ. بەبێ ئەوەی هیچ قسەیێکی لەگەڵدا بکات بەهەردوو چەپۆک کێشایە سەر سەری و گوتی: خاکت بەسەر!

ژنی جادووگەر، ئەم ئیهانەیە تووڕەی کرد و گوتی: بۆچی دەکێشیتە سەرم، بۆچی جنێوم دەدەیتێ؟ چ گوناهێکم کردووە تا شایستەی ئەم ئیهانەیە بم؟

خانم مونتس پان گوتی: تۆ پارەت لە من وەرنەگرت تا لاڤالیر لەبەر چاوی پاشا بخەی و کارێ بکەیت فەرامۆشی کات؟ مەگەر دڵنیات نەکردم کە لاڤالیر لەبەر چاوی شا دەکەوێ؟ جادووگەرەکە گوتی: چۆن!

مونتس پان گوتی: لەبری ئەوەی لاڤالیر لەبەر چاوی شا بکەوێ لەقەبی دوشسی وەرگرت و لویی چواردەهەم منالە حەرامزادەکانی بەڕەسمی ناساندنیانی کە کوڕی خۆین..

ژنە جادووگەرەکە، ڕەنگە زۆر پشت ئەستوور نەبووبێ بە جادووەکانی خۆی، بەڵام ژیان تەجرەبەی زۆر پێ بەخشیبوو، دەیزانی کاتێ کە شا بەهەراو هۆریا لەقەبی گەورە دەداتە مەحبووبەکەی و زەوی و زاری پێ دەبەخشێ و منالە حەرامزادەکانیشی بەڕەسمی دەناسێنێ ئەمە نیشانەی ئەوەیە ئەو کەسە لە کۆڵی خۆی دەکاتەوە..

بەخانم مونتس پانی گوت: ئەم مەوزووعەی کە شا لەقەبی دوشس–ی داوەتە لاڤالیرو منالەکانیشی بەڕەسمی ناساندووە، ئەمە دەلیلی ئەوەیە کە شا مەبەستیەتی فەرامۆشی کات، ئەگەر تۆ هەندێ سەبر بکەیت، ئەوجا بۆت دەردەکەوێ کە ڕاست دەکەم.

ڕۆژی پاشتر پانزەی مانگ بوو، قسەکانی ژنە جادووگەرەکە ڕاستی خۆی نواند، شا بۆ بەشداریکردنی جەنگ دەبا بەرەو وڵاتی هۆڵەندا بکەوێتە ڕێ، گوتی، مەلیکە و نەدیمەکانی خۆیان ئامادە بکەن تا بەرەو هۆڵەندا بکەونە ڕێ.

لاڤالیر گوتی: خاوەن شکۆ ئەی من؟ ئایە نابێ منیش بێم بۆ هۆڵەندا؟ لویی چواردەهەم گوتی: نەء، تۆ لێرەدا، یانی لە قەسری ڤەرسای دەمێنیتەوە تا دەگەڕێمەوە.

لاڤالیر، هەمیشە پەنای دەبردە بەر فرمێسک، ئەو ڕۆژە تا شەو گریا، ڕۆژی دووەمیش هەرکە لەخەو هەڵسا دەستی بەگریان کردەوە، کاتێ بەلویی چواردەهەمیان گوت: بێ بڕانەوە دەگریێت.. بەسەرساміیەکی ساختەوە گوتی: ئەم ژنە هەرچییەکی ویستبێ داومەتێ، پێم سەیرە، نازانم ئیدی چی لەمن دەوێ، تا ئارام بگرێ؟ پاشای فەڕەنسا بەرلەوەی بەرەو هۆڵەندا بکەوێتە ڕێ بڕیاری دابوو خانم مونتس پان لەنێو کۆمەڵە نەدیمەکانی ژنی براکەی دەرکەن و بیخەنە نێو نەدیمەکانی مەلیکەوە، مەبەستی لویی لەم کارەی ئەوەبوو کە بەئاسانی دەستی بگاتە خانم مونتس پان. هەروەها ئاگاشی لەوە بوو براژنەکەی ئیرەیی بەو ژنانە دەبات کە سەرنجی ئەو

ڕادەکێشن و بەربەستی دەخستە سەرەڕێیان ئەنواعی بیانووی لێ دەگرتن، بەڵام ماری ترز-ی کچی پاشای ئیسپانیا و ژنی لویی چواردەهەم گەلێ سادە بوو، سەرنجی ئەوەی نەدەدا کە مێردەکەی بەچاوێکی دییەوە سەرنجی ژنانی دەربار دەدا، یەکەم جار کە پێیان گوت: لاڤالیر سەرنجی مێردەکەتی ڕاکێشاوە، گوتی ئەمە شائیعەیە و درۆیە چونکە ئەسیڵزادەیێکی دەرەجە یەک یانی پاشا، لەگەڵ کچێکی ئەسیڵزادەی دەرەجە پێنج دۆستایەتی دروست ناکات.

لەو سەردەمەدا، ئەسیڵزادەکانی فەڕەنسا و ئیسپانیا، دەربارەی خزمەتی بنەماڵە چین بەندی کرابوون، کەسانێ کە بنەماڵەکەیان خزمەتی کەمتر بوو، بەئەسیڵزادەی دەرەجە دوو و سێ و چوار و پێنج لەقەڵەم دەدران، ئەو ئەسیڵزادانە بەرتیلیان دەدا شا فەرمانێک دەرکات ڕەسەنایەتییان زیاتر کات، شا بەپێی ئەو فەرمانە کە دەری دەکرد، دوو سەد یا سێ سەد ساڵ بۆی پێش دەخستن.

لاڤالیر، وەک مەلیکەی فەڕەنسا دەیگوت لە ئەسیڵزادە دەرەجە پێنجەکان بوو، بەڵام مەلیکەی سادە، ئەوەی نەدەزانی، هیچ بەربەستێکی لەبەردەم مێردەکەیدا نییە کە ئەسیڵزادەیێکی دەرەجە پێنج بکاتە مەحبووبی ڕەسمی خۆی..

مەلیکە لەگەڵ نەدیمەکانی خۆی و لەوانە خانم مونتس پان ڕێی هۆڵەندای گرتە بەر، لاڤالیر لە قەسری ڤەرسای کە تازە ببووە بارەگای هەمیشەیی پاشای فەڕەنسا- مایەوە.

کاتێ گەیشتنە سنووری فەڕەنسا و هۆڵەندا، لویی چواردەهەم، خانمەکانی لەسەر سنوور جێهێشت، نەوەک لە مەیدانی جەنگدا ناڕەحەت بن، لەو سەردەمەدا جەنگ وەکو جەنگەکانی ئەم سەردەمە نەبوو ژن و مناڵ لە جەنگەکانی ئەوروپا پارێزگاری تەواویان هەبوو.. هەرلەم جەنگەشدا کاتێ لویی چواردەهەم گەمارۆی قەڵای «ئۆتریخت»ی هۆڵەندەی دا، حوکمڕانی قەڵاکە، بەحیسابێ دوژمنی لویی چواردەهەمە پەیامێکی بەم ناوەڕۆکە بۆ شا نارد:

«خاوەن شکۆ، ئێمە بڕیارمان داوە، لەم قەڵایەدا، تا دواکەسمان بەرگری بکەین، ئومێدەوارم لەم بەرگرییە دوور و درێژە بێزار نەبن.» هەمان ڕۆژ حوکمڕانی قەڵاکە پەیامێکی دیی بۆ پاشای فەڕەنسا نارد و تیایدا گوتبووی:

«خاوەن شکۆ، تکادەکەم بڵێن ناوەندی فەرماندەیی ئێوە لەکوێدایە، تا تۆپەکانمان بەرەو ئەو شوێنە تەقە نەکات:»

لەبەر ئەوەی هەوای هۆڵەندا لە هاویندا گەرم بوو، لەو ڕۆژەیش بەدواوە جەنگ دەستی پێ کردبوو، هەموو ڕۆژێ حوکمڕانی قەڵاکە، لەڕێی یەکێ لە ئەسیڵزادەکانەوە بەفری بۆ لویی چواردەهەم دەنارد، تا ئاو و میوەکانی سوپای دوژمن سارد بێت!

ڕۆژێ لویی چواردەهەم بەو ئەسیڵزادەیەی گوت کە بە فریان بۆ دەهێنێ: لەزمانی منەوە بە جەنابی حوکمڕانی قەڵاکە بڵێ، با زیاتر بەفرمان بۆ بنێرێ.

ئەسیڵزادەکە گوتی: ئێمە لەبەر ئەوە لە بەفر ناردن ئیقتساد دەکەین چونکە پێشبینی ئەوە دەکەین گەمارۆکە درێژە بکێشێ، ئیدی لەو کاتەدا بەفر تەواو دەبێ و ئێوەیش بێ بەفر دەمێننەوە!

ڕیعایەت کردنی ئەم ڕسوم و ئادابی ئەسیڵزادەییە، تایبەت نەبوو بەلویی چواردەهەمەوە، بەڵکو لە جەنگەکانی ڕۆژئاوای ئەوروپا فەرماندەی سوپا، لەئاست فەرماندەی سوپای دوژمندا، ئەم ڕەسم و عادەتەیان هەبوو، هەربەهەمان ئەندازەیش ئەفسەرێک بەرانبەر بەئەفسەری دوژمن هەمان ئەدەب و موحیبەتی دەردەبڕی..

لە مێژووا دەخوێنینەوە، یەکێ لەجەنگەکان، دوو دەستە سەربازی فەڕەنسی و ئینگلیزی کە دوژمنی یەکدی بوون، لە جادەیەکدا ڕوو بەڕووی یەکدی دەبنەوە، هەردوولا دەوەستن، فەرماندەی سەربازانی فەڕەنسی شەبقەکەی لەسەر دادەگرێ، بەفەرماندەی سەربازانی ئینگلیزی دەڵێ: فەرموو، ئێوە یەکەمجار دەسڕێژ بکەن!

فەرماندەی سەربازانی ئینگلیزیش، شەبقەی لە سەرلادەدا و دەڵێ: نەخێر ئێوە یەکەم جار دەسڕێژ بکەن.

ئەم موجامەلە سەیرە، لە جەنگەکانی ئەم سەردەمەدا، بەجۆرێکی دییە، جوامێری لە جەنگدا نەماوە، کوشتنی ژن و مناڵ و بۆمباران کردنی شارەکان بەحەق دەزانرێ.

ئەو جۆرە جەنگانەی سەردەمی پێشوو، وەک ئەفسانە دەکەوێتە بەرچاوی ئێمە، بەڵام لە رابوردوودا ئاوها بووە، هەندێ ئەفسەر وایاندەزانی جوامێری لەوەدایە فرسەت بدەیتە دوژمن و یەکەم جار دەسڕێژ بکات.

هەربۆیە لویی چواردەهەم خانمەکانی بۆ مەیدانی جەنگ دەبرد، بەبێ ئەوەی ترسی هەبێ تەنانەت گوللەیێکی وێڵیان بەرکەوێ ژنێ بریندار بێت یان بکوژرێت، لویی بەو ژنانەی گوتبوو، هەرکە قەڵای «ئوتریخت» سقوتی کرد، بێن بۆلام.

لاڤالیر، لە قەسری ڤەرسای بەتەنها مابووەوە، هیچ نامەیێکی لە لویی چواردەهەمەوە پێ نەدەگەیشت، نەیتوانی تەحەمول بکات سواری گالیسکە بوو، ڕێی هۆڵەندای گرتەبەر، گەیشتنی بۆ سنووری فەرەنسا ڕێک لەگەڵ ئەو ڕۆژەدا هەواڵی سقوتی قەڵای ئوتریخت-یان دایە پاشای فەرەنسا.

کاتێ بەماری ترز-ی مەلیکەی فەرەنسایان گوت، لاڤالیر هاتووە، مژۆڵی کاغەزێن بوو، هەرکە ئەم هەواڵەی بیست بەجۆرێ لەرز دایگرت کاغەزەکانی لەدەست بەربوونەوە. لەبەر ئەوەی لەغیابی پاشای فەڕەنسا، فەرماندەی دەربار بوو، خوان سالارەکەی خۆی بانگ کرد و پێیگوت: نابێ خۆراک بدەیتە ئەو ژنە، من نامەوێ لە ئاشپەزخانەی خۆمەوە، خۆراکی پێبدرێ.

بەڵام خوان سالار دەیزانی شا لاڤالیری خۆشدەوێ، کوڕە حەرامزادەکانی بەڕەسمی بەکوڕی خۆی ناساندوون، ئەگەر لاڤالیر بەبرسیەتی بهێڵێتەوە، ئەوا ئەو ژنە لەلای شا شکایەتی لێدەکات، نەک تەنها نانبڕاو دەبی، ڕەنگە گیانیشی لەنێوچێت، بەدزییەوە خۆراکی دایە لاڤالیر

مونتس پان، مەعشووقەی پاشای فەڕەنسا بوو، بەڕووکەش یەکێک بوو لە نەدیمەکانی مەلیکە و جێی متمانەشی بوو، بەمەلیکەی گوت: خاوەن شکۆ، پێم چاکە ڕێ نەدەی لاڤالیر بتوانێ زووتر خۆی بگەیێنێتە شا، چونکە ئەو ژنە دەزانێ، شا داوای خانمەکانی کردووە، دوور نییە هەوڵی ئەوە بدات بەر لەئێوە خۆی بگەیەنێتە شا، لەڕاستیشدا هەروابوو، لاڤالیر مەبەستی بوو، چاوەڕێی حەرەکەتی مەلیکە نەکات، بەشەو بکەوێتە ڕێ، زووتر خۆی بەلویی بگەیێنێ. بەڵام ئەو هێزە سەربازانەی کە لەگەڵ مەلیکەی فەرەنسا بوون، ڕێیان لەوە گرت گالیسکەکەی لاڤالیر تێپەڕێت، ناچار بوو بگەڕێتەوە.

لاڤالیر ناچار بوو، ڕۆژی دواتر، بەدووی گالیسکەکانی مەلیکە و نەدیمەکانی بکەوێ..

پاش دوو ڕۆژ ڕێ و ڕۆیشتن، گەیشتنە شوێنێک گوتیان ئۆردوگا و ناوەندی سوپای لویی چواردەهەم لەو ناوەوە نزیکە، لە چارەگە فەرسەنگێک زیاتر نییە.. لاڤالیر بەهەر جۆربا دەیویست خۆی زووتر بگەینێتە شا، بە عارەبانچییەکەی خۆی گوت، لەلاڕێوە بکەوێتە ڕێ، عارەبانچییەکەیش ئیتاعەتی کرد بەقەدبڕی کەوتە ڕێ..

مەلیکەی فەڕەنسا کە چاوی بەگالیسکەیێک کەوت، لەلاڕێیەکەوە دەڕوات، زانیی ئەوە لاڤالیر-ە دەیەوێ زووتر خۆی بگەیێنێتە شا، بەسوارەکانی خۆی گوت، بچن بە پەلە ئەو گالیسکەیە بگەڕێننەوە.

سوارەکان، بەدووی گالیسکەکەی لاڤالیر، ئەسپیان تاودا، بەڵام کاتێ کە گەیشتنە گالیسکەکە، نێوانی لویی چواردەهەم - کەسواری ئەسپ ببوو، لەسەر تەپۆڵکەیەکی نزمدا چاوەڕێی خانمەکانی دەکرد- زیاتر لە پەنجا مەتر نەبوو، سوارەکان جورئەتی ئەوەیان نەکرد لەوێدا و لەبەر چاوی پاشادا، گالیسکەی ژنێ بگەڕێنێتەوە کە دایکی دوو کوڕی پاشایە.

ئەوەبوو گالیسکەی لاڤالیر بەر لە هەموو گالیسکەکان، گەیشتە سەر تەپۆڵکەکە، لەوێدا لە گالیسکە دابەزی. بەرانبەر بە شا هەردوولای کراسەکەی خۆی گرت و چەمییەوە و ڕێزی بۆ پاشا نواند شا چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، مەحبووبە تازەکەی خۆی مونتس پان ببینێ، کاتێ کە چاوی بەلاڤالیر کەوت گەلێ سەرسام بوو بەڕووگرژییەوە گوتی: خانم لێرەدا چ دەکەیت؟ مەگەر قەرار نەبوو لە قەسری ڤەرسایدا، چاوەڕێی گەڕانەوەی من بای؟

لاڤالیر، کە ئەم ڕەفتارەی لە شا بینی، بەجۆرێ شڵەژا و ترسا، نەیتوانی قسان بکات و دەستی بەگریان کرد، بەڵام لویی چواردەهەم هەمیشە ڕیعایەتی ئیحترامی ژنانی دەکرد، ڕووی ئەسپەکەی خۆی وەرگێڕاو چەمییەوە، بازووی لاڤالیری گرت و هەڵیساند و گوتی: خانم مەگری! ئەم گریانە بەردەوامەی تۆ، ئازارم دەدات تکادەکەم لێرە بڕۆ، چونکە ئەگەر مەلیکە ئێوە لێرەدا ببینێ، ئەوا بەسەختی تێکدەچێ.

لاڤالیر، دووگیان بوو، بەفرمێسک ڕشتنەوە، لەوێ دوورکەوتەوە ڕۆژی پاشتر گەڕاندیانەوە بۆ ڤەرسای، ئەو کاتە خانم مونتس پان دڵنیابوو «نوێژە ڕەشەکەی» ژنە جادووگەرەکە و ئەو کەشیشە خوێنخۆرە، کاری خۆی بینیوە، لاڤالیر لەبەر چاوی

لویی کەوتووە، هەمان شەو لویی چواردەهەم، بەبێ ئەوە ترس و شەرمی لە دەربارییەکان هەبی، چووە ژوورەکەی مونتس پان شیڤی لەگەڵ ئەودا خوارد تا نیوە شەویش لەوێدا مایەوە، پاشان چووە جێی خەوتنی خۆی کە نزیک بەجێی خەوتنی مەلیکە بوو خەوت.

رۆژی پاشتر لەکاتی فراڤین خواردندا، کە شا و مەلیکە و خانم مونتس پان و چەند کەسێکی دیی ئەسیلزادەکان لەپشتی مێزی خۆراک خۆریدا دانیشتبوون، مەلیکە کە زمانی فەرەنسیی بەلەهجەی ئیسپانی قسانی پێدەکرد، گوتی:

دوێنێ شەو، شا، گەلێ درەنگ خەوت، کاتێ هاتە جێی نووستنەکەی، لەنیوەشەو تێپەڕیبوو، پێمگوت: خاوەن شکۆ، تا ئەم کاتە چیتان دەکرد؟

شا گوتی: مژوولی نەخشەکانی جەنگ بووم و وەڵامی نامەکانی ئەفسەرانی خۆمم دەدایەوە.

دەترسم ئەم جۆرە بێ خەوییە، کار لە میزاجی خاوەن شکۆ بکات و نەخۆشی خات!!

کاتێ مەلیکە ئەم قسانەی دەکرد، شا بزەی دەهاتێ و خانم مونتس پان وای دەنواند، گوایە هەستەکانی تەنها لەلای خۆراکەکانە!

لەوە بەولاوە لویی چواردەهەم زۆربەی کاتەکانی خۆی لەگەڵ خانم مونتس پان-دا بەسەر دەبرد، ئەم پەیوەندییە گەیشتە ڕادەیێک، هەموو دەربار-ی فەرەنسا زانییان ئەو ژنە بووەتە مەحبووبەی ڕەسمی پاشا، هەرکە گەڕانەوە بۆ قەسری ڤەرسای، سەفیری ولاتەکان کە لەپایتەختی فەرەنسا بوون، ئەم هەواڵەیان لەڕێی پەیکە تایبەتییەکانی خۆیان گەیاندە پاشایەکانیان، چونکە لەو سەردەمەدا ئەم جۆرە هەواڵانە بۆ سەلاتین و سەرەک دەوڵەتەکانی دی، گەلێ ئەهمیەتی هەبوو، چونکە دەیانزانی هەرکەسێ مەحبووبەی پاشای فەرەنسا بێت، ئەوا ئەو ژنە نفووزی لەنێو ئەو پاشایەدا زۆرە و کار دەکاتە سەر سیاسەتی دەرەوە، ئەگەر سوود لەم نفووزە وەرگیرێ، ئەوا بەرژەوەندی گەورە، وەدەست دەهێنن..

لەو دەمەدا سێ ڕووداو لە دەربار-ی فەرەنسادا ڕوویان دا، یەکەمیان ئەوەبوو، «مونتس پان-ی» مێردی خانم «مونتس پان» گەڕایەوە دووهەمیان، لویی چواردەهەم

هەتاوی هەڵبژارد، لە تەشریفاتی ڕەسمی لەبری ئارمی سەڵتەنەتی خۆی بەکاری دەهێنا، سێهەمیشیان حەپسکردنی کەسێ کە هەمیشە ماسکێکی ئاسنی بەڕوخسارەوە بوو..

«مونتس پان-ی» مێرد، پاش ماوەیێک کە دوور بوو لە ڤەرسای، پایتەختی ئیداری و سەڵتەنەتی لویی چواردەهەم، بەتەنها ژیانی دەگوزەراند بۆ دیدەنی ژنەکەی گەڕایەوە (مارکی دو مونتس پان) مێردی ئەو ژنە، وەکو زۆربەی ئەسیلزادەکانی فەڕەنسای ئەو سەردەمە کاری عەسکەری هەبوو، لە یەکێ لە ولایەتەکانی فەرەنسا، کارێکی گەورەتر لە دەرەجە و مەقامی پێ سپێردرا بوو، دەسەڵاتی زۆریشیان خستبووە بەردەستی، هەرچەنێکی ویستبا بەبێ وەسڵ سەرفی دەکرد.

دیارە، کار و ئیعتبارەکەی، بەئەمری لویی چواردەهەم بوو، تا پابەندی کارەکەی بێ و بیر لە گەڕانەوە بۆ ڤەرسای نەکاتەوە..

بەڵام کەسێ ژنێکی وەک خانم مونتس پان-ی هەبێ، چۆن مومکین دەبێ ژنەکەی خۆی فەرامۆش کات و بیرلەوە نەکاتەوە ژنەکەی خۆی ببینێ؟

ئەوەبوو کە «مارکی دو مونتس پان» ماوەیێک بەتەنها ژیانی بەسەردەبرد، سوودی لە مەرەخەسی وەرگرت و گەڕایەوە بۆ ڤەرسای..

یەکەم ڕۆژی گەڕانەوەی بۆ پایتەخت، هەمان ئەو ڕۆژە بوو کە پاشای گەنج و بەهێزی فەرەنسا، لە تەشریفاتێکی ڕەسمیدا عەلامەتی هەتاوی بەڕەسمی کردە عەلامەتی خۆی.

دەبێ ئەوە بزانین، کاتێ کە لویی چواردەهەم منداڵ بوو عەلامەتی هەتاوی بە هی خۆی دەزانی، چەند جارێ وێنەی هەتاوی لەسەر پۆشاکی سەمادا دەنەخشاند (ئەو دەمە چواردە یا پانزە ساڵان بوو) پاشای فەرەنسا ئەو ئارمەی نەکردبووە ڕەسمی ئەو ڕۆژەی کە «مارکی دو مونتس» هاتەوە، هەمان ئەو ڕۆژە بوو عەلامەتی هەتاو بەڕەسمی بووە ئارمی سەڵتەنەتی فەرەنسا.

دوو ڕۆژ پاش گەڕانەوەی «مارکی دو مونتس پان» و ئاهەنگی هەڵبژاردنی عەلامەتی ڕەسمی بۆ سەڵتەنەت، لویی چواردەهەم فەرمانی حەپسکردنی کەسێکی دەرکرد کە دەبا سەرلەبەری تەمەنی ماسکێکی ئاسن لە ڕوخساری بنێ.

هەندێ لە مێژوو نووسان، نووسیویانە، ئەو پیاوە هەمان مونتس پان بووە، بەڵام ئەمە بۆچوونێکی هەڵەیە، چونکە هەر لەهەمان شوێندا دەبینین، مونتس پان چی کرد و بۆ کوێ چوو و چی بەسەرهات!

یەکەم کەسێ کە دەربارەی ئەم حەپسکراوە (یانی ئەو پیاوەی هەمیشە ماسکی ئاسنی لە ڕوخساردا بوو) ڕوونکردنەوەی هەندێ بەجێی نووسیوە (بەڵام نەک موتابقی حەقیقەتی تاریخی بێ) ڤولتێر–ی فەیلەسووف و نووسەری ناسراوی فەرەنسا کە گوتوویەتی ئەو کەسە برای لویی چواردەهەم بووە، لە پشتی مازارن–ەوە هاتووەتە دنیا، هەر لە منداڵییەوە دوور لە دەربار ژیانی بەسەر بردووە، بەڵام ئەو کاتەی کە هاتە دەربارەوە، کێشەی بۆ پاشای فەرەنسا دروست کرد بۆیە لویی چواردەهەم بڕیاری دا، حەپسی کەن و هەمیشە ماسکێکی ئاسن بخەنە ڕوخسارییەوە تا خەڵکی پەی بەلێکچوونی ئەو و پاشا نەبەن..

بەڵام «مونتس پان» پاش ئەوەی هاتە دەربار، ئاگای لەوە نەبوو کە ژنەکەی بووەتە جێی سەرنجی لویی چواردەهەم، پاش دوو ڕۆژ لەگەڵ ژنەکەیدا، دەچن بۆ سەیرکردنی نمایشێ بەناوی «مێردی فریو خواردوو–ی» مولێر[1]ی نووسەری ناسراوی فەرەنسا.

خودی مۆلێر لەو نمایشەدا دەوری «مێردی فریو خواردووی» دەبینی، هەموو دەزانن، نمایشە بەرجەستەکانی مولێر یەکەم جار لە دەرباری فەرەنسادا نمایش دەکرا، لویی چواردەهەم یەکێ بوو لە عاشقانی نمایشەکانی مولێر..

ئەو شەوە مونتس پان لە تەنیشتی ژنەکەی دانیشتبوو، قاقا بۆ بەدبەختی «مێردە

(١) «ژان پاتیست پوکلن» کە ناوی ڕاستەقینەی مولێرە لە ساڵی ١٦٢٢ لە پاریسدا لەدایک بووە، شانۆ نووس و هونەرمەندی گەورەی فەرەنسا، یەکێکە لە گەورە نووسەرەکانی کۆمیدیای جیهانی، ئەگەرچی سێ سەد و چەند ساڵێک بەسەر مردنیا تێپەڕیوە، ئێستایش بەرهەمەکانی لەهەموو دنیادا نمایش دەکرێ. مولێر لە سەرەتای ژیانیدا، خەریکی خوێندنی حقوق بوو، پاشان یەکسەر ڕووی لە شانۆ کرد بەرهەمی جاویدانی پاش خۆی جێهێشتووە. تارتوف، ژنانی زانا، پزیشکی ئیجباری، نەخۆشی خەیاڵی و چاو چنۆک لە شاکارەکانی ئەم داهێنەرە فەرەنسییەن. لە ساڵی ١٦٧٣دا لەکاتی نمایشکردنی «نەخۆشی خەیاڵی» لەسەر شانۆدا گیانی لەدەست دا.

فریو خواردووەکە» پێدەکەنی، لە کۆتایی هەر پەردەیەکدا چەپڵەی لێدەدا، بەڵام دوو سێ ڕۆژ پاشتر، بۆی دەرکەوت دەربارەکان، بەئیشارەت ئەم پیشانی یەکدی دەدەن، کە ئەم پشتیان تێ دەکات ئەوان قاقا پێی پێدەکەنن، هەروەها سەرنجی ئەوەشی دا دەربارییەکان گەلێ ئیحترامی ئەو خانمە دەگرن کە گەلێ لە سەرووی پلە و پایەی یەک نەدیمەدایە، بەجۆرێ تەمەلوقی بۆ دەکەن ئەوە بۆ مەلیکەی فەرەنسا ناکەن، ئیدی تێگەیشت پەیوەندی ژنەکەی لەگەڵ شادا هەند سەمیمانەیە، هەموو ڕۆژێ بەیەکەوەن، ئەوەندەی شا لەگەڵ ئەو ژنە لە مەجلیسەکاندا دادەنیشێ، لەگەڵ هیچ ژنێکدا ئەوەندە دانانیشێ، تەنانەت لەگەڵ مەلیکەیش.

عاقیبەت بە تکا و پاڕانەوە، توانی، لە چەند کەسێکی دۆستی خۆی کە لە دەرباردا بوون ببیستێ کە ژنەکەی بووتە مەحبووبەی لویی چواردەهەم.

«سان سیمۆن» ئەسیلزادە و مێژوو نووسی فەرەنسی کەڕووداوەکانی دەربار–ی سەردەمی گەنجییەتی لویی چواردەهەمی دەنووسی، ڕۆژبەڕۆژ، (هەندێ جار سەعات بە سەعات) دەینووسی، خۆی لە دەرباردا بوو، گەلێ شتی بەچاوی خۆی بینیوە و نووسیویەتی «مارکی دۆ مونتس پان» کە گەڕایەوە بۆ ڤەرسای گەلێ مەیلی دەکرد هاوسەرەکەی پێشوازی بکات، بەڵام خانم مونتس پان ئەو پیاوەی لە ژوورەکەی خۆیدا نەبینی، موافەقەتیشی نەکرد لەگەڵ مونتس پانی مێردیا وەک ژن و مێرد بنوون.

پاش ئەوەی مونتس پان زانیی ژنەکەی بووەتە مەحبووبەی شا، بۆ تۆڵە وەرگرتن لەو ژنە و لە لویی چواردەهەم، کارێکی کرد کەمتر نەبوو لە خۆکوژی..

«مونتس پان» بەپێی گوتەی «سان سیمون» گەلێ بێ ئومێد ببوو، ڕۆژێ بەئامادە بوونی چەند کەسێکی دەربار، لەماڵی هاوسەرەکەی ڕیسواییێکی نایەوە، شەقازللەیێکی لێدەدات و پۆشاکی ڕەش دەپۆشێ و دەچێتە لای لویی چواردەهەم تا خواحافیزی لێ بکات و بگەڕێتەوە جێی کارەکەی خۆی، پاشای فەرەنسا کە بینیی پۆشاکی ڕەشی پۆشیوە، گوتی: جەنابی مونتس پان، کام یەک لە خزمەکانت مردوون وا ڕەش پۆشیت؟

مونتس پان بەدەنگی هەند موتەئەسیرەوە دەلەرزی و گوتی: خاوەن شکۆ من

ژنەکەی خۆم لەدەست داوە، بۆیە ڕەش پۆشم!

لویی چواردەهەم نەیتوانی تەحەمولی ئەم قسەیە بکات، چونکە ئەم قسەیە جۆرێ بوو لە جنێو، بڕیاری دا مونتس پان حەپس کەن..

حەپسکردنی، ئەو مێردە بێ نەوایە، نەک تەنها لەو وڵاتە، بەڵکو لە هەموو ئەوروپادا بەجۆرێ کاردانەوەی لێ دروست بوو، هەموو مەسئەلە سیاسی و ئابووری و عەسکەریی خستە ژێر ڕۆشناییییەوە، وا کەوتە ڕوو چارەنووسی هەموو جیهان پەیوەست بێ بەمونتس پانەوە.

ئەگەرچی لویی چواردەهەم پاشاییکی موستەبید و مەغروور بوو، بەجۆرێ لە کاردانەوەی حەپسکردنی ئەو پیاوە ترسا، یەکسەر بڕیاری دا ئازادی بکەن. بەو مەرجەی لە ڤەرسای و پاریسدا نەمێنێتەوە دەبێ بگەڕێتەوە بۆ سەر موڵکەکانی خۆی کە لە ویلایەتی «گوین» دایە مونتس پان، هەرکە گەیشتە «گوین» قەرەباڵغیی لە خۆی دروست کرد بەدۆست و ئاشناکانی گوت، ژنەکەی مردووە، هەر هەمان ڕۆژیش تەشیعی جەنازەکەی خانم مونتس پان دەکەن.

ئەو دەمە وەکو ئەمڕۆ، کەرەسەی پەیوەندی هەند پێشکەوتوو نەبوو خەڵکی نەیاندەتوانی دەربارەی ڕاست و درۆی هەواڵێک خەبەر وەرگرن. هەواڵەکە چەند ڕۆژێ درێژەی دەکێشا، تا تەتەرێ بە سواری لە ولایەتێکەوە بۆ ناوەندی وڵات دەچوو و دەگەڕایەوە.

هەربۆیە، کە هەندێ لە خەڵکەکە هەواڵی مردنی خانم مونتس پان-یان بیست، باوەڕیان کرد و بۆ تەشییع کردنی جەنازەکەیش ئامادە بوون.

لە ڕۆژی دیاریکراودا، مونتس پان و کوڕەکەی (کە لە سکی خانم مونتس پان-ەوە لەدایک ببوو) بەپۆشاکی ڕەشەوە کەوتبوونە دوای تابووتێک کە عارەبانەیەک باری کردبوو، بەڵام تابووتەکە هیچی تیا نەبوو، کەچی هەموو تەشریفاتی تەشییع و دەفن-ی کەسێکی مردووی ڕاستەقینە ڕیعاعەت دەکرا، کەشیشەکان بەپۆشاکی ڕەشەوە، سەڵیبیان بەدەستەوە بوو. لە بەردەم تابووتەکەوە دەڕۆیشتن.. ئەو کەشیشانەی پیاوی خوا، نەیانتوانی هەست بەدرۆی ئەو پیاوە بکەن، تەسەوری ئەوەیان دەکرد، مردوویێک بەرەو ئارامگای دەبەن.

لەپاش تابووتەکەوە، هەندێ منالی ڕەشپۆشی دەست لە گەردنی یەکدی سروودی مەزهەبی و سۆز وروژێنیان دەخوێند، پاش ئەم منالانە مونتس پان و کوڕەکەی و پاش ئەمانیش ئەو خەڵکانەی هاتبوون بۆ تەشییع تا تابووتەکە بۆ کلێسا ببەن، هەموویان بەڕێوە دەڕۆیشتن.. مەعلومیشە کە ژنێک لە بنەماڵەی ناسراوی مونتس پان لە زادگاکەی خۆی بمرێ، ئەوا جەنازەکەی لە کلێسادا بەخاک دەسپێرن، نەک لە گۆڕستانی عمومی.. جەنازەکە گەیشتە نێو کلێسا، لەوێدا گۆڕێ هەڵکەندرابوو، کاتێ کە جەنازەکە گەیشتە کلێسەکەوە، هەموو خەڵکەکە بینییان مونتس پان لەدەرگا بەرین و بەرزەکەی کلێسا، سەر دادەنەوێتەوە و بەدەنگی بەرز گوتی: بۆ ئەوە سەر دادەنەوێنم، شاخەکانم بەر سەرووی دەرگاکە نەکەوێ(١) تەنانەت، پاش ئەم قسەیەش، کەشیشەکان و ئەوانی دی، تێنەگەیشتن، لەنێو تابووتەکەدا جەنازە نییە، لە ئەنجامدا تابووتەکەیان نایە نێو قەبرەوە، قەبرەکەشیان داپۆشی، دۆست و ئاشناکان لە مونتس پان نزیک بوونەوە، دڵنەواییان دەدایەوە و دەڕۆیشتن، پاش دوو هەفتە، کە هەواڵ و نامە لە پاریس و ڤەرسایەوە گەیشتە «گوین» خەڵکەکە زانییان مەزووعی مردنی خانم مونتس پان ڕاست نییە و ئەو ژنە نەمردووە..

ئەمڕۆ ئەگەر کارێکی ئاوها ڕوویدات دەبێتە بنێشتە خۆشەی سەر زاران، جا چ جای ئەو ڕۆژە، کە لە شوێنێکی وەک دەربار-ی فەرەنسا کە هەموویان ئارەزووی بیستنی ئەم جۆرە هەواڵانە بوون، تا بۆ یەکدی و بۆ خەڵکی دیی بگێڕنەوە.

کاردانەوەی ئەم تەشییعی جەنازە و لەگۆڕنانە ساختەیە، لە ڤەرسای و پاریس ولایەتەکانی دیدا، تەنانەت لە وڵاتەکانی دەرێدا، بەتایبەت ئەوروپا، وای کرد کە چەند شانۆ نامەیێک دەربارەی جەنازەی ساختە بنووسرێ و نمایش کرێ، لە فەرەنسا چەند تەسنیفی دەربارەی ئەم مەوزووعە هۆنرایەوە و کەوتە سەر زاران، هەرکاتێ، ڕەئیسی پۆلیس، یەکێ لە تەسنیفەکانی دەخستە بەرچاوی لویی چواردەم، پاشای فەرەنسا دەیگوت، تا کاتێ خەڵکی بەتەسنیف و شیعر و گوڵمەز، شۆڕش بکەن، چ

(١) لەو سەردەمەدا خەڵکی فەرەنسا دەیانگوت، کاتێ مێردێ فریو دەخوات دوو شاخی لێدەڕوێ. مونتس پان لێرە ئیشارەت بۆ ئەم مەوزووعە دەکات. لە کوردەواریشدا بە کنایە بە کەسانی گەواد دەڵێن «شاخدار».

مەترسییێک هەڕەشە لە سوڵتانەکانی فەرەنسا ناکات بەڵام ئەگەر بیانەوێ بەردەمی ئەم چەکەی خەڵکی بگرن، ئەو کاتە مومکینە دەست بۆ شمشێر و تفەنگ ببەن.

لویی چواردەهەم بۆ ئەوەی وا نیشان بدات، هەند بایەخ بەڕەخنە و هەجوو و تەسنیفەکانی خەڵکی نادات، بڕیاری دا، پەیوەندییەکەی خۆی لەگەڵ خانم مونتس پاندا بەڕەسمی بناسێنێت، قەسرە ناسراو و شکۆدارەکەی مازارن کە لە ناوچەی «سان ژرمەن» بوو، بۆ نیشتەجێ بوون، دایە خانم مونتس پان.

مازارن کە لەژیاندا بوو، ئەو قەسرەی لە چاوەکانی خۆی زیاتر خۆش دەویست، جوانترین تابلۆیێک کە مابێتەوە ئەو تابلۆیەیە مازارن لە گەلەری قەسرەکەدایە.. ئەگەر مازارن دەیزانی ئەو قەسرە مەزنەی، هەندو سووک و چرووک دەکەن. لویی چواردەهەم دەیداتە مەحبووبەکەی خۆی، بەر لە مەرگی ئەو قەسرەی نەدەبەخشییە لویی..

لویی چواردەهەم، نەک تەنها خانم مونتس پانی لەو قەسرەدا نیشتەجێ کرد، بەڵکو «لاڤالیر–یش» لە یەکێ لە گۆشەکانی ئەو قەسرەدا نیشتەجێ کرد، ئەمریشی دەرکرد پەیوەندی نێوان ئەو دوو ژنە سەمیمی بێت، دەربارەکان بە سەرسوڕمانەوە دەیانبینی، ئەو دوو ژنە ڕەقیبەی یەکدی، کە تینووی خوێنی یەکدین، وەک دوو خوشکی میهرەبان، قۆڵیان لە قۆڵی یەکدایە و لە باغەکانی «سان ژرمەن» پیاسە دەکەن..

باپیری لویی چواردەهەم ناوی «هنری چوارەم» بوو، پزیشکێکی هەبوو بەناوی «ئان برواز– پارێ»، یەکێ لە جەراحە گەورەکانی سەردەمی خۆی بوو، ناوی لەمێژووی پزیشکی و جەراحیدا ماوەتەوە. ئەو پیاوە کتێبێکی دەربارەی پەیوەندییەکانی ژن و مێرد نووسیبوو، لەو سەردەمەی کە ئەو دوو ژنە لە قەسری «سان ژرمەن–دا» بوون، ئەو کتێبە لەلایەن لویی چواردەهەمەوە دەخوێنرایەوە، تەرجەمەیێکی دەقا و دەق و حەرف بەحەرفی فەسڵێکی ئەو کتێبە ئەمەیە «جووتیار نابێ بەبێ موتالەعە و ئیحتیات وەرگرتن بچێتە نێو کێڵگە ئاسایەکانی ئینسان».

لویی چواردەهەم دەیویست، پەیوەندییەکانی خۆی لەگەڵ خانم مونتس پان دا، بەپێی ڕێنماییە پزیشکی و دەروون ناسییەکانی ئەو کتێبە بیت بەجۆرێ دەیویست

ڕێنمایییەکان جێبەجێ بکات بە موو لێی لانەدات، تا لە مانگی مارسی ١٦٦٩ خانم مونتس پان کچێکی بوو.

لویی چواردەهەم دەیزانی، کونت مونتس پان، مێردی شەرعی و ڕەسمی مەعشووقەکەیەتی، دەتوانێ ئەو کچە لە دایکی وەرگرێتەوە، پاش وەرگرتنەوەی ئەو مناڵە نابود کات، بیری لەوە کردەوە کچەکە بسپێرێتە ژنێک تا ئاگاداری بێت و پەروەردەی کات، خانم مونتس پان پێشنیاری کرد کە ژنێ لەرابردوودا هاوسەری «ئەسکارون»–ی شاعیر بووە، بۆ ئەم کارە ئەو ژنە هەڵبژێرن.

«ئەسکارون» وەکو زۆربەی شاعیران و نووسەران لە سەردەمی خۆیاندا ناناسرێن. پاش مەرگیان پەی بەقیمەتی حەقیقیان دەبرێت..

ئەسکارون، شیعری جوانی دەهۆنییەوە و بەزەوق بوو، لە سەردەمی گەنجییەتیدا گەلێ حەزی لەگاڵتە و عەیاشی دەکرد، ساڵێک لە کەرنەڤاڵێکدا بڕیاری دا پۆشاکی خۆی بگۆڕێت، پۆشاکێ لەبەر کات کە پێشتر چ کەسێ لەبەری نەکردبێ.. سەراپای خۆی لە هەنگوین گرت، پاشان سەرینێکی پڕ لە پەڕی باڵندەی هەڵوەشاندەوە، لەسەر ئەو پەڕانەی تلی خواردەوە، پەڕ بە سەراپای چەسپی، وەک ئینسانێکی پەڕدار لەماڵ هاتە دەرێ..

خەڵکەکە، هەموو پۆشاکی سەیر و سەمەرەیان پۆشیبوو، بەبینینی ئەو گەلێ کەیفخۆش بوون، بەڵام پاشان مناڵە وردکە کەوتنە دوای و بەرد بارانیان کرد..

ئەسکارون، بۆ ئەوەی لە شەڕی ئەو مناڵانە دوور کەوێتەوە، ڕایکرد بەڵام مناڵان دەسبەرداری نەبوون و دووی کەوتن و بەردیان تێدەگرت، بەناچاری خۆی هەڵدایە نێو ڕووباری «سن» بە مەلەوانی پەڕییەوە، گەیشتە ڕۆخەکەی دیی ڕووبارەکە و مناڵانی لە رۆخەکەی دیدا جێ هێشت، بەڵام پاش چەند دەقیقەیێک هەستی کرد پێیەکانی بێ توانان، ناتوانن سەنگی لەشی تەحەمول بکەن، پاش نیو سەعات هەردوو پێی ئیفلیج بوون تا دوا تەمەنی هەر بەئیفلیجی مایەوە.

ئەو شاعیرە ئیفلیجە ژنێکی گەنج و جوانی هەبوو، پاش مردنی مێردەکەی ئەو ژنە بەتەنها مایەوە، خانم مونتس پان بڕیاری دا کچەکەی بەو ژنە بسپێرێ تا پەروەردە و گەورەی کات.

هاوسێکانی ئەو بێوەژنە دەیانزانی، ماوەیێکە مێردی نییە بەڵام شەوان لەوماڵەوە دەنگی منداڵی شیرە خۆر دەبیستن بەیانی لێیان دەپرسی، دەنگی گریانی ئەو مناڵە لەکوێوە دێت؟

ئەو ژنە، پاشان بەناوی خانم «دومن تنون» ناسراو قوتابخانەی «سان سیر»ی بینا کرد (ئەمڕۆ کۆلێژی سەربازییە) ئەو ژنە لەبەر خەجاڵەتی سوور هەڵدەگەڕا، بەڵام مەعلوم نییە چ کەسێ پێی گوتبوو، ئەگەر دەتەوێ سوور نەبیتەوە، خوێنی لەشت کەم کەوە ئەو ژنەیش هەفتەی جارێک کەڵە شاخی دەگرت، گوایە خوێنی لەشی کەم دەبێتەوە، بەڵام ئەمەیش سوودی نەبوو، هەر جارە و دەربارەی ئەو مناڵە پرسیار کرابا، تا بناگوێی سوور هەڵدەگەڕا..

بێوەژنەکەی «ئەسکارون» شیری نەبوو تا کچە ناشەرعییەکەی لویی چواردەهەم تێرکات، پەنای بردە بەر شیری مانگا، لەکاتێکدا ئەو ژنە کچە ناشەرعییەکەی لویی چواردەهەمی بەخێو دەکرد، تەسنیف سازەکان لە شیعرەکانی خۆیاندا دەیانگوت فەرەنسا، سێ مەلیکەی هەیە، ماری ترز (کچی پاشای ئیسپانیا). ئەوی دییان لاڤالیر و سێهەمیش مونتس پان–ە.. لەم سێ کەسەدا تەنها مونتس پان مەحبووبەی پاشای فەڕەنسا بوو.. لویی چواردەهەم هەند بایەخی بەلاڤالیر نەدەدا، وەک پێشتریش بایەخی بەماری ترز نەدەدا.. یەکێ لە سەفەرەکانی لویی چواردەهەم (بەقەولی تەسنیف سازەکان) لەگەڵ هەرسێ مەلیکەدا بوو، بارانێکی زۆر باری بوو و لافاو بوو لویی چواردەهەم و خانمەکانی مەجبوور بوون لە عەنبارێکی کا و یۆنجەدا شەو بگوزەرێنن، تەنها یەک قەرەوێڵەیان دەسکەوت، ئەوەشیان بۆ شا و مەلیکە دانا، بەپەردەیش لە بەشەکانی عەنبارەکە جیایان کردەوە لە کاتی خەوتندا لویی چواردەهەم بە مەلیکەی گوت: خانم نایێیت بخەویت؟

مەلیکە بەدەنگێ قسەی کرد کە هەموو خانمەکانی دەربار ژنەوتیان گوتی: هەرگیز تەسەوری ئەوەم نەدەکرد، کە مومکین بێ لە ژیانی مندا جارێکی دی ئەم ڕووداوە عەجیبە بێتە پێشێ من بتوانم لەگەڵ ئێوەدا بخەوم!

ئەگەرچی مەلیکەی فەڕەنسا گەنج و جوان بوو، لەمێژبوو چ جۆرە پەیوەندیێکی نزیک لەنێوان لویی چواردەهەم و هاوسەرەکەیدا نەمابوو.

لە قەسری «سان ژرمەن» کە جێی نیشتەجێ بوونی هەردوو دۆستەکەی بوو، دۆستی کۆن و دۆستی نوێ..

خانم مونتس پان، تەقریبەن سێ مانگ بەڕووکەش لەگەڵ لاڤالیر– دا ڕەفتاری چاک بوو، پاشان بناغەی بەد ڕەفتاری لەگەڵ دامەزراند، ئیهانەی دەکرد، تەنانەت لەبەرچاوی خەڵکیشدا، جنێوی دەدایێ مونتس پان، لویی چواردەهەمی هان دەدا، ئیهانەی لاڤالیر بکات، ئەمە لەکاتێکدا کە لویی چواردەهەم گەنجێکی موئەدەب بوو، دوور بوو لەم ڕەفتارە بازاڕییانە.

ڕۆژێ لویی چواردەهەم لە شکار گەڕایەوە، بەبەردەم کۆشکەکەی لاڤالیردا تێپەڕی، سەگە بچکۆڵەکەی لاڤالیری لە زەوی بەرز کردەوە بەرەوئەو ژنە هەڵی دا و گوتی: خانم، بۆ هاونشینی ئێوە، ئەم جانەوەرە کافییە. هەرجارەی لاڤالیر، لەلایەن عاشقە کۆنەکەی خۆیەوە ئیهانە دەکراماوەیێک دەستی بەگریان دەکرد.

لە سی و یەکەمی مانگی مارسی ١٦٧٠دا خانم مونتس پان مناڵی دووهەمی بوو، ئەم مناڵە کوڕ بوو، بۆ پەروەردەکردنی هەند نارەحەت نەبوو دەیزانی بێوەژنەکەی «ئەسکارون» وەک چۆن مناڵی یەکەمی پەروەردە دەکرد، مناڵی دووهەمیش بەهەمان شێوە پەروەردە دەکات.

پاش سەعاتێ لەدایکبوونی مناڵەکە، ئەو مناڵەیان لە قەسری «سان ژرمەن» بردە دەرێ، سپاردیانە کۆنە هاوسەرەکەی «ئەسکارون»، ئەو مناڵە لە داهاتوودا بەناوی «دوک دومن» بانگ دەکرا و بووە یەکێ لە سەرداره لائیقەکانی فەرەنسا.

رسوایەکانی براکەی پاشای فەرەنسا کە «مسێویان» پێدەگوت گەیشتە ڕادەیێک، لەپاریس و ولایەتەکانی دی ئاگایان لە وردەکاری هەموو بەدڕەفتارییەکانی هەبوو، کە خۆی وەک ژنان دەرازاندەوە پۆشاکی ژنانیشی دەپۆشی.

لە پاریس ژنێک هەبوو بەناوی «نونو» ماڵێکی گەلێ ڕێکوپێک و ڕازاوەی هەبوو، گەنجە پارەدار و عەیاشەکان دەچوونە ماڵەکەی و پێشوازی لێ دەکردن، شەوێک «مسێو» لەگەڵ هەندێ لە دۆستەکانی چوونە ماڵی ئەو ژنە، لەوێدا هەراوهوریایان نایەوە، کلانتەر[١]–ی گەڕەک و هەندێ پۆلیس هاتن، بزانن سۆنگەی ئەو

(١) کلانتەر: ئەفسەری مەرکەز.

هەراوهوریایە چییە؟

کە «مسێو»یان ئاگادار کرد، کلانتەر هاتووە، لەسەر قەرەوێڵەکەدا ڕاکشا، بەتانی کێشایە سەری خۆی، بەڵام دۆستانی خۆی ڕاسپارد هەرکە کلانتەرەکە پرسیاری کرد کێ ئەم هەراوهۆریایەی ناوەتەوە، یەکسەر پەنجە بۆ ئەم درێژکەن. هەمان کاریان کرد، کلانتەر بەتانیەکەی لەسەر «مسێو» لادا و بەزبرییەوە گوتی: لە قەرەوێڵەکە وەرە خوارێ!

براکەی پاشای فەرەنسا گوتی: نایێمە خوارێ.

کلانتەرەکە، نەیدەناسی، ئەمری دایە مەئمورەکانی پۆلیس لە قەرەوێڵەکە بیهێننە خوارێ، بەر لەوەی مەئمورەکان هێرش بکەنە سەر «مسێو» چەند کەسێک لە ژوورەکانی تەنیشتەوە هاتن بەرانبەر بە«مسێو» سەری تەعزیمیان دانەواند و گوتیان: ئیجازەمان دەدەیتێ پۆشاکی پیاوانەت لەبەرکەین؟

مسێو، موافەقەتی کرد، کاتێ پۆشاکەکانیان بۆ دەپۆشی کلانتەرەکە سەرسام بوو کە ئیحترامێکی فەوقەلعادەی دەگرن، هەرکە زانیی ئەمە برای پاشایە، لە بەرانبەریا چۆکی دادا و داوای لێبووردنی کرد و گوتی: بمبوورن، ئێوەم نەناسی، چونکە نەمدەزانی کەسێکی وەک ئێوە دێتە ماڵێکی ئاوهاوە!

«مسێو» گوتی: ترست نەبێ، من ئێوە تەمێ ناکەم، تەنها سزایێکی بچووکت دەدەم.

کلانتەری پۆلیس پرسیاری کرد: ئەو سزا چکۆڵەیە چییە؟

«مسێو» ئەمری کرد، ئەوانەی لەو ماڵەدان، بێنە ئەم ژوورە هەر لەوێدا کۆبوونەوە، بەکلانتەری گوت: ئەمر بدە بە مەئموورکانی خۆت ئەوانیش بێنە ئەم ژوورە.

کلانتەر دەسبەجێ ئەمری دەرکرد، ئەو مەئمورە پۆلیسانەی لەو ماڵەدان هەرهەموویان بێنە ژوورەکەی «مسێو» وە.

ئەوجا «مسێو» ئەمری کرد، ئامادەبووان و کلانتەر و مەئموورەکان کە لەوێدان پۆشاکیان داکەنن.

کلانتەر و مەئموورە پۆلیسەکان لە ترسی «مسێو» ناچار بوون ملکەچی بکەن و ببنە مایەی پێکەنین و سەرگەرمی «مسێو» و دۆستەکانی بەڵام ڕۆژی پاشتر، هەمان

کلانتەر، لە ڕاپۆرتێکدا ڕووداوەکانی شەوی پێشووی گەیاندە ڕەئیسی پۆلیس، ئەویش چووە لای لویی چواردەهەم و ڕووداوەکانی پێگەیاند.

ڕەئیسی پۆلیس، چاوەڕێی ئەوەی دەکرد پاش ژنەوتنی ڕاپۆرتەکە، لویی چواردەهەم تووڕە بێت و فەرمان دەرکات «مسێو» دوور خاتەوە، کەچی لویی چواردەهەم گوتی: براکەی من ئەگەر کاتەکانی خۆی بەم جۆرە خۆشگوزەرانییە بەسەر بەرێت. باشترە لەوەی کە دژ بەمن بەشداری دەسیسەکان بکات و خەریکی کودەتا بێت.. تەنها بە مەئموورەکانی خۆت بڵێ ئەم ڕووداوە بۆ کەس باس نەکەن.

بەڵام ئاستی بیرکردنەوەی مەئموورە پۆلیسەکانی ئەو سەردەمە نزم بوو، زۆربەیان ڕووداوەکەی شەوی پێشوویان، بۆ دۆست و ئاشناکانی خۆیان گێڕابووەوە دەشێ لەززەتیان لەو ڕووداوە وەرگرتبێ و بە یەکێ لە شانازییەکانی خۆیانیان زانیبێ، بۆیە بەزوویی لە هەموو فەرەنسادا ئەو ڕووداوە بڵاو بووەوە، سەفیرەکانی وڵاتانی دی کە لە ڤەرسای بوون، ئەم ڕووداوەیان قۆستەوە و گەیاندیانە وڵاتەکانی خۆیان و ڕسواییێکی نێو دەوڵەتی بۆ لویی چواردەهەم دروست بوو.

كۆتایی کارەکانی شازادە خانمێ

لویی چواردەهەم لەو دواییانەدا حەزی بەهانریت –ی ژنبرای نەدەکرد، بەڵام دەیزانی هانریت لەلای «چارلزی دووهەمی پاشای ئینگلیز» نفوزی زۆری هەبوو، لویی خۆی وا دەنواند کە هێشتا دۆستییەتی دەیویست، بۆ مەبەستی سیاسی، سوود لە هۆشمەندی و گەنجی و جوانییەکەی وەرگرێ.

لویی چواردەهەم دەیویست دەست بەسەر ئیمپراتۆرییە مەزنەکەی هۆڵەندا بگرێ، بەڵام بەربەستێ لەسەر ڕێگاکەیدا هەبوو، ئەویش ئینگلستان بوو، بیری لەوە دەکردەوە کە چاکتر وایە پەیمان لەگەڵ ئینگلستاندا و دژ بەهۆڵەندا ببەستێ، پێشنیازی بۆ ئینگلستان کرد، هۆڵەندا لەنێوان خۆیاندا برابەش بکەن! بەڵام دەوڵەتی هۆڵەندا بێدار و بەئاگا بوو، دەیزانی لویی چواردەهەم چاوی تەماحی بڕیوەتە، ئەو ئیمپراتۆریەتە و موستەعمەراتی، بۆیە هەوڵی دەدا، خەونەکانی لویی چواردەهەم پووچەڵ کاتەوە، نەهێڵێ فەرەنسا لەگەڵ بەریتانیا دژ بەهۆڵەندا یەک گرن... لویی چواردەهەم دەیزانی، شازادە خانم هانریت دەتوانێت، کار ئاسانی بۆ مەبەستەکانی بکات، بۆیە پەیوەندیی لەگەڵ هانریت گەرمتر کرد و لە دەرباردا بەناوی موتڵەق «خانم» بانگ دەکرا.

«مسیۆ» هەستی بەوە کردبوو، کە ماوەیێکە لویی چواردەهەم نایەوێ هانریتی هاوسەری ببینێت، کە سەمیمیەتی ئەو دووەی بینی سەرسام بوو، بەڵام غیرەی نەکرد چونکە «مسیۆ» کەسێ بوو غیرەی لە کەس نەدەکرد، بەڵام بۆی دەرکەوت لویی چواردەهەم دەیەوێ سوود لە گەنجی و جوانی ژنەکەی وەرگرێ و بۆ مەبەستی سیاسی خۆی بەکاری بێنێ. هانریت کە هەستی کرد، پاشای فەرەنسا پێویستی پێیەتی، بۆ یەکبوون لەگەڵ براکەی – پاشای ئینگلستان – کۆمەکی دەوێ، ڕۆژێ لە باغە گەورەکەی ڤەرسایدا بەلویی چواردەهەمی گوت: خاوەن شکۆ، ئەو ڕۆژەی کە منت بۆ براکەی خۆت خواست لە ئینگلتەرەوە هێنامت بۆ فەرەنسا، ئێوە هاوسەرێکتان بۆ براکەی خۆتان هەڵبژارد یا هاوبازی[1]یەک؟ چونکە ئێوە دەتانزانی

(١) هاوبازی: هاوگەمە. ئەوەی وازی لەگەڵ دەکرێ.

براکەتان زیاتر مناڵێکە نەک پیاوێ، ئێستایش موعاشەرەت لەگەڵ دۆستە کۆنەکەی خۆی دەکات!

لویی چواردەهەم خۆی لەگێلی دا، وای نیشان دا، کە تێناگات ئەو ژنە چ دەڵێت، شازادە خانم هانریت گوتی: خاوەن شکۆ، لەو ڕۆژەوەی کە من بوومەتە هاوسەری براکەی تۆ، لە ئینگلستانەوە هاتوومەتە فەرەنسا، تەنانەت یەک ڕۆژ هاوسەرەکەم لە ماڵێ نەبووە، دەیان ڕەقیب کە هەموویان دۆستی سەردەمی مناڵی ئەون، چاودێرییان کردووە، ئەم پیاوە بەجۆرێ شێت بووە، کە لە یەکێ لەو دۆستانەی دوورکەوێتەوە دەناڵێنێ و دەگریێت، وا دەکەوێتە روو کە ئازیزترین خزمانی خۆی لەدەست دابێ، تکا لەئێوە دەکەم، لەچنگی ئەو کەسانە ڕزگارم کە کە هەموو کاتەکانی هاوسەرەکەمیان بۆ سەرگەرمی بازاڕی خۆیان داگیر کردووە..

شازادەخانم هانریت، نەیگوت مەرجی هاوکاری من لەگەڵ ئێوەدا بۆ هاوپەیمانیتان لەگەڵ دەوڵەتی ئینگلستان ئەوەیە کە لەشەڕی ئەو جۆرە کەسانە نەجاتم بدەن، لویی لەم باسە گەیشت، زانیی ئەگەر یارمەتی ئەو ژنەی دەوێ دەبێ خواستەکانی جێبەجێ بکات، بۆیە پاش دوو ڕۆژی دی ئەمری دەرکرد «مینیونەکان» یانی دۆستە مناڵەکانی «مسیۆ» لە دەربار دەریانکاتە دەرێ و بچن بۆ ویلایەتەکان ئەگەر موڵکیان هەیە لەنێو موڵکەکانی خۆیاندا بژین.

«مسیۆ» لەقەبی ڕەسمی «دوک دورلیان» بوو، هەرکە بینیی دۆستەکانی دوورخراونەتەوە، تووڕە بوو لە قەسرەکەی خۆیدا هەموو چلچرا و ئاوێنە و فەخفوورییەکانی شکاند، هەموو پۆشاکەکانی خانمی دڕاند، ئیدی شازادە خانم هانریت مەجبوور بوو بۆ ڕۆژی پاشتر، داوا لە خەیاتەکان بکات پۆشاکی نوێی بۆ بدوورن.

«مسیۆ» کە زانیی هانریت بووەتە هۆی ئەوەی دۆستەکانی دوورخرانەوە، کینەیێکی ترسناکی لەدڵ گرت، بڕیاری دا تۆڵە لەو ژنە بکاتەوە... پەیوەندی بە«لورن»ی کۆنە دۆستی کرد کە لە ئیتاڵیادا دەژیا، لێی پرسی چ بکەم؟

«لورن» جورئەتی نەکرد، وەڵامەکە بەنووسین بنێرێتەوە بۆ «مسیۆ» نەوەک نووسینەکە بکەوێتە دەستی خەڵکانی دی، بۆیە نۆکەرە مەحرەمەکەی خۆی ناردە

فەرەنسا و ڕایسپارد بەمسێو بڵێت، ئەگەر دەیەوێ بۆ هەمیشە ئاسوودە بێت، هانریت ژەهر خوارد کات، ئەگەر ئەم پێشنیارەی پێ چاکە ئەوا خۆم ژەهرەکەی بۆ دەنێرم و جۆری بەکارهێنانیشی پێدەڵێم!

ئەو دەمە لە ئیتاڵیادا ژەهر دروستکردن و ژەهر دەرخوارددانی کەسان گەلێ ڕەواجی هەبوو، هەرساڵە و لەنێوان سێ سەد تا پێنج سەد کەس بەژەهر دەمردن، ئەو ژەهرسازانەی لە ئیتاڵیادا بوون بەجۆرێ ژەهریان دروست دەکرد، ڕەنگە زانستی کیمیای ئەمڕۆ بەهەموو پێشکەوتنێکی خۆیەوە، نەگەیشتبێ بەئەندازەی ژەهرسازەکانی ئەو سەردەمە.

کیمیا زانەکانی ئیتاڵیا، ژەهری ئەوتۆیان دروست دەکرد، پاش خواردنی بەیەک هەفتە کاری خۆی دەبینی، هیچ کەسێکیش نەیدەتوانی تۆمەت بخاتە پاڵ بکوژەکە، چونکە چ کەسێ عەقڵی نەیدەبڕی کەسێ خۆراکێکی ژەهر ئالوودی خواردبا، پاش هەفتەیێک لەنێو چووبا، گوایە لەفلانە میوانی ئەو خۆراکەی خواردووە وا ئەمڕۆ مردووە.

تەنانەت ژەهری ئەوتۆیان دروست دەکرد، چ شوێنەوارێکی لە لەشدا نەدەهێشت، پاش ئەوەی جەنازەی ژەهر خواردوویش تەشریح دەکرا، لەنێو گەدە و ڕیخۆڵە و گورچیلەیدا، چ پاشماوەیێکی ژەهر نەدەبینرا.. یەکێ لە ژەهرە خەتەرناکەکانی ئەو سەردەمە، ژەهرێ بوو، لە گەنین و داهەزانی لاشەی بەرازەوە وەدەست دەهێنرا، یانی بەرازێکیان بەهۆی ژەهرێکی خەستەوە ژەهر خوارد دەکرد، پاش ئەوەی بەرازەکە دادەهەزا لێدەگەڕان لاشەی بۆن بکات و لەو لاشەیەوە خوێناو و چەوری دەهاتە دەرێ ئەوانەیان کۆ دەکردەوە و لە مەنجەڵێکدا دەیانکوڵاند، تا وای لێدەهات جگە لە چەند دڵۆپێک چیدی لەنێو مەنجەڵەکەدا نەدەمایەوە.. ئەو چەند دڵۆپە ژەهرێکی ئەوەندە کوشندە بوون. بەدڵۆپێکی دەسبەجێ ئینسانێکی دەکوشت، بواری ئەوەی نەدەدا، ژن، یا پیاوی ژەهر خواردوو تێبگات کە، چی بەسەردا هاتووە «لورن» شووشەیێکی بچووکی لەهەمان ژەهر بەهۆی نۆکەرەکەیەوە، کە، جێی متمانەی بوو، لە ئیتالیاوە بۆ «مسێو»ی نارد، تا ژنەکەی ژەهر خوارد بکات!

پاش ئەوەی شازادە خانم هانریت دڵنیا بوو کە دۆستان و موعاشیرانی مێردەکەی

تەفروتوونا بوون، دەیویست «مسێو» بەرەو لای خۆی ڕاکێشێت، بەکاری ژن و مێردایەتی ئاشنای کات. بەڵام «مسێو» بەجۆرێ لە فیراقی دۆست و یاران و مینیونەکانی مەلوول بوو، نەیدەتوانی بەرەو لای هاوسەرەکەی بچێت.. ئەم شازادە خانمە بۆخۆی سەرگەرمیشی هەبوو لە دەوروبەری ڤەرسای گەردشی دەکرد، لەگەڵ دۆستەکانیدا خەریکی ماسی گرتن دەبوو، بەشداری میوانداری و سەمای دەکرد، دەستی لەمێردە خوێن ساردەکەی شۆردبوو، لە بەهاری ١٦٧٠دا بۆ پەیمان بەستنی نێوانی فەڕەنسا و ئینگلستان دژ بەهۆڵەندە ڕێی لەندەنی پایتەختی ئینگلستانی گرتە بەر..

بەرلەوەی سەفەر بکات، لویی چواردەهەم پێیگوت: خانم، تکات لێ دەکەم کچێکی فەرەنسی هەیە بەناوی «لوییز دو کرڤال» لەگەڵ نەدیمەکانی خۆتان بۆ ئینگلستانی ببە، ئەم کچە سەرەڕای جوانییەکەی گەلێکیش هۆشمەندە، ئەگەر براکەتان بەرگری کرد و نەیویست پەیمانی یەکێتی فەرەنسا و ئینگلستان ئیمزا بکات، ئەوا ئەو کچە گەنجەی پێ بناسێنە و تێیبگەیێنە، موحیبەتی ئەم کچە بۆ ئێوە بەرتیلە بۆ ئەوەی ئیمزای پەیمانی یەکێتی فەرەنسا و ئینگلستان بکەیت!

شازادە خانم هانریت، پێشنیارەکەی پاشای فەرەنسای قبوڵ کرد، لەگەڵ «لوییز دو کرڤال» و چەند کچێکی گەنج و جواندا ڕێی ئینگلستانی گرتەبەر...

لویی چواردەهەم، لەڕێی ئەو ڕاپۆرتانەوە کە سەفیرەکەی خۆی لە لەندەنەوە بۆی دەنووسی دەیزانی «شارل ـی دووهەمی» پاشای ئینگلستان، شێت و شەیدای ژنی جوانە، بەڵام ئاو و هەوای ئینگلستان، بۆ پەروەردەکردنی ژنی جوان ئەوەندە موناسیب نییە، بەدەگمەن ژنی جوان لەو وڵاتەدا دەس دەکەوێ!

شارلی دووهەم «کراڤل ـی»[1] ببینێ، دەسبەجێ عاشقی دەبێت..

کچێکی گەنج و جوان و هۆشیار جێی خۆی لە دڵی پاشایەکدا بکاتەوە، ئەوا دەتوانێ بەپەنجە ناسکەکانی، گەلێ قفڵ بکاتەوە و کێشەکان لەنێوببات..

(١) لوییزدو کراون: لوییز دو کروال. کراول. لە مەتنەکەدا ئەم کچە بەم سێ ناوەوە نووسراوە، من بۆم ساغ نەکرایەوە چ ناوێکی هەیە، ئەمەیان بۆ فەرەنسی زانان و شارەزایانی مێژووی ئەو سەردەمەی فەرەنسا جێدەهێڵم.

پێشبینییەکەی لویی چواردەهەم ڕاست دەرچوو، هەرکە خانم «کراڤل» چووە ئینگلستانەوە بووە مەحبووبەی «شارلی دووهەم»...

چالاکییە سیاسییەکانی شازادە خانم هانریت لەلایەک، دڵڕفێنی کراڤل-یش لەلایەکی دی وای کرد، بەرگری پاشای ئینگلستانی سست کرد، پەیمانی یەکێتی فەرەنسا و ئینگلستانی ئیمزا کرد- شازادە خانم هانریت، ئەو ژنە گەنجەی «کراڤل-ی» لە ئینگلستاندا جێهێشت لە مانگی ژوئین -ی هەمان ساڵدا بەمۆفەقیەت و سەرفرازی گەڕایەوە بۆ فەرەنسا.

لەرۆژی سێیەمی ژوئینی ساڵی ١٦٧٠ لەزمانی خانم «لافایت» کە بەچاوی خۆی مەرگی خانم هانریت-ی بینی، هەندێ لە نووسینەکەی دەگوازینەوە:

هێشتا کاتی خواردنی فراڤین نەبوو، شازادە خانم هانریت، لەگەڵ چەند خانمێکی دیدا لە باغەکەدا پیاسەی دەکرد، شازادە خانم پاش ئەوەی هەندێ پیاسەی کرد، چووە ژێر ساباتێکەوە، دانیشت، منیش بەرانبەری وەستام، شازادەخانم دەربارەی ئەو ئاهەنگانە قسەی دەکرد کە براکەی لەسەر شەرەفی دروستی کردبوو. بەخانم «گاماش»ی پێش خزمەتە تایبەتییەکەی خۆی گوت: گلاسێ ئاوی گاسنی بۆ بێنێت..

ئەو ژنە رۆیشت، پاش چەند دەقیقەیێک گلاسێ ئاوی گاسنی هێنا، گلاسەکە لەسەر سینییێک بوو، خانم «گاماش» سینییەکەی عەرزی شازادەخانم کرد، تا بتوانێ بەئاسانی گلاسەکە بەرز بکاتەوە..

شازادەخانم گلاسەکەی بەرز کردەوە و خواردییەوە، پاشان گلاسەکەی لەسەر سینییەکە دانا، پاش هەندێ بە ناڵەوە کەلەکەی خۆی گرت و پێچی دەخواردەوە ئێمە لەبەر ئەو دەردە ناگەهانییەی سەرسام ببووین، بەرەولای چووین و گوتمان: خانم چ خێرێکتانە؟ شازادەخانم لەبەر سەختی ئازارەکەی سوور ببووەوە، گوتی: وەک ئەوە وایە ئاگرم تێبەربووبێ کەلەکەم بەسەختی دێشێت.

پاش چەند ساتێکی دی ڕەنگی خانم سپی هەڵگەڕا. وای لێهات ترسمان لێ نیشت، ویستمان لە باغەکەوە بیبەین بۆ قەسرەکە، بەڵام نەیتوانی بەرێوە بڕوات، بەچوار دەستە بردمانە قەسرەکە، بەجۆرێ ئازاری هەبوو، تەنانەت بۆ چاوترووکاندنێ ئارامی نەدەگرت.

دەستبەجێ «ئەسپری»ی پزیشکە تایبەتییەکەیمان ئاگادار کرد کە خانم نەخۆشە، هات و فەحسی کرد و گوتی: دەبێ گەدەی بشۆن، گەدە شۆردنەکەی بۆ جاری دووهەم و سێهەم بەردەوام بوو، خانم لەسەرەخۆ دەستی بەناڵە کرد و گوتی: تەسەور دەکەم زەهرخواردیان کردبم، ئاوی گاسنییەکە لە ئەندازەبەدەر تاڵ بوو، ئیدی نەیتوانی قسان بکات، نیشانەی گیانەڵای پێوە نیشت، تەقریبەن پاش سەعاتێکی دی گیانی سپارد..

لویی چواردەهەم لە ژووری بلیاردا مژوولی وازی بوو، کە هەواڵی مەرگی شازادەخانم هانریتیان دایێ، تەواوێ سەرسام بوو، چونکە هیچ نەخۆشییەکی نەبوو، تەنانەت قوڵنجی ئیلیوسیشی نەبوو، ئەم نەخۆشییەیش نەدەبووە مایەی مردن... پاشا زانی شازادەخانم زەهرخوارد کراوە، یەکسەر بیری بۆ تۆڵەی سیاسی چوو، تەسەوری ئەوەی دەکرد دەوڵەتی هۆڵەندا بۆ تۆڵە وەرگرتن ئەمەی کردووە، چونکە دەیزانی ئەو ژنە ڕۆڵی گرنگی هەبووە لە پەیمانی یەکگرتنی فەرەنسا و ئینگلستان.. هەر بەزوویی ئەم گومانەی لە مێشکی خۆی ڕەواندەوە، چونکە دڵنیا بوو دەوڵەتی هۆڵەندا لە دەربار-ی ئەمدا چ کەسێکی ئاوهای نییە وا بەزوویی شازادەخانم هانریت-ی بۆ بکوژێت..

ئەگەرچی لویی چواردەم سەری لە کیمیا و پزیشکی دەرنەدەچوو، هەرکە چۆنیەتی مەرگی براژنەکەی بیست، تێگەیشت کە زەهرخوارد کراوە، چونکە شازادەخانم هانریت، جێی ئیرەیی یاران و هاوڕێیان و مینیۆنەکانی مێردەکەی بوو.. لویی بۆی دەرکەوت ئەو ژنە، لەرێی ئەوانەوە زەهرخوارد کراوە، ئەگەر ئەمری کردبا جەستەی شازادەخانم تەشریح کرێ، ئەوا ناچار دەبوو «مسێو»ی برای و هاوکارانی بسپێرێتە دەستی جەلاد لەمەیش بەملاوە شارلی دووهەم تێدەگات خوشکەکەی لە فەرەنسادا زەهرخوارد کراوە، ئەگەرچی نەیدەتوانی لەشکرکێشی بکاتە سەر فەرەنسا بەڵام دەیتوانی تۆڵە لە لویی چواردەهەم بکاتەوە، ئەو پەیمانەی نێوانی فەرەنسا و ئینگلستان هەڵوەشێنێتەوە، لەگەڵ هۆڵەندا پەیمان دژ بەفەرەنسا ببەستێ..

لویی چواردەهەم ئەمری کرد، جەستەی شازادەخانم تەشریح نەکرێت، دکتۆرەکان لەراپۆرتی خۆیاندا نووسییان «شازادەخانم هانریت بە نەخۆشییەوە ژیانی لەدەست دا».

پاش مردنی هانریت، کە ڕۆژانێ گوڵی باغی دەربار–ی فەرەنسا بوو– «مسێو» ئازاد بوو توانی هەموو مینیونەکانی خۆی لە دەوروبەری خۆی و لەدەرباری فەرەنسا کۆکاتەوە، بەشێ لە دەربار بکاتە جێی نیشتەجێ بوونیان کار و بەرنامەی بازاڕیی ئەوتۆیان وەجێ دەهێنا، لەبەر شەرم ئینسان نایەوێ باسیان کات.

***

پاش مردنی شازادەخانم هانریت، لویی چواردەهەم «مۆن پان سێ»ی کچە مامی خۆی بانگ کرد و گوتی: کچی مامی ئازیزم، دەمەوێ پلە و پایەیێکی بەرزت پێ ببەخشم.

«مۆن پان سێ» گوتی: ئەوە چ پلەیەکە؟

شا گوتی: حەز دەکەیت ببی بە ژنی براکەم؟

ئەو دەمە مۆن پان سێ، تەمەنی چل و دوو ساڵ بوو، سەری داخست، نەک لەبەر ئەوەی شەرم دەکات، بەڵکو لەبەر ئەوە بوو گەوهەری کچێنییەکەی خۆی، کە چل و دوو ساڵ بوو پاراستبووی، زەحمەتی کێشابوو، فیداکاری کردبوو، نەیدەویست بیخاتە بەردەستی پیاوێکی بەد ڕەوشت..

شا، تەسەوریی ئەوەی کرد بێدەنگی کچە مامەکەی نیشانەی ڕازی بوونە.

لێی پرسی: کچە مامی ئازیزم، قایلن یا نە؟

«مۆن پان سێ» گوتی: خاوەن شکۆ، براکەتان گەلێ گەنجە، لە کاتێکدا کە من...

شا گوتی: نەء... کچە مامی ئازیزم، ئێوەش گەنجن، یانی بەگەنجی ماونەتەوە ئەگەر بەبراکەم قایل بیت، کەسێ سەیری جیاوازی تەمەنتان ناکات. لەو دەمەدا جیاوازی تەمەنی نێوان براکەی لویی و «مۆن پان سێ» حەڤدە ساڵ بوو، لەو سەردەمەدا کچان لە تەمەنی سیانزە و چواردە ساڵیدا مێردیان هەڵدەبژارد، دەتوانین بڵێین لە رووی تەمەنەوە «مۆن پان سێ» بەدایکی «مسێو» دەژمێردرا ئالێرەدا دەبێ بپرسین، ئایە لویی چواردەهەم دوژمنایەتی لەگەڵ براکەیدا هەبوو وا دەیویست ئەو پیرێژنەی لێ مارە کات...

لەوەڵامدا دەڵێین: نەء.. ئەگەرچی «مۆن پان سێ» تەمەنی چل و دوو ساڵ بوو، شازادە خانمێکی ڕەسەن و دەوڵەمەندترین کچی ئەوروپا بوو، لویی چواردەهەم

نەیدەویست ئەو سامانە لەبن نەهاتووەی ببێتە نسیبی کەسێکی بێگانە، حەزی دەکرد ئەو سامانە بۆ بنەماڵەی سەڵتەنەی بمێنێتەوە.

خانم «سوین یێ» نووسەری ناسراوی فەرەنسی، ناوبانگی جیهانی هەیە، ئەو نامانەی بۆ کچەکەی نووسیوە، لەلاپەڕە بەرجەستەکانی ئەدەبیاتی دنیایە لە سەردەمی خانم مۆن پانسێ دا ژیاوە و دەڵێت: هەموو سامانەکانی دەربار–ی فەرەنسا لەلایێک و سامانەکەی خانم مۆن پان سێ–یش لەلایێک.

«مۆن پان سێ» نەک تەنها لەنیوەی ولایەتەکانی فەرەنسادا، ئەملاک و قەسری هەبوو، بەڵکو لە بەشێکی وڵاتانی ئەوروپاش ئەملاک و قەسری هەبوو..

لە سەردەمی گەنجی «مۆن پانسێ» هەندێ شازادەکانی نێو وڵات داخوازییان کرد بەڵام چ کەسێکیانی، هەڵنەدەبژارد، چونکە بەجۆرێ تێکەڵی کەشمەکەشەکانی سیاسەت ببوو، کاتی ئەوەی نەبوو، هاوسەرێ هەڵبژێرێ.

کەشمەکەشە سیاسییەکانی ئەو ژنە لەسەردەمی سەڵتەنەتی لویی سیانزەهەمی باوکی لویی چواردەهەم و هەروەها لە سەردەمی مناڵی ئەم پاشایە (لویی چواردەهەم) لە کاتی مناڵی لویی چواردەهەم دا، ئەو دەمەی مازارن سەرۆک وەزیران و دیکتاتۆری فەرەنسا بوو، ڕۆژێ مون پان سێ لەسەر مەسئولیەتی خۆی ئەمری کرد ڕووی تۆپەکانی قەڵای باستیل وەرچەرخێنن، ڕووەو سەربازەکانی شا، تەقە بکەن!

مازارن، لەژیانی خۆیدا چەند جارێ دەستی بۆ مووەکانی سەری خۆی بردووە و گوتوویەتی: «ئەم مووانەی سەری من، مون پان سێ، سپیی کرد»

ئەم شازادەیە، لە تەمەنی پیرییدا عادەتێکی پەیدا کردبوو «خانم سوێن یێ»ی نووسەری ناسراوی فەرەنسی لەو نامانەی بۆ کچەکەی نووسیوە، دەڵێ:

عادەتەکەی مون پا سێ ئەوە بوو، چ بە نەسیحەت یان تەماح خستنەبەر یا بەهەڕەشە نابێ کچە نەدیمەکانی شوو بکەن، هەر بۆیە کەمترین کچان ئامادە دەبوون ببنە نەدیمەی.

ئەوانەی لە دەرباردا بوون ئاگایان لەم مەوزووعە هەبوو لەبەر ئەوەی هەواڵەکانی دەربار لە ڕێی خودی دەرباریەکانەوە، دەگەیشتنە خەڵکی، تەقریبەن لەهەموو

فەرەنسادا خەڵکی ئاگایان لەو مەوزووعە هەبوو. پزیشکەکانی ئەو سەردەمە لەو بڕوایەدا بوون «مون پان سێ» تا دوا تەمەنی شوو ناکات، چونکە ژنێ تا ئەم ڕادەیە دژ بەزەواج بێت یا نەخۆشە، یا لەژیانی ژن و مێردایەتی بێزارە، هەر بۆیە نەیتوانیوە هاوسەرێ هەڵبژێرێ..

ئەم پرسیارەیش ڕوو بەڕوو دەبێتەوە: ژنێ تا ئەو تەمەنە شووی نەکردبێ، ئەوا حیسابی پیرێژنی بۆ دەکرێ، چۆن ڕەفتاری «مسێو» بەڕەفتاری ناپەسند و منالآنە لەقەڵەم نادات؟ ئایە بەڕاستی دەیزانی «مسێو» مێردێکی چاک نییە، نەیدەویست وەک هاوسەرێ قبوڵی کات؟

لە وەڵامدا دەڵێین «مون پان سێ» ئەمەی بەلاوە مەبەست نەبوو، لەبەر ئەوە نەیدەویست شوو بە مسێو بکات، چونکە عاشقی «لوزون» بوو ئەم مەوزووعەیش ئەوە دەسەلمێنێ، یاسا و پێویستییەکانی سروشت هەند بەهێزە، تەنانەت ئەو ژنانەی لە شووکردن ڕادەکەن ملکەچی یاساکانی خۆی دەکات، کەسی بێزار و ڕاکردوو هەست دەکات بەپێچەوانەی مەیلەکانی خۆی کەسێکی بۆ هاوسەری هەڵبژاردووە.

«لوزون» ئەسیلزادەیێکی گەنج و جوان بوو، بەڵام هەژار بوو، نەیدەتوانی وەک ئەسیلزادەکانی دی لە دەرباردا ژیان بگوزەرێنێ، هەر لەم ڕووەوە گەلێ ئازاری دەچێژت، لەپڕ سەیری کرد «مون پان سێ» لەوکاتەدا دوو دگانی بەردەمی کەوتبوون. سەرنجی قووڵی دەدات، ئەوەیشی دەخستە ڕوو کە حەزی بە پەیوەندییە.

«لوزون» چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد، ژنێ لەم تەمەنەدا ئومێدەواربێ، گەنجێکی وەک ئەم کەمەندکێش بکات، سەرەنجام بۆی دەرکەوت کە «مون پان سێ» عاشقی بووە. ئەم مەوزووعەی بە دوو هاوڕێی خۆی گوت، ئەوانیش گوتیان: خۆشەویستی ئەم کچە بۆ ئێوە نیشانەی مژدەی فریشتەی ئیقبال و بەختەوەرییە بەڵام بەو مەرجەی فریو نەخۆیت و تەسلیم نەبیت، وای لێ بکەی کە ئەو تۆ بەمێردی خۆی هەڵبژێرێت.

«لوزون» گوتی: کاتێ کە بیر لەوە دەکەمەوە ئەم پیرێژنە بێگانەیە لە باوە شگرم هەموو لەشم لە شەرما دەلەرزێتەوە..

دۆستەکانی گوتیان: گەنجینە بێ ڕەنجدان نایێتە دەستەوە، کەسێ بیەوێ سەدەها ملیۆن ئەملاک و قەسری «مون پان سێ» وەدەست بێنێ، دەبێ ئەوەندە ڕاست و

فیداکار بێت، پیرێژنێکی بێ دگان بەهاوسەری قبوڵ بکات.

ئەوجا دۆستەکانی «لوزن» وەعدیان لێ وەرگرت، پاش خواستنی «مون پان سێ» بەشێ لە سامانە بێ حەد و حیسابەکەی بەوان بدات.. ئەوەشیان پێگوت سەرەتا عەشقی خۆی بۆ ئەو ژنە دەرنەبڕێ، تکای لێ نەکات بیخوازێ، یانی کارێ بکات خودی «مون پان سێ» داوای زەواج بکات، چونکە ئەگەر دەست پێشخەری بکات، ئەو کچە پیرە وا تەسەور دەکات، «لوزون» عاشقی بووە، خۆی بەناچار نازانێ شتێکی بداتێ. بەڵام ئەگەر «مون پان سێ» داوای زەواج بکات، تێدەگات، هەڵبژاردنی گەنجێکی جوانی وەکو «لوزون» لەلایەن کچێکی پیرەوە، ئەڵبەتە خەرجی دەوێ. دەبێ ئەو خەرجییەش سەرف کات. «لوزون» قەولی دا بەپێی ڕاسپاردەی دۆستەکانی ڕەفتار بکات، پاشانیش خۆی وابنوێنێ کە ئەمیش «مون پان سێ»ی دەوێ. لەوە بەولاوە دەورەی موغازەلەی ئەو دوو کەسە وەکو «ئەعمالی شاقە» دەستی پێکرد..«مون پان سێ» بەعیشوە و کریشمەکانی کە لەگەڵ تەمەنیدا نەدەگونجان، هەولی دەدا وا لە لوزون بکات ئیعتراف بەعیشقەکەی خۆی بکات و بڵێت، ئارەزووی ئەوە دەکەم ببمە مێردی تۆ!

لەنێو خۆشی ئەم عەشقە یەک لایەنەدا، لە کاتێکیشدا کە «مۆن پان سێ» ئومێدەوار بوو، سەعاتێکی دی، یا ڕۆژێ پاشتر «لوزون» داوای زەواجی لێ بکات، کەچی شا، پێشنیاری ئەوە بۆ ئەم پیرە دەکات ببێتە ژنی براکەی... پاش چەند ڕۆژێ ئەو کچە بەتەمەنە، چووە لای شا و گوتی: خاوەن شکۆ، ئەگەر ئێوە، من بەبراکەی خۆتان بدەن، ئەوا هەردووکمان بەدبەخت دەبین، چونکە براکەتان گەنج و جوانە ناتوانێ لەگەڵ پیرێژنێکدا ژیان بباتە سەر، حەتمەن لەمن بێزار دەبێت، ئیدی دەبێ من، تا دوا ڕۆژی ژیانی خۆم غەمبار و نائومێد بم.

لەبەر ئەوەی «عوزرەکەی مون پان سێ» مەنتقی بوو، لویی چواردەهەم لە پێشنیازەکەی خۆی پاشگەز بووەوە، مون پان سێ هەمان ڕۆژ ئەم هەواڵە خۆشەی گەیاندە «لوزون» پاشان چاوەڕێی ئەوەی دەکرد ئەو گەنجە داخوازی بکات، بەڵام «لوزون» قفڵی بێدەنگی نابووە قەد لێوەکانی، ئەو کچە پیرە لێی پرسی: ئێوە لەم ڕووەوە چی دەڵێین؟

«لوزون» گوتی: خاوەن شکۆ دەسبەردار بوونی ئێوە لەو داخوازییە کارێکی عاقلانەتان کردووە، چونکە پیاوێکی وەکو ئەو نابێتە مێردێکی چاک.

«مون پان سێ» گوتی: ئەی دەربارەی خۆمان چ دەڵێی؟

«لوزون» گوتی:خاوەن شکۆ، ئیجازەم بدەرێ، دەربارەی خۆمان سبەینێ قسان بکەم.

«مون پان سێ» لەبەر ئەوەی خەرافە پەرست بوو، ئەم قسەیە لەرزی پێهێنا چونکە دەیزانی ڕۆژێ پاشتر هەینییە.

فەرەنسییەکان لەو باوەڕەدان ئەگەر پیاوێ لە ڕۆژی هەینیدا، عەشقی خۆی بۆ ژنێ دەربڕێ و داوای زەواجی لێ بکات پاش خواستن ئەو ژن و مێردە بەدبەخت دەبن (هێشتا ئەم بیر و ڕایە لە فەرەنسادا ماوە، بەڵام نەک بەهێزی جارانی) هەر بۆیە ئەو کچە بەتەمەنە گوتی: مەگەر نازانی سبەینێ هەینییە؟

خاوەن شکۆ: دوو سبەیش هەر ڕۆژی خوایە دەتوانرێ زۆر شت بکرێت..

گوتی: کەوابێ منت خۆش ناوێ، چونکە پیاوێ گەر ژنێکی خۆشبوێت، تەنانەت بۆ یەک دەقیقەیش توانای سەبر و تەحەمولی نییە..

«لوزون» گوتی: ئەرز و ئاسمان شاهێدن، لەجیهاندا پیاوێک نییە وەکو من کە تۆم خۆشدەوێ، ئاوها ژنێکی خۆشبوێت..

«لوزون» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەسیلزادەیێکی لاتی وەکو من ناتوانێ داوا لە شازادە خانمێکی ڕەسەنی پایە بەرز بکات شووی پێ بکات دەبێ ئەم داخوازییە لەلایەن خودی شازادە خانمەوە بێت!

«مون پان سێ» گوتی: گەلێ چاکە، من داوای زەواجت لێ دەکەم!

«لوزون» خۆی وا نواند، گوایە بە بیستنی ئەم قسەیە لەخۆچووە و مون پان سێ گوتی، بۆچی دەستم ماچ ناکەیت؟ بۆ ئارەزووی ئەوە ناکەیت ببیتە هاوسەر و شەریکی ژیانی من؟

«لوزون» گوتی: خاوەن شکۆ، ئێوە تەنها لەم دەربارەدا، زیاتر لە پێنج سەد عاشقتان هەیە، لەسەر ڕێی تۆدا وەستاون، ئامادەن گیانیان لە ڕێی ئێوەدا بەختکەن من دەترسم، ئێستا یا دوو ڕۆژی دی، ئەم بڕیارەی خۆتان بگۆڕن، تکا دەکەم ئەم بڕیارەی خۆتان بەدوو کەلیمە تۆمار کەن..

شازادەخانم لەپشتی مێزدا دانیشت و ئەمەی نووسی: "جەنابی لوزون بڕیارم داوە ئێوە بەهاوسەری خۆم هەڵبژێرم.."

کاتێ لوزون، ئەم نووسینەی لە مون پان سێ وەرگرت، ناچار بوو دەستی ماچ کات: مون پان سێ گوتی: بۆچی کە دەستت ماچ کردم چاوەکانت نووقاندبوو؟

لوزون، بەناچاری گوتی: کاتێ خۆشی و بەختەوەری دەگاتە دواپلە، پێڵووەکانی چاو لەخۆیانەوە دادەخرێن..

هەمان ڕۆژ «مون پان سێ» ئەم نامەیەی بۆ «شا» نووسی: خاوەن شکۆ، تەسەوری ئەوە دەکەم، تەمەنم گەیشتووەتە قۆناغێ ناتوانم لەمە زیاتر شووکردنم دواخەم، هەربۆیە داوا لە خاوە نشکۆ دەکەم، ئیجازەم بدات شوو بە«دوک دو لوزون» بکەم... ڕەعیەتی وەفاداری ئێوە مۆن پان سێ...

شا، کە ئەم نامەیەی وەرگرت، سەرسام نەبوو، چونکە لەلایەکەوە بیستبووی «لوزون» و «مون پان سێ» زیاد بەیەکەوە دەبینرێن، هەروەها لەوەش سەرسام نەبوو کە جیاوازی تەمەنیان زۆرە، چونکە دەیزانی مون پان سێ بە سامانەکەی خۆی قەرەبووی پیرێتییەکەی خۆی دەکاتەوە. لویی نەیدەویست ئەو پیاوە سامانەکەی «مون پان سێ»ی دەسکەوێ، زەواجەکەیانی دواخست... «مون پان سێ» پەلەی بوو سێ کەسی ناردە لای شا کە بۆ وەڵامی ناداتەوە.. پاش ڕۆیشتنی ئەو سێ کەسە، شا مون پان سێی بانگ کرد و پێیگوت: دۆتمامی(١) ئازیزی من، من دژ بەشوو کردنی ئێوە نیم، بەڵام ئەم پیاوە ئێوەی تەنها بۆ سامانەکەتان دەوێ، نابێتە مێردی ڕاستەقینەتان. مون پان سێ، بەرانبەر بە شا، چۆکی دادا و گوتی: خاوەن شکۆ، لە هەموو تەمەنمدا تەنها ئەم داوایەم هەبووە، ئایە ئامادەنیت ئەم تکایەم قبوڵ بکەیت؟ شا، کەسێکی جوامێر بوو کچە مامەکەی خۆی لەزەوی بەرز کردەوە و گوتی: من قایلم شوو بە«لوزون» بکەیت خۆشحاڵم بەوەی یەکەم کەسم موبارەکبادییتان لێ دەکەم..

پاش دوو ڕۆژ خانم «سوین یێ»ی نووسەر، لە نامەیێکدا بۆ کچەکەی ئەمەی نووسیبوو: " دەمەوێ مەزنترین و سەیرترین و خاریقولعادەترین هەواڵێ، تا ئێستا

(١) دۆتمام: کچە مام: ئامۆزا.

بیستبێتم، بەئێوەی ڕاگەیێنم، ئەویش ئەوەیە، خانم مون پان سێ، کە لە ئاسماندا بەدوای هاوسەرێکدا دەگەڕا، بڕیاری داوە مێردێ هەڵبژێرێ، هاوسەرەکەیشی «دوک دو لوزون–ە»..

کاتێ دەربارەکان ئەم هەواڵەیان بیست، دەنگی ناڕەزایی بەرز بووەوە، خانمەکان دەیانگوت: ئەم شووکردنە نەک تەنها ناجۆرە بەڵکو ڕسواییيە، چونکە لوزون جگە لە شمشێر و ئاوزەنگییەکەی چیدی نییە، کەچی مون پان سێ، لە دەوڵەمەندترین شازادەکانی ئەوروپایە، جگە لەمەیش مون پان سێ، شازادە خانمێکی ڕەسەنە، کەچی لوزون ئەسیلزادەیەکی عادییە لە هەموو کەس زیاتر خانم مونتس پان، نەفرەتی لەم شووکردنە دەکرد، «مەحبووبەی شا» بەڕووکەش دڵسۆزی بەرانبەر بەشازادە خانمێکی ڕەسەن دەنواند، گوایە لەم شووکردنە بێزارە و پیاوەکە لەئاستی مون پان سێ دا نییە، کەچی لە ناخدا ئیرەیی بەسەرکەوتن و بەختەوەرییەکەی لوزون–ی کۆنە عاشقی خۆی دەبرد... دەیزانی ئەگەر لوزون ببێتە هاوسەری «مون پان سێ» جگە لەوەی کە لەقەبی «کوڕەمامی شا» وەردەگرێ.. «مون پان سێ» پیرە و لوزون گەنجە، ژنەکە بەر لە مێردەکەی دەمرێ، هەموو موڵک و قەسرەکانی بۆ مێردەکەی دەمێنێتەوە، لوزون دەبێتە دەوڵەمەندترین ئەسیلزادەی ئەوروپا، کەچی مونتس پان جگە لە عەشیقەی شا، چ شتێکی دیی نییە، مومکینیشە شا عاشقی ژنێکی تازە بێت، چۆن ئەم توانیی «لاڤالیر» لەبەر چاوی شا بخات، مەحبووبە تازەکەی لویی چواردەهەمیش ئەم لەبەر چاو شا دەخات..

حەسوودییەکەی مونتس پان بەجۆرێ لە ناخیدا گڕی سەند، داوای لە شا کرد پەشیمان بێتەوە نەهێڵێت ئەو زەواجە سەربگرێ.

لویی چواردەهەم گوتی: خانم وەعد و قەولێ لە دەمی پاشایەکەوە بێتە دەرێ موقەدەسە و ئیعتباری هەیە، نابێ ئەو وەعد و قەولە بخرێتە ژێر پێوە عەزمەتی سەلاتین وابەستەیە بەئیحترامی وەعد و قەولەکانیان، ئەگەر پاشایێک لەوەعد و قەولی خۆی پەشیمان بێتەوە، ئەوا چ فەرقێکی نییە لەگەڵ کەسێکی عادیدا..

مونتس پان گوتی: ئەگەر من کارێ بکەم، شتێ بخەمە بەردەستی ئێوە، ئایە دیسان حازر نین لەم زەواجە ناجۆرە، کە هەندێک دەڵێن ڕسواییيە پەشیمان بیتەوە؟

شا گوتی: ئێوە چ بەڵگەیەک دەخەنە بەر دەستی من؟

خانم مونتس پان گوتی: خاوەن شکۆ، ئەگەر خودی لوزون، بیسەلمێنێ کە لیاقەتی ئەوەی نییە ببێتە هاوسەری خانمێکی ڕەسەنی وەک مون پان سێ، ئایە ئامادە نییت پاش ئەمەیش لە موافەقەتەکەتان پەشیمان بنەوە؟

لویی چواردەهەم گوتی: ئەگەر وابێ و بەڵگەیێکی قابیلی قبوڵ دەسکەوێت ئەوا لە موافەقەت کردنەکەم پەشیمان دەبمەوە.

مونتس پان گوتی: بەم زووانە ئەو بەڵگەیە دەخەمە بەر دەستتان!

مونتس پان خزمەتکارێکی سیانزەساڵی هەبوو، هەندێ جوان بوو، بانگی کردە ژوورەکەی خۆی، وەک مامۆستایێک دەرس بەقوتابی خۆی بدات هونەری دولبەری فێر کرد و گوتی: دەبێ تۆ کارێ بکەیت لوزون بتبینێ و هەست بکات کە تۆ خۆشت دەوێ، پاش ئەوەی تێگەیشت کە حەزی لێ دەکەیت، هەوڵ دەدات بتباتە ماڵەکەی خۆی، بەڵام زینهار خواستەکەی قبوڵ نەکەیت، پێی بڵێ، ئەگەر تۆ منت خۆشدەوێ وەرە بۆ ماڵەکەی من، کچە خزمەتکارەکە، موو بەموو ئەمری خانمەکەی خۆی جێبەجێ کرد، لوزون گەلێ حەزی لە کچانی مناڵکار بوو، کە سەیری کرد کچە خزمەتکارێک حەزی لێیەتی کەمەندکێشی بووە، نەیتوانی ئەم داوە ببینێ کە لەسەر ڕێگەکەیدا دانراوە، چونکە هیچ سونگەیێک نەبوو کە ببێتە هۆی ئەوەی تەسەور بکات کە داویان بۆ داناوە..

لوزون پاش ئەوەی تکا نووسراوەکەی «مون پان سێ»ی وەرگرت، و موافەقەتی پاشایش، تەواو دڵنیا بوو کە دەبێتە مێردی «مون پان سێ» بەپلەوپایە دەگات و دەبێتە خاوەنی سامانی ژنەکەی، ئیدی پاش ئەوە چۆنی بوێت، ئاوها ڕادەبوێرێ..

لوزون ویستی، ئەو خزمەتکارە بباتە ماڵەکەی خۆی، ڕووبەڕووی بەرگرییێکی توندی ئەو کچە بووەوە، بەسوود وەرگرتن لە ڕانمایەکانی خانمەکەی، خۆی خستە سەر پێیەکانی ئەو پیاوە و گوتی: ئەگەر تۆ منت خۆشدەوێ، دەبێ بێیت بۆ ماڵەکەی من.

لوزون گوتی: من چۆن دەتوانم بێم بۆ ماڵەکەی تۆ، لەکاتێکدا ماڵەکەت لە نێو قەسرەکەی خانم مونتس پان دایە؟

کچە خزمەتکارەکە گوتی: ماڵەکەی من لەشوێنێکدایە، چۆڵترین شوێنە پاش ئەوەی

خانم مونتس پان شێڤ دەخوات، دەچێتە ژووری خەوتنەکەی و ئیسراحەت دەکات، تەنانەت تاقە کەسێکیش لەو ناوەدا نامێنێ، چاوەڕێی ئێوە دەکەم، هەرکە ئێوە هاتن خۆم ڕانماییتان دەکەم.. ئەنجام موافەقەت کرا سەعات دوانزەی شەو لوزون بچێتە قەسرەکەی مونتس پان و کچە خزمەتکارەکە-یش لەبەر دەرگادا چاوەڕێی بکات، هەرکە لوزون هات، ڕانمایی بکات و بیباتە ژوورەکەی خۆی.

لوزون لە هەمان سەعاتدا چووە قەسرەکەی خانم مونتس پان، سەیری کرد، وەک ئەو کچۆڵە خزمەتکارە گوتی، چۆڵە و هەموو خەوتوون، تەنانەت چرایەکیش دانەگیرساوە، کچە خزمەتکارەکە، هاتە پێشوازیی و دەستی گرت، بەرەو ژوورەکەی خۆی بردی. هەرکە چوونە نێو ژوورەکەوە، پەردەی پەنجەرەکانی دادایەوە، تا ڕۆشنایی نەچێتە دەرێ، بەچرایێک ژوورەکەی ڕۆشن کرد تا لوزون بتوانێ بیبینێ و ئەمیش عاشقەکەی خۆی ببینێ..

لوزون کە بینیی وەزعەکە بەپێی خواستی خۆیەتی، ویستی سوود لەو دەرفەتە وەرگرێ بەڵام لەپڕ دەرگا کرایەوە، چەند ژن و پیاوێک هاتنە ژوورەوە، لە هەمان کاتیشدا پەنجەرەکان لەدیوی دەرەوە کرانەوە، هەندێ ژن و پیاو کە بەپەیژە، هاتبوونە سەرێ، چوونە نێو ژوورەکەوە، لوزون و ئەو کچۆڵەیەیان لەو ژوورە خەڵوەت و نیو تاریکەدا بینی، بۆ ئەوەی جوانتر بیانبینن و چاکتر بکەونە بەرچاوی خەڵکانی دی، چەند کەسێ لە خزمەتکارەکانی مونتس پان بەچراوە هاتبوونە نێو ژوورەکەوە، دەنگی ڕسواهێنەری ژنان، نەڕەو تووڕەبوونی پیاوان، لەنێو قەسرەکانی خانم مونتس پان و قەسری سەڵتەنەتیدا، دەنگدانەوەی پەیدا کرد، هەموو دانیشتوانی قەسرەکە بێدار بوون، چرایان داگیرساند، بۆ ئەوەی بزانن چی ڕووی داوە ڕوویان لە شوێنی دەنگەکە کرد.. کاتێ کە کچۆڵە خزمەتکارەکە سەیری کرد، ئەوەی دەبێ بگاتە بەرچاوی کەسانیی دی گەیشتووە، بەشیوەنەوە خۆی هاویشتە باوەشی خانمێ کە بەحیساب «پۆپ سپی[1] خانم مونتس پانە» گوتی: خانم فریام کەوە، نەجاتم بدە.. ئەم شەو ئەم پیاوە هاتووەتە ژوورەکەی من، دەستی خستووەتە سەر دەمم، ئەگەر

(١) ڕیش سپی بۆ پیاوانە، پۆپ سپی بۆ ژنانە، لە فارسیەکەیشدا دەڵێ گیس سفید.. لێرەدا مەبەست تەنها ڕوونکردنەوەی وشەی (پۆپ سپییە).

ئێوە نەهاتبان نازانم چم بەسەر دەهات.

هەموو ئەو کەسانەی لە ژوورەکەدا بوون دەیانزانی، ئەم نمایشە ساختەیە بەڵام ئەوانەی کە لەبەشەکانی دیی قەسری سەڵتەنەتییەوە هاتبوون، دەشیانزانی لوزون ئەم پێشینەیەی هەیە، ئەو نمایشەیان بەڕاست دەزانی، دڵنیابوون کە لوزون بەشەو هاتووەتە ژووری کچۆڵەیێکی خزمەتکار و نیازی هەبووە ئەتکی کات، لەپڕ ئەو کچەیش هاواری کردووە، خەڵکەکەی لەخەو هەڵساندووە و چوونەتە هانایەوە و نەجاتی بدەن..

ورتەورتی بەجۆرێ لە قەسری سەڵتەنەتی بڵاو بووەوە، شایش لە خەو هەڵساو سونگەی ئەم هەراوهوریایەی پرسی ئیدی ئەوانی دی چونیەتی ڕووداوەکەیان عەرزی شا کردووە و داوای چ چارەیەکیان کردووە مەگەر هەر خوا خۆی بیزانێ..

شا گوتی: لوزون ئەم شەو لە مەعەسکەردا تەوقیف بکرێ، تا سبەینێ لەم مەوزووعە تەحقیق دەکرێ..

لوزونیان لە کۆشکەکەی خانم مونتس پان-ەوە دەرکرد، بردیان بۆ مەعەسکەری حەرەسەکانی قەسری سەڵتەنەتی، تا سبەینێ لەوێ بوو ڕۆژی پاشتر، هەیئەتێ لە سێ ئەسیلزادەی دەربار-ی و فەرماندەی سوپای تفەنگدارانی سەڵتەنەتی دروست بوو، دەستیان بە تەحقیق کرد، گوێیان لە شاهێدەکانی ڕووداوەکە گرت، چەند پرسیارێکیشیان کرد، دڵنیابوون کە لوزون و ئەو کچە لەو ژوورە خەڵوەتەدا، پاش نیوەشەو بینراون..

کە ڕاپۆرتی ئەم هەیئەیە دەگاتە لویی چواردەهەم، ئەگەر چی دەشزانێ ئەم نمایشە ساختەیە و لوزون بەفرت و فێڵ ڕایانکێشاوەتە نێو ئەم داوەوە بەڵام لە جورئەتەکەی لوزون پەست بوو، کە نیوە شەو چووەتە کۆشکەکەی مونتس پان-ی مەحبووبی، شا گوتی: ئەم پیاوە بەڕەفتارەکانی شەوی ڕابردووی سەلماندی، کە لیاقەتی هاوسەری ئەم شازادە خانمەی نییە...

دوو ڕۆژی دی، یانی ڕۆژی بیست و پێنجەمی نۆڤەمبەری ساڵی ١٦٧١ لەلایەن پاشای فەرەنساوە حوکمی دەرکرا، بەپێی ئەو حوکمە لوزون لە یەکێ لە قەڵاکانی دەوڵەتی بەناوی «پینەرول» حەپس کرا هەر ئەو ڕۆژەیش بردیان بۆ هەمان قەڵا، پاش

حەپسکردنی لوزون، دەزگیرانە بەتەمەنەکەی چووە لای شا و چۆکی دادایە سەر زەوی و دەستی بەگریان کرد. لویی چواردەهەم، موافەقەتی نەکرد لوزون ئازاد کات و گوتی: ئەم پیاوە ڕسوایی خاص و عامە، ئەگەر ئازاد بکرێ و بتخوازێ، نەک تەنها لەنێو ولآتدا هەموو ئەسیلزادەکان و ڕوحانییەکان نارازی دەبن، بەڵکو ئابڕووی من لەبەرچاوی سوڵتانەکان و دەربارەکانی دەرێدا لەنێو دەچێ..

ماوەی دە ساڵ، لوزون–ی بەدبەخت لەنێو قەڵای «پینەرول»دا حەپس بوو، لە شتە سەیرەکانی ڕۆژگار، لە هەموو ئەو ماوەیەدا مون پان سێ بەوەفاداری مایەوە، لە ئەنجامدا ئامادە بوو نیوەی موڵکەکانی بەکوڕە حەرامزادەکەی لویی چواردەهەم کە لەمونتس پان بووبووی ببەخشێ تا لوزون ئازادکەن.

لوزون لە ساڵی ١٦٨١ لەزیندان هاتە دەرێ، ئەو دەمە ئەو دوو دەزگیرانە یەکێکیان هێشتا هەر گەنج بوو، ئەوی دییان پیرەژنێکی لێکەوتە بوو، زەواجیان کرد، بەڵام ڕۆژی پاش شەوی بووکێنی، لوزون بۆ قەرەبوو کردنەوەی مەحروومیەتییە دوورودرێژەکەی کە لە قەڵای پینەرولدا بەسەری دەبرد، ڕووی کردەوە عادەتە کۆنەکەی خۆی.. ئیدی شەڕ و مەرافە کەوتە نێوان ئەو دوو ژن و مێردە.

مون پان سێ، لە تەمەنێکدا شووی کرد، نەیدەتوانی منداڵی ببێ، پاش مردنی هەموو سامانەکەی بۆ لوزون مایەوە. لوزونیش تا دوا ڕۆژی ژیانی لەسەر عادەتەکەی خۆی بەردەوام بوو.

لە ساڵی ١٦٧١دا، یانی هەمان ئەو ساڵەی کە لەمانگی نۆڤەمبەردا لوزون خرایە زیندانەوە، مەراسیمی کەرنەڤاڵێک، بەجۆرێکی شکۆدار و بێ هاوتا لە دەربار–ی لویی چواردەهەم دا بەرپابوو..

لە یەکێ لە ڕۆژەکانی کەرنەڤاڵداکە هەموو پۆشاکی «موبەدەل»[1] دەپۆشن بەجۆرێ ئەو ئاهەنگە گەرم ببوو. چاکترە بڵێین ماهیەتی گۆڕابوو، بەقەولی مێژوو نووسانی ئەو سەردەمە، سەد و پەنجا کەس لەبەر زیادە ڕەوی لە خواردنەوە، لە پێ کەوتبوون. «سان سیمۆن» مێژوو نووسی ناسراوی دەربار–ی لویی چواردەهەم کە گوتمان،

(١) موبەدەل: لە بری تەنەکوری بەکارم هێناو: ئەو پۆشاکەیە کە کەسەکەی پۆشیویەتی ناناسرێتەوە.

هەندێ جار ڕووداوەکانی دەربار–ی سەعات بەسەعات تۆمار دەکرد، ئەم خاڵە دەسەلمێنێ و لە مێژووەکەی خۆیدا دەڵێ: ئەمما، ژمارەی ڕاستەقینەی ئەوکەسانەی کە لە خۆرئاوای ئەو ڕۆژە. لەبەر مەبەستی خۆشگوزەرانی لە پێ کەوتبوون، ئەوەندە زۆر بوون کەسێ نەیدەزانی حیسابیان چەندە، ڕەنگیشە هەربۆیە حیسابەکەی نەخرایە بەر سەرنج چونکە یەک موحاسیب بەشداری ئەو ئاهەنگەی نەکردبوو!

بەداخەوە لە ساڵانی ١٦٧٢ و ١٦٧٣ و ساڵانی پاشتریش، بەرپا بوونی ئەو جۆرە کەرنەڤاڵە لە دەربار دا زیاتر بەرینتر بووەوە، لەو ولاتەدا ئەشراف و ئەسیلزادەکان تەقلیدی هەموو شتێکیان دەکرد، ئەم عادەتە چووە نێو ئەشرافەکانەوە و بەجۆرێ بەرین بووەوە، فسق و فجوورەکانیان گەلێ گەورەتر بوو لە فسق و فجووری قەومەکانی «عاد» و «ثەمود».

«مونتابل»ی مێژوو نووسی فەرەنسی، بەم جۆرە وەسفی یەکێ لەوکەرنەڤاڵانە دەکات: خانم فۆنبور، مێردەکەی ئەفسەری سوپا بوو، لە جەبهەدا ژیانی دەگوزەراند، ئەمساڵ (یانی ساڵی ١٦٧٣) کەرنەڤاڵەکە بەم شێوەیە بەڕێوە چوو، شەست کەس لە ژنان و پیاوان دەعوەت کرابوون، دەبا لە دوا ڕۆژی کەرنەڤاڵەکەدا بچنە ماڵی خانم فونبور، بەو مەرجەی ژنان پۆشاکی پیاوان بەپۆشاک موبەدەل و هەریەکەیش ماسکێکی نابووە سەر ڕوخساری، چوونە ماڵەکەی خانم فونبور، لە سەعات چواری پاش نیوەڕۆوە خەریکی خواردن و خواردنەوە بوون، ئیدی سەرگەرم و مەست بوون.

خانمی خانەخوێ، بە میوانەکانی خۆی گوت: ئەمڕۆ دواهەمین ڕۆژی کەرنەڤاڵە دەبێ شادی ئەمڕۆمان بگاتە پۆپە...

ئەو کە پۆشاکی پیاوانەی پۆشی، ڕووەو کەسێ چوو کە پۆشاکی ژنانەی پۆشیبوو ئەوانی دیش وەکو ئەمیان کرد، ئورکێستریش ئاهەنگی مۆسیقای سازدا بوو لەسەر ئەو ڕیتمە دەس کرا بە سەماکردن.. ئیدی وردە وردە کەسەکان لە پێ دەکەوتن، تا وای لێهات کۆشکەکە پڕبوو لە کەسانی لە پێ کەوتووی ماسکدار، هەموو ئەوانەش خەویان لێ کەوت.

"ڕۆژی پاشتر، فونبوری هاوسەری لە جەبهە ئیجازەی وەرگرتبوو بەسواری ئەسپ، شەوی دەدایە دەم ڕۆژەوە بۆ ئەوەی زووتر بگاتە لای ژنەکەی.. هەرکە چووە

ماڵێ سەیری کرد هەندێ ژن و پیاو لەبەر مەستی کەوتوون و ئاگایان لە دنیا نییە، ژنەکەیشی یەکێ بوو لەوانە، دیمەنەکە ئەوەندە قێزەوەن بوو، تەواوێ تووڕەی کرد، بەپێلەقە و قیژە و هاوار چەند کەسێکیانی بێدار کرد، ئەوانی دیش بەدەنگی هاوار بێدار بوون و پیاوان لە پەنجەرەوە ڕایانکرد و ژنانیش خۆیان خستە پشتی موبیلیات و لەژێر ناردوانەکاندا خۆیان شاردەوە...

خانمی خانەخوێ کە مێردەکەی خۆی بینی، بەباشی زانی خۆی ببوورێنێتەوە تا ناچار نەبێ ڕوونکردنەوەی بداتێ.."

ئەمە بوو وەزعی دەربار–ی لویی چواردەهەم کە رۆچووبووە ناو ئەسیلزادە و ئەشرافەکانی فەرەنسا.. بەڵام ڕەشە خەڵکەکە بەشداری ئەم گەندەڵییانەیان نەدەکرد و داوێن پاکی خۆیان دەپاراست.

سەرئەنجام لاڤالێر

لە دەربارەوە پەنای بۆ سەومەعە برد

ڕەنگە سەرسام بین، ئەگەر بزانین، لە هەمان دەورەی ساڵی ١٦٧٠دا فەسادی ئەخلاقی لە دەربار–ی فەرەنسا و لە مەحفەلی ئەشرافەکانی ئەو وڵاتە پەرەی سەند.

یەکەم هەنگاویش بۆ وەدەستهێنانی کتێبێکی ئەدەبی و مێژوویی بەناوی «ئەنسکلۆپیدیا» یانی کتێبێ هەموو زانستەکانی تێدا کۆ بووبێتەوە «هەر لەو ساڵەدا بوو... هەندێ لە زاناکانی فەرەنسا چوونە خزمەتی لویی چواردەهەم، داوایان لێ کرد موافەقەت بکات کەرەسەی چاپکردنی «ئەنسکلۆپیدیا–یێک» فەراهەم بکات، بەڵام لویی چواردەهەم هەند بایەخی بە زانست نەدەدا، بە ساردییەوە، سەیری خواستەکەیانی کرد و وڵامی قەتعی نەدانەوە.

ئەگەر لویی چواردەهەم موافەقەی لەسەر خواستی دانیشمەندە فەرەنسییەکان کردبا، ئەنسکلۆپیدیای ناسراوی فەرەنسا کە پاشان بووە ئەنسکلۆپیدیای هەموو جیهان، ئەوە سەد ساڵ زووتر چاپ و بڵاو دەبووەوە، بەڵام لەبەر بایەخ نەدانی لویی چواردەهەم بەم شاکارە، سەدەیێک دواکەوت و لە ساڵی ١٧٧٢دا لە چاپ درا. لە ساڵی ١٦٧٤ نفوزی خانم مونتس پان گەیشتە دوا پلەی، لەو ساڵەدا هەزار و دووسەد بەناو کرێکار، لە ژێر چاودێری سێ لە بەرجەستەترین میعمارانی فەرەنسی لە شاری ڤەرسای خەریکی دروستکردنی قەسرێ بوون بۆ خانم مونتس پان، ئەو قەسرە دوو سەد و پەنجا ملیۆن فەرەنکی فەرەنسی تێچوو... زیادەیە ئەگەر بگوترێ، ئەم پارەیەش وەک خەرجی هەوەسبازییەکانی شا لە خەزینەی مەملەکەتەوە دەردەهێنرا... ئەم قەسرە ئەمڕۆ نەماوە چونکە پاش شۆڕشی فەڕەنسا وێرانیان کرد، ئێستا وێستگای شەمەنەفەری شاری ڤەرسایە. لاڤالێر–ی، مەحبوبە کۆنەکەی لویی چواردەهەم، کە ژنەوتی، شا، بۆ ڕەقیبەکەی، قەسرێکی ئاوها شکۆدار و جوان دروست دەکات، چەند ڕۆژێ دەستی بە گریان کرد...

ڕۆژێ هەواڵیان دایە لاڤالیر–کە خاوەن شکۆ، ماری ترز–ی مەلیکەی فەرەنسا ژنی لویی چواردەهەم، دەیەوێ بێت بۆ ماڵەکەی و چاوی پێ بکەوێ... لاڤالیر هەند

سەرسام بوو، بۆ ماوەیێکی کاتی بەدبەختییەکەی خۆی لە بیر کرد، بۆ پێشوازی مەلیکەی فەرەنسا، پۆشاکی لەبەر کرد، پاش سەعاتێ ماری ترز هاتە ماڵەکەی لاڤالیر.

لاڤالیر، بەرانبەر بەمەلیکە، تەوازوعی نواند، یانی هەردوو لای کراسەکەی گرت لە ئەژنۆوە چەمییەوە، سەری تا نزیکی زەوی دانەواند.

مەلیکەی فەرەنسا، دەستی گرت و بەرزی کردەوە، پاشان باوەشی بەگەردنی لاڤالیر کرد و ماچی کرد، ئیدی ئەو دوو ژنە، یەکێکیان مەلیکەی پایە بەرز و ئەوی دییان، بەر لەوەی سەرنجی شا ڕاکێشێ تەقریبەن خزمەتکارێکی موحتەرەم بوو. لە تەنیشتی یەکدی دانیشتن، لە بری ئەوەی قسان بکەن، فرمێسکیان ڕشت.

مەلیکەی فەرەنسا و لاڤالیر، پیویستییان بەوە نەبوو، بۆ دەربڕینی هەستەکانیان، قسان بکەن، چونکە هەردووکیان دەیانزانی بەدبەخت و مەحروومن، مونتس پان دڵی شای داگیر کردووە و ئەم دووەیش بەدبەختن. لەو ڕۆژە بەدواوە، یا لاڤالیر دەچووە ماڵەکەی مەلیکە، یا مەلیکەی فەرەنسا دەچووە ماڵی مەعشوقە کۆنەکەی هاوسەری، ئەو دوو ژنە گەلێ حەساس بوون، هەر کە یەکدییان دەبینی، دەستیان بەگریان دەکرد، خانمە نەدیمەکانی مەلیکەیش بۆ دەربڕینی هاودەردی خۆیان بەرانبەر بە ماری ترز، دەستیان بەگریان دەکرد، بۆ چارەگە سەعاتێ یا زیاتر دەگریان، ئینجا مەلیکە فرمێسکەکانی خۆی دەسڕییەوە، ئەحواڵپرسی لاڤالیری دەکرد.

بەدبەختی و مەحروومیەتی ئەو دوو ژنە، دەبا بەرانبەر بەیەک دوژمنی خوێنخۆری یەکدی بن، کەچی وەکو دوو خوشکیان لێهاتبوو، خانم «دوسوین یێ»ی نووسەری ناسراوی فەرەنسا، کە ناوبانگی جیهانیی هەیە، نووسیویەتی: «تا ئەو ڕۆژەی لاڤالیر چووە سەومەعە، هەموو ڕۆژێ دەچووە لای مەلیکە، یا مەلیکە دەچووە ماڵەکەی...»

ورده ورده قەسرەکەی مونتس پان خەریک بوو لەسەر خەزینەی مەملەکەت تەواو دەبوو، لاڤالیر زیاتر هەستی بە عەزاب دەکرد، ئیدی تەحەمولی نەما بڕیاریدا نەک تەنها لە دەربار–ی فەرەنسا بچێتە دەرێ، بەڵکو ژیانی ئەم دونیایە تەرک بکات، پاشماوەی تەمەنی لە سەومەعەیێکدا بەسەر ببات.

یەکێ لە ڕۆژەکانی مانگی مارسی ساڵی ١٦٧٤، لاڤالیر بە گالیسکەیێکی کرێ،

بەرەو سەومەعەی «کرمل» ڕۆیشت ئەو سەومەعەیەی کە تیپێکی مەزهەبی بەناوی «کرمل» دروستیان کردبوو، لەوێدا داوای کرد تەرکی دنیا بکات ئەو خانمەی بەڕێوەبەری سەومەعەکە بوو، لە ناوی پرسی، هەرکە ژنەوتی کە لاڤالیر-ی مەحبووبەی شایە و گوتی: خانم لەم سەومەعەیەدا تەرکی دنیا دەکەن، یا دەبێ کچی پاکیزە بن (کچێنیدار بن) یا ژنی مێرددار بێت، مەبەستم لە ژنی مێرددار ئەو ژنەیە کە بەعەقدی شەرعی هاوسەری پیاوێک بێت، ئێوە هیچ کام لەم دووە نین، بۆیە ناتوانم لەو سەومەعەیەدا قبوڵتان بکەم.

لاڤالیر، دەستی بەگریان کرد و پاڕایەوە قبوڵی کەن، بەڵام ئەو ژنەی بەڕێوەبەری سەومەعەکە بوو ژنێکی جددی و خاوەن یەک قسە بوو، گوتی:خانم داواکەتان قبوڵ ناکرێ، مەگەر تەنها بەمەرجێک، ئەویش بۆ کارمەندانی ئەو سەومەعەیە بسەلمێنی کە پەشیمانیت، بەڕاستی دەتەوێ تەمەنی خۆت وەقفی خزمەتی خواوەند بکەیت...

لەو ڕۆژە بەدواوە، هەموو ڕۆژێ لاڤالیر دەچووە سەومەعەکەی کرمل لە نوێژخانەی سەومەعەکەدا بەرانبەر بەخاچ چۆکی دەخستە سەر زەوی دۆعای دەخوێند و دەگریا، هەرکە خانمی بەڕێوەبەری سەومەعەکە، یا خانمێکی بەرجەستەی ئەو دێرە بە تەنیشتیا تێپەڕیبا، دامێنی دەگرت و دەپاڕایەوە، لە سەومەعەکەدا قبوڵی کەن، سەر ئەنجام خانمی بەڕێوەبەری سەومەعەکە قبوڵی کرد، کە ئەو ژنە بەدبەخت و پەشیمانە لەو سەومەعەیەدا قبوڵ بکات و پێی گوت: کەسانێ کە هاتنە ئەم دێرەوە پۆشاکی ژنانی ڕاهیبەیان پۆشی، لە کاتی پۆشینی کفن بەولاوە، ناتوانن لەو سەومەعەیە بچنە دەرێ.لاڤالیر گوتی: چ ئارەزوویێکی دیم نییە، جگە لەوەی بەپۆشاکی ڕاهیبەکانەوە بێمە ئەم سەومەعەیەو بە کفنیش لێرەوە بچمە دەرێ.

ڕۆژی پانزدەهەمی مانگی ئەپریل-ی ساڵی ١٦٧٤، خانمی بەڕێوەبەری سەومەعەکە، موافەقەتی لەسەر خواستەکەی لاڤالیر کرد، هەمان ڕۆژیش ئەم ژنە کەرەستەکانی خۆی ئامادەکرد تا ببێتە ڕاهیبە.

لە ڕۆژەکانی پاشتر، لاڤالیر خواحافیزی لە دۆست و ئاشنایانی خۆی کرد ڕۆژی هەژدەهەمی ئەپریل بەگریانەوە خواحافیزی لە مەلیکە کرد، ڕۆژی نۆزدەهەم چووە لای شا تا خواحافیزی لێ بکات... هەندێک دەڵێن، لویی چواردەهەم کە بۆی دەرکەوت

لاڤالیر بڕیاری قەتعیی داوە بچێتە سەومەعەکە، تا لە ژیاندا ماوە تەرکی دنیا بکات، گەلێکی پێ خۆش بوو، پێی وابوو لە شەڕی ئەو ژنە ڕزگاری دەبێ... کەچی مێژوو نووسان نووسیویانە، کاتێ پاشا خواحافیزی لە لاڤالیر کرد چاوەکانی پڕ لە فرمێسک بوون، هەمان ڕۆژ لاڤالیر چووە سەومەعە بەڵام تاڕۆژی دووهەمی مانگی ژوئینی ئەو ساڵە پۆشاکی ڕاهیبەکانی نەپۆشی، ئەو ڕۆژەی مووە درێژەکانی قژەکەی بڕی و کورتی کردنەوە پۆشاکی ڕاهیبەی پۆشی و بەناوی «لوییز» بانگ دەکرا

لە ڕۆژی دووەمی مانگی ژوین-ی ساڵی ١٦٧٤ لاڤالیر، بەڕەسمی بووە ڕاهیبە و تەرکی دنیای کرد، ئەو دەمە تەمەنی لە سی ساڵ زیاتر نەبوو، هێشتا ژنێکی گەنج و جوانیش بوو... لە سەومەعەکەدا جێی نیشتەجێبوونی بەقەولی ڕاهیبەکان ژوورێکی ئینفرادی بوو، تەختێکی یەک نەفەری و کوپەڵەیێک بۆ ئاوی خواردنەوە و لەگەنێکیش بۆ دەست و چاو شۆردن بەولاوە چ شتێکی دی لە ژوورەکەدا نەبوو.

«لوییز» خووی بەژیانی ڕازاوەی دەربار و قەسرە بە شکۆکانی سەڵتەنەتییەوە گرتبوو، کەچی بەیانییان سەعات پێنج بەخەبەر دەبووەوە تا سەعات یانزدە خەریکی عیبادەت دەبوو، ڕۆژێ دوو جار خۆراکی دەخوارد، یەکەمیان لە سەعات نۆ دووهەمیان لە چوار و نیودا، هەموو جارێکیش خۆراکەکەی هەندێ نان لەگەڵ پاقلە یان لۆبیا بوو، ئەو ژنە سی و شەش ساڵ تەحەمولی ئەو ژیانە و ڕژێمە خۆراکەی کرد، تا لە تەمەنی شەست و شەش ساڵیدا مرد...

پاش مردنی لاڤالیر، جەنازەکەیان لە گۆڕستانی سەومەعەی «کرمل»دا ناشت پاش ئەوەی سەومەعەکە لەناو چوو، بەڵام قەبرەکەی لاڤالیر و چەند قەبرێکی دی مانەوە... ئێستاش قەبرەکەی لە یەکێ لە باخچە تایبەتییەکانی پاریسدایە.

لە ساڵی ١٦٧٥ یانی ساڵێ پاش ئەوەی لاڤالیر دەرباری بەجێهێشت خانم مونتس پان هەستی کرد لویی چواردەهەم وەکو پێشوو بایەخی ناداتێ، کەمتر دەچێتە ماڵەکەی و لەوێشدا زۆر نامێنێتەوە، ئەو ژنە دەیویست شا لای خۆی بمێنێتەوە کەچی شا بیانوویەکی دەدۆزییەوە یا بەرلەوەی بچووبایەتە ماڵەکەی مونتس پان، یەکێ لە خزمەتکارەکانی ڕادەسپارد، پاش نیو سەعاتی دی بێت و بۆ کارێکی گرنگ و پەلە لەو ماڵە دەریکاتە دەرێ.

مونتس پان بۆ ئەوەی جارێکی دی خۆشەویستی لویی چواردەهەم بۆ لای خۆی ڕاکێشێ پەنای بردە بەر جادووبازان چووە لای «ڤوازن»ـی جادووگەری ناسراو، – لەم یاداشتانەدا، پێشتر ناومان هێناوە–ڕەنگە ئەم ژنە جادووبازانە نەک تەنها لە فەرەنسا بەڵکو لە هەموو دنیادا لە بێ ڕەحمی و خوێنخۆریدا بێ هاوتا بن.

لە ساڵی ١٦٨٠دا بەتاوانی جادووگەری ئەم ژنە تەوقیف کرا، باغەکەیان تەفتیش کرد «ئەسکەلت»[١]ی دوو هەزار منالیان لە باغەکەیدا دۆزییەوە، ئەم ژنە ترسناکە، لە ماوەی جادووگەرییەکەیدا، دوو هەزار منالی کوشتبوو، خوێنی ئەو منالانەی لە جادووگەرییەکەی خۆی بەکار هێنابوو...

کاتێ مونتس پان بەو ژنە جادووگەرەی گوت، شا، بایەخی ناداتێ، ترسی ئەوەی هەیە وەکو لاڤالیر لەبەر چاوی شا بکەوێ... ڤوازن گوتی: ئەگەر دەتەوێ موحیبەتی شا ڕابکێشی دەبێ لەگەڵ ئیبلیسدا پەیمان ببەستی و نوێژی ڕەش بخوێنی، خوێنی قوربانی بالق نەبوو بخۆیت و دەرخواردی لویی چواردەهەمیشی بدەی. مونتس پان ئەو پێشنیارانەی قبووڵ کرد، بەوەشەوە کە منالێ بکوژێ... مشتێ زێڕی خستە نێو دەستی ژنە جادووگەرەکە، وا ڕێکەوتن سێ ڕۆژی دی هەموو ڕۆژێ بۆ یەک بوون لەگەڵ ئیبلیس و خوێندنی نوێژی ڕەش بێتە ماڵی جادووگەرەکە...

ڤوازن، لە یەکەم ڕۆژی مەراسیمی جادووەکەدا، مونتس پان–ی بردە ژوورێکەوە پێیگوت، ڕووت بێتەوە، کراسێکی بۆ ئامادە کردبوو، لەبەری کرد، پاشان پیاوێک کە لە هاوکارەکانی بوو، هاتە ژوورێ، بە مونتس پان–ی گوت، دەبێ بە پانی و درێژی ژوورەکە، بەرانبەر بەم پیاوە هەنگاو هەڵهێنی، هەوڵی دەدا مەسافەکەی نێوان خۆی و ئەم ژنە بپارێزێ، و پێ بەسەر نووسینە موقەدەسەکاندا بنێ... ڕۆژانی دیش خانم مونتس پان هەمان بەرنامەی دووبارە دەکردەوە بەئەمری ڤوازن، مونتی پان بەجۆرێ ڕەفتاری دەکرد، ئەوپەڕی ئیهانەی بەرانبەر بە موقەدەساتی مەزهەبی دەنواند، هەموو ڕۆژێکیش مونتس پان مشتێ زێڕی دەدایە ئەو ژنە جادووگەرە لە دوارۆژدا، مونتس پان بە کراسێکی تایبەتییەوە ڕاکشابوو، هەر لەبەر چاویدا ڤوازن، منالێکی شیرەخۆرەی کوشت، بەشێ لە خوێنی منالەکەی تکانە سەر لەشی مونتس پان و

(١) هەیکەلی عەزمی: ئێسقانبەند.

بەشە خوێنەکەی دی لەنێو شووشەیەکی چکۆلەدا دایە مونتسی پان و گوتی: هەندێ لەو خوێنە بخواتەوە، پاشماوەکەیشی بباتەوە، تا هەفتەیەک هەر ڕۆژێ لەو خوێنە کە وشک دەبێتەوە، هەندێ بخاتە نێو خۆراکی لویی چواردەهەم...

مونتس پان ڕاسپاردەکانی ئەو ژنە تاوانبارەی بە دیقەتەوە جێبەجێ دەکرد، هەندێ لەو خوێنەی خواردەوە، باقیەکەیشی بردەوە تا لە ڕێی خزمەتکارەکانی لویی چواردەهەمەوە– کە پارەی زۆری دەدانێ–ڕۆیکەنە نێو خۆراکەکانیەوە.

پاش هەفتەیێک، شەوێک لویی چواردەهەم هاتە لای مونتس پان تا بەرە بەیان لەلایدا مایەوە، مونتس پان ئەو گەڕانەوەی لویی بەوە لە قەڵەم دا، کە جادووەکە کاری خۆی بینیوە، باوەڕیشی بە سیحر پتەوتر بوو، بەڵام حەقیقەتەکە ئەمەیە–جادووەکەی مونتس پان، کاری لە لویی چواردەهەم نەکردبوو، تەنها ئەوە بوو ئەو شەوە پاشا دڵتەنگ بوو، حەزی کرد، بچێتە لای مونتس پان.

لویی چواردەهەم، پاش ساڵی ١٦٧٤، کە لاڤالیر چووە سەومەعەکە، لە عەشقەکانی خۆیدا هەوەسباز بوو، بەرانبەر بەمەعشوقەکانی وەفادار نەبوو ئەگەر چی لە ڕوودا تووڕە نەدەبوو، دەریانی نەدەکرد، یەکجار داوی ئولفەتی دەپساند و ئیدی نەدەچووە ماڵەکانیان، هەروەها پاش ئەو شەوە، تا ماوەیێک نەچووە ماڵەکەی مونتس پان.

ئەو شتانەی خانم مونتس پان دەرخواردی پاشای دەدا، تا بەرەو لای خۆی کەمەندکێشی بکات، بەپێی نووسینەکانی خانم «سوین یێ» کاری لە میزاجی پاشا کردبوو، بەرانبەریشی بێ مەیل ببوو.

ڤوازن–ی جادووگەر، تەسەوری ئەوەی دەکرد، دەرمانە بەهێزەکانی دەبێتە مایەی ئەوەی پاشای فەرەنسا بەرەو لای خانم مونتس پان، بچێت بەڵام لویی چواردەهەم پێچەوانەی ئەو تەسەورەی سەلماند.

دەبێ ئەوە لەبەر چاوگرین لەو دەمەدا لویی چواردەهەم ئیدی گەنجێکی سەرکێش نەبوو، کەسێکی کاملی هەندێ لێکەوتە بوو، کوڕە گەورەکەی کە ناوی لویی بوو، کرابوو بە وەلیعەهدی فەرەنسا، گەنجێکی چوارده یا پانزده ساڵان بوو، دەیانویست ژنی بۆ بهێنن، ئەو گەنجە تائەو ڕۆژەی لە ژیاندا بوو (وەلی عەهدەکەی لویی چواردەهەم بەر لە باوکی مرد) کەسێکی خواناس و خاکی بوو، مێژوو نووسانی ئەو

دەمە دەڵێن، کوڕەکەی لویی چواردەهەم، جگە لە ژنەکەی خۆی موعاشەرەتی لەگەڵ هیچ ژنێکدا نەکردبوو، بەڵام لویی چواردەهەم بەکاریگەری دەرمانەکانی دیی خانم مونتس پان بەقەولی مێژوو نووسانی ئەو سەردەمە هێزی نوێی پەیدا کردبوو، مەیلی بۆ ژنێ دەچوو ناوی «ئان دو ڕوهان» بوو.

(ئان دو ڕوهان) ژنێکی تەمەن بیست و شەش ساڵان بوو، مێردێکی هەبوو بەناوی «بارون دو سوبینەر».

لەبەر ئەوەی ئەو ژنە مێردی هەبوو، لویی چواردەهەم گەلێ بە سرکییەوە ڕەفتاری دەکرد و ئیحترامی ئەو ژنەی دەگرت، هەمیشە هەوڵی دەدا لە دەعوەتەکانی دەربار و لە کۆبوونەوە گشتییەکاندا ببینێ، ئەگەر فرسەتێکیش ڕێککەوتبا، لەبەر چاوی خەڵکی، قسانی لەگەڵدا بکات، زۆر جاریش لە نێو باغەکەی ڤەرسایدا پیاسەی دەکرد سونگەی ئەم ڕەفتارەیشی، دەتوانین وای بخەینە ڕوو، ڕسواییە گەورەکەی مێردی خانم مونتس پان، وای لە لویی چواردەهەم کرد گەلێ وریا بێت هەوڵی دەدا لەگەڵ خانم ڕوهای دا بەجۆرێ بێ «سوبینەر»ی مێردی پێی نەزانێ.

بەڵام پاشای تەجرەبە دیدەی فەرەنسا، ئەوەی نەدەزانی کە هەموو پیاوان وەکو مێردەکەی مونتس پان نین... بەداخەوە هەندێ مێردی فەرەنسی «ئەڵبەتە لەو سەردەمەدا» پێیان خۆش دەبوو ژنەکانیان سەرنجی پاشایان ڕاکێشابا، تا بتوانن لە ڕێی ژنەکانیانەوە سوودی ماددی وەرگرن.

ئەگەر چی «سوبینەر» ئاگای لە دۆستایەتی ژنەکەی و لویی چواردەهەم بوو، بەمە قایل بوو، کەچی لە ڕوودا وای دەنواند کە ڕازی نییە، بە قەولی خانم «سوین یی» ملیۆنەها فرەنکی دەست کەوت چاکترین قەسری فەرەنسای کڕی کە پێشتر هی بنەماڵە ناسراوەکەی «گونیر» بوو، ناوی قەسرەکەی «گونیر» گۆڕدرا بەناوی «سوبینەر»

ژنانی دەربار کە بۆیان دەرکەوت «ڕوهان» کەوتووەتە بەر سەرنجی لویی چواردەهەم بەجۆرێ ئیحترامی ڕوهان-یان دەگرت، بەهەمان جۆر ئیحترامی مەلیکەی فەرەنسایان نەدەگرت. هەرکە ڕوهان دەهاتە شوێنێ هەموو لەبەری هەڵدەسان، ڕوهان دادەنیشت ئەوان هەر بەپێوە بوون، تا ئیجازەی دەدانێ دانیشن،

پاشای فەرەنسا، موڵکێکی میراتی «سوبینەر-ی» کردە میرنشین بۆ ئەوەی ڕوهان لەقەبی شازادە خانم وەرگرێ بەقەولی فەرەنسییەکان ببێتە پرنسس «ئیدی سوبینەر» بووە شازادە...

پاش ئەوەی ڕوهان بووە شازادە خانم، بەجۆرێ لووت بەرز بوو، چ بایەخێکی نەدەدایە خانم مونتس پان، دەیگوت دەبێ ئەو ژنە لە ئاستی مندا تەوازع بنوێنێ، یانی کە ئەو ژنە گەیشتە نزیکی ڕوهان، دامێنی کراسەکەی بگرێ و لە ئەژنۆوە بچەمێتەوە سەریشی دانەوێنێ. مونتس پان کە بۆی دەرکەوت، ناتوانێ بە هۆی جادووەوە ئەو ژنە لەبەر چاوی شا بخات، بڕیارێکی خەتەرناکی وەرگرت، ئەویش پاشای فەرەنسا بکوژێت. بەجۆرێ تووڕەبوون و حەسوودی، چاوی حەقیقەتبینی مونتس پان-ی کوێر کردبوو، تێنەدەگەیشت ئەگەر لویی چواردەهەم لەنێوبچێت، ئیدی نفووزی نامێنێ و ناتوانێ پاش مەرگی لویی چواردەهەم، ئەو قودرەت و دەستهاتە زۆرەی خۆی بپارێزێ، ڕەنگیشە هەر نەتوانێ ڕۆحی خۆی بپارێزێ...

ئەگەر چی لویی چواردەهەم نەدەچووە ماڵەکەی مونتس پان و هیچ پەیوەندیێکی لەگەڵدا نەمابوو، بەڵام هەر دوو سێ ڕۆژ جارێک، بۆ دیدەنی ئەو ژنە دەچوو، بەلوتفەوە هەواڵی دەپرسی، هەموو دەربارەکان دەیان زانی هێشتا مونتس پان مەحبووبەی پاشایە و ئیحترامیان دەگرت دەیانزانی دۆستایەتی لەگەڵ مونتس پاندا دەستکەوتی تێدایە، دوژمنایەتیش لەگەڵ ئەودا بەگران تەواو دەبێ...

مونتس پان، بۆ کوشتنی لویی چواردەهەم پەنای بردە بەر ڤوازنی جادووگەر داوای لێ کرد زەهرێکی بۆ فەراهەم بکات، شوێنەوار جێ نەهێڵێت. ڤوازن لە مونتس پان-ی پرسی، ئەو زەهرە بۆچی بەکاردەهێنێ؟

مونتس پان گوتی بۆ پیاوێکی گرنگ و ناسراو بەکاری دەهێنم ڤوازن، وەکو جادووبازەکانی ئەو سەردەمە، وەک کیمیازانێک و پزیشکێ، حیسابی بۆ دەکرا، گوتی: خانم، ئەو ژەهرەی بخورێت، شوێنەواری لە لەشدا جێ دەهێڵێ، پاش تەشریحی جەنازە، پزیشکەکان بۆیان دەردەکەوێ ژەهر خوارد کراوە. بەڵام ئەگەر لە ڕێی دوورەوە دوژمنەکەت بکوژی، هیچ شوێنەوارێ لە لەشیا جێ نامێنێ، هیچ کەسێ نازانێ دوژمنەکەی ئێوە بە چ جۆرێ کوژراوە!!

مونتس پان لەلای ژنە جادووگەرەکەدا ئیعترافی کرد، دەیەوێ لویی چواردەهەم بکوژێ، ڤوازن، ئەگەر چی ژنێکی تاوانبار و بێ ڕەحم بوو، کاتێ کە ئەم قسەیەی بیست لەرزی لێ نیشت و گوتی: خانم ئەم کارە پڕ کێشەیە و خەرجی زۆریشی دەوێ... مونتس پان گوتی: من ئامادەم ئەم بڕە پارەیەت بدەمێ.

ڤوازن گوتی: خانم دەبێ ئەم بڕە پارەیە بەر لە مەرگی لویی چواردەهەم بدەیت.

مونتس پان لەبەر حەسوودی و تووڕەیی ئیرادەی لە دەست دابوو، گوتی: سبەینێ ئەم بڕە پارەیەت دەدەمێ، پاش مردنی لویی چواردەهەم سەد هەزار لیرەی دیشت دەدەمێ...

قیمەتی لیرەی فەرەنسی لەو دەمەدا بەرانبەر بە دە فرەنکی ئەمڕۆ بوو. خانم مونتس پان ئامادە بوو بۆ کوشتنی لویی چواردەهەم زیاتر لە ملیۆنێ فرەنکی ئەمڕۆ بداتە ئەو ژنە جادووگەرە.

لە ڕۆژی پاشتر، هەڵگرتنی ئەم هەموو پارەیە قورس بوو، بە چەند هاتوچۆیەک مونتس پان ئەو پارەیەی دایە ئەو ژنە جادووگەرە، ئەوجا ژنە جادوگەرەکە لە مۆم پەیکەرێکی لە شێوەی لویی چواردەهەم دروست کرد، سێ کەسی هاوکاریشی کە یەکێکیان کەشیش بوو، ڕایانی سپارد کار لەسەر ئەو پەیکەرە بکەن

جۆری کارکردن لەسەر پەیکەرەکە، وەک خانم ڤوازن پاش دەستگیرکردنی لە ساڵی ١٦٧٩دا ئیعترافی کرد، کە دیوار و بنمیچی ژوورەکە بەقوماشی ڕەش داپۆشن بەدوو شاپلیتە ژوورەکەیان ڕۆشن دەکردەوە، پەیکەرە مۆمییەکەی لویی چواردەهەمیان لەنێوان هەردوو شاپلیتەکەدا دانا، ئیدی ئەو سێ کەسە دەستیان بەوێرد خوێندن دەکرد.

ئەگەر کەسێک بچووبایەتە ئەو ژوورە، ئەو کەسانەی لە وێدا دیبا، یەکسەر تووشی ترس دەبوو، ئەو سێ کەسە پۆشاکی ڕەشیان پۆشیبوو ماسکیان لە شێوەی کاسە سەردا ناوەتە ڕوخساریان، بەرانبەر بەپەیکەرە مۆمییەکەی لویی چواردەهەم وێردیان دەخوێند.

ناوەڕۆکی وێردەکان، هەر هەمووی دژ بەئسوڵ و فرووعی مەزهەبی مەسیح بوو، ئەو سێ کەسە بەردەوام شتگەلی کفرئامێزیان دەهێنایە سەر زمان.

بەرنامەی کارەکەیان وابوو، دەبا چل ڕۆژ لەو وێردەیان خوێندبا، لەو ژوورەدا بە تەقسی تایبەت، ئەو وێردانەیان خوێندبا، لە ڕۆژی چلەمدا دەبا یەکێ بەپۆشاکی ڕەش و ماسکی کاسە سەرەوە بێتە نێو ژوورەکە ئەویش وێرد بخوێنێ و کفر بکات پاشان سووزنێکی درێژ بگرێتە دەست لەو شوێنەی دڵی پەیکەرەکەی تێدایە بیچەقێنێ، هەرکە سووزنەکە ڕۆچوو، کەسی لەبەر چاو گیراو لە هەر شوێنێکدا بژێت، دەستبەجێ دەمرێت، ئەمە بوو چۆنیەتی دوژمن لە دوورەوە کوشتن (ئەڵبەتە بەپێی باوەڕی جادووگەرانی ئەو سەردەمە).

بۆ ماوەی بیست و حەوت ڕۆژ، ئەو بەرنامە نەگریسە بەردەوام بوو، لە ڕۆژی بیست و هەشتەمدا بەئەمری خانم مونتس پان ئەو بەرنامەیە وەستا، چونکە لویی چواردەهەم لە ڕوهان دوور کەوتبووەوە.

سونگەی دوورکەوتنەوەی لویی چواردەهەم لە ڕوهان ئەوە بوو، دیدارەکانیان ڕەسمی و ماندوو بەخش بوو، کچێکی دی سەرنجی لویی چواردەهەمی ڕاکێشابوو ئەو کچە ناوی «فونتانژ» بوو، کەچی مونتس پان ئەمەی وا لەقەڵەم دا کە گوایە جادووەکەی کاری خۆی بینیوە، بۆیە پاشا دەستبەرداری ڕوهان بووە. خانم مونتس پان گەلێ خۆشحاڵ بوو کە لویی چواردەهەم دەستی لە ڕوهان کێشاوەتەوە بەڵام هەر کە زانی دووچاری ڕەقیبێکی تر بووەتەوە، ئاهێکی قووڵی هەڵکێشا... «فونتانژ» لە هەموو ڕەقیبەکانی پێشتری مونتس پان خەتەرناکتر بوو تەمەنی لە هەژدە ساڵ زیاتر نەبوو، لویی چواردەهەم پێی دەگوت: فونتانژ، بینینی ڕوخسارە مەعسووم و پاکیزەکەی تۆ، منی شێت کردووە.

مونتس پان لەوە گەیشت ئەم کچە بەزوویی لەبەر چاوی شا ناکەوێت دووریش نییە، بەزوویی بۆ هەمیشە ببێتە مەحبووبەی ڕەسمی شا، هەر بۆیە داوای لە ڤوازن کرد لە ڕێی دوورەوە «فونتانژ» بکوژێ. ڤوازن گوتی: خانم لە ڕێی دوورەوە ناتوانرێ ژنێک بکوژرێت، بەڵام من دەتوانم، بەهۆی ژەهرەوە ژنە ڕەقیبەکەتان لە نێو ببەم.

مونتس پان هیچ کەسێکی نەبوو تا لەڕێی ئەو کەسانەوە «فونتانژ» ژەهر خوارد بکات، بۆیە لە ڤوازن داوای چارەسەری کرد.

ئەو ژنە دێو سیفەتە جادووگەرە، دەیزانی کوتاڵ فرۆشەکان دەچنە هەموو

مالێکەوە، تەنانەت بۆیان هەبوو بچنە کۆشک و قەسری سەڵتەنەتی، ڤواژن گوتی: من لە ڕێی کوتاڵی کوتاڵفرۆشەکانەوە ئەم ژنە ژەهراوی دەکەم...

کوتاڵفرۆشەکانی ئەو دەمە، کۆگایێکی گەڕۆک بوون، جگە لە قوماشی ئاوریشم و پەشم و جۆرەها تۆڕ و دوگمە و دەستکێشیان، بەنەقد و بەقەرز دەفرۆشت، زۆربەشی بەنەقد و بەقسط دەفرۆشرایە خانمان، هەڵگرتنی ئەو کالآنە هەند قورس نەبوو، دوو یا سێ کەس دەکەوتنە ڕێ، هەریەکەو کۆڵە پشتێکی پێبوو. ئەو ژنە تاوانپیشەیە، دوو کەسی لە هاوکارانی خۆی کردە کوتاڵ فرۆشی گەڕۆک، تابیاننێرێتە ماڵەکەی «فونتانژ» تا کوتاڵەکانی خۆیان بخەنە بەر سەرنجی ئەو خانمە، ئەو ژنە جادووگەرە هەموو کوتاڵەکانی ژەهراوی کردبوو. هەرکە فونتانژ دەست لەو کوتاڵانە بدات، ئەوا دەستی بەژەهر ئاڵوودە دەبێ و دەمرێ.

مێژوو نووسێکی ئیتاڵی بەناوی «پریمی ویسکونتی» دەربارەی خانم مونتس پان و فونتانژی جێنشینی و بەپێی بینینەکانی خۆی هەندێ شتی نووسیوە، وەک دەڵێ بەچاوی خۆی بینیویەتی لێرەدا هەندێ لەو نووسینانەی دەگوازینەوە.

ئەم مێژوو نووسە ئیتاڵییە دەڵێ: ئەمڕۆ لە قەسری ڤەرسایدا خانم مونتس پان-م بینی لە گالیسکەکە دادەبەزی، قەڵەوی ئەو ژنە سەرسامی کردم خانم مونتس پان، ئێستاکێ ژنێکی چڵ ساڵەیەو ئەوەندە قەڵەو بووە هەرکە لە نێو گالیسکەکەدا دادەنیشێ، تەقریبەن هەموو جێیەکە دەگرێ مەگەر بەزەحمەت کەسێکی تر بتوانێ لە تەنیشتی دانیشێ "ئەمڕۆ خانم مونتس پان-م بینی، لە گالیسکەکە هاتە خوارێ، سەیرم لێهات ڕانی ئەو ژنە لە ناوقەدی من ئەستوورترە. چۆن دەبێ قبوڵ بکرێ پاشایێکی وەکو لویی چواردەهەم کە خۆی بە نیوە خوا دەزانێ، کچێکی جوانی دڵگیری وەک فونتانژ لە خۆی دوور خاتەوە و لەگەڵ کەسێکی وەک مونتس پان بسازێت!"

لە شوێنێکی دیدا، بەچاوی خۆی بینیویەتی ئاوها نووسیویەتی:

"ئەمڕۆ خاوەن شکۆ، لویی چواردەهەم چووە شکار، هەموو دەربارییەکان لەو شکارەدا بەشدارییان کردبوو، فونتانژ-یش یەکێ بوو لە بەشداربووان، پۆشاکەکانی پێکهاتبوو لە کراسێکی جوان، بەڵام ئەوەی زیاتر جوانی کردبوو، لە بری ئەوەی

شەبقە لەسەر نێ، گیسووەکانی بەچەند پەڕێک ڕازاندبووەوە، شەبقەکەیشی دادابووەوە پشتی سەری، شەبقە حەسیرییە گەورەکەی، وەک سوپەڕێ بەپشتییەوە چەسپیبوو، پاشای فەرەنسا گەلێ ئەو ئارایشتەی بەدڵ بوو، تکای لێ کرد تا ڕۆژئاوای ئەو ڕۆژە ئەو ئارایشتە نەگۆڕێ.

لە شوێنێکی دیدا، هەمان مێژوو نووس نووسیویەتی:

«ڕۆژی پاشتر، هەموو خانمەکانی دەربار لاسایی مۆدێلی ڕۆژی پێشتری فونتانژ-یان دەکرد».

«ئارایشتی فونتانژ، لە پاریسەوە ڕووی کردە ویلایەتەکان، لەوێشەوە بۆ دەرەوەی وڵات، لە هەموو شوێنێکدا، ئەم جۆرە ئارایشتە بەناوی فونتانژەوە بوو...»

«ژیانی پڕ لە عەیش و نۆشی دەربار-ی فەرەنسا، کەچووبووە نێو ئەشرافەکانی فەرەنسا، ڕێچکەی بۆ خۆی کردەوە، خۆی گەیاندە ئیتاڵیا، ئەشرافەکانی ئەوێش، بۆ لاسایی کردنەوەی فەرەنسییەکان کاتەکانی خۆیان بەعەیش و نۆش بەسەر دەبرد، هەندێ لە ئەشراف و مەلاکەکانی ئیتاڵیا، سامانی خۆیان لە ڕێی عەیش و ڕابواردندا دایە بەر با»

بەهەرحاڵ، خانم مونتس پان دەیبینی فونتانژ، هەموو ڕۆژێ بەر لە ڕۆژی پێشتر، لە دڵی شادا زیاتر جێی خۆی دەکاتەوە، بڕیاری دا بەژەهر لە نێوی ببات، بەڵام بەر لەوەی ئەم کچە گەنج و جوانە، بەژەهرەکەی مونتس پان، بچێتە دنیاکەی دی، لە ڕۆژی ١٣ی ژانویی ساڵی ١٦٨٠دا، خەبەرێکی سەیر و چاوەڕوان نەکراو، لە ڤەرسای و پاریسدا دەنگدانەوەی پەیداکرد و گوتیان: ژنێکی جادووگەر بەناوی ڤوازن دەستگیر کراوە و ئیعترافی کردووە، چەند خانمێکی ناسراویش دەسگیرکراون و هەندێکیشیان ڕایان کردووە، هەروەها چەند پیاوێک لە ئەشرافەکانیش بەئیعترافی ڤوازن حەپس کراون...

ئەم قاوە ڕاست بوو فوازنی جادووگەری تاوانباری ناسراو، کەوتە چنگی عەدالەتەوە.

لەو سەردەمەدا، تاوانبارێ، بەتایبەتی تاوانبارێکی گەورە گرفتار با دەخرایە ژێر ئەشکەنجەوە، تا بەتەواوی ئیعترافی لەسەر گوناهەکانی خۆی و ئەو کەسانەی

هاوکاری کردوون دەکرد، ڤوازن، خرایە ژێر ئەشکەنجەوە، نەک تەنها هاو پیشەکانی خۆی «یانی جادووگەران»ی خستەڕوو، بەڵکو ناو ناونیشانی هەموو ئەو کەسانەی درکاند کە بۆ جادووگەری و ژەهر هاتبوونە لای، لەوانە باسی خانم مونتس پان–ی مەعشووقەی ڕەسمی شای کرد، کە چەند جارێ بۆ جادوو و ژەهر هاتووەتە لای.

پۆلیسی فەرەنسا، لە مونتس پان نەدەترسا، چونکە دەیزانی ئیدی ئەو ژنە نفووزە ڕابردووەکەی نەماوە، بەڵام لە شا دەترسا، ئاگایان لەوەبوو ئەگەر شا بزانێت، لە موحاکەمەی جادووگەراندا، ناوی مەعشووقە کۆنەکەی بێتە ناوانەوە، بەجۆرێ تووڕە دەبێ، ڕەئیسی پۆلیس و هەموو حاکمەکان دەخاتە زیندانەوە...

ڕەئیسی پۆلیسی فەرەنسا هەوڵی دەدا لە موحاکەمەکەدا و لە هیچ دانیشتنێکدا ناوی مونتس پان نەهێنن، تا ڕیسوایی بۆ لویی چواردەهەم دروست نەبێت.

ئەو دادگایەی ڤوازن و جادووگەرەکانی دیی موحاکەمە دەکرد، دادگاییەکی نهێنی بوو، بەر لە هەمووان حوکمی ڤوازن–یان دا کە بە زیندوویی لەنێو ئاگردا بیسووتێنن، ڕۆژی بیستەمی مانگی فوریێ، ساڵی ١٦٨٠، ئەو ژنە لە مەیدانی «گرە»ی پاریس لەنێو خەرمەنی ئاگردا سووتێنرا.

پاش ئەو سی و یەک جادووگەر کە بەئیعدام حوکم درابوون و هەندێکیان هەر بەزیندوویی و لەهەمان مەیداندا سووتێنران. تا دوو مانگیش پاش سووتاندنی ڤوازن، پاریسییەکان هەر دوو سێ ڕۆژ جارێک سەیری ئیعدام کردنی یەک یا چەند جادووگەریان دەکرد...

لەبەر ئەوەی ناوی مونتس پان–یان لە هیچ شوێنێکدا نەبرد، ئەو ژنە هەناسەیێکی هەڵکێشا، خۆی ئامادەکرد بۆ لەناو بردنی فونتانژ، کە لویی چواردەهەم لەقەبی دوشش–ی پێدابوو.

حەقیقەتیش ئەمەیە، ڕەئیسی پۆلیسی فەرەنسا و مەئموورەکان تەحقیق و حاکمەکان جورئەتی ئەوەیان نەبوو، بە لویی چواردەهەم بڵێن کە مەعشووقە ڕەسمییەکەی، سەر و سەودایی لەگەڵ جادووگەراندا هەیە، جگە لە دەرمانی جادووگەری ژەهریشی لێ وەرگرتبوو...

ئەوانە دەیانزانی، لویی چواردەهەم پاشایێکی گەلێ مەغروور و خۆویستە،

ئابڕووی لە ئاست میللەتی فەرەنسا، لە دەربارەکانی دەرێدا دەتکێ... ئەگەر ڕاپۆرتێکیش دەرحەق بەمونتس پان ئەگەر چی نهێنیش بێ، بدرێتە لویی چواردەهەم، مومکینە ئەو کارە بەنیەت خراپی لە قەڵەم بدات و بڵێت: گریمان مونتس پان پەیوەندی لەگەڵ جادووگەرەکاندا هەیە و ژەهریان لێ دەستێنێت نابێ ئیوە ئەم ڕاپۆرتە ئامادەکەن و بیگەیننە من، بەڵکو ئەرکتان ئەوەبوو، پەردەپۆشی کەن...

لەبەر ئەوەی چ کەسێ ئاگای لە پەیوەندی خانم مونتس پان و جادووگەران نەبوو، شایش، ئاگای لەم مەوزووعە نەبوو، مونتس پان بڕیاری دا لە هاوینی ساڵی ١٦٨٠دا، وردە وردە خانم فونتانژ ژەهر خوارد بکات ئەو ژەهرەیش پێکهاتبوو لەو ژەهرەی کە یەکجارەکی ئینسانی نەدەکوشت بەڵکو وردە وردە ژەهراوی و لاوازی دەکرد و ئەوجا دەیکوشت، بۆیە دەوروبەری ژەهر خواردوو، بیریان لەوە نەدەکردەوە، ژەهر خواردوو کرابێ، پێیان وادەبوو بەمەرگی ئاسایی مردووە.

لە مانگی ژوئیەی ساڵی ١٦٨٠فونتانژ، بەهۆی نەزیفێکی ڕیخۆڵەوە لەنێو جێدا کەوت، پاش چەند ڕۆژێ باش بووەوە، ئەگەرچی لاواز بوو، بەڵام دەیتوانی بەکۆمەکی کەسانی دی بەڕێوە بڕوات.

هەرکە هەندێ هێزی هاتەوە بەر خۆی، جارێکی دی دووچاری خوێنڕێژی ڕیخۆڵەکانی بووەوە، ئەم جارەیان بیمارییەکەی زیاتر لە جاری پێشوو درێژەی کێشا.

مونتس پان، سەرەتا دەیویست لەڕێی کوتاڵ و دەستکێشی ژەهر ئاڵوودەوە لە نێوی ببات، لەم نەخشەیەی پاشگەز بووەوە، بڕیاری دا ژەهری دەرخوارد بدرێ... دووکەسی لە خزمەتکارەکانی فونتانژی بەکرێ گرت پارەی چاکی دانێ تا وردە وردە ژەهر دەرخواردی فونتانژ بدەن... ئەوانیش مانگی جارێ، ژەهرەکەیان تێکەڵی شیر، یا، شەراب، یا خۆراکەکەی دەکرد، بەم شێوەیە، فونتانژی بەدبەخت، بەر لەوەی بمرێ یانزدە جار تووشی خوێنڕێژی داخلی بوو...

لە هەموو ئەو ماوەیەدا، پزیشکەکان موعالەجەیان دەکرد، تەنانەت خودی پزیشکەکەی شا، پێی وابوو تووشی ئیسهالی خوێن بووە، بەڵام بۆ جاری یانزدەهەم کە فونتانژ بیمار بووەوە، پزیشکێکی نەمساوی، بە ڤەرسایدا تێدەپەڕی، فونتانژی

فەحس کرد و گوتی: ئەم ژنە ژەهر خوارد کراوە، پاشانیش پزیشکە فەڕەنسییەکان ئەم بۆچوونەیان سەلماند.

ئیدی ئەو ژنە گەنجە، لەنێو نوێنی نەخۆشی هەڵنەسایەوە، لە ٢٨ی مانگی ژوئێنی ١٦٨١دا، پاش یانزدە مانگ دەرد و ناڵە، مرد، بەڵام بەر لە مردنی تێگەیشتبوو ژەهر خوارد کراوە، گوتی: مونتس پان منی ژەهر خوارد کرد...

ئەو پزیشکانەی بەڕانمای پزیشکە نەمساوییەکە فونتانژ–یان فەحس کرد، زانییان ژەهر خوارد کراوە، ناچار بوون ئەم مەوزووعە بگەیەننە ڕەئیسی پۆلیس تا تەحقیق بکەن و بزانن، بکوژ کێیە...

هەرکە ڕەئیسی پۆلیس، ئەم هەواڵەی لە پزیشکەکانەوە بیست زانیی، بکوژی ئەو ژنە بەدبەختە مونتس پان–ە. جگەلەوەی، مونتس پان غیرەی لە مونتانژ دەکرد، ڕەئیسی پۆلیس لە تەحقیقی لەگەڵ جادووگەرەکاندا بۆی دەرکەوت کە مونتس پان جگە لە وەدەستهێنانی ژەهری جۆراو جۆر، جۆرێ ژەهری وەدەست هێناوە، وردە وردە ژەهر خواردوو تووشی خوێنڕێژی داخلی دەکات و دەیکوژێت، هەمان ژەهریشە کە دەرخواردی فونتانژ کراوە...

ڕەئیسی پۆلیس، پێشبینی ئەوەی دەکرد، ڕەنگە بکەوێتە بەر غەزەبی شا، بەڵام هەر چووە لای لویی چواردەهەم ڕووداو و پەیوەندییەکانی مونتس پان–ی لەگەڵ جادووگەران و تەنانەت وەدەستهێنانی ژەهر لە ئەوەلەوە تا کۆتایی بۆ باس کرد...

لویی چواردەهەم بە بیستنی ئەم ڕیپۆرتاژە گەلێ موتەئەسیر بوو، بڕیاری دا هەرچی بەڵگە هەیە پەیوەست بێ بەم مەوزووعە، کە لە تەحقیقدا لە جادووگەران وەدەستیان هێناوە و تۆمار کراون هەموو ئەمانە لە قەڵایەکی دەوڵەتی بەئەمانەتی بسپێرن.

خاڵێکی دی، دەبێ باس کرێت، ئەوەیە، ئەگەر چی لویی چواردەهەم دەیزانی، ئەگەر ئەم بەڵگەنامانە ڕۆژێ بڵاوبێتەوە ڕسواییێکی گەورە دروست دەکات، کەچی بڕیاری لەنێوبردنی ئەو بەڵگەنامانەی نەدا، چونکە لەو بەڵگەنامانەدا، جگە لە ناوی مونتس پان، ناوی هەندێ لە گەورە پیاوان و ئەشرافەکانی فەرەنسایشی تیابوو، لویی چواردەهەم دەیویست، ئەو بەڵگەنامانە لەنێو نەچێت، ئەگەر ڕۆژێ ئەو گەورە پیاو و

ئەشرافانە سەرکێشییان کرد، پەنا بەو بەڵگەنامانە، بیانسپێرێتە جەلاد، یا بەزیندوییەتی بیانسووتێنێ.

ئەگەر ناوی گەورە پیاوان و ئەشرافەکانی فەرەنسا لەو بەڵگەنامانەدا نەهاتبا، ئەوە حەتمەن لویی چواردەهەم بڕیاری دەدا بیانسووتێنێ هەر بەڵگەیەک ناوی مونتس پان–ی لەسەر بوو، بەدەستی خودی لویی چواردەهەم لەنێو چوون... لویی چواردەهەم بەڵگەنامەکانی لە پۆلیس وەرگرت، ئەوەی ناوی مونتس پان–ی تیابوو، لەنێو سۆپای نێو دیواردا سووتاندی و بوونە خۆڵەمێش...

چاک دەیزانی، خەڵکی، بەتایبەتی سەلاتینەکانی دی ئەگەر تێبگەن مەحبووبە ڕەسمییەکەی شا، ژنێکی جادووگەری ئینسان کوژە، ئەوە ئابڕووی دەچێت لەکاتێکدا خۆی بەنیوە خوا لە قەڵەم دەدا... جگە لە سەرگەرمییەکانی، سیاسەتمەدار بوو، دەیزانی ئەو بەڵگەنامانەی ناوی گەورە پیاوان و ئەشرافەکانی تیادایە، ڕۆژێ بەکەڵکی دێت، هەر بۆیە ئەمری کرد لە یەکێ لە قەڵاکانی دەوڵەتیدا بیانپارێزن... ئەو بەڵگە نامانە ماوەیێک لە قەڵای «ڤن سن» بوون، پاشان گوازرانەوە بۆ قەڵای «باستیل» تا کۆتایی حکومەتی سەڵتەنەتی فەرەنسا هەر لەو قەڵایە مانەوە

ماوەی سەد و هەشتا ساڵ، ئەو بەڵگەنامانە، بەنهێنی مانەوە بەقەولی کەسانی ئەو سەردەمە، «وەک نهێنییەکانی دەوڵەت حیسابی بۆ دەکرا» تا شۆڕشی فەرەنسا بەرپابوو، شۆڕشگێڕەکان لە ساڵی ١٧٨٩دا هێرشیان کردە سەر قەڵای باستیل و وێرانیان کرد، ئەو بەڵگەنامانە کەوتە دەست شۆڕشگێڕەکان، میللەتی فەڕەنسا بە سەرسامییەوە سەیری تاوانەکانی مونتس پان–ی مەعشووقەی لویی چواردەهەم–یان دەکرد، کە چەند منداڵێکی حەرامزادەی بۆ لویی چواردەهەم زاندبوو، هەر ئەو بەڵگانەیە بناغەی ئەو یاداشتانەی ئێمە، لەو بەشانەی کە پەیوەستە بەتاوانەکانی مونتس پان...

دوور نییە، ئەو تاوانانەی ئەو ژنە بێ ڕەحمە کردوونی، گەلێ زیاتر بێ لەوەی ئێمە باسمان کردووە، ڕەنگە لەو نووسینانەی کە بەدەستی لویی چواردەهەم لەناو چووبن، گەلێ تاوانی گەورەتری لەناودا بووبێ، بەڵام لەبەر ئەوەی ئێمە لەو بارەیەوە هیچ بەڵگەیەکمان بەدەستەوە نییە، ناتوانین چ شتێ بڵێین...

لویی چواردەهەم دڵنیا بوو، فونتانژ بەدەستی مونتس پان کوژرا، بڕیاری دا جەنازەی مەعشووقەکەی بەبێ تەشریح بەخاک بسپێرن، تا ڕسوایی نەیێتە گۆڕێ، خۆیشی لەسەر جەنازەکەی فونتانژدا ئامادە بوو، گریا، ئەو ژنە بەدبەختە کە گیانی سپارد «جەنین-ێک» لە سکیدا بوو پاش کوژرانی فونتانژ لویی چواردەهەم بەجۆرێ لە مونتس پان توورەبوو ئەگەر جوامێری پاشای فەرەنسا نەبوایێ، هەروەها ترسیشی لە ڕسوایی نەبایێ، ئەوا تەسلیمی جەلادی دەکرد، وەکو جادووگەران، بەزیندوویەتی دەیانسووتاند، بەڵام لویی چواردەهەم بەخۆڕسک جوامێر بوو، نەیویست ژنێ پێشتر مەعشووقەی بووە و دایکی مناڵەکانیەتی، تەسلیمی دادگای بکات، بەزیندوویەتی بیسووتێنن.

مەرگی مەلیکەی فەرەنسا و
ژنهێنانە سەیرەکەی لویی چواردەهەم

لەو سەردەمەدا قودرەت و سامانی لویی چواردەهەم گەیشتبووە چڵە پۆپە، بەبێ دوودڵی، ئەو پیاوە گەورەترین پاشای ئەوروپا بوو...

سەردارەکانی لە هەموو جەنگەکاندا سەردەکەوتن، کەشتییە جەنگییەکانی، هەمیشە هێرشیان دەبردە سەر کاروانی کەشتییەکانی ئینگلستان، ماڵ و موسافیرەکانی ئینگلیزی بەتاڵان دەبرد، هەموو مانگێ لە نێوان کەشتییە جەنگییەکانی ئینگلیز و فەرەنسا جەنگ ڕووی دەدا...

قەسری ڤەرسای، بارەگای لویی چواردەهەم بوو، لەو دەمەدا هەند بەشکۆ بوو، هەرگیز لە دەورەکانی دیدا نەدەگەیشتنە ئەو پایەیە، هەموو جوانکارییە ڕەسەنەکانی ئەو قەسرە، کە ئێستا لە پاریسدا دەبینرێ هەمووی هی ئەو سەردەمەیە. سەڵتەنەتی فەرەنسا، گەلێ بەهێز بوو ڤەرسای نە، تەنها ببووە دڵی فەرەنسا، بەڵکو ببووە دڵی ئەوروپا، لە هەموو وڵاتە گەورەکانی جیهانەوە، تەنانەت لە ئێرانیشەوە سەفیر نێردرایە دەرباری لویی چواردەهەم...

ئەخلاقی عمومی لە چینی ئەشراف و ئەسڵیزادەکان گەلێ فاسید بوو فەسادی ئەخلاق، لە دەرباری فەرەنسا لەنێو ئەشراف و ئەسلیزادەکانی شاری پاریس (ئەڵبەتە لە مەحفەلی ئەشرافی ئەو شارە) لە شاری لوط بەدتر بوو.

پێشتر گوتمان، مونتس پان، بڕیاری دابوو، ژنێ بەکرێ بگرێ بۆ ئەوەی مناڵە حەرامزادەکانی پەروەردەکات، ژنێکی گەنج، بێوەژنی «ئیسکارۆنی» شاعیری ناسراوبوو، مناڵەکانی بەخێو دەکرد... بێوەژنەکەی «ئیسکارۆن» نەک تەنها ژنێکی جوان و هۆشمەند بوو، بەڵکو ژنێکی چاکەکار و خواناس بوو، پاش ئەوەی فونتانژ بەدەستی مونتس پان جوانەمەرگ بوو، ئەو بێوەژنە گەنجە کەوتە بەر سەرنجی لویی چواردەهەم شا، وەک ژنێکی خزمەتکار ئەو ژنەی دەبینی، دڵنیا بوو هەرکە ئیشارەتێکی بداتێ، ئەو ژنە تەسلیم دەبێ، بەڵام ئەو ژنە گەنج و بێوەژنە گەلێ ڕێزی لە شا دەگرت، ملیشی بۆ عەشقی شا کەچ نەدەکرد ڕۆژێ شا، پرسیاری لێکرد: لە

کوێوە دەبێ، بێینە ژوورەکەتان؟ بێوەژنەکە وڵامی دایەوە: خاوەنشکۆ، تەنها لە ڕێی کلێساوە... لە کاتێکدا ئەم قەسەیەی بە شا گووت، ماوەیێک بەسەر مەرگی «ماری ترز»ی کچی پاشای ئیسپانیا و ژنی لویی چواردەهەم تێپەڕیبوو. پاشانیش مەعلوم نییە، چ هەڵەیەک لە گۆڕیدایە، هەندێ لە مێژوو نووسان ئەم قسەیان لە زاری مەعشوقەی «فردریکی گەورە»وە تۆمار کردووە و دەڵێن ڕۆژێ ئەو پاشایە بەو کچەی گوت کە خۆشیدەویست لە چ ڕێیەکەوە دەبێ بێینە ژوورەکەتان؟

ئەویش گووتی: لە ڕێی کلیساوە.

یانی لە ڕێی زەواجەوە. بەڵام حەقیقەت ئەوەیە ئەم گووتەیە هی بێوەژنەکەی «ئیسکارون-ە» ئەم خانمە ناوی «دومن تنون» بووە هاوسەری شا، تا ئەو ڕۆژەی لویی چواردەهەم مارەی ئەو ژنەی نەبڕی، بەهیچ شێوەیەک نەیتوانی لە ژوورەکەی نزیک بێتەوە، بەرلەوەی (ماری ترز)ی مەلیکە بمرێ، لویی بێوەژنەکەی ئیسکارون-ی خۆشدەویست، پارچە زەوییێک بەناوی «من تنون»ی پێ بەخشی هەر لەنێو ئەو پارچە زەوییەدا قەسرێک هەبوو.

کاتێ هەواڵیان بە خانم مونتس پان دا کە شا، پارچە ئەرزێک و قەسرێکی بەو ژنە بەخشیوە، بەسەرسامییەوە هەردوو دەستی بەرز کردەوە و گوتی: سەردەمی ئاخر زەمانە، ئەگەر دنیا ئاخری نەبێت، چۆن پارچە زەوییێک و قەسرێک دەبەخشن بەدایەنی مناڵی حەرامزادە! خانم «دو من تنون»لە وڵامدا پەیامی بۆ مونتس پان نارد: پەروەردە و گەورەکردنی مناڵی حەرامزادە، ڕەنگە عەیب بێت، بەڵام زایینی[١].

ئەوانە گەورەترین نەنگییە خانم «دومن تنون» لەبەر ئەوە عەشقی شای قبوڵ نەدەکرد، ژنێکی موتەدەین و خوا پەرست بوو، هەر جارەی شا هەستی عاشقانەی خۆی بۆ دەردەبڕی، پێی دەگووت: خاوەنشکۆ، تۆ ژنت هەیە، مەحبوبەکەی ئێوە «ماری ترز-ی» خاوەنشکۆی مەلیکەی فەرەنسایە خانم «دو من تنون»ئەوەندەی دەربارەی مەلیکە قسەی لەگەڵ شا کرد، لویی چواردەهەم، پاش ئەوەی چەند ساڵێ ژنەکەی خۆی فەرامۆش کردبوو، بەرەو لای ئەو ژنە گەڕایەوە، تا دوو ساڵی ئەخیری تەمەنی ماری ترز هەفتەی دوو یا سێ جار لە ژوورەکەی ئەودا دەخەوت، هەر بۆیە

(١) زاییدەن: مناڵزاندن، مناڵبوون، سیفەتە بۆ ئەو ژنەی دەزێ.

ماری ترز، خانم «دومن تنون–ی» خۆشدەویست. لە هاوینی ساڵی ١٦٨٢دا «ماری ترز» مەلیکەی فەرەنسا، نەخۆش کەوت لەو دەمەدا ئەو ژنە تەمەنی چل و پێنج ساڵ بوو. پاش دوو هەفتە لە نەخۆشی کەوتە گیانەڵا...

لە نوێنی مەرگدا، شا، چووە سەردانی، دەیزانی بەزوویی ڕوح تەسلیم دەکات، نەیتوانی لە ژووری ئەوکەسەی لە گیانەڵادایە، بمێنێتەوە چونکە یەکێ لە بنەماکانی تەشریفاتی سەڵتەنەتی ئەوە بوو، کە پاشای فەرەنسا ناتوانێ لە کاتی مەرگی نزیک و خزمانیدا سەرنجیان بدات پاش ئەوەی هەواڵی مەرگی ماری ترز–یان دایە لویی چواردەهەم–پاشای فەرەنسا، ئەم ڕستە قبوڵ و تەئەسور ئامێزەی هاتە سەر زمان:

«لە ماوەی ژن و مێردی ئێمەدا، تەنها جارێ موتەئەسیر و غەمباری کردووم، ئەویش ئێستایە!»

لویی چواردەهەم ڕاستی دەکرد، ماری ترز–ی کچی پاشای فەرەنسا جەسوورترین مەلیکەکانی جیهان بوو، ئەگەر چی چەند جارێ بەچاوی خۆی دەیبینی، مێردەکەی، مەعشووقەیێکی تازە هەڵدەبژێرێت شکاتی نەدەکرد، خۆشەویستی بۆ لویی کەم نەدەبووەوە، هیچ کاتێ، کارێکی نەکردبوو، قسەیێک بێنێتە سەر زمان و ئەو قسەیە، بووبێتە مایەی دڵگرانی پاشای فەرەنسا. پاش مردنی «ماری ترز» لویی چواردەهەم زیاتر پەیوەندییەکەی لەگەڵ خانم «دومن تنون» گەرمتر بوو، بەڵام ئەو ژنە بڕوای بە تینی بەئسوڵ و فروعی دیانەت هەبوو، ئامادە نەبوو تەسلیمی لویی چواردەهەم بێت، دەیگوت جگە لە ڕێی زەواجەوە، ئێمە ناتوانین بەیەک بگەین، کەچی لویی چواردەهەم باوەڕی زۆر بوو بەعەزەمەتی خۆی، نەیدەتوانی بچێتە ژێر ئەو بارە، کە پێی وابوو ڕسواییە، نەیدەویست خانم «دو من تنون» بکاتە مەلیکەی فەرەنسا.

یەکەم، ئەو ژنە بێوەژن بوو، بەپێی عادەت و ڕەسمی دێرینی دەربار مەلیکە دەبا «باکیرە» بێ، ژنێ شووی کردبێ و مێردەکەی مردبێ، نەدەبوو ببێتە مەلیکەی فەرەنسا.

دووەم، هەموو کەسێ، «ئەسکارون–ی» مێردە کۆنەکەی خانم «دو من تنون»–یان، دەناسی، دەیانزانی هەردوو پێی ئیفلیجە، دەربارەی ئەو پیاوە، دەیان ئەفسانە و

نوکتە، کەوتبووە سەر زاران.

ئەگەر چی لویی چواردەهەم بڕیاری نەدابوو، خانم «دومن تنون» بکاتە مەلیکەی ڕەسمی، تەسنیف سازەکان، ئەم مەوزووعەیان کردبووە، داردەست، لە شیعرەکانی خۆیاندا بەناوەڕۆکی قێزەون، باسی ئەو ژنەیان دەکرد، یەکێ لەو تەسنیفانە، ئەسکارونی مردوو، لە دنیاکەی دییەوە بەژنەکەی دەگوت: باوڕ بکە هاوسەری شاعیرێکی ئیفلیجیت ئەگەر ژنی من نەبای، ئەمڕۆ نەدەبوویە مەلیکەی فەرەنسا.

لە تەسنیفێکی دیدا، دیسانەوە ئەسکارون بەژنەکەی دەگوت:

«ئەفسووس کە مردووم، بەشی مەلیکە بوونەکەی تۆم بەرنەکەوت»

ئەم تەسنیفانە لە ڕێی پۆلیسی فەرەنساوە دەگەیشتە لویی چواردەهەم، زیاتر وەئاگا دەهاتەوە، عاقیبەت عەشقەکەی بۆ خانم «دو من تنون» زاڵ بوو بەسەر وەئاگا بوونەکەی، بڕیاری دا بەدزییەوە خانم «دومن تنون» مارە بکات، تا ببێتە ژنی شەرعی، بەبێ ئەوەی ببێتە مەلیکەی فەرەنسا.

دوو کەس، لە کەشیشەکانی دەربار، لە مەراسیمی مارە بڕینەکەی خانم «دومن تنون»و لویی چواردەهەم ئامادە بوون، هێشتا مانگێ بەسەر ئەو زەواجە تێنەپەڕیبوو، لویی چواردەهەم پەشیمان بووەوە، خانم «دو من تنون» بەپێچەوانەی بۆچوونەکانی ئەم بوو، چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد ژنێکی ئەوها سارد بێت و هەموو کاتەکانی خۆی بۆ عیبادەت تەرخان بکات، هیچ بایەخێک بەمێردەکەی نەدات، لە کاتێکدا لویی چواردەهەم، کە ژنێکی خۆشدەویست، گەلێ حەزی دەکرد ئەوەی بۆ بسەلمێنێ کە خۆشیدەوێ.

خانم «دومن تنون» بەمێردەکەی خۆی دەگوت: دەبێ ژن و مێرد مانگێ جارێ لەگەڵ یەکتر بنوون، ئەگەر ئەم بناغەیە بەهێز نەکرێ دەبێتە هۆی بەهێز بوونی نەفسی شەیتانی، کاتی کە جڵەوی نەفس لە دەست بەردەبێ، دەکەوێتە نێو گێژاوی گوناهەوە.

لویی چواردەهەم ئەگەرچی دەیزانی ژنەکەی گەلێ موتەدەین و خواناسە، ئەم بەرنامەیەی قبوڵ نەدەکرد، ژنەکەی بەرگری دەکرد، ئەو کەشیشەی کە ئەم دەچووە لای ئیعترافی بەگوناهەکانی خۆی دەکرد نامەیێکی بۆ خانم «دومن تنون» بەم

ناوەرۆکە بۆ نووسی:

«خانمی بەڕێز، بیستوومە کە ئێوە بەرانبەر بەئەرکی ژن و مێردایەتی سەختگیرن، تەسەوریشتان وایە، بەجێهێنانی ئەم ئەرکە گوناهە، کەچی بەپێی باوەڕی من و هەموو ئەو کەسانەی خزمەتی کلێسا دەکەن، هەر ژنێ خاتری مێردەکەی نەشکێنێ، ئەوا گەورەترین ئیتاعەتی کردووە، ئەوە لە بیر نەکەن، ئەگەر ئێوە مێردەکەتان ڕازی نەکەن، ئەوا لەبەر نائومێدی پەنا بۆ ژنانی دی دەبات، ڕۆدەچێتە نێو چڵپاوی گوناهەوە ئێوە مەسیحیێکی موتەدەینن، نابێ کارێ بکەن مێردەکەتان بەرەو گوناهکاری بڕوات»

ئەم نامە فەسیح و پتەوەیش نەیتوانی کارێ بکات، ڕەفتاری خانم «دومن تنون» بگۆڕێ، هەر کاتێ مێردەکەی ژووری نوستنی نیشان دەدا دەیگوت: لویی ئازیزم لە خوا بترسە، جڵەوی نەفسی شەیتانی بگرە.

یەکێ لەو شتانەی کە لویی چواردەهەمی ناڕەحەت دەکرد، ئەوە بوو خانم «دومن تنون» نەک ئامادە نەبوو، ئەرکی ژن و مێردایەتی بەجێ بێنێ بەڵکو ڕەخنەی لە کارەکانی پێشووی مێردەکەی دەگرت و تانەی لێدەدا، کە بۆچ لەگەڵ «خانم بازون» پەیوەندی خۆشەویستی دروست کردووە، تا بەم شێوە نالەبارە بمری یا بۆ لەگەڵ «خانم لۆنگ ڤی»ی ژنی دەسیسەکاری ناسراودا خۆشەویستی دروست کردووە، بۆچی کارێکی کردووە «مون پان سێ» ڕووی تۆپەکانی قەڵای باستیل وەرگێڕێ ڕووەو سەربازەکانی شا تەقە بکات.

دەگوترێ کە ڕۆژێ، لویی چواردەهەم خەریکی خوێندنەوەی غەزەلێکی «کینۆ»ی شاعیری هاوچەرخ بووە، بەڕیتمی تایبەتی ئەو غەزەلەی دەخوێند، لەپڕ خانم «دو من تنون» نیشانەی خاچی لەسەر سینەی کێشا و گوتی: خاوەن شکۆ، ئەم شیعرانە مەخوێنەوە!

شا گوتی: بۆچی نەیخوێنمەوە؟

خانم گوتی: خاوەن شکۆ، ئەم شیعرانە غەریزە حەیوانییەکانی ئینسان دەبزوێنێ ئەمر بکەن، «کینۆ» ئەم شیعرانەی بگۆڕێ!

شا گوتی: ماری ترز-ی هاوسەرم، کە لە ژیاندابوو، ڕۆژێ جارێک دەچووە

نوێژخانەی قەسری سەڵتەنەتی، ئا لەوێدا، لەلای کەشیشێ ئیعترافی بەگوناهەکانی خۆی دەکرد، هەرگیز نوێژی بەیانی و ئێوارەی تەرک نەکرد، لەگەڵ ئەمەشدا، ئەم شیعرانەی دەخوێندەوە، نەیشی دەگوت غەرائیزە حەیوانەکانی ئینسان دەبزوێنێ، ئایا ئێوە لە ژنە مەرحومەکەی من خواناسترن؟ هەروەها لە کارەکانی دیی ئەو ژنە، کاتێ کە قوتابخانەی شەوانە ڕۆژی کچانیان بەناوی قوتابخانەی «سەن سیر»[1]. کردووە، کە لە لایەن خانم «دومن تنون» دامەزرابوو (راسین)ی[2].

شاعیر و دراما نووسی، نمایشنامەیەکی نووسیبوو، تا لەو قوتابخانەیەدا نمایش بکرێ...

ئەو شەوە کچانی قوتابخانەی «سەن سیر» ئەو شانۆ نامەیان نمایش کرد، «خانم دو من تنون» ئامادەی ئەو نمایشە بوو، کچە گەنجەکان بەجۆرێ لەسەر شانۆدا دەوری خۆیان دەبینی، خانم «دومن تنون» لەرزی لێ نیشت و گوتی: پەنا بەخوا! تەسەوری ئەوەم نەدەکرد ئەو کچانە هێشتا شوویان نەکردووە بەم شێوەیە هەستەکانی عیشق دەربڕن!

ڕۆژی پاشتر خانم «دومن تنون» قەڵەمی گرتە دەست و نامەیێکی دوور و درێژی بۆ «راسین» نووسی، بەشێکی ئەم نامە مێژوویییە بەم شێوەیەیە:

"جەنابی ڕاسین، شەوی ڕابردوو، قوتابیانی قوتابخانەی «سەن سیر» نمایشەکەتان کە ناوی «ئاندروماک» بوو، لەسەر شانۆدا نمایش دەکرد، بەداخەوە دەبێ بڵێم گەلێ بەجوانی دەوری خۆیان دەبینی، هەر بۆیە قەدەغەی دەکەم لە ئایندەدا هیچ یەک لە شانۆ نامەکانی ئێوە، لەسەر شانۆدا نمایش بکرێ، داوا لە

(١) هەمان ئەو قوتابخانەیە، ئەمڕۆ زانکۆی ئەفسەری فەرەنسایە...

(٢) (ژان ڕاسین) شاعیری تراژیدی و نمایشنووسی گەورەی فەرەنسا پاش ئەو سەرکەوتنە گەورەیەی کە لە نووسینی (ئەندۆماک)دا وەدەستی هێنا، گەلێ بەرهەمی دیی ئەفراند کە بەبایەخترین بەرهەمە ئەدەبییە کلاسیکییەکانی فەرەنسا و جیهان دەژمێردرێت "ترتیانیکوس" "بایزید"و"میترادات"و"فەدر"و"ئیڤیژنی" ئەمانە لە بەرهەمەکانی ڕاسینن... ڕاسین بۆ ماوەیێک دەسبەرداری نووسینی شانۆنامە بوو، بەڵام بەهۆی هاندانی هەمان خانم «دو من تنون» گەڕایەوە نێو دنیای نمایش و (ئاتالی) نووسی، بەپێی بۆچوونی ڕەخنەگران شاکاری ڕاسینە.

خاوەن شکۆیش دەکەم قەڵەمەکەت بشکێنێ، لێتی قەدەغە بکات کە هەرگیز شانۆ نامە نەنووسیت".

کاتێ ئەم نامەیە گەیشتە دەستی "ڕاسین" گەلێ شڵەژا و نائومێد بوو، بەڕیوایەتێکیش دەڵێن، بووڕایەوە، چونکە ئەمیش وەکو ئەوانی دی دەیزانی خانم «دومن تنون» بەدزییەوە ژنی لویی چواردەهەمە، یانی تەقریبەن مەلیکەی فەرەنسایە، ئەگەر داوا لە شا بکا نووسین لە «ڕاسین» مەنع بکرێت، داواکەی قەبوڵ دەکرێ، بەڵام لویی چواردەهەم ئەم داوایەی ژنەکەی قەبوڵ نەکرد، چونکە خۆی هونەر دۆست بوو، پاش ئەوەی کە زانی لەلایەن «خانم دومن تنون» نامەیێک بۆ «ڕاسین» نێردراوە، گەلێ ژنەکەی خۆیی سەرزەنشت کرد و سەد «لویی» زێڕی بۆ ئەو شاعیرە نارد، تا کاریگەری ئەو نامەیە قەرەبوو بکاتەوە.

خانم «دومن تنون» بەر لەوەی ببێتە هاوسەری «ئوسکارۆن-ی»شاعیر، مەزهەبەکەی "پرۆتستانت" بوو، پاشان مەزهەبی خۆیی گۆڕی و بووە "کاسۆلیک" هەر بۆیە پرۆتستانەکان دوژمنایەتییان دەکرد، لە کتێبی مێژوو نووسانی پرۆتستانت، شتگەلێ دەربارەی خانم «من تنون» دەبینرێ، چونکە لەلایەن ناحەزەوە نووسراوە، ئێمە ناتوانین بڵێین ڕاستن، لەو شتانەی کە نووسیویانە دەڵێن، کاتێ خانم «من تنون» قوتابخانەی «سەن سیر»ی شەوانە ڕۆژی دامەزراند، مەنعی کردبوو، نابێ هیچ گیانلەبەرێکی نێر، بچێتە نێو ئەو قوتابخانەیەوە، نەوەک چاوی کچەکان بە مەوجودێکی نێر بکەوێ و ئەخلاقیان فاسد بێت، هەر بەپێی نووسینی هەمان مێژوو نووسان، کە دژ بەمەزهەبەکەی خانم «من تنون» بوون، دەڵێن، لە سەرەتای گەنجیەتی ئەو خانمەدا، بەنیوە ڕووتی بەرانبەر هونەرمەندان دەوەستا، تا وێنەی ڕوخسار و ئەندامانی لەشی بکێشن!

جا چ دەکرێ، قەڵەم بەدەستی دوژمنە، بۆ بەدناوکردنی حەریف هەرچییەکی لە دەست بێت دەینووسێ!

سەرئەنجام بەتەئسیری ڕوحانییەکان «خانم من تنون» موافەقەتی کرد، لە مانگێکدا دوو شەو مێردەکەی بۆی هەیە بێتە ژوورەکەی... ئەگەر لویی چواردەهەم، لە غەیری ئەو دوو شەوە، بەڕۆژ، یا شەو، بهاتایەتە ژووری نووستنی ئەو ژنە، ئەوا خانم

«من تنون» دەستی شای دەگرت و دەیگوت: لویی ئازیز، وەرە بابچینە نوێژ خانە و نوێژی «نافلە» بکەین، تا خواوەند لە گوناهەکانمان خۆش بێت "پاش ئەمە، خانم «من تنون»دەربارەی گوناهە کۆنەکانی لویی چواردەهەم قسەی دەکرد، پێی دەگوت، دەبێ تۆبە بکەیت، ڕۆژێ فەرمانێکی چاوەڕوان نەکراو و سەیر لەلایەن لویی چواردەهەمەوە، بەم ناوەڕۆکە بۆ میللەتی فەرەنسا دەرکرا:

"ئێمە، لویی چواردەهەمین، بەرەزامەندی خواوەندی تەبارەک و تەعالا، لەسەر تەختی سەڵتەنەتی فەرەنسا دانیشتووین، هەموو ڕەعیەتە دوور و نزیکەکانی خۆمان ئاگادار دەکەینەوە، مەبەستی ئەم فەرمانەمان ئەمەیە، لە مرۆ بەدواوە لە قەڵەمڕەوی ئێمەدا، دەبێ هەموو ژنانی فەرەنسی بەرانبەر بەمێردەکانی خۆیان وەفادار بن و بۆ مێردەکانیان کەمتەرخەم نەبن، هەروەها پێویستە هەموو پیاوانی فەرەنسی بەرانبەر بەژنەکانیان وەفادار بن، تەنها لەگەڵ ژنەکانی خۆیان پەیوەندی عاشقانەیان هەبێت». ئەم فەرمانە، سزای بەدواوە نەبوو، بۆ ماوەیێک تەسنیف سازەکان گاڵتەیان بەلویی چواردەهەم و خانم «من تنون» دەکرد، نوکتە چییەکانیش وایان دەرخستبوو کە مەسئولی فەسادی ئەخلاقی ئەشراف و ئەسیلزادەکانی فەرەنسا، خودی لویی چواردەهەم و دەوروبەرەکەیەتی. هەر ئەو سەرمەشقی فسق و فجوورە... ئەمە پاشای فەرەنسایە لەسەر خواست و سووربوونی خانم «من تنون»-ی هاوسەری فەرمانی دەرکردووە ژنان و مێردەکانیان دەبێ بەرانبەر بەیەکدی بەوەفا بن و یەکدی تووشی جەفا نەکەن، ئەگەر خانم «من تنون» گەلێ خواناسە، با قوتابخانەی «سەن سیر» داخەن ...

لەو دەمەدا، دوژمنەکانی خانم «من تنون» وایان بڵاوکرد بووەوە کە قوتابخانەی «سەن سیر» بۆ ئەوە دامەزراوە کە خانم «من تنون» بتوانی هەر کچێکی قوتابی جوانی بینی بەلویی چواردەهەمی بناسێنێ.

ئەم شائیعەیە دەستکردی دوژمنە مەزهەبەکانی خانم «من تنون» بوو، بەهیچ جۆرێ ڕاست نەبوو، ئەم شائیعەیە ئەوەندە بەهێز بوو، پاش مردنی لویی چواردەهەم دەیانویست قوتابخانەی «سەن سیر» هەڵوەشێننەوە «سان سیمۆن»ی مێژوو نووس وردەکاری دەرباری لویی چواردەهەم لەم ڕووەوە سەرنجی خۆی خستووەتە ڕوو

دەڵێ: خانم «من تنون» کچانی قوتابخانەی «سەن سیر»ی بە لویی چواردەهەم، ئاشنا نەدەکرد ئەم شائیعەیە جگە لە درۆ هیچ شتێکی دی نەبوو،

بەڵام پاش ئەم قسەیە دەیانگوت: دوور نییە شازادە خانم «بالاتین» ئەم کارەی کردبێ، بینیویانە، هەفتەی دوو یا سێ جار چووەتە قوتابخانەی «سەن سیر» هەندێ کچی گەنجی لەو قوتابخانەیەوە، هێناوەتە دەرێ.

شاهزادە خانم «بالاتین» کە مێژوو نووسی دەربار–ی لویی چواردەهەم ناوی هێناوە، شازادەییێکی ئەڵمانییە، خەڵکی ولایەتی «بالاتی نات–ە» پاش مردنی شازادە خانم هانریت–ی خوشکی پاشای ئینگلستان کە گوتمان ژەهر خوارد کرا–مارەیی لە مسیۆ–ی برا قۆز و فاسیدەکەی لویی چواردەهەم بڕا...

دەربارەی «مسیۆ» ئەوەی دەبا بگوترێ گوتوومانە، بەڵام دەربارەی ژنە تازەکەی کە ناوی «شازادە خانم بالانتین–ە» هیچمان نەگوتووە، زەوقە سەیرەکەی ئەم ژنە، لە ڕووی عەجایبی ژیانی ئەشرافی فەرەنسا هی ئەوەیە ببیسترێ، تا ئاشکرا بێت، کە لە نیوەی دووهەمی سەدەی حەڤدەهەمدا، نەک تەنها ئەخلاقی دەربارییەکانی فەرەنسا فاسید ببوو، بەڵکو هەموو دەربارەکانی وڵاتانی دیش وەکو فەرەنسییەکانیان لێهاتبوو.

شازادە خانم «بالاتین» ژنێکی قەڵەو بوو، هەر لەبەر قەڵەوییەکەی هەڵیانبژارد بۆ «مسیۆ» چونکە مسیۆ پاش مردنی شازادە خانم هانریت گوتبووی: من تەنها بەمەرجێک ژن دەهێنم، ئەویش کچێکی قەڵەوم بۆ هەڵبژێرن، لەو سەردەمەدا (ڕەنگە ئەمڕۆیش) قەڵەوترین کچانی ئەوروپا، لە ئەڵمانیادا دەستدەکەون... پاش پشکنین کچی پاشای «بالاتی نات»یان بۆ مسیۆ هەڵبژارد.

بەرلەوەی «بالانتین» شوو بکات و بێتە فەرەنسا، قەڵەو بوو، پاش شوو کردنیش بەجۆرێ قەڵەو بوو ببووە مایەی ترسی دەوروبەر، چونکە ئەوەندە قەڵەو بوو، نەیدەتوانی بەئاسانی پاشۆڵی خۆی لەسەر کورسییەکدا دانێ، مەجبور هەمیشە لەسەر دۆشەگدا دانیشێ، بەڵام مسیۆ–ی مێردی بێزار نەبوو لەم قەڵەوییەی تەنانەت ڕازیش بوو. ئەم شازادە خانمە، لە ئەڵمانیادا زمانی فەرەنسی خوێندبوو، بەگوتەی «سان سیمۆن–ی» مێژوو نووسی دەرباری فەرەنسا "ئەم مەوزووعە لە میوانداررییە

ڕەسمی و زیافەتی دەرباریدا ڕسوایی گەورەی بەرپا دەکرد...

ئەم شازادە خانمە، بەو ڕاشکاوییەی خۆی، کتێبێکی یاداشتنامەی هەیە، هەموو ڕۆژێ جارێ، کاتێ کە حەوسەڵەی دەبوو یاداشتەکانی خۆی دەنووسی، ئەم یاداشتانە ئەمڕۆ ماون، هەروەها مەتنی هەندێ لە نامەکانی ئەم شازادە خانمە کە بۆ دۆست و خزمانی خۆی نووسیوە، ئەمڕۆ لەبەر دەستدان، ئینسان سەرسام دەبێ لە هەندێ سادەیی و بێ شەرمی ئەم ژنە کە بەپێی عادەتی ئەو سەردەمە شازادە خانمێک لەژێر چاودێری دەیان مامۆستا و موڕەبی پەروەردە دەکرێ.

لە کتێبی یاداشتەکانی ئەم شازادە خانمە کە بەقەڵەمی خۆی نووسراوە، دەربارەی قەڵافەتی خۆی ئەم دێڕانەی نووسیوە:

«تەسەوڕ دەکەم گەلێ قەڵەوم، دەبێ بڵێم، پاشۆڵم گەلێ گەورەیە، هەر بۆیە، پێ و سک و سینە و شانەکانم و دەستەکانم گەلێ قەڵەون بەڵام خۆم لەم ڕووەوە هەستم بەناڕەحەتی نەکردووە، تەنها «مسیۆ» هەندێ جار ناڕەحەت دەبێ...»

لە سەرەتادا، پاشای فەرەنسا و دەربارییەکان ئەوەیان نەدەزانی کە شازادە خانم «بالاتین» ئەوەندە سەریحە، شازادە خانمێکی ڕەسەن بوو، هاوسەری «مسیۆ»ی برای لویی چواردەهەم بوو، بەناچاری بۆ هەموو میوانداریییەکانی ڕەسمی دەعوەت دەکرا، ئەو کاتە کە شیڤی بە شکۆی سەڵتەنەتی ئەو سەردەمە، پۆشاک و موجەوهەراتی بانگهێشت کراون. کە لە ڕۆژگاری ئایندەدا مانەندیان نابینین لە کاتێکدا سەفیر و وەزیر و شازادە خانمەکانی بەرجەستە لەو میوانداریەتیدا ئامادە بوون. هەر بەموناسەبەی ئەوەوە ناوی فڵانە خانمیان هێناوەتە سەر زمان، دەربارەی شتە تایبەتییەکانی ئەو ژنە، ڕوونکردنەوەی دەخستە ڕوو، شازادە خانمەکان و سەفیرەکان و خودی لویی چواردەهەم لەبەر تووڕەیی و شەرم، دەلەرزانەوە، ساردییێکی ئەوتۆ دەکەوتە نێو مەجلیسەکەوە، کەسێ جورئەتی نەدەکرد تا کۆتایی دەعوەتەکە قسەیێک بکات.

هەرچەندە ئاگاداری ئەو شازادە خانمەیان دەکرد لە کاتی قسەکردندا موڕاعاتی مەجلیس و شان و شەوکەتی میوانان و ئەدەب بکات، کەچی سوودی نەبوو، مێردەکەی پیاوێکی بێ موبالات بوو، هەندێ گەنجی خۆشگوزەرانی لە دەوری خۆیدا

کۆ کردبووەوە، هەمیشە شازادە خانم «بالاتین»، دەربارەی سەرگەرمی و مەسخەرەکانی مێردەکەی لەو مەحافیلانەدا، ڕوونکردنەوەی زیادی دەدا، کە دەبووە مایەی بێزاری هەر هەموو. ڕۆژێ لویی چواردەهەم، لە مەجلیسێکی دەرباردا ئامادە ببوو، شازادە بالاتین بێ پەردە قسەی دەکرد، لویی تووڕە بوو، لە ژنی براکەی نزیک بووەوە و گوتی: «خانم، ئەگەر ئێوە هاوسەری براکەم نەدەبوون، هەر ئێستا لە دەربار دەرم دەکردی!»

شازادە خانم بالاتین، ئەم تووڕە بوونەی شای، پێ سەیر بوو، گوتی: خاوەن شکۆ، مەگەر خۆتان چەند جارێ نەتان فەرمووە، ئەوانەی لە دەرباردا ژیان دەگوزەرێنن، دەبێ هەمیشە ڕاستگۆبن، جگە لە حەقیقەت چ شتێکی دی نەڵێن؟!

ئەم گوتەیە، هەند بەسادەیی گوترا، تووڕە بوونەکەی لویی چواردەهەم خاو بووەوە، بەبزەوە دەستی براژنەکەی ماچ کرد و گوتی: «خانم، حەقیقەت لە هەموو کات و شوێنێکدا مەتلوبە، بەمەرجێ ڕووت نەبێت!»[١].

ئەم شازادە خانمە قسە لە ڕووە، پاش ئەوەی بووە هاوسەری «مسیۆ» پەیی بەوە برد، کە مێردەکەی لەبری ئەوەی لە فکری ژیانی ماڵ و پلەی کۆمەڵایەتی خۆی بێت، خەریکی سەرگەرمی منداڵانە و موبتەزەلە، ئەمیش کەوتبووە ژێر کاریگەری هاوسەرەکەی و ژیانە ئاساییەکەی وەلانابوو، لە زۆربەی میوانداریەکانی مێردەکەی و دۆستەکانی ئامادە دەبوو، تا لەپڕ هەستی کرد دووچاری وەزعێکی نائاسایی بووە و نەخۆشە بەڵام پزیشکە تایبەتەکەی، پێی گوت، دووگیانە، بەم زووانەش دەبێتە دایک «بالاتین» لە ناخدا ژنێکی گەلێ سادە بوو، ئەم هەواڵە تووشی شاگەشکەی کرد، هەر بۆیە زۆربەی کاتەکانی لەگەڵ نەدیمە و دۆستەکانی خەریکی وازی و سەرگەرمی و گەردشگەلێک بوون کە لەو سەردەمەدا بۆ سەلامەتی خانمێکی پایە بەرز و منداڵەکەی بەموناسیبیان دەزانی...

شازادە خانم بالاتین کوڕێکی بوو ناویان نا «دۆک دوشارتر» بەدگۆکان و لەغزخوێنان و ئەڵبەتە ژنە حەسوودەکانی دەربار، گوتیان: ئەو کوڕە منداڵی ئەو ژنە

(١) ئەگەر فەرەنسییەکان بیانەوێ بڵێن، فڵانە مەوزوع حەقیقەتێکی تەواوی بێ ئارایشتە، دەڵێن، حەقیقەتێکی ڕووتە، تەعبیری «حەقیقەتی ڕووت» لە فەرەنسادا، تەعبیرێکی بەربڵاوە.

نییە، لەو بڕوایەش دابوون لە کاتی منداڵبوون، یا پێش منداڵبوون، منداڵەکەی خۆی لەدەست داوە منداڵی یەکێ لە دۆستەکان یا خزمەتکارەکانە، کردوویەتی بەمنداڵی خۆی، بەڵام لە ڕاستیدا ئەم شائیعەیە درۆ بوو، دوژمنەکانی ئەم شازادە خانمەیش ڕسوا بوون...

شازادە خانم بالاتین، پاش ئەوەی منداڵەکەی هەندێ گەورە بوو کەشیشێکی بەناوی «ئابێ دوبوا» هەڵبژارد تا منداڵەکەی پەروەردە بکات هەرکە «دۆک دوشارتر» تەمەنی گەیشتە سیانزدە ساڵان، شازادە خانم «دوبوا-ی» بانگ کردو پێی گوت: ڕەفتار و ئەخلاقە نائاساییەکە و فەسادی مێردەکەم هەر بەردەوامە، ئەم ڕەفتارەی لە سیانزدە ساڵییەوە دەستی پێکردووە، سونگەیش ئەوە بوو، لێیان قەدەغە کردووە لەگەڵ کچانی گەنجدا ڕەفتار بکات... دەمەوێ کوڕەکەی لەگەڵ کچانی گەنجدا ڕەفتار بکات، تا زەوق و غەریزەی بەپێی بنەما ئاساییەکەی پێبگات و بەهێز بێت...

ئەگەر چی (دوبوا) کەشیش بوو، شنلێکی دەدایە سەر شان شەبقەکەی دادەگرت بۆ ئەوەی ڕوخساری دەرنەکەوێت لە قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای-یەوە دەهاتە دەرێ، لەگەڵ قوتابیە تەمەن سیانزدە ساڵییەکەیدا دەچوون بۆ گەردش و لەنێو شاردا پیاسەیان دەکرد... لەبەر ئەوەی ڤەرسای ببووە پایتەختی ئیداری، هەموو ئەشرافە بەرجەستەکانی فەرەنسا، لەوێدا یا لە قەسر یا کۆشک یا ماڵیان هەبوو (چونکە مەجبوور بوون لە پەنای دەرباردا ژیان بگوزەرێنن) لە هەمان کاتیشدا ڤەرسای ببووە ناوەندی عەیش و عوشرەت و سەر گەرمی و ڕابواردن، هەموو ڕۆژێ، ژنان و پیاوان، لەگەڵ منداڵەکانیاندا بۆ گەردش دەچوونە ڤەرسای، هەندێکیان بەگالیسکەی کرێ، یا هی خۆیان دەچوونە ئەوێ، مەبەستیان بوو چینە بەرجەستەکانی وڵات ببینن، ئەگەر لوا لەگەڵیاندا ئاشنایەتی پەیدا کەن، «دوبوا»ی کەشیش، حەزی دەکرد قوتابیەکەی لەگەڵ ئەو جۆرە کەسانە ئاشنایەتی پەیداکات، بۆ قەسر دەعوەتیان بکات، لەنێوان خەڵک و موسافیرەکانی پاریسدا، کە هەندێکیان لە سەرەتای شەودا دەهاتنە ڤەرسای، هەموو جۆرە کەسانێکی تیا دەبینرا هەر لە ژن و پیاوانی دەوڵەمەندەوە تا کرێکاری سادە و ژنە خەیات و جلشۆرەکان و کەسانی دیش!! بەزوویی «دوبوا» لەنێوان ئەوانەدا چەند کەسێکی بۆ دۆستایەتی شازادەی گەنج «دۆک دوشارتر»

هەڵبژارد، لەم ڕووەیشەوە ڕاپۆرتی دایە دایکی ئەو گەنجە.

شازادە خانم بالاتین، شانازی بەوە دەکرد کە کوڕەکەی دەتوانی لە ئاپارتمانەکەی خۆیدا پێشوازی لە دۆستە گەنجەکانی بکات و دەیگوت: ئەگەر چی کوڕەکەم تەمەنی لە سیانزدە ساڵ زیاتر نییە، کەچی پیاوێکی کامڵە!

«دۆک دوشارتر» لەنێوان گەنجانی دەربار و ئەشراف و کەسانی ئاساییدا، گەلێ دۆستی پەیدا کردبوو، لە تەمەنی چواردە ساڵیدا، ڕۆژێک کچی باغەوانی قەسری سەڵتەنەتی بردبووە ژوورەکەی خۆی، پاش دوو سێ مانگ دایک و باوکی ئەو کچە بۆیان دەرکەوت کچەکەیان سکی پڕە، لە کچەکەیان پرسی باوکی ئەم مناڵە کێیە؟

لە وڵامدا گوتی: دۆک دوشارتر–ە!

دەستبەجێ باوکی کچەکە چووە لای خانم بالاتین–ی دایکی دۆک دوشارتر، شکاتی لە کوڕەکەی کرد و گوتی: کوڕەکەی ئێوە، سکی کچەکەی منی پڕ کردووە.

شازادە خانم بالاتین، بەژنەوتنی ئەم قسەیە پێکەنی و گوتی: دڵخۆشم، کوڕەکەم بتوانی لەم جۆرە دیارییانە بداتە کچانی گەنج! کابرای باغەوان گوتی: خانم، ئەگەر کچی ئێوە ئاوها لاقە بکرێت و سکی پڕکەن بەم شێوەیە کەیف خۆش دەبووی؟

شازادە خانم بالاتین، ئەگەر چی ژنێکی سەریح بوو، خاوەنی عەقڵی سەلیمیش بوو و گوتی: من لە تۆ دەپرسم، ئایا کوڕێکی چواردە ساڵە دەتوانێ کچێکی چواردە ساڵە فریو بدات؟ چونکە کوڕێکی چواردە ساڵە هێشتا مناڵە، بەڵام کچێکی چواردە ساڵە حیسابی ژنێکی کامڵی بۆ دەکرێ، بۆیە دەبێ بگوترێ کچەکەی تۆ، کوڕەکەی منی ویستووە کە ببێتە هاوڕێی.

پیاوە باغەوانەکەیش، خاوەنی عەقڵێکی باش بوو، گوتی: خانم، شازادەیەکی گەنجی وەک «دۆک دوشارتر» هەر لە بەیانییەوە تا ئێوارێ تاقیبی کچە باغەوانێکی بێگوناه بکات و فەرزی کاتە سەری کە بچێتە ژوورەکەی، ئەو کچە چۆن دەتوانێ سەرپێچی گەورەی خۆی بکات؟

لە کۆتاییدا، شازادە خانم بالاتین، موافەقەتی کرد، جیهازێ (جەهیزە) بەو کچە بدات، تا بتوانێ شوو بەلادێیک بکات و لە ڤەرسای بچێتە دەرێ، لەگەڵ مێردەکەیدا لە شوێنێکی دی ژیان بگوزەرێنن...

کاتێ تەمەنی «دۆک دوشارتر» گەیشتە شانزدە ساڵان بڕیاری دا «بلوا» بخوازێت...

«بلوا» کچی خانم دومونتس پان–بوو، یەکێ بوو لە مناڵە غەیرە شەرعییەکانی لویی چواردەهەم، لە جوانیدا، لەنێوان هەموو کچانی دەرباری فەرەنسادا هاوتای نەبوو، شارەزایانی جوانناسی دەیانگوت: «ئەم کچە هەر چەندێ گەورەتر بێ جوانتر دەبێ».

«بلوا» کچێکی گەنم ڕەنگی مەیلەو سپی بوو، دەم و چاوێکی پان و چاو ڕەش بوو، لوتی هەندێ درێژ و لێوەکانی بەرجەستە بوو. جوانییە فەوقەلعادەکەی ئەو کچە، عەیبی داپۆشیبوو، کە لەو سەردەمەدا بەکەمایەسی حیسابی بۆ دەکرا، لەم سەردەمەیشدا، بەپێچەوانەوەیە، یەکێکە لە بنەماکانی جوانی...

کاتی کە شازادە خانم بالاتین ژنەوتی، کە لویی چواردەهەم بڕیاری داوە کچە غەیرە شەرعییەکەی خۆی بدات بەکوڕەکەی ئەم، هاواری کرد: جێی ئەو کچە ئێرە نییە، قایل نابم ئەو کچە ببێتە هاوسەری کوڕەکەی من، شازادە خانم بالاتین، لەوە غافڵ بوو لویی چواردەهەم بۆیە موافەقەتی کردووە، کچەکەی خانم مونتس پان بدرێ بە کوڕەکەی بالاتین، چونکە دەیزانی دۆک دوشارتر وەک پەروانە بەدەوری جوانیی «بلوا»دا دەسووڕێتەوە... هەرکە بالاتین زانیی کوڕەکەی عاشقی ئەو کچە بووە، بەجۆرێ تووڕە بوو، لەحزووری پاشادا زللەیەکی کێشایە ڕوخساری کوڕەکەی خۆی.

«سان سیمون–ی» مێژوو نووسی دەربار–ی فەرەنسا بەچاوی خۆی ئەو زللە لێدانەی بینیوە و ئەمەی نووسیوە: ئەمڕۆ، ٢٢ی ژانویێ–ی ساڵی ١٦٩٢وە، خاوەن شکۆ، لویی چواردەهەم پاشای فەرەنسا، پاش کۆتایی کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران لە قەسری ڤەرسایدا هاتە گەلەری ئاوێنە، تا چاوی بەئەندامی بنەماڵەی سەڵتەنەتی و شازادە خانمەکان بکەوێ، نیو سەعات بەر لەوەی خاوەن شکۆ، لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران بێتە دەرێ «دۆک دوشارتر» لەگەڵ چەند ئەسڵیزادەیێکی نەدیمی خۆیدا هاتنە گەلەری ئاوێنە، هەرکە هاتنە ژوورێ «دۆک دوشارتر» بەرەو لای «بلوا» خانم ڕۆیشت و دەستی گرت، ئەو دووە لەوانی دی جیا بوونەوە بەرەو کۆتایی گەلەرییەکە ڕۆیشتن، لە قسەکانیان دیار بوو، یەکدییان خۆشدەویست و دەربارەی خۆیان قسەیان دەکرد، پاش ئەوەی خاوەن شکۆ هاتە گەلەری ئاوێنەوە، ئەو دوو گەنجە لە کۆتایی گەلەرییەکەوە هاتن و خۆیان گەیاندە

ئەوانی دی، لە هەمان کاتیشدا شازادە خانم بالاتین وەک کێوێکی گۆشت و چەوری دەرکەوت، هەرکە گەیشتە بەرانبەری شا، هەردوولا کراسەکەی خۆی گرت تا لەشە قەڵەوەکەی ڕێی دا، چەمایەوە و تەوازوعی نواند، شا هەمیشە بەبینینی ئەو شازادە خانمە ئەڵمانییە کەیف خۆش دەبوو، بە زەردەخەنەوە پێشوازی کرد و گوتی: خانم چۆنن؟ شازادە خانمە بالاتین گوتی: خاوەن شکۆ، وەزعم باش نییە...

بەبەردەمی شادا تێپەڕی تا شازادە خانمەکانی دی لە بەرانبەر شاوە تێپەڕن، کاتێ شازادە خانم بالاتین گەیشتە لای ئەوانی دی، بەدەنگی بەرز، بەجۆرێ کە هەموو شازادە و شازادە خانمەکان بژنەون، گوتی: ئەمڕۆ لەسەر کورسی کونکراودا دانیشتم، گەلێ ناڕەحەت بووم، نازانم ڕەنگە ئەمە پێشەکی نەخۆشییەکی گەورە بێت(١).

ئامادەبووان، ئەم قسە دوور لە نەزاکەتەیان بیست، بێدەنگ بوون، لەم کاتەدا «دۆک دوشارتر» بۆ ئەوەی دەستی دایکی ماچ کات لە «بلوا» خانم دوور کەوتبووەوە، گەیشتە لای شازادە خانم بالاتین، شازادە خانم، لە بری ئەوەی دەستی خۆی درێژ کات تا کوڕەکەی ماچی کات، تووڕە بوو و قیژاندی: مەگەر پێم نەوتی لەگەڵ ئەم کچە موعاشەرەت مەکە، دیسانەوە سەرپێچی ئەمرەکانی من دەکەیت و لەگەڵ ئەم کچەدا موعاشەرەت دەکەی!

بەجۆرێ شازادە خانم بالاتین دەنگی بەرز کردبووەوە تا شایش بیبیستێ شا، ئەم دەنگەی ژنەوت و بە سەرسامییەوە سەری بەرز کردەوە و سەیری شازادە خانم بالاتین-ی کرد... بەڵام دایکی دۆک دوشارتر بایەخی بەلویی چواردەهەم نەدا، بەجۆرێ زللەیەکی کێشایە ڕوخساری کوڕەکەی دەنگی زللەکە وەکو دەنگی تۆپ لە گەلەری ئاوێنەدا دەنگی دایەوە، خاوەن شکۆ لەسەر کورسییەکەی نیمچە بەرزەوە بوونێ بەرز بووەوە و گوتی: ئەوە چییە؟

«دۆک دوشارتر» چەند هەنگاوێ بەرەو دواوە کشایەوە، لەبەر تووڕەیی و خەجاڵەتی

(١) کورسی کوندار: تەوالیتی غەربی، ئەو دەمە لە قەسری ڤەرسای دەرباری فەرەنسا، ئەوەی پێی دەڵێن تەوالێت، لەو قەسرەدا نەبوو، کەچی هەمیشە لەو قەسرەدا حەوت هەزار ئەشراف و خانمی بەرجەستەی تیا دەژیا...

فرمێسک لە چاوەکانیا قەتیس مابوون، لە گەلەری ئاوێنە چووە دەرێ، تا چەند دەقیقەیەکیش هیچ کەس لە گەلەرییەکەدا قسەی نەکرد...

***

لە کۆتاییدا، لەگەڵ ئەو هەموو موخالەفەتانەیش، ڕۆژی هەژدەهەمی مانگی فۆرییەی ساڵی ١٦٩٢دا خانم «بلوا»ی دڵڕوبایان لە دۆک دوشارتر کوڕی «مسیۆ» مارە کرد.

چەند هەفتەیێک بەسەر ئەو زەواجە تێنەپەڕیبوو، دەربارییەکان زانییان کە «مسیۆ» لە هەموو تەمەنیا بایەخی بەژنان نەداوە، لەگەڵ بووکەکەی خۆیدا زۆر دەبینرێ.

ئەو دەمە «مسیۆ» تەقریبەن بەتەمەن و لێکەوتە بوو، بەڵام هێشتا تەڕایەتی گەنجی تیا دەبینرا، لە شتە سەیرەکانی ڕۆژگار خانم «بلوا» بەهەموو گەنجی و جوانیێکی خۆیەوە، بایەخی بە خەزووری خۆی دەدا دەرباره زیرەک و هۆشیارەکان دەیان گوت: ئەم ژنە خەزووری خۆی خۆشدەوێ.

هەندێ کەس پێیان وابوو ئەو کچە گەنجە دەسپێشخەری کارێکی خێری کردووە چونکە «مسیۆ» لە هەموو تەمەنیدا، کابرایەکی بێ موبالات بووە، ئەو کچە دەیویست چاکی کاتەوە و تێیگەیێنێ، عەشقی تەبیعی ئەو عەشقەیە لەنێوان ژن و پیاودا بێت...

شتێکی دیی لە شتە سەیرەکانی ڕۆژگار ئەوە بوو کە دۆک دوشارتر لەو کاتەدا «مسیۆ» تەمەنێکی لە بێموبالاتی و فەساد بردبووە سەر و دەیویست چاک بێتەوە، ئەم کوڕە کارگەلێکی دەکرد، هیچ شێتێ نەیدەتوانی ئەو کارانە بکات، لەوانە، ئەو کەشیشەی کە بەر لە ژنهێنانی ئەو گەنجە، هەوڵی دەدا قوتابیەکەی تەنها نەبێت، هەرکە دۆک دوشارتر گەورە بوو ئەم کەشیشە کەرەسەی سەرگەرمی و ڕابواردنی بۆ فەراهەم دەکرد ئەو کەسانەی کە مێژووی فەرەنسا ناوی «مینیون-ی» لێنابوون کردییە ئاشنای «دۆک دوشارتر».

لەم سەردەمەدا کە دوا ساڵەکانی لویی چواردەهەمە، بێموبالاتی و هەرزەیی و فەساد، لە شازادەکانەوە گەیشتبووە نێو مەحفەلی ئەسیلزادە و ئەشرافەکان، بەجۆری وەزعی سیاسی فەرەنسای تێکوەردابوو، پاش ماوەیێک بە شۆڕش کۆتایی بەو سەڵتەنەتە هات...

«ئابی دوبرا»ی کەشیش کە کەرەسەی سەرگەرمی و ڕابواردنی بۆ دۆک دوشارتر فەراهەم دەکرد، پاشان گەیشتە مەقاماتی گەورە، پیاوێک ناوی «بوا ژۆرون» بوو، میرئاخوڕی تەویلەی سەڵتەنەتی بوو، لە سەردەمی لویی چواردەهەم، یاداشتی دوای خۆی جێهێشتووە کە ئەمڕۆ ئەو یاداشتە هەیە نووسیویەتی: "دۆک دوشارتر–ی کوڕی «مسیۆ» هەموو گەنج و شازادەکانی هاوتەمەنی خۆی، ڕەفتاری خودی خۆی پێ بەخشیبوون، بەجۆرێ دەتوانرێ بگوترێ، ئەمڕۆ لە دەرباری فەرەنسادا، گەنجێ نییە هاوتەمەنی دۆک دوشارتر بێت وەک ئەو بێ بەندوباو و فاسید نەبێ. ئەم گەنجانە شەوانە دەچوونە ئەو خانووانەی کە لە دەرێی ڤەرسایدا کرێبوویان، یا بەکرێیان گرتبوو، مەجلیسی میوانداریان پێک دەهێنا، پاش ئەوەی شەرابیان دەخواردەوە و سەرگەرم دەبوون، تەنانەت پێش خزمەتەکانیان جورئەتیان نەدەکرد بچنە ژوورەکانیان و قاپ و قاچاغ و بوتڵە بەتاڵەکان بێنێتە دەرێ... سەرم سوڕماوە، عاقیبەتی ئەم کارە بە چی دەگات"

هەمان دۆک دوشارتر، پاش مردنی لویی چواردەهەم، لەبەر ئەوەی لویی پانزدەهەمی پاشای ئایندەی فەرەنسا، هێشتا منداڵ بوو، ئەو دۆکە بووە وەصی...

باسکردنی ڕووداوەکانی ئەم پیاوە کە وەصی بوو لە مێژووی فەرەنسا و ئەورووپادا ناسراوە، ئێمە لێرەدا لەم ڕووەوە چ شتێ ناڵێین لە هەموو ئەو منداڵانەی «ماری ترز»ی کچی پاشای ئیسپانیا و ژنی لویی چواردەهەم ببوونی، تەنها یەک کەسێکیان مابووەوە ئەویش «لویی»ی وەلی عەهدی فەرەنسا بوو، لە ساڵی ١٧٠٠ تەمەنی نزیکەی چل ساڵ بوو هەموو منداڵە حەڵالزادەکانی پاشای فەرەنسا مردبوون...

«لویی» لە سەرەتای سەدەی حەڤدەهەمدا پیاوێکی قەڵەو بوو. لەگەڵ ئەوەی گەنج و بەژن و باڵای ڕێک بوو، چەند ساڵێک بوو ژنەکەی مردبوو، «لویی»ی وەلیعەهدی فەرەنسا، لە گەنجییەتیدا، وەک سەردەمی گەنجی باوکی لویی چواردەهەم، هەموو ڕۆژێ دەچووە نوێژخانەکەی قەسری سەڵتەنەتی، هەفتەی جارێکیان دەچووە لای کەشیش ئیعترافی بە گوناهەکانی خۆی دەکرد، کەچی گوناهەکانی هەرگیز، لە زۆرخۆری تەجاوزی نەدەکرد...

لە ساڵی ١٧٠٠ وەلیعەهدی فەرەنسا تەمەنی تەقریبەن چل ساڵ بوو، ئەو پیاوە

غەیری ئەو پیاوە بوو کە لە سەردەمی گەنجییەتیدا کەوتبووە ڕوو، نەک تەنها مەعشوقەکانی خۆی لە نێوان ژنەکانی دەرباردا هەڵدەبژارد، بەڵکو شەوان لە قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای دەچووە دەرێ، خۆی دەگەیاندە پاریس بەرەو ماڵە عومومییەکانی شار و قومارخانەکان دەچوو...

لە ساڵی ١٧٠٠دا لە شەقامی مازارن–ی پاریس، ماڵێک هەبوو، بەڕووکەشی قومار خانە بوو، قومار بازە پارەدارەکان دەچوونە ئەو ماڵە، بەڵام زیاتر کەسانێ بۆ ئەو ماڵە دەچوون، تا ئەو ژنە ببینن کە ناوی «ماری پتی»یە. «ماری پتی» ژنێکی گەلێ جوان بوو، لەو دەمەدا تەمەنی بیست و چوار ساڵ بوو، گەلێ هۆشیار و بەلیاقەت بوو، لەگەڵ چەند نۆکەر و خزمەتکارێکدا ئیدارەی قومارخانەیەکی بەڕێوە دەبرد... تەنانەت لەو سەردەمەدا، ژنان لە هەندێ زانست و هونەردا، خۆیان گەیاندبووە پیاوان، بەڵام ژنی وەک «ماری پتی» بەدەگمەن دەست دەکەوت چونکە ئەو ژنە ناو و ناونیشانی خۆی لە مێژووی فەرەنسا و ئێراندا بەجێهێشتووە...

شەوێک، «ماری پتی» سەیری کرد، پیاوێکی قەڵەو و هەندێ جوان، بەبێ شمشێر و بەپۆشاکی بازرگانەکانەوە هاتە قومارخانە... «ماری پتی» لە سەرنجی یەکەمەوە بۆی دەرکەوت، ئەو پیاوە پەیوەست نییە بەمێزی قومارەوە، هەر بۆ ئەوە هاتووە ئەم ببینێ، لەو سەردەمەدا، هەموو ئەسڵیزادەکان، شمشێریان لە کەمەر دەبەست، کەسانێ کە شمشێریان پێنەبوو، خەڵکە عەوامەکە بوون «ماری پتی» بۆی دەرکەوت ئەم پیاوە قومارباز نییە و بەڵکو نەزەر بازە، لە ساڵۆنی قومارخانەکەوە بردی بۆ ژوورێکی تایبەتی، هەرکە ئەو پیاوە دەمی کردەوە و قسەی کرد «ماری پتی» زانی ئەو پیاوە ئەسڵیزادەیەکی بەرجەستەیە... «ماری پتی» ئەمری دا، باشترین خۆراک و خواردنەوە و پێشوازی بۆ ئەو پیاوە بێت... کاتێ بازرگانە قەڵەوەکە ویستی ئەو ماڵە جێبێڵێ، مستێ زێڕی خستە نێو دەستی ئەو ژنە گەنجە...

ئەم کارە ئەوەی بۆ «ماری پتی» سەلماند کە ئەو پیاوە یەکێکە لە ئەشرافە بەرجەستەکان و وەک نەناسێک هاتووەتە ئەو ماڵە، وەعدی لێ وەرگرت جارێکی دیش بێتەوە و پێیگوت: لەبەر ئەوەی ئەمشەو یەکەم جارە بۆ ئێرە بێیت، نەمانتوانی وەک پێویست پێشوازیت بکەین بەڵام لە شەوی پاشترەوە، هەوڵ دەدەین ئەو قسوورە قەرەبووکەینەوە.

پێویست بەڕوونکردنەوە ناکات و بڵێین، ئەو پیاوەی بەپۆشاکی بازرگانەوە هاتبووە قومارخانەکە وەلیعەهدی فەرەنسا بوو، دوو شەوی دیش بەهەمان پۆشاکی بازرگانەکانەوە هاتە ماڵەکەی «ماری پتی» ئەمجارەیان ئەو ژنە جوانە میوانەکەی خۆی ناسییەوە، چونکە دەسماڵەکەی وەلیعەهد لە دەستی کەوتە خوارێ، کاتێ «ماری پتی» دەسماڵەکەی هەڵگرت و بیداتەوە وەلیعەهد، سەیری کرد لە گۆشەی دەسماڵەکەیدا عەلامەتی تاجی سەڵتەنەتی پێوە دووراوە و لە ژێریشیا نووسراوە «وەلیعەهد».

ئەگەر چی «ماری پتی» وەلیعەهدی ناسی، بەڵام خۆی وا نەنواند، ئەگەر بیگوتایە، تۆم ناسی، ڕەنگە ئەو پیاوە جارێکی دی بۆ ماڵەکەی نەهاتبا.

لە ساڵی ١٧٠٠دا وەلیعەهدی فەرەنسا، سێ شەو جارێک دەچووە ماڵەکەی «ماری پتی» و مشتێ زێڕی دەخستە نێو دەستی، ئەو شەوەی وەلیعەهد میوانی ئەو ماڵە با، خزمەتکارەکانی «ماری پتی» بەباشترین شێوە پێشوازییان دەکرد، لەو ماوەیەدا ئەپارتمانەکە دەکەوتە ژێر دەسەلاتی وەلیعەهد، تا ئەو کاتەش لەوێ دەبوو «ماری پتی» لەو ئەپارتمانە دەرنەدەچووە دەرێ...

ئەو ژنە گەنج و هۆشیارە زانیی دۆستیی لەگەڵ وەلیعەهدا گەلێ سوود بەخشترە لە پێشوازیکردنی قوماربازەکان... ساڵۆنی قومارخانەکەی داخست ئیدی بۆ قومارکردن لە ماڵەکەیدا پێشوازی چ کەسێکی نەدەکرد.

ئەم بڕیارە گەنجە پارەدارەکانی نەدەگرتەوە، هەرکاتێ بیانویستبا، شەوان دەچوونە ئەو ماڵە...

شەوێک، یەکێ لە میوانەکان، پیاوێکی بەژن ڕێکی دەوڵەمەندی لەگەڵ خۆیدا هێنایە ماڵەکەی «ماری پتی» ئەو ژنە گەنجە ناوی ئەو پیاوەی پرسی...

پیاوەکە ناوی «فاپەر» بوو، بازرگانێکی فەرەنسی بوو، لە ئستامبوڵدا ژیانی دەگوزەراند. ماوەیێکی دوور و درێژە لە فەرەنسا دوورکەوتووەتەوە ئێستایش لەبەر کاروباری توجارەت هاتووەتەوە فەرەنسا، چەند هەفتەیێک لە وڵاتەکەی خۆیدا دەمێنێتەوە، پاشان دەگەڕێتەوە بۆ ئیستامبوڵ «فابەر» وەک میوان، چەند جارێکی دی، هاتە ماڵەکەی «ماری پتی» ئەم ژنە گەنجە کەمەنکێشی بازرگانەکە بوو،

بەتایبەتی لەو ڕووەوە کە «فابەر» دەربارەی جوانییەکانی ئیستامبۆڵ و شێوەی ژیانی تورکەکان شتگەلێکی دەگوت بۆ «ماری پتی» تازە بوون. تا ئەوکاتەیش پێیوابوو دانیشتوانی ڕۆژهەڵات، وەحشی و ئینسان خۆرن «فابەر» ئەو هەڵانەی بۆ ئەو ژنە گەنجە ڕاست کردەوە، ئەوەشی باس کرد ژنە تورکەکان گەلێ جوانن، پیاوە تورکەکانیش هەموو کاتێ ئارەزووی ئەوە دەکەن ببن بە خاوەنی ژنێکی گەنج و جوانی چاو شین و پرچ زەردی ئەوروپی، هەمیشە ئاهیان بۆ هەڵدەکێشن...

«فابەر» دەربارەی کارە بازرگانییەکانی خۆی قسەی بۆ «ماری پتی» کرد و گوتی: ئیستامبۆڵ و تورکیا، پڕ بووە لە کاڵای ئەوروپا، بەڵام ئێران بازاڕێکی تازەیە، کاڵای ئەوروپی، بەچاکی لەوێدا دەفرۆشرێت، ئێستا چەند کۆمپانیایەکی بازرگانی ئینگلیزی و هۆڵەندی و پرتوگالی لە ئێراندا خەریکی کارن، بەڵام هێشتا کاڵا فەرەنسییەکان نەچووەتە ئێرانەوە، دڵنیام هەرکاتێ کاڵاکانی فەرەنسا ببرێت بۆ ئێران بەجوانی دەفرۆشرێن، بڕیارم داوە بچم بۆ ئێران، بەڵام بەر لەوەی بچمە ئەوێ حەز دەکەم دەوڵەتی فەرەنسا کارێکی ڕەسمیم بداتێ تا پاشای ئێران و مەئمورەکانی، کۆمەکی کاری بازرگانیم بکەن و کێشە و گرفتم بۆ دروست نەبێ. «ماری پتی» کە دۆستێکی وەکو وەلیعەهدی هەبوو گوتی: من کارێ دەکەم تۆ وەک سەفیر بنێرنە، دەربار-ی ئێران، بەڵام بەو مەرجەی من لەگەڵ خۆتا بۆ تورکیا و ئێران ببەی، چونکە ئەو شتانەی دەربارەی ڕۆژهەڵات بۆت باس کردووم، منی شیفتەی وڵاتانی شەرق کردووە...

«فابەر» کاتێ لە دۆستە فرسەتخوازەکەی بیست، کە مەبەستی ئەوەیە بیکاتە سەفیری فەرەنسا لە دەرباری ئێراندا، گەلێ کەیف خۆش بوو، ئەمڕۆ ئەگەر بڕنەوین، بازرگانێکی گەورەی وڵاتێک بەپلەی سەفیر چووەتە وڵاتێکی دی، ئەوا سەرسام دەبین، بەڵام لەو سەردەمەدا، زۆربەی سەفیرەکان کە بۆ وڵاتانی ڕۆژهەڵات دەچوون، بازرگان بوون چونکە مەبەستی سەڵاتینەکان ئەوە بوو کاڵای وڵاتەکانی خۆیان لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتدا بفرۆشن، بۆ ئەم کارەش بازرگانەکان لە کەسانی دی لێهاتووتر بوون، دووهەمیش کە شا، بازرگانێکی وەک سەفیرێ دەنارده وڵاتێکی ڕۆژهەڵات مووچەی نەدەدایێ، بازرگانەکە خۆی تەحەمولی خەرجی خۆی دەکرد، ئەڵبەتە لەلایەن پاشاوە لەڕێی بازرگانەکانەوە، دیاری بۆ پاشای ئەو وڵاتە دەنێردرا...

پاش دوو مانگ «ماری پتی» لەڕێی دۆستە پلەدارەکەی خۆی، وەلیعەهدی فەرەنسا، فابەر- یان وەک سەفیری پاشای فەرەنسا، بۆ دەربای ئێران هەڵبژارد...

لویی چواردەهەم، دڵنیا بوو، فابەر، بازرگانێکی موعتەبەر و ئەمینە ڕایسپارد دیاری بۆ پاشای ئێران ببات، ئەو دیارییانەش بەپێی وەسڵێ کە لە وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسا لە بەشی بەڵگەنامەی پەیوەست بەئێران، پارێزراوە... بەم جۆرەیە:

١- سەعاتی دیوار پاندۆلدار... سێ دانە

٢- سەعاتی گیرفان بیست و چوار دانە، دوانزدەیان جەواهیرڕێژ کراون

٣- سنوقی تایبەتی بلوورین، تا مەشروبات لە تەنیشت بەفر دابنرێ و بۆ ئەوەی سارد بێت، شەش دانە.

٤- سێ گۆی جوگرافی زەوی، یەکێکیان زێڕ و جەواهیر ڕێژکرابوو.

٥- دوو چلچرای گرانبەها، لە چلچراکانی، «ڤەنیز».

٦- شەش تابلۆ، یەکێکیان وێنەی لویی چواردەهەم بوو.

بارکردنی ئەو کەرەسانە، بەتایبەتی چلچراکان و سنوقە بلوورییەکان هەندێ قورس بوون، پێویستی بە بەستەبەندی تایبەتی هەبوو، بەڵام لە کۆتاییدا، دیارییەکانی پاشای فەرەنسا، بۆ پاشای ئێران بەستەبەندی کرا، «فابەر» و «ماری پتی» لە پاریسەوە بەرەو بەندەری «مارسی» کەوتنەڕێ، تا لە وێوە بە سواری کەشتی بچنە ئێران...

لە ڕۆژی دووهەمی مانگی مارسدا، کەشتی «تولوز»، فابەری سەفیر و خانم «ماری پتی» سوار کردبوو، لە بەندەری «مارسی» بایەوانەکانیان کردەوە، ڕێی ڕۆژهەڵاتیان گرتە بەر، ڕۆژی هەشتەمی مانگی ئەپریل، گەیشتنە بەندەری «ئەسکەندەرون»ە کە دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی دەریای میدیترانە(١).

نابێ بە بەندەری ئەسکەندەرییەی میسری تێ بگەین، لەوێدا، «فابەر» و «ماری پتی» لە کەشتی هاتنە خوارێ بەگالیسکە ڕێی «حەلەب»-یان گرتە بەر، ڕۆژی پاشتر گەیشتنە حەلەب.

(١) میدیترانە: بەحری ئەبیەزی موتەوەسیت.

لەو دەمەدا شاری حەلەب یەکێ بوو لە ناوەندە گەورەکانی چالاکی کەشیشە فەرەنسیێکان، لەوێوە ڕوحانییە فەرەنسییەکان بۆ بڵاوکردنەوەی ئایینی مەسیحیەت بۆ سەرانسەری ڕۆژهەڵات تەقەلایان دەدا...

ئەوانە کە بینییان سەفیری فەرەنسا، کە دەبێ بچێت بۆ دەرباری پاشای ئێران، ژنێکی گەنجی لەگەڵدایە، ویستیان بزانن ئەو ژنە کێیە و چ پەیوەندییەکی لەگەڵ «فابەر»دا هەیە... هەر زوو بۆیان دەرکەوت ئەو ژنە ناوی «ماری پتی»یە و هاو سەفەر و هاوکاریەتی، ئەو دەمە ناوبانگی دەرباری ئێران بەزوهد و تەقواوە دەرچووبوو، لە هەموو ڕۆژهەڵاتدا ئەو ناوبانگە بڵاو بووبووەوە، هەموو دەیانزانی لە ئەسفەهانی پایتەختی سەلاتینی سەفەوییەکان، ژنێکی ئەوروپی بۆ بچێت ئەوا کێشە و گومان دروست دەکات، ڕوحانییەکانی فەرەنسی بیریان لەوە کردەوە ئەگەر «فابەر» لەگەڵ ئەم ژنە بچێتە ئەسفەهان، بۆ پاشا و میللەتی فەرەنسا موناسیب نابێ، ئەوە بوو بە «فابەر»یان گوت: لە بردنی ماری پتی بۆ ئێران چاوپۆشی بکات، لە حەلەب داینێ، کە لە ئێران گەڕایەوە لەگەڵ خۆیدا بیباتەوە بۆ فەرەنسا...

«فابەر» گوتی: ڕەنگە مانەوەی لە ئێراندا درێژە بکێشێ و زوو نەگەڕێتەوە تا «ماری پتی» بگەڕێنێتەوە بۆ فەرەنسا، دووهەم وەعدی بەماری پتی داوە لەگەڵ خۆیدا بیبات بۆ ئێران، سێهەم، ئەو ژنەی خۆشدەوێ، ناتوانێ لێی جیا بێتەوە، بۆیە پێشنیازی ڕوحانییەکانی قبوڵ نەکرد.

ڕوحانییە فەرەنسییەکان کە بینییان ناتوانن قەناعەت بە «فابەر» بهێنن «ماری پتی» لەگەڵ خۆیدا نەبات، پەنایان بردە بەر پاشای حەلەب، یانی ئەو والییەی دەوڵەتی عوسمانی لەوێدا دایمەزراندووە، داوایان لێ کرد ڕێ نەدات فابەر بەرەو ئێران بچێت...

پاشای حەلەب ڕێی لە فابەر گرت، ماوەی شەش مانگ بەئیجباری لە حەلەبدا مایەوە «فابەر» کە بینی، پاشای حەلەب ڕێی نادات لەگەڵ «ماری پتی»دا لەوێوە بڕوات، پەنای بردە بەر سەفیری ئێران لە ئەستەمبوڵ، نامەیێکی بۆ نووسی و ڕووداوەکەی بۆ باس کرد. ئەو دەمە پەیوەندی لە نێوان ئێران و عوسمانییەکاندا تەڵخ بوو سەفیری ئێران نەیدەتوانی بە عەلەنی کارێ بکات لە بەرژەوەندی «فابەر»دا

بێت، تەنها ئەوەی بۆ نووسی، خۆی بگەینێتە ئەستەمبۆڵ لەوێوە سەفەرەکەی بۆ ئێران فەراهەم دەکات... «فابەر» کە دڵنیا بوو لە یارمەتییەکانی سەفیری ئێران لە ئەستەمبۆڵ، دوو قات پۆشاکی کوردی، کە لە سوریەدا بەزۆری دەست دەکەون، فەراهەم کرد، بارەکانی خۆی بار کرد و ناردیەوە بەندەری ئەسکەندەرون، گوایە بۆ فەرەنسا دەگەڕێتەوە. بەڵام ئەو بارانە بەکۆمەکی سەفیری ئێران بەکەشتی گەیەنرایە سەفارەتی ئێران لە ئەستەمبۆڵ.

کاتێ لە ڕووی دیارییەکانی لویی چواردەهەمەوە دڵنیا بوو، پۆشاکی کوردی پیاوانەی کردە بەر «ماری پتی» خۆیشی پۆشاکی کوردی پۆشی، لەبەر ئەوەی لە ڕۆژهەڵاتدا، زیاد لە شوێنان دەوەستێ زمانی کوردی دەزانی «ماری پتی» وەک کوڕی خۆی کە «لاڵە» دەناساند... لە حەلەبەوە کەوتە ڕێ، خۆی گەیاندە ئەستەمبۆڵ، پاش سێ ڕۆژ سەفیری ئێران بەڕێگا تایبەتییەکانی خۆی، فابەر و ماری پتی کە پۆشاکی پیاوانەیان پۆشیبوو، بەناوی بازرگانەوە ئەو پیاو و کوڕەی ناردە «ئێروان» لەوێشەوە بەرەو ئێروان بڕۆن.

ژنێ بە ناوی سەفیری فەرەنساوە
هاتە دەرباری ئێران

لەو سەردەمەدا، هەموو ولایەتەکانی جنووبی قەفقاز، بەشێ بوون لە قەڵە مڕەوی ئێران، حاکمی ئەو ولایەتانە لەلایەن پاشاوە هەڵدەبژێران، بەپێی عادەتێکی کۆن، زیاتر شازادە مەحەلییەکان هەڵدەبژێران، هەندێکیان شازادەی مەحەلی موسڵمان بوون، هەندێکیشیان مەسیحی بوون بەڵام ئاینەکان تەئسیری نەدەکردە سەر هەڵبژاردنەکانیان، یانی سەڵاتینەکانی سەفەوی ئەو سەردەمە، کە لە ئێراندا سەڵتەنەتیان دەکرد، جیاوازییان لە نێوانی ئیسلام و مەسیحی قەفقاز نەدەکرد لەو دەمە، فەرمانداری «ئێران» کەسێک بوو بەناوی «عەبدولەسیح» بەزاهیر موسڵمان بوو، گەلێ ڕقی لە مەسیحییەکانی کاسۆلیک دەبووەوە کاتێ لەلایەن شای ئێرانەوە لەقەبی «بیگ»ی وەرگرت، دانیشتوانی ناوچەکە زیاتر بە ناوی «خان»ەوە بانگیان دەکرد، ژنەوتبووی کە بازرگانێکی فەرەنسی لەگەڵ کوڕێکی گەنجدا، دەڵێن کوڕییەتی، دەیەوێ بچێت بۆ ئێران ئەمەی لێ مەنع کردن.

«فابەر» بۆ خانی ئیروان پەیامێکی نارد، کە ئەم سەفیری فەرەنسایە مەئمورییەتەکەی ئەوەیە بچێتە دەربار-ی پاشای ئێران و نامەی پاشای فەرەنسای پێشکەش کات، ئەم ڕێگرتنەی خان وەک ئیهانەیێکی گەورە وایە بۆ پاشای ئێران.

خانی ئیروان وڵامی دایەوە کە پاشا ئاگای لەم شتە نییە، کە سەفیرێکی فەرەنگ، دەیەوێ بچێتە دەربارەکەی... بە چی بزانێت کە ئەوە سەفیری پاشای فەرەنسایە، مەگەر لە سەردەمی پاشای پێشتری ئێران یەکێ بە ناوی سەفیری پاشای فەرەنساوە نەهاتە ئێران، پاشان دەرکەوت درۆ دەکات و سەفیر نییە؟

خانی «ئیروان» ڕاستی دەکرد، لە سەردەمی سلیمان پاشای سەفەوی کە کوڕی شا عەباسی دووهەم بوو، کەسێ بە ناوی سەفیری پاشای فەرەنسا هاتە ئەسفەهانی پایتەختی ئێران، پاشان دەرکەوت سەفیر نییە... ڕەنگە لە هیچ سەردەمێکی مێژووی سەفەوییەکان، بەقەد سەردەمی سلیمان شا دا سەفیرەکانی ئەوروپا نەهاتبنە دەربار-ی ئێران هەندێ لەوانە «تاورنێ» و «شاردن» سەفەرنامەی

گەلێ سەرنج ڕاکێشیان نووسیوە، وەزعی ژیانی میللەتی ئێرانیان لە سەردەمی شا سلێمان دا، لەسەر نامەکەی خۆیاندا نووسیوە، لەو سەردەمەدا زۆر لە سەفیرە ئەورووپییەکان دەهاتنە ئێرانەوە، کەسێ بیری لەوە کردەوە بە ناوی سەفیرەوە سوود وەرگرێ، هەر بەم ناونیشانە، هاتە دەربارەوە، پاشان دەرکەوت درۆیە و سەفیر نییە.

«فابەر» ئاگای لە دەسەڵاتی حوکمڕانە مەحەلییەکان هەبوو، دەیزانی مەحاڵە بەبێ ڕەزامەندی خانی ئێروان، بتوانێت بچێت بۆ ئەسفەهان، پەنای بردە بەر «ماری پتی» بە پۆشاکی پێوانەوە بگەڕێتەوە بۆ ئەستەمبوڵ لەوێدا تکا لە سەفیری ئێران بکات، ڕەنگە ئەو بتوانێت خانی ئیروان ڕازی کات و ڕێیان لێ نەگرێت «ماری پتی» گوتی: من موخالەفەی خانی ئیروان دەگۆڕم بە موافەقەت، پاشان پۆشاکە پیاوانەکەی لەبەر خۆی داکەند و پۆشاکی ژنانەی پۆشی، چووە لای هاوسەری خان، دیاری گرانبەهای پێشکەش کرد، تکای لێ کرد بە هاوسەرەکەی بڵێت، لە موخالەفەتی سەفەری سەفیری فەرەنسا دەس هەڵگرێ. ئەم دەستپێشخەرییە ئەنجامی چاکی هەبوو، هەر ئەو ڕۆژە خانی ئیروان، دەسبەرداری موخالەفەکەی خۆی بوو، ڕێی دایە فابەر-ی بازرگانی فەرەنسی بەرەو ئەسفەهان بکەوێتە ڕێ.

لە سەرەتای مانگی ئاوتی ساڵی ١٧٠٦دا، سەفیری پاشای فەرەنسا لەگەڵ «ماری پتی» لە ئیروانەوە کەوتنە ڕێ، بەڵام پاش بڕینی چوار مەنزڵ «فابەر» نەخۆش کەوت، لە دوو ڕۆژدا نەخۆشییەکە زیادی کرد ئیدی نەیتوانی بەردەوام بێت لە ڕۆیشتن، ڕۆژی شانزەهەمی هەمان مانگ دەمرێت...

دیارە ئەم ڕووداوە ڕوو بەڕووی هەر ژنێکی دی بایەتەوە، سەری لێ تێکدەچوو تووشی سەردەر گومی دەبوو، بەڵام ماری پتی جەنازەکەی «فابەر-ی» گەڕانەوە بۆ ئیروان، بڕیاری دا لەجیاتی «فابەر» وەک سەفیری پاشای فەرەنسا بچێت بۆ ئەسفەهان... هەر کە گەڕایەوە بۆ ئیروان، ماری پتی، جەنازەی هاوسەفەرەکەی لە قەبرستانی مەسیحییەکاندا بە ئەمانەت ناشت، تا پاشان لە فرسەتێکدا بیگەڕێنێتەوە بۆ فەرەنسا. لە ئیرواندا چووە ماڵەکەی «عەبدولەسیح» ماوەی چەند هەفتەیێک «ماری پتی» میوانی حوکمڕانی ئیروان بوو، چاوەڕێی ئەوەی دەکرد وڵامی ئەو نامەیە بێتەوە کە حوکمڕانی ئیروان بۆ شای ئێرانی نووسیوە « عەبدولەسیح» لە

نامەکەدا نووسیبووی «فابەر» سەفیری پاشای فەرەنسا نەخۆش کەوت و مرد، بەڵام هاوسەرەکەی ژنێکی لایەق و بەتەدبیر و گەنجە، نیازی وایە بێتە ئەسفەهان و دیارییەکانی پاشای فەرەنسا پێشکەش بە پاشای ئێران بکات و وەسڵ وەرگرێت و بگەڕێتەوە بۆ فەرەنسا، چونکە ئەگەر پاشا مەرگی هاوسەرەکەی ئەم مەئمورییەتە بە ئەنجام نەگەیێنێ، ئەوا دەکەوێتە بەر غەزەبی پاشاو مەلیکەی فەرەنسا، لە گەڕانەوەی بۆ فەرەنسادا تا مردن حەپس دەکرێ!

بەم پێشەکییە، عەبدولمەسیح، داوای لە شا کردبوو، فەرمانێ دەرکات «ماری پتی» لەجیاتی مێردەکەی، وەکو سەفیری پاشای فەرەنسا بناسرێت تا ئەو ژنە بتوانێ بێت بۆ ئەسفەهان و حاکمە مەحەلییەکان لە ڕێدا کێشەی بۆ دروست نەکەن، بۆ پاراستنی دیارییەکانی شای فەرەنسا حیمایەی بکەن. «ماری پتی» ئیکتفای بەم ڕاسپاردەیەی حوکمرانی ئیروان نەکرد، بەڵکو سەفەرێکی بۆ «نەخچەوان» کرد و حوکمڕانی نەخچەوان، کەسێکی موسڵمان بوو، وای لێ کرد نامەیێک بۆ دەرباری ئێران بنووسێت، ئەم ڕاسپاردەیەش بکات کە ئەم ژنە فەرەنسییە لەباتی مێردەکەی بە سەفیری پاشای فەرەنسا بناسرێت، ئاوهای نووسیبوو.

« ئەم ژنە گەنج و جوان و بە تەدبیرە، بە منی گوت دینی حەنیفی ئیسلامی پێ باشترە لە دینەکەی خۆی، ئەگەر بتوانێ خۆی بگەیێنێتە ئەسفەهان، پاش ئەوەی دیارییەکەی پاشای فەرەنسا پێشکەش بکات حەز دەکات ببێت بە ئیسلام و خزمەتی پاشای ئێران بکات، بۆیە من باوەڕم وایە حیمایە کردنی ئەم ژنە « سەوابی ئاخرەوی»[1] هەیە، ڕەنگە پاش بە ئیسلام بوونی ئەم، گەلێ لە ژنە فەرەنگی[2]یەکان چاو لەم کەن و ببنە موسڵمان!»

ئەمڕۆ، ئەم نامەیە، وەک نووسینێکی گەوجانە دەکەوێتە بەر چاو بەڵام دەبێ ئەوە لەبەر چاوگرین کە ئەو نامەیە لە ساڵی ١٧٠٦ دا لە ئێران نووسراوە، ئەو دەمە شا سوڵتان حوسێن سەڵتەنەتی دەکرد، مەوزووعی بە موسڵمان بوونی ژنێکی سەفیری فەرەنسی گەلێ ئەهمیەتی هەبووە ئێرانییەکان وا بیریان دەکردەوە، ئەگەر هاوسەری

(١) سەوابی ئاخرەوی: خێری ئەو دنیا...

(٢) فەرەنگی: فەرەنسی.

سەفیری فەرەنسا ببێتە ئیسلام، دوور نییە هەزاران ژنی دیش ببنە موسڵمان... بە موسڵمان بوونی ژنی سەفیری فەرەنسا ڕووداوێکی گەورەیە، بۆ دەرباری ئێرانیش سەوابە.

شا سوڵتان حوسێن و دەربارەکانی کە زانییان ژنێک دێتە دەربار–ی ئێران، گەلێ حەزیان بەدیدەنیی دەکرد، بەتایبەتی نامەکانی.

میری ئیروان و میری نەخچەوان باسی ئەوەیان دەکرد، ماری پتی، ژنێکی گەلێ گەنج و جوانە...

لە کاتێکدا کە پەیکی میرەکانی ئێروان و نەخچەوان لە ڕێدا بوون، نامەکانیان ببەن بۆ ئەسفەهان، سەفیری فەرەنسا لە «بابولعالی» یانی لە دەرباری تورکیا، ئاگای لە هەواڵی مەرگی «فابەر» بوو.

ئەو دەمە، وەکو ئەمڕۆ نەبوو، کە سەفیرێ بتوانێ لە چەند دەقیقەیێکدا پەیوەندی لەگەڵ دەوڵەتەکەی خۆی بکات و داوی فەرمان بکات...

کەشتییەک، لە ئەستەمبوڵەوە بچووبا بۆ فەرەنسا و بگەڕابایەتەوە دەبا چەند هەفتەیێک بەڕێوە بێت، تا هەواڵی لە بابولعالییەوە دەگەیێنێتە فەرەنسا و وڵامەکەیشی وەرگرێتەوە. سەفیری فەرەنسا نەیدەتوانی بە پەلە ئاگاداری پاشای فەرەنسا بکات کە «فابەر» مردووە، تا ئەوانیش جێنشینێک هەڵبژێرن و لە بری «فابەر» دایمەزرێنن، هەر بۆیە سەفیری فەرەنسا، یەکێ لە ئەندامانی سەفارەتی هەڵبژارد بە ناوی «میشل» پێی گوت بچێت بۆ ئیروان و دیارییەکانی پاشای فەرەنسا وەرگرێ و بیبات بۆ ئەسفەهان. شای ئێران وڵامی نامەکانی دابووەوە، ئیجازەی دابوو، ماری پتی بێت بۆ ئەسفەهان. ئەم ژنە فەرەنسییە، هەر کە ئەم هەواڵەی بیست، دەسبەجێ بەرەو «تەبریز» کەوتە ڕێ، تا لەوێوە بچێت بۆ ئەسفەهان لە نێوان هاوسەفەرەکانی ماری پتی دا دوو گەنجی فەرەنسیشی تیابوون کە وەک سکرتێری «فابەر» وا بوون، پاش مردنی «فابەر» ئەو دووە بوونە هاوسەفەر و ڕاوێژکاری «ماری پتی».

ماری پتی لە «قەفقازی»یە بای پێویست فێری زمانی تورکی ببوو، لەرێدا هەوڵی دەدا زمانە تورکییەکەی بە هێزتر بکات، چونکە پێیان گوتبوو زمانی تورکی دووەمین

زمانی ڕەسمی دەربارە لە ئەسفەهان، ئەگەر کەسێ زمانی تورکی بزانێت، دەتوانێ لەگەڵ پاشا و دەربارەکاندا قسان بکات.

چوار ڕۆژ پاش ئەوەی کاروانەکەی ماری پتی لە ئێروانەوە کەوتبووە ڕێ «میشل» گەیشتە ئیروان، لەوێدا زانیی ماری پتی هاوسەری «فابەر»ە بۆیە دەبێ مەئموریيەتەکەی ئەو بەئەنجام بگەیێنێ چووەتە تەبریز، تا لەوێوە بچێت بۆ ئەسفەهان.

«میشل» کە زانیی ئەو ژنە پێشی کەوتووە، بڕیاری دا بەهەر جۆرێ بێ، بەربەست بۆ ئەو سەفەرەی دروست کات، تەنانەت ئەگەر بیشیڕفێنێ نەهێڵێت پێشی بکەوێ.

«میشل» وای بیر دەکردەوە، ئەو ژنە لەگەڵ کارواندا سەفەر دەکات، ڕۆژی پێنج تا شەش فەرسەنگ ڕێ دەبڕن، ئەم دەتوانێ خۆی بگەیێنێتە «ماری پتی» و ناچاری کات بگەڕێتەوە یا بیرفێنێ، بۆیە تفەنگ و دەمانچە و شمشیری لە خۆ بەست و سواری ئەسپێکی تیژڕەو بوو، پاش چار ڕۆژ خۆی گەیاندە کاروانەکەی «ماری پتی» بەڵام ئەو ژنە بە جۆرێ نۆکەرە چەکدارەکانی دەوریان دابوو، جورئەتی نەکرد نزیکی بێتەوە... ماری پتیی زیرەک، بەر لەوەی لە ئیروانەوە بکەوێتە ڕێ هەندێ ئێرانیی بەکرێ گرت و چەکداری کردن، لەگەڵ خۆیدا وەکو حیمایە بردنی، لەبەر ئەوەی ماری پتی، بۆ هەموویان میهرەبانی دەنواند، حیمایەکانی گەلێ خۆشیان دەویست، ئەگەر میشل هەر حەرەکەیێکی کردبا، ڕەنگە بکوژرابا...

«میشل» مەئیووس بوو لەوەی، بەزۆر بتوانێ شتێ بکات، ویستی بە ئاشتی لەگەڵ ماری پتیدا کارەکە یەک لا بکاتەوە.

شەوێ ، کە کاروان گەیشتە مەنزڵ، چووە لای ئەو ژنە، بڕیاری سەفیری فەرەنسای لە ئەستەمبوڵ نیشان دا، بەڵام «ماری پتی» گوتی، مێردەکەی من بە ئیمزای پاشای فەرەنسا بووەتە سەفیر، پاش مەرگی ئەو، من میراتگریم و من دەبمە سەفیر، پاشای ئێرانیش بە ڕەسمی من دەناسێت، حوکمی سەفیری فەرەنسا لە ئەستەمبوڵ لەلای من پوولێ ناهێنێ. میشل دەیزانی، گەر بچێتە ئەسفەهان، لەبەر ئەوەی دیاریی پێ نییە پێشکەشی شای بکات، هیچ کەس ئەو بە سەفیری فەرەنسا نازانێت، بە ناچاری گەڕایەوە بۆ ئیروان، ماری پتی گەیشتە تەبرێز وەک ئەوەی

پێشوازی لە مەلیکە بکرێت ئاوها پێشوازی لێ کرا.

ئەو ڕۆژەی ماری پتی هاتە تەبریز، ڕۆژێکی مێژوویی بوو بۆ دانیشتوانی هەر کەسێ کە دەیتوانی لە ماڵ بێتە دەرێ لەسەر ڕێگای (کچی پاشای فەرەنگ) دەوەستا، چونکە خەڵکی تەبرێز وایان دەزانی ئەو ژنەی لە قەفقازییەوە هاتووە دەیەوێ بچێت بۆ ئەسفەهان ،کچی پاشای فەرەنگە. هەندێ لە خەڵکە عەوامەکەیش دەیانگوت کە ژنی پاشای فەرەنگە!

ماوەیێکی زۆر بەسەر ئەو مێژووەدا تێپەڕیوە، شائیعەی هاتنی کچی پاشای فەرەنگ یا ژنی پاشای فەرەنگ لە ئەفسانە مەحەلییەکانی ئەو شارەدا پەیدا بێت

ماری پتی، تا نزیکی شاری تەبریز، بە کەژاوە هاتبوو، لەوێدا هەیئەیێک هاتبوونە پێشوازیی، بەزمانی تورکی (ئەو ژنە فەرەنسییە تێیدە گەیشت) پێیانگوت، بە کەژاوە چوونە نێو شارەوە چاک نییە، چاکتر وایە بە سواری تەختی ڕەوان بچێتە نێو شارەوە.

«ماری پتی» ئەم پێشنیازەی وەرگرت، چاکترین پۆشاکی خۆی پۆشی گێسووەکانی بەپێی مۆدیلی فەرەنسی ڕازاندەوە، لە نێو تەختی ڕەواندا دانیشت، چەند نۆکەرێکی خۆی بە پیادە، لە ملاو ئەولاو تەختی ڕەوانەکەدا حەرەکەیان دەکرد.

کاتێ تەختی ڕەوانەکەی ماری پتی هاتە نێو شارەوە، هەزاران ژن و پیاو لەسەر ڕێی ئەو ژنە وەستابوون، هیچ دەنگێکیان لێوە نەدەهات چونکە سەیرکەرەکان ژنێکی فەرەنسی بێ حیجابیان بینی، بەجۆرێ سەرسام بوون، نەیاندەتوانی، هیچ جۆرە کاردانەوەیێک بکەن.

ئەگەر چی لەو سەردەمەدا، دانیشتوانی تەبریز، هەندێ جار ژنە ئەرمەنییان بەبێ حیجاب دەبینی و هەندێ لە ڕوخساریان بە پارچە شتێکی ناسک دادەپۆشی. بەڵام ڕوخساری ماری پتی، بەهیچ جۆرە پارچەیێک دانەپۆشرابوو... ئەم خانمە سەفیرە، بەزەردەخەنەوە سەیری دانیشتوانی تەبریزی دەکرد، هەندێ ژن، بە ئاسپایی و بەزمانی تورکی دەیگوت: چەنێ جوانە... چەنێ جوانە هەرگیز، ئێمە ژنی، بە ئاوها جوانمان نەبینیوە... ماری پتی، گەنج و جوان بوو، بەڵام پۆشاک و ئارایشتەکەی وای کردبوو لەبەر چاوی دانیشتوانی شاردا ئاوها بە جوانی بکەوێتە ڕوو، چونکە

تەبریزییەکان تا ئەو ڕۆژە ئەو جۆرە ئارایشی گێسوویان نەبینیبوو...

ئەو ڕۆژە بەتەختی ڕەوان بردیانە ئەو ماڵەی بۆیان دانابوون، ڕۆژانی دی ماری پتی گەر ویستبای، لە ماڵ بچێتە دەرێ و بە تەختی ڕەوان گەردش بکات، مەئمورەکانی حوکمڕانی تەبریز پێیان گوتبوو، چاک نییە بێیتە دەرێ، ڕەنگە تووشی کێشە بیت، چونکە تێپەڕ بوونی ژنێک بەبێ حیجاب، لە ڕاگوزەرەکاندا، دەبێتە مایەی تووڕە بوونی موتەعەسیبەکان، ئەگەر نەیانگوتبا ئەو ژنە مەلیکە، یا کچی پاشای فەرەنگە، مەئمورەکانی حوکمڕانیشی لەگەڵ نەبا، ڕەنگە هەمان ڕۆژ ماری پتی بەدەستی موتەعەسیبەکان بکوژرابا، بەڵام لەبەر ئەوەی بە مەلیکە یا بە کچی پاشای فەرەنگیان دەزانی، بۆیە هێرشیان نەدەبردە سەر تەختی ڕەوانەکەی ماری پتی، بۆ هەفتەیێک لە تەبریزدا مایەوە، تا کەرەسەی سەفەر فەراهەم کرا. لە بەهاری ساڵی ١٧٠٧دا لە تەبریزەوە بەرەو ئەسفەهانی پایتەختی ئێران کەوتە ڕێ.

ماری پتی، بۆ ئەوەی گەیشتبا بە ئەسفەهان، دەبا بە شاری «زنجان» و « قەزوین» تێپەڕیبا هێشتا نە گەیشتبووە زنجان، ئەو دوو گەنجە فەرەنسییە کە یەکێکیان ناوی «هانری» و ئەوی دییان ناوی «ژول» بوو کێشەیان بۆ ماری پتی دروست کرد.

پاش مردنی «فابەر» هەر یەک لەو گەنجانە نیازی ئەوەیان هەبوو ماری پتی بۆ خۆیان ڕامکەن چونکە ئەو ژنە دنیادیدە بوو، فرسەتی دایە هەر دووکیان، لیاقەتی خۆیان بسەلمێنن، تا لە تەبریزەوە نەکەتبوونە ڕێ یەکسانیێکی دروست کردبوو، بەڵام پاش ئەوەی لە تەبریزەوە کەوتنە ڕێ هەریەک لەو دوو گەنجە فەرەنسییە حەقی ئەوەیان بە خۆ دەدا، هەر جۆرێ بیانەوێ ئاوها ڕەفتار بکەن، خۆیان چاکتر نیشانی ماری پتی بدەن.

ئەگەرچی ماری پتی فەرەنسی بوو ، عادەتی بە شەراب نۆ شینەوە نەگرتبوو بەڵام هانری و ژول نەیاندەتوانی بەبێ شەراب خۆراک بخۆن، بە هەر گوند و قەسەبچەیێک دەگەیشتن، داوای شەرابیان لە گوند نشینان دەکرد، ئەم مەوزووعە، دانیشتووانە مەحەلی موسڵمانەکانی بێزار کردبوو، چونکە شەرابیان بە حەرام دەزانی. لە یەکێ لە قەسەبچەکانی نزیکی قەزوێن کە رەزی نایابی لێ بوو، بەدزییەوە داوای شەرابیان لە هەندێ جووتیار کرد، ئەم دوو گەنجە شەرابیان دەسکەوت و خواردیانەوە لەبەر زیادە نووشی مەست بوون، ئیدی ئەو دووە دەیانویست لە نێوان حەرەسەکانەوە بچنە

ماڵەکەی ماری پتی، هەریەک ڕێی لەوی دی دەگرت، عاقیبەت هانری دەستی بۆ دەمانچە برد، تەقەیێکی لە ژول کرد، ئەو پیاوە هاواری کرد و کەوتە سەر زەوی، ماری پتی دەنگی تەقەکەی بیست، بە سەراسیمەییەوە لە ژوورەکەی هاتە دەرێ و ڕای کرد، بینی ژول کەوتووە و هانری- یش دەمانچەی بەدەستەوەیە. ماری پتی لە هەردووکیان بێزار بوو، لە بیانوییێک دەگەڕا لە دەستیان نەجاتی بێت، ئەمری دایە نۆکەرە ئێرانییەکانی خۆی هانری دەستگیر بکەن، ئەوانیش هانرییان گرت و لە پشتەوە دەستیان بەست و لە ژوورێکدا حەپسیان کرد... ماری پتی نەیدەزانی چ لە هانری بکات، لەوێشدا چ کەسێ نەبوو دەربارەی هانری ڕاوێژی لەگەڵدا بکات.

پاشی دوو ڕۆژ ژول مرد، جەنازەکەیان، لە سەحرا و لە کەناری ڕێیەکەدا بە خاک سپارد، ماری پتی، بڕیاری دا بکوژەکە لەگەڵ خۆیدا ببات بۆ ئەسفەهان لەکاتی گەڕانەوەیدا، لە ئەستەمبوڵ تەسلیمی سەفیری فەرەنسای بکات چونکە نەیدەویست بیسپێرێتە دەستی کاربەدەستانی ئێران...

پاش ئەوەی ماری پتی لە قەزوینەوە کەوتە ڕێ، هەوا گەرم بوو، کەوتنە ناوچەی گەرمەسێرەوە، بەهار بەرەو پێشتر دەچوو، هەوایش گەرمتر دەبوو. «ماری پتی» نەیدەتوانی تەحەمولی گەرمای دەشتە گەرمەکانی ئێران بکات بەڵام نۆکەرە ئێرانییەکانی هەوڵیان دەدا، تا دەیانتوانی کەرەسەی ئیسراحەتی ماری پتی فەراهەم بکەن، لە جێی فێنک و لەژێر سێبەری درەختەکاندا خێوەتەکەیان بۆ هەڵدەدا، ئەو شوێنەی چیای نزیکبا، بەفریان بۆ دەهێنا، تا ئاوی سارد بخواتەوە.

لە سەرەتای سەفەرەکەی ماری پتی بۆ ئێران، خۆراکی ئێرانیی پێ خۆش نەبوو، بەڵام پاش ئەوەی لە تەبریزەوە کەوتنە ڕێ عادەتی لەگەڵ خۆراکی ئێرانیدا پەیدا کرد، دەگەیشتە هەر شارێ سەیری دەکرد دانیشتووە مەحەلییەکانی ئەو شارە، خۆراکی تایبەتییان هەیە، ماری پتی-یش لەو خۆراکەی دەخوارد، هەر کە گەیشتە «کاشان» خۆراکێکی مەحەلی خوارد بەناوی «قلیە» بەهۆی خواردنی ئەو خۆراکەوە، نەخۆش کەوت، لەو ماڵەی کە تێیدا نیشتەجێ ببوون، ئا لەوێدا لەنێو نوێندا کەوت.

دەوروبەرەکەی ماری پتی سەریان لە پزیشکی دەرنەدەچوو، نەیاندەتوانی موعالەجەی بکەن، پێنج ڕۆژ لەنێو نوێنیی نەخۆشیدا کەوت عاقیبەت بە ئەمری حوکمڕانی کاشان، یەکێ لە شازادەکانی سەفەوی، پزیشکێکی ئێرانی بوو، بەحەزی

خۆی نا بەناحەزی، هات تا ماری پتی موعالەجە بکات، پزیشکەکە، لێدانی دڵی ئەو ژنە گەنجەی گرت و سەیری زمانی کرد و موسەهیلی بۆ نووسی...

ماری پتی بەجۆرێ لاوازی ڕووی تێ کردبوو، بەئومید نەبوو لە نوێنی نەخۆشیی هەڵسێت، بە دەوروبەرەکەی گوتبوو، پاش مردنی، دیارییەکانی پاشای فەرەنسا ببەن بۆ ئەسفەهان و بیدەن بە پاشای ئێران، نوسخەیێک لە دیارییەکانی نووسی، بۆ حوکمڕانی کاشان-ی نارد تا دەوروبەرەکەی نەتوانن لە دیارییەکانی پاشای فەرەنسا بەتاڵان ببەن، بەڵام موسەهیلی پزیشکە ئێرانییەکە کاریگەر بوو، ماری پتی کە خۆی بۆ مەرگ ئامادە کردبوو، لە نوێن هەڵسا، پاش ماوەیێکی کەم، ڕێی ئەسفەهانی گرتە بەر، هەر کە گەیشتە مەنزڵێکی نزیک ئەسفەهان وەستا، تا هەواڵی گەیشتنی خۆی بە دەربارەکانی ئێران بگەیێنێ، ماری پتی شارەزایی، هاتنی سەفیرێک نابێ بەبێ دەنگی بمێنێتەوە کە ماری پتی گەیشتە ئەسفەهان، دواهەمین پاشای سەفەوییە، بەناوی شا سوڵتان حوسێن، لە ئێراندا حوکمی دەکرد.

سوڵتان حوسێن، پاشایێک بوو، زۆربەی کاتەکانی لەگەڵ ژنەکانی حەرەمسەراکەیدا دەگوزەراند کەمتر بایەخی بەکاروباری سەڵتەنەت و دەوڵەت دەدا، بەڵام پێشوازی کردنی سەفیر لە ئەسفەهان، ببووە عادەتێکی سیاسی، تەنانەت شا سوڵتان بەئەرکی خۆی دەزانی پێشوازی لە سەفیرێ بکات، بەڵام خۆی و دەربارەکانی نەیاندەزانی چۆن پێشوازی لە سەفیرێکی ژن بکرێ...

مەوزووعی، بێ حیجابی ماری پتی لە ئەسفەهاندا کێشەی نەدەنایەوە، چونکە کۆچنشینە ئەرمەنییەکانی ئەرمەنستانیان دەبینی کە دەهاتن بۆ ئێران و لە دەوروبەری ئەسفەهاندا بۆ ماوەیێک نیشتەجێ دەبوون، پیاو و ژنەکانی پایتەختی ئێران، ژنە ئەرمەنییە بێ حیجابەکانیان دەبینی، بە بینینی ژنێکی بێ حیجابی فەرەنگی سەرسام نەدەبوون بەڵام دەرباری ئێران نەیدەزانی چۆن پێشوازی لە ماری پتی بکات، ئایە وەک سەفیرێکی ئاسایی ڕەفتاری لەگەڵ بکەن یا وەک ژنێ؟

هەندێ لەو بڕوایەدا بوون کە مادامی نوێنەری پاشای فەرەنسایە دەبێ وەک سەفیرێکی ڕەسمی پێشوازی بکرێت، هەندێکی دی دەیانگوت پێشوازی کردنی ژنێک لەلایەن پاشاوە، بە تەشریفاتی زیادەوە پەسەند نییە و لە ئاست شان و شەوکەتی پاشای ئێراندا نییە.

ماری پتی لە ماڵێکی ئەسفەهاندا چاوەڕێی دەکرد، تا دەرباری ئێران دەربارەی هاتنەکەی بۆ پایتەخت بڕیار بدات... دەرباری ئێرانیش نەیدەتوانی بڕیارێکی فەوری دەرکات، وەکو عادەتی خۆیان کاری ئەمڕۆیان دەسپاردە سبەی، مانەوەی ماری پتی لەو ماڵەدا درێژەی کێشا، مناڵەکانی ئەسفەهان لە کۆڵان و بازاڕی پایتەختدا ئەم تەسنیفەیان دەخوێند:

«ماری پتی» هاتووە... چاوەکانی شینن[1] «ماری پتی» هاتووە بەسێو و هەرمێ وە»

هێشتا ئەو ژنە فەرەنسییە نەگەیشتبووە پایتەخت ئەسفەهانییەکان دەیانزانی سەفیری پاشای فەرەنسا، چاوەکانی شینن و پرچەکەی زەردە، لە ئەسفەهان بە هیمەتی سەڵاتینەکانی سەفەوی، چاوشین و موو زەرد کەم نەبوون، ئەسفەهانییەکان لەو کەسانە نارەحەت نەدەبوون، هێشتا ماری پتی نەهاتبووە نێو ئەسفەهانەوە، هەموو دانیشتوانی پایتەخت ئامادە بوون.

سەفیرەکەی پاشای فەرەنسا بە ژنێکی جوانی بزانن... پاشان بڕیار درا نوێنەری پاشای فەرەنسا بەگالیسکە بێتە ئەسفەهانەوە، تا ئەو شوێنەی گالیسکە دەیتوانی پێیدا بڕوات، سواری گالیسکە بێت، پاشان بەسواری ئەسپ، چاوشێکیش ڕەشمەی ئەسپەکەی بە دەستەوە بێت، بچێتە ئەو ماڵەی لە ئەسفەهاندا بۆیان هەڵبژاردووە، پاش سێ ڕۆژیش، بچێتە حزوری پاشاوە. ئەو گالیسکەیەی ماری پتی سوار کرد بوو، گەیشتە ئەسفەهان، ئەو گالیسکە جیاوازی هەبوو لەگەڵ گالیسکەکانی ئەورووپادا.

ئەمەیان چوار ئەسپ ڕای دەکێشا، کاتێ کە ژنە ئەسفەهانییەکان سواری ئەو گالیسکانە دەبوون، بەرو پۆشێکی سپی، ئەملاو ئەولای گالیسکەکەیان دادەپۆشی، بەجۆرێ ئەوانەی سواری بوون نەدەکەوتنە بەرچاو، بەڵام بۆ ماری پتی ئەمەیان نەکردبوو، پاشی ئەوەی لە نێو گالیسکەکەدا دانیشت، هەر دوو لای گالیسکەکە

1- لەبەر ئەوەی ئەم تەسنیفە بە فارسی گوتراوە، ئەوا مەتنە فارسییەکەی دەنووسینەوە، ڕەنگە بە فارسییەکەی لەبەر کێش و قافیەکەی جۆرە ماناییکی هەبێ:

«مریم پته»امد   باحیشم های ابی

«مریم پته» امد   با- سیب و گلابی

کرابوونەوە، دەیتوانی خەڵکی ببینێ، ئەسفەهانییەکانیش بەجوانی ئەو ژنەیان دەبینی.

ماری پتی، دیارییەکانی لویی چواردەهەمی بەر لە خۆی ناردبوو، دیارییەکان لە چەند گالیسکەیەکدا، کەپێشی گالیسکەی ئەم کەوتبوون حەرەکەیان دەکرد.

گالیسکەکەی ماری پتی، ڕانەندەی نەبوو، بەڵکو دوو چاوش، ڕەشمەی دوو ئەسپیان گرتبووە دەست، خەڵکی ئەسفەهان تا ئەو ڕۆژە، نەیانبینیبوو ژنێک ببێت بە سەفیر، بە سەرسامییەکی زیادەوە سەیری ئەو ژنە فەرەنسییەیان دەکرد. لەلایەن شا سوڵتان حوسێنەوە، کە دوا پاشای سەفەوییەکان بوو، پەنجا کەسی ڕاسپارد بوو، حیمایەی ماڵەکەی سەفیری فەرەنسا بکەن. بەپێی بڕیاری پێشوو، ڕۆژی سێهەم، پاش ئەوەی ئەو ژنە گەنجە ماندوویەتیی دەردەکات، دەبێ بچێتە حزووری شا... لەو ڕۆژەدا ڕێڕەوەکەی ماری پتی بە جۆرێ بوو، نەیدەتوانی بە سواری گالیسکەکە بچێتە دەربار بۆیە بەسواری ئەسپ بەرەو قەسری سەڵتەنەتی کەوتە ڕێ...

دیارییەکانی پاشای فەرەنسا لە هەمان ڕۆژدا، لە ڕێی نۆکەرەکانی ماری پتی و ئەو کەسانەی دەرباری ئێران خستبوونیە بەر دەستی ماری پتی گەیشتە قەسری سەڵتەنەتی...

یەکێ لەو شتانەی کە کاری سەفیری فەرەنسی ئاسان کردبوو، ئەوە بوو، کە ماری پتی زمانی تورکی–ی دەزانی، دەیشیزانی لە دەرباری ئێراندا زمانی تورکی دووهەمین زمانی ڕەسمییە، هەندێ جاریش لە زمانی فارسی، زیاتر بایەخی پێ دەدرێ. پاش ئەوەی ماری پتی لە نێوان ئەفسەرە پلە بەرزەکانی دەرباری ئێران تێپەڕی، گەیشتە تەلاری شا... شا لەسەر تەخت دانیشتبوو، هەر کە ماری پتی هاتە ژوورێ بەپێی عادەتی فەرەنسییەکان سەری دانەواند و هەردوو ئەژنۆی چەماندەوە.

شا عەمامەیێکی گەورەی لەسەر بوو، تەسبیحێکی بەدەستەوە بوو، بەزمانی تورکی گوتی: خانم، بە خێر بێیت!

ئەوجا ماری پتی بەئیشارەتی پاشای ئێران لەسەر کورسیێکی تەنیشت شا، دانیشت و بەزمانی تورکی گوتی: ئەی ظل الله[1] «من لە ڕێی دوورەوە هاتوومەتە

(١) ظل الله: سێبەری خودا.

مەملەکەتەکەی ئێوە، لە ڕێگادا مێردەکەم « فابەر» کە سەفیری خاوەن شکۆ لویی چواردەهەمی پاشای فەرەنسا بوو، مرد، هەندێ کەس پێیان گوتم بگەڕێمەوە، تا سەفیرێکی دی هەڵدەبژێرن و بێت بۆ ئێران، ئەمەیش چەند ساڵێ درێژە دەکێشێ، ئەوە بوو کە لە ڕێی سەفیری فەرەنسا لە ئەستەمبوڵ داوام لە پاشاکەی خۆم کرد، لە جیاتی هاوسەرەکەم بەناونیشانی سەفیری خۆیان لە ئێراندا دامبمەزرێنن تا دیارییەکانی پێشکەش بەئێوە بکەم. هەروەها دەشبێ ئەوەش بڵێم، کە هاوسەرەکەم، جگە لەوەی کە دیارییەکانی پاشای فەرەنسا پێشکەش بکات، مەبەستێکی دیشی هەبوو، ئەوە بوو کە دەیویست بزانێت، ئێوەی ئێرانی پێویستیتان بە چ بەشێکی کاڵاکانی فەرەنسا هەیە، تا لە ئێمەی بکڕن، ئێمەیش ڕەنگە کاڵاکانی ئێوە بکڕین، بەتایبەتی شاڵ و شتە زەرکەفتەکان و قاڵییەکانی ئێوە لە فەرەنسادا بفرۆشرێت.

شا، دووجار گوتی: بەخێر بێن! ئێمە بەدیدەنی ئێوە کە سەفیری پاشای فەرەنسان گەلێ خۆشحاڵین، لە گەڕانەوەتان سەلامی ئێمە بگەیێننە پاشای فەرەنسا.

ئەوجا ئەو دیارییانەی ماری پتی هێنابوونی پیشانی شایان دا، شای ئێران بەو دیارییانە ڕازی بوو. ماری پتی گوتی: ئەی ظل الله، من بیستوومە کە ئێوە گەلێ ژنتان هەیە، ئایا ئەمە ڕاستە؟ شا پێکەنی و بە تورکی گوتی: ئەم مەوزووعە ڕاستە. ئایە مەیل دەکەن، ژنەکانم ببینن؟

ماری پتی گوتی: بەکەماڵی مەیلەوە ئامادەم ژنەکانی ئێوە ببینم، دڵنیام ئەوانە جوانترین ژنانی جیهانن، ئیشیک ئاقاسی[1] لە وێدا بوو، بەزمانی فارسی لە شای پرسی: ئایا ئیجازە بەم ژنە دەدرێت، ژنەکانی حەرەم ببینێت؟

ماری پتی زمانی فارسی نەدەزانی، تێنەگەیشت ئەو پیاوە چ شتێکی بەپاشا گوت، بەڵام شا لە وەڵامدا بەزمانی تورکی گوتی: مانعێک نییە ژنە ئەرمەنییەکانی «جلفا» لەگەڵ ژنەکانی مندا دۆستن و دەچنە حەرەمەوە. پاشان بەگاڵتەوە بە سەفیری فەرەنسای گوت: ژنەکانی من جوانن، بەڵام بەجوانی تۆ نین!

ماری پتی، بەزەردەخەنەوە گوتی: ئەی ظل الله، من جوان نیم، لە فەرەنسادا جوانی ئەوتۆ هەیە، کاتێ مرۆ دەیانبینێ جوانییەکانیان سەرسامی دەکەن.

(١) ئیشیک ئاقاسی: تورکییە مانای ڕەئیسی تەشریفات–ە.

ئەو کاتە، بەپێی ئەمری شا، خواجەکان، بە ژنەکانی حەرەمیان گوت، خۆیان ئامادەکەن بۆ پێشوازی ژنێکی فەرەنگی، کە سەفیری پاشای فەرەنگە، لە ڕێی دووریشەوە هاتووە، ئەوجا خودی شا، ڕێنمایی ماری پتی کرد و بەرەو حەرەمسەرای برد، ژنەکانی خۆی بەماری پتی ناساند.

ماری پتی سەیری کرد نزیکەی دوو سەد ژن دەوریان گرتووە، هەندێکیان دەست بۆ پۆشاکەکەی دەبەن، هەندێکیان دەست بۆ شەبقەکەی دەبەن.

هەندێکی دییان بەدیقەتەوە سەیری کەوش و گۆرەوییەکانی دەکەن، هەریەکەو دەیویست بزانێ قوماشی پۆشاکەکانی ئەم ژنە فەرەنسییە چییە، گۆرەوییەکانیان لە کوێ چنیوە وا ئەوەندە ناسکە، ژنەکان لێیان دەپرسی: دەکرێ لەم جۆرە گۆرەوییانە بکڕین یان نەء؟

ماری پتی بە شای گوت: ئەگەر ئێوە موافەقەت بفەرموون، کاڵاکانی فەرەنسا، لە ئێراندا بفرۆشرێت، هەموو ژنەکانی ئێوە لەم جۆرە گۆرەوییە لە پێ دەکەن.

وەرزی هاوین نزیک بووەوە، هەوا گەرم ببوو، شا گوتی: چاک وایە بچین بۆ حەوزخانە کە شوێنێکی فێنکە.

پاش ئەوەی شا و ماری پتی و ژنەکان چوونە حەوزخانەوە، شای ئێران پێشنیازی ئەوەی کرد، فراڤین لە وێدا بخۆن.

ماری پتی گوتی: بەر لەوەی بێم بۆ دەربار خۆراکم خواردووە، ئێمە چێدی خۆراک ناخۆین، مەگەر عەسر، هەروەها پیاوەکانی من لە دەرێدا لەبەر ئەو گەرمایەدا چاوەڕێی منن.

شا گوتی: ئەمر دەکەم پێشوازی لە پیاوەکانی ئێوە بکەن و فراڤین-یان بدەنێ ئەگەر چی ماری پتی برسی نەبوو، نەیدەتوانی قسەی پاشا ڕەت کاتەوە ڕازی بوو بەوەی لە حەرەمسەرادا لەگەڵ شای ئێران فراڤین بخوات. زۆری نەبرد، سفرەی درێژ ڕاخرا، شا و ماری پتی لە سەری سفرەکە دانیشتن ئەو ژنەی بەرانبەر خۆی دانا، ژنانی دیش لەولا و ئەولایان دانیشتن، هەندێ لە ماری پتی دوورکەوتبوونەوە، تا سەفیری فەرەنسا ئەوانی دی ئاڵوودە نەکات، چونکە ئەو دەمە ئێرانییەکان خواردنیان لەگەڵ مەسیحییەکان نەدەخوارد، نەوەک ئاڵوودە بن.

قاپی خۆراک خۆری سەفیری فەرەنسا، لە قاپەکانی دی جیا کرابووەوە، خزمەتکارەکان بەدیقەتەوە قاپەکانی دییان[۱] هەڵدەگرت، نەوەک ئاڵوودە قاپەکانی دیش بگرێتەوە.

لەگەڵ خۆراک خواردندا، شا، دەربارەی خۆراکی فەرەنسی ڕوونکردنەوەی لە ماری پتی، دەویست و دەیگوت: ئەفسووس کە ئێوە فەرەنگین. ئەگەر فەرەنگی نەبان، تکام لێ دەکردن ڕۆژێ بهاتبانە حەرەمسەرا، خۆراکی فەرەنسیتان لێنابا.

ماری پتی، گوتی: فەرەنسی بوونی من، ڕێ لە لێنانی خۆراک ناگرێ، چونکە دەتوانم پێیان بڵێم، ئێرانییەکانیش بەپێی قسەکانی من خۆراکی فەرەنگی بۆ ئێوە لێنێن.

یەکێ لە خۆشەویستەکانی پاشا، کە گەلێ جوان بوو بەزمانی تورکی بەماری پتی گوت: بۆچی نابیت بە موسڵمان؟

شا، بە ماری پتی گوت: ژنەکەم ڕاست دەکات، ئەگەر ببن بە موسڵمان هاوسەرگیریتان لەگەڵدا دروست دەکەم، دەبیتە یەکێ لە ژنەکانی حەرەمسەراکەی من، ئیدی لێرەدا هەموویان تۆیان خۆش دەوێ. ژنێکی دی گوتی: ئەم خانمە لەبەر ئەوەی مێردی نییە، دەتوانێ ببێتە موسڵمان لە ئەسفەهاندا شوو بکات.

ئەوجا بە ماری پتی گوت: ئێوە نازانن ئەسفەهان گەلێ چاک و خۆشە دڵنیام لە هەموو فەرەنگستاندا شارێک نییە لە جوانی و عەزەمەتی ئەسفەهان بێت.

ماری پتی گوتی: هێشتا فرسەتم نەبوو لەم شارەدا گەروش بکەم، بەڵام تا لە کووچە و بازاڕەکاندا تێپەڕیم، بینیم، ئەسفەهان شارێکی گەورە و جوانە.

شا، بەماری پتی گوت: ئایا ئامادەیت ببی بە موسڵمان یا نەء؟

ماری پتی گوتی: ئەی ظل الله! من سەفیری پاشای فەرەنسام، ئیختیارم لە دەستی خۆمدا نییە، تا ببم بەموسڵمان، دەبێ ئیجازە لە پاشای خۆم وەرگرم. وای دانێن ئێوە سەفیرێکتان نارده دەرباری پاشای فەرەنسا سەفیرەکەتان موسڵمانە،

(۱) مەبەست لە ئاڵوودە بوون، ئەوەیە، بەپێی بۆچوونی ئەو سەردەمە هەموو غەیرە ئیسلامێک گڵاوە. ئاڵوودەیی بەمانای گڵاوبوون بەکارهێنراوە.

هەر کە گەیشتە فەرەنسا، بەبێ ئیجازەی ئێوە ببێ بە مەسیحی، ئایا ئێوە پێی تێکناچن، بەرانبەر بەو سەفیرە تووڕە نابن؟

پاشای ئێران ئەم قسە مەنتقییەی قبوڵ کرد و گوتی: هەرگیز ئیجازە بەسەفیری خۆم نادەم دینی خۆی بگۆڕێ، ئەگەر ئەم کارە بکات، لە گەڕانەوەی بۆ ئێراندا، سەری لە لەشی جیا دەکەمەوە، بەپێی شەرعی دینی ئیسلام هەر کەسێ لە ئیسلام وەرگەڕێتەوە، بچێتە سەر دینێکی دی، دەبێ بکوژرێت.

ماری پتی گوتی: لە فەرەنسایشدا هەروایە، هەرکەسێ دینەکەی خۆی بگۆڕێ دەبێ بکوژرێ، لە ڕابردوودا، هەزاران کەس بەم گوناهە کوژراون.

ئەگەر چی ماری پتی ئامادە نەبوو دینەکەی خۆی بگۆڕێ و ببێتە موسڵمان شا گەلێ ئەوەی پێخۆش بوو و باوەڕە پتەوەکەی پەسەند کرد ژنانی حەرەم بەجۆرێ کەمەنکێشی ئەو ژنە فەرەنسییە ببوون نەیاندەتوانی دەستبەرداری بن، شا بەجۆرێکی ئاشکرا حەزی لێ کردبوو، بەڵام بەربەستە ئاینییەکان ڕێیان نەدەدا بیخوازێت.

ژنانی شا، داوایان لە سەفیری پاشای فەرەنسا کرد، ئەو ڕۆژە تا خۆرئاوا و شەویش هەتا بەیانی لە لای ئەواندا بێت، بەڵام ماری پتی کارە پێویستییەکانی کردە بیانوو، لە حەرەمسەراکەی شا، هاتە دەرێ، بۆ ماڵەکەی خۆی ڕۆیشت. لە ڕێدا یەکێ لە مزگەوتە جوانەکانی ئەسفەهانی بینی، بەجۆرێ گومەت و منارەکەی کەمەنکێشیان کرد، داوای لە هاوڕێکانی خۆی کرد بوەستن تا بەجوانی مزگەوت و منارەکە ببینێ.

ماری پتی، کە لە حەرەمسەراکەی شا گەڕایەوە، نامەیەکی دوور و درێژی دەربارەی چوونەکەی بۆ لای شای ئێران نووسی، بۆ وەلیعەهدی فەرەنسای نارد، تکای لێ کرد ئەمە بۆ لویی چواردەهەم بگێڕێتەوە و پێی بڵێ دیارییەکانی بەبێ عەیب تەسلیم بە شای ئێران کراوە.

پاش نووسینی نامەکە، دوودڵ بوو لە چ ڕێیەکەوە بینێرێت بۆ فەرەنسا ئایا ئەم نامەیە بنێرێتە ئیروان و لە وێوە بۆ فەرەنسا، یا ڕێیەکی دی بۆ ناردنی ئەم نامەیە بدۆزێتەوە، بڕیاری دا لەم ڕووەوە ڕاوێژ بە ئێرانییەکان بکات.

مەسئولی حەرەسەکانی ماڵەکەی ماری پتی پیاوێ بوو بەناوی «عەلی شکاری» یەکێ بوو لە ئەفسەرە پلەدارەکانی دەرباری شا سوڵتان حوسێن-ی سەفەوی. عەلی شکاری، باڵا مامناوەندی و قەڵەو بوو، ڕوخساری دەتاشی سمێڵەکانیشی بابڕبوو، هەمیشە کڵاوێکی سپی بەشکلی هێلکەی لەسەر بوو، ئەویش وەک هەموو ئەفسەرە پلەدارەکان دەیتوانی بەزمانی تورکی قسە بکات.

بۆیە ماری پتی توانیی مەبەستەکەی خۆی لەو پیاوە حاڵی بکات.

عەلی شکاری کە زانی ماری پتی بەنیازە نامەکەی خۆی بنێرێتە ئێروان و لە وێشەوە نامەکەی بۆ وەلیعەهدی فەرەنسا بنێردرێت، گوتی: ئەم کارە چاک نییە، بەپێی ڕێکەوتننامەیەک لە نێوان ئێران و دەوڵەتی عوسمانی پۆستی دەوڵەتی تا «ترابوزان» بڕوات، هەرکە گەیشتە ئەوێ، نامەکەتان تەحویلی کەشتی دەکەن، کەشتیش ئەو نامەیە دەباتە ئەستەمبۆڵ، لە وێشەوە هەر شوێنێکت مەبەست بێت، ئەو نامەیەی بۆ دەنێردرێ.

ماری پتی، ئەم قسەیەی عەلی شکاری پەسەند کرد، ئیجازەی لە پاشای ئێران وەرگرت نامەکەی سپاردە پۆستی دەوڵەتی تا لە ترابوزان-ەوە بگاتە ئەستەمبۆڵ و لە وێشەوە بۆ فەرەنسا. ماری پتی، دەیزانی، وەلیعەهدی فەرەنسا پشت و پەنایەتی، هەر داوایەک بکات بۆی جێبەجێ دەکرێ، بەڵام ترسی لە خۆشەویستەکەی ئەو هەبوو کە ناوی «شوان» بوو، دەیزانی ژنێکی غەیور و خۆپەسەندە، ئاگایشی لە دۆستایەتی ئەم و وەلیعەهد هەیە، ڕەنگە ببێتە مایەی کێشەیێک.

خۆشبەختانە نێوان ئەسفەهانی پایتەختی ئێران و ڤەرسای پایتەختی لویی چواردەهەم ئەوەندە دوورە ئەگەر «شوان» بیەوێ کار بکات ماری پتی لادەن، حوکمی ئەم لادانە هەروا بەئاسانی ناگاتە ئێران، مەگەر پاش چەند مانگێ. داواکەی ماری پتی لە وەلیعەهد ئەوە بوو هەندێ پارەی بەحەواڵە بۆ بنێرێتە ئەستەمبۆڵ، بەجۆرێکیش بێت سەرافەکەی ئەسفەهان بتوانن سەرفی بکەن. لە نامەکەیدا نووسیبووی خەرجی سەفارەت لە ئەسفەهانیشدا کە هەموو شتێ هەرزانە زۆرە، دەبێ هەموو ڕۆژێ خەرجی فراڤین و شێڤی هەشتا تا سەد کەس تەحەمول بکات، تا ئابڕووی سەفیری فەرەنسا پارێزراو بێت، ئەم کارەش ئەهەمیەتێکی تایبەتی خۆی

هەیە، خەڵکیش ئامادە نییە، کەسێ بەگەورە بزانێ ئەگەر توانای ناندانی فراڤین و شیڤی نەبێ.

عەلی شکاری مەسئەلەی بێ پارەییەکەی ماری پتی گەیاندە شای ئێران، پێی گوتبوو، سەفیری فەرەنسا لەو نامەیەی کە بۆ شاکەی خۆی نووسیویەتی داوای پارەی کردووە... پاشای ئێران ئەمری کرد دوو کیسەی پڕ لە زێڕ بۆ سەفیرە جوانەکەی فەرەنسا ببەن، گلەییشی لێ بکەن کە پێویستی بەپارە بووە لە ماڵی شادا ڤراڤین–ی خواردووە، ئەم مەوزوعەی باس نەکردووە.

ماری پتی ویستی یەکێ لەو دوو کیسەیە بگەڕێنێتەوە، داوای لەو کەسە کرد کە پارەکانی هێناوە بە شا بڵێت، کیسەیێک کافییە. بەڵام عەلی شکاری سەفیری فەرەنسای تێنەگەیاند لە ئێراندا نابێ عەتای شا بگەڕێندرێتەوە ئەمە دەبێتە ئیهانە و گوناهێکی گەورە. ماری پتی گوتی وەزعی من لەگەڵ وەزعی خەڵکانی دیدا جیاوازە، چونکە من سەفیری پاشای فەرەنسام، ئەگەر پارەیێک لە شا وەرگرم، ئەوە حیسابی قەرزی بۆ دەکرێت، بەئەرکی دەزانم ئەو قەرزە بدەمەوە.

عەلی شکاری لە کاتی قسەکردندا عادەتی وابوو سمێڵی بادەدا، بەزمانی تورکی گوتی: ئەگەر خانم پێویستت بەم پارەیە نییە، ئەوا کیسەیێکیان بدە بەمن چونکە گەلێک پێویستیم بەم سکە زێڕانە هەیە.

ماری پتی، ژنێکی هۆشیار بوو، گوتی: ئەگەر ئەم پارانە هی من دەبوو، ئەوا ئیشکالم نەدەبوو، بەڵام وەک پێم گوتی: ئەمە وەکو قەرز لە پاشای ئێران وەری دەگرم، ئەم قەرزەیش لە ڕێی پاشای فەرەنساوە دەدرێتەوە، پاشای فەرەنسایش لە من دەپرسی، بۆچی زیادە مەسرەفیم کردووە، ئەم دەلیلە مەنتقیە کاری لە عەلی شکاری کرد و بەزمانی تورکی گوتی: «من سەلامەتی ئێوەم دەوێ» یانی ئێستا ئامادەنیت، کیسەیێکیان بەمن ببەخشیت، من لە وەدەستهێنانی ئەم پارەیە مەحروم دەبم، چارەم نییە تەنها ئیعتراز نەبێ، ئیعترازی منیش ئەمەیە، داوای سەلامەتیت بۆ دەکەم، چونکە ئەسفەهانییەکان هەرگیز وشەی زبر ناهێننە سەر زمان تەنانەت لە کاتی تووڕە بوونیشدا بەنەرمی قسان دەکەن.

ماری پتی بۆ ئەوەی ئیهانەی دەرباری ئەسفەهان نەکات، هەردوو کیسە پارەکەی

وەرگرت، لەبەر ئەوەی عەلی شکاری باسی دەستکورتی سەفیری فەرەنسای گەیاندبووە شا، لەو کاتەدا خزمەتێکی گەورەی سەفیری فەرەنسای کردو. ماری پتی پەنجا سکە زێڕی وەک بەخشیش دایە عەلی شکاری دەرباری ئەسفەهان، شای ئێران هەرگیز پارەی نەدەدایە ئەو سەفیرانەی لە ئەوروپاوە دەهاتن، چەند جارێ سەفیرەکانی ئەوروپا لە ئێراندا موحتاجی پارە بوون بەناچاری مجەوهەراتەکانی خۆیان فرۆشتووە. ئەگەر ماری پتی، پیاو با، ڕەنگە وەک سەفیرەکانی دی، لە کاتی دەستکورتیا، لە کۆمەکی دەرباری ئەسفەهان مەحروم با بەڵام لەبەر ئەوەی ژن بوو، غیرەت و پیاوەتی شا سوڵتان حوسێن، ڕێی نەدەدا، ژنێکی فەرەنسی لە مەملەکەتێکدا کە وڵاتی خۆی نییە، تووشی دەستکورتی بێت، ڕەنگە جوانییەکەی ئەو ژنەیش بۆ ئەو کۆمەڵە بێ کاریگەر نەبووبێ.

لە کاتی مانەوەی ماری پتی لە ئەسفەهان، یەک لە ئسلوبەکانی پێشوازی قەسری سەڵتەنەتی بۆ سەفیری فەرەنسا ئەوە بوو چوارپایەیێکی سەقفداریان بۆ نارد، شای ئێران ئاگای لەوە بوو فەرەنسییەکان لەسەر قەرەوێڵەدا ئیستراحەت دەکەن، دەیشیزانی، کە ماری پتی، هاتە پایتەختی ئێران، قەرەوێڵەی پێ نەبوو، بۆیە یەکێ لە قەرەوێڵەکانی قەسری سەڵتەنەتیان ناردە ماڵەکەی...

پاش چەند ڕۆژێ شای ئێران، داوای دیدەنی سەفیری فەرەنسای کرد، لە ڕێی عەلی شکارییەوە پەیامی بۆ ماری پتی نارد: ژنەکانی من گەلێ مشتاقی دیدەنی ئێوەن، ئەمڕۆ بۆ فراڤین خواردن تەشریف بهێنن بۆ حەرەمسەراکەی من، بەپێی وەعدی ئەو ڕۆژەمان، بۆ لێنانی چێشتی فەرەنگی ڕێنمایی بدە بەئاشپەزەکان، تا ئێمەیش بزانین ئێوە چ جۆر خۆراکێ دەخۆن!

ماری پتی لە ئەسفەهاندا کەرەسەی کەیف خۆشیی نەبوو، نەیدەتوانی بەئازادی لە ماڵەکەی خۆی بێتە دەرێ، ئەو شوێنە شایستانەی دیدەنی پایتەختی ئێران ببینێت، بەخۆشحاڵییەوە، ئەم دەعوەتەی قبوڵ کرد، بەرەو حەرەمسەراکەی شا کەوتە ڕێ.

ماری پتی، شای بینی هەڵساو گوتی: ئەی ظل الله گەلێ سوپاستان دەکەم بۆ ئەو پارەی بۆتان ناردووم، هەرکە کۆمەکەکەی پاشای فەرەنسا بگات ئەوا ئەم قەرزەتان دەدەمەوە!

پاشای ئێران عەمامەیەکی سپی و پەڕی شین و ڕازاوە بەمرواری و یاقوتی درشتی لەسەر بوو، بەتەسبیحێ گەمەی دەکرد، بەزمانی تورکی گوتی: ئەو پارەیەم وەکو قەرز بۆ ئێوە نەناردووە، بەڵکو بەبێ بەرانبەر پێشکەشی ئێوەم کردووە، بۆیە چاوەڕێی ئەوە ناکەم بیگەڕێنیتەوە.

ماری پتی پێی گوتی: بەڵام ناتوانم بێ بەرانبەر ئەوەتان لێ قبوڵ بکەم.

شا گوتی: ئێوە لەم شارەدا میوانی منن، خانەخوێ دیاری دەداتە میوانی خۆی، منیش ئەمەم وەک دیاری بەئێوە بەخشیوە، ئومێدەوارم ئێدی دەربارەی ئەم مەوزووعە قسان نەکەیت.

ماری پتی زانی ڕەنگە شا برەنجێ، بۆیە چ قسەیەکی نەکرد.

پاشان چەند کەسێک لە ئاشپەزخانەی حەرەمسەرا، هاتنە لای ماری پتی ئەم ژنەیش بەزمانی تورکی دەربارەی لێنانی چەند جۆر خۆراکی فەرەنسی ڕاهێنان و ڕایشی سپاردن بەر لە کوڵاندن ئاگاداری کەنەوە تا بێتە ئاشپەزخانەکەوە تا بەچاوی خۆی چێشت لێنانەکە ببینێت.

ژنان تەباخ و خانمەکانی حەرەمسەرا، تەنانەت خودی شایش لەم داخوازییە ناڕەحەت بوون، چونکە ئەگەر ماری پتی بچێتە ئاشپەزخانە گەورەکەی حەرەمسەرا، ئەوا ئەو ئاشپەزخانەیە گڵاو دەبێ، مەجبوور دەبوون خۆراکەکەی برێژن و هەموو قاپ و قاچاغەکانیش بشۆن، بۆیە شا گوتی: بۆ ئەوەی سەفیری فەرەنسا بتوانێت چاودێری خۆراکەکەی بکات، لە حەوشەکەدا چەند وەجاغێ دروست کەن.

ئەمری شا دەستبەجێ جێبەجێ کرا، ئاگریان کردەوە، ژنە تەباخەکان خەریکی کاری خۆیان بوون.

ئەو ڕۆژەیش لە کاتی فراڤین خواردندا، قاپ و کەوچکی ماری پتی جیا کرایەوە نەوەک ئاڵوودەی ئەوانی دی بێ.

شا ئەو ڕۆژە لەو خۆراکەی خوارد کە بەپێی ڕاسپاردەکانی ماری پتی لێنرابوون و هەموو ئەو خۆراکانەی پەسەند کرد و گوتی: تەسەوڕی ئەوەم نەدەکرد فەرەنگییەکان ئەم جۆرە خۆراکە بەلەززەتە بخۆن.

ماری پتی گوتی: ئەی ظل الله! لە فەرەنسای وڵاتی ئێمەدا سەوزە و گۆشتگەلێک

هەیە لە ئەسفەهاندا نییە، ئەگەر ئەو سەوزە و گۆشتانە لە ئەسفەهاندا دەسکەوتبان ئەوا دەمتوانی بڵێم خۆراکی بەلەززەتترم بۆ دروست دەکردن، لە وڵاتی ئێمەدا قەرقاوڵ و کەوی جەنگەڵ و شابەڕو و دۆمەڵان هەیە، لەوانە خۆراکی بەلەززەت ئامادە دەکرێ، بەڵام لە ئەسفەهاندا هیچ یەک لەوانە دەست ناکەون.

پاش فراڤین خواردن، ژنانی حەرەم بۆ ماوەیێک ئیستراحەتیان کرد پاشان دەست بەمەلەوانی کرا، هەموو خانمەکان لەنێو حەوزێکی گەورەدا کە لە لایێکەوە ئاوی بۆ دەهات و لە لاکەی دیشییەوە ئاوەکەی دەچووە دەرێ، مەلەوانییان دەکرد.

شا و ماری پتی، لە کەناری حەوزەکەدا دانیشتبوون، سەیری وازییەکانی ژنانی نێو حەوزی حەرەمسەرایان دەکرد، جار جارە پاشای ئێران قاقا پێدەکەنی و لە ماری پتی دەپرسی: ئایا ژنانی ئێوە لە وەرزی هاویندا ئاوها مەلەوانی دەکەن؟

ماری پتی لە وەڵامدا گوتی: بەڵێ، ئەی ظل الله، بەڵام ژنانی ئێمە زیاتر لە ڕووبارەکاندا مەلەوانی دەکەن، لە وڵاتی ئێمەدا حەوز کەمە و ڕووباریش زۆرن.

ڕووداوی مەلەوان کردنی ژنانی حەرەم لەبەر چاوی ژنێکی فەرەنگی، لە ئەسفەهاندا کاردانەوەیێکی ناجۆری هەبوو، دەنگی ناڕەزایی هەندێ لە ڕووحانییەکان بەرز بووەوە لەوانە پیاوێکی بەناوی «کاشفی» دەنگی ئیعترازی بەرز کردەوە و گوتی: نابێ شا ژنێکی فەرەنگی ببات بۆ حەرەمسەراکەی خۆی و نابێ بەژنەکانی خۆیشی بڵێ لەبەر چاوی ئەو ژنە فەرەنگییەدا بچنە نێو حەوزەوە و مەلەوانی بکەن، چونکە ژنێکی فەرەنگی نامەحرەمە.

ئەم مەسئەلەیە لە ئەسفەهاندا باسێکی هێنایە گۆڕێ، ئەویش ئەوە بوو، ئایا ژنی فەرەنگی بەرانبەر بەژنانی ئیسلام مەحرەمە یا نامەحرەمە. هەندێ لەو باوەڕەدا بوون ژنی فەرەنگی بەرانبەر بەژنانی موسوڵمان نامەحرەمە. بەڵام ماوەیێک بەر لەم حاڵەتە، ژنە ئەرمەنییەکانی «جەلفا» ئاشنایەتییان لەگەڵ ژنە موسوڵمانەکاندا هەبوو بەبێ ئەوەی کەسێ بەو ژنە ئەرمەنییانە بڵێت نامەحرەمن. لە مەیش بەولاوە. هەندێ لە شارەکانی ئێران جوولەکەی تیا دەژیا، هەر لە کۆنەوە ژنە جوولەکەکان لەگەڵ ژنانی موسوڵماندا موعاشەرەتیان دەکرد بەبێ ئەوەی بگوترێ ئەوانە نامەحرەمن.

پاشای ئێران لە وڵامی کاشفیدا گوتی: «مریەم پتە» سەفیری پاشای فەرەنسایە و

ئەهلی کیتابە یانی پەیڕەوی مەزهەبێ دەکەن، کە موسوڵمانەکان، ئەوانە بەئەهلی کیتاب دەزانن، بۆیە ژنی ئەوان بەرانبەر بەژنی موسوڵمانان نامەحرەم نین.

ئاشکرایە، ئەگەر ئەم ڕووداوە لە سەردەمی سوڵتانەکانی پێشتر ڕووی دابا، هیچ کەسێ دەنگی نارەزایی بەرز نەدەکردەوە، چونکە سوڵتانە سەفەوییەکانی پێشتر، ئەستوور بەدەسەڵات و قودرەتەوە حوکمیان دەکرد، بەئەندازەی ئەم دوا پاشای سەفەوییە زوهد و تەقوایان نەبوو، لە کاتێکدا کە شا سوڵتان حوسێن پاشایێک بوو خەڵکی بەخواناسیان دەزانی، چاوەڕێی ئەوەیان نەدەکرد وەک سوڵتانەکانی پێشووی سەفەوی ڕەفتار بکات.

هەراو هۆریای موعتەڕیزەکان، کارێکی کرد پاشا ئیحتیات وەرگرێ، ئەگەر چی جارێکی دی ماری پتی چووە حەرەمسەرای سوڵتانەوە، ژنەکانی بینی، لەگەڵیاندا خۆراکی خوارد، بەڵام ئیدی ئەو ژنانە لەبەر چاوی سەفیری پاشای فەرەنسادا مەلەوانییان نەدەکرد...

هەندێ دەیانگوت، ماری پتی، لە ئەسفەهاندا سەرنجی دوا پاشای سەفەوییەکانی ڕاکێشاوە، بەڵام ئەم مەوزووعە، ئیحتیماله ڕاست نەبێت.

هەرچەندە ماری پتی لە سەرەتادا خانمێک بوو، دەربەستی ئەخلاقیات نەدەهات، بەڵام لەم ساڵانەدا گەلێ بەوردی ڕەفتاری دەکرد، هەوڵی دەدا کارێ نەکات شتێکی لەسەر دروستکەن و بکەوێتە سەر زاران. لە هەموو سەفەرەکەی بۆ ئێران تا گەیشتە ئەسفەهان ڕەفتارەکانی گەلێ پتەو و شایستە بوو، تەنانەت لە پاشا خۆی دوور دەخستەوە نەیدەهێشت دۆستایەتییەکەی لە گەڵیا تۆخ بێت، هەوڵی دەدا ئەو مەسافەیە بپارێزێ لە نێوان خۆی و دەربار و پاشای ئێراندا هەیە، چونکە دەیزانی بەغەیری ئەمە سەنگی خۆی لە دەست دەدات، ئەو ڕێزەی پاشا بۆ ماری پتی هەیبوو سونگەکەی هەر بۆ سەنگینەکەی دەگەڕایەوە، وەکو ژنێکی داوێن پاکیش دەناسرا ئەگەر شا، هەستی کردبا ژنێکی بازاڕییە، ئەوا نە زێڕی پێ دەبەخشی و نە بۆ حەرەمسەراکەی خۆی دەبرد.

ماری پتی لە ئاست ژنانی چینی باڵای ئەو ڕۆژەی فەرەنسادا، گەلێکی نەخوێندبوو هەروەها ئاشنای ئاداب و جۆری موعاشەرەتی دەربارییەکان و چینی ئەشرافەکان نەبوو.

بەڵام هۆشیار بوو، دەیزانی چۆن دەبێتە نوێنەری لویی چواردەهەم، دەبا سەنگ و ئابڕووی خۆی بپارێزێ، ئەم ژنە ئەگەر غەیری ئەم ڕەفتارەی هەبا نەیدەتوانی لەگەڵ پاشای ئێراندا پەیمانێکی بازرگانی ببەستێ کاتێ کە سەرنجی ئەو بەڵگە نامانەی پەیوەست بەبەستنی پەیمانە بازرگانییەکەی ئێران و فەرەنسا دەدەین– کە ئێستا لە وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسادا هەن– دەزانین، ماری پتی، سەرەڕای ئەوەی کە گەنجە لەو گفتوگۆیانەدا چەند سەرکەوتوو بووە لەگەڵ پاشای ئێران. چۆنیش قەناعەتی بەپاشای ئێران هێناوە بازرگانی لەگەڵ فەرەنسادا زیاتر بێت لە بازرگانی ئینگلیز و هۆڵەندا.

لەو دەمەدا هەردوو وڵاتی ئەوروپی ئینگلتەرا و هۆڵەندە، بازرگانییان لەگەڵ ئێراندا بۆ خۆیان قۆرغ کردبوو، تەنها ویلایەتەکانی شیمالی ئێران لەگەڵ ڕوسیا، توجارەتیان هەبوو. ڕوسەکان نەیاندەتوانی کاڵاکانی خۆیان بێنن بۆ ئێران و سەرنجی ئێرانییەکان بەرەو لای خۆیان ڕاکێشن.

ماری پتی، لە گفتوگۆکانیدا، کە هەندێ جار لەگەڵ پاشای ئێران و هەندێ جار لەگەڵ نوێنەرەکانی پاشادا دەیکرد، لە لایەن دەوڵەتی فەرەنساوە وەعدی دەدا کە بازرگانە فەرەنسییەکان کەرەسەی بلورینی خۆیان بهێنن بۆ ئێران، کەشتی بۆ ئێران بهێنن، ئەگەر بشیانەوێ تۆپیان بۆ دروست کەن، شارەزایانی سەنگەر بەندی عەسکەری و جەنگی بێنن بۆ ئێران، جۆری دروستکردنی سەنگەر بەندی نوێیان فێرکەن.

مەعلوم نییە، ئەم جۆرە بیرکردنەوانە چۆن لە مێشکی ژنێکی گەنج و جوانی وەک ماری پتی، خەملاوە، ئایە «هانری»ی ڕاوێژکاری ئەم پێشنیازانەی بۆ کردووە یانەء؟

ڕۆژێ ماری پتی، بەپاشای ئێرانی گوت: وەزعی یەکێ لە قەڵاکانی ئێوە کە دەهاتم بۆ ئەسفەهان لە ڕێدا بینیم، لە ڕووی هونەری جەنگی ئەم سەردەمەوە، بەرگری پێناکرێت، چونکە تۆپەکان ئەوەندە بەهێز بوون لە چەند سەعاتێکدا دیوار و بورجە بەرزەکانی گەورەترین قەڵا تێکدەدەن، ئەگەر مەیلتان لەسەر بێ لەگەڵ پاشای فەرەنسادا قسان دەکەم تا موافەقەت بکات، چەند کەسێکی شارەزای قەڵاسازی، بنێرێت بۆ ئێران تا شێوەی دروستکردنی قەڵای عەسکەریتان فێرکات!

سەردارە عەسکەرییەکانی ئێران، لەم قسەی ئەم ژنە گەلێ سەرسام بوون، چاوەڕێی ئەوەیان نەدەکرد ژنێک بتوانێ ڕەخنە لە هونەری جەنگییان بگرێ...

«دۆمۆند-لا-کلاڤیر»ی فەرەنسی لەو لێکۆڵینەوەی دەربارەی سەفەرەکەی ماری پتی بۆ ئەسفەهان نووسیویەتی:

بەر لەوەی ماری پتی ئاشنای «فابەر» بێت و لەگەڵیا بۆ ئێران سەفەر بکات، ژنێکی هەوەسباز و حەزی بە ڕابواردن دەکرد، لەگەڵ چینی ئەسڵیزادە و ئەشرافەکانی فەرەنسادا موعاشەرەی دەکرد، تەقریبەن هەموو ئەسڵیزادە فەرەنسییەکانی ئەو سەردەمە، ئەفسەری سوپا، یا ئەفسەری هێزی دەریایی بوون، کە دەچوون بۆ قومارخانەکەی ماری پتی، لە نێوان خۆیاندا دەربارەی مەسائیلی عەسکەری قسانیان دەکرد، جار جارەش ماری پتی گوێبیستی میوانەکانی خۆی دەبوو، بۆیە لەوانەوە شتێک فێر ببوو، لە ئەسفەهانیشدا کەڵکی لێ وەرگرتن یەکێ لەو شتانەی فێری ببوو ئەمە بوو کە قەڵای جەنگی کۆن بە حەسار و بورجە بەرزەکانییەوە، قیمەتی جەنگی نییە، چونکە تۆپە قورس و بەهێزەکان لە ماوەی چەند سەعاتێکدا، دیوار و بورجەکان وێران دەکات.

ئێرانیەکان بێ ئاگا بوون لە هونەری عەسکەری نوێدا، ڕوونکردنەوەکانی ماری پتی، کە بەزمانی تورکی بوو، تێگەیشتن کە ئەو ژنە ڕاست دەکات. پاشای ئێران داوای کرد، ماری پتی لەگەڵ پاشای فەرەنسادا قسان بکات تا سەد کەسی شارەزای تۆپ دروستکردن و سەنگەر بەندی عەسکەری بنێرێتە ئێران و ئێرانییەکان فێرکەن.

لە ڕووی بازرگانیشەوە، ئێران و فەرەنسا هاوبۆچوون بوون. لە کاتێکدا کارەکەی وەکو سەفیر سەرکەوتنی وەدەست هێنا، بەداخەوە تووشی نەخۆشی «نۆبەتێ»(۱) بوو.

لەو دەمەدا، تەسەوریان دەکرد، نەخۆشی «نۆبەتێ» لە ئاوەوە تووشی مرۆڤ دەبێ، لە فەرەنسادا بەم نەخۆشییەیان دەگوت «نەخۆشی ئاو» ڕەشە خەڵکەکە لەو باوەڕەدا بوون، ئاوی گۆلاو و دەریاچەکان، هەوایێک دەردەدا مرۆڤ تووشی نەخۆشی

(۱) نۆبەتێ: مەلاریا.

نۆبەتێ دەکات(۱) لەبەر ئەوەی پێیان وابوو ئەم نەخۆشییە سونگەکەی ئاوە، دەرمانەکەیشی ئەوەیە ئاو و هەوا بگۆڕن، نەخۆشەکە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دی سەفەر بکات.

ماری پتی لە ئەسفەهاندا تووشی ئەم نەخۆشییە بوو، ترسی ئەوەی هەبوو لە غەریبیدا بمرێ، بە شای گوت، لە غەیری گەڕانەوە چ چارەیەکی دی نییە، بۆ گەڕانەوەی ئەو ژنە، شا موافەقەتی کرد، ماری پتی، بەنەخۆشی «نۆبەتێ»وە، بۆ خواحافیزی چووە لای ژنەکانی حەرەمسەرای شا، هەر کە بینییان ماری پتی بەهۆی ئەم نەخۆشییەوە لەڕو لاواز بووە، دەستیان بەگریان کرد، هەندێ لە ژنەکانی شا ماری پتی-یان ماچ کرد، ئەم ژنە فەرەنسییەش موتەئەسیر بوو، دەستی بەگریان کرد، لە حەرەمسەرا هاتە دەرێ، ڕۆژی پاشتر بە تەختی ڕەوان لە ئەسفەهانەوە بەرەو ئازربایجان و ترابوزان کەوتە ڕێ، تا لە وێوە خۆی بگەیێنێتە ئیستەمبوڵ.

***

لە سەرەتای هاوینی ساڵی ۱۷۰۷دا، ئەسفەهانەکان بۆ چاوە شینەکانی ماری پتی شیعریان دەهۆنییەوە و دەیانخوێندەوە، تازە هەواڵی مەرگی «فابەر»ی بازرگان و سەفیری فەرەنسا گەیشتە دەرباری لویی چواردەهەم، ئەم هەواڵە هیچ کاردانەوەیێکی دروست نەکرد، چونکە هەواڵێکی دی گەیشتە دەربار، ئەویش ئەوەبوو خانم مونتس پان مرد.

مونتس پان ڕۆژی بیست و حەوتەمی مانگی مەهی ساڵی ۱۷۰۷ لە ناوچەیێکی دوور لە پاریس، بۆ دواجار چاوی لێکنا... بەر لە مردنەکەی وەسیەتی کردبوو تەشریحی بکەن، ڕیخۆڵەکانی پێشکەش بە سەومەعەکەی «سن منو» بکەن کە دوو کیلۆ مەتر لە شوێنی مردنەکەیەوە دوورە...

لەو سەردەمەدا، عادەت وابوو، گەورە پیاوان، بەر لە مردنیان وەسیەتیان دەکرد پاش مردن، دڵ و ڕیخۆڵەکانیان دەردەهێنن و پێشکەشی کلێسا یا سەومەعەکەی بکەن تا پاش مردنیان دڵ و ڕیخۆڵەکانیان بخەنە نێو ئەسپرتۆ و لەوێدا بیانپارێزن.

(۱) ئەمڕۆ دەزانین، سونگەی نەخۆشی نۆبەتێ میکرۆبی مەلاریایە، پێوەدانی مێیەی مێشوولە ئەم نەخۆشییە دروست دەکات.

پاش مردنی خانم مونتس پان، پزیشک تەشریحی کۆنە خۆشەویستەکەی لویی چواردەهەمی کرد و ڕیخۆڵەکانی دەرهێنا، خستیە نێو قاپێکی قەپاغدارەوە تا بنێردرێ بۆ «سەومەعەی سن منو» کە دوو فەرسەنگ لەوێوە دوورە، بەڵام تا نیوەڕۆ، کەسێ پەیدا نەبوو تا ئەو قاپەی پێ بسپێرێ و بیبات بۆ سەومەعەکە، لە نیوەڕۆدا کوڕێکی لادێیی پەیدا بوو دەیویست بگەڕێتەوە بۆ گوندی «سن منو» کە سەومەعەکەیش لەوێدا بوو، پزیشک ئەو قاپەی سپاردە ئەو کوڕە لادێییە کە ڕیخۆڵەکانی خانم مونتس پان-ی تێدا بوو، پێیگوت: ئەمە تەسلیم بەڕەئیسی سەومەعەکە بکات.

ئەو کوڕە لادێییە، قاپەکەی وەرگرت، بەژێر هەتاودا ڕێی گرتە بەر، پاش بڕینی نیو فەرسەنگ ڕێ، هەستی کرد بۆنێکی گەنیو لە قاپەکەوە دێ، قاپەکەی لەسەر زەوی دانا و قەپاغەکەی کردەوە، تا بزانێ ئەم بۆنە گەنیوە چییە.

ئەو پزیشکەی ئەو قاپەی دابووە کوڕە لادێیەکە، بۆ ئەوەی نەترسێ، پێی نەگوتبوو چی تێدایە، کوڕە لادێییەکە سەیری کرد قاپەکە ڕیخۆڵەی تێدایە، بۆنێکی نەفرەت ئەنگێزیشی لێوە دێت، تەسەوری ئەوەی کرد ڕایانسپاردووە ڕیخۆڵەی مەڕ «ئەویش بۆگەن» بگەیێنێتە سەومەعەکە. ئەوی لە نێو قاپەکەدا بوو، لە کەناری جادەکەدا ڕشتی، پاش چەند ساتێ مێگەلە بەرازێک بەو ناوە تێدەپەڕن. گەدە و ڕیخۆڵەی مونتس پان- کە ڕۆژێ گوڵی دەرباری فەرەنسا بوو- دەخۆن، کوڕە لادێییەکە قاپە بەتاڵەکەی گەیاندە ڕەئیسی سەومەعەی «سن منو».

خانم ماری پتی لە کۆتایی هاوینی ساڵی ١٧٠٧ لە ئەسفەهانەوە بەرەو فەرەنسا کەوتە ڕێ، لەبەر نەخۆشی نۆبەتێ، چەند ڕۆژێ لە «قەزوین» و پاشان چەند ڕۆژێکی لە تەبریزدا بەسەر برد.

پاش ئەوەی وەرزی زستانی ئازربایجان نزیک بووەوە، وەک پێشبینی دەکرا، نەخۆشییەکەی ماری پتی سووک بووەوە، گۆڕینی ئاو و هەوا کاریگەری خۆی بۆ ئەو ژنە بینی.

ماری پتی لە ئەسفەهانەوە، بەدەستی خاڵی گەڕایەوە، یانی دیاری بۆ لویی چواردەهەم نەهێنابوو، چونکە پاشای ئێران متمانەی نەبوو دیارییەکانی خۆی

بەژنێک بسپێرێ، دووهەمیش دەیویست، خۆی سەفیرێ بۆ دەرباری فەرەنسا بنێرێ. بیری لەوە دەکردەوە، ئەگەر بەدەستی ماری پتی دیاری بۆ لویی چواردەهەم بنێرێ، مەجبوور دەبێ لە کاتی ناردنی سەفیرەکەیشیدا دووبارە دیاری بنێرێتەوە.

ماری پتی هێشتا، هەندێ لەو سکە زێڕانەی پێ مابوو کە پاشای ئێران پێی بەخشیبوو بەو پارەیە گەیشتە تەبریز و ئەستەمبوڵ. لەوێدا ئەو پارەیەی کە دەبا دەرباری فەرەنسا بۆی بنێرن، گەیشتە دەستی.

سەفیری فەرەنسا لە دەرباری عوسمانیدا کە بینی ماری پتی بەدەستی خاڵییەوە هاتووە، پرسی: ئایا پاشای ئێران، بۆ پاشای فەرەنسا دیاریی پێ نەداویت؟

ماری پتی گوتی: نەخێر! لەوێدا نەخۆش کەوتم، ترسی ئەوەم هەبوو بمرم بۆیە لە ئەسفەهانەوە گەڕامەوە.

سەفیری فەرەنسا، لە ئەستەمبوڵ گوتی: پێموایە گەڕانەوەتان بەدەستی خاڵی بۆ فەرەنسا کێشەتان بۆ دروست دەکات.

ماری پتی گوتی: بۆچی کێشەم بۆ دروست دەبێ.

سەفیرەکە گوتی: لەبەر ئەوەی لە لایەن «ژول میش» دوو ڕاپۆرتی دوور و درێژی نووسیوە بۆ وەزیری دەرەوەی فەرەنسا جەنابی «پون شارترن» لەو ڕاپۆرتانەدا ئەو پیاوە گوتوویەتی کە ئێوە دیارییەکانی پاشای فەرەنسا کە دەبا بدرێن بەپاشای ئێران، نەتانگەیاندووە بۆ خۆتانتان گلداوەتەوە، ئێستایش بەدەستی خاڵییەوە دەگەڕێیتەوە بۆ فەرەنسا، ئەم تۆمەتە دەسەلمێنێ، وەزیری دەرەوە و پاشای فەرەنسا، وا دەزانن دیارییەکانی پاشای فەرەنسات نەداوەتە پاشای ئێران، بۆیە پاشای ئێرانیش دیاریی نەناردووە بۆ لویی چواردەهەم.

ماری پتی گوتی: باوەڕ بکەن، نەمدەتوانی بەپاشای ئێران بڵێم، پاش ئەوەی دیارییەکانت وەرگرت وەسڵم بدەرێ، ئەو شتانەی وەرت گرتووە لە وەسڵەکەدا بینووسە.

سەفیرەکە گوتی: ئەڵبەتە نەتدەتوانی لە پاشای ئێران داوای وەسڵ بکەیت، بەڵام دەتتوانی پێی بڵێیت، بەناوی دۆستایەتییەوە نامەیێک بۆ پاشای فەرەنسا بنووسێت، لە نامەکەیدا باسی وەرگرتنی دیارییەکانیش بکات.

ماری پتی گوتی: ئێمە خەریکی گفتوگۆی بازرگانی بووین و بەتەمای گرێبەستێ بووین، پاشای ئێران دەیویست پاش گفتوگۆ و گرێبەستەکە، نامەیێک بۆ لویی چواردەهەم بنووسێ، بەڵام بەداخەوە نەخۆش کەوتم، گەڕانەوە چاوەڕوان نەکراوەکەی من، مەوزووعی نووسینی نامەکەی لە بیری شای ئێران بردەوە.

ماری پتی، پرسیاری لە سەفیری فەرەنسا کرد: ئایە مومکینە، بەو پارەیەی دەوڵەتی فەرەنسا بۆی ناردووم، لێرەدا دیاری بکڕم و بۆ پاشای فەرەنسای ببەم؟

سەفیرەکە گوتی: لویی چواردەهەم پاشای ئێمە و پۆن شارترن-ی وەزیری دەرەوە، کەسانێکی زیرەکن، ناتوانرێ ئەوانە فریو بدرێن. ئێوەیش بەم پارەیە ناتوانن شتێ بکڕن قابیل بەلویی چواردەهەم بێت، ئەڵبەتە پەی بە فێڵەکەت دەبەن.

ماری پتی، پاش ئەوەی دوو هەفتە لە ئەستەمبوڵدا مایەوە، بەکەشتی بەرەو فەرەنسا کەوتە ڕێ، لە بەهاری ١٧٠٨دا گەیشتە «مارسی» کە دەکەوێتە خوارووی فەرەنسا، تەوقیف کرا، بەگالیسکە بردیان بۆ پاریس، لەوێشەوە بۆ قەڵای باستیل، کە زیندانێکی دەوڵەتی بوو، حەپس کرا(١). پاش یەک هەفتە، بەپێی تەشریفاتی ئەو زەمانە، ئەو ژنە گەنجەیان بۆ تەحقیق برد.

بەڵگەی تۆمەتەکە تەنها دوو ڕاپۆرت بوون، ژول میشل بۆ دەوڵەتی فەرەنسای ناردبوو، لەو ڕیپۆرتانەشدا گوترابوون کە ئەم ژنە دیارییەکانی پاشای فەرەنسای بۆ خۆی گلداوەتەوە.

ماری پتی سوێندی خوارد کە چکۆڵەترین دەستدرێژی نەکردووەتە سەر دیارییەکانی پاشای فەرەنسا. هەر لەبەر ئەوەی بەدەستی بەتاڵەوە گەڕابووەوە بۆ فەرەنسا، سوێندەکەیان بەدرۆ زانی، موحەقیقەکە بڕیاری دا بۆ ئەوەی ماری پتی ئیعتراف بکات ئەشکەنجەی بدەن.

ئەشکەنجەدانی حەپسەکان بۆ ئیعترافکردن یەکێ بوو لە ئوسوڵی موحاکەماتی جەزایی ئەو سەردەمە، هەرکە ماری پتی هەستی کرد، بەنیازن ئەشکەنجەی بدەن، گەلێ ترسا و دەستی بەگریان کرد و گوتی: لە ئەسفەهاندا، پێنج سەد کەسی دەربار

(١) لە کۆندا و لە وڵاتی فەرەنسا، ئەو زیندانانەی کە جێی حەپسە سیاسییەکان بوو، ناوی زیندانی دەوڵەتییان لێنابوون.

و ئەشراف و خزمەتکار، بەچاوی خۆیان بینییان، کە دیارییەکانی پاشای فەرەنسا تەسلیم بە شای ئێران کرا. ئێوە لە پێشدا لەم ڕووەوە تەحقیق بکەن، ئەگەر پاش تەحقیق دەرکەوت درۆ دەکەم پارچە پارچەم بکەن.

بۆ دەوڵەتی فەرەنسا، ئیشکالێ لە گۆڕێدا نەبوو، لەم مەوزووعە تەحقیق بکات و لە دەرباری ئێران بپرسێت ئایا دیارییەکانی پاشای فەرەنسا گەیشتووەتە دەستی پاشای ئێران یانە؟ بەڵام ئەم کارە کاتی پێدەویست و درێژەی دەکێشا، تا نەتیجەی تەحقیق دەردەکەوت.

لێرەدا، جارێکی دی، وەلیعەهدی فەرەنسا فریای ماری پتی کەوت لە دەستی موحەقیق و جەلادێک کە دەبا ئەشکەنجەی بدات ڕزگاری کرد بڕیار درا لە ئەشکەنجەی ئەو ژنە چاوپۆشی بکەن، یەکەم لە ئەسفەهان تەحقیق بکەن. دیارییەکان گەیشتووەتە پاشای ئێران یانە؟

ماری پتی، چاوەڕێی ئەنجامی تەحقیقی دەکرد لە سالانی ١٧٠٨ و ١٧٠٩ و ١٧١٠دا لە زیندانی باستیل مایەوە.

ئەگەر ئەو ژنە بەدبەختە، دیارییەکانی پاشای فەرەنسای بۆ خۆی گل بدایەتەوە، یا بیفرۆشتبا، سزاکەی لەمە قورستر نەدەبوو، ماری پتی لە شەو و ڕۆژە درێژەکانی زینداندا، پەشیمانی دەردەبڕی، بۆچی پێشنیازەکەی پاشای ئێرانی قبوڵ نەکرد و لەو وڵاتەدا نەبوو بە ئیسلام و نەبووە هاوسەری پاشای ئێران و تا دوا تەمەنی بەخۆشی ژیان بگوزەرێنێ.

عاقیبەت لە کۆتایی ساڵی ١٧١٠دا لە تەحقیقدا مەعلوم بوو، وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسایش زانیی ماری پتی بێگوناهە، بەبێ کەم و کوڕی دیارییەکانی پاشای فەرەنسای پێشکەش بە پاشای ئێران کردووە، ماری پتی لە زیندان ئازاد کرا.

ئەو ژنە گەنجە، پاش سێ ساڵ زیندانی، تەڕ و بڕی و جوانی جارانی نەما، ببوو بە ژنێکی بووژەوردە و قەڵەو، مووی سپی بەسەریەوە دەرکەوتبوون.

ماری پتی لە مانگی مارسی ساڵی ١٧١١دا لە قەڵای باستیل دەرچوو، وەلیعەهدی فەرەنسا دەیزانی زوڵمێکی گەورە لەو ژنە کراوە، داوای لە لویی چواردەهەم کرد بڕێ پارەی بداتێ و مووچەیێکی کافیشی بۆ ببڕێتەوە، تا قەرەبووی ئەو زوڵمەی بۆ بکرێ

و پاشماوەی تەمەنی بەئیستراحەت بگوزەرێنێ.

شا، ئەم داخوازییە مەنتقییەی قبوڵ کرد، ئەمری کرد قەرەبووی هەموو زیانەکانی بدەنەوە و ئاشتیشی کەنەوە. وەلیعەهدی فەرەنسا کە پشت و پەنای ماری پتی بوو، لە ڕۆژی هەشتەمی مانگی ئەپرێل بەنەخۆشی ئاوڵە مرد .

پاش مردنی وەلیعەهد، ماری پتی بێ پشتیوان مایەوە، خۆی کەوتە هەوڵدان بۆ وە دەستهێنانی ئەو بڕە پارە و مووچەکەی. بەڵام پیاوانی دەربار و کارمەندانی وەزارەتی دەرەوە، پەنایان بردە بەر فۆرمالیتەی هەمیشەیی کاری ئیداری، یانی کات بەسەر بردن. ئەو ژنە بەدبەختەیان هەڵدەسووڕاندەوە. دەستیشی نەدەگەییە شا.

لەو سەردەمەدا، تەنانەت گەورە پیاوانی فەرەنسا، نەیاندەتوانی لویی چواردەهەم ببینن، چونکە نەوەکانی یەک لە دوای یەک بەنەخۆشی ترسناکی ئاوڵە، کە نەخۆشی بنەماڵەی سەڵاتینی فەرەنسای، زنجیرە بۆربۆن بوو، مردن، شا گەلێ غەمبار و پەرێشان بوو، ئیدی لە ئەپارتمانە تایبەتییەکەی خۆیەوە دەرنەدەچووە دەرێ.

ماری پتی پاش ماوەیێک لە ڕاکردن بەدووی کارەکانیا، هیچ ئەنجامێکی بەدەست نەهێنا کەسێکیش ئامادە نەبوو، بۆ بەرژەوەندی ئەم هەنگاوێ هەڵهێنێ.

پاش گەڕانەوەی لە ئێران کە هەندێ پارەی لە ئێران وەرگرتبوو، هەندێکی دیش دەوڵەتی فەرەنسای بۆی ناردبوو لە قەڵای باستیلدا هەندێ لەو پارانەی خەرج کردبوو، ئەوەی مابووەوە لە گەڕەکی «سن ژرمن» کە یەکێکە لە گەڕەکە چاکەکانی پاریس، خانوویکی بەکرێ گرت، دەستی بەکارە کۆنەکەی خۆی کردەوە، یانی ماڵەکەی خۆی کردە قومارخانە.

ماری پتی ئەو ماڵە کرێیەی کە بەکرێی گرتبوو، پاش مردنی چواردەهەم لەو سەردەمەی کە پێیان دەگوت «نیابەتی سەڵتەنەت» و پاشانیش لە دەوری سەڵتەنەتی لویی پانزەهەم لەو ماڵەدا دەژیا.

لە ساڵی ١٧٣٥ شەوێ لە قومارخانەکەیدا لەبەر بەدمەستی سێ کەس کوژران، یەکێ لە کوژراوەکان ئەسیلزادە بوو.

پۆلیسی فەرەنسا بۆ ئەم جۆرە خانووانە سەختگیر نەدەبوو، بەڵام کوشتنی تیا ڕوودابا، ئەوا ئەو خانووەی دادەخست و خاوەن خانووەکەشی دەناردە زیندان، پارەی

خوێنی کوژراویشی لە خاوەن خانووەکە وەردەگرت.

پاش ئەوەی هەواڵی سێ کوشتن لە شەوێکدا گەیشتە پۆلیسی فەرەنسا، ماری پتی تەوقیف کرا و خانووەکەشیان داخست، ئەو ژنە هەر چییەکی هەبوو لەم ڕووداوەدا لە نێو چوو.

لە زینداندا ماری پتی دووبارە تووشی «نۆبەتێ» بووەوە، هێزی گەنجییەتی نەمابوو، ناخۆشی زیندانەکەیش، نەخۆشییەکەی بەهێزتر کرد.

پاش ئەوەی لە زیندان ئازاد کرا، لەبەر هەژاری تا ساڵی ١٧٤٠ لە هەندێ ماڵە عمومییەکانی پاریسدا خزمەتکاری دەکرد. لەبەر تەوژمی نەخۆشییەکەی دەسبەرداری خزمەتکاریش بوو، ئیدی بێ دەرەتان مایەوە و لێکەوت ، چ کەسێ خزمەتی نەدەکرد، بردیان بۆ «ئوتێل دیۆ» یانی «خانەی خودا».

«خانەی خودا» نەخۆشخانەیێک بوو، لە سەردەمی لویی چواردەهەمدا دامەزرا، نەخۆشە هەژارەکانیان دەبردە ئەو نەخۆشخانەیە و لەوێدا تیمار دەکران.

ئەم نەخۆشخانەی ئێستایش لە پاریسدا هەیە «ئەمڕۆیش تەقریبەن بەهەمان ناوەکەی خۆی بەزمانی فەرەنسی «ئوتێل دیۆ» یانی میوانخانەی خوا، یا خانەی خوا ناودەبرێ»

ماری پتی لەو نەخۆشخانەیە تا ساڵی ١٧٤٠ مایەوە، پاشانیش بەنەخۆشی مەلاریا مرد، جەنازەکەیشی، وەکو جەستەی هەموو هەژاران برا بۆ گۆڕستانی عمومی و لە گۆڕ نرا، بەبێ ئەوەی کێلێ لەسەر قەبرەکەی دانێن، نیشانەیەکی ئەو ژنە بەدبەختە، کە شایستەی چارەنووسێکی چاکتر بوو، بەجێ بێڵن.

فەرەنسا، پاش مەرگی لویی چواردەهەم

گوتمان وەلیعەهدی لویی چواردەهەم لە ساڵی ١٧١٠دا مرد، پاشای فەرەنسا، دەسبەجێ کوڕی وەلیعەهدەکەی، یانی ئەوەی خۆی کردە وەلیعەهدی فەرەنسا، بەڵام لە ساڵی ١٧١٤ وەلیعەهدە تازەکە و ژنەکەی مردن، دوو کوڕیان لە دوای خۆیان جێهێشت، یەکێکیان پێنج ساڵان و ئەویدییان شیرە خۆرە بوو.

پاشای فەرەنسا، کوڕە پێنج ساڵەکەی کردە وەلیعەهد، کەچی ئەو کوڕەیش، بەنەخۆشی ئاوڵە مرد، پاشای فەرەنسا ناچار بوو منداڵە شیرەخۆرەکەی کردە وەلیعەهد و لە دواییدا بەناوی «لویی پانزەهەمی» پاشای فەرەنسا ناسرا.

ڕۆژی یەکەمی مانگی سێپتێمبەری ساڵی ١٧١٥ لویی چواردەهەم لە سەعات هەشت و چارەگی بەیانیدا مرد.

لویی چواردەهەم حەفتاو حەوت ساڵ ژیا، لە تەمەنی پێنج ساڵیدا، باوکی مرد و ئەم بوو بە پاشا و حەفتاو دوو ساڵ سەڵتەنەتی کرد.

لویی چواردەهەم بەر لەوەی بمرێ وەسیەتنامەیێکی ڕێکخست، بەشێکی پەیوەستە بەجێنشینەکەی، ئەمەیش کورتەی هەندێکیتی:

«لەبەر ئەوەی نەوەکەم، وەلیعەهدی فەرەنسا و جێنشینی من، منداڵە، ناتوانێ پاش مەرگی من سەڵتەنەت بکات، شورایەکی نیابەتی سەڵتەنەت بەسەرۆکایەتی «فیلیپ دورلیان»ی برازام، دادەمەزرێ، ئەرکی بەڕێوەبردنی ئیدارەی وڵات لە ئەستۆ دەگرێ تا وەلیەهەد گەورە دەبێ و لەسەر تەختی سەڵتەنەت دادەنیشێ»

ئەم فیلیپ دورلیان-ە کە بەنائیب ئەلسەڵتەنە ناسرا، هەمان «دۆک دوشارتر»ە کە کوڕی «مسیۆ»یە و گوتیشمان دووچاری ئینحرافی ئەخلاقی ببوو.

«مسیۆ»ی برای لویی چواردەهەم، لە ساڵی ١٧٠١دا مرد، کوڕەکەی لە پاش خۆی مایەوە و بووە ڕەئیسی شورای نیابەتی سەڵتەنەت و بووە نائیب ئەلسەڵتەنە، بۆیە دەڵێن، بووە نائیب ئەلسەڵتەنە، چونکە شورای نیابەتی سەڵتەنەتی دانەمەزراند هەموو کاتەکانی خۆی بۆ ڕابواردن سەرف دەکرد.

پاش ئەوەی برازاکەی لویی چواردەهەم بووە نائیب ئەلسەڵتەنە، «ئابێ دوبوا» کە لە سەردەمی نەوجەوانی «دۆک دوشارتر» پەروەردەکەری بوو، بۆ شەونخوونی و خۆشگوزەرانی ڕابواردن ڕێنمایی دەکرد، بووە ڕایزەنی[1] دەوڵەت، بەئیستلاحی ئەمڕۆ بووە وەزیری ڕاوێژکار. ئەم وەزیرە کەشیش بوو، بەر لەو ماوەیە حەزی لە ژنی تەنەکەچییەک بوو، بەڵام لە ترسی مێردەکەی نەدەوێرا خۆی بگەیێنێتە ئەو ژنە.

پاش ئەوەی بەفەرمانی نائیب ئەلسەڵتەنە کرا بە «ڕاوێژکاری دەوڵەت» دوبوا، یەکەم سوودی لە مەقامە تازەکەی ئەوە بوو، بەفرت و فێڵ خۆی بگەیێنێتە ژنی تەنەکەچییەکە داوای لە یەکێ لە منداڵە لووسکەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە کرد، پۆشاکی ژنانە بپۆشێ و تەنەکەچییەکە فریودات، بیباتە مەیخانەیەکەوە، شەڕابی دەرخوارد بدات، تا دوور کەوێتەوە و ژنەکەی بەتەنها بمێنێتەوە.

ئەو منداڵە لوسە ڕاسپاردەکانی کەشیشی جێبەجێ کرد، بەپۆشاکی ژنانەوە چووە دوکانی تەنەکەچییەکەوە، کابرای فریو دا و لەگەڵ خۆیدا بردی بۆ مەیخانە.

«دوبوا» چووە دوکانی تەنەکەچییەکە، تەسەوری دەکرد ئەو ژنە تەسلیمی بێت کەچی ئەو ژنە بەرگرییێکی مەردانەی لە خۆی کرد، بەجۆرێک دەیقیژاند هەموو هاوسێکان هاتنە هانایەوە، «ئابێ دوبوا» ناچاربوو بە سەرشۆڕییەوە فیرار بکات.

«ئابێ دوبوا» لە سەردەمی منداڵی و سەرەتای هەرزەکاری نائیب ئەلسەڵتەنەدا کە کەرەسەی ڕابواردنی بۆ دابین دەکرد، پاش ئەوەی ئەو پیاوە بووە نائیب ئەلسەڵتەنە ئیدی «فیلیپ دورلیان» پێویستی بەوە نەما کەسێک ئەم جۆرە کەرەسانەی بۆ دابین بکات چونکە خودی نائیب ئەلسەڵتەنە کەرەسەکانی بۆ دابین دەکرد.

بەرنامەی ژیانی نائیب ئەلسەڵتەنەی فەرەنسا ئەوەبوو، بەیانیان سەعات نۆ لە ئەنجومەنی وەزیراندا ئامادە دەبوو، خەریکی کاروباری دەوڵەت دەبوو، ئەم کارەی تا سەعات دووی پاش نیوەڕۆ درێژەی دەکێشا، فراڤین-ی دەخوارد و دەچووە ژووری نوستنەکەی تا سەعات پێنج یا شەش دەنوست ئەوجا بەرنامەی ڕابواردنەکانی دەستی پێدەکرد... بەرنامەکەیشیان بەم شێوەیە بوو، دە دوانزە ئەشراف و ئەسیلزادە لەگەڵ دۆستەکانی خۆیاندا، کە لە قەسری ڕەسمی نائیب ئەلسەڵتەنە یا

(١) ڕایزەن: ڕاوێژکار.

لە یەکێ لە قەسرەکانی پاریس یا دەوروبەری کۆدەبوونەوە، نائیب ئەلسەڵتەنەیش لەگەڵ مەحبووبەکەی خۆیدا لەوێ ئامادە دەبوو.

لە سەعات هەشت و نیو، یا نۆی شەو، دەرگای قەسری سەڵتەنەتی دادەخرا، ئیدی هیچ کەسێ نەیدەتوانی بۆ کارێکی پەلەی دەوڵەتی، خۆی بگەیێنێتە نائیب ئەلسەڵتەنە.

نائیب ئەلسەڵتەنە و دۆستەکانی خۆی، دەستیان بەشەوچەرە دەکرد و شەڕابیان دەنۆشی، پاش ئەوەی سەرگەرم دەبوون، دەسەلاتداری فەرەنسا ئەمری دەدا، بەرنامەکەیان دەست پێبکات، ئەم بەرنامەیە بەبێ وەستان هەموو شەوێ بەردەوام دەبوو. نائیب ئەلسەڵتەنە دەعوەتی شاعیر و نووسەر و هونەرمەندانی دەکرد، لە مەجلیسی عەیاشییەکانیا ئامادەبن، ئەوانە گەلێ شتیان دەربارەی ئەو جۆرە شەو مانەوانە نووسیوە، ئەگەر بمانەوێ ئەو شتانە بنووسین کە شاعیر و نووسەرەکان بینیویانە، ئەوا ئەم یاداشتەمان گەلێ دوور و درێژ دەبێ. لە پێڕستی کتێبخانەی میللی پاریسدا کتێبگەلێ پەیوەست بەسەردەمە جیاجیاکان چین بەندی کراوە. لە نێو ڕیزبەندی ئەو کتێبانەدا، کتێب و نووسینەکانی شاعیران و نووسەرانی سەردەمی نائیب ئەلسەڵتەنە بەر چاو دەکەوێ کە بەدەربارەی عەیاشییەکانی فیلیپ دورلیان شیعریان گوتووە یا نووسینیان نووسیوە، ناوی حەفتا و پێنج نووسەر و شاعیر و مێژوو نووس لەو پێڕستەدا دەبینرێ.

نووسەرێ بەناوی «ئالفرد نۆرماندی» بەشێ لە نووسینەکانی کە دەربارەی مەجلیسەکانی نائیب ئەلسەڵتەنەیە دەگوازینەوە:

«لە ڕێی یەکێ لە دۆستەکانی خۆمەوە، چوومە نێو بەزمەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە تەسەوری ئەوەم دەکرد، بەزمەکەی، شەونشینێکە ساز و ئاوازی تێدایە، لە پێشدا چوومە سالۆنێکی گەورەوە، هەندێ ژن و پیاو مژوولی قسەکردن بوون هەندێکیشیان وەکو من بەتەنها هاتبوونە ئەم مەجلیسە، هەندێکیان ژنێکیان پێبوو، لە سەعات نۆی شەودا، نائیب ئەلسەڵتەنە لەگەڵ ژنێکدا بەناوی «پارابر» هاتنە نێو تەلارەکەوە، لەگەڵ هەموو، تەنانەت منیشدا قسەی کرد، پاشان خوانسالار، دارێکی سپی بەدەستەوە بوو، هاتە نێو سالۆنەکە و گوتی:

بانگهێشت کراون دەتوانن بچن بۆ سالۆنی خۆراک خواردن... لە سالۆنی خۆراک خۆری خانم (پارابر) لە تەنیشتی نائیب ئەلسەڵتەنە دانیشت، ژنانی دیش هەریەکەو لە تەنیشتی پیاوێکدا دانیشتن، هێشتا خۆراکی یەکەم تەواو نەبووبوو، لە دەمی نائیب ئەلسەڵتەنەتەوە و هاوڕێکەی و چەند کەسێکی دی لە خانمان و لە پیاوان، گاڵتەی بێ سەروبەر و شەرم ئاوەرم ژنەوت. چاوەڕێی ئەوەم نەدەکرد، لە مەجلیسی نائیب ئەلسەڵتەنەدا ئەم جۆرە گاڵتە بازاڕییانە بکرێ، کاتێ خۆراکی دووهەمیان هێنا جامەکانیان پڕکرد لە شەڕابی «توکە»[١] منیش هەندێ لەو شەڕابەم نۆشی، پاش ئەوەی چەند جارێ، جامەکانی پڕبوونەوە و خاڵی بوون، نائیب ئەلسەڵتەنە، گوتی: جەنابی نۆرماندی، میوانی تازەی ئێمەیە، هێشتا ئاگای لە ڕێوڕەسمی ئێمە نییە، ئەو، خانمەی لە تەنیشتی دانیشتووە، دەبێ ئەمشەو ڕێنمایی بکات.

هەر کە زیاتر شەڕاب دەخورایەوە، نائیب ئەلسەڵتەنە و خانم «پارابر» و میوانەکانی ئەو دەعوەتە گاڵتەکانیان بازاڕیتر و بێ سەروبەرتر دەبوو، ئەو ژنەی لە تەنیشتی من دانیشتبوو هانی دەدام، گاڵتەی لەگەڵدا بکەم و دەیگوت: نۆرماندی ئازیز، دەعوەتەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە، هەمان ئەو بەهەشتە کە داک و بابی یەکەمی ئێمەیان تیا دەرکرد، لەم مەجلیسانەدا، ئازادی سەد دەر سەدە، بەم زووانە دەبینی دەست بە چ جۆرە ڕابواردنێ دەکەین!

گوێم لێبوو نائیب ئەلسەڵتەنە گوتی: دەرگاکان داخەن.

لەگەڵ خانم «پارابر» لە پشتی مێزەکەوە هەڵسا، ئەوانی دیش هەڵسان بەرەو سالۆنێکی دی چووین، وا تێگەیشتم فەرمانەکەی نائیب ئەلسەڵتەنە بۆ داخستنی دەرگاکان ئەوەیە لەم سالۆنەدا قاوە بخۆینەوە. کەچی سەرسام بووم بینیم، دەسەلاتداری فەرەنسا دەست و پێی ڕاوەشاند و سەمای کرد، ئەوانی دیش بۆ لاسایی کردنەوی ئەم هەمان کاریان کرد، حەرەکاتەکەیان تەنها هی سەما نەبوو، شتێکی ناشیرین و ناپەسەند بوو.

منیش وەکو ئەوانی دی، شەڕاب سەرگەرمی کردبووم، بەدروستی نەمدەزانی کات چۆن دەگوزەرێ بەشێوەیێکی تەماوی دێتەوە بیرم، ژنان و پیاوان چەند جارێک

(١) توکە: قەسەبچەیێکە لە مەجەر، هەرلە کۆنەوە شەرابەکەی ناسراوە.

گەڕانەوە بۆ سالۆنی خۆراکخۆری و چەند جارێکیش شەڕابیان خواردەوە، گەڕانەوە بۆ سالۆنەکە. کە هاتمەوە سەر خۆم و چاوم کردەوە، بەرەبەیان بوو، لەبەر ئەوەی شەوی پێشتر لە شەڕاب نۆشی زیادە خۆریم کردبوو، ناڕەحەت بووم و سەرم دێشا، هەندێ ژن و پیاو، لە نێو ژوورەکەدا کەوتبوون وام دەهاتە بەرچاو کە لەبەر ماندوویەتی مردوون.

من بەسەرئێشەوە، لە ماڵەکەی نائیب ئەلسەڵتەنەوە هاتمە دەرێ، لە کاتی هاتنە دەرەوەمدا هێشتا ئەوانی دی لەبەر مەستی شەوی ڕابردوو، هەر لە خەو دابوون»

ئەم نووسەرە، وەک هەست پێدەکرێ، نەیویستووە پەردەدڕی بکات، بەجوانی دیمەنەکانی ئەو شەوە بنووسێت، ئێمەیش لە تەرجەمە کردنیدا گەلێ ڕیعایەتی ئەو حاڵەتەمان کردووە، چونکە هیچ نووسەر و مێژوونووسێ نەیدەتوانی ڕووداوی دەعوەتەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە، بەبێ پەردە بنووسێ.

خانم «دوسوین یێ» نووسەری ناسراوی فەڕەنسا، ئەویش وەک نۆرماندی لە نووسینەکانی خۆیدا، دەربارەی فسق و فجوورەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە پەردە پۆشی کردووە، لەگەڵ ئەمەشدا، ئەوەی نووسراوە، ئەوە نیشان دەدات کە فیلیپ دورلیان یەکێ بووە لە بەدترین کەسانی سەرمەشقی عەیاشی و فەسادی ئەخلاقی چینی حوکمڕانی فەرەنسا.

بەقەولی خانم «سوین یێ» یەکە سوودی عەیاشییەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە بۆ سەرتاشەکانی پاریس و ویلایەتەکانی دی بوو، چونکە لە دەعوەتەکانی نائیب ئەلسەڵتەنەدا مۆدیلی ئارایشی گیسووی ژنان هەروەها بارۆکەی پیاوان بەزوویی دەگۆڕان، پیاوەکان مەجبوور بوون بۆ کڕینی بارۆکەی نوێی گونجاو لەگەڵ مۆدیلی ڕۆژدا، بچنە لای سەرتاشەکان، خانمەکانیش دەبا بچنە لای سەرتاشەکان، گیسووەکانی خۆیان لەگەڵ مۆدێلی ڕۆژگاردا ئارایشت بکەن، لەگەڵ سەرتاشەکاندا کاری خەیاتەکانیش برەوی وەرگرت، دەبا پۆشاکەکان لەگەڵ مۆدێلی گیسووەکانی خانمەکاندا بگونجێ هەروەها بارۆکەی پیاوانی پارەداریش کە مەجبوور بوون هەر مانگ یا دوو مانگ جارێ لەگەڵ مۆدێلی پۆشاکەکانیان تازە بکرێنەوە، تا لە مۆدێل بازیدا دوانەکەون.

ڕۆژێ نائیب ئەلسەڵتەنە، لە ماڵی یەکێ لە دۆستەکانی خۆی ژنێکی گەنج و جوانی بینی، لە ڕووی بەژنەوە گەلێ موتەناسیب بوو، پەسەندی کرد و پرسی: ئەم خانمە کێیە؟ لە وەڵامدا گوتیان: خانم کۆنتس دو پارابر-ە

پارابر لەو دەمەدا، تەمەن بیست و دوو ساڵە بوو، مێردەکەی کۆنت دوپارابر، گەنجێکی سادە بوو، شانازی بەوە دەکرد کە ژنەکەی خواناسترین ژنانی دنیایە.

نائیب ئەلسەڵتەنە لە نزیکی ڤەرسایدا، خانوویێکی چکۆڵەی هەبوو. ژوورەکانی بەچەند تابلۆیێکی تایبەتی ڕازاندبووەوە... ئەو تابلۆیانە پاش بەسەرچوونی دەورەی دەسەڵاتی نائیب ئەلسەڵتەنە، گەیشتنە دەستی لویی پانزەهەم، پاش مەرگی ئەو پاشایەش، تابلۆکان بوونە دوو بەشەوە، بەشێکیان لە فەرەنسا مایەوە و ئەویدییان گوازرایەوە بۆ ئینگلستان.

لەم تابلۆیانەدا، کە لە ژوورەکانی ڤێلاکەی نائیب ئەلسەڵتەنەدا بەرچاو دەکەوتن، هەموو ئەو دیمەنانەی قابیلی تەسەوڕ و غەیری قابیلی باسکردنن، وێنەیان کێشرابوو نائیب ئەلسەڵتەنە، بۆ ئەوەی لەگەڵ خانم «پارابر» ئاشنایەتی دروست کات ئەو ژنەی بردە ئەو ڤیللایە، لە ژووری پێشوازیدا ئەو تابلۆوانەی نیشان دا، ئەو ژنە بەبینینی ئەو وێنانە سەرسام نەبوو.

پاش شەوچەرە، نائیب ئەلسەڵتەنە و خانم «پارابر» چوونە ژووری کتێبخانەوە لەوێدا هەندێ تابلۆی دی خستە بەر سەرنجی ئەو ژنە گەنجە، بەبێ ئەوەی سەرسامی کات.

پاش نیو سەعات یا سێ چارەگە سەعات، پێنج ژن و پێنج پیاوی گەنج هاتنە کتێبخانەکەوە هەموویان بەیەکەوە «تەسنیفێکی بازاڕییان» دەخوێندەوە، خانم «پارابر» بۆی دەرکەوت، هاتنی ئەو دە نەفەرە، خوێندنی ئەو جۆرە تەسنیفانە، بەشێکە لە بەرنامەی ڕابواردنەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە.

سبەی ڕۆژی پاشتر، خانم «پارابر» بە بازنێکی ئەڵماس-ەوە، گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی، مێردە گەوج و سادەکەیشی لێی پرسی: دوێنێ شەو لە کوێ بووی؟

ئەو ژنە گەنجە، ناوی یەکێ لە دۆستەکانی خۆی هێنا و گوتی، شەوی ڕابردوو لە ماڵەکەی ئەودا بووە، ژنەکەی نەیهێشتووە، ئەم بگەڕێتەوە بۆ ماڵێ، هەروەها گوتی

ژن و مێردێکیش لەوماڵەدا بوون، پێویستییان بەپارە هەبوو، ڕازی بوون ئەم بازنە بەهەرزان بفرۆشن.

مێردی بێ ئاگا لە هەموو شت ، هەندێ پارەی دایە ژنەکەی بیبات بۆ ئەو ژن و مێردە مەوهوومە و بیانداتێ.

نائیب ئەلسەڵتەنەتی فەرەنسا، هەر لە دیداری یەکەمدا، سەیری کرد، خانم پارابر، ژنێکە لەگەڵ سەلیقەی ئەمدا دەگونجێ، بڕیاری دا، ئەو ژنە بکاتە مەعشوقەی ڕەسمی خۆی.

خانم «پارابر» پاش ئەم ڕووداوە، بەبێ هەرا و هۆریاو کێشە نانەوە، تەڵاقی لە مێردەکەی «کۆنت دوپارابر» وەرگرت و پێیگوت: نەتۆ بەکەڵکی من دێیت و نەمن بەکەڵکی تۆ، چاکتر وایە لەیەکتری جیابینەوە، هەریەکەمان بەپێی زەوق و سەلیقەی خۆی ژیان بگوزەرێنێ.

خانم پارابر ڤیللاکەی نائیب ئەلسەڵتەنەی گۆڕی، هانی دا خانوویێکی گەورەتر پەیداکات، نائیب ئەلسەڵتەنە، خانوویێکی بەرینتری کڕی، هەمان تابلۆکانیشی گواستەوە بۆ ئەو ماڵە.

لەم ماڵە نوێیەدا، هەفتەی دوو شەو لە لایەن خانم پارابر–ەوە دەعوەت دەکرا، ئەو خانم و پیاوانەی بانگهێشت دەکران، پاش چوونە ئەو ماڵە، ڕێی ژوورێکیان دەگرتەبەر لەوێدا پۆشاکەکانیان دەگۆڕی، ئەو ژن و پیاوانە پاش خۆگۆڕین، دەچوونە ژووری خۆراکخۆری و لە پشتی مێز دادەنیشتن، ئیدی جیاوازی پلە و مەنسەب لە نێو دەچوو، بەجۆرێ ڕەفتاریان لەگەڵ یەکدی دەکرد، گوایە هاوپلەن، بۆ ئەوەی نارەحەت نەبن یەکترییان بەناوی خوازراوەوە بانگ دەکرد، ناوی نائیب ئەلسەڵتەنە «بایار» و ناوی خانم پارابر «ژیگۆ» بوو.

خانمەکان و پیاوان، خۆراکیان دەخوارد، شەرابیان دەخواردەوە، پاش ئەوەی مەست دەبوون، دەستیان دەکرد بەگاڵتەی بازاڕی و حەرەکاتی بێ مەعنا، بەناوی سەماوە دەکرا ئەم بەرنامەیە بەجۆرێ دووبارە و سێ بارە دەبووەوە، ڕۆژێ دەیانویست نائیب ئەلسەڵتەنە لە ماڵێ ببەنە دەرێ، ئەو پیاوە لەبەر زۆر خواردنەوەی شەرابی دوێنێ شەوێ، تێکچووبوو بە ناڵەکردنەوەی گوتی:لێرەدا جێم بێڵن، تا بمرم.

پاش ئەوەی توانییان بیبەنەوە بۆ ماڵەکەی، تا دوو ڕۆژ توانای حەرەکەی نەبوو، تەنها خانم پارابر بوو لە نێوان کەسانی مەجلیسی ئەو بەزمەدا، بۆ ڕۆژی دوایی دەیتوانی هەڵسێت و پۆشاک بپۆشێت و بگەڕێتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی، تا نیوەڕۆ بخەوێت، تابتوانێ پاش نیوەڕۆ، خۆی بۆ بەزمێکی دی ئامادە بکات.

مەعلومە کە هەموو کات و تاقەتی دەسەڵاتداری وڵاتێک سەرفی عەیاشی بکرێت، وەزعی وڵاتیش چی بەسەر دێت!

کە لویی چواردەهەم مرد، فەرەنسا ئیدی ئەو سامان و عەزەمەتەی ساڵانی پێشووی نەبوو، بەڵام لە هەلومەرجێکدا بوون، لە ڕووی سیاسی و ئابوورییەوە ئەگەر جێنشینێکی لایەقی هەبا، دەیتوانی وەزعەکە باش بکات، تەنانەت بیگەڕێنێتەوە سەردەمی درەخشانە کۆنەکەی، بەڵام بەداخەوە بێ موبالات و فەسادی نائیب ئەلسەڵتەنە، کەمترین ئاوڕی لە وڵات نەدایەوە، خەڵکی و دەربارەکانیش، هەستیان دەکرد، بەم کارە ناپەسەندانەی خۆی گەورەترین زەبر دەگەیێنێتە ئەو وڵاتە، وەزعی ماڵی فەرەنسا بەجۆرێ خراپ بوو لە ساڵی ١٧١٦دا کەمی بوودجە گەیشتبووە سەد و چل ملیۆن لیرەی فەرەنسی.

ڕۆژێ گەنجێکی جوانی ئیسکتلەندی بەناوی «جوهن لاو» گەیشتە پاریس.

نائیب ئەلسەڵتەنە لەبەر ئەوەی خۆی و دۆستەکانی لە میوانانی یەک شەکل–ی شەوانی بەزمیان ماندوو و بێزار ببوون «ئابێ دوبوا–ی» ڕاسپاردبوو، ئەگەر ژن یا پیاوێکی گەنج و جوان و موحتەرەم هاتنە پاریس ئەوا بۆ مەجلیسی بەزمە تایبەتییەکانیان دەعوەتیان بکات.

«جوهن لاو» گەنجێکی بەژن ڕێک بوو، بەڕووکەش گەلێ دەوڵەمەند بوو، پاش ئەوەی ڕاهاتە نێو مەجلیسی بەزمەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە، بووە جێی سەرنجی خانم پارابر و بەزوویی بووە مەحرەمی نهێنییەکانی.

«جوهن لاو» لە خانم پارابر–ی بیست کە وەزعی خەزێنەی فەرەنسا گەلێ بەدە، سەد و چل ملیۆن لیرەی فەرەنسی، لە بوودجەدا کەمی کردووە، ئەو گەنجە گوتی: لە زمانی منەوە بەنائیب ئەلسەڵتەنە بڵێ، من فەرەنسا نەجات دەدەم!

ڕۆژی پاشتر، نائیب ئەلسەڵتەنە، بۆ گفتوگۆی ڕەسمی «جوهن لاو»ی بانگ کرد،

جوهن لاو گوتی: خاوەن شکۆ، نەک تەنها کەسری بوودجە قەرەبۆ دەکەمەوە، بەڵکو وەعدت دەدەمێ، سەرباری چاککردنەوەی بوودجە، لە دوو سەد تا سێ سەد ملیۆن لیرەی فەڕەنسی دەخەمە بەردەستی ئێوە.

نائیب ئەلسەڵتەنە، گوتی: ئایە ئێوە، ئەوەندە دەوڵەمەندن، کە بتوانیت ئەم هەموو پارەیە بدەیتە دەوڵەتی فەڕەنسا؟

جوهن لاو گوتی نەء خاوەن شکۆ!

نائیب ئەلسەڵتەنە گوتی: ئەڵبەتە پەیتان بردووە بە نهێنییەکانی کیمیا، دەتوانن لە ڕێی کیمیاگەرییەوە مس و فلزەکانی دی بکەیت بە زێڕ؟

جوهن لاو گوتی: خاوەن شکۆ، کیمیاییێک کە پەیم بەنهێنییەکانی بردووە، کاغەز دەکاتە زێڕ، بۆ سوود وەرگرتن لەم کیمیایە تەنها شەرتێکی چکۆڵە هەیە، ئەویش ئەوەیە ئێوە ئیجازەی سوود وەرگرتنەکەی ئەم کیمیایە تەنها بەمن بدەن.

نائیب ئەلسەڵتەنە فەرمانی سوود وەرگرتنی ئینحساری ئەم کیمیایە، دایە ئەو گەنجە ئیسکوتلەندییە، زۆری نەکێشا لەڕێی خەزنەداری فەرەنساوە کاغەزێ دەرچوو ناوی «ئاسین بات-یان»[1] لێنا.

ئەسکەناس پێکهاتبوو لە کاغەزگەلێ کە لە سەریان نووسرابوو، یەک لیرە، دوو لیرە، بیست لیرە، پەنجا لیرە، سەد لیرە... خەزنەداری فەڕەنسا زەمانەتی ئەوەی دەکرد، هەرکاتێ خاوەن ئەسکەناسەکان، ئەو کاغەزانە بدەنەوە بەخەزنەدارو دەسبەجێ بەقەد ئەو کاغەزە لیرەی زێڕ وەردەگرن، ئەم پارە کاغەزە تازە پەیدا بووەی فەڕەنسا، تا ئەو کاتە، لە هیچ وڵاتێکی ئەوڕوپادا پێشینەی نەبووبوو، بەفێڵی جوهن لاو، بەجۆرێ لە لایەن خەڵکەوە پێشوازی لێکرا، جوهن لاو-ی خودی داهێنەری ئەسکەناس سەرسام بوو.

لەو سەردەمەدا، فەڕەنسا، خاوەنی نیوەی ئەمریکای شیمالی بوو، بەڵام فەڕەنسییەکان بەئەمریکایان دەگوت هیندستانی غەربی (هیندی غەربی).. پاش

(١) هەمان ئەم کەلیمەیە، لە زمانی فەڕەنسییەوە چووە نێو زمانی ڕووسی بەپێی لەهجەی خۆیان ناوی «ئاسگە ناتز-یان لێنا، پاشان لە زمانی ڕووسییەوە بەشێوەی «ئەسکەناس» چووە نێو زمانی فارسییەوە.

چەند مانگێ لە بڵاوبوونەوەی ئەسکەناس، جوهن لاو وای بڵاوکردەوە کە لە هیندی غەربیدا، چوار کان-ی گەورەی زێڕ دۆزراوەتەوە، کۆمپانیاییێک بۆ دەرهێنانی ئەو زێڕە دروست بووە، خاوەنی بیست و پێنج هەزار، «سەهمی» پێنج هەزار لیرەییە ئەم، «سەهمانە» تەنها بەکەسانێک دەفرۆشن، ئەسکەناس تەسلیم بکەن نەک پارەی زێڕ و زیو!

خەڵکەکە، زێڕ و زیوەکانی خۆیان دەدا، ئەسکەناس-یان وەردەگرت، تا بتوانن سەهمەکانی کۆمپانیای دەرهێنانی زێڕ لە هیندی غەربیدا بکڕن!

جوهن لاو، کە بینی، خەڵکی بەشەوقەوە سەهمەکان دەکڕن، ژمارەی سەهمەکانی گەیاندە سێ سەد هەزار سەهم و هەر دانەیشی بەپێنج هەزار لیرەی فەڕەنسی!

جوهن لاو، هەفتەی سێ شەو، لەگەڵ نائیب ئەلسەڵتەنەدا بوو، کاتەکانی خۆی بەعەیش و عوشرەتەوە دەگوزەراند، نائیب ئەلسەڵتەنە، ئیجازەی دابووە ئەو پیاوە لە حزووریدا. هەر جۆرە ڕەفتارێکی بوێت بیکات، هەموو جارێ دەیگوت: کەسێ ئەم هەموو پارەیەی بۆ پەیدا کردبین حەقی هەیە بەرخورداری هەر جۆرە ئیمتیازێ بێت.

شەوێک لەماڵەکەی نائیب ئەلسەڵتەنەدا، مەجلیسی بەزم دامەزرابوو «دوبوای» هەموو کاری دەسەڵاتداری فەڕەنسا و خانم پاربرا و جوهن لاو، لەو مەجلیسە دابوون لەپڕ کاغەزێکیان هێنا تا نائیب ئەلسەڵتەنە ئیمزای بکات، بەڵام دەسەڵاتداری فەڕەنسا، بەهۆی مەستی، نەیتوانی ئەو کاغەزە ئیمزا بکات، قەڵەمەکەی دایە دەستی خانم پارابر و گوتی: ئەی پەتیارە[1]. ئیمزای بکە. خانم پارابر سەیرێکی کاغەزەکەی کرد و ئیمزای نەکرد، نائیب ئەلسەڵتەنە، قەڵەمەکەی دایە دەستی «ئابێ دوبوا» و گوتی: ئەی دەلاڵی موحیبەت[2] ئەم کاغەزە ئیمزا بکە! ئابێ دوبوایش ئەو کاغەزەی ئیمزا نەکرد، نائیب ئەلسەڵتەنە قەڵەمەکەی دایە دەستی جوهن لاو گوتی: ئەی دز! من حەز دەکەم تۆ ئەم کاغەزە ئیمزا بکەی! ئەم پیاوەش ئیمزای نەکرد..

ئیدی ئەوکاتە نائیب ئەلسەڵتەنە کە گەلێ مەست بوو، بەدەنگی بەرز کە هەموویان

(١) پەتیارە، ئافەت، بەلا، ئاشوب، ناشیرین، ترسێنەر، بەدکار، ژنی بەدکار، قەحپە. «فەرهەنگی عەمید» لێرەدا مەبەست قەحپەیە، دیارە وشەی «پەتەڕی»ی کوردی، هەر لەم پەتیارەوە وەرگیراوە.

(٢) دەلاڵی موحیبەت: گەواد.

ژنەوتیان گوتی: «وەی بۆ وڵاتی فەرەنسا، دەسەڵاتدارەکانی، قەحپەیێک و گەوادێک و دزێک و مەستێ بێت» بەهەر جۆرێ بوو کاغەزەکەی ئیمزا کرد.

تا سەرەتای ١٧٢٥ ئەسکەناس لە فەرەنسادا، ئیعتیبار و ڕەواجی هەبوو، خەڵکی هەرکاتێ سەردانی بانقی لاو[١]-یان کردبا، ئەسکەناسیان دەدا و پارەی زێڕ و زیویان وەردەگرت، بەڵام لەو دەمەدا، یەکێ لە شازادە فەرەنسییەکان بەناوی شازادە «بوربون» لە یەک ڕۆژدا شەش ملیۆن ئەسکەناسی خۆی لە بانقی لاو-دا گۆڕییەوە بەزێڕ و زیو، ئەو زێڕ و زیوانەی بە دە گالیسکە بردەوە بۆ ماڵەکەی، خەڵکی لە کاری ئەم شازادەیە وا حاڵی بوون ئیعتباری ئەسکەناس ڕوو لە لێژی دەکات، بۆ گۆڕینەوەی ئەسکەناس بەپارەی زێڕ، هێرشیان هێنایە سەر «بانقی لاو». ئەو بانقەیش نەیتوانی بەرانبەر بەو هەموو ئەسکەناسە، پارەی زێڕ و زیو بداتە خەڵکەکە، لە ئەنجامدا ئەو بانقە شکستی هێنا، ئەسکەناسی فەرەنسیش- کە یەکەم ئەسکەناسی ئەوروپا بوو- ڕەواجی خۆی لە دەست دا، بەجۆرێ ئیعتباری نەما، لە پاریسدا هیچ ڕیستورانێک ئامادە نەبوو، بلدرچینێ بە سەد لیرەی ئەسکەناس دەرخواردی موشتەرییەکانی بدات.

(لە فەرەنسا بلدرچین، زۆرە، تەیرێکە هەندەی سوێسکەیە)...

ئێمە لێرەدا باسی مێژووی بڵاوبوونەوەی یەکەم ئەسکەناس ناکەین، لە ئەوروپادا ئەم مەوزووعە پەیوەست نییە بەم یاداشتە مێژووییە، تەنها دەمانەوێ ئەوە بڵێین ئەسکەناسەکەی جوهن لاو لەڕاستیدا لە گیرفانە جادووییەکەی خانم پارابر هاتە دەرێ، شکستی بە بەشێکی زۆری فەرەنسییەکان هێنا، هەندێ لە خەڵکەکە، دار و نەداری لە دەستدابوو، دەستیان بەخۆکوژی کرد...

لە هەموو فەرەنسادا کەسێ نەبوو نەزانێت کە جوهن لاو، لە لایەن خانم پارابری مەعشووقەی نائیب ئەلسەڵتەنە دەپارێزرێ، کەسێکیش نەبوو ئاگای لە ڕسوایی و ڕابواردنەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە و دۆستەکانی نەبێ. چەند کەسێکی لەخۆ بوردوو بڕیاریان دا، جوهن لاوو خانم پارابر بکوژن بەڵام ئەو دووە خۆیان شاردەوە، جوهن لاو، لە فەرەنسا ڕای کرد و خۆی دەرباز کرد، نائیب ئەلسەڵتەنەیش، خانم پارابری

(١) ئەم بانقە بۆ گۆڕینی ئەسکەناس بەزێڕ و زیو، لە لایەن جوهن لاو-ەوە دامەزرا...

لە یەکێ لە ئەملاکەکانی خۆیدا شاردەوە.

پۆلیسیش خەڵکە مەزڵومەکەی، بەتاوانی ئاسایش تێکدان، دەگرت، بەشێکی ئەو خەڵکە هەرچییەکیان هەبوو، بەتاڵان برابوو، ناڕەزایی خۆیان دەردەبڕی.

نائیب ئەلسەڵتەنە، تا ئەو ڕۆژە، ئەگەر کاتەکانی خۆی بۆ ڕابواردن سەرف دەکرد و زوڵمی لە خەڵکی دەکرد، بەڵام پاش شکستهێنانی «بانقی لاو» و بێ ڕەواج بوونی ئەسکەناس و لە دەستدانی بەرژەوەندی و سوودە زۆر و زەبەندەکەی، تووڕە بوو، دەستی کرد، بەئازاردانی خەڵکی.

مێژوو نووسان دەڵێن، لە تەواوی ئەو ماوەیەی کە ئەسکەناس لە فەرەنسا ڕەواجی هەبوو نائیب ئەلسەڵتەنە، هەموو ساڵێ پەنجا هەزار لیرەی فەرەنسی دەست دەکەوت و خانم پارابر-یش، ببووە یەکێ لە سامانداریەکانی فەرەنسا، پاش شکستهێنانی «بانقی لاو» و لە ڕەواج کەوتنی ئەسکەناس، سامانەکەی خۆی پاراست.

«ئابێ دوبوا» هەرکاتێ ویستبای دەیتوانی بچێت بۆلای نائیب ئەلسەڵتەنە ڕۆژێ بە «ئابێ دوبوا-یان» گوت: ئەسقەفی هەرێمی «کامبرێ» مرد. ئەم پیاوە حەزی بەوە دەکرد ببێتە ئەسقەف، دەستبەجێ چووە لای نائیب ئەلسەڵتەنە، لە وێدا پێیان گوت، ئێستا سەعات هەشتی بەیانییە، نائیب ئەلسەڵتەنە خەوتووە، ڕەنگە تا نیوەڕۆ لە خەو هەڵنەسێ.

«ئابی دوبوا» گوتی: دەڕۆم لە خەو هەڵیدەستێنم.

بەرەو ژووری نوستنەکەی نائیب ئەلسەڵتەنە کەوتە ڕێ، هەرکە چووە ژوورەکەی نائیب ئەلسەڵتەنە وەک ئەوە وابوو تازە چاوی چووبێتە خەو، بە کەشیشی زەمانساز و فرسەتخوازی گوت: ناجسن! بۆچی ئێستا هاتوویت و ناهێڵیت بخەوم؟

«ئابی دوبوا» گوتی: هاتووم ئاگادارتان کەمەوە ئەسقەفی کامبرێ عومری بە ئێوە بەخشیوە.

نائیب ئەلسەڵتەنە گوتی: ئایا نەتدەتوانی سەبرکەیت، تا لە خەو هەڵدەسام و ئەم خەبەرەت پێگوتبام؟

«ئابی دوبوا» گوتی: نەخێر، نەمدەتوانی سەبرکەم، چونکە هەر دوێنێ شەو لە خەوندا بینیم بەپێی فەرمانی ئێوە بووم بەئەسقەفی «کامبرێ».

نائیب ئەلسەڵتەنە، بەجۆرێ لەم قسەیە سەرسام بوو، لەسەر قەرەوێڵەکەی بەنیوە دانیشتنەوە گوتی: ناجسن! دەتەوێ ببیتە ئەسقەفی «کامبرێ»؟ وەکو ئەوەی قسان لەگەڵ خۆیدا بکات، گوتی: ئایا لە دنیادا شتێ لەمە سەیرتر ڕوودەدات، ئەم حەیوانە شاخدارە(١) دەیەوێ ببێت بەئەسقەف و جێی کاردینالێک بگرێ.

پاشان خۆی وەڵامی خۆی دایەوە. گەلێ کاری بێ تەناسوب ئەنجام دەدرێت لێگەڕێ با «ئابێ»ی ئازیز ببێ بەئەسقەف!

ئەسقەف نشینی «کامبرێ» هەموو ساڵ پێنج سەد هەزار لیرەی فەرەنسی دەستدەکەوت لەم بڕە پارەیە سەد و پەنجا هەزار لیرەی مووچە و ئیمتیازاتی خودی ئەسقەف بوو. نائیب ئەلسەڵتەنە، پاش ئەوەی ئەم قسانەی هێنایە سەر زمان، بە «ئابێ دوبوای» گوت: ئاخر، ئەی حەیوان، تۆ نەشەهادەی مەزهەبیت هەیە و نەدەورەیێکی دینیت بینیوە، نەشەهادەی کەشیشیت وەرگرتووە، لە هەموو ئەمانەیش بەولاوە، تۆ ژنت هەیە!

«ئابی دوبوا» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەگەر ئێوە موافەقەت بکەن، من ببم بەئەسقەف هیچ یەک لەو بەربەستانەی باستان کرد ناتوانن ڕێم لێ بگرێ.

لە فەرەنسا و وڵاتە کاسۆلیکەکانی دیی وەک ئیتاڵیا و ئیسپانیا، کەسێ دەورەی مەزهەبی تەواو نەکردبا و شەهادەی ئەو قوتابخانەیەی وەرنەگرتبا نەیدەتوانی ببێت بە کەشیش، پاشانیش دەبا، پلەکانی ڕوحانیەتی قۆناغ بەقۆناغ بڕیبا، تا دەگەیشتە پلەی ئەسقەفی بە دەرەجەی «کاردیناڵ».

جگە لە مەیش ئەسقەف، نەیدەتوانی ژن بێنێ، بەڵام «ئابێ دوبوا» لە سەردەمی گەنجییەتیدا، کچێکی لادێیی خواستبوو، ئەگەرچی پاشتر لەو ژنە جیابووەوە، بەڵام تەڵاقی نەدا، ئەو ژنە لادێییە ژنی شەرعی «ئابێ دوبوا» بوو.

نائیب ئەلسەڵتەنە، لەو سەعاتەدا دەیویست بخەوێت، حەزیشی نەدەکرد وڵامی نەخێر بداتە ئەو پیاوە، بە «ئابی دوبوا»ی گوت: ئێستا بڕۆ، لێگەڕێن بخەوم پاش ئەوەی لە خەو هەڵسام، فکرێ لە داواکەت دەکەمەوە...

(١) لە زمانی فەرەنسیدا بەکەسێ بگوترێ شاخدار، مانایێکی ناشیرین و تەحقیر ئامێز دەگەیێنێ، لێرەدا بەمانای «گەواد» دێت لە کوردیشدا شاخدار هەمان مانای هەیە.

«ئابی دوبوا» لە ژووری نووستن، چووە دەرێ، هەر لەو ساتەدا بیری لە چارەکردنی کێشەکانی دەکردەوە، یەکەم کێشەی ئەوەبوو کە ژنی هەبوو. عەقدی زەواجی «ئابی دوبوا» لە کۆندا، لە گوندێکی فەرەنسا، کە کلێسایەکی چکۆڵەی لێ بوو و کەشیشێکی بەتەمەنیش، مەڕاسیمی عەقدی زەواجەکەی لە سجلی ئەو کەنیسەیەدایە. «ئابی دوبوا» دەیزانی، ئەگەر بتوانی لاپەڕەیەکی ئەو سجلی زەواجە، بدڕێنێ و لە نێوی ببات، ئیدی بەڵگەیێک نامێنێ، ئەوە بسەلمێنێ کە ژنی هێناوە، ئیدی دەتوانێت بڵێت ڕەبەن بووە و ئێستایش ڕەبەنە... کەشیشە بەتەمەنەکەی ئەو گوندە کاتبێکی گەنجی هەبوو، تازە هاتبووە نێو خزمەتەوە «ئابێ دوبوا» بۆ دڕینی ئەو لاپەڕەیە و لە نێوبردنی بەڵگەی ژنهێنانەکەی پەنای بۆ فرتوفێڵ برد، ئەمڕۆ ئەو جۆرە فێڵانە سەیر نین، بەڵام لەو سەردەمەدا لە لایەن پیاوێکەوە ئیدعای ئەوە بکات کەشیشە، ئەوە جێی سەرسوڕمانە.

ئەو دەمە لە دەوروبەری نائیب ئەلسەڵتەنەدا ژنێک هەبوو بەناوی «ئادرین» کە خودی «ئابی دوبوای» لە خزمەتی دەسەڵاتداری فەرەنسادا دایمەزراندبوو.

«ئابی دوبوای» بە «ئادرین»ی گوت: من تا ئەمڕۆ هیچ تکایەکم لە ئێوە نەکردووە، ئێستا دەمەوێ داوایەکتان لێ بکەم، کە شەوێک دەوری شەیتان وەرگرن فریوی کاتبێکی لادێییم بۆ بدەن، تا بتوانم ئەو ئەمانەتەی پێم سپاردبوو، کە نایەوێ ئێستا بمداتەوە، وەرگرمەوە!

«ئادرین» ژنێکی سادە بوو، خۆی بەقەرزار دەزانی، داخوازییەکەی «ئابێ دوبوا»ی قبوڵ کرد، سبەینێی ئەو ڕۆژە، هەردووکیان بۆ گوندەکە چوون، ئادرین بەپێی ڕێنماییەکانی «دوبوا» بەرەو لای کاتبی کلێساکە چوو، داوای لێ کرد لوتف بکات بۆ ڕۆحی خوشکە مەرحومەکەی مەڕاسیمێ ڕێک بخات، پاش ئەم داخوازییە هەندێ سکەی زێڕی خستە نێو لەپی ئەو گەنجە، بڕیاریشی دا، مەڕاسیمەکە، لە مەغریبی هەمان ڕۆژدا بکرێ.

کاتێ کە مەڕاسیمەکە دەستی پێکرد، کەشیشە پیرەکەی کلێسا و هاوکارە گەنجەکەی سەرگەرمی بەرنامە مەزهەبییەکە بوون، «ئابی دوبوا» وەک دزان پۆشاکەکەی گۆڕی، لە گۆشەیەکدا خۆی لە بۆسە نا، چووە بەشی پشتەوەی بینایەکە

و چووە نێو ئۆفیسی کلێساکەوە، پاش هەندێ گەڕان، سجلەکەی دۆزییەوە لەو لاپەڕەیەی کە ناوی ئەمی تێدا بوو، دڕاندی وەکو دز بەنێو تاریکییەکەدا ڕایکرد. گەیشتە ئەو شوێنەی کە پێشتر بڕیاریان لەسەر دابوو، چونکە بەبێ ئادرین نەیدەتوانی ئەو گوندە جێ بێڵێ، ئەو شەوە «ئابێ دوبوا» لە نێو گالیسکەدا چاوەڕێی «ئادرین–ی» کرد، ئەو ژنە خزمەتکارە، پاش تەواو بوونی مەڕاسیمەکە، خۆی گەیاندە «ئابێ دوبوا» هەردووکیان ڕێی پایتەختی فەڕەنسایان گرتەبەر، پاش ئەوەی کە گەیشتن، هەریەکە بەڕێی خۆیدا ڕۆیشت. «ئابی دوبوا» پاش گۆڕینی پۆشاکەکەی، خۆی گەیاندە قەسرەکەی نائیب ئەلسەڵتەنە هەرکە بەرانبەری ڕاوەستا، لاپەڕە دڕاوەکەی سجلی کلێساکەی خستە بەردەمی و گوتی: سەیرکەن، دوودڵییەکەتان وەلاوە نێن، ئەوا گەورەترین کێشەم حەل بوو... سەرئەنجام لەبەر کاریگەری سووربوونەکەی «ئابێ دوبوا» نائیب ئەلسەڵتەنە حوکمێکی دەرکرد، لەسەر ئەساسی ئەو حوکمە «ئابی دوبوا» بەناونیشانی ئەسقەفی «کامبرێ» دامەزرا...

نەحوکمی ئەسقەفی «ئابێ دوبوا»ی دوێنێ و نەفەرمانە عەجیب و غەریبەکانی نائیب ئەلسەڵتەنە، وەزعی ژیانیان نەگۆڕی، گومان لەوەدا نییە، کەسێک بەم ئەخلاقیاتەوە کە بەتوندی فرسەتخوازە، لە هەر شوێنێکدابێ بۆ سوودی خۆی کاردەکات. هەر لەو سەردەمەدا، «دوبوا» فەرمانێکی لە نائیب ئەلسەڵتەنە وەرگرت، سامانی یەکێ لە دەوڵەمەندەکانی کامبرێی موسادەرە کرد، ئەمەی کرد، نەک بۆ سوودی دەوڵەتی فەڕەنسا یا وەلینیعمەتەکەی، بەڵکو تەنها بۆ سوودی خۆی ئەمەی کرد... هەواڵی ئەم ڕووداوە، لە یەکەم فرسەتدا گەیشتە فیلیپ دورلیان، ڕۆژی پاشتر، نائیب ئەلسەڵتەنە کە «دوبوا»ی بینی گوێچکەی ڕاکێشا و بەوانی دی گوت: ئەم ساختەچییە، تەنانەت فێڵ لە منیش دەکات!

ئەمە هەموو ئەو سزایە بوو کە دەرحەق، «ئابێ دوبوا» کرا!

لەم وەزع و حاڵەدا، نائیب ئەلسەڵتەنە و «ئابێ دوبوا» ی «هەمووکارە»[1] بۆ خۆشگوزەرانی خۆیان سوودیان لە هەموو فرسەتێ وەردەگرت، ئەویش تەنها بۆ بەرژەوەندییەکانی خۆیان و بەس! ئا لەم وەزع و حاڵەدا لویی پانزەهەمی پاشای

(١) هەمووکارە: ئەو کەسەیە کە هەموو کارێک دەکات، لێرەدا مەبەست تەنها گەوادییە.

ئایندەی فەڕەنسا، تەمەنی گەیشتە دوانزە ساڵان... لەو دەوروبەرە فاسیدە ئەو نەوجەوانە لە ژێر چاودێری پەروەردەی لەلەکەی کە ناوی «ڤی رڤا» بوو، وەک فریشتەیێکی داوێن پاک گەورە ببوو.

لویی پانزەهەم کوڕێکی گەلێ جوان و بەژن ڕێکوپێک بوو، لە دوانزە ساڵیدا باڵق ببوو کاتێ شوێنەواری بالق بوونی تیا دەرکەوت و بەترسەوە چووە لای «لەلە»کەی خۆی گوتی: نەخۆش کەوتووم.

«ڤی رڤا» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەو نەخۆشییەی تووشتان بووە دەلیلی سەلامەتی ئێوەیە.

پاش ئەوەی هەواڵی باڵق بوونی شای گەنج لە دەربار‌دا بڵاوبووەوە، بیر لەوە کرایەوە کە دەبێ بۆ ئەم پاشا گەنجە ژن بێنن. پاشای ئیسپانیا، لە ڕێی سەفیرەکەی خۆی پەیامی بۆ نائیب ئەلسەڵتەنە نارد و گوتبووی: ئەگەر ئێوە موافەقەت بکەن، من ئامادەم کچەکەم بدەم بەپاشا گەنجەکەی فەڕەنسا.

نائیب ئەلسەڵتەنە، لەبەر هەندێ سونگەی سیاسی ئەم هاوسەرگیرییەی بەپێویست دەزانی، بەڵام ئیشکالەکە لەوەدا بوو تەمەنی چوار ساڵ و نیو بوو لەگەڵ ویلکمان[2] گەمەی دەکرد.

پاشای ئیسپانیا گوتی: کچەکەم وەک دەزگیرانی پاشای فەڕەنسا دەنێرم بۆ ڤەرسای تا لەگەڵ دەزگیرانەکەی خۆیدا ژیان بگوزەرێنێ و گەورە بێ، چونکە کچێ گەر لەگەڵ دەزگیرانەکەی خۆیدا ژیان بەسەربەرێ، زوو گەورە دەبێ، دەتوانرێ ئومێدەوار بین، پێنج یا شەش ساڵی دی ئەم دوو دەزگیرانە ببنە ژن و مێردی ڕاستەقینە!

نائیب ئەلسەڵتەنە، ئەم پێشنیازەی قبوڵ کرد «ڤی رڤا»ی لەلەی شای ڕاسپارد موافەقەتی پاشای نەوجوان وەرگرێ و پێی گوت: خاوەن شکۆ، حەز دەکەی ژن بهێنیت؟

لویی پانزەهەم بە سەرسامییەوە سەیری لەلەکەی خۆی کرد و گوتی: ئایە ئەم هەموو ژنانەی لێرەدا کاردەکەن کافی نین، دەبێ ژنی دی دامەزرێنن؟

(٢) ویلکمان: بووکە شووشە.

لەلەکە پێی گوت: ئەم ژنانەی کە لە دەرباردان، هەموو کارمەند و خزمەتکارەکانن هیچ یەک لەوانە هاوسەری شا نین، دەبێ ئێوە ژنێ هەڵبژێرن ببێتە هاوسەرتان، ئەم کارە زەروورییە.

لویی پانزەهەم گوتی: ئەگەر زەروورییە خۆتان هاوسەرەکەم بۆ هەڵبژێرن.

«ڤی رڤا» ئەم وڵامەی وەک موافەقەت وەرگرت، نائیب ئەلسەتەنەی ئاگادار کردەوە کە: خاوەن شکۆ، بۆ ئەم هاوسەرگیرییە ڕازییە.

ڕۆژی دووهەمی مانگی مارسی ساڵی ١٧٢٢، دەزگیرانەکەی پاشای فەرەنسا، گەیشتە پاریس، لویی پانزەهەم بۆ پێشوازی چوو، بووکە بچووکەکە، کاتێ دەزگیرانە دوانزە ساڵانەکەی خۆی بینی بەزمانی فەرەنسی گوتی: پەه... پەه... چ دەزگیرانێکی قۆزم هەیە بەبێ ئەوەی تەشریفاتی ڕەسمی بپارێزێ، بەرەو لای دەزگیرانەکەی ڕایکرد...

لویی پانزەهەم بە سەرسامییەوە سەیری ئەو کچە منداڵەی دەکرد، نەیدەزانی چی بکات، «لەلە»کەی بەئاسپایی پێی گوت: خاوەن شکۆ، دەزگیرانەکەی خۆت ماچ کە...

لویی پانزەهەم، چەمییەوە و ماچی کرد، بەڵام چ قسەیەکی نەکرد، پاشان ئەو دوو دەزگیرانەیان لە گالیسکەدا لە تەنیشتی یەکدیدا دانیشاند.

«ڤی رڤا» و ژنێکی پۆپ سپی، کچە منداڵەکە، لە پێشەوەی گالیسکەکەدا دانیشتن بەدرێژایی ڕێ، کچۆڵەکە ڕووی وەردەگێڕا و سەیری لویی پانزەهەمی دەکرد، چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، گەمەی لەگەڵدا بکات، بەڵام پاشای فەرەنسا لە پەنجەرەی گالیسکەکەوە سەیری دەرێی دەکرد، پاش چەند سەعاتێ، لویی پانزەهەم لە دەزگیرانەکەی جیابووەوە، کچۆڵەکە بە پۆپ سپییەکەی خۆی گوت: دەزگیرانەکەی من گەلێ قۆزە، بەڵام وەک ویلکانەکانی من لاڵە و ناتوانێ قسان بکات.

«ڤی رڤا»ی مورەبی شای نەوجەوان، پیر بوو، نەوەیەکی هەبوو بەناوی «دوسش دورتز» لەو دەمەدا تەمەنی بیست و دوو ساڵ بوو، لە جوانیشدا بێ بەهرە نەبوو، بەڵام بێ ئەوەی لە مێردە گەنجەکەی بترسێ، زۆربەی کاتەکانی خۆی سەرفی دیداری دۆستەکانی خۆی دەکرد و بەشداری دەعوەتەکانی دەکرد.

«دوسش دورتز» پاش نیوەڕۆ درێژەکانی گەرمی هاوین لە پیشە چڕ و چکۆڵەکانی

پارکی ڤەرسای گەردشی دەکرد، هەر ژنێ یا گەنجێکی جوانی دیبا بانگی دەکرد دەیبردە پیک نیکی دۆستان...

لە یەکێ لە ڕۆژەکانی مانگی مەهی ساڵی ١٧٢٢دا، لویی پانزەهەم کە تازە گەیشتبووە تەمەنی باڵقبوون، پاش فراڤین لە پارکی ڤەرسایدا پیاسەی دەکرد، لەپڕ لە بێشەکەی تەنیشتیەوە دەنگی ژنێکی بیست، دەیگوت: خاوەن شکۆ! وەرە بۆ ئێرە، ئەو ژنە، بەدەنگ ئیکتیفای نەدەکرد، ڕووداریەکەی گەیشتە ئەوەی جڵەوی ئەسپەکەی شای گرت، بەرە و بێشەکەی برد، کە هەندێ ژن و پیاو لەوێ دانیشتبوون خەریکی خواردن بوون و بەپێکەنینەوە گاڵتەیان دەکرد... لویی پانزەهەم لە ترسا هاواری کرد، هەر بەهاوارەکەی ئەم، دوو ئەسیلزادە کە دوورا و دوور چاودێرییان دەکرد، ڕایان کرد و سەیر دەکەن دەستی لویی پانزەهەم لە دەستی «دوسش دورتز» دایە و بەری نادات. دەیەوێ بیباتە لای دۆستەکانی خۆی، ئەو دووە، ئەم هەواڵەیان گەیاندە «ڤی رڤا»ی مورەبی شا، هەمان ئەو ڕۆژە «لەلە»کەی شا، بەموافەقەتی مێردەکەی، ئەو ژنەی سواری گالیسکە کرد، بەرەو سەومەعەی «پاسی» بردی، ئەمریشی دانێ نابێ بهێڵن، ئەو ژنە لەو سەومەعەیە بچێتە دەرێ، تا دوو ڕۆژ پاش ئەو ڕووداوەش لویی پانزەهەم ڕەنگ بەرۆخسارییەوە نەمابوو، ئەمە بەجۆرێ بوو، پزیشکەکەی شا دەترسا لەوەی ئەو نەجوانە لەبەر ئەو زەبرە عەسەبییە تووشی نەخۆشی بێت... پاشان ڕەنگی هاتەوە جێی خۆی و وەزعیشی چاک بوو، دەوروبەرەکەی زانییان کە نابێ، هەرگیز لە شوێنێکدا، لەگەڵ ژنێکدا تەنها بێت. چونکە وا کەوتبووە بەرچاو ئەو کوڕە گەنجە لە ژنان دەترسێ.

ڕۆژی بیست و دووی مانگی دیسەمبەری ساڵی ١٧٢٢ شازادە خانم «پالاتین» کە لە بەشەکانی پێشووی ئەم یاداشتانەدا و لە سەردەمەکەی لویی چواردەهەمدا ناساندوومانە، کە چەنێ سادە و قسە لە ڕوو بووە، لە هەمان کاتیشدا ژنێکی تەمەڵ و جەستە پەرەوەر بوو، ئەم ژنە لەو ڕۆژەدا دەمرێ، ڕۆژی پاشتر دانیشتوانی پاریس، ئەم ڕستەیەیان بۆ کێلی قەبرەکەی ئەو ژنە هەڵبژارد.

«ئەمە ئارامگای کەسێکە، دایکی هەموو عەیبەکانە!»

لە تەرجەمەی ئەم ڕستەیەدا کەلیمە بەکەلیمە تەرجەمەمان کردووە، تا مەفهومە

فەڕەنسییەکەی نەشێوێ، گەر وانەبا ئەم جوملەیەمان ئاوها تەرجەمە دەکرد: «ئەمە ئارامگای کەسێکە کە هەموو عەیبەکانی لێوە داهاتووە»

دەبێ سەرنجی ئەوە بدرێ کە خانم «پالاتین»ی دایکی نائیب ئەلسەڵتەنە ژنێکی تەمەڵی جەستە پەروەر بوو، نائیب ئەلسەڵتەنەی کوڕی، هەموو عەیبەکانی تیادا کۆببووەوە، ئەم ڕستەیە لە ڕووی تەناسوبەوە هەڵبژێردرابوو.

پاش مردنی شازادە خانم، زۆری نەبرد کاردینالّ «دوبوا»یانی هەمان «ئابێ دوبوا»ی قەدیم، نەخۆش کەوت، خەڵکی دەربارەی نەخۆشییەکەی شتگەلێکیان دەگوت لەوانە، تەواو بڵاو ببووەوە ئەوە بوو کە «دوبوا» تووشی نەخۆشی سفلس[١] بووە.

«دوبوا» ماوەیێک بوو، نەخۆش کەوتبوو، خۆی تیمار دەکرد، ئەو هەتوانانەی بەکاری دەهێنا سوودی لێ وەرنەگرت، برینی بیمارییەکەی بەرینتر دەبووەوە، لەگەڵ پیری و نەخۆشی نوقرسیشدا، ئەم نەخۆشییە توانای لەبەر ئەم پیاوە بڕی و ڕۆژێ پزیشکەکان پێیان گوت: چارەی نییە، جگە لەوەی، ئەو ئەندامەی لەشی کە برینی پێوەیە، دەبێ ببڕدرێ، دەنا بەپێچەوانە چاک نابێ و تەشەنە دەکات.

«دوبوا» ناچاربوو، ئەندامە بریندارەکەی لەشی خۆی ببڕێت، بەڵام «دوبوا» پاش دە ڕۆژ لەم بڕینەی ئەندامی لەشی لە ڕۆژی دەی مانگی ئاوتی ساڵی ١٧٢٣دا مرد،

«دوبوا» ئەگەر چی ئەسقەف بوو، بەر لە مردن تۆبەی نەکردبوو، بەڵام دەگریا، کە دەوروبەرەکەی لێیان دەپرسی، بۆچی دەگریت؟ دەیگوت بۆ ئەوە دەگریم کە ناتوانم بەلەشی ساغەوە دنیا جێ بێڵم، ناچار بە لەشێکی نوقسانەوە دەچمە بەهەشت! تەقریبەن، چوار مانگ پاش مردنی، «دوبوا» نائیب ئەلسەڵتەنەش مرد... نائیب ئەلسەڵتەنە لە ڕۆژی دووهەمی مانگی دیسەمبەری ساڵی ١٧٢٤ لە خەودا، تووشی سەکتە بوو.

خانم «فالاریس» خزمەتکاری ماڵی نائیب ئەلسەڵتەنە بوو، بەشیوەن لە ژوورێ هاتە دەرێ و ڕای کرد و داوای کۆمەکی دەکرد، خەڵکی دی هاتنە هانایەوە، سەیریان کرد نائیب ئەلسەڵتەنە مردووە! بەپێی عادەت، جەستەیان تەشریح کرد تا مۆمیای بکەن،

(١) سفلس: سوزەنەک، ئەم نەخۆشییە لە ڕێی سێکسی بازاڕییەوە مرۆ تووش دەبێ.

دڵیان لە سینە دەرهێنا، سەگە گەورەکەی نائیب ئەلسەڵتەنە، تەکانی دایە بەر خۆی و بەدگان دڵەکەی گرت، بەر لەوەی بتوانن ئەو دڵە لە نێو دگانەکانی دەربێنن، ئەو حەیوانە دوو لە سێ بەشی دڵی دەسەڵاتداری فەڕەنسای قووت دا.

«باربێ»ی مێژوو نووسی فەڕەنسی دەڵێ: سەگەکەی نائێب ئەلسەڵتەنە برسی نەبوو، تا تەسەوڕی ئەوە بکرێت لە برسییەتی پەلاماری دڵی خاوەنەکەی خۆی داوە و خواردوویەتی، چونکە سەگەکان لە ماڵەکەی نائیب ئەلسەڵتەنەدا، هەمیشە بەتێری ڕادەگیران، دەبێ ئەم ڕووداوە بەکارێکی شووم بزانرێت، قەزا و قەدەر خواستوویەتی، دڵی نائیب ئەلسەڵتەنە، سەگ بیخوات»

لە سەردەمی نیابەتی ئەلسەڵتەنەتی «فیلیپ دورلیان» لە ڕووی ئەخلاقییەوە، بەدترین دەورەی حکومەتی وڵاتی فەڕەنسا بووە، لە هیچ سەردەمێکدا فەساد و فسق و فجوور نەگەیشتبووە ئەو ڕادەیە ئەگەر چی لە سەردەمی لویی چواردەهەمدا، فەسادی ئەخلاقی لە نێوان ئەشراف و ئەسیلزادەکان ڕەواجی هەبوو لەبەر ئەوەی خودی لویی چواردەهەم ئەهلی فسق و فجوور نەبوو، کارەکانی تێکەڵ بەبێشەرمی نەدەبوون، ئەشراف و ئەسیلزادەکان مەجبوور بوون، ڕیعایەتی سنوورێ بکەن، بەڵام لە سەردەمی نائیب ئەلسەڵتەنەدا لەبەر ئەوەی خۆی سەرمەشق و هاندەری فەساد بوو، ئەشراف و ئەسیلزادەکان پەردەی بێشەرمییان دڕی، لەگەڵ یەکدیدا کەوتنە کێبڕکێ...

کچێکی سادە و مەعسووم
بووە مەلیکەی فەڕەنسا

پاش مردنی نائیب ئەلسەڵتەنە لویی پانزەهەم چواردە ساڵان بوو، کاروباری وڵاتی گرتە دەست لە بەهاری ساڵی ١٧٢٣دا یەکەم ساڵی سەڵتەنەتی ئەو گەنجە چواردە ساڵە بوو، هەموو ڕۆژێ لە سەعات نۆ و نیوی بەیانی پاش قاوڵتی لویی پانزەهەم و دەزگیرانە شەش ساڵەکەی دەچوونە ژوورێکەوە، دەرگایان لەسەر خۆیان دەبەست، نۆکەرەکان لەپشتی دەرگای ژوورەکەوە گوێیان بۆ هەرا و هۆریای ئەو دوو کەسە شل دەکرد. جار جار یەکێ لە نۆکەرەکان چاوی دەخستە سەر کونی قفڵی دەرگاکەوە، سەیری دەکرد و زەردەخەنەی دەهاتێ، چونکە دەیبینی لویی پانزەهەم و دەزگیرانەکەی خەریکی مێش گرتنن.

پاش ئەوەی لە مێش گرتن ماندوو دەبوون دەزگیرانە تەمەن شەش ساڵەکەی پاشای فەڕەنسا دەرگای ژوورەکەی دەکردەوە دەچوو بێچووە پشیلەیەکی دەهێنا کە قایشێکی سووری لە گەردندا بوو، ماوەیەکیش لەگەڵ ئەو پشیلەیەدا گەمەیان دەکرد، لە پڕ پاشای فەڕەنسا دەستبەرداری گەمە دەبوو، دەچووە دەرێی ژوورەکەوە و هاواری دەکرد: ئەسپەکەم ئامادە بکەن دەمەوێ بچم بۆ ڕاو! دەزگیرانە چکۆڵەکەی ناوی (ماری ئان ڤیکتوار) بوو، دەگریا و دەیگوت: خاوەن شکۆ منیش لەگەڵ خۆتا ببە بۆ شکار.

لویی پانزەهەم لە ئەسپ سواری و شکاردا لێهاتوو بوو حەزیشی لێ دەکرد، نەیدەتوانی ئەو کچۆڵەیە لەگەڵ خۆی ببات. ئیدی خزمەتکارەکانی شازادە خانمە چکۆڵەکەی ئیسپانیا دەهاتن دەیانگرتە باوەش و نەوازشیان دەکرد و فرمێسکەکانیشیان بۆ دەسڕی و دەیانبرد، تا لویی پانزەهەم بتوانێ سواری ئەسپ بێ و بۆ شکار بڕوات.

پاش گەڕانەوەی لە شکار کاردیناڵ (فلوری) مورەبیە نوێیەکەی لویی پانزەهەم بەپێچەوانەی کاردیناڵ (دوبوا) پیاوێکی بە تەقوا و خواناس بوو، داوای لە لویی پانزەهەم دەکرد دەرس بخوێنێت.

ئەو دەرسانەی کاردیناڵ فلوری دەیدایە پاشای گەنجی فەڕەنسا، دوو جۆر بوون: یەکەمیان دەرسە ئەسڵییەکان دووەمیان دەرسە فەرعییەکان، یانی دەرسەکانی پلە دوو، دەرسە ئەسڵییەکان پێک هاتبوون لە یاری (گەنجەفە)[1] و نیشان نانەوە و پاپاس و فێڵکردن لە قومار و هەندێ سیحر، ئەم دەرسانە هیچیان کەڵکی پاشای فەڕەنسایان نەدەدا، نە پێویستی بەوە بوو لە قوماردا فێڵ کات و نە لە ڕێی سیحرەوە پێویستی خۆی دابین کات و تایەکانی مەملەکەتیش بسوورێنێتەوە.

دەرسە فەرعییەکانیش پێکهاتبوون لە: جوگرافیا، مێژوو، کە هەندێ ڕۆژ کاردیناڵ فلوری دەیویست ئەم دەرسانەی بداتێ، بەڵام مەعلوماتی جوگرافی و مێژووییەکەی گەلێک سنووردار بوو، قوتابییەکەشی هەندە گوێی نەدەدایێ و بەزوویی هەردووکیان ماندوو دەبوون.

دەستبەرداری تاریخ و جوگرافیا دەبوون خەریکی گەمەی گەنجەفە و سیحر دەبوون.

ئەگەرچی کاردیناڵ فلوری فێڵەکانی قوماری فێری پاشا دەکرد، بەڵام لویی پانزەهەم تا ئەو ڕۆژەی زیندوو بوو لە قوماردا فێڵی نەدەکرد، تا دوا ڕۆژی ژیانی خەریکی قومار بازی بوو، لە سەردەمی سەڵتەنەتی لویی پانزەهەمدا، قومار بەشێک بوو لە تەشریفاتی ڕەسمی دەربار-ی فەڕەنسا پیاوەکان و خانمەکانی دەربار وەزیفەیان بوو کە بە پۆشاکی تایبەتی لە مەجلیسەکانی قوماری پاشای فەڕەنسا ئامادە بن، ئەم عادەتە کاردیناڵ فلوری مورەبی پاشا لە مێشکیدا چەسپاندبووی، دەنا لویی پانزەهەم نەدەبووە قومارباز.

لویی پانزەهەم، بەزوویی پێدەگەیی، ئەمەش بووە مایەی سەرسامی دەربارەکان، لە هاوینی ساڵی ١٧٢٤دا ئەگەرچی تەمەنی چواردە ساڵ و نیو بوو، بەڵام وەک گەنجێکی هەژدە ساڵە دەکەوتە ڕوو، جگە لە شکار و خۆراک خواردن چکۆڵەترین بایەخی بە ژنان نەدەدا.

بێ بایەخی پاشا، بەرامبەر بەخانمەکان، کاردیناڵ فلوری نیگەران کرد، بەتایبەتی کە دەیبینی لە ڕووی تێگەیشتنی جەستەوە سەر ئامەدی هاوتەمەنەکانی خۆیەتی،

(١) گەنجەفە: کۆنکان.

بیری لەوە دەکردەوە کە نەقسێک لە وجودی لویی پانزەهەمدا هەبێ، بۆیە بایەخ بەژنان نادات.

کاردینالّ فلوری داوای لە پزیشکە تایبەتیەکەی شا کرد، کە پاشای نەوجەوانی فەڕەنسا فەحس کات و بزانێت لە ڕووی جەستەوە هیچ کەم و کورییەکی هەیە یا نەء؟

پزیشکەکە، بەبیانوویەک شای فەحس کرد و بەکاردینالّ فلوری گوت: خاوەن شکۆ سەلامەتترین و کامڵترین گەنجی چواردە ساڵەیە کە تا ئێستا من بینیومن، هیچ نەقس و عەیبێ لە ئەندامە ئەسڵی و فەرعییەکانیدا نییە.

فلوری گوتی: ئەی بۆچی، خاوەن شکۆ، بایەخ بەژنان نادات؟

پزیشکەکە گوتی: ئەم پاشایە لە دەوروبەرێکی پاکی ئاڵوودە نەبوو پەروەردە کراوە و گەورە بووە ئەو گەنجانەی لەو جۆرە شوێنانەدا پەروەردە و گەورە بکرێن شەرمنۆک دەبن حەق بەئێوەیە کارێک بکەن لەم شەرمنۆکییە دەربازی بکەن.

مورەبییەکەی شا پاش ڕاوێژ لەگەڵ چەند کەسێکی دەربار و پزیشکەکەی لویی پانزەهەم، داوای لە شازادەیەکی بەرجەستەی فەڕەنسا کرد کە ناوی (دۆک دو بەربۆن) بوو، لە کۆتایی مانگی ژوئێنی هەمان ساڵدا پاشای فەڕەنسادەعوەت بکات بۆ قەسرەکەی خۆی کە دەکەوێتە کەناری جەنگەڵی (شان تیلی) تکاشی لێ بکات کە شا چەند ڕۆژێ لەو قەسرەدا بگوزەرێنێ ڕۆژانەش کاتەکانی خۆی لەنێو جەنگەڵەکەی تەنیشتیاندا بەگەردش و شکار بگوزەرێنێ، لویی پانزەهەم ئەو دەعوەتەی قبوڵ کرد.

ڕۆژی بیست و نۆهەمی ژوئێنی ئەو ساڵە، لویی پانزەهەم بەگالیسکە ڕێی گرتە بەرو لەوێشەوە چەند گالیسکەیەک حەرەکەیان دەکرد کە حەڤدە خانمی گەنج و جوانی دەرباری فەڕەنسای تیادا بوون.

دانیشتوانی ڤەرسای ئەملا و ئەولای ڕێڕەوی پاشای فەڕەنسایان گرتبوو، شەبقەکانیان هەڵدەدا و هەلهەلەیان لێدەدا و هەموو پێدەکەنین چونکە کەسێ نەبوو نەزانێ مەبەست لەم سەفرەیە ئەوەیە یەکێ لەم حەڤدە ژنە گەنج و جوانانە لویی پانزەهەم کەمەنکێش کات.

سەرپەرشتیاری ئەو حەڤدە ژنە گەنجە خانمێک بوو بەناوی (ڤری لیر) تەمەنی

بیست و هەشت ساڵ و بەژن ڕێک بوو، ئوستاد بوو لە هونەری ناسینی ناخی کەساندا، دەبا مەشقی بەخانمەکان بدا چۆن لویی پانزەهەم سەر گەرم کەن و بیهێننە قسان، بەگوفتار و ڕەفتارەکانی خۆیان ئەو گەنجە لە حاڵەتی شەرمنۆکی ڕزگارکەن.

خانم (ڤری لیر) دڵنیا بوو، لەم سەفەرەدا خانمەکانی بەمەبەست دەگەن و کارێک دەکەن لویی پانزەهەم لە شەرمنۆکی دەرباز دەکەن. بەڵام ئەگەر نەیانتوانی ئەو پاشا گەنجە کەمەنکێش بکەن، ئەوا خودی خانم (ڤری لیر) بەپێی ئەمری کاردینالّ فلوری دەستپێشخەری بکات، بەهەر جۆرێ بووە جۆری موعاشەرەت لەگەڵ خانماندا بکاتە بناغە بۆ فێرکردنی لویی پانزەهەم.

لە ڕۆژی یەکەمی مانگی ژوئیەیە بەرنامەی ڕابواردنەکەی لویی پانزەهەم دەستی پێکرد هەر کاتێ دەچووە نێو جەنگەڵەوە، پیاوەکان کەنارگیر دەبوون، تەنیا خانمەکان لەگەڵیا گەردشیان دەکرد.

هەریەک لە خانمەکان هەوڵی دەدا لویی پانزەهەم بۆ شوێنێ ببات، یا سەرنجی بۆ شتێ ڕاکێشێت، پاشان قسە و گاڵتەی لەگەڵدا بکات. بەڵام پاشای نەوجەوان لە چنگی هەموو ئەو ژنانە ڕایدەکرد کە دەیانویست بەم جۆرە نەخشەکانیان جێبەجێ بکەن.

عاقیبەت ئەو ژنانە مەجبوور بوون، لویی پانزەهەم بکەنە پیاوێکی ئیجتیماعی، بە (ڤری لیر)ی ڕەئیسی خۆیان گوت: ئیدی ئێمە چ شتێکمان لەدەست نایێت خۆتان شتێ بکەن.

ڕۆژانی میوانی و ئاهەنگەکان بەرەو کۆتایی دەچوون، خانم (ڤری لیر)یان تەنگەتاو کرد شتێ بکات، ناچار ڕۆژی پێنجەمی ژوئێ، کراسە جوانە هاوینییەکەی خۆی پۆشی و گیسووەکانی بەگوڵ ڕازاندەوە، بەچەند پیاو و خانمێکی گوت بەناوی گەردشەوە لویی پانزەهەم ببەنە بێشەیەکی چۆڵەوە ئیدی خۆیان برۆن و پاشماوەی کارەکە بەم بسپێرن.

ئەم ڕاسپاردەیە جێبەجێ کرا، لویی پانزەهەم خۆی بینی لە بێشەیەکی چۆڵدایە ژنێ، ماسکی بەڕوخسارەوە بوو، لە پشتی درەختێکەوە هاتە دەرێ، خۆی گەیاندە

پاشای گەنج لەبەر ئەوەی ئەو ژنە ماسکی لە ڕوخساردابوو، نەدەناسرایەوە، لویی پانزەهەم سەیری کرد و دەیویست بزانێ کێیە.

خانم (ڤری لیر) بەرەو لای لویی پانزەهەم چوو بەبێ ئەوەی ماسکەکەی لابدات بەحەرەکەیەکی سەریع لە لویی نزیک بووەوە.

لویی پانزەهەم خۆی ڕاتەکاند، خانم (ڤری لیر) ئەم خۆڕاتەکانەی ئەم گەنجەی بەشەوق و ئارەزوو زانی، ویستی لە لویی نزیکتر بێتەوە، لەپڕ پاشا گەنجەکەی فەڕەنسا، دەستی برد و ماسکەکەی لە ڕووی ئەو خانمە داماڵی، هەرکە ناسییەوە وەکو کەسێ لە پڕ شێرێ ببینێ، هاواری کرد، دەربارەکان لە دەوروبەری بێشەکەدا بوون، هاوارەکەی لویی پانزەهەمیان ژنەوت و ترسان، تەسەوریان کرد مەترسییەک هەڕەشە لە لویی دەکات، بەرەو لای لویی ڕایانکرد، بینییان خانم (ڤری لیر) بەرامبەر لویی پانزەهەم وەستابوو، ماسکەکەشی بەدەستی لوییە.

خانم (ڤری لیر) هەرکە دەربارەکانی بینی، لە پاشای فەڕەنسا دوورکەوتەوە، لویی پانزەهەم ماسکەکەی ئەو ژنەی تووڕ هەڵدایە سەر زەوی و لەگەڵ دەربارەکاندا کەوتە ڕێ.

دۆک دو بۆربۆن، ئەو کاتەی شای دەعوەت کرد، سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا بوو، دۆستێکی هەبوو بەناوی خانم (پەری) ئەم ژنە، بەدەستی دۆک دو بۆربۆن حوکمی فەڕەنسای دەکرد.

هەندێ لە مێژوونووسانی فەڕەنسی، لە هەموو ناسراوتریان (دۆگلو) و (پیردۆهاک) ژیانی ئەم خانمەیان نووسیوە، هەموو ڕێکن لەسەر ئەوە کە: «خانم پەری، بەبێ شەرم و لە ڕوو دامانێ خیانەتی لە دۆبۆربۆن–ی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا دەکرد، نهێنییەکانی دەوڵەتی دەخستە بەردەستی کەسانێ کە نەدەبوو ئاگایان لەو نهێنییانە بێت، ئەو ژنە بەجۆرێ نفوزی لە لایەن دوبۆربۆن پەیدا کردبوو، کە هەموو خیانەتەکانی لەسەر حسێبی زامنکردنی بەرژەوەندییەکانی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا تێدەپەڕاند.

خانم پەری، کە سەیری کرد ژنەکانی دی نەیانتوانیوە لویی پانزەهەم لە شەرمنۆکی دەرباز بکەن، خۆی داوای کرد، ئەم کارە لە ئەستۆ بگرێ! بەڵام سەرۆک

وەزیرانی فەڕەنسا وای لێ کرد، دەستبەرداری ئەم کارە بێت و پێیگوت: هەرکە بکەویتە بەر سەرنجی لویی پانزەهەم، خەڵکی وادەزانن، من بۆ پاراستنی پلەو پایەکەی خۆم، تۆم بەرەو ئامێزی ئەو بردووە، تەحەمولی ئەم تۆمەتەش ناکەم.

خانم پەری تایبەتمەندی دژ بەیەکی هەبوو، لە لایەکەوە بۆ پارە کۆکردنەوە گەلێ چاوچنۆک بوو، ساڵێ چل هەزار لیرەی ئینگلیزی لە دەوڵەتی ئینگلستان وەردەگرت تا نەهێڵێت سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا دژ بەسیاسەتی ئینگلستان ڕەفتار بکات، لە لایەکی دیشەوە هەوڵی دەدا نەخۆشخانەی زۆر لە فەڕەنسادا دروست کات.

ئەو نەخۆشخانانەی فەڕەنسا کە لە سەردەمی دۆبۆربۆنی سەرۆک وەزیران دروست بوون، هەموو بەهاندانی خانم پەری بوو.

دۆک دۆ بۆربۆن پیاوێکی گەنجی ڕەبەن بوو، خانم پەری دەیزانی ئەم دۆستەی ژن دەهێنێ و ئەم بەڕەڵلا دەکات، بڕیاری دا خۆی ژن بۆ سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا بهێنێت. بەدەگمەن ڕوودەدات ژنێکی گەنج و جوان ئامادەبێت بەدەستی خۆی ڕەقیبێ بۆ خۆی دروست کات لەبەر ئەوەی خانم پەری هۆشیاربوو تێدەگەیشت ڕۆژێ سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا هەر ژن دێنێ، ئیدی مەحاڵە ژنەکەی بهێڵێت ئەم ژنە وەک پێشوو مەحرەمی سەرۆک وەزیران بێت. ئەمە بوو هانی دا بەدەستی خۆی ژنێ بۆ بۆربۆن بێنێت، تا لە ئایندەدا ئەم ژنە منەتباری ئەم بێت، ئەگەر مەحرەمی سەرۆک وەزیرانیش نەبێت، ئەوا دەتوانێ بەرژەوەندی مادییەکانی خۆی لە ڕێی سەرۆک وەزیران و ژنەکەیەوە بپارێزێ.

خانم پەری سەرنجێکی دەوروبەری دا تا ژنێکی موناسیب بۆ سەرۆک وەزیران و خودی خۆی بدۆزێتەوە، بڕیاری دا کچێکی گەنج و جوان، بەڵام هەژار و بێ ئیدعا بکاتە هاوسەری سەرۆک وەزیران لە ئایندەدا ئەو ژنە بکەوێتە ژێر نفوز و بڕیاری ئەم.

پاش چەند هەفتەیەک ئەو کچەی پەیداکرد، کچێ بوو بەناوی (ماری) لەو دەمەدا تەمەنی نۆزدە بەرەو بیست ساڵی دەڕۆیشت، لە ڕابوردوودا باوکی (ماری) پاشای (لهستان)[1] بوو، بەڵام لەسەر تەخت لایان دابوو، خۆی و خانەوادەکەی ببوونە

(١) لهستان: پۆڵۆنیا.

پەناهەندەی فەڕەنسا، لە ولایەتی (ئەلزاس-ی خواروو) نیشتەجێ ببوون.

خانم پەری سەیری کرد، ئەم کچە بۆ هاوسەری (دۆک دۆ بۆربۆن) لە هەموو ڕوویەکەوە موناسیبە، گەنجێکەو هەندێ جوان، بەڵام هەژار و بێ ئیدعا لەگەڵ ئەوەی هەژارە ناو ناونیشانێکی هەیە، دەتوانرێ نیشانی خەڵکی بدرێ کە هاوسەرگرییەکەی لەگەڵ دۆک دۆ بۆربۆندا بێ تەناسوب نییە.

سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا وێنەکێشی ناردە ولایەتی ئەلزاسی خواروو تا وێنەی ڕوخساری کچی پاشا کۆنەکەی (پۆڵۆنیا) بکێشێ، بزانێ ئەم کچە جوانە یا نەء؟

کاتێ وێنەکێشەکە گەڕایەوە وێنەکەی ماری نیشانی سەرۆک وەزیران دا و پەسەندی کرد. پاشا کۆنەکەی (پۆڵۆنیا) و هاوسەرەکەی بەبێ سەبرییەوە چاوەڕێی ئەوەیان دەکرد پەیکی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا بگەڕێتەوە تا بزانن کچەکەیان لە لایەن سەرۆک وەزیرانەوە پەسەند کراوە یا نەء. بەڵام لەو کاتەدا ڕووداوێکی چاوەڕوان نەکراو ڕووی دا، ڕووداوەکەش بەم شێوەیە بوو:

لویی پانزەهەم، بێ ئەوەی شەرمنۆکییەکەی لەسەر لاچێ. لە قەسرەکەی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنساوە، بەرەو قەسری ڤەرسای بارەگای سەڵتەنەتی خۆی گەڕایەوە، هەموو ڕۆژێ سواری ئەسپ دەبوو، دەچوو بۆ شکار، جاری وا هەبوو لە شکارگادا شەش جار ئەسپی دەگۆڕی، چونکە ئەسپەکانی تاو دەدا، نەفەسی لەبەر دەبڕین. ڕۆژێ لە شکار گەڕایەوە لە عارەقدا هەموو لەشی تەڕ ببوو، پۆشاکی خۆی گۆڕی پاش شەوچەرە، خەوت بۆ ڕۆژی دووەم نەخۆش کەوت و نەیتوانی لە جێدا هەڵسێ.

هەموو دەربارەکان بۆ نەخۆشی شا غەمبار بوون، چونکە لویی پانزەهەم سەرباری گەنجیی و جوانییەکەی، دڵێکی پاکی هەبوو، لەگەڵ هەمووواندا میهرەبان بوو، هەموو دەربارەکانی خۆش دەویست، بەڵام خانم پەری لە هەموویان زیاتر نیگەران بوو، ئەگەر لویی پانزەهەم بەو نەخۆشییەوە مردبا وەلیعەهدی نەبوو، سەڵتەنەت دەگەڕایەوە بۆ کوڕەکەی نائیب ئەلسەڵتەنەی کۆچکردوو (کە ناوەکەی وەکو باوکی دۆک دورلیان بوو)، هەر لە کۆنەوە بنەماڵەی دورلیان، دوژمنی بنەماڵەی دۆک بۆربۆن بوون، ئیدی وای لێدەهات دورلیان لەسەر تەختی فەڕەنسا دادەنیشێت و بۆربۆنی لە سەرۆک وەزیری لادەبرد. ئیدی ئەمیش پەراوێز دەخرا، ڕەنگە دەستیان بەسەر

هەموو دارایییەکەیدا بگرن لە قەڵایەکی دەوڵەتیشدا حەپسی بکەن. ئیدی ئەودەمە خانم پەری هەرچییەکی هەبوو دەستی بەسەرا دەگیرا، دووریش نەبوو وەک سەرۆک وەزیران حەپس کرابا یا تا دوا تەمەنی لە سەومەعەیەکدا بەسەر بردبا.

خانم پەری بەبۆربۆنی گوت: پاشای فەڕەنسا گەنجە، هەمیشە خوێنی گەنجییەتی لەنێو دەمارەکانیا جۆش دەدا، ناتوانێ بۆ ساتێکیش ئارام بگرێ، دەبێ هەمیشە لە جووڵە دابێت کافییە لە شکارگا، یا لە شکار گەڕایەوە، بە لەشی تەڕەوە، پۆشاکەکەی داکەنی یا قومێ ئاوی سارد بخواتەوە تووشی نەخۆشی "ذات الرئة"[1] یا ذات الجنب بێت و ئەم دنیایە جێبێڵێ، تەخت و تاجی فەڕەنساش بۆ بنەماڵەی ئورلیان جێدێڵێ، ئەمەش کافییە بۆ ئەوەی ئەمان لەنێوچن. سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا ئەم قسەیەی سەلماند و گوتی: جا چار چییە؟

خانم پەری گوتی: چارە ئەوەیە، پاشامان ژنی بهێنێ، تا میراتگری تاج و تەختی هەبێ، ئەگەر تووشی ڕووداوێکیش بوو، کوڕەکەی لەسەر تەخت دادەنیشێ.

سەرۆک وەزیران گوتی: پاشاکەمان ژنێ هەیە، کچەکەی پاشای ئیسپانیا کە ئێستا لە فەڕەنسادایە، دەزگیرانیەتی.

خانم پەری گوتی: ئەم کچە دەبێ تا چەند ساڵی تر، لەگەڵ ویلکانەکانی گەمە بکات، هەڵبژاردنی ئەم کچۆڵەیە بۆ پاشای ئێمە جگە لە مەسخەرە هیچ شتێکی دی نییە، تۆ دەبێ ئەم کچە بگەڕێنیتەوە بۆ ئیسپانیا، ژنێ هەڵبژێری بۆ پاشاکەمان منداڵی ببێت و لویی پانزەهەم ببێتە خاوەنی وەلیعەهد.

بەجۆرێ ترسی سەڵتەنەتی بنەماڵەی ئورلیان چووبووە ناخی سەرۆک وەزیرانەوە، هەمان ڕۆژ کە پاشا نەخۆش و لەنێو جێدابوو، شوراى سەڵتەنەتی کۆکردەوە، لەو کۆبوونەوەیەدا بڕیاری دا، دەزگیرانە چکۆڵەکەی پاشای فەڕەنسا کە تا چەند ساڵی دی باڵق و کەڵکی هاوسەرگیری نابێت، بگەڕێننەوە بۆ ئیسپانیا، کچێکی باڵق بدەنە بەر سەرنج تا بیکەنە هاوسەری پاشای فەڕەنسا.

لە ڕۆژی پێنجەمی مانگی ئەپریلی ساڵی ١٧٢٥دا، کچە چکۆڵەکە و ویلکانەکانی گەڕاندەوە بۆ ئیسپانیا، ئەم مەوزووعە بۆ پاشای ئیسپانیای باوکی ئەو کچە گران

(١) ذات الرئة: هەوکردنی سییەکان: بەقەولی کوردانەی خۆمان تووشی نەخۆشی سیل دەبێ.

کەوتەوە، ڕەوشی دوژمنانەی لەگەڵ فەڕەنسادا گرتەبەر، لەگەڵ نەمساو دژ بە فەڕەنسا بووە هاوپەیمان. ئێمە لەم یاداشتە مێژووییانەدا، تێکەڵی لایەنی سیاسی ڕووداوەکان نابین، بۆیە لە باسنەکردنی مەسئەلە سیاسییەکاندا، خۆمان دەپارێزین و داوای لێبووردن دەکەین. ئەو کاتەی کە دەزگیرانە چکۆڵەکەی پاشای فەڕەنسایان گەڕانەوە بۆ ئیسپانیا، لویی پانزەهەم گەنجێکی تەمەن پانزە ساڵ بوو، ئەگەرچی ڕیش و سمێڵی نەبوو، هەرکەسێ ئەو گەنجەی دیبا کە جەستەیەکی توند و تۆڵ و بەهێزی هەیە وای تەسەوڕ دەکرد ئەو گەنجە تەمەنی بیست ساڵە.

هەر ئەو ڕۆژە کە شورای سەڵتەنەتی بڕیاری دا، دەزگیرانە چکۆڵەکەی شا بگەڕێتەوە بۆ ئیسپانیا، لە لایەن سەرۆک وەزیرانەوە بەنامەیەک بۆ هەموو سەفیر و کونسوڵەکانی فەڕەنسا لە ئەوروپا نێردرا، ناوی ئەو شازادە خانمانەی کە کچن مومکینە ببێتە هاوسەری پاشای فەڕەنسا بنووسن تەمەن و مەزهەب قەد و باڵا و ئەندامەکانی لەشیان، ڕادەی سامانیان هتد.. بۆ ڤەرسای–ی بنێرن.

ناوی سەد شازادە خانمی باکیرە نووسرا نێردرا بۆ فەڕەنسا، خانم پەری و سەرۆک وەزیران دەستیان بەهەڵسەنگاندنی ناوەکان کرد، چل و چوار شازادە خانمیان ڕەت کردەوە، لەبەر ئەوەی تەمەنیان بیست و چوار ساڵ بوو.

دە شازادە خانمی دیش ڕەت کرایەوە، بەقەولی قەدیمان، لە لقی بچووک بوون یانی خزمی دووری سەلاتینەکان بوون، لە ڕووی حەسەب و نەسەبەوە، کەڵکی هاوسەری پاشای فەڕەنسایان نەبوو.

بیست و نۆ کچی شازادەش تەمەنیان دوانزە سالان بوو، نەیاندەتوانی منالیان ببێ، حەڤدە شازادە خانم مایەوە، خانم پەری و سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، دەیانتوانی یەکێک لەو شازادە خانمانە بۆ هاوسەری پاشای فەڕەنسا هەڵبژێرن، بەڵام لە نێوان ئەو شازادە خانمانەشدا کچان هەبوون وەک کچەکەی پاشای ئینگلستان مەزهەبەکەیان (پڕۆتستان) بوو. پاشایەکی کاسولیک مەزهەبی وەک پاشای فەڕەنسا نەیدەتوانی هاوسەرگیری لەگەڵ پڕۆتستاندەکاندا دروست کات. هەندێکی دیشیان وەک شازادە خانمە ئەڵمانیەیکان کرێت[١] بوون، لە ڕووی لەش و

(١) کرێت: ناشرین.

لار و ڕوخسارەوە لیاقەتی ئەوەیان نەبوو، لەسەر تەختی سەڵتەنەتی فەڕەنسا دانیشن.

سەرۆک وەزیران دۆش دامابوو، نەیدەزانی چ شازادە خانمێکی ئەوڕوپی بۆ هاوسەری پاشای فەڕەنسا بداتە بەر سەرنج، ڕۆژێ خانم پەری پێیگوت تۆ ئامادەی بۆ بەرژەوەندی شا فیداکاری بکەیت؟

سەرۆک وەزیران گوتی: بەچ جۆرێ بۆ بەرژەوەندی شا، فیداکاری بکەم؟

پەری گوتی: ئایا ئامادەیت (ماری) دەزگیرانت بدەیت بە شا، لە ئایندەدا دەزگیرانێکی دی بۆ خۆت هەڵبژێری؟

سەرۆک وەزیران گوتی: ئێستا دەزگیرانەکەی من تەمەنی بیست ساڵە، تەمەنی پاشاکەی ئێمەش لە پانزە ساڵ زیاتر نییە.

ماری گوتی: بەڵام پاشاکەی ئێمە، لە ڕووی قەلافەتەوە لە کەسێکی تەمەن بیست ساڵ دەچێ، هاوسەرگیری ئەو دووانە بێ تەناسوب نین.

بۆربۆن گوتی: دووەم، ئەوانە هەژارن، بیستوومە بە خەیاتی بژێوی خۆیان دابین دەکەن، چۆن دەتوانن خەرجی تەشریفاتی ئەو شووکردنە بەجێ بێنن.

پەری گوتی: خەرجی تەشریفاتی شووکردنەکەی، تا ئەو شوێنەی عائیدی بووکەکەیە، تۆ لە خەزینەی دەوڵەتی فەڕەنساوە دەریبێنە و لەسەر شای حسێب بکە، وای بۆ دەچم ئەم کچە شەش ساڵ لە پاشاکەی ئێمە گەورەترە و شایەکەی ئێمەش تا ئەمڕۆ لەگەڵ هیچ ژنێکدا ئاشنا نەبووە، بەتەواوی بێ ئاگایە لە چۆنیەتی موعاشەرەت لەگەڵ ژنان ئەم کچە پاش ئەوەی دەبێتە ژنی شا، بەهۆی گەورەیی تەمەنییەوە (لە ئاست پاشادا) لە هەموو ژنێ زیاتر دەتوانێ ئیدارەی پاشای ئێمە بدات، چونکە کچێکی تەمەن بیست ساڵە، ژنێکی تەواوە ئاشنای هەموو هونەرەکانی دڵڕوباییە!

سەرۆک وەزیران پەلەی بوو، پاشای فەڕەنسا هەرچی زووە ببێتە خاوەنی وەلیعەهد هەر ئەو ڕۆژە وێنەی (ماری) کچی پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیای نیشانی شادا، شا قەد و باڵا و ڕوخساری ئەو کچەی پەسەند کرد، خودی خانم (پەری) خۆبەخشانە داوای کرد، هەواڵی بەدەزگیرانبوونی ماری بۆ پاشای فەڕەنسا ببات بۆ ویلایەتی (ئەلزاسی خواروو) خانم پەری دەیزانی هەرکەسێ ئەم مژدەیە بداتە ئەو

کچە هەژار و گومناوە، ئەوا دۆستایەتی جاویدی ئەو کچە مسۆگەر دەکات.

ڕۆژی پاشتر، خانم بەگالیسکە و نامە ڕەسمییەکەی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا کە بۆ (ئەستانیسلانس)ی پاشای کۆنی (پۆڵۆنیا) نووسیبوو خوازبێنی کچەکەی دەکرد بۆ پاشای فەڕەنسا، ئەم مژدە نامەیەی پێبوو، بەرەو ویلایەتی (ئەلزاسی خواروو) کەوتە ڕێ. هەرکە پەری لەو ولایەتە گەیشتە ماڵەکەی پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیا نامەی سەرۆک وەزیرانی دایێ، ئەو پیاوە نامەکەی خوێندەوە، بە سەراسیمەوە بەرەو ژووری ژن و کچەکەی ڕای کرد.

پێیانی گوت: بۆ دەرگای خواوەند چۆک دادەن و سوپاسی بکەن.

ماری گوتی: باوکە گیان، ئایا ئێوە دەگەڕێنەوە بۆ پۆڵۆنیا و لەسەر تەختی سەڵتەنەتی دادەنیشیتەوە، بۆیە دەبێ ئێمە سوپاسگوزار بین؟

(ئەستانیسلاس) گوتی: نەء.. کچی ئازیزم، خواوەند مەرحەمەتێکی گەورەتری لەگەڵ ئێمەدا کردووە، تۆ دەبیتە هاوسەری لویی پانزەهەم و مەلیکەی فەڕەنسا.

کاتێ خانم پەری چووە ژووری ژن و کچەکەی (ئەستانیسلاس) سەیری کرد ئەو دوو ژنە چۆکیان داداوەتە سەر زەوی و فرمێسکی شادی بەچاوانیان دێتە خوارێ.

ماری کچی پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیا، ژنێ بوو، ئەندامەکانی لەشی ڕێکوپێک و بونیەی بەهێز بوو، ئەو دەمە تەنانەت کراسێکی موناسیبی نەبوو لەبەری کات، دەیزانی پاش بڵاوبوونەوەی هەواڵی بەدەزگیرانبوونی پاشای فەڕەنسا، حوکمڕانی ویلایەتی (ئەلزاسی خواروو) و کەسایەتی چینی میللی بۆ پیرۆزبایی دێنە لای،

خانم پەری لەڕووی بەژن و ناوقەدەوە بە ماری دەچوو دوانزە کراسی بەخشییە ئەو کچە، تا لەبەر بێ کراسی شەرمەزار نەبێت ماری پێیگوت: خانم من قەرزاری تۆم، تا ئەو ڕۆژەی لە ژیاندام ناتوانم ئەم قەرزەتان بدەمەوە!

ڕۆژی بیست و حەوتەمی مانگی مەهی ساڵی ١٧٢٥ هەواڵی خوازبێنی پاشای فەڕەنسا بۆ کچی پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیا بەشێوەیەکی ڕەسمی لە فەڕەنسادا بڵاوبووەوە.

یەکەم کەسێ دژ بەم هاوسەرگرییە وەستا (ڤۆلتێر-ی) نووسەری ناسراوی

فەڕەنسابوو، لەچەند وتارێکی توندیا، لە ڕۆژنامەکانی ئەو دەمەدا گوتبووی دەربارەی ئەم کچە شائیعاتی زۆرم پێگەیشتووە، هەندێ دەڵێن، شەش پەنجەی هەیە، هەندێکیش دەڵێن دوو پەنجەی (هەڵمە قوتە و دۆشاو مژەی)[1] بەیەکەوە نووساون. هەمووش دەڵێن ئەم کچە گومناو و هەژارە کرێکارێکی خەیاتییە شایستەی هاوسەری پاشایەکی گەنج و جوانی مانەندی لویی پانزەهەم نییە کە وەک هەتاو دەدرەوشێتەوە، ئەمەش یەکەم جارە ناوی (لکزینسکی) دەبیستین (ئەمە ناوی بنەماڵەی پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیایە) لە ڕۆژنامەکانی دیشدا ڕەخنە لە بووکی ئایندە دەگیرا، لە دەربار-ی فەڕەنسادا هەموو دەربارەی دەزگیرانەکەی شا، قسەیان دەکرد تەنیا خودی لویی پانزەهەم نەبێ چکۆڵەترین بایەخی بەم مەسئەلەیە نەدا، کاتەکانی خۆی بۆ شکار و شمشێر بازی سەرف دەکرد.

سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا موڕەبییەکەی لویی پانزەهەم و دەرباریەکان دەترسان، کە پاش ئەوەی کچی پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیا بێتە پایتەخت، لویی پانزەهەم گەنجێکی گەلێ سادەیە، نەتوانێ لە حەقی کاری ژن و مێردایەتی بێت. ئەمەش لە ئەوروپادا دەبێتە مایەی بەدناوی پاشای فەڕەنسا.

(دۆک دوریشیلیۆ) لە بنەماڵەی کاردینال (ڕیشیلیۆ)ی سەرۆک وەزیرانی سەردەمی لویی پانزەهەم بوو. لەنێو قسەکانیدا بەبۆربۆنی گوتبوو پاشاکەی ئێمە گەنجە، پەند لەو وێنە و پەیکەرانە وەرناگرێ کە نیشانیان داوە، چاکە بووکە گەنجەکە ئاشنای ئەرکەکانی بکەیت، پێی بڵێت لەبەر ئەوەی مێردەکەت گەنجێکی سادەیە، دەبێ لە شەوی بووکێنیدا ڕاهێنەری مێردەکەی بێت پێنج ساڵ لەو گەورەترە، لە ژنەکەی چاکتر پەند وەردەگرێ و فێردەبێ.

سەرۆک وەزیران و فلوری ئەم پێشنیازەیان قبووڵ کرد، پاش ڕاوێژ چ کەسێ هەندەی خانم پەری چاک نییە، بۆ ئەوەی ڕێنمای بووکەکە بکات، خانم پەری یەکجار چوو بوو بۆ لای بووکەکە تا مژدەی بداتێ دووەم جار وەک مامۆستایەک چووە لای ماری و پێیگوت: مێردەکەتان گەنجێکە هی ئەوەیە خۆشتان بوێت بەڵام گەلێ سادەیە، چونکە تا ئەمڕۆ لەگەڵ هیچ ژنێکدا موعاشەرەی نەکردووە، لە کاری ژن و

(١) هەڵمەقوتە و دۆشاو مژە: سبابەو وسطی-ی عەرەبییە، ناوی کوردی پەنجەکانە.

مێردایەتی بێ ئاگایە، ئەڵبەتە دەبێ ئێوە شوکری ئەم حاڵەتە بکەن کە مێردێکی ئاوهاتان بووەتە نسیب، لەنێوان دە هەزار هاوسەرگریدا ئەویش لەم سەردەمە و لەنێوان شازادەکانی دەرەجە یەکدا، ئەم حاڵەتە هەبێت کە مێردێکی گەنج تەنیا لە شەوی بووکێنیدا لە ڕێی هاوسەرەکەی خۆیەوە ئاشنای ئەرکەکانی ژن و مێردایەتی بێت ئەوە تا زیندووە وەفاداری هاوسەرەکەی خۆی دەبێ، هەرگیز عەشقەکەی لەبیر ناکات.

پاش ئەم پێشەکییە، خانم پەری دەستی کردە باسکردنی بەشە هونەرییەکان ڕێنمایی ماری دەکرد. ماری هەر بەخۆڕسک چاک بوو، گوێی شل دەکرد و قسەی دەبیست، وانەکانی خانم پەری وەرگرت و بڕیاری دا بەگوێی بکات.

ڕۆژی پێنجەمی سێپتەمبەری ساڵی ١٧٢٥ ئەو بووکە گەنجە هاتە قەسری (ڤونتن بلو) کە دەبا مەڕاسیمی مەزهەبی هاوسەرگرییەکە لەوێدا بکرێ.

مەڕاسیمی هاوسەرگیری لە نوێژخانەی قەسرەکەدا کرا، ئەوەندەش دوور و درێژ بوو ماری، لەخۆ چوو، خانمە نەدیمەکان بەچوار دەستە لە نوێژ خانەکەوە بردیانە دەرێ، پاش ئەوەی هەندێ هەوای تازەی هەڵمژی و هەندێکیش شێلایان هاتەوە سەرخۆی و توانیی لە دەعوەتی ئێوارەدا بەشدار بێت. بووک و زاوا سەیری نمایشنامەیەکی کورتیان کرد پاشانیش سەیری هەندێ ئاگربازییان کرد و بەرەو نووستن ڕۆیشتن.

لەو شەوەدا بۆ یەکەم جار پاشای فەڕەنسا لەگەڵ ژنێک و لەنێو نوێنێکدا بنوێ، ڕۆژی پاشتر دۆک دۆبۆربۆن-ی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، ئەم نامەیەی کە ئێستا لە کتێبخانەی میللی پاریس و لە بەشی بەڵگە مێژووییەکانی فەڕەنسادا پارێزراوە، ئەم نامەیەی بۆ (ئەستانیسلاس لکزنسکی) پاشا کۆنەکەی پۆڵۆنیا و باوکی بووکە نارد:

گەلێ خۆشحاڵم ئاگاداری ئێوەی خاوەن شکۆ بکەمەوە کە خاوەن شکۆ پاشای فەڕەنسا، زیاتر لەوەی کە ئێمە چاوەڕوانمان دەکرد، مەلیکە گەنجەکەی خۆی پەسەند کردووە.

مانگی هەنگوینی پاشای فەڕەنسا، لە قەسری (فونتن بلۆ) نەوەت شەو و ڕۆژ

درێژەی کێشا، لە هەموو ئەم ماوەیەدا، پاشا لەگەڵ مەلیکەدا ژیانی بەسەر دەبرد ماری ژنێ بوو، میهرەبان، هەمیشە زەردەخەنەی بەسەر لێوانەوە بوو، شکاتی لە هیچ شتێ نەدەکرد، هەمیشە بەئامێزی واڵاوە پێشوازی مێردەکەی دەکرد.

ماری لەو ژنە دەگمەنانە بوو، کە هەموو تایبەتمەندییەکانی ژنێکی گەنجی تیا کۆببووەوە، هەر لە یەکەم ڕۆژەوە کە چووە ماڵە مێردەوە لەگەڵ هاوسەرەکەیدا یەک وجودیان پێک دەهێنا، هەرشتێ لویی پانزەهەم پەسەندی کردبا، لای ئەمیش پەسەند دەبوو، هەر خۆراکێکیش لویی پانزەهەم حەزی لێبا ماری-یش بەلەززەتەوە دەیخوارد، هەرکەسێ لەبەر هەرشتێک با، ببوایێ بەمەحبوبی لویی پانزەهەم، ئەوا بەئیستلاحی ئەمڕۆ ئۆتۆماتیکیەن دەبووە مەحبوبی ماری، ئەو ژنە ئەگەرچی پێنج ساڵ لە مێردەکەی گەورەتر بوو، لە پەنجەرەی چاوەکانی لویی پانزەهەمەوە سەیری دنیای دەکرد.

ڕەنگە ماری مەلیکەی فەڕەنسا، لە ژنەکانی دی جوانتر نەبوو، بەڵام بەبێ دوودڵی لە هەموو ژنەکان زیاتر لویی پانزەهەمی خۆش دەویست ئەوەندەش عادەتی بەمێردەکەیەوە گرتبوو، نەیدەتوانی شەوێ بەبێ ئەو ژیان بگوزەرێنێ، لەو نامانەی کە بۆ دایک و باوکی نووسیویە، دەڵێ: باوەڕناکەم هیچ ژنێ ئەوەندەی من مێردەکەی خۆش بوێ.

کاتێ خانم پەری بۆ ئامۆژگاری چووە لای ماری، پێیگوت: خۆش بەحاڵت، شووت بەکەسێ کردووە بەر لەتۆ هیچ ژنێکی دی نەناسیوە، ئەم مەوزووعە زامنی موحیبەتی بەردەوامی ئەوت بۆ دەکات، بەڕێکەوتیش هەر وای لێهات لویی پانزەهەم، نەک لەو نەوەد ڕۆژەی مانگی هەنگوینی قەسری فۆنتن بلو جگە لە مەلیکە بایەخی بەهیچ ژنێکی دی نەدەدا، بەڵکو پاش گەڕانەوەیان بۆ قەسری ڤەرسای بایەخی بەهیچ ژنێک نەدا.

لە مانگی دیسەمبەری ساڵی ١٧٢٥دا، دەرباری فەڕەنسا لە فونتن بلو، گوازرایەوە بۆ قەسری ڤەرسای هەوا سارد و بەفریش زەوی گرتبوو، ئەسپەکان بەناڵی بەفر شکێن حەرەکەیان دەکرد تا لەسەر بەفرەکەدا نەخزێن.

لویی پانزەهەم و ماری لە نێو یەک گالیسکەدا دانیشتبوون، ئەگەرچی سێ مانگ

بەسەر هاوسەرگرییان تێپەڕیبوو، بەجۆرێ سەیری یەکدییان دەکرد، وەک دوو دڵدار وابوون کە پاش دابڕان گەیشتوونەتەوە یەکدی، هیچ یەک لەو دووانە ئاگایان لە دەوروبەر نەبوو، نەشیاندەزانی لەو وەرزی زستانە، لە پاریس و ڤەرسای و بەشە ناوەندەکانی دی فەڕەنسا قات و قڕییە.

لە هاوینی پێشوو، گەنمی بەشەکانی ناوەندی فەڕەنسا لەبەر زیادە بارین گەنمەکە لەنێو چوو، ئەوەندە باران باریبوو، لە کێڵگەکاندا گەنمەکان ڕزان، جووتیاران نەیانتوانی سوودیان لێ وەرگرن.

بۆربۆن سەرۆک وەزیران، دەیتوانی لە ولایەتەکانەوە گەنم بهێنێ بۆ ناوەندی وڵات و قات و قڕییەکە لەنێو ببات، چونکە لە ولایەتەکان ئەو ساڵە گەنم باش و فراوان بووە، بەڵام خانم پەری مەحبووبەکەی سەرۆک وەزیران دۆستە گیانی بەگیانییەکەی مەلیکەی تازە و گەنج پێی گوتبوو: ئەمە مەکە، گەنم مەگەیەنە نانەوا خانەکانی پاریس و ڤەرسای و شوێنەکانی دیی ناوەندی فەڕەنسا، بە سەرکارەکانی خۆت بڵێ ئیحتکاری گەنم بکەن، تا بتوانین لە وەرزی زستاندا گەلێ بە گران بیانفرۆشین!

خەڵکی دەیانزانی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا ڕێی لە هاتنی گەنم گرتووە و ناهێڵێ لە ویلایەتەکانەوە گەنم بێت بۆ پاریس و ڤەرسای، بەڵام جورئەتیان نەدەکرد قسان بکەن.

لە پاریس و لە مانگی دیسەمبەری ئەو ساڵەدا قیمەتی گەنم سەد بەرامبەر! لە ئاست قیمەتی هاوینی پێشتر زیادی کرد. لە کۆتایی مانگی دیسەمبەری ساڵی ١٧٢٥دا سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا و خانم پەری، ئەو گەنمانەی کە ئیحتکاریان کردبوو، هێنایانە پاریس و شارەکانی ناوەندی فەڕەنسا و فرۆشتیان و نۆ ملیۆن لیرەی فەڕەنسییان قازانج کرد.

ئەمڕۆ لە فەڕەنسادا لیرە نییە، پارەکەیان فرەنکە، هێزی کڕینی ئەو نۆ ملیۆنە بەرامبەر بە هەزار ملیۆن فەڕەنکی ئەمڕۆی فەڕەنسایە.

لویی پانزەهەم و مەلیکە ماری، وەک پێشتر ئاگایان لە ئەوزاعی فەڕەنسا نەبوو نەیاندەزانی سەرۆک وەزیران و خانم پەری چییان بەسەر میللەتدا هێناوە ئەم دووە، پاش گەڕانەوەیان بۆ قەسری ڤەرسای وەک دوو کۆتری نێر و مێ وابوون هیچ ئامانج

و مەبەستێکیان نەبوو، جگە لەوەی کە بەیەکەوە بن و بیریان لە ئاسایش و ئاگاداری خۆیان دەکردەوە، بەجۆرێ خۆشەویستی ئەو ژنە و مێردە لە دەوروبەری قەسری ڤەرسایدا ببووە مایەی سەرسوڕمانی، بەدگۆکان دەیانگوت ماری تەڵەسمی پێیە و هەموو شەوێ مهرگیا(١) دەرخواردی مێردەکەی دەدا. بەڵام گیای خۆشەویستییەکەی ماری هەمان دڵە پاکەکە و بزە هەمیشەییەکە و ئامێزە والاکەی بوو. هەموو بەیانییەک لویی پانزەهەم بەرەو شکار دەڕۆیشت، بە مەحرەمەکانی خۆی دەگوت: جگە لە تەنیشتی مەلیکە لە هیچ شوێنێکی دیدا هەست بەبەختەوەری ناکەم.

سەرۆک وەزیران و خانم پەری لە زستاندا کاتی کەمبوونی دانەوێڵە گەنمیان لە پاریسدا بەپارەیەکی گران فرۆشت و سوودێکی گەورەیان وەدەست هێنا.

سەیریان کرد تەنیا یەک کەس ڕێگرییان دەکات، ئەویش فلوری مورەبی شا بوو.

بە چ ڕێیەکی نامەشرووعەوە پارە وەدەست دێنن. سەرۆک وەزیران و پەری بڕیاریان دا، فلوری لە دەربار دووربخەنەوە، دەیزانی ماری لە لای شادا نفوزی هەیە، هانی بدەن تا ئەم کارەیان بۆ ئەنجام بدات.

ماری تازە هاتبووە دەربارەوە. ژنێکی تازە بوو ئاگای لە دەسیسەکانی دەربارەکانی فەڕەنسا و پیاوانی سیاسی نەبوو، نەیدەزانی لەوێدا هەر قسەیێک بێتە سەر زمانی هەرکەسێک تەنیا ئیشارەتێکیش مانای تایبەتی هەیە، هیچ کەسێک لە ڕێی خوا لایەنگری کەسێکی دیی نەدەکرد. هەروەها ناکۆکیشی نەدەبوو.

ماری لە رووی سادەییەوە بەوانی دیی گوت: خانم پەری داوای لێ کردووە لە شا داوا بکەم فلوری لە دەربار دووربخاتەوە.

عادەت وابوو، کەسێک بکەوتایەتە بەر بێ میهری شا، بۆ ماوەیەک لە دەربار دووردەخرایەوە، ئەو فەرمانەی لە لایەن شاوە دەردەچوو لە ڕێی ئەفسەرێکی پلە بەرزەوە بەپیاو یا ژنە غەزەب لێگیراوەکە دەگەیەنرا، ئەویش لە دەربار دەچووە دەرێ، ئیتر چ کەس لە دەرباردا ناوی ئەو کەسەی نەدەژنەوت.

فلوری بۆی دەرکەوت مەلیکە بووەتە داردەستی سەرۆک وەزیران و مەعشووقەکەی تۆڵەیەکی سەیری لە ماری کردەوە، لە بەهاری ساڵی ١٧٢٥ بە شای گوت: خاوەن

(١) مهرگیا: یا، گیای خۆشەویستی: بەزمانی فەڕەنسی پێی دەگوترێ گیای ماندراگور.

شکۆ ئێستا بەهارە، درەختەکان چرۆ دەردەکەن، گوڵەکان دەڕوێن و پەلەوەرەکان هێلکە دادەنێن، زەویش بەجۆرێکە ئەگەر پیاوان لەگەڵ ژنەکانیاندا زۆر موعاشەڕەت بکەن، زیان بەمیزاجیان دەگات چاکتر وایە لەم وەرزەدا لەگەڵ هاوسەرەکەتان لە جووت بوون خۆ دوورگرن.

لویی پانزەهەم گەنجێکی سادە بوو بێ ئاگابوو لە مەسئەلە عیلمی و تەندروستییەکان گوتمان مەعلوماتەکانی لە سنووری قومار و شکار تەجاوزی نەدەکرد. ئەم نەسیحەتەی مورەبییەکەی خۆی وەرگرت، هەر لە هەمان شەوەوە بەپێچەوانەی شەوانی ڕابردووەوە، نەچووە ژووری نووستنەکەی ماری، پەیامی بۆ نارد، بۆ پاراستنی سەلامەتی میزاج چاک وایە هەریەکەمان لە ژوورەکانماندا بەتەنیا بنووین.

(یاڕوبێ)ی مێژوونووسی فەڕەنسی دەڵێ: ماری خووی بەوەوە گرتووە، هەموو شەوێ مێردە گەنجەکەی لە تەنیشتی خۆیدا ببینێ و سۆزی خۆی بۆ دەربڕێ، بۆ ماوەی هەفتەیەک ئەم حرمانەی تەحەمول کرد، بەڵام پاش ئەوە ئەوەندە غەمبار بوو، مارشاڵ (ڤیلار-ی) بانگ کرد بەگریانەوە پێی گوت: ئیدی شا، نایێتە ژوورەکەی منەوە، ئەم مەوزووعە وا بێ حەواس و مەئیوسی کردووم کە لە ژیان تێر بووم.

(مارشاڵ ڤیلار) لە پیاوە بەتەمەنەکانی دەرباری فەڕەنسا بوو، وەک کچی خۆی سەیری ماریی دەکردو پێیگوت: ئەگەر دەتانەوێ هەموو شەوێ مێردەکەتان بێتە لاتانەوە، دەبێ لە دەستەی دۆک دۆبۆربۆن و خانم پەری دوورکەونەوە و سەردانی فلوری بکەن.

هەمان ڕۆژ ماری بانگی فلوری کرد، دوو سەعات قسەی لەگەڵ کرد وەعدی دایێ لە ئایندەدا لایەنگری ئەم بکات و دژ بەمیش هیچ هەنگاوێ هەڵنەهێنێ، هەمان شەو لویی پانزەهەم بەپێی ڕاسپاردەی فلوری بۆ ژووری نوستنی هاوسەرەکەی گەڕایەوە.

(باربێی) مێژوونووس دەڵێ: «ئێمە ئەمڕۆ سەرسامین لەوەی چۆن مەسئەلەیەکی تایبەت بە ژن و مێردێ ئاوها بەئاشکرا بکەوێتە ڕوو، تا ئێمەی مێژوونووس بتوانین وردەکارییەکانی تۆمار بکەین».

دەبێ ئەوە بزانین سەرتاسەری دەورەی سەڵتەنەتی لویی چواردەهەم (جگە لە

سەردەمی پیرییەکەی، کە گۆشەگیری هەڵبژارد) و لە هەموو دەورەی سەڵتەنەتی لویی پانزەهەم قەسرە سەڵتەنەتییەکان بەتایبەتی قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای کە بارەگای سەلاتینی فەڕەنسابوو، وەک ماڵێکی لێ هاتبوو دەر و دیواری لە شووشە دروست کرابێت، هەموو شتێ لە پشتی ئەو شووشانەوە دەبینران هەر کە ڕۆژ دەبووەوە، دەربارەکان لە خەو هەڵدەسان تا سەعات دووی پاش نیوەڕۆ ڕووداوەکانی شەوی ڕابردوو، بەتایبەتی پەیوەندی هەرە تایبەتییەکانی ژن و مێردان دەبووە بنێشتە خۆشەی سەر زاریان.

ئاساییە ژیانی ژن و مێردایەتی پاشای فەڕەنسا، زیاتر لە ژیانە تایبەتییەکەی ژنان و مێردانی دی بایەخی هەیە لە لایەن دەربارەکانەوە جێی سەرنج بووبن، نۆکەر و خزمەتکارەکان لە پشتی ژووری نووستنی لویی پانزەهەم و مەلیکەدا بوون، هەر شتێ ئەو شەو تا بەیان یا کاتی خەو لەو دووەیان ژنەوتبا بەیانی بۆ ئەوانی دییان باس دەکرد.

ژووری نووستنی لویی چواردەهەم و مەلیکەی فەڕەنسا، هەندێ لە بەشەکانی ساڵدا تەنیا بەپەردەیەک لەگەڵ دەرێدا جیا دەکرایەوە، تەنیا لە وەرزی زستاندا دەرگای ژووری خەوتنیان دەبەست. ئەو خزمەتکارانەی لە دەرێی ژووری نووستندا بوون گەر موغامیربان، دەیانتوانی قسە تایبەتییەکانی ئەو ژن و مێردە ببیستن، تا قسە تایبەتییەکانی ئەو دوو کەسە، بگەیەننە کەسانی دیی و بەخشیشیان لێ وەرگرن.

هەندێ لە پیاوانی دەربار-ی لویی پانزەهەم وەک فلوری و دۆک ریشیلیۆ مووچەیان دەدایە ئەو نۆکەرانەی کە شەوان لە پشتی ژووری نووستنی لویی پانزەهەم و مەلیکەدا کۆڵیان دەگرت تا قسە تایبەتییەکانی ئەو ژن و مێردەیان بۆ بگێڕنەوە ئەم کارەی خزمەتکاران بەخیانەت نەدەژمێردراو یانی عورف و عادەتیش ئەمەی پەسەند دەکرد.

هەر بۆیە دانیشتوانی قەسری ڤەرسای دەربارەی ژیانە تایبەتییەکەی ژنان و پیاوانی بەرجەستەی ئەو قەسرە، بەدەرەجە یەک ژیانە تایبەتییەکەی مەلیکەی فەڕەنسا و لویی پانزەهەم ئاگاداری وردترین شتیان بوون.

فلوری پاش ئەوەی دڵنیا بوو ماری دژ بەو هەنگاو هەڵناهێنێ. بڕیاری دا دۆک دۆبۆربۆن و پەری لە دەرباردا دوورخاتەوە، ڕووداوی گرانفرۆشییەکەی گەنمی گەیاندە لویی پانزەهەم، بەجۆرێ بەدگۆیی دەرحەق کردن، پاشای فەڕەنسا حوکمی دوورخستنەوەی ئەو دووکەسەی دەرکرد، کاتێ خەڵکی بەتایبەتی دانیشتوانی پاریس بۆیان دەرکەوت بۆربۆن لە سەرۆک وەزیرانی لادراوە و کەوتووەتە بەر غەزەبەوە لە خۆشییا ژن و پیاویان لە جادەکانی پاریسدا سەمایان دەکرد.

بەر غەزەب کەوتنەکەی بۆربۆن ئەوەندە کاری لە خانم پەری کرد، ئەوەندە کاری لە بۆربۆن نەکردبوو، پەری گەڕایەوە بۆ نێو مولکەکانی خۆی کە لە ولایەتی نۆرماندی بوون، ئا لەوێدا لەبەر خەم لە تەمەنی بیست و نۆ ساڵیدا مرد، بەڕیوایەتێکی دیش گوایە خۆکوژی کردووە، یەکێ لە وێنە کێشانی فەڕەنسا وێنەی مردنەکەی کێشاوە، تاجێکی لە گەڵا بەڕوو خستووەتە سەر سەری، هەر کەسێ ئەو وێنەیە ببینێ وا خەیاڵ دەکات یەکێ لە ژنە خواناس و موقەدەسەکان ژیان جێدەهێڵێ و دەمرێ.

بەدوورخستنەوەی دۆک بۆربۆن و خانم بەری، ئەگەرچی فلوری ناونیشانی سەرۆک وەزیرانی نەبوو، بەڵام بەکردەوە سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا بوو، هەموو کارەکانی وڵات لە ڕێی ئەوەوە ئیدارە دەدرا، شای فەڕەنساش جگە لە ئیمزاکردنی کاغەزەکان چ کارێکی دیی نەبوو، هەموو کاتەکانی خۆی بۆ شکار یا لەگەڵ مەلیکەدا سەرف دەکرد.

یەکێ لە عەجایبەکانی ژیانی لویی پانزەهەم ئەمەیە، لەو ڕۆژەی ماری خواست تا ماوەی هەشت ساڵ جگە لەو ژنە، لەگەڵ هیچ ژنێکی دیدا موعاشەڕەتی نەکرد، ئەگەر ئەوەش بدەینە بەر سەرنجی ئەخلاقیەکانی فەڕەنسا لەو سەردەمەدا لە چ زەلکاوێکدا بووە، ژنان و پیاوان چ بایەخێکیان بەئەخلاق نەدەدا، بۆیە ئەم داوێن پاکییەی لویی پانزەهەم شتێکی عەجیب و غەریبە.

بەپێی سەلماندنی هەموو مێژوونووسەکان کە ژیانە تایبەتییەکەی لویی پانزەهەمیان نووسیوە، دەڵێن لەو ڕۆژەی لویی گەیشتە تەمەنی باڵقبوون تا ساڵی ١٧٣٣ یانی هەشت ساڵ پاش ژن هێنانەکەی لە غەیری ماری هاوسەری لەگەڵ چ ژنێکی دیدا موعاشەڕەتی نەکردووە، ئەمەش لە کاتێکدا هەمیشە لە سەر ڕێی پاشای گەنجدا

داویان دانایەوە، هەوڵیان دەدا بەرەو ئامێزی ژنانی دیی ببەن. ماری بێپەروا بە ژنە دەربارەکانی ئەو سەردەمەی دەگوت: خاوەن شکۆ، بەر لەوەی بچێت بۆ شکار نەوازشم دەکات، هەرکە لە شکاریش بگەڕێتەوە لە کاتی فەراغیندا دیسانەوە نەوازشم دەکات، لویی هەمیشە موحیبەتی خۆیم بۆ دەردەبڕێ.

لویی پانزەهەم لە ئەرکی ژن و مێردایەتیدا کارابوو، تەنانەت ماری دەیگوت: کار و ژیانی من بووە بەوەی هەمیشە لەگەڵ پاشا بم و سکم پڕ بێت.

لە ساڵی ١٧٢٥وە تا ساڵی ١٧٣٣، حەوت منداڵ زابوو، دووانی جمک بوون لەو دەمەدا بەلویی پانزەهەمی گوت: خاوەن شکۆ، ئیدی بەسە، بۆ ماوەیەک ئیزنم بدە مەیێ بۆ نێو نوێنەکەم!

لویی پانزەهەم گوتی: خانم دەتەوێ بڵێیت ئیدی تۆم خۆشناوێت؟

ماری گوتی: خاوەن شکۆ، لە ڕۆحی خۆم زیاتر ئێوەم خۆشدەوێ. بەڵام هەندێ مولاحەزەی منیش بکەن ببینن چۆن پیری شکستی پێداوم.

کاتێ ماری ئەم قسەیەی کرد تەمەنی بیست و هەشت ساڵ بوو، مێردەکەشی بیست و سێ ساڵ بوو، ئەگەرچی لویی پانزەهەم پێنج ساڵ لە ژنەکەی بچووکتر بوو گوتی: خانم ئێوە لەبەرچاوی مندا ئەو کەسەن کە هەبوون، منیش وەک یەکەم شەوی بووکێنی بەگەنجی و جوانی دەتانبینم.

ماری تازە منداڵی ببوو، لە ترسی سک پڕ بوون، تکای لە شا کرد، تا ماوەیەک ئیزنی بدات.

پاشا، تەسەوری دەکرد، هەستەکانی ژنەکەی بەرامبەر بەم وەک هەستەکانی خۆی وایە بەرامبەر بە ماری. شا لەم قسەی ژنەکەی بێ تاقەت بوو، هەر هەمان ڕۆژ ئەم قسەیە گەیشتە ژنە گەنج و جوانەکانی دەربار کە چەندین ساڵ بوو بۆ پاشای فەڕەنسا لە کەمیندا بوون. پێشبڕکێ کەوتە نێوان ئەو ژنانەوە کام یەک لەوانە دەتوانی زووتر لویی پانزەهەم کەمەنکێشی خۆی کات و دڵی داگیرکات. فلوری–ی مورەبی شا، گەیشتبووە پلەی کاردینال. هەروەها بەئیستقلالیەتەوە ئیدارەی وڵاتی دەبردە ڕێوە. پیاوێکی خاوەن تەجرەبە بوو، ئاگای لەوە بوو ئەگەر هەرکاتێ مەعشووقەکەی پاشای فەڕەنسا، لە ژێر چاودێری ئەو نەبێت. مومکینە دوژمنەکانی

ئەم لە لە نفوزی ئەو مەعشووقەیە لە لای لویی پانزەهەم سوود وەرگرن و لە دەربار دووریخەنەوە، ئەوە بوو بڕیاری دا خۆی ژنێ بۆ پاشا هەڵبژێرێ، بەو مەرجەی لویی پانزەهەم نەزانێ کە ئەو ژنە لە لایەن فلورییەوە هەڵبژێردراوە. ئەو ژنەی کە لە لایەن فلورییەوە درابووە بەر سەرنج ژنێکی بیست و دوو ساڵە بوو، ناوی (مائی) بوو، دۆک ریشیلیۆ دەربارەی جوانی (مائی) لەگەڵ پاشادا قسەی کرد، بڕیار وابوو، ئەو ژنە بەڕێنمایی ریشیلیۆ، بێتە قەسری سەڵتەنەتی و لە ماڵەکەی ریشیلیۆدا (ماڵەکەی لە قەسری سەڵتەنەتی دابوو) ژوانی شا بکات.

(مائی) ژنێکی جوانی چاو و برۆ ڕەش، گەلێ خوێن شیرین، لە ئەسڵزادەکان بوو، ریشیلیۆ لەگەڵ خۆیدا بردییە دەربار و لەوێشدا بۆ ماڵەکەی خۆی و پاشان ئاگاداری لویی پانزەهەمیان کرد، ئەو کەسەی کە دەیەوێ بیبینێ، هاتووە و لە ماڵەکەی مندا چاوەڕێی ئێوە دەکات، لویی پانزەهەم بەتەنیا بەرەو ماڵەکەی ریشیلیۆ کەوتە ڕێ، چووە ژوورێ.

ریشیلیۆ بۆ ئەوەی لویی پانزەهەم و مائی ئیسراحەتی خۆیان وەرگرن ماڵەکەی چۆڵ کردبوو، هەرکە لویی گەیشتە ماڵێ. ئەمیش ڕۆیشت، لە گەلەری ئاوێنەکەی قەسری ڤەرسای خۆی گەیاندە دەربارەکانی دی، پاش نیو سەعاتێ سەیری کرد، پاشای فەڕەنسا گەڕایەوە. ریشیلیۆ چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد شا بەو زوویییە بگەڕێتەوە. بەپەلە بەرەو ماڵەکەی خۆی چوو (مائی) لەوێدا بوو، لێی پرسی: بۆچی خاوەن شکۆ. بەزوویی گەڕایەوە؟

(مائی) گوتی: خاوەن شکۆ پاش ئەوەی منی بینی هەندێ قسانی کرد و ڕایکرد!

ریشیلیۆ گوتی: خۆ لە ئێوە بێزار نەبوو؟

(مائی) گوتی: نەء! بەپێچەوانەوە، وەک ئەوە وابوو، بەبینینی من گەلێ خۆشحاڵ بووبێ، بەڵام هەرکە ویستم بەپێی ڕاسپاردەکانی ئێوە، بەرەو لای خۆم ڕایکێشم، تا بنا گوێی سوور هەڵگەڕاو بەپەلە ڕۆیشت.

(مائی) ڕاستی دەکرد لویی پانزەهەم تا ئەو کاتە حەوت مناڵی هەبوو، هەشت ساڵیش بوو ژنی هێنابوو، ئەوەندە داوێن پاک بوو، نەیدەتوانی لەگەڵ ژنێکی بێگانەدا بەسەر ببات تەنانەت نەیدەتوانی قسانی لەگەڵ بکات، لەبەر شەرم لە ماڵەکەی

ڕیشیلیۆ ڕایکرد بەبێ دوودڵی، لویی پانزەهەم، لە سەردەمی گەنجییەتیدا لە ڕووی داوێن پاکی و تەقواوە خواناسترین پاشای فەڕەنسا بووە، ئەگەر هاوسەرەکەی مەلیکە ماری دەرگای ژووری نووستنی لە ڕوودا دانەخستبایێت، ئەو پیاوە داوێن پاکی و تەقوای خۆی دەپاراست. بەڵام لەبەر ئەوەی پیاوێکی بەتوانا و تەندروست بوو، هەستی دەکرد پێویستی بەموعاشەڕەتی ژنان هەیە، لە لایەن ژنەکەی خۆیەوە دەرگای ژووری نووستنی لێ بەستراوە و ڕێی نادرێ. ئیدی وردە وردە بەرەو ژنەکانی دی ڕۆیشت یا نێردرا!

ریشیلیۆ لە (مائی) پرسی: چ شتێ وای کرد پاشا ڕابکات؟

(مائی) گوتی: ئێوە بەمنتان گوتبوو، لویی پانزەهەم گەنجێکی داوێن پاک و شەرمنۆکە ئەگەر بمەوێ کەمەنکێشی کەم، دەبێ لە پێشدا هانی بدەم منیش بەپێی ڕینماییەکانی ئێوە ڕەفتارم کرد و دەستم بەقسان کرد، هەندێ پێشکەوتم، هاتە سەر ئەوەی هانی بدەم لە پڕ ڕەنگی پاشا سوور هەڵگەڕا هەڵساو بەپەلە لە ژوورەکە چووە دەرێ. چاوەڕێم دەکرد بگەڕێتەوە، تەسەوڕی ئەوەم دەکرد بۆ کارێ چووەتە دەرێ و دەگەڕێتەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی نەگەڕایەوە، هاتمە لای ئێوە تا لە ڕووداوەکە ئاگادارتان کەمەوە.

ئەو ڕووداوە گەیشتە فلوری، کە ئومێدەوار بوو (مائی) سەرنجی شا ڕاکێشێ. هەر بۆیە ئەم ڕووداوە گەلێ کاری تێکرد، داوای چارەی لە یەکێ لە نۆکەرەکانی شا کرد کە ناوی (باشیلێ) بوو.

(باشیلێ)، لە پێشخزمەتە نزیکەکانی شا بوو، بەڵام بڕیاری دابوو، خزمەتێکی فلوری بکات، گوتی: ئەم جارەیان موافەقەت بکەن، (مائی) و شا لە ماڵەکەی مندا یەکدی ببینن، فلوری موافەقەتی کرد، لە ڕۆژی دیاریکراودا (مائی) چوو بۆ ماڵەکەی (باشیلێ) شایان ئاگادار کردەوە کە ئەو ژنە گەنجە لە وێدایە.

لویی پانزەهەم بۆ دیدەنی ئەو ژنە، چووە ماڵەکەی (باشیلێ) جاری پێشوو مژولی قسان بوو، بەڵام قسەکانی ئەو ژنە گەنجە لەگەڵ لویی پانزەهەمدا درێژەی کێشا مائی سەیری کرد لویی پانزەهەم لەبەر شەرم هیچ شتێک ناکات، بڕیاری دەسپێشخەری دا، داوای لە نۆکەرەکەی خۆی کرد، خواردنەوە و خۆراک بهێننە سەر

مێز، خۆی دەستی بە خزمەتکردنی پاشا کرد. بەهەرحاڵ ئەو ڕۆژە لویی پانزەهەم بۆ یەکەم جار، بەڵام بەئیجباری لە دەرێی قەسر و ماڵەکەی و غەیری هاوسەرەکەی خۆیدا، کات بگوزەرێنێ، یەکەم ژنێ بێگانەش چووە نێو ژیانی لویی، (مائی) بوو.

پاش ئەوە (مائی) بەڕۆژ یا بەشەوەکان بەڕانمایی باشیلێ، دەچووە لای لویی پانزەهەم هەرکە دەچووە قەسری سەڵتەنەتی و دەهاتە دەرێ ماسکی لە ڕوو دەناو تلەیسانیشی[١] دەخستە سەر.

ئەو دەمە ژنێکی دەمامک پۆش بهاتایەتە قەسری سەڵتەنەتی و چووبایەتە دەرێ، بە تایبەتی ئەگەر لەگەڵ یەکێ لە دەربارەکاندا با، نەدەبووە مایەی پرس و خواس، (مائی) هەموو کاتێ کە دەهاتە قەسری سەڵتەنەتی بەڕێنمایی باشیلێ دەچووە، ژوورەکەی شا، دەربارییەکان تێگەیشتبوون کە بۆ دیدەنی شا دەچێت بەڵام چ کەسێ نەیدەناسییەوە، دەربارەکان ناوی (خانمی نەناس)یان لە (مائی) نابوو.

لویی پانزەهەم چۆن وەفاداربوو بەرامبەر بەژنەکەی خۆی، پاش ئەوەی (مائی) بووە دۆستی بەرامبەر بەمیش هەر وەفاداربوو. لە ماوەی دۆستایەتی لەگەڵ (مائی)دا لەگەڵ ژنێکی دیی بێگانە پەیوەندی دروست نەکرد.

(ژرانسون) ڕەئیسی پۆلیسی فەڕەنسا، لە یاداشتەکانی خۆیدا نووسیویەتی:

«براکەی (مائی) گەنجێکی نەدار بوو، بەپیادە هاتوچۆی دەکرد و سواری گالیسکە نەدەبوو، لەو کاتەی کە خوشکەکەی بووە دۆستی پاشای فەڕەنسا، گالیسکەیەکی کڕی، گالیسکەچی و پێشخزمەتەکەی کە سواری گالیسکە دەبوون پۆشاکی ڕەسمییان دەپۆشی»

لە ساڵی ١٧٢٦دا شەوێک خانم (مائی) دەچووە لای لویی پانزەهەم کاتێ کە لە گەلەرییەکەوە تێپەڕی (هەندێ ژن و پیاو لەو گەلەرییەدا قسانیان دەکرد) دەمامکەکەی ڕوخساری (مائی) کەوت، کەسانێ کە لەوێدا بوون ناسییانەوە، ڕۆژی پاشتر هەموویان دەیانزانی ئەو ژنە کێیە دەچێتە دیدەنی لویی پانزەهەم ئەم هەواڵە گەیشتە ماریی مەلیکەی فەڕەنسا گەلێ دڵگیر بوو دەستی بەگریان کرد.

شەوی پاشتر لویی پانزەهەم چووە سۆراغی ژنەکەی تا ئاشتی کاتەوە، بەڵام بەو

(١) طلیسان: شەبقەیەکی گەورەیە بەشنلەوە دەبەسترێ و لە سەر سەر دادەندرێ.

شێوەیەی کە باشیلێ لە یاداشتەکانی خۆیدا نووسیویەتی، مەلیکە ڕازی نەبوو لەگەڵیا ئاشت بێتەوە و پێی گوت: ئەو ژنەی تۆ لەگەڵیا دەنوویت کورتیزانە[١] ئەم جۆرە ژنانە گیرۆدەی نەخۆشی پیسن، مومکینە تۆشیان نەخۆش خستبێ.

هەرکە ڕۆژ هەڵات لویی پانزەهەم لە کاتی دەرچوونی لە ژوورەکەی مەلیکە، پێیگوت: خانم دوێنێ شەو هاتمە لای ئێوە تێتانبگەیەنم، ئەگەر دەرگاکەتان لە ڕووی مندا نەبەستبا، ئەم کارە ڕووی نەدەدا، بەڵام ئێوە، دوێنێ شەویش بەرامبەرم بێ میهریتان نواند، ئەمەش دوا شەوێکە لەگەڵ تۆدا گوزەراندوومە، ئیدی نایێمە ژوورەکەتانەوە.

پاش چەند شەوێ لویی پانزەهەم لە قسەکانی خۆی پەشیمان بووەوە، چووە دیداری مەلیکە، ئەمجارەیان ماری بە موحیبەتەوە پێشوازی کرد و پاش نۆ مانگ مناڵێکی دیی بوو.

لویی پانزەهەم عادەتی وابوو بە گاڵتەوە ناوی کچەکانی خۆی وا دەنا، (یەکەمین خانم) (دووەمین خانم) (سێیەمین خانم) هتد. کە مناڵی هەشتەمی لە دایک بوو پێیانگوت، ئەم مناڵەشیان کچە، یەکێ لە دەربارەکان گوتی: خاوەن شکۆ ئەم نەوزادە بەناوی (خانمی شەشەمەوە) ناو بنێین یا نەء؟[٢]

لویی پانزەهەم گوتی: نەء. قوربان، من ناوی ئەو کچە دەنێم (دواهەمین کچ) لەگەڵ ئەمەشدا، لە ساڵەکانی دواییدا، مەلیکەی فەڕەنسا دوو کچی دیی بوو، ئەو نەوزادە نەبووە دواهەمین کچ.

پیاوانی عەفیف و داوێن پاک– وەک گوتمان– کە ناچار دەکرێن دۆستێ پەیداکەن، بەرامبەر بەو دۆستەش وەفادار دەبێ، لویی پانزەهەم، پاش ژنەکەی خۆی چاوانی لەسەر ڕوخساری خانم (مائی) کرانەوە، ڕەنگە ئەوەی تەسەوڕ کردبێ کە ژنێ لەو جوانتر و میهرەبانتر دەست نەکەوێت، بەجۆرێ خۆشەویستی بۆ ئەو ژنە دەردەبڕی فلوری ئیرەیی پەیدا کرد، چووە لای شا و گوتی: خاوەن شکۆ، ژنێ کە هاوسەری ئێوە نییەو نابێتە مەلیکەی فەڕەنسا شایستەی ئەوە نییە ئێوە ئەوەندە خۆشەویستی

(١) کورتیزان: لەشفرۆش. قەحپە.

(٢) دوو لە مناڵانی لویی پانزەهەم کوڕ بوون بەڵام مردبوون.

بۆ دەربڕن، جگە لە کاتەکانی شکار هەموو کاتەکانی خۆتان لەگەڵ ئەودا دەگوزەرێنن.

لویی پانزەهەم گوتی: جەنابی کاردینال فلوری حەز دەکەی لە نێوانماندا پەیمانێ ببەستین؟

فلوری گوتی: ئێوەی گەورەی منن. منیش خزمەتکاری ئێوەم، لە نێوان خزمەتکار و گەورەکەی خۆیدا پەیمان نابەسترێ.

شا گوتی: لەگەڵ ئەمەشدا حەز دەکەم لە نێوانماندا پەیمانێک هەبێ.

فلوری گوتی: مادامێ مەیلی شاهانە ئەمەیە، ناچارم ئیتاعەت بکەم.

شا گوتی: پەیمانەکەی نێوانمان ئەمەیە، نەمن تێکەڵی ئیشەکانی تۆ دەبم، نەتۆش تێکەڵی ئیشەکانی من! یانی من کاروباری مەملەکەتت پێ دەسپێرم، هەر چۆنێکت دەوێ ئیدارەی بدە، هەرگیز ئەوەت لێ نەپرسم بۆچ ئەو کارەت کردووە یا نەتکردووە، ئێوەش تێکەڵی کارەکانی دڵی من مەبن، لێم نەپرسی، بۆچی فلانە کەست خۆشدەوێ و هەموو کاتەکانت لەگەڵیا بەسەر دەبەی!

فلوری سەری دانەواندەوە و گوتی: ئیتاعەتی ئەمری شاهانە دەکرێ.

کە لە ژوورەکە چووە دەرێ، لەبەر دڵخۆشی دڵی زیاد لێی دەدا، چونکە لویی پانزەهەم بەو پەیمانە دوو قۆڵییە، وڵاتی فەڕەنسای خستە بەر دەستی فلوری، پاش ئەوە فلوری دەیتوانی، بەبێ ترس و لێپرسینەوە، هەرچییەکی دەوێ بیکات، بەڕاستی هەر واشی کرد، بێ ئەوەی کەسێکیش داوای ڕوونکردنەوەی لێ بکات.

(سان سیمون)ی مێژوونووس، سەردەمی گەنجیەتی لویی پانزەهەمی بینیبوو نووسیویەتی:

«لەوە پاش فلوری بەدەسەڵاتی موتڵەقەوە کاروباری گرتە دەست تەنانەت لویی چواردەهەم و ئیسکەندەریش بەم دەسەڵاتەوە حوکمڕانییان نەکردووە، لە سەرەتا تا کۆتایی ساڵ، پاشا تەنانەت بۆ یەک جاریش داوای ڕوونکردنەوەی لە فلوری نەکردووە، هیچ کەس، نەیدەتوانی شکات لە زوڵمی فلوری بکات، چونکە مەرجەعێ نەبوو، تا لەوێدا شکاتەکەی لێ بکات».

خۆشگوزەرانی لویی پانزەهەم تا ئەو سەردەمە ئەوەبوو، بچێت بۆ شکار و قومار بکات یا لە تەنیشتی پەنجەرەکەدا بووەستێ ئەو پەلەوەرانە بژمێرێ کە لە بەرامبەریدا دەفڕین.

لویی پانزەهەم ئەهلی موتالەعەی کتێب نەبوو، بەپێچەوانەی لویی چواردەهەمی باپیری، لە ززەتی لە مۆسیقا و شانۆ وەرنەدەگرت، ئەگەر ناچاربا لە کۆنسێرتێکدا ئامادە با، سەیری هونەرمەندەکانی دەکرد و باوێشکی دەدا، بەئاشکرا بێزاری خۆی دەردەبڕی، بەڵام موعاشەڕەتەکەی لەگەڵ مائی دا ببووە هەموو خۆشگوزەرانییەکی تا ساڵی ١٧٣٧، لویی پانزەهەم لەگەڵ مائی دا ژیانی بەسەر برد.

لەو دەمەدا، ئەو ژنە هەستی کرد لویی پانزەهەم لێی تێر بووە، ئەوەی وای کرد پاشا لە (مائی) ماندوو بێت، ئەوە بوو (باشیلێ)ی پیشخزمەتە تایبەتی و مەحرەمەکەی لویی پانزەهەم دۆستی تازەی بۆ پاشا پەیدا کردبوو، لویی پانزەهەم تا ئەو دەمە یەکە ناس بوو، بەدۆستێک ئیکتفای دەکرد، بەڵام باشیلێ ئاشنای کردە سەر لەززەتی نوێ، ئیدی هەستی دەکرد، ناتوانێ وەک پێشتر ژیان بگوزەرێنێ.

لە مائی تێر ببوو، ئەو ژنە هەستی بەم مەوزووعە کردبوو، وای بڕیار دا، بەر لەوەی ڕەقیبێ جێیەکەی ئەم بگرێتەوە، خۆی ژنێ بۆ ئاشنایەتی لویی پانزەهەم پەیداکات. تا ئەو ژنە قەرزاری ئەم بێت. لە کۆتایی ساڵی ١٧٣٨ بڕیاردرا، (دوشس دولوڕاگێ) خوشکی خۆی بکاتە ئاشنای پاشا.

(دوشس دولوڕاگێ) چاو و برۆی ڕەش بوو، ئەوەی بووە مایەی ئەوەی لویی پانزەهەم بەزوویی مەیلی بۆ بچێت، ڕێکی ئەندامەکانی لەشی ئەو ژنە بوو، موتابقی ئایدیاڵی جوانپەرستان بوو، ئەو کەسانەی ئیدعایان دەکرد، کە جوانی دەناسن دەیانگوت خانم (دولوڕاگێ) جوانترین ئەندامی هەیە.

خانم (دولوڕاگێ) هەرکە زانیی بووەتە جێی سەرنجی لویی پانزەهەم بێ سێ و دوو دۆستایەتییەکەی قبوڵ کرد.

یەکێ لە تایبەتمەندییەکانی (دولوڕاگێ) ئەوە بوو کە هەندێ جار، بەپێچەوانەی خانمەکانی ئەو سەردەمە بەبێ بارۆکە دەچووە دەرێ، ئەم کارە لەو سەردەمەدا، بە شتێکی سەیر دەژمێردرا، تەقریبەن وەکو ئەمە وابوو کە لەو سەردەمەدا ژنێ

بەپۆشاکی ماڵەوە بچێتە دەرێ، تەنانەت لویی پانزەهەم کە حەزی لە (دولوراگێ) دەکرد، کە ئەم ژنەی بەبێ بارۆکە دەبینی سەرسام دەبوو.

ئەگەرچی ئەو ژنە هەندێ جوان و ئەندامەکانی ڕێک بوون، ئەڵبەتە موتابیقی سەلیقەی خەڵکی ئەو ڕۆژگارە. بەڵام ژنێکی گەوج و نازیرەک بوو، نەیدەتوانی قسە دڵگیرەکانی لویی پانزەهەم کە بەزاهیر پەسەندی کردبوو، شا بۆ خۆی ڕاگرێ، شا لێی بێزار بوو، لە دەربازدا، کارێکی پێ سپارد لە بری ئەمە حەزی بە (ماری ئان-ی) خوشکە بچووکەکەی بوو.

ناتوانرێ بگوترێ (ماری ئان) دوا خوشکی (مائی) دوا ژنێ بوو، لەگەڵ لویی پانزەهەمدا ببێتە ئاشنا، چونکە کاتێ، (ماری ئان)ی بچووکترین خوشکی (مائی) هاتە دەرباری پاشای فەڕەنساوە (مائی) لە دەربار ڕەتێندرابوو، سونگەی دەرکردنی مائی لە دەرباردا ئەوەبوو کە بینی خوشکەکەی بووەتە جێی سەرنجی شا، خۆی هەند بەدەسەڵات و بەنفوز بینی بڕیاری دا لە کودەتایەکی سیاسیدا بەشداری بکات ، کاتێ لویی پانزەهەم زانیی کە (مائی) لەو کودەتایە بەشداری کردووە، لە دەربار دەری کرد، ئیدی ڕێی نەدایێ بێتە ئەوێ.

خانم (مائی) پاش ئەوەی لە دەربار دەرکرا، هەموو کاتەکانی خۆی سەرفی ئیتاعەت دەکرد، لە وەرزی زستاندا بەپێی پەتی لە شەقامەکان و کۆڵانەکانی پاریسدا دەسووڕایەوە، تا ئازاری ڕیازە بچێژێ و خواوەندیش لە گوناهەکانی خۆش بێت، هەموو جۆرە سووکایەتی و جنێوێکی تەحەمووڵ دەکرد، بۆ نمونە: ڕۆژێکی یەکشەممە، بۆ عیبادەت چووە کلێسا یەکێ لە موحامییە ناسراوەکان، کە پێشتر گەلێ تەمەلوقی بۆ خانم (مائی) دەکرد، هەر کە مائی بینی خەڵکی ڕێی بۆ دەکەنەوە، لە نێوانیانەوە تێپەڕێ و بگاتە ڕیزی یەکەم موحامییەکە ناوی (هۆگێ) بوو، بەدەنگی بەرز بەجۆرێ کە هەموو بژنەون گوتی: ژنێکی قەحپە، ئەوەندە قیمەتی نییە کە ئێوە ئاوها ڕێزی لێ دەگرن!

خانم مائی ئەم قسەیەی بیست بەنەرمییەوە گوتی: جەناب لەبەر ئەوەی ئێوە ئەو ژنە قەحپەیە دەناسن تکات لێ دەکەم دوعای بۆ بکە خوا لە گوناهەکانی خۆش بێت.

بەجۆرێ ئەم قسەیەی هێنایە سەر زمان کە (هۆگێ) لەبەر شەرمەزاری سەری

داخست. ئەم ژنە لە ساڵی ١٧٥١دا، لە تەمەنی چل و یەک ساڵیدا مرد، کاتێ ویستیان جەستەی لە زەوی بەرز کەنەوە سەیریان کرد، پشتوێنێکی ئاسنین کە پەیکانی تیژی پێوەیە، وا توند لە کەمەری خۆی بەستوویەتی، تا خۆی لە ئەشکەنجەی بەردەوامدا ببینێ و خوداش چاوپۆشی لە گوناهەکانی بکات.

ئاشنایەتی لویی پانزەهەم لەگەڵ (ماری ئان) کە پاشان بەناوی خانم (شاتۆرۆ) ناسرا، ڕۆژێ دۆک دۆ ریشیلیۆ چووە لای لویی پانزەهەم و پێی گوت: بێوەژنێ مێردەکەی مردووە، یەکێکە لە جوانترین و دڵسۆزترین ژنانی قەڵەمڕەوی سەڵتەنەت، ئەم ژنە وەکو گەنجینەیەک وایە ئەژدیهایەک بیپارێزێ، ئەم ئەژدیهایەش خەسووەکەیەتی.

لویی پانزەهەم گوتی: تۆ وتت مێردەکەی مردووە ئیدی خەسووی بەچ حەقێکەوە دەسوەردەداتە ژیانەکەی؟

ریشیلیۆ گوتی: خاوەن شکۆ، خەسووەکەی گەورەیە و پۆپ سپی، لەبەر ئەوە تەداخولی ژیانەکەی دەکات، دەڵێ دەبێ سەرپەرشتی تۆ بکەم، تا لە ڕاستەڕێ لانەدەی.

لویی پانزەهەم گوتی: ئەم ژنە ناوی چییە؟

ریشیلیۆ گوتی: لە کچییەتیدا ناوی ماری ئان بوو، پاش ئەوەی شووی کرد ناوی بووە بەخانم (تورنیل) ئێستاش کە مێردەکەی مردووە هەر بەناوی خانم (تورنیل)ەوە بانگ دەکرێ.

لویی پانزەهەم، بە سەرسامییەوە گوتی: ئەمە خوشکە چکۆڵەکەی (مائی)یە.

ریشیلیۆ گوتی: بەڵێ خاوەن شکۆ خۆیەتی.

لویی پانزەهەم وەسفی جوانی ئەو ژنەی بیستبوو، گەلێ حەزی دەکرد لەگەڵ ماری ئاندا ببێتە ئاشنا، بەڵام کاتێ زانیی ئەو ژنە مێردی هەیە، تەنانەت لە دیدەنی ئاسایی خۆی دوور دەگرت، هێشتا شوێنەواری شەرم و چاک بیرکردنەوە لە لای لویی پانزەهەم لەنێو نەچووبوو، لە ڕسوایی و هەراو هۆریا دەترسا، نەیدەویست کارێ بێتە پێشێ ببێتە مایەی گومان و ناڕەحەتی ئەو بنەماڵەیە. بەتایبەتی دەرباریەکانی دەناسی، دەیزانی چاوڕێی چکۆڵەترین بیانوون تا داستانیان بۆ

دروستکەن، تا هاوسەرەکەی ماری ئان مرد، ریشیلیۆ کاتەکەی بەهەل زانی تا سەرنجی لویی پانزەهەم بۆ ئەو ژنە ڕابکێشێ.

(دۆک دو ریشیلیۆ) ویستی پێشنیازی ئەوەی بۆ بکات بەپۆشاکی ژنانەوە بچێت بۆ ماڵەکەی (ماری ئان) بەڵام ترسا نەوەک کیبریا و غیرەتی نەفسی پاشا بریندار بێت، ریشیلیۆ چاوپۆشی لەم نەخشەیە کرد، نەخشەیەکی دیی دانا، لە ڕێی پیاوەکانی خۆیەوە، ماڵەکەی (ماری ئان)ی خستە ژێر چاودێری ریشیلیۆ، ئیعجوبەکانی زەمانی خۆی بوو کەچی هەموو هۆش و زیرەکی خۆی بۆ موئامەرە و دامرکانەوەی هەوەسی نەفسانی بەکار دەهێنا، پیاوەکەی خۆی ڕاسپارد بەهۆی دووربینێکی یەک چاوەوە کە ئەو دەمە لە مەیدانی جەنگ و لە دەریادا بەکاردەهێنرا، خانووەکەی (ماری ئان) بخاتە ژێر چاودێرییەوە، بۆ ئەم مەبەستەش ئەپەرتمانێکی بەرامبەر بەو ماڵە بەکرێ گرت.

لەو سەردەمەدا لە پاریس بەپێچەوانەی ئەمڕۆ کاسبکاری دەستگێڕ زۆر بوون هەر لە بەیانییەوە تا ئێوارێ، پێداویستی ماڵەکانیان، هەر لە دانەوێڵە و دار و خەڵووز و پارچە قوماش و کەوش تا موتوموورییان پێبوو بەکۆڵانەکاندا دەگەڕان، بەدەنگی بەرز بانگەشەیان بۆ کەرەسەکانی خۆیان دەکرد.

ریشیلیۆ تەنیا بەو چاودێرە ئیکتفای نەکرد، بەڵکو بەپۆشاکی فرۆشیاری دەستگێڕێکەوە هەموو ڕۆژێ دەچووە ماڵەکەی (ماری ئان) تا ژنە خزمەتکاری ماڵەکەی فریو دا و کردییە هاودەستی خۆی.

ڕۆژێ بەهۆی خزمەتکاری ماڵەکەوە زانیی (ماری ئان) نەخۆشەو چوونە دووی پزیشکی گەڕەک بەڵام ئەو پزیشکە سەفەری کردبوو، تا دوو هەفتەی دیی نەدەگەڕایەوە، ریشیلیۆ وەعدی دا بۆ نەخۆشەکە پزیشکێ بهێنێ دەسبەجێ چووە لای لویی و پێی گوت: فرسەتێک هاتووەتە پێش بۆ ئەوەی بچێتە ماڵەکەی (ماری ئان).

لویی پانزەهەم گوتی: چۆن دەتوانم بچمە ماڵەکەی؟

ریشیلیۆ گوتی: خزمەتکاری ماڵەکەی (ماری ئان) ئاشنای منە، قەولم پێداوە، پزیشکێ بۆ خانمە نەخۆشەکەی ببەم. هەرکاتێ خاوەن شکۆ پۆشاکی پزیشکێ کە

من لە ماڵەکەی خۆمدا ئامادەم کردووە بپۆشێ، ئەوا من دەتوانم بتانبەمە ماڵەکەی (ماری ئان) چونکە وەعدم بەخزمەتکارەکەی داوە پزیشکێکی بۆ ببەم، ئیدی ئەو بەبینینی ئێوە سەرسام نابێ.

لویی پانزەهەم ئەم نەخشەیەی پەسەند کرد، بەپۆشاکی پزیشک لەگەڵ ریشیلیۆ کەوتە ڕێ، بۆ ئیحتیات، لە ژێر پۆشاکەکەدا دەمانچە و خەنجەری هەڵگرتبوو، چوونە ماڵەکەی (ماری ئان) ئەو ژنەی بینی، ئەگەرچی نەخۆشیش بوو شیفتەی جوانییەکەی بوو.

خەسووەکە، لەسەر نەخۆشەکە وەستابوو، چاوەڕێی ئەوەی دەکرد پاش فەحس عیلاجی بۆ بنووسرێت. بەڵام لویی پانزەهەم لەو شەریفتر بوو، بەبێ ئاگایی لە زانستی پزیشکی لە خۆیەوە عیلاجی بۆ بنووسێت، تەنیا گوتی: خانم وەزعی بووکەکەتان تەقریبەن باشە، تەسەوڕی ئەوە دەکەم پێویستی بەموقەویات هەبێ لەگەڵ ئەمەشدا پزیشکێک هەیە مامۆستای منە، شارەزایی لە من گەلێ زیاترە ئیستا ئەو دەنێرمە ئێرە، تا عیلاج بۆ ئەم خانمە بنووسێت.

پاشان لویی پانزەهەم لەگەڵ ریشیلیۆ لەو ماڵە هاتنە دەرێ پزیشکێکی دەرباریان بۆ فەحس و موعالەجە کردنی (ماری ئان) نارد، پاش چەند ڕۆژ پزیشکەکەی دەربار بەلویی پانزەهەمی گوت: (ماری ئان) چاک بووەتەوە، لویی پانزەهەم لەگەڵ ریشیلیۆ گوایە لە لایەن مامۆستاکەی خۆیانەوە نێردراون چوونە ماڵەکەی (ماری ئان) بەهەر بیانوویەکەوە بوو، خەسوویان لە ژوورەکە ناردە دەرێ، نامەیەکیان خستە نێو دەستی ماری ئان پێیان گوت: لە غەیری خۆت نابێ هیچ کەسێ ئەم نامەیە بخوێنێتەوە، ئەوەش بزانە ئەو نامەیەی کە گەیشتووەتە تۆ، لە لایەن پاشای فەڕەنساوەیە، ئەو پزیشکەش ئێوەی موعالەجە کرد پزیشکی دەربار بوو.

ئەو ژنە گەنجە هۆشیار بوو، بەوردی سەیری لویی پانزەهەمی کرد ناسییەوە، پاش وەرگرتنی نامەکە دەستی ماچ کرد و بەئاسپایی گوتی: خاوەن شکۆ، دڵنیابە چ کەسێ ئەم نامەیە نابینێ، من کەنیز و ئەڵقە لە گوێی ئێوەم.

پاش ئەوە لەبەر ئەوەی خەسووەکەی گەڕابووەوە بۆ ژوورەکە، لویی پانزەهەم نەیتوانی لەوە زیاتر قسان بکات، عیلاجەکە چۆنیەتی خۆراک و ئیسراحەتی ئەو ژنە

گەنجەی پێگوتن، پاشان لەگەڵ ڕیشیلیۆ هاتنە دەرێ بەم تەرتیبە پاشای فەڕەنسا لەگەڵ ژنێ کە لە ئایندەدا بەناوی (دوشس دوشاتۆرۆ) ناسرا ئاشنایەتی پەیدا کرد.

لەم نامەیەدا، لویی پانزەهەم بۆ ئەو ژنە گەنجەی نووسیبوو، هەر کاتێ بتوانیت لە ماڵ بێیتە دەرێ، پەنجەرەی ژوورەکەت بکەرەوە، سێ جار بە دەسەسرێکی سپی ئیشارەت بۆ پەنجەرەی ئەپەرتمانی بەرامبەرت بکە، هەمان ڕۆژ شێوەی گواستنەوەت بۆ دەربار فەراهەم دەکرێ.

سێ ڕۆژ پاشتر (ماری ئان) بەتەواوی چاک بووەوە پەنجەرەی ژوورەکەی خۆی کردەوە، سێ جار دەسماڵەکەی تەکاندا، کاغەزێک بەسترابووەوە بە بەردێک هەڵدرایە نێو ژوورەکەی.

ژنێک حوکمی فەرەنسا دەکات!

ڕۆژی حەڤدەهەمی ژانویی ١٧٤٤ پەرلەمانی فەرەنسا، تەئیدی فەرمانەکەی پاشای کرد، کە دەربارەی ئەوە بوو لەقەبی «دوشس دوشاتۆرۆ» درا بە «ماری ئان» لە مەتنی فەرمانەکەدا نووسرابوو، بەهۆی خزمەتەکانی ئەم خانمە بۆ مەلیکەی فەرەنسا، شایستەی ئەم لەقەبەیە. بەڵام چ کەسێ، ئەم مەوزووعە فریوینەدا هەموو دەیانزانی لەقەبی دوشس دوشاتۆڕۆ بۆ ئەوە دراوە بە «ماری ئان» کە مەعشووقەی لویی پانزەهەمە، بەپێی فەرمانی شا، ئەو موڵکەی ناوی «شاتۆرۆ» بوو لەگەڵ مولحەقاتەکەی کە جەنگەڵ و گۆلاوی گەورە بوو «دەتوانرا ڕاوەماسی تیا بکرێ» وەک تیول درا بە خانم شاتۆرۆ...

پاش ماوەیێک لە بەخشینی ئەو موڵکە بۆ خانم «ماری ئان» جەنگی نێوان، فەرەنسا و نەمسا دەستی پێکرد. لویی پانزەهەم نەیدەویست قەسری ڤەرسای جێبێڵێ، حەزی دەکرد لەوێ بمێنێتەوە، کاتەکانی خۆی بەشکار و سەر گەرمییەکانی دی بەسەر ببات. بەڵام خانم شاتۆرۆ نامەیێکی بۆ شا نووسی و پێیگوت، لەبەر ئەوەی پاشای فەرەنسای گەلێ خۆش دەوێ، دەیەوێ هەمیشە لە سەربەرزی و عەزەمەتدا بێت، شکۆمەندی سەڵتەنەت دەخوازێ، شا دەسبەرداری خۆشگوزەرانییەکانی قەسری ڤەرسای بێت، بەرەو مەیدانی جەنگ بکەوێتە ڕێ.

لویی پانزەهەم لە مانگی ئەپرێلی ساڵی ١٧٤٤دا بەرەو مەیدانی جەنگ کەوتە ڕێ و خانم شاتۆرۆری لەگەڵ خۆیدا برد، چونکە نەیدەتوانی لە دووری ئەودا ژیان بگوزەرێنێ. هەروەها دوریشیلیۆ-یش لەو سەفەرەدا لەگەڵیا بوو، دەگەیشتنە هەر شوێنێک دوریشیلیۆ هەوڵی دەدا دوو خانووی بەرانبەر بەیەک پەیدا کات، یەکێکیان بۆ خانم شاتۆرۆ و ئەوی دییان بۆ لویسی پانزەهەم بێت. تا ئەو دووانە بیانەوێ بەبێ کێشە یەکتر ببینن...

بەڵام لە شاری «متز» لویی پانزەهەم بۆ ماوەیێکی دوور و دریژ لەوێدا مایەوە، «دۆک دوریشیلیۆ» نەیتوانی، بۆ «شا» و خانم «شاتۆرۆ» دوو خانووی بەرابەر بەیەک

پەیدا بکات، تەنها توانی دوو خانووی جیا فەراهەم بکات، نێوانی ئەو دوو خانووەیش زیاتر لە سەد مەتر بوو، هەرکاتێ لویی پانزەهەم ویستبای بچیتە ئەو ماڵە، خەڵکی لەسەر ڕێگەکەیدا دەوەستان و هاواریان دەکرد (بژی شا، بژی فەرەنسا!) لەبەر ئەوەی لە شارە چکۆڵەکاندا هیچ شتێ پەنهانی نامێنێ، هەرکاتێ پاشا لە ماڵ دەچووە دەرێ، هەموو دەیانزانی دەچێت بۆ ماڵی مەعشووقەکەی خۆی خانم شاتۆرۆ.

لویی پانزەهەم لەم ڕووەوە دوچاری ئەزیەت بوو، بۆ چارەسەریش پەنای بردە بەر «دۆک دوریشیلیۆ» داوای لێ کرد ئەم کێشەیەی بۆ چارەسەر بکات، ریشیلیۆ نابیغەیێک بوو :رێ کوێرەی دەکردەوە، ئەم جارەیان بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە دەسەوەسان بوو، پەنای بردە بەر «رافنێ»ی سکرتێرەکەی خۆی. ئەم «رافنێ»یە لەو کەسانەیە، ناوی لە مێژووی فەرەنسادا جێهێشتووە، هیچ کارێکی بۆ سوودی مەملەکەت و میللەت نەکردووە، بەڵام پیاوێکی ساختەچی و پاشقولگر بووە، ناوەکەی بەهەمان ئەم سیفەتانەوە لە مێژوودا ماوەتەوە..

«رافنێ» بە «ریشیلیۆ»ی گوت: تا سبەینێ، ڕێگەچارەیەک بۆ ئەم کێشەیە پەیدا دەکەم» لە ماڵێ چووە دەرێ بەجوانی سەرنجی ئەو شەقامەی دا کە ماڵەکەی لویی پانزەهەمی لێیە» بەرانبەر بەماڵەکەی لویی، کلێسایێکی لێ بوو کەشیشی کلێساکە لە ماڵێکی چکۆڵەی تەنیشتیا ژیانی دەگوزەراند.

«رافنێ» ئەو کەشیشەی بینی، تکای لێ کرد تا ئەو کاتەی پاشا لە «متز» دەمێنێتەوە خانووەکەی بدات بەخانم «شاتۆرۆ» و خۆیشی لە کلێسادا بنوێ، لەبەر ئەوەی هاوین هات، کەشیشی کلێساکە دەیتوانی لە هەموو شوێنێکدا بنوێت، یانی وەک زستان نەبوو، پێویستی بەژووری گەرم بێت. کەشیشەکە ئەم پێشنیازەی «رافنێ-ی» قبوڵ کرد، خانم شاتۆرۆ، شوێنەکەی گواستەوە بۆ ماڵەکەی کەشیش، ئیدی بەرانبەر بەماڵەکەی پاشا نیشتەجێ بوو، ئەوجا «رافنێ» پێشنیازی بۆ ریشیلیۆ کرد، بۆ ئەوەی پاشا ئاسوودەتربێ، باشتر وایە لە نێوان خانووەکەی شا و خانووەکەی شاتۆرۆ، کە لە هەردوو تەرەفی شەقامەکە و بەرانبەر بەیەکن، دەهلیزێک لە دار دروستکات، ئەو دەهلیزە لەسەر شەقامەکە هەردوو ماڵەکە بەیەکەوە ببەستێ

ڕێ لە هات و چووی خەڵک و گالیسکەکانیش ناگرێ و لویی پانزەهەم بەبێ ئەزیەت دەتوانی بچێتە ئەو ماڵە.

ریشیلیۆ دەیزانی، لویی پانزەهەم. بۆ ئەوەی بتوانێ بەئاسانی مەعشوقەکەی خۆی ببینی ئامادەیە ئەو پرۆژەیە هەرچەنێ پارەی بوێ بۆی سەرف کات، هەمان ڕۆژ داوای سەد نەجار و بەنای کرد، داوای لێ کردن ئەو دەهلیزە دارە هەواییيە بەپەلە تەواو بکەن، پاش پێنج ڕۆژ لویی پانزەهەم دەیتوانی لەو ڕێیەوە بچێت بۆ ماڵەکەی خانم «شاتۆرۆ» هەروەها ئەو ژنەیش دەیتوانی بەو ڕێیەدا خۆی بگەیێنێتە ماڵەکەی پاشا.

پاشا، لە ناوچەیەکی پشتی جەبهەی جەنگ بوو، هەمیشە ڕاپۆرتی عەسکەری پێدەگەیشت. ئەفسەرەکان دەهاتنە لای، هەندێ ڕۆژ دوو جار شورای جەنگ کۆدەبوونەوە. لویی پانزەهەم بەو ژنەی گوت، باشتر وایە نەیێت بۆ ماڵەکەی شا، نەوەک لەوێدا بیبینن، هەموو شەوێ شا، پاش تەواوکردنی کارەکانی، بەدەهلیزە هەواییيەکە تێدەپەڕی و خۆی دەگەیێنێتە لای...

کەشیشی کلێساکە بەموئمینینی گوتبوو، پاشاکەی ئێمە پیاوێکی عابیدە، بۆ عیبادەت شەو و ڕۆژ ئەچێتە کلێسا. لەبەر ئەوەی بێزارە لە ڕیاکاران، نایەوێ لە کاتی ڕۆیشتنی بۆ کلێسا بیبینن، بۆیە ئەم ڕێڕەوە هەواییيەی دروست کردووە تا بتوانێ بێ خۆ نواندن، بەڕۆژ یا شەو بۆ عیبادەت بۆ کلێساکە بچێت. بەڵام ئەم قسەیە کەسی فریو نەدا، هەموو دەیانزانی ئەم ڕاڕەوە بۆ ئەوە دروست کراوە کە لویی پانزەهەم هەرکاتێ بیەوێ بچێتە دیدەنی خانم «شاتۆرۆ» .

لە سەرەتای مانگی ئاوتی هەمان ساڵ، پاشای فەرەنسا هێشتا لە شاری «متز» بوو، دوک دوریشیلیۆ، دەعوەتێکی لەسەر شەرەفی لویی پانزەهەم دروست کرد لەو دەعوەتەدا، سەد ژن لەوانەی کە لەگەڵ خانم شاتۆرۆ بوون ئامادەی دەعوەتەکە بوون.

لویی پانزەهەم، ئەو شەوە چووە ماڵەکەی ریشیلیۆ، خۆراکی خوارد و شەرابی نۆشی پاش شەو نشینی، دوک دوریشیلیۆ، پاشای بردە ژوورێکی دی لویی لەوێدا خانم شاتۆرۆ و «لۆراگێ»ی خوشکی شاتۆرۆی بینی. ئەم «لۆراگێ»یە هەمان ئەو ژنەیە. بەر لە شاتۆرۆ، لەبەر سادەییيەکەی ببووە جێی سەرنجی لویی پانزەهەم لەبەر

ئەوەی گەوج و ناحاڵی بوو، لویی پانزەهەم لێێ بێزار بوو، لە دەربار‌دا کارێکی پێ سپارد.

لەو شەوەدا، لویی پانزدەهەم ماوەیێک بوو ئەو ژنەی نەدیتبوو، هەرکە بینی لەگەڵ شاتۆرۆ دایە کەیف خۆش بوو، بڕیاری دا سەعاتێک لەلایاندا بمێنێتەوە... ئەڵبەتە ئەم دیدارە دۆستانە و گفتوگۆکان دەربارەی وەزعێ بوو، کە هەموو کەوتبوونە ژێر کاریگەرییەوە یانی جەنگ. هەر ئەمەش بووە هۆی ئەوەی لویی پانزەهەم لە شەڕابنۆشییا، زیادە ڕەوی بکات.

«بابێ–ی» مێژوو نووسی فەرەنسا، لەم یاداشتەدا، ئیشارەت بەوە دەدات و نووسیویەتی: «ئەو شەو خانم «شاتۆرۆ» و خوشکەکەی خانم «لۆراگێ» شەرابێکی زۆریان دەرخواردی پاشادا، قسەکانیشیان بەجۆرێ بوو، پاشای فەرەنسا سەر گەرم بوو هەرکە ڕۆژ بووەوە، ئەو پیاوە بەهێزە نەخۆش کەوت، خزمەتکارەکانی لویی پانزەهەم بە ترسەوە سەیریان دەکرد لویی پانزەهەم خوێن دەڕژێتەوە!».

عەسری هەمان ڕۆژ، پاش خۆراک خواردن لویی پانزەهەم تووشی تایەکی توند بوو، نەیتوانی لە کۆبوونەوەی شورای جەنگ ئامادە بێت. بردیانە ژووری نوستن و پۆشاکەکانیان گۆڕی و خەواندیان، شەوی پاش و ڕۆژی پاشتریش، تایەکەی توندتر بوو، بووە مایەی ترس، لە کلیساکانی شار و دەوروبەری، بۆ سەلامەتی پاشای فەرەنسا دۆعا دەکرا و مۆمیان دادەگیرساند...

ڕۆژی چواردەهەم وەزعی لویی پانزەهەم بەجۆرێ خراپ بوو، گوترا، دەبێ پاشا ببەنە لای کەشیشێ، تا ئیعتراف بەگوناهەکانی خۆی بکات، تا ئەگەر مرد خوا بیبەخشێت «فیزجیمس»ی پێشەوای روحانی شاری «متز–یان»هێنایە سەری.

ئەو روحانییە دەیزانی، شای فەرەنسا ماوەیێک دۆستی «مائی» بوو، خانم شاتۆرۆ–ی دوا خوشکی «مائی» لەو دەمەدا مەعشووقەی لویی پانزەهەم بوو.. ئەم روحانییە هاتە ژوورەکەی لویی، پێشەکیێکی دەربارەی مردن باس کرد و گوتی، هەرکەسێ لە هەر مەقام و روتبەیەکدا بێت، لە کۆتاییدا دەبێ جیهان جێبێڵێ، ئەم دنیایە وەفای بۆ هیچ کەسێ نییە، نابێ لویی لەوە غەمبار بێت کە ڕوحی بەرەو لای خواوەند دەڕوات، چونکە کەسانێ کە لەم دونیایەدا چاکەکار و خواناس بوون لەو

دنیایەشدا لە بەختەوەری هەمیشەییدا دەبێ.

لویی پانزەهەم گوتی: ئەی باوکی ڕوحانی، دەزانم، باو باپیرانی من ئەم دنیایەیان جێهێشتووە، منیش دەبێ جێیبێڵم!

پێشەوا ڕوحانییەکە گوتی: خاوەن شکۆ، ئێوە خۆتان ئامادەکەن تا بچنە لای خودا، دەبێ یەکەم شتت ئەوە بێ، خۆتان لە گوناه بەدوور بگرن. یەکەم مەرج بۆ گواستنەوەتان بۆ دنیای جاوید، ئەوەیە کە خۆتان لە خانم شاتۆرۆ دوور خەنەوە.

لویی پانزەهەم، بێدەنگ بوو، پیاوە ڕوحانییەکە گوتی: خاوەن شکۆ چ وڵامێک دەدەیتەوە؟

لویی گوتی: ناتوانم ئەو ژنە، کە تاقە گوناهەکەی ئەوەیە دۆستی منە، لە خۆمی دوور خەمەوە.

پیاوە ڕوحانییەکە گوتی: خاوەن شکۆ، گەلێ موتەئەسیرم، ناتوانم ڕۆحی ئەم شکۆدارە ببەخشم تا ئەم ژنە لێرە بێت ناتوانم ئەرکەکانی خۆم جێبەجێ بکەم.

پیاوە ڕۆحانییەکەی شاری «متز» بەجۆرێ گوشاری خستە سەری، پاشای ناچار کرد، حوکمی دوورخستنەوەی خانم «شاتۆرۆ» و «لۆراگێ»ی خوشکی دەرکات، هەر حوکمەکە دەرچوو، دەوروبەرەکانی شا، بەخانم شاتۆرۆ و خوشکەکەیان گوت، دەبێ دەستبەجێ شاری «متز» جێبێڵن، هەرگیزیش پێ نەخەنە نێو دەربارەوە!

هەواڵی دوورخستنەوەی خانم شاتۆرۆ بە تیژڕەوی تیشک لە شاری «متز» بڵاو بووەوە، خەڵکی بەرانبەر بەماڵەکەی شاتۆرۆ، یانی هەمان ئەو ماڵە چکۆڵەی کەشیشی کلیسا، کۆبوونەوە، بڕیاریان دابوو، هەرکە خانم شاتۆرۆ، لە ماڵەکە هاتە دەرێ تا شارەکە جێبێڵێ، بەرد بارانی بکەن، بەڵام ئەسیلزادەیەکی فەرەنسی بەناوی «بیل ئیل» کە ئاگای لە ڕووداوەکە بوو لەگەڵ چەند سوارێکدا، کە خۆی پێشیان کەوتبوو، چووە هانای خانم شاتۆرۆ–وە ، بەردەمی خەڵکەکەی گرت، لە نزیکی ئەو ماڵە دووری خستنەوە، پاش ئەوەی گالیسکە ئامادەبوو، شاتۆرۆ و خوشکەکەی سوار بوون، سوارەکانی خۆی ڕاسپارد تا چوار فەرسەنگی شاری «متز» ئەو دوو ژنە بەڕێخەن، نەوەک خەڵکی نیاز خراپ هێرشیان بکەنە سەر.

هەواڵی نەخۆشییەکەی لویی پانزەهەم، لە قەسری ڤەرسای درا بە مەلیکە،..

مەلیکە بە ئەسپەکانی سەڵتەنەتی کە هەر سێ فەرسەنگ جارێ دەگۆڕدران، بەگالیسکە خۆی گەیاندە «متز» کە بینی مێردەکەی لە نوێنی نەخۆشیدا، توانای قسە کردنی نییە لە تەنیشتی قەرەوێڵەکەی پاشا، لەخۆچوو، لەو ژوورە بردیانە دەرێ، لە ژوورێکی دیدا هاتەوە سەرخۆی..

عەسری ئەو ڕۆژە، پاشا توانیی قسە بکات و بەمەلیکەت گوت: دەزانم بەدکاریم لەگەڵ ئێوەدا کردووە، لەم کاتەدا دەبێ بەرەو لای خوای خۆم بڕۆم، تکات لێ دەکەم عەفووم بکە...

هەرکە شەو داهات، تایەکەی شا، سووک بووەوە، بەیانی ڕۆژی پاشتر، بەئاشکرا چاکبوونەوەی پێوە دیاربوو.

هەواڵی چاکبوونەوەی لویی پانزەهەم، فەرەنسییەکانی گەلێ خۆشحاڵ کرد، لە هەموو شار و شارۆچکەکانی فەرەنسادا، خەڵکی ئاهەنگیان گێڕا، شەوان لەژێر ڕۆشنایی شاپلیتەکاندا سەمایان دەکرد، هەر لەو کاتەوە لەقەبی «خۆشەویستی دڵان– یان» دایە لویی پانزەهەم.

شا، پاش چاکبوونەوەی، بەپێی ڕاسپاردەی پزیشکەکان دەبێ تا مانگێ ئیستراحەت بکات تا فەترەی نەقاهە دەگوزەرێنێ، لە مانگی سێپتەمبەری ئەو ساڵدا گەڕایەوە بۆ پاریس.

ئەو ڕۆژەی کە لویی پانزەهەم گەڕایەوە بۆ پایتەختی فەرەنسا، ژنان کە جوانی و گەنجی لویی یان دەبینی، لە شادییا دەگریان، پیاوان هاواریان دەکرد و شەبقەکانیان هەڵدەدایەوە ئاسمان، خانم شاتۆرۆیش لەنێو تەماشاچییەکاندا و لە کەناری شەقامەکەدا وەستابوو ئەویش دەگریا. لەبەر خەمە زۆرەکەی فرمێسکی دەڕشت، کە بۆ لە دەربار–ی فەرەنسا دەرکرا، وەک پێشتر لە خۆشییە گەورەکانی ژیانی دەربارادا مەحرووم کراوە.. ئا لەم کاتەدا یەکێ لە تەماشەچییەکان، ناسییەوە، تفێکی کردە ڕوخساری و جنێوی پێدا، خانم شاتۆرۆ، بەکراسەکەی ڕوخساری خۆی پاک کردەوە ، بەگریانەوە دوور کەوتەوە.

کە لویی پانزەهەم گەڕایەوە بۆ قەسری ڤەرسای و هێزی وەبەر هاتەوە، خانم شاتۆرۆ–ی کەوتەوە بیر و بەغەمەوە گوتی: سوودی نابەجێیان لە نەخۆشی و لاوازی

جەستەی من وەرگرت کاتێ کە بێ توانا بووم. ناچاریان کردم خانم شاتۆرۆ لە دەربار دەرکەم، ئێستاکێ نازانم لە کوێدایە و چی دەکات، حەزدەکەم بیبینم..

«دۆک دوریشیلیۆ» گوتی: ئەگەر حەز بەدیدەنی دەکەن، من بۆتانی پەیدا دەکەم..

ئەگەر چی لویی پانزەهەم، حەزی دەکرد ئەو ژنە ببینێ بەڵام لە «ئەفکاری عمومی»[١] دەترسا نەیدەویست وەک پێشوو، خانم شاتۆرۆ، بگەڕێنێتەوە بۆ قەسری سەڵتەنەتی، چونکە خەڵکی لەو باوەڕەدا بوون، چاکبوونەوەی پاشا لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە خانم شاتۆرۆ-ی لە خۆی دوور خستووەتەوە، تۆبەی لە گوناهەکانی خۆی کردووە ئەگەر بیانبیستبا و بیانبینیبا، ئەو ژنە گەڕاوەتەوە بۆ قەسری سەڵتەنەتی، تێدەگەیشتن لویی پانزەهەم تۆبەی شکاندووە، پاشای فەرەنسا حەزی دەکرد، نیەت پاکی خەڵکەکە، نەگۆڕێتەوە بەنیەت خراپی.

شا، بیست و چوار سەعات مۆڵەتی دایە «ریشیلیۆ» تا خانم «شاتۆرۆ-ی» بۆ پەیدا بکات، ریشیلیۆ، بەشادومانی گەڕایەوە لای پاشا و پێیگوت: خانم شاتۆرۆ، لە پاریس لە ماڵێدا نیشتەجێیە کە دەکەوێتە شەقامی «باک»

لویی پانزەهەم تکای لە ریشیلیۆ کرد، کە شەوی پاشتر بیبات بۆ ماڵەکەی شاتۆرۆ، ریشیلیۆ بەکەیف خۆشییەوە قبوڵی کرد، بۆ ئەوەی نەناسرێنەوە پۆشاکی موبەدەلیان پۆشی، هەریەکە شنلێکی دایە سەر شان، تا بتوانن شمشێر و دەمانچەکانیان لە ژێریدا بشارنەوە، رێی ماڵەکەی شاتۆرۆ-یان گرتەبەر.

ریشیلیۆ، پاش ئەوەی لویی پانزەهەمی بردە ژوورەکەی شاتۆرۆ، خۆی چووە ژوورەکەی تەنیشتەوە، تا ئیستراحەت بکات، چونکە پێشبینی ئەوەی دەکرد، مانەوەی پاشا لەو ژوورە درێژەی بکێشێ.. ریشیلیۆ، لە ژوورەکەی تەنیشتییەوە گەلێ لە قسەکانی پاشا و خانم شاتۆرۆی دەژنەوت، تێگەیشت، لویی پانزەهەم داوای لێبووردنی لێ دەکات و دەیویست تێیگەیێنێ، دوورخستنەوەی لە دەربار، پەیوەست بووە بەنەخۆشییەکەی، کاتێ لە نوێنی نەخۆشییا ئیرادە و توانای نەمابوو، هەروەها ئیسراری پێشەوای روحانی «متز» حوکمی دوورخستنەوەی پێ دەرکردووە...

پاشان لویی پانزەهەم بە خانم شاتۆرۆ-ی گوت، قەولت دەدەمێ دەتگەڕێنمەوە بۆ

(١) ئەفکاری عمومی: ڕای گشتی..

دەربار، بەڵام ئیستا ناتوانم ئەم کارە بکەم، لێگەڕێ با هەندێ تێپەڕێ، خەڵکی نەخۆشییەکەی من لەبیر بکەن، ئەوسا بەبێ هەرا و هۆریا بۆ دەربارتان دەگەڕێنمەوە...

خانم شاتۆرۆ، هەستی کرد، نفوزی لەنێو دڵی شادا هەیە گوتی: خاوەن شکۆ، بەشەرتێ لەگەڵ ئێوەدا ئاشت دەبمەوە، کە دەبێ پێنج کەس دەرکەیت و دووریان خەیتەوە، یەکێ لەو پێنج کەسە پێشەوا رۆحانیەکەی شاری «متز-ە».

لویی پانزەهەم گوتی: دە رۆژ مۆڵەتم بدەرێ، پاش ئەو دە رۆژە بەتەدریج داخوازییەکەت جێبەجێ دەکەم، ئەگەر بەیەک جار ئەم پێنج کەسە دەرکەم و دووریانخەمەوە، کاردانەوەی نابەجێ دروست دەبێت کە مومکینە ببێتە مایەی پاشا گەردانی... خانم شاتۆرۆ دەیزانی، هەر قسەیێک لە دەمی شا بێتە دەرێ لە هەر عەهد و میساقێ مەحکەمتر و موعتەبەرترە، داخوازییەکەی لویی پانزەهەمی قبوڵ کرد و موافەقەتی کرد، لەگەڵیا ئاشت ببێتەوە... لەبەر ئەوەی ئەو دووە ماوەیێک لە یەکدی دوور بوون، پاش هیجران بەیەکدی گەیشتوونەتەوە، مەراسیمی ئاشتبوونەوەکەیان زۆر درێژەی کێشا...

«ریشیلیۆ» لە ژوورەکەی تەنیشتەوە، هەموو شتێکی دەبیست، لە دڵەوە ستایش و رەو ڕاستگۆیی لویی پانزەهەمی دەکرد، بەڵام مەراسیمی ئاشتبوونەوەیان ئەوەندە درێژەی کێشا، ریشیلیۆ ترسی لێ نیشت، چونکە کات بەتیژی تێپەڕیبوو، ئەوانیش تازە خەریکی گلەیی و گازاندە و عوزر خوازی بوون. دەبا لویی پانزەهەم بەر لە خۆرهەڵاتن بگەڕێتەوە بۆ قەسری ڤەرسای. لە پاریسەوە بۆ قەسری ڤەرسای بەگالیسکەی تیژڕەو سەعاتە ڕێیەک بوو.

ریشیلیۆ لە دەنگەکانی ژوورەکەی تەنیشتی تێگەیشت خانم شاتۆرۆ، حەز بەئیستراحەت دەکات، بەڵام لویی پانزەهەم مەیلی خەوی نییە و هەر قسان دەکات، هەر بۆیە ریشیلۆ جورئەتی دایە خۆی، لە دەرگای ژوورەکەیان بدات، لویی پانزەهەم گوتی: کێیە؟ ریشیلیۆ گوتی: منم و دەمەوێ عەرزتان کەم سەعات پێنجی بەیانییە و سەعات شەش دنیا رۆشن دەبێتەوە...

شا گوتی دۆک-ی ئازیز، نیو سەعاتی دیم بەرێ و پاشان دەڕۆین.

ریشیلیۆ گەڕایەوە بۆ ژوورەکەی خۆی، کەچی نیو سەعاتەکە بووە سەعاتێ، لە سەعات شەشی بەیانیدا لویی خواحافیزی لە خانم شاتۆرۆ کرد و پێیگوت: سبەی شەو دێمەوە بۆ لاتان.

کاتێ لویی پانزەهەم دەیویست لەو ماڵە بچێتە دەرێ ئەو ژنە لەبەر سەر ئێشە دەینالاند، هەرکە شا چووە دەرێ، بەبێ هۆشی لەسەر قەرەوێڵەکەیدا کەوت، نیوەڕۆ خزمەتکارەکان هاتنە ژوورێ، سەیریان کرد خانم تای لێیە.

لویی پانزەهەم ، نەیتوانی لە شەوی دیاریکراودا بچێتە ماڵەکەی شاتۆرۆ، چونکە ئەو ژنە لەنێو ئاگری تادا دەسووتا، ئەگەر چی شا، پزیشکە تایبەتییەکەی خۆی بۆ چارەسەر کردنی ئەو خانمە نارد، کەچی پاش پانزە ڕۆژ ئەو ژنە بەو نەخۆشییە مرد!

ئەگەر چی لویی پانزەهەم خانم «شاتۆرۆ-ی» خۆشدەویست کەچی بۆ مردنەکەی هەند موتەئەسیر نەبوو، چونکە مەرگی ئەو ژنە، پاشای لەو قەولە ڕزگار کرد کە دابوویە ئەو ژنە (دەیزانی، بەپێی قەولەکەی دەبێ زوڵم لە هەندێ ڕەعیەتی بێگوناهی خۆی بکات).

پاش مردنی خانم شاتۆرۆ، خانمەکانی دەربار دەیانزانی، مەیدانەکە چۆڵە، هاتنە سەر ئەوەی جێی ئەو ژنە لەناو دڵی پاشادا بکەنەوە، بەڵام لویی پانزەهەم بایەخی بەهیچ یەکیان نەدا، تا بڕیار درا، ئاهەنگی هاوسەرگیری وەلیعەهدی فەرەنسا (یانی کوڕی لویی پانزەهەم) لەگەڵ کچی پاشای ئیسپانیدا. ساز بکرێ، ئەو ئاهەنگەیش دەبا بەدەمامکەوە لە قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسایدا بکرێ. ڕۆژی بیست و پێنج مانگی فورییەی ساڵی ١٧٤٥یان بۆ ئەو ئاهەنگە دەستنیشان کرد.

شا، بینیبووی، خەڵکی پاریس بۆ چاکبوونەوە و گەڕانەوەی بۆ پایتەخت گەلێ خۆشحاڵن، مەعلومیش بوو کە شایان گەلێ خۆش دەوێ، بڕیاری دا لە شەوی ئاهەنگی دەمامکەکەدا پێنج سەد جووت، ژن و پیاوی ڕەشە خەڵکەکەی پاریس-یش دەعوەت بکات یەکێ لە عادەتەکانی سەڵتەنەتی فەرەنسا ئەوە بوو لە ئاهەنگە گەورەکاندا بەتایبەتی ئاهەنگی هاوسەرگیری، دەرگاکانی قەسری سەڵتەنەتیان بۆ ڕەشە خەڵکەکە دەکردەوە، ئیجازەیان بەخەڵکی دەدا بێنە نێو قەسری پاشا، بەڵام هەمیشە لەنێو باغەکانی قەسردا پێشوازییان لە خەڵکەکە دەکرد. پێشوازییەکەیش،

خواردن و خواردنەوەیان لە خێوەت و کەپرەکانی باغی ڤەرسای دانابوو، ئیجازە درابووە خەڵکەکە، هەرچەند مەیلی هەیە بخوا و بخواتەوە بەڵام هیچ یەک لە ڕەشە خەڵکەکە بۆی نەبوو بچێتە تەلارەکانی قەسری سەڵتەنەتی.

لویی پانزەهەم بۆ یەکەم جار، بڕیاری دا، بەموناسەبەتی ئاهەنگی هاوسەرگیری وەلیعەهد، پێنچ سەد جووت، یانی هەزار کەسی لە ژن و پیاوانی ڕەشە خەڵکەکە دەعوەت کات و لە تەلارەکانی قەسری سەڵتەنەتیدا پێشوازییان بکات، مەبەست لە ڕشە خەڵکەکە ئەو کەسانە بوون کە لەقەبی ئەسیلزادە و ئەشرافیان نەبوو.

هەواڵی دەعوەت کردنی پێنج سەد جووتی ڕەشە خەڵکەکە بۆ ئاهەنگی «ماسک» کە پێنج سەدیان ژن بوون، خانمەکانی دەرباری ئومێدەوار کرد، جێی خانم شاتۆرۆ بگرنەوە...

خانمەکانی دەربار شڵەژان، چونکە دەیانزانی پاشا، تا ئەو ڕۆژە تەنها لەگەڵ خانمە ئەسیلزادەکان موعاشەرەتی کردووە، ئەگەر هەندێ لە ژنانی ڕەشە خەڵکەکە بێنە قەسری سەڵتەنەتییەوە ئەوا لویی پانزەهەم وا تەسەور دەکات لەگەڵ خانمێکی ئەسیلزادەدا قسان دەکات.

بەڵام لە شەوی «دەمامکەکەدا» شا بۆ یەکەم جار ژنانی ڕەشە خەڵکەکەی بینی، یانی مێوەی قەدەغەی لە نزیکەوە بینی، هەمووش دەزانن مێوەی مەمنوع لە دڵدا جێی خۆی دەکاتەوە خانمەکانی دەربار هەموویان دەترسان، نەوەک ئەوشەوە پاشا (لەو دەمەدا تەمەنی بیست و پێنچ ساڵ بوو) پاش بینینی ژنانی ڕەشە خەڵکەکە کەمەنکێشی جوانی بێ ئارایشتی یەکێ لەوانە بێت و ئەو یەکەیش ببێتە جێنشینی خانم شاتۆرۆ.

لە شەوی بیست و پێنجەمی فۆرییە، هەموو بانگێشتووان، بێ گۆڕینی پۆشاک و بە «ماسک»ەوە لەو ئاهەنگەدا ئامادەبوون. ژن و پیاو لەو شەوەدا، پۆشاکی ئاساییان پۆشیبوو، هەریەکە و دەمامکێکی لە روخساری خۆی نابوو، بەشەکانی دی ڕوخساری دەبینران.

یەک سەعات پاش نیوە شەو، تا ئەو کاتە شا نەدەناسرایەوە، ماسکەکەی ڕوخساری خۆی لادا، هەموو ناسییانەوە، کەسە ئاساییەکان، یانی بانگهێشت کراوە غەیرە دەربارییەکان، دەیانویست لە نزیکەوە بیبینن، لە لویی پانزەهەم نزیک

دەبوونەوە. ئا لەو کاتەدا بەژنرێک–ی ڕەشە خەڵکەکە، دەستماڵێکی لە دەستی چەپ بوو بۆنی عەتری گوڵی بەفری لێدەهات نزیکی لویی پانزەهەم بووەوە، بەتەنیشتیا تێپەڕی لە کاتی تێپەڕیندا ماسکەکەی لە ڕوخساری خۆی لادا، ڕوخساری خۆی نیشانی پاشا، دا شا، سەیری کرد، ئەو ژنە تەمەنی بیست یا بیست و یەک ساڵانە، بچووکترین شوێنەواری ئارایش بەڕوخسارییەوە دیار نەبوو، ئەوەندە جوان بوو، لویی پانزەهەمی کەمەنکێش کرد بەبێ ئیرادە کەوتە داوی، ئەو ژنە بەبێ ئەوەی خۆی گوم کات، چووە ناو خەڵکە بانگهێشکراوەکان، پاش بیست هەنگاوێ، دەسەسڕەکەی خۆی فڕێدایە سەر زەوی. لویی پانزەهەم دەسەسڕەکەی هەڵگرت و خۆی گەیاندە ئەو ژنە و گوتی: خانم ئیجازەم بدەیێ دەسەسڕەکەی خۆتان بدەمەوە !

بانگهێشتکراوەکان لە ڕەشە خەڵکەکە بوون، لەم ڕەفتارەی شا تێنەگەیشتن، بەڵام ئەشراف و ئەسیلزادەکان تێگەیشتن ئەو ژنە بووەتە جێ سەرنجی شا، ئەگەر وەک دۆستی هەمیشەیی بۆ خۆی هەڵینەبژێرێ، ئەوا بۆ ماوەیێک دەبێتە دۆستی، هیچ یەکێ لە ئەشرافەکان، ئەو ژنەیان نەدەناسی جگە لە چەند کەسێ کە لە دەوروبەری شا بوو، چ کەسێکی دی ڕوخساری نەبینی، پاش ئەوەی ماسکەکەی لە ڕوخساری خۆی لادا، خۆی نیشانی لویی پانزەهەم دا، دووبارە ماسکەکەی نایەوە قەد ڕوخساری خۆی.

کاتێ لویی پانزەهەم، دەسماڵەکەی دایەوە، ئەو ژنە، جارێکی دی ماسکەکەی لە ڕوخساری خۆی لادا، ئەمجارەیان جوانتر ڕوخساری خۆی نیشانی شا دا، بەزەردەخەنەوە گوتی: سوپاستان دەکەم.

لویی پانزەهەم گوتی: خانم پیرۆزباییتان لێ دەکەم، چونکە تۆ جوانترین ژنی ئەم مەحفەلەیت، هیچ یەک لەو ژنانە کە لێرەدان ناتوانن جوانی خۆیان لەگەڵ جوانییەکەی ئێوەدا بەراورد بکەن... ئێوە منتان ناسی، ئایا مومکینە منیش لە ئێوە بپرسم، ناوتان چییە؟

ژنە گەنجەکە گوتی: خاوەن شکۆ، ناوم «ژان ئەنتوانێتە»

شا گوتی: ناوەکەتان وەک عەتری ڕوحپەروەر بۆن دەکرێ هی خۆشەویستییە، ئایا دەتوانم ئومێدەوار بم کەوتبمە بەر سەرنجی ئێوە.

«ژان ئەنتوانێت–ژنێ بوو لە ڕەشە خەڵکەکە، بەڵام جوان و ڕێک ئەندام بووە دۆستی لویی پانزەهەم، هەر ئەم ژنەیش بوو پاشان لەقەبی «خانم پمپادۆر»ی وەرگرت. لەو شەوەدا سەرباری ڕێک ئەندامی و جوانییەکەی، دوو شتی دیش لویی پانزەهەمی کەمەنکێش کردبوو، یەکەمیان ئارایشت نەکردنەکەی و دووهەمیان بوونی عەترە ڕوح بەخشەکەی.

ئەو ژنە کە پاشا، دەسماڵەکەی لە زەوی هەڵگرتەوە، ناوە بچووکەکەی «ژان ئەنتوانێت» بوو شەوی پاشتر لە قەسری سەڵتەنەتیدا کاتی دەگوزەراند.

«ژان ئەنتوانێت» برایەکی هەبوو بەناوی «ئەیتول» کە زۆر بەدیقەتەوە ئاگای لە خوشکەکەی بوو، ئەو ژنە لەودەمەدا تەمەنی بیست و چوار ساڵ بوو شەوەکانی دیش، ژیانی لە قەسری سەڵتەنەتیدا دەگوزەراند. هەموو شەوێ نزیکی بەرەبەیان دەگەڕایەوە بۆ ماڵێ، براکەی لێی کەوتە گومانەوە، لێی پرسی: شەوان لە کوێیت، بۆ وا درەنگ دەگەڕێیتەوە بۆ ماڵێ؟

«ژان ئەنتوانێت» گوتی: شەوان دەچمە فێرگەی سەما و ئاواز، تا فێری سەما و ئاواز خوێندن بم!

بەڵام دەیزانی، هیچ فێرگەیێکی سەما و ئاواز، تا درەنگی شەو کراوە نییە، ژان ئەنتوانێت بۆی دەرکەوت ناتوانێ ئەم پاکانەیە بێنێتەوە، بۆ ئەوەی هەمیشە لەلای لویی پانزەهەمدا بێت، کاغەزێکی بۆ نووسی: براکەم، کەسێکی دەمارگیرە و دەمکوژێت ئایە دەتوانن حیمایەم بکەن تا بەدەستی ئەو نەکوژرێم؟

لویی پانزەهەم، ئەمری دا «ژان ئەنتوانێت» بەتەواوی لە قەسری ڤەرسایدا نیشەجێ بێت. لەوە پاش ئەو ژنە نەگەڕایەوە ماڵەکەی خۆی.

«ئەیتول» کە بیستی خوشکەکەی بووەتە جێ سەرنجی پاشا و بووەتە مەحبووبەی دوو دەمانچەی هەڵگرت و گوتی: دەچم ئەو ژنە دەکوژم، بەڵام دۆستەکانی دەمانچەکەیان لێ وەرگرت و ناردیانە دەرێی پایتەخت. باوکی ژان ئەنتوانێت، لە بری ئەوەی دەمانچە هەڵگرێ و بڕوات ژان ئەنتوانێت بکوژێ پۆشاکی پاکی پۆشی و دارێکی گرتە دەست، بەرەو قەسری ڤەرسای کەوتە ڕێ، ڕۆژی یەکەم خزمەتکارەکان نەیانناسی، ڕێیان لێ گرت، پرسیاریان لێ کرد چ کارێکت هەیە بۆ کوێ دەڕۆی!

ئەو پیاوە هاواری کرد: ناجسنان، ئێوە نامناسن؟ من کەسێکم کچەکەم پاشای فەرەنسای کەمەنکێش کردووە!

ئیدی لەوە بەولاوە ڕێیان لێ نەگرت. خواست و تەماحەکانی ئەم پیاوە بێ سنوور و لە ژمارە نەهاتوو بوون. خودی «ژان ئەنتوانێت» ئەمری کرد، ڕێی لێ گرت چیدی نەیەتە قەسری ڤەرسای، بەهۆی لویی پانزەهەمەوە، حەواڵەیەکی لە یەکێ لە سەرافەکانەوە بۆ دەرکرد، هەموو مانگێ مووچەی خۆی لەو سەرافە وەرگرێ!

گوتمان ژان ئەنتوانێت، لەقەبی ئەسیلزادەی نەبوو، ژنە ئەسیلزادەکانی دەربار، بەجۆرێ خۆیان لەو ژنە دوور دەگرت، وەک ئەوەی تووشی نەخۆشی تاعوون بوویێت و ئەوانیش تووش کات.. لویی پانزەهەم بۆ ئەوەی لەم «سووکی و چەوتییە» ڕزگاری کات، بڕیاری دا بیکاتە ئەسیلزادە، پارچە ئەرزێک کە ساڵانە دوانزدە هەزار لیرەی فەرەنسیی دەستهات بوو، ئەو ئەرزەی بۆ کڕی، ئەرزەکە ناوی «پمپادۆ» بوو، شا گوتی، لەقەبی «مارکی»[١] بخەنە سەر ناوی خاوەن موڵکەکە.

خانم «مارکیز دوپمپادۆر» لەو ڕۆژەوەی هاتە قەسری ڤەرسای تا ئەو ڕۆژەی ژیانی جێهێشت، خاوەنی دڵی لویی پانزەهەم بوو. تا ئەو ژنە لە ژیاندا بوو، لویی نەیدەویست لێی جیابێتەوە.

ئەو ژنە بەجۆرێ لە دەرباری فەرەنسادا نفوزی پەیدا کردبوو، شازادە خانم «ئادلائید»ی کچی لویی پانزەهەم، ئەگەر چی لەلای باوکیا ئازیز بوو، گەلێ ڕقی لە «پمپادۆر» دەبووەوە نەیدەتوانی پەنجە وەرداتە کاروبارەکانی ئەو ژنە.. دەسەڵاتی خانم پمپادۆر، گەیشتبووە ڕادەیەک، موخالەفەی لەگەڵ هەر وەزیرێکدا هەبا، ئەوا ئەو وەزیرەی دەردەکرد، مەیلی لە هەرکەسێک با دەیگەیاندە وەزارەت.

«نولهاک»ی مێژوو نووسی فەرەنسی دەڵێت «ئەو ژنە لە عەوامی خەڵکەکە بوو، بێ شەهادە و قسەکانی جێی سەرنج نەبوون، تەسەوری ئەوە بکەن بەقەریحە و قسە خۆشەکانی لویی پانزەهەمی کەمەنکێش کردبوو»

(١) مارکی: لە زمانی فەرەنسیی کەلیمەیێکی موزەکەرە و موئەنەسی ئەو کەلیمەیە «مارکیز»ە ، لەقەبی ژان ئەنتوانێت بووە «مارکیز دوپمپادور» لە مێژووی فەرەنسادا ئەم ناوە ناسراوە، بەڵام زۆرێ لە کەسان ئەگەرچی ئەهلی موتالەعەن ناوە بچووکەکەی ئەو نازانن.

هەمان مێژوو نووس دەڵێت «ڕۆژێ «دۆک دوریشیلیۆ» کە یەکێ بوو لە مەحرەمەکانی لویی پانزەهەم، لە پاشا دەپرسی: خاوەن شکۆ، چ جیاوازیێک لە خانم «پمپادۆر»دا هەیە وا ئێوەی شیفتەی خۆی کردووە؟

پاشای فەرەنسا، پێکەنی و وڵامی دایەوە: «جیاوازی. ژان ئەنتوانێت لەگەڵ ژنانی دیدا ئەوەیە، هەر جارەی کە سەیری دەکەم، هەست دەکەم زیاتر لەگەڵیا ئاشنا دەبم»

«نولهاک» لەو باوەڕەدا بوو، سەرکەوتنی خانم پمپادۆر لەوەدا بوو کە دەیویست ژیانی یەک ڕیتمی دەربار بگۆڕێ و تەنەوعی بداتێ تا لویی پانزەهەم ماندوو نەبێت.

«نولهاک» دەڵێ: لە هیچ قوتابخانەیەکدا ژنان فێری ئەم هونەرە ناکەن، ئەم هونەرە وەرناگیرێ و خۆڕسکە، خانم پمپادۆر، بەبێ ئەوەی لە هیچ قوتابخانەیەکدا، هونەری موعاشەرەت و ئادابەکەی فێر بێت، دەیزانی چۆن دەبێ، عاشقێکی بەهێزی دەسەڵاتداری وەک لویی پانزەهەم بپارێزێ»

سەرباری ئەمانەیش، خانم پمپادۆر، زەوقێکی خۆڕسکی هونەر ناسی هەبوو، هەر لە سەرنجی یەکەمدا تابلۆ هونەرییە چاکەکانی دەناسی، ئەو ژنە عەوامە، دەتوانێ نووسەرێک و شاعیرێک و ژەنیارێکی بەرجەستە، لەوانی دیکە، جیاکاتەوە، زەوقە بەرز و خۆڕسکەکەی، لەم ڕووەوە هەرگیز بەهەڵەی نەدەبرد، لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە خانم پمپادۆر تێکەڵەیێک بوو لە جوانی و ناشیرینی لە سەخاوەت و بەرچاو تەنگی، هەندێ جار بۆ شاعیر، یا نووسەرێ پارەیێکی باشی بۆ دەبڕییەوە، هەندێ جار لەگەڵ ئاشپەزەکەی خۆیدا مەرافەی دەنایەوە کە بۆچ ئەو ڕۆژە، یا ڕۆژی پێشتر، بۆ فراڤین یا شیڤ، دوو هێلکە، زیادی سەرف کردووە کەچی ئەو دەمە، بەدوو شاهی، پێنج هێلکە دەکڕرا.

کاتێ جەنگی ناسراو بە جەنگی حەوت ساڵە، لویی پانزەهەم سەربازی نەبوو، چ کەسێکیش ئامادە نەبوو ببێت بە سەرباز، خانم پمپادۆر بە شای گوت: ئەگەر ئێوە موافەقەت بکەن، من لە ڕێی ژنە گەنجەکانەوە، هەزاران سەربازت بۆ پەیدا دەکەم.

لویی پانزەهەم موافەقەتی کرد، خانم پمپادۆر لە ڕێی ژنە گەنجەکانەوە سەربازی بۆ پەیدا بکات، لویی ئەمری کرد، پمپادۆر، هەرچەند پارەی بوویێت بیخەنە بەر دەستی.

خانم پمپادۆر لە ڕێی وەزیرەکانەوە ئەمرێکی دەرکرد، لە پاریس و ولایەتەکانی مەیخانەی گەورە بکەنەوە، هەمیشە هەندێ ژنی گەنج لەو مەیخانانەدا ئامادەبن. ژنەکان دەبا، ئەو پیاوە گەنجانەی بەرانبەر بەمەیخانەکە تێدەپەڕین، بەئیشارەت یا بەغەمزە، ئەگەر پێویستی کرد بە تکا، بیانهێننە نێو مەیخانە، خۆراک و خواردنەوەیان دەرخوارد بدەن و پێیان بگوترێ، لێرەدا خواردن و خواردنەوە بەخۆڕاییە، ئەگەر پارەشیان ویست پێیان بدرێت.

هەر کە گەنجەکان مەست دەبوون، گرێبەستی ئیشکردن لە سوپا دەخرایە بەرانبەریان پێیان دەگوترا: ئیمزای بکە، ئەگەر خوێنەواریش نەبا، پەنجە مۆری گرێبەستەکەیان پێدەکرد. هەر کە ئیمزاکردنەکە تەواو دەبوو، لە تەلاری مەیخانەکە دەریان دەکردن و تەحویلی ئینزباتەکانی سوپایان دەدا- کە لەوێدا بوون- ئەوانیش دەیانناردنە مەیدانی جەنگ.

خانم پمپادۆر بەم فرتوفێڵە، هەزاران سەربازی بۆ لویی پانزەهەم فەراهەم کرد، فەرەنسای لە بێ سەربازی ڕزگار کرد.

ئەمڕۆ لە هیچ شوێنێکدا بەم شێوەیە سەرباز ناخەنە بەر کار، ئەگەر واش بکەن ئەو گرێبەستە، هیچ بایەخێکی قانوونی نییە، بەڵام لە سەردەمی لویی پانزەهەمدا هەر گەنجێک ئەو گرێبەستی خزمەتکردنەی ئیمزا کردبا، ئیدی نەیدەتوانی یەخەی خۆی نەجات بدات و ئینزباتەکان دەیانناردن بۆ مەیدانی جەنگ. لەبەر ئەوەی جەنگەکانی ئەو سەردەمە، وەک جەنگەکانی ئەمڕۆ عەمەلی و هونەری نەبوون، لە ماوەی دوو سێ ڕۆژدا، سەربازەکانیان فێری شمشێر بازی و تیر ئەندازی دەکرد، بەرەو مەیدانی جەنگیان دەناردن...

خانم پمپادۆر، سەیری کرد، لویی پانزەهەم پیاوێکی بەتوانایە، بەئاسانی لە ڕابواردن و سەرگەرمی ماندوو نابێت، هەروەها ئەوەش تێگەیشتبوو کە پاشا لە هەموو تەمەنی خۆیدا، لەگەڵ کەسانی ئەسیلزادە و ئەشرافەکاندا ژیانی بەسەر بردووە موعاشەرەتی لەگەڵ کەسانی ئاسایی یا عەوامی خەڵکەکە، کە پمپادۆر یەکێ بوو لەوان، زیاتر لەزەت وەردەگرێ، بۆیە هەر جارەی چاوەڕێی لویی پانزەهەمی کردبا هەوڵی دەدا بەشێوەی ژنە عەوامەکان خۆی بڕازێنێتەوە... جارێ پۆشاکی

کچێکی گەنجی شیر فرۆشی دەپۆشی، جارێکی دی پۆشاکی کچێکی گوڵفرۆشی لەبەر دەکرد، ڕۆژێکیش وەک کچە شوانەکان خۆی دەخستە ڕوو، تەنانەت پۆشاکی ڕاهیبەکانی دەپۆشی. چونکە دەیزانی لویی پانزەهەم کە بەم پۆشاکانە بیبینێ لەززەت وەردەگرێ.

خانم پمپادۆر، خزمەتکارێکی سەمیمی و مەحرەمی هەبوو، پاش مردنی پمپادۆر، لە ڕێی خانم «کانیمان»ەوە کە نووسەر و مێژوو نووسی ئەم سەردەمە بوو، یاداشتەکانی خۆی بڵاو کردەوە... ژنە خزمەتکارەکە ناوی «هۆسێ» بوو، لە یاداشتەکانیا دەڵێت: «هەرگیز ڕووی نەداوە، خانم پمپادۆر، لە کاتی هاتنی شادا، دوو ڕۆژ لەسەر یەک یەک جۆر پۆشاک بپۆشێ. هەموو جارێ پۆشاکی تایبەتی دەپۆشی، پرسیاری لێ دەکردم، ئایا ئەم پۆشاکەم لێ دێ یا نەء؟ ڕۆژێ پێیگوتم: هۆسێ، ئەگەر تۆ پیاو بای. لەنێو ئەم پۆشاکەدا دەرحەق بەمن چ سەرنجێکت لا دروست دەبوو؟

گوتم: خانم تا ئینسان پیاو نەبێت، ناتوانێ تێبگات کە پیاوێک بە چ چاوێکەوە ژن دەبینێت، لەگەڵ ئەوەی کە ژنم لە دیدەنیتان لەززەت وەردەگرم، تەسەوریش دەکەم، پیاوێک زیاتر لەززەتتان لێ وەرگرێت»

یەکەمین ڕەقیب کە بۆ خانم پمپادۆر پەیدابوو، ژنێ بوو بەناوی کۆنتس «کواکس» لە چینی ئەشرافی فەرەنسا و باڵا مامناوەندی و گەلێ جەزاب بوو.

شەوێک لە میوانییەکدا، خانم پمپادۆر، سەیری کرد، خانم کواکس هەوڵ دەدات لە شا نزیک بێتەوە، هەروەها ئەوەشی بۆ دەرکەوت، شا، گەلێ بایەخ دەداتە «کواکس» سات بەسات سەرنجی دەدات.

دوو ڕۆژ پاشتر هەواڵیان دایە پمپاتۆر، کە ڕۆژی پێشتر لویی پانزەهەم دوو سەعات لەگەڵ خانم کواکس بووە.

لەبەر ئەوەی کواکس خانمێ بوو لە چینی ئەشراف، پمپادۆر-یش لە عەوامی خەڵکەکە بوو گەلێ ترسا، ڕاوێژی بەدۆستەکانی خۆی کرد، لە مەترسی ئەو ڕەقیبەی چۆن خۆی بپارێزێت و شا لەو ژنە دووربخاتەوە... دۆستەکانی پێیان گوت: چاکتر وایە پەنا بباتە بەر ڕەئیسی پۆست، داوای لێ بکات نامەیەکی ساختە لەگەڵ ئەو نامەیەی

دەنێردرێ بۆ شا، ئەو نامە ساختەیەشی لەگەڵدا بێت... تا، شا، لەم ڕێیەوە خۆی لە خانم کواکس دوورخاتەوە...

لەو سەردەمەدا، ئیدارەی پۆست، هەندێ لە نامەکانی دەکردەوە و دەیخوێندەوە ڕوونووسی نامەکانی دەخستە بەر سەرنجی پاشای فەرەنسا، هەر بۆیە بەدەگمەن ڕووی داوە، کە خەڵکی لە نامەکانی خۆیا شتێ بنووسن، ببێتە مایەی سەر ئێشەیان، چونکە هەموو دەیانزانی ئیدارەی پۆست نامەکان دەکاتەوە، دەیانخوێنێتەوە. تەنها هەندێ خەڵکی نائاگا، مومکین بوو، لە نامەکانیاندا شتێ بنووسن، سەر ئێشەیان بۆ دروست دەکات. هەر بۆیە ژمارەی ئەو نامانەی نیشانی شا دەدرا کەم بوون.

خانم پمپادۆر، ڕەئیسی پۆست-ی بانگ کرد، نامەیێکی بەم ناوەڕۆکەوە دایێ، گوایە شەخسێ لە پاریسەوە بۆ یەکێ لە دۆستەکانی خۆی لە شاری «لیۆن» نووسیویەتی لەو نامەیەدا پاش پێشەکی و هەواڵپرسین ئەو چەند دێڕانەی تێدا بوو:

«کاتێ خاوەن شکۆی پاشای فەرەنسا، خانم پمپادۆر-ی بۆ دۆستایەتی خۆی هەڵبژارد، هەموو میللەت کەیف خۆش بوون، ئەویش لەبەر ئەوە بوو، ژنێ لە چینە ئاساییەکانی میللەت بووەتە دۆستی خاوەنشکۆ، چونکە دەیانزانی ئەو ژنە قانیعە و دەست بەخەرجییەوە دەگرێ هەرگیز بۆ پاشای «خۆشەویستی دڵان» بیانووی مەسرەفی زیاد ناهێنێتەوە. بەڵام خانم کواکس کە تازە لەگەڵ خاوەن شکۆدا ئولفەتی گرتووە، ژنێکە لە چینی ئەشراف بەلای کەمەوە ساڵێ یەک ملیۆن لیرە لەسەر شا دەکەوێ، بڕیاریشی داوە خزمانی خۆی بگەیێنێتە پلەی وەزارەت و ژەنەڕاڵی و مارشاڵی، خزمەکانیشی لە ژمارەی دارەکان زیاترن، خاوەن شکۆ، ئەگەر هەموو دارایی خۆی کە لە خەزێنەدایە سەرفی مووچەی وەزیر و ژەنەڕاڵ و مارشاڵەکان بکات، ئەوا مەجبوور دەبێ بۆ دابینکردنی مووچەی خەڵکانی دی قەرز بکات»

خانم پمپادۆر، داوای لە ڕەئیسی پۆست کرد و نووسی ئەم نامەیە- وایە لە پاریسەوە نێردراوە بۆ لیۆن، بخاتە بەر سەرنجی شا، ڕەئیسی پۆست پرسیاری کرد و گوتی: ئەگەر خاوەن شکۆ لێی پرسیم، ئەو کەسەی ئەم نامەیەی لە پاریسەوە ناردووە کێیە؟

هەروەها ئەو کەسەش لە لیۆن وەری دەگرێ کێیە؟ چ وڵامێکی بدەمەوە؟

خانم پمپادۆر گوتی: ناوی دوو کەس بهێنە، بەو مەرجەی لە ڕووی کارەکانیانەوە موحتەرەم بن.

ڕەئیسی پۆست گوتی: ئەگەر خاوەن شکۆ ئەمری دایە ڕەئیسی پۆلیس ئەو دوو کەسە تەوقیف بکات، ئەو دەمە چارەنووسی من چ دەبێ؟

پمپادۆر گوتی: خاوەن شکۆ، هەرگیز حوکمی تەوقیفی نووسەری ئەو نامەیە دەرناکات...

شا پیاوێکی دڵپاکە ڕازی نابێ چ کەسێ ئازار بدرێ.

ڕەئیسی پۆست لە خانم پمپادۆر-ی مەعشووقەی ڕەسمی لویی پانزەهەم ، زیاتر دەترسا لەوەی لە پاشای فەرەنسا بترسێ... بیری لەوە دەکردەوە، تەزویرکردنی ئەم نامەیە زۆر بەگران لەسەری بکەوێ... مەترسی ئیتاعەت نەکردنی خانم پمپادۆری چاکتر دەزانی، ئەگەر ئیتاعەتی ئەمری ئەو ژنە نەکات بەبێ شک دەردەکرا، ڕەنگیشە لە قەڵای باستیلدا حەپس کرابا...

ئەوە بوو بەناچاری کاغەزەکەی بەناوی یەکێ لەئەندامانی پەرلەمان "یانی یەکێ لە ئەندامانی عەدلیە، چونکە لەو سەردەمەدا پەرلەمان ئەرکی عەدلیەی دەبینی" تەزویر کرد، دەبا ئەو نامەیە بۆ لیۆن بنێردرێ. ئەو نامەیەی تەسلیم بەپۆست کرد تا مۆری لێدەن، ئەمری دا ڕوونووسی ئەو نامەیە بنووسنەوە ئەوجا بۆ مەقسەدی بنێرن، ڕوونووسەکەیان بۆ شا نارد..

لویی پانزەهەم، وەک هەموو سەڵاتینەکانی سیلسیلەی بۆربۆن، هەندێ بەخیل(۱) بوو، ئەگەر چی، بەهەندێ کەسی خۆشەویستی خۆی پارەی مۆڵی دەدایێ، بەڵام ئامادە نەبوو تەعەهود بدات بۆ ئایندەش، ئەو کەسانە هەرکاتێ پارەیان ویستبا بیانداتێ، بەکورتی دەستگیر بوو، واڵای نەدەکرد.

لە سەردەمی پیریەتی لویی پانزەهەمدا، ئەم عادەتەی تەرک کرد، ئیدی لە وەعد دان نەدەترسا، ئەوەندە دەوڵەمەند ببوو نیو ملیۆن و یەک ملیۆنی بەلاوە وەک یەک وابوو، بەڵام هەر لە زیادە مەسرەف دەترسا . هەر بۆیە کە ئەو نامەیەی خوێندەوە، تێگەیشت

(۱) بەخیل. لە هەندێ ناوچەدا، بەتایبەتی لە سلێمانی وشەی بەخیلی عەرەبی لە بری حەسوودی عەرەبی بەکاردەهێنن، لێرەدا وشەی بەخیل بەمانای قرچۆک، چاوچنۆک بەکارهاتووە.

دەبێ ساڵی یەک ملیۆن، بەلای کەمەوە خەرجی ئەو خانمە بێت و وەزیفەیش بداتە خزمەکانی، هەر زوو دەستبەرداری ئەو ژنە بوو.

ئەمڕۆ ناتوانرێ بەنامەیێکی ئاوها دەسەڵاتدارێ بخەڵەتێنرێ، لەو ڕۆژگارەیشدا فریودانی کەسێکی وەک پاشای فەرەنسا بەنامەیێک، کێشەی دروست دەکرد، بەڵام خانم پمپادۆر چاک شای دەناسی. دەیزانی ملیۆنێ لیرە خەرجی ساڵی خانم کواکس پاشای دەهێنێتە لەرز، هەر واش بوو.

تازە خانم پمپادۆر، دەیویست، بەئیستراحەت نەفەسێ هەڵمژێ، ڕەقیبێکی دیی بۆ پەیدا بوو، ئەم جارەیان ئەو ڕەقیبەی خانمێ بوو لە ئەشرافەکان، ڕەئیسی پۆلیسی فەرەنسایش کە ناوی «دارژانسۆن» بوو بەئاشکرا حیمایەتی ئەو ژنەی دەکرد.

«دارژانسۆن» ڕقی لە خانم پمپادۆر بوو، ڕەئیسی پۆلیسی فەرەنسا لە قەسری ڤەرسای و لە هەموو شوێنێکدا نفوزی هەبوو، تەنیا لە حەریمەکەی خانم پمپادۆر نەبێ، هەر جارەی ڕەئیسی پۆلیس داوایەکی لە پاشای فەرەنسا بکردبا، ئەگەر ئەو داوایە بە مەیلی خانم پمپادۆر نەبا، ئەوا ڕەت دەکرایەوە. بۆیە ڕەئیسی پۆلیسی فەرەنسا بڕیاری دا ڕەقیبێکی نوێ بکاتە جێنشینی خانم پمپادۆر و لە قەسری سەڵتەنەتیشدا دەری کات.

ئەو کەسەی کە لەلایەن ڕەئیسی پۆلیسەوە (پاشان وەزیفە ڕەسمییەکەی بووە وەزیری پۆلیس) هەڵبژێردرا، خانم «شڤازۆل»ی خوشکی سەرەک وەزیرانی ئایندەی فەرەنسا بوو، وەزیری پۆلیس بەگالیسکەکەی خۆی خانم «شڤازۆل–ی» بردە قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای و بردییە ژوورەکەی لویی پانزەهەم، خۆیشی لە دەرێی ژوورەکەدا وەستا، بەڕووکەشی خانم «شڤازۆل» داوایەکی لە پاشا هەیە بۆیە هاتووەتە لای،

«کلود هنری دوسان سیمون» وەقائیع نووسی دەربار–ی لویی پانزەهەم و برازای «سان سیمون»ی گەورە وەقائیع نووسی لویی پانزەهەم، دەربارەی ئاشنا بوونی خانم «شڤازول» لەگەڵ لویی پانزەهەمدا ئاوهای نووسیوە: «لە پاریس–ەوە تا ڤەرسای، ڕەئیسی پۆلیس لە تەنیشتی خانم «شڤازۆل» دانیشتبوو پێی گوتبوو: خانم، ئێمە، یەک دوژمنمان هەیە، ئەویش خانم پمپادۆر–ە، بۆ لەنێو بردنی ئەم

دوژمنە دەبێ تۆ دڵی پاشای فەرەنسا داگیرکەی ئەگەر لەم کارەدا سەرکەوی، سەڵتەنەتی فەرەنسا، دەکەوێتە ژێر دەستی تۆ، من لەم خۆشەویستییەی ئێوە بۆ شا، بەشی «خۆم سوودم بەر دەکەوێ»

پاشان، «سان سیمون» دەڵێ: پاش ئەوەی خانم شڤازۆل» لە ڕێی «دارژانسون–ی» وەزیری پۆلیسەوە، چووە ژوورەکەی شا، وەزیری پۆلیس گەڕایەوە، لە دەرێی ژوورەکەدا وەستا تا خانم شڤازۆل دێتە دەرێ. تا ماوەیێک هیچ دەنگێکی لە ژووری لویی پانزەهەمەوە نەبیست، لە کونی قفڵی دەرگاکەوە سەیری ژوورەکەی کرد، خانم شڤازول–ی بینی، دەستەکانی ڕادەوەشێنێ و لەگەڵ پاشادا قسان دەکات وەک ئەوەی شتێکی لێ بپرسێ، بەڵام پاشای فەرەنسا وەک ئەوە وایە کە دوودڵ بێت و نەزانێ وڵامی خانم شڤازۆل بداتەوە.

وەزیری پۆلیس سەرسام بوو، چۆنە وا لویی پانزەهەم دەتوانێ بەرانبەر قسەکانی ژنێکی وەک خانم شڤازۆل، بێدەنگ بێ. پاش نیو سەعات خانم شڤازۆل لە ژوورەکەی پاشای فەرەنسا هاتە دەرێ، وەزیری پۆلیس، بەرەو پیری چوو و دەستی گرت و پیرۆزبایی لێ کرد، چونکە خانم شڤازۆل گەلێ کەیف خۆش بوو، پێی گوت: گەیشتینە مەبەست، شا وەعدی پێداوم خانم پمپادۆر، لە دەربار دەرکات!

«سان سیمون» دەڵێ: «ڕۆژی پاشتر، وەزیری پۆلیس و خانم شڤازۆل، هیچ شتێکیان لە وەعدەکەی لویی پانزەهەم نەبینی، ڕۆژانی دیش هیچ شتێ دەربارەی دەرکردنی خانم پمپادۆر نەکەوتە بەر چاو، لویی پانزەهەم بایەخی بە خانم شڤازۆل نەدا، وەک ژنێکی موئامەرەچی خۆی لەبەر چاوی لویی پانزەهەمدا خستبووە ڕوو، چونکە ژنێکی دڵ ڕەش و کینەدار بوو، لەبەر چاوی پاشا کەوت.»

حەقیقەتیش ئەمەیە، کە لویی پانزەهەم، خانم پمپادۆری لە دڵەوە خۆشدەویست پمپادۆر–یش عاشقی پاشای فەرەنسا بوو، خۆشەویستی دوولایەنە، هەمیشە ئەو دووانەی بەرەو لای یەکدی ڕادەکێشا، سەرباری ئەم مەوزووعەیش لویی پانزەهەم ئەو ژنەی دەویست لە تەنهایی ڕزگاری بکات، هەرکە تەنها دەبوو، دەچووە ماڵەکەی و لەوێدا کلاوسن–ی[١] دەژەنی، دەنگیشی خۆش بوو، گۆرانی دەگوت.

(١) کلاوسن: جۆرێکە لە ساز، پیانۆیان لەسەر ئەوە دروست کردووە.

ئەو گۆرانییانەی پاشای فەرەنسا دەیچڕین، ئەو تەسنیفانە بوو کە خەڵکی لە کۆڵان و بازاڕەکانی ئەو سەردەمەدا، هۆنیبوویانەوە، لویی پانزەهەم لەززەتی وەردەگرت لە بیستن و بەگۆرانی گوتی ئەو تەسنیفە بازارییانە، پاشتر، یانی لە دوا ساڵەکانی تەمەنیا کە لەگەڵ «ژان ژاک ڕۆسۆ»ی نووسەری ناسراو و مۆسیقا زاندا ئاشنا بوو، تەسنیفەکانی ڕۆسۆی بەنۆتە دەنووسی، عەزفی دەکرد و دەیچڕی.

بەجۆرێ نفوزی خانم پمپادۆر ڕەگی داکوتیبوو، شەوان کە ئەو ژنە دەچووەماڵی مەلیکە، کە دەبووە سەعات دە، مەلیکە سەیری سەعاتی دەکرد، بەبزەوە بەپمپادۆر–ی دەگوت: لەمە زیاتر، نامەوێ لێرەدا دواتخەم، چونکە دەزانم، شا چاوەڕێی ئێوە دەکات، خانم پمپادۆر بەبێ ئەوەی لە ڕوو دامێنێ هەڵدەستا، بەرانبەر بەمەلیکە سەری دادەنەواند و دەڕۆیشت و خۆی دەگەیاندە شا.

هەرکەسێ، هەر شتێکی لە لویی پانزەهەم ویستبا، یەکەم جار بیری لە پمپادۆر دەکردەوە، ئایە ئەو خواستەی مومکینە ئەو ژنە موافەقەتی لەسەر بکات یان نەء؟ هەوڵی دەدا بەهەر جۆر بێ خۆی بگەیێنێتە دەرگاکەی پمپادۆر، سەرنجی لەباری ئەو ژنەی بۆ لای خۆی ڕاکێشێ، چونکە دڵنیا بوو، ئەگەر خانم پمپادۆر موافەقەت بکات، ئەوا داخوازییەکەی لەلایەن شاوە قبوڵ دەکرێت.

هەموو نووسەرەکانی ئەو سەردەمەی فەرەنسا جگە لە «ڕۆسۆ» ماستاویان بۆ خانم پمپادۆر دەکرد، جگە لەوەی ئەم ژنە زەوقی هونەری هەبوو، دەیتوانی نووسەر و شاعیر و شێوەکار و هونەرمەندی ڕەسەن بناسێ. نووسەر و شاعیرەکان دەیانزانی، ئەگەر لە پمپادۆر نزیک بنەوە، ئەوا سوودمەند دەبن.

سەیر لەوەدایە، هیچ یەک لە نووسەرە بەرجەستەکانی فەرەنسا ئەوەندەی «ڤۆلتێر»ی نووسەری ناسراو ڕیا و مامەحەمەییان بۆ خانم پمپادۆر نەدەکرد.

چاپلوسییەکانی ڤۆلتێر بۆ خانم پمپادۆر، قیمەتی ڕوحی ئەو نووسەرە گەورەیەی گوم کرد، دەبینین کە چۆن ڤۆلتێر، ستایشی تەنانەت خیانەتە سیاسییەکانی خانم پمپادۆری دەکرد.

خیانەتەکانی ئەو ژنە بۆ وڵاتی فەرەنسا، بە یەکێ لە شاکارەکانی ئەو ژنەی زانیوە!

چی بوو وا سوپاییێکی سەرکەوتوو

لە مەیدانی جەنگدا پاشەکشێی کرد

لە ساڵی ١٧٤٨ سوپای فەرەنسی بەپەلە بەناو وڵاتی هۆڵەندادا پێشڕەوی دەکرد، یەک بەیەک هەرێمەکانی داگیر کرد.

لویی پانزەهەم، دەیویست بچێت بۆ هۆڵەندا و لە نزیکەوە ئاگای لە سوپاکەی خۆی بێت بەڵام خانم پمپادۆر دەترسا لویی پانزەهەم بڕوات و ماوەیێک لێی دوورکەوێتەوە و لە دەستی بدات، لە لایەکەوە دەیزانی لە ڕابردوودا لویی پانزەهەم، یەکێ لە دۆستەکانی خۆی بردووەتە مەیدانی جەنگ، لەم ڕووەوە تەجرەبەی تاڵی هەیە، ئامادە نییە ئەم لەگەڵ خۆیدا ببات بۆ مەیدانی جەنگ.

خانم پمپادۆر، دەیزانی ئەگەر ماوەیێک لویی پانزەهەمی لێ دوورکەوێتەوە، ئەوا ئەو دوژمنانەی ئەم کە لە کەمیندان، خۆیان ساز دەدەن تا لەبەر چاوی لویی پانزەهەمی بخەن.

هەندێکی دی دوژمنەکانی لە ڤەرسای دان، وەخۆ دەکەون، ژیانەکەی لێ تەنگ دەکەن...

ئەمە بووە هۆی ئەوەی، بەهەر جۆرێ بووە، هەوڵ بدات کۆتایی بەجەنگی هۆڵەندا بێنێت. ڕۆژێ «موریا»ی وەزیری دەریا، چووە لای شا و پێی گوت: خاوەن شکۆ، ڕاستە سوپاکەتان لەنێو خاکی هۆڵەندەدا پێشڕەوی دەکات و شارەکان داگیر دەکات، بەڵام هۆڵەندا وڵاتێکی دەریاییە، کەشتی جەنگی بەهێزی هەیە، ئێمەیش پێویستمان بەکەشتی جەنگی بەهێز هەیە، دەبێ کەشتی دروست کەین تا بتوانین سیادەتی دەریایی خۆمان بەرانبەر بەهۆڵەندا بپارێزین.

شا گوتی: بەداخەوە، لەم وەزعە حازرییەدا، پارەمان نییە تا کەشتی جەنگی نوێ دروستکەین.

«موریا» لە دوژمنەکانی خانم پمپادۆر بوو، گوتی: خاوەن شکۆ، ئەمڕۆ لەم وڵاتەدا، پارەیێکی زیاد سەرفی ئاهەنگ و دەعوەت دەکرێت، هەروەها بۆ موجەوەرات و پۆشاکی گرانبەهایش سەرف دەکرێ، ئەگەر ئەم پارانە بۆ دروستکردنی کەشتی

جەنگ دروست بکرێ ئەوا خاوەن شکۆ، دەبێتە خاوەنی بەهێزترین کەشتییە جەنگییەکانی جیهان.

مەبەستی وەزیری دەریا ئەوە بوو بڵێ، خانم پمپادۆر، گەلێ زیادە مەسرەفی دەکات دەبێ ئەو پارانەی لەنێو خەزینەدایە، بۆ کاری زەرووری سەرف بکرێ، نەک بۆ هەوەسبازییەکانی ئەو ژنە.

لەم کاتەدا خانم پمپادۆر لە پشتی دەرگاکەدا، هەموو ئەم قسانەی ژنەوت، هاتە ژوورێ و بەوەزیری دەریای گوت: جەناب، جیاوازی من و تۆ ئەمەیە، من پارە لە شا وەردەگرم، کەرەسەی خۆشگوزەرانی بۆ دابین دەکەم، تۆیش پارە لە پاشا وەردەگری، کەرەسەی خوێنرێژی و ناڕەحەتی بۆ خاوەن شکۆ فەراهەم دەکەیت. ئەڵبەتە خاوەن شکۆ ئامادە نییە پارە بدات، کەرەسەی ناڕەحەتی و خوێنرێژی بۆ دروستکەیت.

ئەوجا خانم پمپادۆر وەک ئەوەی نۆکەری خۆی لە ژوورێ دەرکاتە دەرێ بەوەزیری دەریای گوت: تکایە بچۆ دەرێ بەتەنها جێمانبێڵە.

ئەو پیاوە سەری دانەواند، ڕێی گرتەبەر و چووە دەرێ، بەبێ ئەوەی لویی پانزەهەم بۆ پاراستنی سومعەی وەزیرەکەی خۆی هیچ قسەیەک بکات، کاتێ سوپای فەرەنسی شاری «ماستریخ»ی هۆڵەندی داگیر کرد، هۆڵەندا داوای سوڵحی کرد،

هەمیشە فەرەنسا، لە هێزە دەریاییەکەی هۆڵەندا دەترسا، فرسەتێکی بۆ هاتبووە بەردەست ئەویش یەکێ لە مەرجەکانی سوڵح ئەوە بێت، هێزە دەریاییەکەی هۆڵەندا نەمێنێ و داوایش بکرێ بۆ سەلماندنی نییەت پاکی هۆڵەندا، یەک دوو بەندەری ئەو وڵاتە بخاتە بەر دەستی فەرەنسا، تا دەوڵەتی هۆڵەندی گومرک لە کاڵا فەرەنسییەکان وەرنەگرێ، کە دەهێنرێت بۆ هۆڵەندا، دەبێت دەوڵەتی هۆڵەندا قەرەبۆی غەرامەتی جەنگ بکات. خانم پمپادۆر، ترسی هەبوو، جەنگ بەردەوام بێت و لویی پانزەهەمی لێ جیا بێتەوە، بۆیە لویی پانزەهەم و پیاوە سیاسییەکانی خستە نێو گوشارەوە تا بەبێ هیچ مەرجێ لەگەڵ هۆڵەندا سوڵح بکەن، سوپای فەرەنسایش لە وڵاتی هۆڵەندا بێتە دەرێ. سەیریش لەوەدایە فەرەنسا نەک تەنها یەک شاهی و کەشتییەکی جەنگی وەک غەرامە لە هۆڵەندا وەرنەگرت، بەڵکو ئەو دەسکەوتانەی سوپای فەرەنسی لەکاتی پێشڕەوی لەنێو خاکی هۆڵەندا وەدەستی هێنابوون، ئەوانیشی تەسلیمی

هۆڵەندا کردەوە.

سوپای فەرەنسا، لە جەنگی هۆڵەندادا شەش هەزار کوژراو و بریندارى دابوو، بەدەستی خاڵی ئەو وڵاتەی جێهێشت، ئەمە لە کاتێکدایە، فەرەنسا سەرکەوتووبوو، حەقی هەبوو داوای غەرامەی جەنگ بکات.

هەموو مێژوو نووسانی فەرەنسا، ئەم کارە بەخیانەت دەزانن بەڵام «ڤۆلتێر» کە دەیزانی دەستێوەردانەکانی خانم پمپادۆر لە کاروباری سیاسی و عەسکەری، چەندی زیانی بەوڵاتەکەی گەیاندووە، کەچی بۆ ئەوەی ماستاو بۆ خانم پمپادۆر بکات، نامەیێکی بۆ نووسی، لە ڕۆژنامەکانی ئەو سەردەمەیشدا بڵاو بووەوە، بەشێکی ئەو نامە دوور و درێژە بەم شێوەیەیە:

«بەختەوەری ئەوروپا، لەو ڕۆژەوە دەستی پێکرد، کە پەیمانی سوڵح لەگەڵ هۆڵەندە بەسترا، دنیا بە سەرسامی و خۆشییەوە بیستیان کە ئەم پەیمانە بەختەوەر بەخشە لە ئەنجامی کۆششی سیاسییەکان و ژەنەڕاڵە عەسکەرییەکانەوە نییە، بەڵکو ژنێکی گەنج و جوان، لە زەوق و هونەردا کەم هاوتایە، دەستیشی وەک ئەوەی لەنێو کان-ی زێڕدا بێ بەخشندەیی هەیە، بەکۆششی ئەو ژنە ئەم پەیمانە بەسترا، ناوی خۆی لە مێژووی هاوچەرخ و ئایندەی ئەوروپادا، بەدرەوشاوەیی دەمێنێتەوە.»

کاتێ ڤۆڵتێر ئەم نامەیەی نووسی پیاوێکی گەنج نەبوو تا بگوترێ، لەبەر گەنجیەتی کەوتووەتە ژێر کاریگەری جوانییەکەی خانم پمپادۆر... ڤۆڵتێر لە ساڵی ١٦٩٤دا لە پاریس لە دایک بووە، لەو سەردەمە، پیاوێکی تەمەن پەنجا و چوار ساڵە بوو، لەم تەمەنەدا، پیاوێک، ئەویش پیاوێکی دنیا دیدەی وەک ڤۆڵتێر، گرفتاری سۆزداری نابێت ئەگەر شتێکیش بڵێ، بۆ سوودی ماددی بووە، دەڵێن پاش نووسینی ئەم نامەیە بەڕیوایەتێک سەد هەزار لیرەی فەرەنسی، بەڕیوایەتێکی دی دوو سەد هەزار لیرەی، لە خانم پمپادۆر دەستکەوتووە. ئەڵبەتە خانمیش ئەم پارەیەی لە خەزینەی دەوڵەت دەرهێناوە، تا ئەو ژنە لە ژیاندا بوو، گەلێ سوودی دی گەیاندۆتە ڤۆڵتێر، ئەمەیش مایەی تەئەسوفە کە هەندێ جار نەک پیاوانی سیاسی، بەڵکو نووسەر و فەیلەسوفەکان بۆ بەرژەوەندی خۆیان، دژ بە وڵاتەکانیان ڕەفتار بکەن.

یەکێ لە دوژمنە سەرسەختەکانی خانم پمپادۆر، دۆک دوریشیلیۆ بوو هەوڵی دەدا بەهەر جۆرێ بێ لەبەر چاوی شا ڕەشی بکات، بۆ گەیشتن بەم مەبەستە بڕیاری دا، یەکێ لە نزیکەکانی خۆی بەناوی «خانم پولی نر» بکاتە ئاشنای لویی پانزەهەم.

خانم «پولی نر» ژنێکی چاو ڕەش بوو، گەلێ خوێن شیرین و باڵای مامناوەندی بوو، لە شەقامی ڕیشیلیوی پاریس لە عیمارەتێ دەژیا. ئەم شەقامە ئێستایش لە پاریسدا ماوە، ئەو عیمارەیەی کە خانم پولی نر تیایدا دەژیا، ئێستا عیمارەی ژمارە پێنجی شەقامی ڕیشیلیۆ-یە لە پاریس.

خانم پۆلی نر، برازای پیاوێک بوو، هەمان ناوی هەبوو، باجی کۆدەکردەوە، لەو سەردەمەدا ئەو کەسانەی باجیان کۆدەکردەوە، دەوڵەمەندەکانی مەملەکەت بوون و گەلێ نفوزیشیان هەبوو، سەر قفڵی ئیشی باج وەرگرتن لە فەرەنسا، دەگەیشتە دە ملیۆن لیرە ئەگەر کەسێ ویستبای ببێتە خاوەنی ئەم وەزیفەیە، دەبا بە دە ملیۆن لیرە ئەم وەزیفەیەی کڕیبا.

خانم «پولی نر» شێوەی گەلێ لە سەردەمی گەنجیی «ماری دو مریسی»ی مەلیکەی کۆنی فەرەنسا، دایکی لویی سیانزەهەم دەچوو، خۆیشی ئاگای لەم لێکچوونە هەبوو، بە خەیاتەکانی خۆی دەگوت پۆشاکی مۆدێلی سەردەمی «ماری دومریسی»ی بۆ بدوورن، هەرکاتێ، یەکێ لەو پۆشاکانەی دەپۆشی، وەک ئەوە وابووە «ماری دومریسی» زیندوو ببێتەوە.

ماوەی سێ ساڵ بوو، ئەو ژنە چاو ڕەش و جوانە، هاوسەرەکەی لە دەست دابوو، دۆستی «دۆک دوریشیلیۆ» بوو، هەموو کەسیش ئاگایان لەم پەیوەندییەیان هەبوو، تەنها، جەنابی «پولی نر»ی مامی ئەو خانمە نەبێ.

کاتێ مامی بەم پەیوەندییەی لەگەڵ ڕیشیلیۆدا دەزانێ، دەیداتە بەر زللە و پێلەقە، بەشێوەیێک لێی دەدا، لە هۆشی خۆی دەچێت. کە دێتەوە هۆشی خۆی، مامی لێی قەدەغە دەکات کە نابێ لەو ماڵە بچێتە دەرێ، هەروەها نابێ ئەم پیاوەیش بێتە ئەم ماڵە.

«دۆک دوریشیلیۆ» لە حیلەبازیدا، عەجیب و غەریبی سەردەمی خۆی بوو، ڕەنگە ئەمڕۆیش، هاوتای پەیدا نەبێت، کە زانیی ئیدی خانم «پولی نر» ناتوانێ لە

ماڵ بێتە دەرێ، ماڵێکی لە دووری چل مەتری ماڵەکەی، «پولی نر»ی بەکرێ گرت، بەئاگاداری خانم «پولی نر» لەو ماڵەوە دەستی بەتونێل لێدان کرد، لەبەر ئەوەی بەچاکی ئاگای لە نەخشەی ماڵەکەی «پولی نر» بوو، ئەوسەری تونێلەکە، ڕێک دەگەیشتە ژوورەکەی خانم «پولی نر»

ڕیشیلیۆ، ئەو ژنە چاو ڕەشەی خۆشدەویست، نەخشەکەی وابوو کە، لویی پانزەهەم لەو تونێلەوە بگەیێنێتە ژوورەکەی خانم «پولی نر» بەم شێوەیە لە خانم پمپادۆری دوورخاتەوە.

سەر ئەنجام، ئەو سەری تونێلەکە، گەیشتە بەردێکی مەڕمەڕ، کە سۆپە دیوارییەکەی ژووری خانم «پولی نر»ی لێ بوو، کە ئەو بەردە لادرابا، کەسێ لە ڕێی تونێلەکەوە دەیتوانی بێتە ژوورەکەی خانم «پولی نر» ئەو ژنەیش دەیتوانی لەو ژوورە و لە ڕێی ئەو تونێلەوە بچێتە شوێنی مەبەستی، لەبەر ئەوەی خزمەتکارەکانی مامی «پولی نر» دەهاتنە ئەو ژوورە و هەڵگرتنی ئەو بەردەش مومکین نەبوو، ڕیشیلیۆ، ڕایسپارد دەرگایەکی گەورەی دار لە شێوەی بەردە مەڕمەڕەکە دروستکەن، لە جیاتی ئەو بەردە، دەکرایەوە و دەبەسترا، ڕیشیلیۆ، ئەو دەرگایەی چەور دەکرد تا لە کاتی کردنەوە و پێوەدانیدا دەنگی لێوە نەیێت.

پاش ئەوەی تونیل و دەرگاکە ئامادە کران، شەوێ ڕیشیلیۆ، چووە ئەو ژوورە، بە ئەو ژنەی گوت: پاشای فەرەنسا، تا ئەمڕۆ، گەلێ دۆستی هەبووە، هیچ یەک لەوانە جەزابییەتی تۆی نەبووە، ئەگەر یەک جار شا بێتە ئێرە و لەگەڵ ئێوەدا ئاشنایەتی پەیداکات، تێبگات کە جیاوازی تۆ لەگەڵ ژنەکانی دی چییە مەحاڵە دەستبەردارت بێ، ئیدی تۆ لە جیاتی خانم پمپادۆر، دەبیتە مەحبوبی دڵی پاشای فەرەنسا.

خانم «پولی نر» گوتی: بەچ دیارە جیاوازیم لەگەڵ ژنەکانی دیدا هەیە؟

ڕیشیلیۆ گوتی: دۆستی ئازیز، من مرۆ ناس و ژن ناسم، جیاوازی کەسێ لەگەڵ کەسێکی دیدا بەدی دەکەم، تۆ ژنێکیت، ئەگەر پیاوێ بۆ یەک سەعات لەگەڵ ئێوەدا هاو پەیڤین بێت، ئەوا تا دوا تەمەنی ئێوە لەبیر ناکات!

خانم «پولی نر» گوتی: ئایە پاشای فەرەنسا، ئامادەیە بێت بۆ ئێرە؟

ڕیشیلیۆ گوتی: بەڵێ! وێنەیێکی ساڵی پاری ئێوەم ئامادەکردووە، پێشانی شای

دەدەم، تا بتوانێت بەراوردتان بکات لەگەڵ خانم پمپادۆر، تێبگات جوانییەکەی تۆ، جوانی ژنێکی ئەسیلزادە و ئەشرافە، وەک جوانی ئەو ژنە نییە کە لە جوانی ژنانی "هال" دەچێت کە خاوەنی دوکانی قەسابین(١).

ریشیلیۆ، بەدوور و درێژی دەربارەی زەوق و سەلیقەی لویی پانزەهەم لەگەڵ خانم «پولی نر»دا قسەی کرد و گوتی: پاشا، حەز لەو ژنانە ناکات کە ئارام و خوێن ساردن.

یەکەم ڕازی سەرکەوتنی خانم پمپادۆر، ئەوەیە کە دیقەتی هەیە کە هەمیشە وەک ژنێکی موعاشەرەتزان و خوێن گەرم خۆی نیشان دەدات، بەڵام خۆشبەختانە، تۆ پێویستیت بەڕووکەش خستنەڕوو نییە، هەر بەخوێن گەرمی خوڵقاویت کاتێ کە شا دێتە ئێرە و ئێوە دەبینێ، بەبێ شک خانم پمپادۆری لەبەر چاو دەکەوێ و تۆ جێی ئەو دەگریتەوە.

کاتێ کە ڕیشیلیۆ، دەیزانی، پاشای فەرەنسا، بەبیستنی درۆ، گەلێ قەڵس دەبێ، هەرکەسێ درۆی لەلادا بکات، دەکەوێتە بەر غەزەبییەوە، حەقیقەتی گوت، بەڵام ئەوەی باس نەکرد کە ئەم خانمە دۆستی خۆیەتی و! گوتی: ماوەییێکە ئەم ژنە ئارەزووی دیدەنی ئێوە دەکات، لەبەر ئەوەی هیچ ڕێیەکی نییە بۆ دیدەنی ئێوە، منی کردووەتە واستە، تا ئێوە ببەم بۆ لای ئەو!

ئەوجا ڕیشیلیۆ، مەوزووعی تونێلەکەی لای لویی پانزەهەمدا باس کرد و گوتی: لە شەقامی ڕیشیلیۆ، خانوویەکم بەکرێ گرتووە، لەو خانووەوە تونێلێکم لێداوە بۆ ژوورەکەی ئەم خانمە، لەم ڕێگایەوە، ئێوە دەبەمە لای ئەو.

شا، کە بیستی، دەبێت لە تونێلەوە بچێت بۆ ماڵەکەی خانم «پولی نر» هەندێ دۆش داما، نەک لەبەر ئەوەی ترسی خراپەکاری لە ڕیشیلیۆ هەبێ، چونکە ئەو پیاوەی چاک دەناسی، دەیزانی وەفادارییەتی، بەڵکو بیری لەوە دەکردەوە کە ژنێک لە ڕێی

(١) هال: بازاڕی گەورەی دانەوێڵە فرۆشی پاریس بوو، ئێسایش وەکو ئەو سەردەمە ناوەندی دانەوێڵە فرۆشییە، هەندێ لە قەسابەکانی ئەو بازاڕە ژنن، بەڵام ژنانێکن، پیاوانی گەردن ئەستوور سڵیان لێ دەکاتەوە ئەمڕۆیش وەکو دوو سەد سێ سەد ساڵ بەر لە ئێستا، مێردەکانی خۆیان دارکاری دەکەن و لە ماڵ دەریان دەکەن!

تونێلەوە بچێتە ماڵەکەی، ئەڵبەتە ئەو ژنە سنووردار کراوە، ڕەنگە ئەم حاڵەتەی بۆ پیاوێکی بێگانە سەر ئێشە دروستکات . ڕیشیلیۆ زانی کە لویی پانزەهەم بیر لە چ شتێ دەکاتەوە، گوتی: خاوەن شکۆ، دڵنیاتان دەکەم، تووشی چ کێشەو سەر ئێشەیەک نابن، شەوێکی خۆشی لە یادنەچووتان دەبێت.

بڕیار درا، شەوی پێنجەمی حەوتی ئەو مانگە[1] ڕیشیلیۆ، لە ڕێی ئەو تونێلەوە لویی پانزەهەم ببات بۆ لای «پولی نر».

لە شەوی دیاریکراودا، لویی پانزەهەم بەپۆشاکی «تەنەکور»ەوە[2] چووە ماڵەکەی ڕیشیلیۆ تا بەڕانمایی ئەو لە ڕێی تونێلەکەوە بچن بۆ ماڵەکەی خانم «پولی نر».

خانم «پولی نر» لە ماڵەکەی خۆیدا، ئارایشتی کردبوو، کەرەسەکانی پێشوازی کردنی پاشای فەرەنسای ئامادە کردبوو... ڕێک لە هەمان ئەو کاتەی لویی پانزەهەم و ڕیشیلیۆ، دەبا لە ڕێی تونێلەکەوە بچن بۆ ئەو ماڵە. «پولی نر»ی مام، لەگەڵ بەنایەکدا، چوونە ژوورەکەوە، خانم «پولی نر» چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد، لەو کاتەدا مامە بەدرەوشتەکەی، بێتە، ژوورەکەی، زۆر ترسا و سەرسام بوو کە بینی، مامەکەی بەنایێکی لەگەڵ خۆیدا هێناوە و فەحسی دیوارەکان دەکات و بەدوای شتێکەوەن.

خانم «پولی نر» غافڵ بوو لەوەی لە سەرەتای شەوا، چەند گالیسکەیێکی قورس، بەو کۆڵانەدا تێپەڕیوە، ئەزیەتی بەتونێلەکە داوە و کۆڵانەکەی داپەناندووە کاتێ کە مامی «پولی نر» دەگەڕایەوە، نارێکی کۆڵانەکە سەرنجی ڕادەکێشا...

«پولی نر»ی مام، پاش شیف خواردن، دەچووە ژوورەکەی خۆی کە لە نهۆمی سەرێدا بووە، چ حەقی بەسەر برازا بێوەژنەکەی خۆی نەبوو، نەیدەتوانی حەدەسی ئەوە بکات کە تونێلێکیان بۆ ژووری برازاکەی لێداوە، تەسەوری ئەوەی دەکرد، ئەو شوێنەی کۆڵانەکە لەبەر چاڵی ئاوەڕۆکان نیشتووە، ئەم مەوزووعە سەرسامی کرد، چونکە ئاوەڕۆکان زۆر لە قووڵیدا هەڵنەکەنراون، ئەمە بوو، یەکێ لە نۆکەرەکانی خۆی ناردە دووی بەنایێکی ئاشنای، تکای لێ کرد، بێت و سەرنجێکی ئاوەڕۆکە بدات...

بەنناکە هات و سەیری ئەو شوێنەی کرد و گوتی: ئەم ڕۆچوونە هی ئاوەڕۆ نییە،

(١) مانگی دیسەمبەری ساڵی «١٧٤٨»
(٢) تنکر: ئەو پۆشاکەیە، خەڵکی کەسی نێو ئەو پۆشاکە نەناسنەوە.

بەڵکو هی ڕاڕەوێکی ژێر زەمینە، کە کۆتاییەکەی دێتە نێو ماڵەکەی ئێوەوە، بەنناکە هەندێ لە عیمارەکەی دەستنیشان کرد، کە ژوورەکەی خانم «پولی نر»یش لەو بەشەدا بوو، گوتی: ئەم ڕاڕەوە ژێر زەمینە لەم ئەپەرتمانەدا کۆتایی پێدێت...

بەپێی ڕانمایەکانی بەنناکە، «پولی نر»ی مام چووە ژووری برازاکەی، لەوێدا بەنناکە بە مشت هەندێ زەوی و دیواری دەکوتی، تا مشتی بەر سەنگی سۆپە دیوارییەکەی کەوت، بۆی دەرکەوت ئەوە لە دار دروست کراوە، کردییەوە، ڕاڕەوێکی تاریک دەرکەوت.

مام و بەنناکە دەستیاندایە شەمعدانێکەوە چوونە نێو ڕاڕەوەکە، گەیشتنە شوێنی سەقفی تونێلەکە هەندێ داتەپیبوو، ڕێک لەو شوێنەدا، دوو کەس لەو سەری تونێلەکەوە دێن و شەمعدانیشیان بەدەستەوەیە، ئەو دوو کەسەیش «پولی نر» و بەنناکەیان بینی، وەستان، لەبەر ئەوەی لویی پانزەهەم پۆشاکی موبەدەلی پۆشیبوو، «پولی نر» نەیتوانی بیناسێتەوە بەڵام دوو ڕیشیلیۆی ناسییەوە، ئەوەی دەبا تێبگات، تێگەیشت، پاشای فەرەنسا و دۆک دوڕیشیلیۆ چاوەڕێی ئەوەیان نەدەکرد، سەقفی تونێلەکە بنیشێت و لێی هەڵوەرێت، هەرکە ئەو دوو کەسەی بەرانبەری خۆیان بینی، بەچاکیان زانی، بەپەلە بگەڕێنەوە، ڕیشیلیۆ دەیزانی هەر سەرەڕۆییێک بکات ڕسواییێکی گەورەی بەدواوە دەبێت، لەبەر ئەوەی پاشای فەرەنسای لەگەڵدایە، باشتر بوو کە بگەڕێنەوە، ڕەنگە بۆ هەمیشە، چاو پۆشی لە ئاشنا کردنی ئەو ژنە لەگەڵ لویی پانزەهەمدا بکات.

«پولی نر» لەگەڵ بەنناکەدا گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی لەبەر تووڕەیی خانم «پولی نر»ی بەهەمان ئەو پۆشاکەی کە لە بەریدا بووە، لەو شەوە زستانەدا لە ماڵێ دەرکردە دەرێ ئەو ژنە گەنجە، شتۆکەیێک پۆشاکی لەبەردا بوو، کە لە ماڵێ دەرکرا دەستی بەقیژە و هاوار کرد، تا سەرنجی هاوسێکانی ڕاکێشێت، یەکێ لە ژنە هاوسێکانی ناسییەوە، دەرگای ماڵەکەی خۆی بۆ کردەوە، ئەو شەوە لەلای خۆی گلی دایەوە بەیانی ئەو ڕۆژە، هەندێ پۆشاکی خۆی دایێ «پولی نر» لە دەرگای ماڵەکەی دوڕیشیلیۆ-ی دا، ویستی لەو ماڵەدا بمێنێتەوە، بەڵام دوڕیشیلیۆ پێی گوت: لەبەر ئەوەی مامە پیرەکەی تۆ دەزانی من ئەم تونێلەم لێداوە، ئێستایش تۆی لە ماڵێ

دەرکردووە، دەزانیّ دێیت بۆ ماڵەکەی من، ئەم مەسئەلەیە بۆ من دەبێتە مایەی سەر ئێشە، بۆیە چاکتر وایە چەند ڕۆژیّ لە ماڵی یەکیّ لە دۆستەکانم، کوڕەکەی «شارل دو بۆڤیّ» بەسەر بەریت، تا بتوانم تووڕەییەکەی شا، کە دوێنیّ شەو، گەلیّ تووڕە بوو، خاوکەمەوە، ئەوسا ئێوە لە قەسری ڤەرسایدا ژیان دەگوزەرێنن و جێی خانم پمپادۆر دەگریت. بەڵام لویی پانزەهەم بەرانبەر بەڕیشیلیۆ وا تووڕە ببوو، تەنانەت تا دوو مانگ سەیریشی نەدەکرد، هەرچەندە ڕیشیلیۆ هەوڵی دەدا سەرنجی لویی پانزەهەم بەلای خۆیدا ڕاکێشیّ، سوودی نەبوو، شا ئیهمالی دەکرد.

بەم شێوەیە، ڕۆچوونی سەقفی تونێلیّ، خانم پمپادۆری لە خەتەری ڕەقیبێکی گەورە ڕزگار کرد، ئەو ڕەقیبە پیاوێکی وەک ڕیشیلیۆی لە پشت بوو.

لە ساڵی ١٧٤٩، پاشای فەرەنسا موافەقەتی کرد «موپا» کە گوتمان وەزیری دەریا بوو، کاروباری سەرەک وەزیران بگرێتە ئەستۆ.

«موپا» کە گەیشتە ئەو پلەیە، یەکەم کاریّ کە کردی، یەکیّ لە دۆستەکانی خانم پمپادۆری نارده زیندانی باستیل، ئەویش بەسوود وەرگرتن لە مۆری سپی[1]. خانم پمپادۆر، کە زانی «موپا» دۆستەکەی ناردووەتە قەڵای باستیل، ڕۆژی پاشتر چووە ژوورەکەی شا، «موپایش» لەویّ بوو... بە «موپا»ی گوت: ئێوە بۆچی دۆستەکەی منتان حەپس کردووە؟

«موپا» دەستی بە بیانوو هێنانەوە کرد، کە دەسەڵاتداران بۆ پاراستنی بەرژەوەندییە گەورەکانی مەملەکەت و پاراستنی ئاسایش ئەمە دەکەن، کەچی خانم پمپادۆر پێی گوت: من ئەمانە نازانم، دەبیّ دۆستەکەم هەر ئەمڕۆ ئازاد بکریّ

«موپا» گوتی: خانم، ئەم پیاوە بەپێی فەرمانی شاهانە تەوقیف کراوە، جگە لە خاوەن شکۆی، پاشای فەرەنسا، کەسێکی دی ناتوانێت ئازادیکات.

---

(١) مۆری سپی، ئەحکامیّ بوو، لویی پانزەهەم بۆ حەپسکردنی کەسان دەریکردبوو، دابوویە، سەرەک وەزیران، یا هەر کەسیّ لە جێی ئەوبا. بەڵام ناوی چ کەسیّ لەسەر حوکمەکەی نەنووسیبوو، سەرەک وەزیران بۆی هەبوو ناوی هەر کەسێکی لەسەر بنووسی و بینێرێتە قەڵای باستیل. هەر کەسێکیش چووبایەتە قەڵای باستیل وەک ئەوە وابوو چووبێتە گۆڕستان، لەبیر دەکرا، مەگەر یەکیّ لە دەرباردا و لە حزووری پاشا ناوی هێناباو داوای ئازادی بۆ کردبا.

خانم پمپادۆر گوتی: خاوەن شکۆ، سەرەک وەزیرانی کینە لە دڵەکەی ئێوە دۆستەکەی منی تەوقیف کردووە، تکا لە ئێوە دەکەم ئازادیکەن.

شا بەموپای گوت، حوکمی ئازادکردنی ئەم پیاوە ئامادەکەن، بیهێنن تا ئیمزای بکەم، سەرەک وەزیران جگە لە ئیتاعەت چ چارەیەکی دیی نەبوو، سەری دانەواند، لە ژوورەکە چووە دەریّ، ڕۆژی پاشتر شا حوکمی ئازادی ئەو پیاوەی ئیمزا کرد... هەر ئەو ڕۆژە کە نامەکانیان بۆ خانم پمپادۆر هێنا، ئەم چوارینەیەی لە نێو نامەکەیدا بینی:

"ئەی خانمی جوانی وەک گوڵی سونبل عەترداری
کاتیّ کە "بەئەسپایی و لەنجە و لارەوە دەڕۆی"
بەڵام بەداخەوە، لە سەرەڕێی خۆتا
گوڵی سپی و بۆگەن "پەرش دەکەیتەوە"

خوێندنەوەی ئەم چوارینەیە، بە جۆریّ خانم پمپادۆری ئەزیەت دا، فرمێسکی بەچاوانی هێنایە خواریّ، ئەگەر چی نووسەری ئەم چوارینەیە مەعلوم نەبوو، زانیی کە «موپا» بۆی ناردووە.

لە بەشەکانی پێشووی ئەم یاداشتە مێژووییانە گوتمان، لە دەرباری فەرەنسادا هیچ شتیّ بەپەنهانی نەدەمایەوە، خزمەتکارەکان ئاگایان لە وردەکاری ژیانی شا و نزیکەکانی شا هەبوو، دەیانزانی دوو سیّ هەفتە پێشتر، خانم پمپادۆر گرفتاریی نەخۆشییەکی تایبەت بووە، کە لە هەندیّ ژندا ئەو نەخۆشییە دەردەکەویّ. خانم پمپادۆر لەبەر وەزعە تایبەتییەکەی خۆی، ترسی لە دەستدانی پلە و دەسەڵات و نفوزی خۆی هەبوو، بۆ پاراستنی ئەمانە، دەبا وەک مەئموریّ هەمیشە لە حاڵەتی ئامادە باشیدابا.

ناڕەحەتییەکی دەروونی ڕووی تیّ کردبوو، بەئیستلاحی ئەمڕۆ تووشی نەخۆشییەکی دەروونی ببوو، تووشی حەساسیەتی فەوقەلعادە ببوو جار جار تووشی هیستریا دەبوو، لەم ڕووەوە پزیشکەکان پێیان گوتبوو، تا چارەسەری یەکجارەکی دەبیّ و دەبیّ ئیستراحەت بکات و دوورکەوێتەوە لە هەموو ئەو شتانەی کە دەبنە مایەی تەشەنوجی ئەعسابی.

خانم پمپادۆر، گەلێ هەوڵی دا، نەهێڵێ کەسانی دی پەی ببەن بەنەخۆشییەکەی کەچی، هەموو دەیانزانی نەخۆشی ئەو ژنە چییە، ئاگاشیان لەوە بوو، لەبەر نەخۆشییەکەی، هەرچەند ڕۆژ جارێک، لویی پانزەهەم سەردانی دەکات بەئومێدیشە زووتر چاک بێتەوە.

ڕیشیلیۆ. لە دەرباری فەرەنسادا، گەلێ جاسوسی تایبەتی هەبوو، پاش ئاگادار بوونەوە لە نەخۆشییەکەی خانم پمپادۆر، لە پزیشکەکەی خۆی، داوای ڕوونکردنەوەی کرد، پزیشکەکە گوتی: تەسەوڕ ناکەم، تا یەک دوو ساڵی دی، ئەم نەخۆشییە دەستبەرداری بێت، موعالەجەی بەردەوام و پارێز لە خواردن و ئیستراحەتی تەواوی دەوێت.

ڕیشیلیۆ، پاش ڕووداوەکەی خانم «پولی نر» کەوتە بەر بێ میهری پاشا، بەدووی فرسەتێک دەگەڕا، تا بتوانێت خۆی لە دەرگای دەربار نزیک کاتەوە. ئەزقەزا لەو کاتەدا بووە ئاشنای گەنجێکی گەلێ قۆز و خۆش مەشرەب ئەو گەنجە ناوی «کازا نۆفا» بوو.

«کازانۆفا» گەنجێکی ئیتاڵی بوو، لەوێوە هاتبووە فەرەنسا، بەقەولی مێژوونووسان ئەو دەمە تەمەنی حەڤدە ساڵان بوو، لە ڕۆژانی یەکەمی هاتنی بۆ فەرەنسا، بووە دۆستی دوو خوشک، ئەم دوو خوشکە یەکێکیان ناوی «ڕۆمان» و ئەوی دییان ناوی «ماری» بوو.

«ڕۆمان» کچێکی تەمەن هەژدە ساڵە بوو، لەبەر ئەوەی «کازانۆفا» تەمەنی حەڤدە ساڵ بوو، ئەو کچەی لە خۆی گەورەتر دەزانی، هەر بۆیە لەگەڵ خوشکە سیانزە ساڵییەکەیدا ئۆلفەتی پەیدا کرد، لەوە غافڵ کە خوشکە گەورەکەی شیفتەی ئەمە، موافەقەتیشی کرد، کازانۆفا لەگەڵ ماری خوشکیا یەکدی ببینن، بەئومێدی ئەوەی ڕۆژێ ببێتە جێی سەرنجی ئەو گەنجە.

لە کۆتاییدا، کازانۆفا بووە مەحبوبی ئەو دوو خوشکە، ئەو دووە وەعدیان لە کازانۆفا وەرگرتبوو، کە دۆستایەتییەکەیان لە سنووری ئاسایی تەجاوز نەکات، بەڵام کچە هەژدە ساڵییەکە، خەونی دیی هەبوو، هەوڵی دەدا بەو شێوەیەی کە خۆی دەیەوێت پەیوەندییەکەی لەگەڵ ئەو گەنجەدا بسازێنێ.

سەرەتا، کازانۆفا، بەرانبەر بەخوشکە گەورەکە، بێ مەیل بوو، پاشان لە خوشکە چکۆڵەکە زیاتر گەورەکەی خۆشویست. هەر لەو کاتەدا، شەوێک کازانۆفا لە مەجلیسێکی شەونشینیدا، لەگەڵ «دۆک دوریشیلیۆ» بووە ئاشنا. ڕیشیلیۆ سەرسام بوو بە جوانییە لە ڕادە بەدەرەکەی، ویستی زیاتر بیناسێت، کازانۆفا، «ڕۆمانی» دۆستەکەی خۆی بەڕیشیلیۆ ناساند، هەرکە «ڕۆمان»ی بینی، سەیری کرد لەو تایپەیە کە شا حەزی لێدەکات. لە کازانۆفای پرسی، ئایا بەرانبەر بەم کچە غیرەی هەیە یا نەء؟

کازانۆفا پێکەنی و گوتی: ئایا حەزت لە «ڕۆمان» کردووە؟

دۆک گوتی: نەء! من حەزم لێ نەکردووە، بەڵکو پیاوێکی دی حەزی لێ دەبێت، ئەگەر ئێوە موافەقەت بکەن، لە نێوان، «ڕۆمان» و ئەو پیاوەدا پەیوەندی دۆستایەتی دروست بێت، وەعدت دەدەمێ بەختەوەر بیت. «کازانۆفا» کە بۆی دەرکەوت ڕیشیلیۆ بەتەمایە «ڕۆمان» بناسێنێت بە لویی پانزەهەم، زانی ڕەنگە هەموو مەزایایان بۆ دۆک بێت و ئەمیش مەحرووم. بۆیە داوای لە ڕیشیلیۆ کرد، وەک برای «ڕۆمان» ئەویش بە شا بناسێنێت.

دۆک گوتی: ناتوانم ئەم کارە بکەم، چونکە ئێوە لە یەک ناچن، بەڵام دەتوانم بەناوی مامی «ڕۆمان–ەوە» بتانناسێنم...

هەرواش بوو، بەڵام کە لویی پانزەهەم، کازانۆفای بینی گوتی: ئەمە ژنە و پۆشاکی پیاوانەی پۆشیوە، چونکە هیچ پیاوێک، ئەوەندە جوان نابێت، پزیشکی دەرباری ڕاسپارد فەحسی بکات. پاش فەحس پزیشکەکە گوتی: خاوەن شکۆ، ئەوە پیاوە و هیچ گومانێکیشی تێدا نییە.

لویی پانزەهەم، پاش ناسینی «ڕۆمان» لە باغێکدا نیشتەجێی کرد، ئەو باغە ناوی «باغی نێری»[1] بوو، لە مێژووی فەرەنسا، ئەم باغە ناسراوە، ئێستایش لە شاری ڤەرسای–یی نزیکی پاریسە.

«باغی نێری» پێکهاتبوو لە باغێکی گەورە و بەرین، لویی سیانزەهەمی باپیرە گەورەی لویی پانزەهەم لە ناوچەی ڤەرسای (ئەو دەمە ئاوەدانی لێ نەبوو) دروستی

(١) گوزن: باغی نێری. نێری. نێرەی بزنە کێوییە.

کردبوو، تا هەندێ «نێری»ی تیا بەخێوکات، بۆیە «باغی نێری» ئاژەڵان و نێرییەکانی تیا بە خێودەکرا، لە سەردەمی ژیانی لویی سیانزەهەم و سەردەمی منالّیی لویی چواردەهەم، باغی ئاژەڵان بوو.

پاش ئەوەی لویی پانزەهەم گەورە بوو، ڤەرسای کردە پایتەختی خۆی. گوندی ڤەرسای کردە قەسەبچە و پاشان بە شار، سەیری کرد، بۆ بینا دروستکردن، زەوی کەمی هەیە بڕیاری دا «باغی نێری» لە نێو ببەن، یانی دیوارە دوور و درێژەکانیان وێران کرد، درەختەکانیان لە ڕیشەوە دەرهێنا، لەو شوێنەدا خانوویان دروست کرد بازرگانێکی فەرەنسی بەشێ لە ئەرزەکانی ئەو باغەی کڕی، خانوویێکی گەلێ گەورە و بەرینی تیادا دروست کرد، بەیادی ڕابردوو کە ئەوێ «باغی نێری» بوو، نێرییێکی تەحنیت کراوی پڕ لە کای لەسەر دەرگای باغەکەدا چەسپاند، هەر بۆیە دانیشتوانی ڤەرسای بەو ماڵەیان دەگوت «باغی نێری».

کاتێ «ڕۆمان» بەشۆخ و شەنگی هەژدە ساڵانەی خۆی، لە ڕێی ڕیشیلیۆ بەلویی پانزەهەم ناسرا، شا، پێی چاک بوو، ئەم کچە نابێت بێت بۆ دەربار، نەوەک هەستی غیرەی خانم پمپادۆر-ی شەریکی ژیانی، یانی مەعشووقە ڕەسمییەکەی خۆی ببزوێنێ، ئەمە بوو بڕیاری دا، خانوویێک بکڕێت و دوور لە چاوەکانی خانم پمپادۆر، جار جارێ «ڕۆمان»ی تیادا ببینێ.

یەکێ لە مەکتەبەکانی کڕین و فرۆشتن-ی زەوی، دەوروبەرەکەی شای ئاگادار کردەوە کە «باغی نێری» بۆ فرۆشتن دانراوە، ئەگەر شا مەیلی لێ بێت دەتوانێ بیکڕێت لویی پانزەهەمیش باغ و تەلارەکەی کڕی، ئەڵبەتە خوێنەران پێیان سەیرە، کە ئێمە بەپێچەوانەی عادەتی خۆمانەوە دەربارەی «شوێن» زیاد لە پێویست، بەتایبەتی دەربارەی «باغی نێری» قسانمان کردووە. هۆیەکەیشی ئەمەیە کە دوو سەد و چەند ساڵێ بەملاوە «باغی نێری» ببووە مەوزووعی ئەسڵی نووسەران و ئەفسانە سازان و شانۆ نووسان و فیلم ساز و مێژوو نووسان، ئەوەندەیان دەربارەی نهێنییەکانی «باغی نێری» نووسیوە، لە ئەدەبیاتی ئەوروپا و ئەدەبیاتی جیهان وەک ئەفسانەکانی هەزار و یەک شەوەی لێهاتووە، هەموو بەو ناوەندەی دەزانن، کە سەرانسەری سەڵتەنەتی لویی پانزەهەم، ترسناکترین بەدکاری بۆ تەسکینی

مەیلەکانی لویی تیادا کراوە.

ئەفسانەی «باغی نێری» زیاتر لە دوو سەدە و نیوە لەسەر زاراندایە، ئەوەندە قودرەتی هەیە، ئێمە لێرەدا ناتوانین ئەو ئەفسانانە لە نێو ببەین و مەبەستیشمان نییە، بەڵام لەبەر ئەوەی ئێمە مێژوو نووسین، ئەفسانە نانووسین و ناچینە نێو ئەو ئەفسانانەی «باغی نێری»یەوە، دەڵێین، لویی پانزەهەم لە ساڵی ١٧٥٤دا «ڕۆمان-ی» لەو باغەدا نیشتەجێ کرد، بەڵام پاش ساڵێ کە هێشتا سونگەکەی ئاشکرا نەبووە، دەسبەرداری ئەو ژنە بوو، لەو باغەیش دەری کرد، لە بری ئەو «ماری»ی لە ڕێی ڕیشیلیۆوە، لەو باغەدا دانا، ئەمە هەمان ئەو کچەیە لە مێژووی «باغی نێری»دا بەناوی «لویی زون» ناسرا، یانی «لویزی چکۆڵە».

ئەو ڕۆژەی کە «لویزی چکۆڵە» برایە «باغی نێری» تەمەنی چواردە ساڵان بوو، ڕیشیلیۆ، لە یاداشتەکانی خۆیدا نووسیویەتی پاشای فەرەنسا «لویزۆن-ی» لە تەنیشتی خۆی داناو لێی پرسی: چکۆڵە تەمەنت چەند ساڵانە؟ ئەم چکۆڵەیە، لە وڵامدا گوتی: خاوەن شکۆ چواردە ساڵانم!

پاشا گوتی: ئایا کەسێکت دۆست بووە؟

«لویزۆن» پێکەنی و گوتی: ئەگەر دۆستێکم هەبا، غەیری ئەمە دەبووم کە ئێستاکێ هەم.

پاشا گوتی: ئەرێ ئێستا چۆن؟

«لویزۆن» دەستی بەپێکەنین کردەوە، هەر ئەو کاتە لویی پانزەهەم بۆی دەرکەوت ئەو کچە سادە و دڵپاکە، لەگەڵ چ کەسێکدا دۆستی و ئاشنایەتی نەبووە، لە سنووری تەمەنی خۆیشی تەجاوزی نەکردووە، بۆیە لە غەیری ئەم حاڵەتە و بەقەولی ئەو کچۆڵەیەش، غەیری ئەوە بووە، کەوا ئێستاکی کەوتووەتە ڕوو.

لویی پانزەهەم گەلێ «لویزۆن-ی» خۆشدەویست، ئەویش لەبەر سادەیی و سەفای منالانەی ئەو کچە بوو. هەرکاتێ کە دەچووە «باغی نێری» ئەو کچەی لە تەنیشت خۆی دادەنیشاند، نەوازشی مووەکانی دەکرد و پێی دەگوت: داوای شتێکم لێ بکە!

کەم تەمەنییەکەی «لویزۆن» وای کردبوو، شا گەلێکی خۆشبووێت، مێژوونووسان، ڕێکن لەسەر ئەوەی، ئەو کچە بووە سەبەبی ئەوەی پاشا بەرانبەر کچۆڵە و

نەوجەوانانەکان هەست بەمەسئولیەت بکات.

«باغی نێری» سەرەتا جێی نیشتەجێبوونی خانم «ڕۆمان» بوو پاشان بووە جێی «لویزۆن».

پاشا، نۆکەر و کارەکەرێک و ئاشپەز و پۆپ سپیێک بەناوی «ئاستریێ»وە، کە یەکێک بوو لە ئەسیلزادەکان دایانینابوو، بۆ خزمەتکردنی ئەو کچۆڵەیە.

«لویزۆن» لە ماوەی ئەو ساڵەی کە لەو باغەدا بەسەری دەبرد، بۆ کازانۆڤای کۆنە دۆستی و دۆک دوریشیلیۆ، چەند جارێ پارەی پەیدا کرد، لویی پانزەهەمیش بەئەو پەری گەورەیی خۆیەوە داخوازییەکانی ئەو کچەی جێبەجێ دەکرد.

شەوێک، لویی پانزەهەم بۆ دیدەنی «لویزۆن» چووە «باغی نێری»، ئەو کچە گەنجە بەگاڵتەوە، بەبێ ئەوەی مانای ئەو قسە بزانێ کە هاتە سەر زمانی لە پاشای پرسی: «وەزعی ئەو پیرێژنە قەحپەیە چۆنە؟»

لویی پانزەهەم، بەم قسەیە گەلێک تێکچوو، وای تەسەوڕ کرد کە ئەو کچۆڵەیە، بەهاوسەرەکەی یانی مەلیکەی فەرەنسا، ئەم جنێوە دەدات، لێی پرسی: مەبەستت کێیە؟

لویزۆن، بەهەمان سادەییەوە گوتی: مەبەستم خانم پمپادۆرە! ئێوە چۆن زەوقتان دەچێتە سەر ئەم پیرێژنە پیس و نەگریسە، سەرباری پیرییەکەی نەخۆشیشە.

لویی پانزەهەم، جگە لە مەسئەلەی عەیاشییەکەی، هەر بەخۆڕسک کەسێکی چاک بوو، نەیدەتوانی تەحەمولی ئەوە بکات، لە حزووری خۆیدا، بەدگۆیی بەرانبەر دۆستانی بکرێ. بەتووڕەییەوە نەڕاندی: کچۆڵەی بەدبەخت! تۆ ئەم قسانەت نەدەزانی، کێ ئەم قسانەی فێر کردوویت؟

«لویزۆن» کە زانیی شا، بەڕاستی تووڕەیە، بەگریانەوە ئیعترافی کرد کە خانم «ئەستریێ»ی پۆپسپی ئەمەی فێر کردووە. پێشی گوتووە لە حزووری شادا ئەمە بڵێت.

خانم «ئەستریێ» دوژمنی خانم پمپادۆر بوو، دەیویست لە ڕێی لویزۆن–ەوە کە تەسەوری دەکرد، ڕۆژێ ببێت بە «سێوگلی»(١) شا، سێوگلییە کۆنەکەی لەبەر چاو

(١) سێوگلی: وشەیێکی تورکییە، بەمانای خۆشەویست یا دڵدار دێت.

بخات و لە دەربار دەریکات، ڕۆژی پاشتر بەئەمری لویی پانزەهەم خانم «ئەستریێ» لە «باغی نێری»دا دەرکرا، پاش سێ ڕۆژیش، خودی لویزۆن لەو باغەدا دەرکرا.

لەبەر ئەوەی لویزۆن بێ پەنا بوو، لە پاریسدا خانوویێکیان بۆ کڕی، مووچەیێکیشیان بۆ بڕییەوە، ئیدی لویی پانزەهەم، چاوی بەلویزۆن نەکەوت.

پاش ئەوەی لویزۆن لەو باغەدا دەرکرا، ژمارەی ئەوکەسانە، کە دەهاتنە ئەو باغەو لەوێدا نیشتەجێ دەبوون، ئەوەندە زۆربوون مێژوو نووسان نەیانتوانیوە بیانژمێرن و ناوەکانیان تۆمارکەن، هەر لەو سەردەمەدا، «باغی نێری» شوورەتێکی شوومی پەیداکرد، لە سەردەمەکانی دیدا، ڕۆماننووس و مێژوو نووسان ئەوێیان بەناوەندی فسق و فجوور و تاوان دەزانی، نووسیویانە هەموو شەوێ، کچێک لە لایەن دەوروبەرەکانی شاوە فریو دەدرا، پاش لاقە کردن دەیانکوشت، لاشەکەشیان هەڵدەدایە نێو چاڵەکانی ئەو باغە.

بەشی یەکەمی، ئەم قسەیە، ئەوی نەک هەموو شەوێ، نەک بەو وەزعەیش کە ڕۆماننووسەکان نووسیویانە، ڕاستە، بەڵام بەشی دووەمی ئەم قسەیە ڕاست نییە یانی، هیچ ژن و کچێکیان لەو باغەدا نەکوشتووە تا لاشەکەیان بخەنە نێو چاڵەکانی ئەو باغە، ئەم شائیعەیە، ئەوەندە، بەهێز و تەشەنەی کردبوو، پاش شۆڕشی فەرەنسا و بەئەمری حکوومەتی شۆڕشگێڕی، هەموو بەشەکانی ئەو باغەیان پشکنی، تەنانەت یەک چاڵیان نەدۆزییەوە، هەروەها ئەو ئاوەڕۆیەیان پشکنی کە بەتەنیشتی باغەکەدا تێدەپەڕی، بەڵکو جەنازەکان لەوێ بن بەڵام لە وێشدا ئێسک و پروسکیان بەرچاو نەکەوت.

حەقیقەتی تاریخیش ئەمەیە، ئاشنایەتی لویی پانزەهەم لەگەڵ لویزۆن، سادەیی و سەفای ئەم کچۆڵەیە، کاری لە دەروونی پاشا کرد، لەوە بەولاوە هەوڵی دەدا، کۆمەکی کچۆڵە بێ پەنا و ئاوارەکانی شار بکات، ئەمەیش لە ڕێی ڕەئیسی پۆلیسی خۆیەوە ئەنجام دەدرا، ئەگەر کچێکی بەم مەرجانەی بینیبا، ئاگاداری پێشخزمەتە تایبەتییەکەی شای دەکرد کە ناوی «لوبل» بوو، دەچوو، ئەو کچە یا خانەوادەکەی دەبینی، ئەگەر ئەو کچە کەسی نەبا، یا ژمارەی خێزانەکەی لە سێ کەس زیاتر نەدەبوون دەیانهێنایە «باغی نێری» ماوەیێک لە وێدا خزمەتی دەکردن، پاشان بەو

پارەی شا خستبوویە بەر دەستی، خانوویێکی بۆ دابین دەکرد، دەیانی گواستەوە بۆ ئەو شوێنە نوێیە تا ژیانی تیا بگوزەرێنن، لویی پانزەهەم بۆ ئەم کچۆڵە نەوجەوان و منالانە حالەتی باوکایەتی هەبوو، نووسیویانە کە دەچووە «باغی نێری» ئەو کچۆڵانەی لە دەوری خۆیدا کۆدەکردەوە، لەگەڵیان یا لەگەڵ دایک و باوکیان قسەی دەکرد، بەجۆرێ قسەی لەگەڵ دەکردن وەک ئەوە وابوو کە خۆی یەکێکە لەوان. هەندێ جار شایان بینیبوو، لەگەڵ یەک دوو یا چەند کچێک، لە گۆشەیێکدا وەک مامۆستا فێری خوێندن و نووسینیانی دەکرد.

«میس موندی» مێژوو نووسی ناسراو لە کتێبەکەی «تاریخ»دا دەربارەی هەمان ڕەفتاری لویی پانزەهەم نووسیویەتی: خزمەتکار و کەسانی دی دەیانبینی، هەندێ جار شا، ئەو کچۆڵانەی لە دەوری خۆیدا کۆدەکردەوە، بەدەنگی بەرز و بەدەستەجەمعی دۆعای پێدەخوێندن و فێری شەریعەت و مەزهەبی دەکردن.

خانم پمپادۆر، سەیری کرد، شا حەز بەکۆکردنەوەی کچۆڵەکان دەکات، وە خۆکەوت تا ڕەزامەندی لویی پانزەهەم فەراهەم بکات، چونکە چاک دەیزانی، نابێ چاوەڕێی ئەوە بکات، شا، وەک پێشوو، کاتەکانی بۆ شکار یا دیداری ئەم سەرف بکات بێجگە لە تەمەن گەورەییش، شا پێویستی بەتەنەوع و سەرگەرمی دی هەیە، جا چ لەوە باشتر هەیە شا دەچێتە هانای بێ نەوایان.

خالێک هەیە دەبێ باس کرێت، کاتێ پاشا کچۆڵە و نەوجەوانانی کچی لە «باغی نێری»دا دادەنا، خۆی چەند کچێکی لە مەلیکەی فەرەنسا هەبوو، ئەمانە کچی شەرعی خۆی بوون بۆیە سەیر نییە ئەو پیاوە بەو شێوەیە ئەو کچۆڵانەی دەپاراست.

ئەگەر ئەمڕۆ سەرێ لە کتێخانەی میللی فەرەنسا بدەین، سەیری ئەو بەڵگەنامانە بکەین کە پەیوەستن بەمێژووی فەرەنسای سەردەمی لویی پانزەهەم، چەند نامەیێک دەبینین، ئەگەر چی بینینی ئەو نامانە دەبێتە مایەی تەئەسوف، بەلام ڕەنگدانەوەی ڕەوشتی هەندێ کەسی ئەو سەردەمەیە، بۆ نموونە، یەکێ لە نامەکان لە لایەن ئەفسەرێکی سوپای فەرەنسییەوە بۆ لویی پانزەهەم نووسراوە، ئەمەیش ناوەڕۆکەکەیەتی: «خاوەن شکۆ، لە هەموو تەمەنی خۆمدا، خزمەتکاری ئێوە بووم، بۆ عەزەمەتی ئێوە فیداکاریم کردووە، بەری تەمەنێکم، کچێکی گەنج و جوانە، ئارەزووم

ئەوەیە ئەم خونچەیە بکەوێتە ژێر حیمایەی ئێوەوە، هەر کاتێ ئەو ئارەزووەی من بەدی بێت، ئەوا پاداشتی تەمەنێکی فیداکاری خۆم وەدەست هێناوە!»

ئەمڕۆ عادەت وایە، کارخانەیێک شتەکانی خۆی بفرۆشێت، کاغەزێکی گرێنتی دەداتە کڕیار، ئەگەر کالاکە سەد دەرسەد بەپێی ئەو مواسەفاتانە نەبوو کە بانگەشەی بۆ کراوە، ئەوا ئامادەیە غەرامەت بدات. ئەو ئەفسەرە، لەگەڵ ئەو نامەیەی کە بۆ پاشای نووسیبوو، کاغەزێکی دی بەهاوپێچ لەگەڵدا ناردبوو، لەو کاغەزەدا پزیشکێک و چەند کەسێک، ئەوەیان سەلماندبوو کە کچی ئەفسەرەکە ناوی «لولو»وە کچێکی ڕێک و لەبار و ڕەفتار چاکە، لەم ڕووەوە هیچ گومانێکی نییە!»

لویی پانزەهەم، تکای ئەو پیاوەی قبوڵ کرد، موڵکێکی چکۆڵەی وەک «جیهاز» پێشکەش بەو کچ کرد.

وەکو مێژوو نووسەکان نووسیویانە، ئێمەیش چەند نموونەیەکمان لەم سەر گوزەشتە مێژووییەدا باس کردووە، کە سەردەمانێک لویی پانزەهەم سەرمەشقی گەنجانی ڕەوشت بەرز و داوێن پاکی وڵات بوو، پاشان کەوتە ژێر کاریگەری خەڵکێکی بێ سەر و بەر کە لە دەوریدا بوون و ماهییەتیان گۆڕی، بەشێوەیەک دەتوانین بڵێین، لەو سەردەمەدا، سەرچاوەی فەسادی ئەخلاقی ئەشرافەکان خودی لویی پانزەهەم بوو، کە بێبەند و باوییەکەی و لەژێر پێنانی ئسوڵی تەقواو عیفەت و بایەخ نەدانی بەمەسائیلی جددی، تەنانەت مەسائیلی حەیاتی وڵاتی کردە قوربانی هەوەسبازییەکانی، مەشقی بەدکاری و ناپەسەندی بەهەموو دەدا.

لەو کاتەی کە لویی پانزەهەم «باغی نێری»ی کڕی «فردریک.ی دووهەم»[١] لە وڵاتی پرۆس، سەڵتەنەتی دەکرد، فردریکی دووەم گەلێ ڕقی لە خانم پمپادۆر بوو، بۆ ئەوەی سووکایەتی پێبکات ناوی سەگەکەی خۆی نابوو پمپادۆر» لە هەموو شوێنێکدا، بێ پەروا دەیگوت: ئەم ژنە قەحپەیە، تاج و تەختی فەرەنسای ئالوودە کردووە.

پمپادۆر، بۆ ئەوەی تۆڵە لە فردریکی دووەمی پاشای پروس بکاتەوە، ئەوەندەی خوێندەوە گوێی لویی پانزەهەم، تا لەگەڵ وڵاتی نەمسادا یەکی گرت، لە نێوان فەرەنسا و نەمسا لە لایەک و وڵاتی پروس لە لایەکی دییەوە، جەنگ بەرپابوو، لویی

(١) فردریکی دووهەم بوو، ئەڵمانیای یەکگرتووی دروست کرد.

پانزەهەم بۆ ئەوەی فـردریکی دووهـەم تـەمێ بکات، سـوپایێکی پەنجـا هـەزار کـەسی ئامادە کرد و بەرەو جەنگی فردریکی دووهەمی نارد.

لەو سەردەمەدا، سوپایێکی پەنجا هـەزار کـەسی، سوپایێکی گەلێ بەهێزبوو چونکە لە جـەنگەکـاندا، ژمـارەی سـەربـازەکـانی سـوپـایێ لە دە دوانزدە هـەزار سـەرباز تەجاوزی نەدەکرد، بەڵام ئەو سوپا بەهێزە، بەپێی ڕاسپاردە و جەختکردنی خانم پمپادۆر خرایە ژێر فەرماندەی پیاوێکی جەنگ نەدیدە، کە تەنها دەیتوانی تەمەلوق و ماستاو بکات. ناوی ئەو پیاوەش «سوبیز» بوو.

«سوبیز» سێ ژنی هێنابوو، هەر سێکیان جێیان هێشتبوو، یەکێکیان بەئیجازەی «پاپا» تەڵاق درابوو، ئەو دووەی دیش ماڵیان جێهێشتبوو، ڕۆیشتبوون.

مەعلوومە کە پیاوێکی جەنگ نەدیدە، بێ ئاگا لە کاروباری جەنگ، بچێتە جەنگی سـەردارێکی گـەورەی وەک فـردریکی دووهەم، ئەڵبـەتە شکست دەهێنێ. فـردریکی دووهەم، فەرماندەیی سوپایێکی بیست هەزار کەسی دەکرد و سوپای پەنجا هەزار کەسی فـەرەنسـای بەزاند، دە هـەزار سەربازی فەرەنسی بە ئەسیر گرت و ئەوانی دیش ڕایانکرد.

هەواڵی ئەم شکسـتـە شـەرم ئاوەرە، کـاتێ گـەیشـتـە لویی پانزەهەم، لە یەکێ لە تەلارەکـانی قـەسـری ڤـەرسـای دانیشـتـبوو، هەندێ پیـاوی عەسکەری و دەوڵەتی و هەندێ ژنی بەرجەستەیشی لەلا بوو، پاش ئەوەی لویی پانزەهەم ژنەوتی، پێنج هەزار سەربازی کوژرا و دە هەزار سەربازی ئەسیر بوون، پاشماوەی سوپاکەیش پەرت و بڵاو بوون و هێشتا مەعلووم نییە «سوبیز»ی فەرماندەی سوپاکە لە کوێدایە، ئایا کوژراوە، یا لەگەڵ ئەسیـرەکـاندایە؟ لویی پانزەهەم بەزەردەخـەنەوە گـوتی: ئەگـەر «سـوبیـز» بەزیندوویی مـابـێتـەوە، دڵنیـام شکسـتـەکـەی، لە سێ ئەم شکسـتـەکـەی پێشووی قابلی تـەحەمولترە! هەموویان تێگەیشتن مەبەستی لویی پانزەهەم لەو سێ شکستە چییە.

فیرار و تەڵاقی هەرسێ ژنەکەیەتی.

شکسـتی سـوپایێکی پـەنجا هـەزار کـەسی، لەبەر چاوی لویی پانزەهـەمـدا، وەک ئەفسانەیێکی خـەندە ئاوەر بوو، بۆ بەزم ئەم قسەیان دەگێڕایەوە. ئەم قسـەیە دەمـاو

دەمی دەکرد، گەیشتە گوێی خەڵکی، دەستبەجێ تەسنیفێکی ناشیرینیان دژ بەلویی پانزەهـەم و خـانم پـمپـادۆر هـۆنیـیـەوە، ئەو دەمـە، میللەتی فـەرەنسا بەهۆنینەوەی تەسنیف، نارەزایی خۆی دەردەبڕی، ئەو تەسنیفەیش بەم شێوەیە بوو:

«سەری لویی بتاشن»

«پمپادۆریش هەڵواسن!»

سەرتاشینی پاشایەک، بەپێی عادەتی فەرەنسییە کۆنەکان، سزایێکی گەورە بوو.

ئەگـەر سـەری پاشـایێکیـان تـاشـیـبـا، ئیـدی نەیدەتوانی، تا مـووی سـەری نەهاتبـایەتەوە، سەڵتـەنەت بکات، هەرکاتێ مووەکانی سەری پاشا بکەوتبا، سەری حـەوێس[1] با، ئیـدی پاشـا دەبا خـۆی لە سـەڵتـەنەت بخـات، چونکە فـەرەنسـییـە کۆنەکان، گەلێ بایەخیان بەمووی سەر دەدا. بۆیە بایەخیان بەبارۆکە دەدا، تەنانەت گەنجانی چواردە، پانزە ساڵەیان، ئەگەر چی، مووی چڕ و جوانی ئاسـایی خۆیان هەبوو، بارۆکەیان لەسەر دەنان، ئەم عادەتە تا سەردەمی شۆڕشی فەرەنسا بەردەوام بوو.

«باغی نێری» لە ساڵی ١٧٥٥ بەم لاوە بووە «باغی ئاسکە» لە دەوروبەری ئەو باغە چەند، کـۆشکێکی چکۆڵەیان دروست کـرد، هـەریەک لەو کـۆشکانە، دوو سێ، ئەپەرتمانی هەبوو، لە نێـو هەریەک لە ئەپەرتمانەکـان، یەکێ لە کـچـان، یا ژنانی گەنجیان تیا دانابوو!

(١) حەوێس: اصلع.

ئەمەیە ئەنجامی بەرگری

لە ئابڕوو و شەڕەفی ئینسانی

خانم پمپادۆر، دەیزانی ئیدی وەک ژنێکی جوان و مەحبوب ناتوانێ ببێتەوە بەجێی سەرنجی لویی پانزەهەم، بڕیاری دا، بۆ پاراستنی نفوزی خۆی وەک کارزانێک بکەوێتە کار، بۆ ئەم مەبەستەیش چەند ژنێکی قەوێدەی دۆزییەوە، ڕایانسپارد لە پاریس و ولایەتەکاندا بچنە بۆسەوە، هەر ژنێکی جوانیان بینی، بەهەر جۆرێ بووە فریوی بدەن و بیهێنن بۆ ڤەرسای، تا ئەم بەدەستی خۆی پێشکەشی لویی پانزەهەمیان کات.

کاتێ کە پۆلیسی فەڕەنسا، ژنی بۆ لویی پانزەهەم ئامادە دەکرد، بەجۆرێ ڕەفتاری دەکرد دەنگی ناڕەزایی میللەت بەرز نەبێتەوە ئەگەر چی ئسولّی ئەخلاقی و عیفەت خرابوونە ژێر پێ، بەلاّم بەزاهیر ڕیعایەتی بەرژەوەندی مەملەکەتیان دەکرد. بەلاّم ئەو قەوێدانەی کە خانم پمپادۆر خستبوونیە کار، دووربینیی پۆلیسی فەڕەنسایان نەبوو، پشت ئەستوور بوون بەوەی ژنێکی وەک خانم پمپادۆر حیمایەیان دەکات، بەسەرکێشی و ملهوڕییەوە، کچانیان بەفێلّ و تەماح بۆ قەسری ڤەرسای دەبرد.

فەرەنسییەکان ئیدیۆمێکی لەم شێوەیان هەیە: «کاتێ پیاوێک دەکەوێتە دووی ژنەکەت، ترست نەبێت، بەلاّم لەوە بترسە ژنێ بکەوێتە دوای هاوسەرەکەت» چونکە، پیاوێ بکەوێتە دووی ژنێک، لەبەر ئەوەی پیاوە ئیحتیات وەردەگرێ، هەرکە مێرد، یا برا، یا باوکی دەرکەوێ، ناچار ڕادەکات، بەلاّم ژنێ بکەوێتە دووی ژنێکی دییەوە، ترسی لە مێرد و برا و باوکی نییە، چونکە دەزانێ گومانی لێ ناکرێ، پیاو ناتوانێ بچێتە مالّی ژنانەوە، بیانهێنێتە دەرێ، ئەم کارە بە ژن دەکرێ.

باسکردنی تاوان و بەدکارییەکانی خانم پمپادۆر، کە لە ڕێی قەوێدەکانییەوە بۆ دامرکاندنی ئالّۆشییەکانی لویی پازدەهەم دەیکرد، دوور و درێژە، ئێمە نامانەوێ لێرەدا بچینە ناو تەفسیلاتەوە، تەنها باسی یەکێ لەو تاوانانە دەکەین کە ڕووداوێکی گەورەی لێ کەوتەوە.

(ژاکلین) کچێکی گەنجی جوانی هەژدە سالّە بوو، لە پاریسدا لە خەیاتخانەیەکدا کاری دەکرد، یەکێ لە قەوێدەکانی خانم پمپادۆر، دەیبینێ، پێی دەلّێ: لە خەیاتخانەیەکی دیدا، سێ بەرامبەر ئەم خەیاتخانەیە کرێی دەدەنێ، ئەم کچە فریو دەدات و دەیبات بۆ ڤەرسای.

خانم پمپادۆر، گەلێ لوتفی بەرامبەر بەژاکلین نواند، پێی گوت: خاوەنی کارگەیەکی خەیاتیم، سبەینێ لەوێدا کاردەکەن، لەبەر ئەوە تا پاریس ڕێیەکە دوورە، چاکتر وایە ئەمشەو لە ڤەرسایدا بمێنیتەوە. ژاکلین گوتی: دەبێ شەوان بگەڕێمەوە بۆ مالّێ، گەرنا براکەم وەزعی لێ تێکدەچێ و لە خەمی مندا نیگەران دەبێ.

خانم پمپادۆر گوتی: براکەت کێیە؟

ژاکلین بەناوی (فرانسوا دامین) براکەی خۆی ناساند و گوتی، لە مالّی یەکێ لە ئەشرافەکانی پاریس نۆکەرە. خانم پمپادۆر گوتی: هەر ئێستا کەسێک دەنێرم بۆ پاریس، تا بەبراکەت بلّێن، کە تۆ ئەمشەو لە لای من دای و نیگەران نەبێت.

ژاکلین، پاش بیستنی ئەم قسەیە بێ غەم بوو، ئەو شەوە لە مالّەکەی خانم پمپادۆر مایەوە. خانم پمپادۆر ئەو کچەی لە تەنیشتی خۆی خەواند ڕۆژی پاشتر، ژاکلین چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، بیبەنە خەیاتخانەکەوە کەچی خانم پمپادۆر بەبیانووی ئەوەی کە ئەو کچە لە پاریسەوە هاتووە هێشتا ماندووە و پێویستی بەئیستراحەت هەیە. شەوێ لە مالّەکەی پمپادۆر-ەوە، بردیان بۆ (باغی نێری) پاش چەند ڕۆژێک لویی پازدەهەم چووە ژوورەکەی ژاکلین! (فرانسوا دامین) گەنجێکی بەهێزی تەمەن سی و دوو سالّە بوو. کە سەیری کرد خوشکەکەی دیار نەماوە کەوتە هەوالّ پرسین لەو خەیاتخانەیەی کە خوشکەکەی کاری تیا دەکرد، پێیان گوت: خوشکەکەت لەگەلّ ژنێکدا ڕۆیشت نازانین بۆ کوێ چووە. (دامین) چووە لای پۆلیس لەوێشدا هیچ نەتیجەیەکی دەست نەکەوت، ڕۆژێ بۆ بەجێهێنانی کارێکی ئەشرافەکەی خۆی، چووە ڤەرسای، گالیسکەیەک بەئەسپایی تێپەڕی، داوێنی خوشکەکەی خۆی لەنێو گالیسکەکەدا بینی یەکسەر کەوتە دووی گالیسکەکە تا بزانێ بۆ کوێ دەچێت، سەیری کرد گالیسکەکە چووە (باغی نێری)یەوە.

(باغی نێری) لە ڤەرسای و پاریسدا، لەوە ناسراوتر بوو کەسێ نەیناسێ

بەتایبەتی نۆکەری ئەشرافەکان لە هەموو کەسێ زیاتر دەیانناسی، چونکە لە مەحفەلی ئەشرافەکاندا هەمیشە باسی ئەو باغە دەکرا.

(فرانسوا دامین) زانیی، خوشکەکەی وەکو هەندێ لە کچە گەنجەکانی ئەم زەمانە بووەتە کەرەسەیەکی کاتی بۆ دامرکانی هەوەسبازییەکانی لویی پازدەهەم، گەلێ تووڕە بوو بڕیاری دا لویی پازدەهەم بکوژێت.

بەیانی ڕۆژی پێنجەمی مانگی ژانویێی ساڵی ١٧٥٧، لویی پازدەهەم لە ڤەرسای هاتە دەرێ تا سواری گالیسکە بێت و بچێت بۆ یەکێ لە کۆشکەکانی سەڵتەنەتی. مەعلومە کە مانگی ژانوێ، یەکێکە لە مانگەکانی زستان، لویی پازدەهەم پۆشاکی ئەستووری لەبەر کردبوو، شنلێکی ئەستەڕدار کە لە پێستی قاقم[(١)] دروست کرابوو، لەسەر شانیا بوو، کە ویستی سواری گالیسکەکە بێت، بەچەقۆ لە پشتەوە هێرشی کرایە سەر چەقۆیەک بەر پشتی کەوت، لەبەر ئەوەی لویی پانزەهەم پۆشاکی ئەستووری پۆشیبوو، نووکی چەقۆکە زۆر نەچووبووە خوارێ تەنیا هەندێ سەرشانی بریندار کردبوو، لەگەڵ ئەمەشدا لەبەر زەبری چەقۆکە کەوتە سەر زەوی. دەوروبەرەکەی لێی کۆبوونەوە (دامین)یان گرت و لویی پانزەهەمیان لە زەوی بەرز کردەوە و بردیانە قەسری ڤەرسای لویی پانزەهەم، تەسەوڕی دەکرد جەستەی بریندار بووە بەر لەوەی پزیشک و جەراح بهێنن، داوای کەشیشی کرد و بەو پیاوە ڕوحانیەی گوت: دەمرم، لە ئێوە چاوەڕێی ئەوە دەکەم گوناهەکانی من ببەخشن!

ڕوحانییەکە سەیری وەزع و چاوەکانی پاشای فەڕەنسای کرد، سەیری کرد چاوەکانی هی کەسێ نییە لەگیانەڵادابێ، هیچ شوێنەوارێکی مەرگیش بە ڕوخسارییەوە دیار نییە گوتی: خاوەن شکۆ، چ غەم مەخۆن، وەعدت دەدەمێ، چەندین ساڵی دیش دەژین، بەڵام لویی پانزەهەم خۆی لە سەرەمەرگدا دەبینی، داوای دەکرد مەڕاسیمە مەزهەبییەکانی بۆ بکەن.

کە ئاگاداری خانم پمپادۆریان کردەوە کە پاشا کەوتووەتە بەر هێرشی کوشتن لەبەر ترس (بۆ خۆی نەک بۆ لویی پانزەهەم) لەخۆ چوو، چونکە دەیزانی ئەگەر لویی پانزەهەم بمرێت، تەنانەت بۆ ڕۆژێ ناتوانێ لە دەرباردا بمێنێتەوە، مەجبوور دەبێت

(١) قاقم: گیانلەبەرێکە بچووکتر لە سمۆرە، پێستەکەی گەلێ گرانە.

دەسبەرداری شکۆی دەربار و دەسهاتە مۆڵەکان و دەسەڵاتە موتڵەقەکەی بێت، پاشماوەی تەمەنیشی لە گۆشەیەکی موڵکەکەی خۆی (پمپادۆر) ژیان بگوزەرێنێ و لەوێش بمرێ تەنانەت درێژە کێشانی لەجێ کەوتنی لویی پانزەهەم بۆ خانم پمپادۆر مەترسیدار بوو، ئەوەی لەبیر نەدەچووەوە کە خانم (شاتۆرۆ) لەگەڵ لویی پانزەهەمدا سەفەریان کردبوو، پاشا نەخۆش کەوتبوو کەشیشێ هاتبوو تا مەراسیمە مەزهەبییەکان جێبەجێ بکات، گوتبووی، مەراسیمە مەزهەبییەکان ناکرێ تا خانم (شاتۆرۆ) لە دەربار دەرنەکرێ، لویی پانزەهەم مەجبوور بوو حوکمی دوورخستنەوەی ئەو ژنە لە دەربار دەرکات.

پزیشک و جەڕاحەکانی دەربار، لویی پانزەهەمیان فەحس کرد و جەڕاحەکە گوتی: خاوەن شکۆ، برینەکەتان گەلێ سووکە، پێویستی بەموعالەجە نییە لەگەڵ ئەمەشدا، برینەکەی بۆ دەبەستم تا زوو چاک بێتەوە، ئەگەرچی جەڕاحی دەربار پاشای لە سووکی برینەکەی دڵنیا کردبوو، کەچی لویی پانزەهەم دەترسا، چونکە تەسەوڕی دەکرد چەقۆکە ژەهراوی بووبێ و بەژەهر بمرێ.

یانزە ڕۆژ، هەر ڕۆژەی بۆ خانم پمپادۆر وەک ساڵێ وابوو لویی پانزەهەم لە ئەپارتمانەکەی خۆی، نەهاتە دەرێ.

دادوەرەکانی مەحکەمە بەجۆرێ لە زینداندا (دامێن)یان بەستبووەوە پەنجا و حەوت ڕۆژ ئەو پیاوە نەیدەتوانی دەست و پێیەکانی خۆی بجووڵێنێتەوە، پاش ئەو ماوەیە دەبا (مستنتق)[(١)] بیهێنێتە قسە، وەزیری عەدل، ڕاپۆرتێکی بۆ لویی پانزەهەم نارد و گوتی: ناچارین بەدرەفتارییەکانی خۆمان بەرامبەر بە (دامین) کەم کەینەوە، ئەگەر ئاوها بێ جووڵە بێت، دەمرێ لەوە بەولاوە دەست و پێیان کردەوە بەڵام تا هەفتەیەکی دیش ئەو پیاوە زەوی گربوو نەیدەتوانی هەڵسێ.

لەو ڕۆژەی کە (دامین)یان بردە زیندان، تا ئەو ڕۆژەی موحاکەمە کرا، ئەو پیاوە تەنیا و تەنیا یەک قسەی دەگوت: لەبەر ئەوەی خوشکە بێگوناهەکەی منیان ڕفاندووە و بردوویانەتە (باغی نێری) بڕیارم داوە لویی پانزەهەم بکوژم.

ڕۆژی حەڤدەهەمی مانگی مارسی ١٧٥٧، لە موحاکەمە کردنی (دامین) دەستی

(١) مستنتق: ئەو کەسەی لە تەحقیقدا تۆمەت خراوە پاڵ دەهێنێتە قسە و ئیعترافی پێ دەکات.

پێکرد (نەیانهێشت خەڵکی ئاگاداری چۆنیەتی موحاکەمەکە بێت) کاغەزەکانی ئەو مەحکەمەیە لەنێو بەڵگەنامەکانی میللی فەرەنسادا هەیە.

(دامین) گوتەکەی پێشووی دووبارە دەکردەوە. پاش کۆتایی مەحکەمەکە، دادوەرەکان بۆ ڕاوێژ چوونە ژوورێکی دییەوە و پاش سەعاتێ گەڕانەوە، حوکمی دادگایان خوێندەوە: «فرانسوا دامین-ی تەمەن سی و دوو ساڵە، کاری نۆکەرییە، حوکمی مەرگی بەسەرا دەدەن، دەبێ جەلاد لە ڕۆژی ئیعدام بەپلایس گۆشتی ڕان و بازووی لە لەشی جیاکاتەوە، شوێنی گۆشتە براوەکان بەسریشی تواوەی سوورەوەبوو پڕکاتەوە، ئەو دەستەی تاوانەکەی پێ کردووە، بە ساتوور لە مەچەکەوە ببڕێتەوە. شوێنی مەچەکە براوەکە سریشی تواوە داغکراوی بەسەردا بکەن، جەلاد دەبێ هەردوو دەست و هەردوو پێی ببەستێتەوە قەد چوار ئەسپ-ی بەهێز، لە هەرچوار لاوە حەرەکەت بەئەسپەکان بکات، تا لەشی ببێتە چوار پارچەوە، ئەوجا بەشەکانی جەستەی دەبێ بسووتێنرێ، خۆڵەمێشەکەی بدرێتەبەر (با) هیچ شتێکی ئەم تاوانبارە ئیبلیس سیفەتە نەمێنێتەوە».

کاتێ خوێندنەوەی حوکمەکە تەواو بوو (دامین) بە دادوەرەکانی گوت: کەوابێ ئێمە لە ڕۆژی ئیعدامدا کارمان زۆر دەبێ!

لە پاریس مەیدانێک هەبوو بەناوی (گرو) مەحکومەکانیان لەوێدا ئیعدام دەکرد تەماشاچییەکان لە تەختە جێیان بۆخۆ دروست کردبوو، بڕیاردرا (دامین) لە ڕۆژی دووهەمی مارسدا، لەوێ بەسزای بگەیەنن.

لەو ڕۆژەی کە حوکمی ئیعدامەکە دەرکرا تا ئەو ڕۆژەی (دامین)یان لە مەیدانەکەدا کوشت زیاتر لە بیست کەس موراجەعەی دادگایان کرد و پێشنیازیان دەکرد، سزاکەی (دامین) قورستر بێت و هەریەک لەوانەی پێشنیازیان کردبوو داوای جۆرێکی نوێی ئەشکەنجەیان دەکرد، سادەترینیان، ئەوەبوو بەزیندوویەتی کەوڵی بکەن ڕۆژی بیست و هەشتی مارس (دامین)یان لە زیندانەوە بۆ مەیدانی (گرو) برد ئەو جەلادەی ناوی (سامسون)[1] بوو، لەگەڵ شاگردەکەیدا هەر لە سەعات حەوت و

(١) سامسون: نەوەکەی سامسون، لە سەردەمی شۆڕشی گەورەی فەرەنسادا، جەللاد بوو، سەری لویی شانزەهەم و ماری ئەنتوانێتی بە (گیوتین) لە لەش جیاکردەوە.

نیوی بەیانییەوە کاریان لەسەر جەستەی (دامین) دەکرد، یەک بەیەک حوکمی دادگایان جێبەجێ کرد.

(دامین) بەردەوام هاواری دەکرد، بەڵام جنێوی نەدەدا کاتێ کە چوار پەلیان بەستەوە بەچوار ئەسپی سەرکێش ئەسپەکان نەیانتوانی جەستەی بکەنە چوار پارچەوە جەللاد لە نوێنەرانی دادگا، داوای ئیجازەی کرد بەساتور مەحکوم پارچە پارچە بکات، نوێنەرەکانی دادگا ئیجازەیان نەدا، گوتیان ئەگەر بەم شێوەیە جەستەی لێکدا ببڕن ئەوا ئەزیەت ناخوات!

لە دواییدا، دوو ئەسپی دییان هێنا بەهێزی شەش ئەسپ جەستەی (دامین)یان پارچە پارچە کرد، لەپێشدا ڕانی چەپی لە جەستەی جیابووەوە، پاشان دەستی ڕاستی لە سەعات هەشت و چارەگی بەیانیدا ئەو پیاوە گیانی سپارد.

لە ماوەی ئەشکەنجەدانەکەدا، خانم پمپادۆر لەگەڵ چەند ژنێکی دەرباردا لە پەنجەرەی نهۆمی دووی بینایەکەوە کە دەیڕوانییە مەیدانی (گرو) سەرنجی ئەو ئەشکەنجەدانەیان دەدا هاوارە جەرگبڕەکانی (دامین) دەبووە مایەی شادی ئەمان و چەپڵەیان لێدەدا، لەهەمان ئەو سەردەمەدا، لە وڵاتی فەرەنسا، گەنجێکی ئەسیلزادە هەبوو بەناوی شەوالێ (ئۆن) و ناوە ڕاستییەکەی (ئەئۆن) بوو، لەبەر ئەوەی تەلەفوزی ئەم کەلیمەیە قورس بوو بۆیە هەر بەناوی (ئۆن-ەوە) بانگ دەکرا، ئەمڕۆش لە مێژوودا بەناوی (ئەئۆن) دەنووسرێت و بە (ئۆن) دەخوێنرێتەوە.

(ئۆن) گەنجێکی جوان بوو، لە ئیدارەی سوپادا کاری دەکرد دەستی شیعر نووسینی هەبوو، نووسەرێکی خراپیش نەبوو، بەڵام لە ناخی ئەو گەنجەدا شتێ هەبوو هانی دەدا پۆشاکی ژنانە بپۆشێت.

ئەگەر (ئۆن) پیاوێکی بێ جورئەت و زەبوون با، ڕەنگە بتوانرابا، ئەم مەیلەی لە لاوازی دەماری پیاوەتی زانرابا، بەڵام شەوالێ (ئۆن) پاش بەشداری لە جەنگەکاندا سەلماندی کە پیاوێکی دلێرە، لە مەیدانی نەبەردا لە کوژران و کوشتن ناترسێ، هەروەها ترسی لە (دوئێل یش) نەبوو، دوئێلە بەناوبانگەکەی لەگەڵ ئەسیلزادەیەکی ئینگلیزی بەناوی (سان جۆرج) لە لەندەندا ڕوودا وێکی سەرنجڕاکێشیی سەدەی هەژدەهەم بوو، لەو دوئیلەدا ئۆن ئەگەر چی پۆشاکی ژنانەی پۆشیبوو حەریفەکەی

خۆی بەسەختی بریندار کرد و لە پێی خست.

(ئۆن) چاک شمشێری دەوەشاند، لە کاتی شمشێر بازیدا، مەچەک و بازووی ماندوو نەدەبوون، کاتێ کە سواری ئەسپ دەبوو دەیتوانی هەر لە بەیانییەوە تا ئێوارێ بەردەوام ئەسپ تاو بدات، بەبێ ئەوەی هەست بەماندوو بوون بکات، لە تیر ئەندازیدا، ئەوەندە لێهاتوو بوو دەیتوانی بەدەمانچە پەلەوەرە تیژفڕەکان لە ئاسماندا بپێکێ، لەگەڵ بوونی ئەم سیفاتە پیاوانەیە پیاوێک بوو لە پۆشینی پۆشاکی ژنانە لەززەتی وەردەگرت پیاوێکی کۆسە بوو برۆکانی باریک و چاوەکانی گەورە، ڕوخسار پان و دەم بچووک بوو کاتێ کە پۆشاکی ژنانەی دەپۆشی وەک ژنێکی جوان دەکەوتە بەر چاو.

تەنیا شتێ کە خەوشی خستبووە سەر جوانییەکەی لووتی هەندێ گەورە بوو بەڵام هەندێ لە شارەزایان پێیان وابوو لووتە گەورەکەی (ئۆن) بەو ئەندازەیە نییە، جوانییەکەی لە نێو ببات، بەڵکو بەپێچەوانەوە ڕوخساری شیرنتر کردووە.

ئەمڕۆ، مەسائیلی دەروونناسی پێشکەوتووە، پەی بەئیفرازاتی غودە داخلیەکان براوە، دەتوانرێ ئەوە ڕوون کرێتەوە کە بۆ چ (ئۆن) لەگەڵ هەموو سیفاتە پیاوانەکەیدا، حەزی دەکرد بە شەکلی ژنان بکەوێتە ڕوو، بەڵام لەو سەردەمەدا ڕەمەزەکانی دەروونناسی و هۆرمۆنناسی ، نەدۆزرابووەوە و نەدەتوانرا دەربارەی زەوقە سەیرەکەی (ئۆن) ڕوونکردنەوە بدەن و بزانن هۆرمۆن چ گۆڕانکارییەکی گەورەی لە ناخدا دروست دەکات.

شەوێک خانم (ڕۆشفۆر) کە ژنێکی ئەسیلزادەی دەربار بوو، لە مەجلیسێکی شەونشینیا (ئۆن) بەپۆشاکی ژنانە دەبینێ گەلێ بەجوانی دەکەوێتە بەرچاوی دەعوەتی دەکات کە ڕۆژێکی دی بێتە ماڵەکەی تا زیاتر ببنە ئاشنای یەکدی، ڕۆژی پاشتر (ئۆن) چووە ماڵەکەی خانم (ڕۆشفۆر) پاش ئەوەی سەعاتێ لە ماڵەکەیدا مایەوە ئەو ژنە پەی بەڕەگەزە ڕاستەقینەکەی (ئۆن) برد، لەوە بەولاوە ئەو شەوالێ گەنجە بووە یەکێ لە دۆستەکانی خانم (ڕۆشفۆر) تا شەوێک خانم (ڕۆشفۆر) لە قەسرەکەی خۆیدا دەعوەتێکی کرد، لە کاتی شەونشینیدا شا-یش بەشداری ئەو دەعوەتەی کرد.

شەوالێ (ئۆن) بەپۆشاکی ژنانەوە هاتبووە ئەو دەعوەتە، لویی پانزەهەم یەک بەیەک سەیری ژنەکانی دەکرد، چاوی بەئۆن کەوت، پاش چەند ساتێ بێشخزمەتە تایبەتییەکەی خۆی کە ناوی (لوبل) بوو، بانگی کرد و پێی گوت: «حەز دەکەم ببم بەئاشنای ئەو ژنە»

(لوبل) بۆ بەجێهێنانی ئەمری پاشا چووە لای خانم (ڕۆشفۆر) و ناوی ئەو ژنەی پرسی خانم ڕۆشفۆر دەیزانی ئەو ژنە بۆچی هاتووە بەمەبەستی گاڵتەکردن وەڵامی دایەوە کە ئەوە کچی پووریەتی.

(لوبل) گوتی: ئەم خانمە گەنجە سەرنجی خاوەن شکۆی ڕاکێشاوە ئەگەر هاریکاریم بکەیت تا لەگەڵ شادا ئاشنا بێت ئەوا شا بەختەوەر دەبێت.

ڕۆشفۆر گوتی: بۆهاوکاری کردن ئامادەم، بەڵام نازانم چی بکەم؟

(لوبل) گوتی: ئێوە سەعاتێکی دی ئەم خانمە ببەنە ژوورێکی تەنیشتەوە هەرکە بۆم دەرکەوت ئەم خانمە لەوێدایە، شا ئاگادار دەکەمەوە تا بێتە ئەو ژوورە.

ڕۆشفۆر، بۆ ڕابواردن، ئەم پێشنیازەی قبوڵ کرد پاش ئەوەی (لوبل) ڕۆیشت و خۆی گەیاندە (ئۆن) و گوتی: لەگەڵ ژنێکدا دەربارەی تۆ گرەوم کردووە.

(ئۆن) گوتی: گرەوەکەتان چییە؟

ڕۆشفۆر گوتی: ئەو خانمە دەڵێ، تۆ ژنیت، نەک پیاو، پێمگوت گرەوت لەگەڵ دەکەم کە ئەم خانمە بەم تەنننازییەوە هەنگاو هەڵدەهێنێ، لەگەڵ ئەم هەموو جوانییەیشدا پیاوە نەک ژن، ئیدی گرەومان کرد، سەعاتێکی دی بچۆ بۆ یەکێ لە ژوورەکانی تەنیشتی ئێرە، لەوێدا چاوەڕێی بکە تا ئەو خانمە دێت، هەر کە هات بۆی بسەلمێنە کە لەسەر حەقم!

(ئۆن) ئەم قسەیەی وەرگرت، بەڵام نەیدەزانی ئەوەی دێتە ئەو ژوورە پاشای فەڕەنسایە نەک ژنێک خانم ڕۆشفور دەیزانی ئەگەر ناوی پاشای فەڕەنسا لە لای ئەو پیاوەدا بهێنێ، ئەوە مەحاڵە قبوڵی ئەوە بکات لویی پانزەهەم بەپۆشاکی ژنانەوە ببینێت.

(ئۆن) پاش سەعاتێکی دی چووە ژوورەکەوە ئیدی ڕووداوەکە بەقەڵەمی خودی

شەوالیێ ئۆن لە کتێبەکەیدا بەناوی (یاداشتەکانی شەوالیێ ئۆن)دا نووسراوە: (دەرگای ژوورەکە کرایەوە، چاوەکانم بەجوانی کردبووەوە تا بزانم ئەو خانمە کە بە ژنی ڕاستەقینەم دەزانێ کێیە، لەپڕ سەیرم کرد لویی پانزەهەم بەپۆشاکی شکۆدار و بۆنی عەترە نایابەکەی گەیشتە لووتم، هاتە ژوورەکەوە و دەرگاکەیان لە دوای ئەوەوە بەست بەجۆرێ لە هاتنە چاوەڕوان نەکراوەکەی پاشا ترسام، دوو هەنگاو بەرەو پاشەوە کشامەوە، شا بە زەردەخەنەوە گوتی: خانمی شۆخ، ترست نەبێ نامەوێ وەک پاشای فەڕەنسا خۆمت بەسەرا فەرزکەم بەڵکو حەز دەکەم وەک کەسێکی ئاسایی موشتاقی دیدەنیتانە، لە ژوورەکەتاندا قبوڵم بکەن!

دیسانەوە گەڕامەوە دواوە، ئەمجارەیان گوتی: مەترسە لێم، خۆ دەعبا نیم تا لێم بترسی لێم نزیک بووەوە، دەستی کە بۆنی عەتری لێ دەهات لە ڕوخسارم نزیکی کردەوە هەندێ نەوازشی گیسوو و ڕوخساری کردم، دەمزانی کە خاوەن شکۆ من بە ژنێکی ڕاستەقینە دەزانێ، ئامادەیە لەگەڵ مندا وەک ژن بم ڕەفتارم لەگەڵدا بکات. فرسەتەکە ئەوەندە کەم بوو، نەمتوانی بڵێم فریویان داویت ئەمشەو بوومەتە قوربانی گاڵتەیەکی گەلێ ناشیرین!

بەڵام وا دیار بوو لویی پانزەهەم نەیبیستبێ کە چیم گوتووە، چونکە ڕاهاتبووە سەر ئەوەی هەرگیز بەرگرییان لە ئاست نەکردبێ، یەکسەر پەلاماری دام فرسەتی ئەوەی بۆ نەهێشتمەوە قسەکانم تەواو بکەم، پاش چەند ساتێ لێی دوور کەوتمەوە، دەستی درێژ کرد و کراسەکەمی دڕی، ئەوجا بەسەرسامییەوە چاوەکانی لویی پانزەهەم کرانەوە، بەترسەوە پێمگوت: ئەمە بوو ئەو مەوزووعەی دەمویست عەرزی ئێوەی بکەم بەڵام ئێوە فرسەتی قسەکردنتان نەدامێ!

لویی پانزەهەمم لێ دوورکەوتەوە، گوتی: ئەمە دووەمین جارە پیاوم لێ بووبێ بە ژن یەکەم جار (کازانۆفا) فریوی دام، پاش ئەوەی زانیم پیاوە، ئەوجا سەیرم کرد لە پیاوان دەچێ، لێرەدا تەنانەت دەزانم کە تۆ پیاویت دیسانەوە ڕوخسارت وەک ژنێک دەبینم ئەوەندە لە ژن دەچیت مەحاڵە کەسێ بتوانێ تەسەوڕی ئەوە بکات ڕوو بەڕووی پیاوێکە.

گوتم: خاوەن شکۆ، نەمدەویست بەم پۆشاکی ژنانەوە لەم ژوورەدا بگەمە حزووری

ئێوە و فریوتان بدەم، دیسانەوە دەڵێم ئەمشەو لەوماڵەدا بوومەتە قوربانی گاڵتەیەکی ناشیرین پێیان گوتم، لەم ژوورەدا خانمێک دیدەنیت دەکات.

شا بە زەردەخەنەوە گوتی ناوت چییە؟

گوتم: ناوم (ئۆن–ە)

شا گوتی: چ کارەی؟

گوتم: خاوەن شکۆ، لە بەشی ئیداری شادا کار دەکەم.

شا گوتی: ئایە ڕاز پارێزی تۆ، بەئەندازەی جوانییەکەتە یا نەء؟

گوتم: ئەگەر ئیدعای بکەم ڕازپارێزم، ئەوا دەچێتە خانەی خۆستایشکردن، ئێوە تاقیبم بکەنەوە، بزانن ڕازپارێزم یا نەء؟

شا هەندێ بیری کردەوە و پاشان گوتی: دەربارەی ڕووداوەکانی ئەمشەوی ئەم ژوورە لای چ کەسێ باسی مەکە، هەروەها لای ئەو کەسانەش کە ئەم ڕابواردنەیان پێکردی قسان مەکە. چاوەڕێی من بە، مومکینە لە داهاتوودا، داوات بکەم بێیت بۆ لام.

بەجۆرێ شەوالیێ (ئۆن) لە ڕووداوەکەی ئەو شەوە عاجز بوو، تەنانەت بەبێ خواحافیزی لە خانم (ڕۆشفۆر) لە مەجلیسەکە چووە دەرێ، چووە ماڵێ و بڕیاری دا چیدی پۆشاکی ژنانە نەپۆشێت.

پاش سێ ڕۆژ، گالیسکەیەکی دەربار بەرامبەر بەرپرسی ئیداری سوپا وەستا، ئەفسەرێکی لێ دابەزی، چووە لای بەرپرسە ئیدارییەکە گوتی: خاوەن شکۆ داوای شەوالیێ (ئۆن) دەکات.

(ئۆن) لەو دەمەدا تەمەنی بیست و یەکساڵ بوو، بەرپرسەکەی کە بیستی لە لایەن شاوە داوا کراوە گەلێ سەرسام بوو لە ئەفسەرەکەی پرسی: نازانیت خاوەن شکۆ بۆچی داوای ئەم گەنجە دەکات.

ئەفسەرەکە گوتی: سونگەی بانگکردنەکەی نازانم، پێموایە ئەستێرەی بەختی گەشاوەتەوە چونکە شازادە (کۆنتی) لە لایەن خاوەن شکۆوە، ئەمری هاوردنی بەمن گەیاند، گوتی شا، ستایشی ئەم گەنجەی کردووە.

بەرپرسە ئیدارییەکە، خۆی چووە ژوورەکەی شەوالیێ (ئۆن) ئەو مژدەیەی دایێ تا لای گالیسکەکەش (ئۆن–ی) بەرێخست کە سواری گالیسکەکە بوو ئەم دەرگاکەی بۆ بەست. ئەفسەرەکە لە ماوەی نێوان پاریس و ڤەرسای بەجۆرێ ئیحترامی (ئۆن–ی) دەگرت وەک ئەوەی ڕێز لە کەسێکی شازادەی ڕەسەن بگرێ پاشان (ئۆن) لە قەسری سەڵتەنەتیدا لە گالیسکەکە هاتە خوارێ ئەفسەرەکە سەری بۆ دانەواندەوە و گوتی: ئۆمێدەوارم لە ئایندەدا دۆستە وەفادارەکانی خۆت لەبیر نەکەیت.

دەسبەجێ (ئۆن)یان برد بۆ لای شا، کە چووە ژوورێ سەیری کرد خانم پمپادۆر لە تەنیشتی شا دانیشتووە، شا بەزەردەخەنەوە پێشوازی لەو گەنجە کرد بەو ژنەی ناساند و پاشان گوتی: جەنابی (ئۆن) بۆ ئەوە بانگم کردوون مەئموریەتێکی نهێنی و دەقیقتان پێ دەسپێرم ئەگەر چی ئێوە گەنجن و تەجرەبەتان زۆر نییە بەڵام ئەو مەئموریەتەی بەئێوەی دەسپێرم پێویستی بەتەجرەبەی زۆر نییە ئێوە دەبێ وەک ژنێکی نەدیمە لەنێو دڵی ژنێکی ناسراودا جێی خۆتان بکەنەوە، ئەو ژنەش (ئەلیزابێت)ی مەلیکەی ڕوسیایە، ماوەیەکە پەیوەندیمان لەگەڵ ڕوسیادا باش نییە مەلیکە ئەلیزابێتی ئیمپڕاتۆڕی ڕوسیا لەبەر ئەوەی دوژمنایەتی لەگەڵ ئێمەدا هەیە دەیەوێ بێتە هاوپەیمانی ئینگلستان ئاگام لە وەزعی دەربار–ی ڕوسیا نییە ئێوە دەنێرم بۆ ڕوسیا بەپۆشاکی ژنانە بچنە لای مەلیکەی ڕوسیا بە ڕێکوپێکی لە وەزعی دەرباری ڕوسیا ئاگادارمان بکەنەوە ئەگەر ئێستاکە بزانم وەزعی دەربار–ی ڕوسیا چۆنە ئەوا ئەمرت دەدەمێ دژ بەهاوپەیمانییە عەسکەریەکەی ڕوسیا و ئینگلستان بکەویتە کار نەهێڵیت ئەم یەکگرتنەیان سەر بگرێ.

خانم پمپادۆر گوتی: پێموایە شەوالیێ (ئۆن) نامەیەکی ئێوە بۆ ئەلیزابێت–ی مەلیکەی ڕوسیا ببات، چاکترە لەوەی وەک ژنێ بچێتە دەرباری ڕوسیا و لە خزمەتی ئەلیزەبێت دا بێت. لویی پانزەهەم هەندێ بیری کردەوە پاشان بەشەوالیێ (ئۆن)ی گوت: پەیوەندی بەشازادە کۆنتی ڕەئیسی ئیدارەی خەفیە بکە، تا هەندێ پارە و پۆشاکی ژنانەت بۆ ئامادە بکات ئێوەش ئامادەی سەفەر بن جارێکی دیش بانگتان دەکەم و ئەمری قەتعی خۆمتان پێڕادەگەیەنم. شەوالیێ (ئۆن) لە خزمەتی شا مەرەخەس بوو، چووە لای شازادە (کۆنتی) بیست هەزار لیرەی فەرەنسی لێ وەرگرت،.

کۆنتی گوتی: بەر لەوەی بەرەو ڕوسیا بکەویتە ڕێ بیست هەزار لیرەی دیشت دەدەینێ.

شەوالیێ (ئۆن) بەو پارەیەی لە (کۆنتی) وەرگرتبوو چەند دەست پۆشاکی زستانە و هاوینەی ژنانی ئامادەکرد و لە جەنتای نان. پاش پانزە ڕۆژ، لویی پانزەهەم جارێکی دی بانگی کردەوە و پێی گوت: ئەلیزابێتی مەلیکەی ڕوسیا سەرۆک وەزیرانێکی هەیە ناوی (بستۆشف)ە ناهێڵێت هیچ کەس لە نێردراوەکانی ئێمە بگاتە لای مەلیکە، بۆیە منیش مەبەستمە وەک خانم (بۆمۆن) و لە ئەسیلزادەکانی فەڕەنسایت بتنێرمە لای مەلیکەی ڕوسیا نامەیەکتان دەدەمێ. لویی پانزەهەم نامەیەکی دایە شەوالیێ (ئۆن) ئەم نامەیە بدە بەمەلیکە و پێی بڵێ لەسەر ئەوەی سەرۆک وەزیرانی ئێوە ناهێڵێ دیبلۆماسییە فەڕەنسییەکانی نزیکی ئێوە بنەوە ئەوە پاشای فەڕەنسا ناچار بووە ژنێک بەنمایندەی خۆی بنێرێتە لای مەلیکە ئێمە لە ڕوسیادا دۆستێکمان هەیە ناوی شازادە (ڤۆرونزوف–ە) شازادە کۆنتی نامەیەکت دەداتێ هەر کە گەیشتییە ڕوسیا ئەو نامەیە بدە بە شازادە (ڤۆرنزوف) کار ئاسانیتان بۆ بکات تا مەلیکەی ڕوسیا ببینن هەرکە شتێکیشت پێویست بوو شازادە کۆنتی بۆتی دەنێرێ بۆ ڕوسیا تۆش ڕاپۆرتەکانی خۆت بۆ شازادە کۆنتی دەنێری منیش لە ڕاپۆرتەکانت ئاگادار دەبم.

شەوالیێ (ئۆن) هەرکە خواحافیزی لە شازادە (کۆنتی) کرد، بیست هەزار لیرەی دیشی لێ وەرگرت، بە پۆشاکی ژنانە و بە گالیسکە کەوتە ڕێ ئەو پیاوە لە ژن چووە، لە ترسی ئەوەی ڕازەکەی ئاشکرا نەبێت نۆکەرەکەی لەگەڵ خۆیدا نەبرد بەڵکو پیرێژنێکی وەک خزمەتکار لەگەڵ خۆیدا برد لە سەرەتای مانگی ژوئێنی ساڵی ١٧٥٦دا کەوتە ڕێ، لە کۆتایی ئەو مانگەدا گەیشتە پایتەختی ڕوسیا هەرکە گەیشتە مۆسکۆ چوو بۆ دیدەنی شازادە خانم ڤرونزوف وەک خانم (بۆمن) خۆی پێ ناساند.

ڤرونزوف گوتی: خاوەن شکۆی پاشای فەڕەنسا کە ئێوەی بۆ ئێرە ناردووە کارێکی چاکی کردووە چونکە، تەنیا ژنی فەڕەنسی دەتوانێ بچێتە دەرباری مەلیکەی ڕوسیا، ڕێی دەربار لە ڕووی پیاوە دیبلۆماسییەکانی فەڕەنسا بەتەواوی گیراوە پێم بڵێ لە پاسەپۆرتەکەتدا چ کارە نووسراویت؟

(بۆمن) گوتی؛ لە پاسەپۆرتەکەمدا خەیات و شەبقە دوور نووسراوە.

لەو سەردەمەدا دەرباری ڕوسیا و ئەشراڤەکانی ئەو وڵاتە لە پۆشاکپۆشیندا لاسایی فەڕەنسییەکانیان دەکردەوە، ئەم عادەتە تا سەردەمی دوا قەیسەری ڕوسیا بەردەوام بوو.[(١)] لە دەرباری ڕوسیا و ئەشراڤەکانی ئەو وڵاتە نەک تەنیا لاسایی مۆدێلی پۆشاکیان دەکردو بەڵکو لاسایی عادەت و نەریتیان دەکرد، تەنانەت زمانی فەڕەنسی پاش زمانی ڕوسی زمانی دووەمی ڕەسمی دەربار و ئیدارەکانی دەوڵەتی ڕوسیا بوو. سەفەرکردنی خانمێکی خەیاتی فەڕەنسی بۆ ڕوسیا کارێکی ئاسایی بوو لە پایتەختی ڕوسیادا گەلێ خانمی فەڕەنسی لە خەیاتخانەکان و کۆگای شەبقە دوورینی ژنان، کاریان دەکرد.

شازادە ڤرنزۆف گوتی: دەربارەی ئێوە لەگەڵ مەلیکەدا قسان دەکەم تەسەوریش دەکەم هەر ئەم هەفتەیە مەلیکە کارێ بکات کە ئێوە بتوانن مەئمورییەتەکەی خۆتان بەئەنجام بگەیەنن . دەربارەی ئەلیزابێتی مەلیکەی ڕوسیا هەندێ لە مێژوونووسانی وەک (گایاردێ) و (بومارشی) وا باسی دەکەن:

ئەلیزابێت مێردی نەبوو، لە ساڵی ١٧٥٦دا تەمەنی چل و حەوت ساڵ بوو، ئەم مەلیکەیە کچی (بوتروسی گەورە) بوو، وەکو باوکی بەئیرادە بوو، بەڵام بەداخەوە ئیرادە پۆڵاینییەکەی تەنیا بۆ هەوەسبازییە شەخسییەکانی خۆی بەکار دەهێنا (بۆ مارشی) دەڵێ:

ئەلیزابێت ئەگەرچی ژنێکی بە ئیرادەبوو، کەچی خەرافە پەرست بوو، هەندێ جار دوو سەعات بەرانبەر وێنەی ئەولیاکانی (ئەرسەدۆکس) دەکەوتە سەر چۆک و دوعای دەخوێند و هەمیشە دەیگوت: باوکی ڕوحانی تکات لێ دەکەم پێم بڵێ، ئەو پیاوەی دەمەوێ لەنێو کام یەک لە ئەفسەرە گەنجەکانی ڕوسیا هەڵیبژێرم؟

پاش دوو سەعات دۆعا خوێندن و پاڕانەوە، لەپڕ هەڵدەسا و دەیگوت: سوپاسی ڕێنماییەکانت دەکەم، ئەو پیاوەی کە دەمەوێ لە نێوان ئەفسەرانی (قۆزاق)دا هەڵیدەبژێرم.

ئەلیزابێت–ی مەلیکەی ڕوسیا لە تەمەنی چل و حەوتساڵیدا جوانیی سەردەمی گەنجییەتییەکەی لەدەست دابوو، بەڵام سپی و بەژن ڕێک بوو، قژەکەی هەند درێژ

(١) ساڵی ١٩١٧ لە ڕوسیادا شۆڕش بەرپابوو، ئیدی حوکمی قەیسەرەکان نەمان.

بوو دەگەیشتە کەمەری، زمانی فەڕەنسی دەرانی هەندێ جار حەزی دەکرد کتێبە ئەدەبییە فەڕەنسییەکان بخوێنێتەوە، کتێبێکی دەگرتە دەست بەڵام پاش خوێندنەوەی چەند لاپەڕەیەک بێزار دەبوو.

شازادە (ڤرونزۆف) بەپێی ئەو وەعدەی دابوویە خانم (بۆمۆن)! بینینی مەلیکەی بۆ فەراهەم کردبوو وەک خەیاتێکی فەڕەنسی تازە لە پاریسەوە هاتووە نیازی وایە مۆدێلە نوێیەکانی پۆشاک عەرزی مەلیکە بکات. گەیشتە لای ئەلیزابێت پاش ئەوەی (بۆمۆن) مەلیکەی بینی نامەکەی لویی پانزەهەمی دایێ، نامەکەی خوێندەوە دڵخۆش بوو گوتی: پێمخۆشە پاشای فەڕەنسا خانمێکی گەنجی وەک تۆی کردووەتە نوێنەری خۆی و بۆ لای منی ناردووە دڵنیاتان دەکەم دۆستایەتی پاشا و دەوڵەتی فەڕەنسام دەوێ.

لویی پانزەهەم لە نامەکەی خۆیدا نووسیبووی بۆ ئەوەی پەیوەندی دۆستایەتی ڕوسیا و فەڕەنسا بەهێز بێت، چاکتر وایە مەلیکەی ڕوسیا لە دەربارە شکۆدارەکەی خۆیدا کارێ بۆ خانم (بۆمۆن) دابین کات تا بتوانێت بەئاسانی مەلیکە ببینێ پەیامەکانی دۆستانەی پاشای فەڕەنسا بگەیەنێتە مەلیکەی ڕوسیا.

مەلیکە بە (بۆمۆن)ی گوت: من حەزم لە کتێب خوێندنەوەیە، بۆ خوێندنەوەی حەوسەڵەم کەمە، کەسێکم دەوێ بەلەهجە شیرینەکەی پاریس کتێبی فەڕەنسیم بۆ بخوێنێتەوە، ئێوە وەک کتێب خوێن لە دەربار دادەمەزرێنم و هەر لەوێشدا نیشتەجێبە، تا هەمیشە لە تەنیشتی من بیت.

پاش دوو ڕۆژ خانم (بۆمۆن) لەو ئوتێلەی نیشتەجێ بوو گوازرایەوە بۆ قەسری سەڵتەنەتی ڕوسیا هەر لە شەوی یەکەمدا مەلیکە بۆ کتێب خوێندنەوە بانگی کرد.

گوتمان ئۆن بەشێوەی ژن چووە ڕوسیا، ئەو دەمە گەنجێکی تەمەن بیست و یەک ساڵە بوو، کاتێ پۆشاکی ژنانەی دەپۆشی جوانتر دەکەوتە ڕوو هەرکەسێ بینیبای وای تەسەوڕ دەکرد ژنێکی حەڤدە یا هەژدە ساڵان دەبینێ خودی شەوالێ (ئۆن) لە یاداشتەکانی خۆیدا باسی یەکەم شەوی کتێب خوێندنەوە بۆ مەلیکەی ڕوسیا دەکات:

«کاتێ مەلیکە بانگی کردم، نەمدەزانی دەبێ چ کتێبێکی بۆ بخوێنمەوە وامدەزانی

مەلیکە خۆی کتێبێک هەڵدەبژێرێ کە چوومە ژوورەکەی مەلیکە سەیرم کرد مەلیکە لەسەر سیسەمێک ڕاکشاوە کتێبێکی لە تەنیشت بوو نیشانی دام و گوتی: مادموزێل (بۆمۆن) ئەم کتێبە دەربارەی جەنگی (تروادا)یە تەرجەمە کراوەتە فەرەنسی ئەو فەسڵە بخوێنەوە کە (هیلین)یان ڕەدووخست ئەڵبەتە دەزانی هیلین، شازادە خانمێکی یۆنانی گەلێ جوان بوو، یانی وەکو ئێوە بوو، ڕەدووخستنەکەی بووە مایەی بەرپابوونی جەنگی تروادا. ئاگام لە ئەدەبیاتی کۆنی یۆنان نەبوو ئەگەرچی ناوی هیلین و جەنگی ترووادام بیستووە، نەمدەزانی دەربارەی چ شتێکن دەستم دایە کتێبەکە پاش هەڵدانەوەی چەند لاپەڕەیەک ئەو فەسڵەم دۆزییەوە وا مەلیکە داوای کردبوو دەستم بەخوێندنەوە کرد.

مەلیکە گوتی: کورسیەکەت نزیکی سیسەمەکەی من بکەوە چونکە کە تۆ دەخوێنیتەوە دەمەوێ نەوازشی قژەکەت بکەم.

ئیتاعەتم کرد مەلیکە دەستی خستە سەر سەرم نەوازشی گیسووەکانی دەکردم و پاش سەرنجێکی قووڵ دەستی بۆ سینگم برد گوتی: ئاە مادمۆزێل (بۆمۆن) مەمکت نییە لە کچانی حەوت هەشتساڵە دەچی.

لە ترسا هەموو لەشم دەلەرزی، ئیدی نەمتوانی بخوێنمەوە.

مەلیکە گوتی: پێم سەیرە، کچێکی گەنجی وەکو تۆ چۆن دەبێ مەمکی نەبێت؟

مەلیکەی ڕوسیا چەند ساتێ بە سەرسوڕمانەوە سەیری کردم، بەبێ دەنگی کەوتە بیرکردنەوە دڵنیا بووم پەیی بەڕەگەزەکەم برد خۆم بۆ مەرگ ئامادە کرد وامدەزانی هەر ئێستا دەست بەزەنگەوە دەنێ، داوای فەرماندەی گاردەکەی خۆی دەکات ئەمری پێدەکات بمداتە دەستی جەللاد، لە ڕوسیادا حوکمدان تەشریفاتی مەحکەمەی فەرەنسای نەبوو بەئیشارەتی مەلیکە، کەسانیان هەڵدەواسی یا بەتەور سەریان لە لەشی جیادەکردەوە. کەچی بەپێچەوانەی تەسەوڕەکەی من مەلیکە تووڕە نەبوو فەرمانی کوشتنی منی دەرنەکرد، بەڵکو کتێبەکەی لە دەست وەرگرتم لەسەر مێزەکەی تەنیشت خۆی داینا، پاشان بەزمانی فەرەنسی گوتی: ئەمشەو موتالەعە کافیە، دەمەوێ ئیسراحەت بکەم، لوتفەن بچۆرەوە بۆ ژوورەکەی خۆت و ئاسوودەبە.

کاتێ لەو ژوورە دەچوومە دەرێ، گوێم لێبوو لە ژێر لێوەوە دەیگوت: تا ئەمشەو

نەمزانیبوو، پیاوێکی گەنجی جوان، بەپۆشاکی ژنانەوە دڵڕفێنتر بێ لە هەمان گەنج کە پۆشاکی پیاوانەی پۆشیبێ.

بەر لەوەی دەرگاکە بگرم، وەک ئەوەی شتێکی بیرکەوتبێتەوە گوتی: ئەگەر خزمەتکارەکانم پێیان سەیر نەبایە، بۆچ کتێبخوێنەکەم لەم ژوورەدا ڕاگرتووە ئەوا نەمدەهێشت بەم زوویيە بڕۆیت. لەبەر ئەوەی پێیان سەیر دەبێ تۆ بچۆ بۆ ژوورەکەی خۆت و بخەوە پاشان شتێ تەرتیب دەکەم تا بتوانم زیاتر لە لای من بمێنیتەوە!

شەرحی ژیانی (ئۆن) کە لە ڕوسیادا بەناوی خانم (مۆبۆن) ژیانی دەگوزەراند یەکێکە لە سەرگوزەشتە سەیرەکانی سەدەی هەژدەهەم، وەک گوتمان شەوالێ (ئۆن) یاداشتنامەیەکی لە دوای خۆیدا جێهێشتووە ئەو یاداشتنامەیە ئێستا هەیە ئەگەر ئێمە بمانەوێ وەقائیعی ژیانی ئەو پیاوە گەنجە لە ڕوسیادا باسکەین، ئەوا لە مەوزووعی ئەسڵی ئەم یاداشتە مێژووییيە دەچینە دەرێ.

خانم (بۆمۆن) شەوان کتێب خوێنی ئیمپراتۆریسی ڕوسیا بوو جار جاریش سەیری نامە تایبەتییەکانی دەکرد زۆرجار تا درەنگی شەو لە لای مەلیکەدا دەمایەوە بەڕۆژیش دەست بەتاڵ دەبوو، بۆ ئەوەی ئاگای لە وەزعەکان بێت لە قەسری سەڵتەنەتیدا گەردشی دەکرد بۆ ئەوەی گومانی (بستوشیف)ی سەرۆک وەزیرانی ڕوسیا بێدار نەکات، هەرکاتێ مەبەستی گەردشی نێو قەسری سەڵتەنەتی هەبا، کچە نەدیمەیەکی پانزە ساڵە بەناوی (نادژا)ی لەگەڵ خۆی دەبرد. نادژا، نەک تەنیا ڕێنمایی خانم (بۆمۆن)ی دەکرد، بەڵکو بووە دۆستی هەر بەزوویی هەستی کرد ئەو کچە فەرەنسییە گەنجەی خۆش دەوێ، ئاگاشی لەوە نەبوو کە (مۆبۆن) پیاوە.

بەڕۆژ (مۆبۆن) وەزیفەی کتێب خوێندنی نەبوو، لەگەڵ نادژا دەبوو سەری یەکتریان شانە دەکرد، پێویست بەتەفسیل ناکات ئەو کچە بەجۆرێ کەمەند کێشی (بۆمۆن) ببوو، لە ڕۆژێکدا ئەگەر سەعاتێ دیار نەبا ئەوا نیگەران دەبوو.

ڕۆژێ (نادژا) داوای لە (بۆمۆن) کرد بۆ ئیسراحەت و خەوتن بچێتە ماڵەکەی. (بۆمۆن) خۆی وا نیشان دا کە بە بیستنی ئەو قسەیە سەرسام بووە، گوتی: نادژای ئازیز تۆ داخوازی سەیرم لێ دەکەی.

نادژا گوتی: بۆچی داخوازییەکەی من سەیرە؟

بۆمۆن گوتی: لە وڵاتی ئێمەدا نەبۆتە عادەت، کچان کاتەکانی خۆیان لەگەڵ یەکتردا بەسەربەرن.

نادژا، لە ڕۆژەکانی دیدا هەمان داوای هەبوو، بۆمۆن قەناعەتی بەو کچە دەهێنا لە ڕۆژانی داهاتوودا خواستەکەی بەجێ بێنێ. ڕۆژێ بۆمۆن (لە ژوورەکەی خۆی بوو، نادژا هاتە ژوورێ و گوتی: بۆچ لە من بێزاری، دەشزانی تۆم خۆشدەوێ؟

(ئۆن) لە یاداشتنامەکەیدا نووسیویەتی: تەسەوڕ دەکەم، لە هەندێ کاتدا، بەئیرادەترین پیاو ناتوانێ بەرامبەر بەسووربوونی ژنێک کە خۆشی بوێت، بەرگری بکات تا لەوێدا نادژا دەستی خستە گەردنمەوە و دەیگوت: بۆچی کچە فەڕەنسییەکان ئەوەندە بێ موحیببەتن و دڵیان بەردە؟

لەرز دایگرتم زمانم تێکئالا، هەوڵم دەدا بەرگری بکەم، چونکە دەمزانی ئەگەر نادژا بزانێت پیاوم و ژن نیم، لە ترسا دەقیژێنێ، خەڵکی دی دێنە ژوورێ مەلیکە ناچار دەبێت لە دەربار دەرمکات، مەئموریەتییەکەشم بە ناتەواوی دەمێنێتەوە هەرچەندە هەوڵم دەدا قەناعەت بەو کچە ڕوسییە بێنم کە خواستەکەی ئاسایی نییە. کەچی قسەکانمی وەرنەدەگرت و بەسادەیی دەیگوت: چ عەیبێکی تێدایە دوو کچی دۆستی نزیک یەکتریان خۆشبوێت کاتەکانیان لە تەنیشتی یەکتردا بگوزەرێنن؟

لە کۆتاییدا بەزیم، خۆمم ئامادەی قیژە ترس ئامێزەکەی کرد، حەقیقەتەکەم باس کرد، نادژا پاش ئەوەی زانی کە ئەوە نیم واتەسەوڕی دەکرد، نەیقیژاند و فەزیحەتی بەرپا نەکرد، تەنانەت زۆریشی پێ سەیر نەبوو. پاش هەندێ بێدەنگی گوتی: ئێستا دەزانم بۆچی مەلیکە هەتا درەنگی شەو بۆ کتێب خوێندنەوە لە لای خۆیدا گلت دەداتەوە!

لە ڕووداوێکی دیدا، لوردێکی ئینگلیزی گەنج بەناوی (فیرز) لەگەڵ ژنە گەنج و جوانەکەی لە ئینگلتەرەوە هاتبوو بۆ ڕوسیا، لە (سان پتر سبۆرگ)[1] نیشتەجێ ببوو. ئەو لوردە ئەگەرچی ژنێکی گەنج و جوانی هەبوو، هەرکە (بۆمۆن–ی) فەڕەنسیی بینی عاشقی بوو، ئیجازەی لە مەلیکەی ڕوسیا وەرگرت کە شەوێک (بۆمۆن) بۆ شیف خواردن دەعوەتکات، مەلیکەیش بۆ سەرگەرمی خۆی ئیجازەی

(١) پایتەختی ئەو دەمەی ڕوسیا.

دایە (بۆمۆن) کە بچێتە ماڵی ئەو لوردە ئینگلیزە لەسەر مێزی شیف خواردندا ژنە گەنجەی (فیرز)یشی لێ بوو، ئەو پیاوە بەجۆرێ لەگەڵ بۆمۆندا قسەی دەکرد هیچ دوودڵییەکی بۆ هەستەکانی بۆمۆن نەهێشتەوە پاش شیف خواردن ئەو لوردە بەژنەکەی گوت: لەبەر ئەوەی درەنگە و مادموزێل (بۆمۆن) ناتوانێت بگەڕێتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی، ژوورێکی بۆ ئامادە بکە با لێرەدا بنوێت!

ژنەکە دەیزانی مێردەکەی بەچ مەبەستێکەوە ئەم قسەیە دەکات بۆیە گوتی: ئەم شەو مادموزێل (بۆمۆن) لە ژوورەکەی خۆمدا دەنوێنم.

لەبەر ئەوەی مێردەکەی نەیدەتوانی لەم مەوزووعەدا لەگەڵ ژنەکەی مەرافە بکات بەناچاری موافەقەتی کرد، (بۆمۆن) لە ژووری ژنەکەیدا بنوێت.

خانم فیرز ئەو کچە فەڕەنسییەی لە ژوورەکەی خۆیدا خەواند، پێی گوت: ئاگادار بوویت ئەم شەو لە کاتی شیف خواردندا مێردەکەم خۆشەویستی خۆی بۆ دەردەبڕیت؟

(بۆمۆن) گوتی: لەم مەوزووعە گەلێ موتەئەسیفم، تەسەوڕی ئەوەم نەدەکرد، مێردەکەتان هەندە بێ حەیا بێت و لەگەڵ ژنێکی بێگانەدا ئاوها ڕەفتار بکات!

ژنەکە گوتی: ئێوە ئەوەندە جوان و دولبەرن تەنانەت ئەسقەفی کلێسای (کانتربۆری)[1] لە ڕێی دەردەکەن جا نەخوازەڵڵا مێردە جوانپەرستەکەی من، کە ژنێکی جوان دەبینێ بەچۆکا دادێ.

(بۆمۆن) گوتی: پیاوێک ژنێکی گەنج و شۆخی مانەندی تۆی هەبێت چاو لە ژنانی دیش ببڕێت شایستەی سزایە، دەبێ تۆ تۆڵەی لێ وەرگریتەوە.

ژنەکە گوتی: چۆن تۆڵەی لێ وەرگرم؟

(بۆمۆن) گوتی: حەزدەکەی شێوەی تۆڵە وەرگرتنەکەت بخەمە بەردەست؟

ئەو ژنە ئینگلیزە، بەم قسانە سەرسام بوو، لە (مۆبۆن)ی پرسی: مەبەستتان لەم قسەیە چییە؟

(مۆبۆن) گوتی: ئەگەر حەزدەکەن تۆڵە لە مێردەکەتان بکەنەوە، دەتوانم کارێ بکەم

(١) کلێسا گەورەکەی ئینگلستان، ئەسقەفەکەی، سەرۆکی ڕوحانییەکانی ئەو وڵاتە بوو.

یا بیخەنە زیندانەوە یا لە ڕوسیا دەریکەن.

(ئۆن) لە یاداشتنامەکەی خۆیدا دەڵێ: ئەو ژنە ئینگلیزە، پاش ئەوەی پێشنیازەکەی منی بیست، بە تووڕەبوونەوە گوتی: ئەی چۆنە کارێ بکەیت مێردەکەم ئیعدام بکەن؟ شەرم ناکەیت، پیاوێک بەجوامێرییەوە میوانداری کردوویت، ئەم جۆرە پێشنیازانە بۆ ژنەکەی دەکەیت؟

پاشان ئەمری پێکردم و گوتی: لوتفەن پۆشاکەکانت بپۆشن، هەر ئێستا فەرمان دەدەم، پێش خزمەتەکەم بتانگەیەننە ماڵەکەتان.

کاتێ لە دەرگا دەچوومە دەرێ بەساردییەوە گوتی: جارێکی دی نەیێیت بۆ ماڵەکەم!

***

(ئۆن) شەوان تا درەنگێ لە ئەپەرتمانەکەی مەلیکەدا بەئامادەیی (ماساژۆر) یا نەدیمەیەکی تایبەتیی دەستی بەکتێب خوێندنەوە دەکرد، بەهیچ جۆرێک نەیدەتوانی ئیمپراتۆری ڕوسیا جێبێڵێ.

بەڕۆژیش، ناژدا دەستبەرداری نەدەبوو حەزی دەکرد بچن بۆ گەردش یا شانۆ یا هەر بەرنامەیەکی لەم بابەتە، بەم شێوەیە کارەکانی (ئۆن) بۆ کارگەلێ سەرف دەکرا، کە لەگەڵ مەیلیدا نەبوون، ئەڵبەتە دەیتوانی بەپشت بەستن بەو خۆشەویستییەی کە لە لای مەلیکەدا هەیبوو، ئازادکات، بەڵام دەیزانی هەر کاتێ ئەو کچە بێ بایەخێک لەمەوە ببینێ ئەوا ڕەگەزە ڕاستەقینەکەی خۆی ئاشکرا دەکات و نەیدەتوانی لە ڕوسیادا بمێنێتەوە و (بستوشیف)ی سەرۆک وەزیرانی ڕوسیا، دەری دەکات. بۆیە موداراتی نادژای دەکرد لە هەمان کاتیشدا پەلەی بوو، کۆتایی بە مەئموریەتەکەی خۆی ببێنێ و لە ڕوسیا بگەڕێتەوە.

ئۆن دەیزانی ئەگەرچی مەلیکەی ڕوسیا خۆشیدەوێ، هەموو شەوێ لە تەنیشتیدا دەیبینێ بەڵام بەرنامە لەیەک چووەکان بەهێزترین کەسێ ماندوو دەکات ئامادەیە ئیزنی بدات تا بگەڕێتەوە بۆ فەڕەنسا، هەرواش بوو.

ئەلیزابێت-ی کچی بترس-ی گەورە و مەلیکەی ڕوسیا لە پایزی ساڵی ١٧٥٦ بەخەتی خۆی و بەبێ ئاگاداری (بستوشیف-ی) سەرۆک وەزیرانی نامەیەکی بۆ لویی

پانزەهەم نووسی، لەو نامەیەدا گوتبووی، چاوپۆشی کردووە لە هاوپەیمانی لەگەڵ ئینگلستان لەبری ئەوە ئامادەیە لەگەڵ فەڕەنسادا ببێتە هاوپەیمان.

لەو سەردەمەدا، (شڤازۆل)ی پیاوە سیاسییە ناسراوەکەی فەڕەنسا سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسابوو، یەکێکی دیش لە پیاوە سیاسییەکان ناوی (ئاگیبۆن) بوو بەبێ ئەوەی وەزیری دەرەوە بێت کارە سیاسییەکانی بەڕێوە دەبرد، هەرکە (ئۆن) بەسەرکەوتوویی لە ڕوسیا گەڕایەوە و گەیشتە دەربار-ی فەڕەنسا نامەی مەلیکەی ڕوسیای خستە بەر دەستی لویی پانزەهەم.

کاتێ (شفازۆل-ی) سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا و (ئاگیبۆن-ی) سیاسی زانییان کە (ئۆن) ئەم سەرکەوتنە مەزنەی وەدەست هێناوە لە دڵەوە پیرۆزباییان کرد، پاشای فەڕەنسا پەنجا هەزار لیرەی فەڕەنسی نەقد و لەگەڵ مەدالیایەکی جەواهیرڕێژ بەخشییە (ئۆن) ڕایسپارد وەک نوێنەری دەرەوەی فەڕەنسا (ئەم جارەیان بەپۆشاکی پیاوانە) بچێت بۆ سان بتر سبورگی پایتەختی ڕوسیا، لەوێدا هاوپەیمانی ڕوسیا و فەڕەنسا ئیمزا بکات.

(ئۆن) لە سەرەتای زستانی ١٧٥٧دا، بۆ جێبەجێ کردنی ئەم مەئموریەتە نوێیەی بەپۆشاکی پیاوانە بەرەو ڕوسیا کەوتە ڕێ، لویی پانزەهەم پێشتر پێی کوتبوو، ئەگەر لێکچوونتان لەگەڵ خانم (بۆمۆن) بووە مایەی سەرسوڕمانی خەڵک بڵێ ئەو خانمە خوشکم بوو.

مەئموریەتێک کە لویی پانزەهەم سپاردبووی بەو گەنجە بیست و یەک ساڵیە مەئموریەتێ بوو، بەسەفیرە گەورەکان دەسپێردرا پاشای فەڕەنسا دەیزانی ئەو گەنجە مەحبوبی مەلیکە ئەلیزابێتە، چاکترە لە دیبلۆماسیێکی شارەزایی بە تەمەن، چونکە قودرەتی عەشق لە هەموو هێزێ تەنانەت لە هێزی پارە زیاترە کەسانی وەک سەڵاتین و مەلیکەکان بەرامبەر بەپارە تەسلیم نابن چونکە پێویستییان بەپارە نییە، بەڵام بەرامبەر بەعەشق تەسلیم دەبن.

لە سەفەری دووەمی (ئۆن)دا بەتەشریفاتەوە چووە ڕوسیا سەرۆک وەزیرانی ڕوسیا ناچار بوو لە یەکێ لە قەسرەکانی پایتەخت نیشتەجێی بکات. ئیمپراتۆریسی ڕوسیا چەند مانگێ لە مەحبووبەکەی خۆی دوورکەوتبووەوە بەبینینی (ئۆن) گەلێ خۆشحاڵ

بوو، وەک (ئۆن) لە یاداشتنامەکەیدا نووسیویەتی پێیگوتووە، شەوانە بەپۆشاکی پیاوانەوە بێتە قەسری سەڵتەنەتی، لە ئەپارتمانەکەی ئەودا پۆشاکی ژنانە بپۆشێ، چونکە حەز بەوە دەکات بەپۆشاکی ژنانەوە ببینێ.

بەقەولی (ئۆن) خواستی ئیمپراتۆرەکان ڕەت ناکرێتەوە، شەوانە بەپۆشاکی پیاوانەوە دەچووە قەسری سەڵتەنەتی لەوێدا پۆشاکی ژنانەی دەپۆشی وەک ڕابردوو دەچووە خزمەتی مەلیکە.

لە بەهاری هەمان ساڵدا (ئۆن) پەیمانی ڕوسیا و فەڕەنسای بەمەلیکە ئیمزا کردبوو لە ئیمپراتۆریس داوای مەرەخەسی کرد تا بگەڕێتەوە بۆ فەڕەنسا

(ئۆن) بۆ خواحافیزی چووە لای مەلیکەی ڕوسیا دەستی بەگریان کرد و گوتی: بۆمۆن-ی ئازیزم بەمەرجێ ئامادەم ڕوخسەتی گەڕانەوەت بدەم، وەعدم بدەیتێ کە دەگەڕێیتەوە، چونکە بەبێ تۆ ژیان بۆ من گەلێ دژوارە.

مەلیکەی ڕوسیا عادەتی وابوو کە بۆمۆن پۆشاکی ژنانەی دەپۆشی بەناوی ژنانەکەیەوە بانگی بکات.

(ئۆن) وەعدی دایێ بگەڕێتەوە، مەلیکە خەزنەدارەکەی خۆی بانگ کرد و ئەمری کرد دوو هەزار (دۆکا)ی[1] زێڕ بدەن بە (ئۆن). ئەم سکە زێڕانەیان خستە بەردەستی (ئۆن) ژوورەکە چۆڵ کرا، مەلیکە بە (ئۆن)ی گوت: (بۆمۆن-ی) ئازیزم، ئەوەندە تۆم خۆشدەوێ، ناتوانم تەحەمول بکەم جگە لە من ژنێکی دی دڵی تۆی خستبێتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە!

دەشزانم کە تۆ زۆر جوانی و زۆریش سەفەر دەکەی، ناتوانی خۆت لەو ژنانە بپارێزی کە تۆیان دەوێت، هەندێ جاریش گرفتاریان دەبیت، بەڵام مەیلم وایە دڵی تۆ هی من بێت، جگە لە من بەهیچ ژنێکی نەسپێری. ئەگەر تۆم خۆشنەویستبا پێم دەگوتی؛ کە گەڕایتەوە بۆ فەڕەنسا بەم پارەیە ژن بهێنە. بەڵام لەبەر ئەوەی تۆم خۆشدەوێ دەڵێم؛ (بۆمۆن-ی) ئازیزم، کە گەڕایتەوە بۆ فەڕەنسا بەم پارەیە موڵکێ بکڕە بۆ تۆ دەستهاتی هەبێت و بگەڕێیەوە بۆ لای من تا بتکەمە شەریکی ژیانی خۆم و ببمە هاوسەرت.

(١) سکەی زێڕی دۆکا هەریەکەیان بەقەد پێنچ لیرەیەکی زێڕی ئەمڕۆ دەبوو.

ئۆن، لە پایتەختی ڕوسیاوە کەوتە ڕێ، خۆی گەیاندە فەڕەنسا و قەسری ڤەرسای. کە گەیشتە فەڕەنسا بەهار بوو ئەو گەنجە مەئموریەتە گەورەکەی خۆی گەیاندبووە ئەنجام گەلێ دڵخۆش بوو، لەنێو گالیسکەکەدا گۆرانی دەگوت.

(ئۆن) بەپەیمانی یەکێتی عەسکەری ڕوسیا و فەڕەنسا گەڕابووەوە، لویی پانزەهەم گەرمتر لە پێشوو پێشوازی کرد، خانم پمپادۆر-یش لەوێدا بوو، پیرۆزبایی لێ کرد، سەرەتا ئۆن پەیمانی یەکیەتی عەسکەری کە مەلیکەی ڕوسیا ئیمزای کردبوو خستیە بەردەستی لویی پانزەهەم، پاشان لە جەنتایەکدا کاغەزێکی دەرهێنا، خستیە بەر دەستی شا و گوتی: ئەمە ڕوونووسی وەسیەتنامەکەی بوترسی گەورەیە، بەخەتی خۆی نووسراوە. کاتێ لە قەسری سەڵتەنەتی ڕوسیا بووم، ئازادی تەواوم هەبوو، دەمتوانی بچم بۆ هەموو شوێنێ. ئەم وەسیەتنامەیەم بینی، بەباشم زانی لەبەری بنووسمەوەو تا بیخەمە بەر سەرنجی ئێوەی خاوەن شکۆ، چونکە پێشبینی ئەوەم دەکرد، مومکینە ببێتە جێی سەرنجتان.

لویی پانزەهەم کە ڕوونووسی وەسیەتنامەکەی بوترسی گەورەی بەرامبەر بەخۆی بینی بەجۆرێ لە (بۆمۆن) ڕازی بوو، گوتی: کورم وەرە ماچت کەم، خزمەتێ کە تۆ کردووتە، دە سەفیری گەورە ناتوانن ئەمە بکەن.

پاشان ئەنفیەدانە جەواهیر ڕێژەکەی خۆی بەخشیە (ئۆن) و گوتی: فەرمان دەدەم تەرفیعت پێبکەم. پاش ئەو تەرفیعە وابەستەی فەوجی (ئەژدیها) دەبیت.

پاش ئەوەی (ئۆن) چووە دەرێ، خانم پمپادۆر بەبیانوویەک لویی پانزەهەمی جێهێشت و خۆی گەیاندە (ئۆن) و گوتی: منییش کارم بەتۆ هەیە.

(ئۆن) سەری بۆ دانەواندەوە و گوتی: هەر ئەمرێکی بفەرموون ئامادەم جێبەجێی بکەم.

خانم پمپادۆر بردیە ژوورێکی چۆڵەوە و پێیگوت: کارەکەی منیش ئەوەیە، دەبێ دیارییەکتان بدەمێ. ئەو دیارییەی خانم پمپادۆر بەخشییە (ئۆن) غەیری دیارییە سادەکەی لویی پانزەهەم بوو، قوتوویەکی زێڕینی پێبەخشی چەند دانە موجەوهەراتی گرانبەهای تێدابوو.

فەرەنسا و ڕوسیا
پەیمانی دۆستییان بەست

لویی پانزەهەم سەیری کرد، نفوزی «ئون» لەلای ئیمپراتۆریسی ڕوسیا لەوە زیاترە کە تەسەوڕی دەکرد، بڕیاری دا زیاتر سوود لە نفوزەکەی وەرگرێ ئەو پەیمانەی لە نێوان ڕوسیا و فەڕەنسادا بەسترا، دوو نوسخە بوو هەردوو نوسخەکەی ناردبوو بۆ پاشای فەرەنسا، تا ئەویش ئیمزایان بکات، نوسخەیەکیان لەلای خۆیدا بهێڵێتەوە و ئەوی دیشیان بگەڕێنێتەوە پاشای فەرەنسا، پەیمانە ئیمزا کراوەکەی دایە دەستی «ئون» تا بیباتەوە بۆ ڕوسیا، بەرلەوەی بکەوێتە ڕێ فێریان کرد کە چۆن «بستو شف–ی» سەرەک وەزیرانی ڕوسیا لەبەر چاوی مەلیکە بخات، شێوەی لابردنەکەی فەراهەم بکات، هەوڵبدات «ڤرونزف» کە دۆستی فەرەنسایە، بکاتە سەرەک وەزیرانی ڕوسیا...

«ئون» هەر کە گەیشتە ڕوسیا، ئەم مەئموریەتەی زووتر لەوەی پاشای فەرەنسا چاوەڕێی دەکرد، بەجوانی بەئەنجامی گەیاند، بەجۆرێ دەوری عاشقی شیفتەی لەلای مەلیکەی ڕوسیادا بینی، نەک هەر تەنها «بستوشیف–ی» ناحەزی فەرەنسای لەسەر کار لادا، بەڵکو بۆ تاراوگای نارد...

ئەمڕۆ ئێمە بەبیستنی ئەم ڕووداوە سەرسام دەبین، کە چۆن مەلیکەیێک لەبەر عەشقی گەنجێکی قۆز، سەرەک وەزیرانەکەی خۆی لادەدا و دووری دەخاتەوە. بەڵام نە ئەو سەردەمە لەم سەردەمە دەچێت، نە ئەلیزابێتی ئیمپراتۆریسی ڕوسیا، کەسێ بوو بتوانێ بەرانبەر هەوەسبازییەکانی خۆی بەرگری بکات..پاش لابردنی بستوشف و دامەزراندنی ڤرونزوف بە سەرەک وەزیران، مەلیکەی ڕوسیا لەم ڕووەوە دۆستەکەی خۆی ڕازی کرد، پێشنیازی ئەوەیشی بۆ کرد، هەر کاتێ بیەوێت ببێتە تابعی ڕوسیا و لە تەبەعییەتی فەرەنسا بێتە دەرێ ئەوا دەیکاتە «ژەنەراڵی دارمێ» و پەیمانی هاوسەریشی لەگەڵدا دەبەسێ... بەڵام ئەو پیاوە گەنجە ئەو دەمە تەمەنی بیست و دوو ساڵ بوو، ئەم پێشنیازەی قبوڵ نەکرد، چونکە دەیزانی هەر کاتێ تەبەعییەتی ڕوسیا قبوڵ بکات، ببێتە ژەنەڕاڵێکی ئەو وڵاتە، ئەوا دەبێ هەموو پیاوە

سیاسی و عەسکەرییەکانی ڕوسیا بکاتە دوژمنی خۆی، هەر کە مەلیکە بمرێت، ئەوا دەیکوژن یادەیخەنە زیندانەوە، یا هەچ دارایییێکی هەیە حیجزی دەکەن لە ڕوسیایش دەینێرنە دەرێ. نەک تەنها لەڕوسیادا دەبێتە ئەو کەسەی هەموو ڕقیان لێبێتەوە، بەڵکو پاشای فەرەنسایش بە حەق نەناس و نمەک حەرام لە قەڵەمی دەدات چونکە پاش ئەو هەموو خزمەتەی لوییی پانزەهەم و موحیببەتەکەی، لە تەبەعییەتی فەرەنسا بچێتە دەرێ و ببێتە تەبەعییەتی ڕوسیا، ئەمە خیانەتێکە و قابیلی ئینکار نییە لەمەیش بەولاوە ئەو گەنجە دەیزانی، تا ئەو کاتە مەحبوب دەبێ لەلای مەلیکە، کە میوەیێکی مەمنوع بێت، مەلیکەیش بەچاوی سەفیرێ سەیری بکات کە بەهێزترین پاشای ئەوروپا حیمایەی دەکات[1] هەرکە بووە تابعی ڕوسیا و بووە موڵکی ئیمپراتۆریس ئەگەر جارجارەش وەک هاوسەر ڕەفتاری لەگەڵدا بکات، ئەوا لایەنی مێوە مەمنوعەکە لە دەست دەدات، لە نەتیجەیشدا لەبەرچاو دەکەوێ... لە هەموو ئەمانەیش بەولاوە «ئون» گەنجێکی هۆشیار بوو، دەیزانی نابێت پشت بە ژنێکی «ئەسلاڤی» ببەستێت کە تاجی لەسەردایە، ئەو ژنەیش کە ڕابووردووەکەی ئەوە نیشان دەدات، مومکینە ڕۆژێ لێی تێر بێت بۆ تاراوگەیێکی دووری بنێرێت، بۆیە پێشنیازەکەی مەلیکەی ڕوسیای ڕەت کردەوە بەڕۆژ خەریکی ئەو کارانە بوو کە لویی پانزەهەم پێی سپاردبوو، سەرەتای شەویش دەچوو سەیری شاری دەکرد، پاشان دەچووە دیدەنی مەلیکەی ڕوسیا شەوێک، هەندێ لە دەربارەکان «ئون» یان دەعوەت کرد، تا شیڤ–یان لەگەڵدا بخوات، «ئون» گوتی بەشەرتێ ئەو دەعوەتە قبوڵ دەکەم لە سەعات دەدا هەڵدەستم و دەگەڕێمەوە، چونکە کارەکانی پاشای فەرەنسا بەئەنجام دەگەیێنم...

«ئون» دەیزانی، ڕووسەکان لە شەوانی دەعوەتدا، هەرکە لەپشتی مێز دانیشتن، هەڵناسن تا ڕۆژ دەبێتەوە، دەترسا تا درەنگێ لەو دەعوەتەدا بمێنێ و ببێتە مایەی ئازاردانی مەلیکە... لە سەعات دەدا، بەپێی وەعدی نێوانی خۆی و ڕووسەکان هەڵسا و چووە ماڵەکەی خۆی، بەپەلەیش خۆی گەیاندە مەلیکە، سەیری کرد دەگرییێت چونکە دەبا «ئون» لە سەعات دەدا بهاتبا، کەچی ئێستا سەعات یانزەیە ئەلیزابێت

(١) لویی پانزەهەم لەو سەردەمەدا بەهێزترین پاشای ئەوروپا بوو...

ئەوەندە «ئون»ی خۆشدەویست، تەنانەت لە نامەیەکدا داوای لە لویی پانزەهەم کرد، کە هەرگیز نمایندە سیاسییەکەی خۆی لە ڕوسیا نەگەڕێنێتەوە لویی پانزەهەم، لە وڵامی مەلیکەدا نووسیبووی: خاوەن شکۆ، داخوازی ئیمپراتۆریسی شکۆدار، جێبەجێکردنی لەلایەن منەوە واجیبە، تا ئەو کاتەی مومکین بێت نمایندە سیاسییەکەی خۆم ناگەڕێنمەوە، بەڵام ئێوە دەزانن لەهەموو وڵاتێکدا کارمەندانی شارەزاو لێهاتوو کەمن، دەشبێ لە لێهاتووان زیاتر سوود وەرگیرێ داوای ڕووخسەتتان لێ دەکەم، ئەگەر ڕۆژێ گەڕانەوەی «ئون» بۆ وڵات زەرووری بوو ئەوا دەیگەڕێنمەوە...

«ئون» تا ساڵی ١٧٦٠ لە ڕوسیادا مایەوە، لە هەموو ئەو ماوەیەدا، مەحبوبی مەلیکەی ڕوسیا بوو، ئیدی عەشقەکەی ئەلیزابێت بۆ «ئون» پەنهان نەمایەوە، هەموو دەیانزانی نمایندەی سیاسی پاشای فەرەنسا، زۆربەی کاتەکانی خۆی لەلای ئیمپراتۆرسی ڕوسیادا بەسەر دەبات، لە شتە سەیرەکانی ئەو دیدارەشیان ئەوە بوو هەرکە «ئون» دەچووە لای مەلیکە دەبا پۆشاکی ژنانە بپۆشێت (ئەم مەوزووعە خودی ئون لە یاداشتەکانیا نووسیویەتی) چونکە مەلیکە، لە سەرەتادا، لە شەکڵی ژندا بینیبووی، دەیویست هەمیشە بەو شەکڵە ببینێ، ئەمەیش ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە مەلیکەی ڕوسیا دووچاری جۆرێ لە گرێی دەروونی ببوو... لە کۆتایی ساڵی ١٧٦٠، لویی پانزەهەم، نوێنەرە سیاسییەکەی خۆی لە ڕوسیا، گەڕاندەوە، هەرکە «ئون» ویستی خواحافیزی لە ئیمپراتۆریس بکات، ئەو ژنە بەجۆرێ دەستی بەگریان کرد، دەوروبەرەکەی ترسان نەوەک مەلیکە ببوورێتەوە... پاش ئەوەی «ئون» گەڕایەوە بۆ فەرەنسا، لویی پانزەهەم، وەک پێزانین بۆ خزمەتەکانی «ئون» میدالیای بەحەمایلەوە دایێ. پاش ماوەیێک لەگەڕانەوەی «ئون» ئەلیزابێتی ئیمپراتۆریسی ڕوسیا، نەخۆشکەوت و مرد... بەزاهیر سونگەی مەرگەکەی نەخۆشی بووە نەک عەشق، بەڵام ئەمڕۆ ئێمە دەزانین حاڵاتی ڕوحی گەلێ کار لە وەزعی جەستە دەکات، کاتێ کە ڕوح بیمار دەبێ هێزی بەرگری جەستە لە ئاست ئەو بیمارییە لاواز دەبێت و نەخۆشییەکەیش زاڵ دەبێ و ئینسان لە پێ دەخات.

پاش ئەلیزابێت سەڵتەنەتی ڕوسیا گەیشتە دەستی «پوترسی سێهەم» کە پیاوێکی

شێت بوو (شێت بەمانا ڕاستەقینەکەی نەک بەمانا مەجازییەکەی) ئەو پیاوە ژنێکی گەلێ جوانی هەبوو، شازادە خانمێکی ئەڵمانی بوو، پاش ئەوەی بووە ژنی «پوترسی سێهەم» مەزهەبی خۆی گۆڕی، چووە سەر مەزهەبی «ئەرسەزۆکس»ی ڕووسی و ناوی خۆیشی گۆڕی ، ناوی «کاترین–ی» لە خۆی نا ، هەمان ئەو ژنەیە «پوترسی سێهەمی مێردی خۆی کوشت، بەناوی «کاترین–ی» دووهەم یا «کاترین–ی» گەورە بووە ئیمپراتۆریسی ڕوسیا و ناو بانگی جیهانی وەرگرت لە مێژووی جیهاندا دوو ژن هەن لە ئیدارە کردنی وڵاتدا، هاوتایان پەیدا نەبووە یەکەمیان «ڤیکتۆریا».

مەلیکەی ئنگلتەرە، دووهەمیشیان «کاترینی دووهەم» مەلیکەی ڕوسیا، پاش ئەوەی، پوترسی سێهەمی مێردی خۆی کوشت بەشێوەیێکی موستەقیل بووە ئیمپراتۆریسی ڕوسیا.

پاشی ئەوەی «پوترسی سێهەم» بووە دەسەڵاتداری ڕوسیا، لەپڕ پەیمانی یەکیەتی عەسکەری ڕوسیا و فەرەنسای خستە ژێر پێ، بڕیاری دا لەگەڵ ئینگلستان بسازێت... لویی پانزەهەم لەم مانۆرە سیاسییە ترسا، بڕیاری دا بۆ چاکبوونی پەیوەندی نێوان ئینگلستان و فەرەنسا، لە «ئون» سوود وەرگرێ.

لەو کاتەدا لە ئینگلستاندا، ژنێ بەناوی «سوفی شار لوت» مەلیکەی ئەو وڵاتە بوو، لویی پانزەهەم «ئون»ی بانگ کرد و پێیگوت: بیستوومە کە مەلیکەی ئینگلستان، شازادە خانمێکی ئەڵمانییە و دەیناسی. «ئون» گوتی: بەڵێ خاوەن شکۆ، لە سەفەری یەکەممدا کە بۆ ڕوسیا دەچووم، لە ئەڵمانیا ئەو ژنەم بینی، ئەو کاتە ناوی شازادە خانم «مکلا مبورک» بوو.

لویی پانزەهەم گوتی: پەیوەندیتان چۆن بوو؟

«ئون» گوتی: خاوەن شکۆ، تەسەوڕ ناکەم لەو سەردەمەدا پەیوەندیمان خراپ بوو بێ...

لویی پانزەهەم گوتی: ئایە ئومێدت هەیە، پاش سەفەر بۆ ئینگلستان، ببیتە جێی سەرنجی مەلیکە؟

«ئون» گوتی: خاوەن شکۆ، بۆ جێبەجێکردنی فەرمانی شاهانە، ئامادەی هەموو جۆرە فیداکارییێکم.

پاشای فەرەنسا گوتی: بۆ ئەوەی بتوانی خزمەتی بکەیت، دەبێ هەموو هۆشی خۆت بخەیتە کار، با ڕوونتر بڵێم، دەبێ کارێ بکەیت دڵنیایی مەلیکەی ئینگلستان بەرەو لای خۆت ڕاکێشی «ئۆن» گوتی: هەوڵدەدەم کارێ بکەم لێم ڕازی بن. لویی پانزەهەم گوتی: بەهۆی مردنی مەلیکە ئەلیزابێت و هاتنە سەر کاری پوترسی سێهەم پەیوەندیمان لەگەڵ ڕوسیادا، وەک جاران چاک نییە، ئیپراتۆرە نوێیەکەی ڕوسیا، دەیەوێ دژ بەئێمە لەگەڵ ئینگلستاندا بکەوینە جەنگەوە، چاوەڕێی ئەوەت لێ دەکەم بچیت بۆ ئینگلستان، لەگەڵ مەلیکەدا ئولفەت پەیدا کەیت نەهێڵی یەکیەتی عەسکەری ڕوسیا و ئینگلستان دژ بە ئێمە دروست بێت... ئایە بە پۆشاکی ژنانەوە دەچیتە ئنگلستان، یابە پۆشاکی پیاوانە؟

«ئۆن» گوتی: ئێستا لە تەمەنێکدام، چاکتر وایە بە پۆشاکی پیاوانەوە بڕۆم.

شا گوتی: گەلێ چاکە، فەرمان دەدەم، خەرجی سەفەرەکەت بۆ سەرف بکەن پەیوەندی بکە بە کونت دو بروکلی، سەرۆکی نوێی خەفیەکانە تا ڕەمزی نووسینی نامەکانت فێرکات. دەبێ هەموو نامەکانت بۆ ئەو بنێری نابێ هیچ کەس، تەنانەت خانم پمپادۆر- یش بزانێت کە تۆ لە ئنگلستاندا مەئموری منیت. دەبێ لە نێوانماندا بەردەوام نامە هەبێت. «ئۆن» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەگەر نابێ چ کەسێ ئاگای لە مەئموریەتەکەم بێت، چاکتر وایە بەپۆشاکی ژنان، بچمە ئینگلستان، ئەگەر بەپۆشاکی پیاوانەوە بڕۆم، ناتوانم کارەکەم پەنهانکەم، دەزانن کە بە مەئموریەت هاتووم. لویی پانزەهەم گوتی لە لەندەندا گەلێ دۆستم هەیە، دەتوانن بۆ ئەنجامدانی مەئموریەتەکەت کۆمەکت بکەن، فەرمان دەدەمە کونت بروکلی ڕاسپاردەکانم بۆ دۆستانی لەندەنم بنووسێت و بتداتێ، تا لەوێدا سوودیان لێ وەرگریت.

«ئۆن» جارێکی دی پۆشاکی ژنانەی پۆشی و چووە لەندەن...

«ئۆن» جاری یەکەم کە چوو بۆ ڕوسیا وەک خەیات و مۆدێست- ێکی فەرەنسی خۆی ناساند، بەڵام چووە ئینگلستان، وەک خانمێکی ئەسیلزادەی فەرەنسی، بێوەژنی مێرد مردوو، خۆی خستە ڕوو، چونکە دەیزانی ئەشرافەکانی ئینگلستان گەلێ بایەخ بەئەسیلزادەیی دەدەن، ئەگەر ژنێ ئەسیلزادە نەبێ وەک خەیات یانی کرێکارێ خۆی بناسێنێت، ئەوا ڕێی نادەن بچێتە دەربار-ی ئینگلستانەوە.

لە ڕوسیا، زمانی فەرەنسی و مۆدێلی پۆشاک و شەپقەی خانمە فەرەنسییەکان ئەوەندە ڕەواجی هەبوو لە هەموو قەسری ئەشرافەکاندا، هەر کە دەیانزانی ئەم خانمە خەیات و لە پاریسەوە هاتووە، هەموو دەرگاکانیان لەڕوویدا دەکردەوە و لە ئامێزیان دەگرت بەڵام لە ئینگلستاندا، ئەگەرچی زمانی فەرەنسی لەنێوانی ئەشرافەکاندا ڕەواجی هەبووە، بەڵام وەکو ڕوسیا، حیسابی زمانی دووهەمی مەملەکەتیان بۆ نەدەکرد، خەڵکە ئاساییەکەیش زمانی فەرەنسییان نەدەزانی و مۆدیلی فەرەنسیش لە ئینگلستاندا ڕەواجی نەبوو...

«ئۆن» کە گەیشتە لەندەن، خانوویێکی چاکی بەکرێ گرت، نۆکەر و ئاشپەزێکی لای خۆی دامەزراند، ئەوجا بەپێی ئەو ڕاسپاردانەی کە لەگەڵ خۆیدا هێنابوونی لەگەڵ هەندێ لە ئەشرافەکانی ئینگلیز ئاشنایەتی پەیدا کرد، ڕێککەوتن کە بەمەلیکەی بناسێنن.

«ئۆن» لەسەفەری یەکەمیا بەپۆشاکی ژنانەوە چووە ڕوسیا، مەلیکەی ئینگلستان کە ئەودەمە شازادە خانمێکی ئەڵمانی بوو، لەسەرە ڕێدا، یانی لە ئەڵمانیا بینیی ئەگەرچی وەک خەیات و مۆدیست[1]ی فەرەنسی ناسرا، کەچی کارێکی چاکی لەو شازادە خانە ئەڵمانییە کرد.

ئەو کاتە، دەیانویست، وەک خانمێکی ئەسیلزادەی فەرەنسی بیناسێنن.

بەڵام ئشکالێک لە گۆڕێدابوو، ئەویش ئەوە بوو مەلیکەی سەرسام دەکرد، چۆن خانمێکی ئەسیلزادە لەو کاتەدا خەیاتی دەکرد... بەڵام دوو کەس لە دۆستەکانی «ئۆن» بەپێی تەلقینی خودی «ئۆن» بە مەلیکەی ئینگلستانیان گوت، ژنەکەی چارلزی یەکەمی پاشای ئینگلستان و دایکی چارلزی دووهەمی پاشای هەمان وڵات، پاش ئەوەی مێردەکەیان ئیعدام کرد، ناچار بوو لەگەڵ کچەکەیدا بچێت بۆ فەرەنسا لەبەر ئەوەی نەیانتوانیبوو لە ئینگلستانەوە شتێ لەگەڵ خۆیان ببەن، بە جۆرێ تووشی دەسکورتی ببوون، بۆ پەیداکردنی بژێوی «بژی و مەمرە» کچەکەی لە فەرەنسادا خەیاتی دەکرد. ئەگەر خانمێکی ئەسڵیزادە لە سەردەمێکی تەمەنی خۆیدا، بۆ دابینکردنی بژێوی ناچاربێت خەیاتی بکات، نابێتە لەکەی ئابڕووی...

(١) مۆدێست: مۆدێلساز.

مەلیکە «سوفی شارلوت» ژنێکی گەنجی شۆخی بێ مێرد و هاوتەمەنی «ئون» بوو...
کاتێ «ئون» بە پۆشاکی ژنانەوە چووە دەربار–ی ئینگلستان و بە مەلیکەیان ناساند، مەلیکە ناسییەوە، بەجۆرێ کەمەنکێشی جوانییەکەی بوو، بەرەو لای خۆی ڕایکێشا و نێو چاوانی ماچ کرد و گوتی: خانم بەدیدارتان گەلێ خۆشحاڵم لەبەر ئەوەی حەزم لە زمانی فەرەنسییە، تکایە کاتی بێ ئیشییەکانی خۆت بەمن ببەخشە، ئەم زمانەم فێرکە مەلیکە، ئەم ڕستانەی بەزمانی ئەڵمانی گوت، «ئون» بەهەمان زمان وەڵامی دایەوە: خاوەن شکۆ، شانازی دەکەم، کە بتوانم ئەمرەکانت جێبەجێ بکەم دەستنیشانی کاتەکە بکەن تا فەرمانەکانتان جێبەجێ بکەم.

مەلیکە بەرنامەیێکی بۆ خوێندنی زمانی فەرەنسی دانا، وا ڕێککەوتن، لەڕۆژی پاشترەوە ڕۆژێ بۆ دەرس گوتنەوە بچێتە قەسری سەڵتەنەتی.

کە «ئون» بەپۆشاکی ژنانەوە چووە ئینگلستان وەعد وابوو دەرسی فەرەنسی بدات بە مەلیکەی بەریتانیا، گۆڕانکارییێک لە دەرباری فەرەنسادا ڕووی دا... ئەو گۆڕانکارییەش ئەوەبوو، لویی پانزەهەم، ماوەیێکی دوور و درێژ لە هاوسەرەکەی (مەلیکەی فەرەنسا، ماری لکزینسکا) دوور کەوتبووەوە. پەیوەندیی لەگەڵ هاوسەرەکەی گەرم کردەوە... هەمان ئەو مەلیکەیەیە، دە منالّی ببوو، لە سکپڕی دەترسا، دەرگای ژووری نوستنەکەی خۆی لە ڕووی مێردەکەیدا بەستبوو بەڵام لویی پانزەهەم هەمیشە ئیحترامی مەلیکەی دەگرت.

ئێمە لێرەدا نامانەوێ پەرێزی ئەو پیاوە لە لای خوێنەران پاک کەینەوە، لەوەی هەیە، چاکتر بیخەینە ڕوو، بەڵام ئەگەر مەلیکە دەرگای ژووری نوستنەکەی خۆی لەڕووی ئەو پیاوە نەبەستبا، ئەوا لەگەڵ ژنە جۆراوجۆرەکاندا پێوەندی نەدەبەست ژیانە تایبەتییەکەی وای لێ نەدەهات کە باسمان کردووە.

کە «ئون» گەیشتە ئینگلتەرە بیستی مەلیکە دوو دۆستی هەیە جێی متمانەین، یەکێکیان فەرەنسییە ناوی دەریا سالار «ئاستنی»یە. «ئاستنی» پیاوێکی ئەسیلزادەی قەدیمی فەرەنسا بوو، ئەگەر لە بەریتانیا بمابایەتەوە، دوور نەبوو ببایە بەجێ سەرنجی مەلیکە، بەڵام لویی پانزەهەم لە بەرپابوونی جەنگی دەریایی دەترسا، هەموو ئەفسەرە لێهاتووەکانی دەریایی خۆی گەڕاندبووەوە بۆ فەرەنسا، ئاستنی

یەکێک بوو لەو ئەفسەرانە، تا لە کاتی جەنگدا لەبەر دەست بن...

دووەم دۆستیش پیاوێکی تەمەن شەست و پێنج ساڵە بوو، ڕیش سپی و خاوەن قەسر و قەڵای «سان ژان»ی شاری ڕۆما بوو، ئەگەر مەلیکە بایەخی پێدابا نەک قەسرە بەشکۆکەی خۆی بەڵکو ڕوحی بۆ مەلیکەی بەریتانیا دەبەخشی، بەڵام مەلیکە خۆشی بەو پیاوە نەدەهات، بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو پیاوە لە ئەسیلزادەکانی دەرجە یەکی ئەوروپا بوو، نەیدەڕەنجاند و موراعاتی دەکرد.

«ئون» لە یاداشتنامەکەی خۆیدا، یەکەم دانیشتنی دەرس خوێندنی فەرەنسی لە ژوورەکەی «سوفی شار لوت»ی مەلیکەی بەریتانیادا، ئاوهای نووسیوە:

خاوەن شکۆ لەژوورە تایبەتییەکەی خۆی، پێشوازی کردم، چەند کورسییەک لە دەوری مێزێکی کورت دانرابوو، پاش ئەوەی چوومە ژوورێ، خاوەن شکۆ ئیشارەتی بۆ کردم لە تەنیشتیا دانیشتم، چەند کتێبێک لەسەر مێزەکە بوو، گوتی : ئەم کتێبانە ئەوانەن کە لە ڕابردوودا، بۆ فێر بوونی زمانی فەرەنسی ئامادەم کردبوون.

سەیرێکی کتێبەکانم کرد و گوتم: ئایە مومکینە چەند دێڕێک لەم کتێبانە بخوێنیت؟

مەلیکە، یەکێ لە کتێبەکانی گرتەدەست و کردییەوە، نیو لاپەڕەی خوێندەوەو تەرجەمەی کرد، سەیرم کرد چاک دەخوێنێتەوە و چاکیش تەرجەمەی دەکات، بەڵام لەهجەکەی چاک نییە و ناتوانێ، بەلەهجەی فەرەنسی وشەکان دەربڕێ... گوتم، خاوەن شکۆ، ئێوە پێویستیتان بەکتێب خوێندن نییە، بەئەندازەی من، ڕەنگە زیاتریش زمانی فەرەنسی بزانن.

مەلیکە گوتی: وانییە، لە کتێبەوە فێری زمانی ئێوە بووم، ناتوانم بەچاکی قسان بکەم گوتم: منش هەستم بەم مەوزووعە کرد، بۆیە دڵنیام پێویستیتان بەکتێب خوێندنەوە نییە، تەنها دەبێ قسان بکەن تا لەهجەکەتان ڕەوان بێت، قسان بکەن ئیدی بڕیار درا قسان بکەین، دەستمان بەقسەکردن کرد، مەلیکە هەوڵی دەدا وەک لەهجەکەی من وشەکان بدرکێنێ...

جارێکیان گوتی: دگانەکانت گەلێ جوانن...

جارێکی دیش گوتی: زمانە فەرەنسییەکەت گەلێ ناسکە، گەلێ فەرەنسیم بینیوە

قسانیان کردووە، بەڵام هیچ یەکیان نەیانتوانیوە وەکو تۆ بەناسکی قسان بکات...

ئەو ڕۆژە تێپەڕی، پاش دوو ڕۆژی تر گەڕامەوە بۆ دەرس گوتنەوە ، چوومە قەسرەکەی هەرکە چوومە ژووری دەرس خوێندن، یەکێ لە وەزیرەکان لەلای مەلیکە بوو...

مەلیکەی ئینگلتەرە منی وەک مامۆستای جوانی زمانی فەرەنسی بەوەزیرەکە ناساند پاش ڕۆیشتنی وەزیرەکە، دەستم بەدەرس گوتنەوە کرد، ئەو ڕۆژە مەلیکە ستایشی جوانییەکەی کردم و گوتی: دڵنیام مێردەکەتان، تا ئەو ڕۆژەی لە ژیاندا بووە عاشقی تۆ بووە، جگە لە ئێوە بایەخی بەهیچ ژنێ نەداوە.

گوتم: خاوەن شکۆ، ئێوە خۆتان سەرئامەدی جوانەکانی ئینگلتەرەن، لە دەربارەکەتان، خانمگەلێ جوانی ئەوتۆی تێدایە دوو بەرابەری من جوانترن مەلیکە گوتی: خانمەکانی دەربار، جوانن بەڵام خوێن شیرینی و جەزابیەتی ئێوەیان نییە، ئێوەی فەرەنسی، بۆ گوزارشت لەم مەوزووعە کەلیمەیەکتان هەیە «شارم» ئەم کەلیمە لە زمانەکەی ئێوەدا ، شتێک دەگەینێ غەیری جوانییە، شتێک دەگەیێنێ لە سەرووی جوانییەوە بێت، خانم ئێوە «شارم»تان هەیە...

«ئون» هەرکە لەلای مەلیکە دەگەڕایەوە ڕاپۆرتێکی لەڕێی ڕەئیسی ئیدارەی خەفیەوە بۆ لویی پانزەهەم دەنووسی، لە ڕاپۆرتی سێهەمدا ، دەربارەی سێهەم دانیشتنی دەرس خوێندن نووسیویەتی: دەبێ لەگەڵ مەلیکەدا قسان بکەم، قسەکانیشم پەیوەست دەبن بەمەسائیلی ڕۆژی هەڵبژاردنەوە، لە دانیشتنی داهاتوودا باسی پەیوەندی فەرەنسا و ئینگلتەرە دەکەم، وەک مەشقکردن لەسەر زمانی فەرەنسی ، لە مەلیکە دەپرسم، بۆچوونیان چۆنە بەرانبەر پەیوەندییەکانی ئەو دوو وڵاتە؟

لەدانیشتنی پاشتر، کە دەیکردە دانیشتنی چوارەم «ئون» خۆی ئامادە کردبوو، دەربارەی پەیوەندییەکانی ئینگلتەرە و فەرەنسا قسە بکات، لە مەلیکە هەندێ پرسیاریش بکات... بەر لەوەی مەوزووعی دەرس گوتنەوە بێتە گۆڕێ، مەلیکە گوتی: مامۆستای ئازیزم، دەعوەتتان دەکەم، عەسری ئەمڕۆ بەشداربیت لە حەمامەکەم، چونکە دەزانم ئەندامی جوانت هەیە، دەمەوێ ئەندامەکەی ئێوە ببینم!

هەر کە «ئون» ئەم قسەیەی بیست، ڕەنگی ڕوخساری پەڕی، دڵی کەوتە پەلەپەل چونکە، دەیزانی، ناتوانێ دەعوەتی مەلیکەی ئینگلتەرە قبوڵ بکات، لەلایێکی دیشەوە، نەیدەتوانی دەعوەتی شەخسی کەسێکی وەک مەلیکە ڕەتکاتەوە...

بەجۆرێ وەزعی «ئون» تێکچوو، مەلیکە هەستی پێکرد و گوتی: خانم ئەوە چیتانە، بۆچی ڕەنگی ڕوخسارتان سپی هەڵگەڕاوە؟

«ئون» گوتی: خاوەن شکۆ، نەخۆشییێکم هەیە، هەندێ جار ڕووم تێ دەکات ئەم نەخۆشییەم کوتوپڕە!

مەلیکە گوتی: حەزناکەم ئێوە بە نەخۆشی و بێ تاقەتییەوە ببینم دەتەوێ پزیشکە تایبەتییەکەی خۆم فەحست بکات؟

«ئون» بە ئەندازەی حەمامەکە، لە پزیشکەکەیش ترسا، دەیزانی ئەگەر پزیشکەکە فەحسی بکات پەی بە ڕازەکەی دەبات، بۆیە گوتی: خاوەن شکۆ، نەخۆشییەکەی من لەو جۆرە نییە پێویستم بە پزیشک بێت، پاش چەند دەقیقەیێکی دی وەزعم چاک دەبێتەوە...

مەلیکە گوتی: ئەگەر ئێوە وەزعتان باش نییە، دەرسخوێندنەکە دوا دەخەین.

ئون گوتی: وەزعم باش دەبێتەوە بەردەوام بوو لە دەرس گوتنەوە، بەپێی ئەو بەرنامەیەی داینابوو، باسەکەی بەرەو مەوزووعی پێوەندی ئینگلتەرە و فەرەنسا برد... بەڵام مەلیکە، یا بەهۆی ئەوەی کە نایەوێ لەبەر چاوی فەرەنسییەکدا باس لەم مەوزووعە بکات، یا ئەسڵەن حەزی نە دەکرد، ئەم مەوزووعە باسکرێت، مەوزووعی گۆڕی، ئیدی «ئون» جورئەتی نەکرد هەمان مەوزووع دوو بارە بکاتەوە... ئەو ڕۆژە مەلیکە ڕەنگ تێکچوونەکەی «ئون»ی بینی، لە مەسئەلەی بەیەکەوە چوونە حەمام، چاوپۆشی کرد لە پێنجەمین دانیشتنی دەرسەکەدا مەلیکە بە «ئون»ی گوت: پێرێ دەعوەتم کردی بچین بۆ حەمام تا «ئەندامەکەی!» تۆ ببینم، سەیرم کرد، ناوهێنانی حەمام بووە مایەی بێ تاقەتی و ناساغییت، بۆیە چاوپۆشیم لە چوونە حەمام کرد، ئەمڕۆ ناچین بۆ حەمام تا دەعوەتی حەمامت بکەم، بەڵام چ ئیشکالێ نییە، لەم ژوورەدا دەمەوێ سەیری «ئەندامەکەت» بکەم!

«ئون» نارەحەت بوو، گوتی: خاوەن شکۆ، چۆن دەتوانم جورئەت بکەم، لە حزووری

ئێوەدا خۆم ڕووتکەمەوە و ئەندامی خۆیشم نیشانی ئێوە بدەم، ئەم کارە، من یا، هەر کەسێکی دی بیکات، ئەوا بێ ئەدەبییەو قابیل بە بەخشین نییە. مەلیکە گوتی کاتێ کە خۆم فەرمانت دەدەمێ، ئەندامی خوتم نیشان بدەی، تۆیش پۆشاکەکانت داکەنی، ئەمە نابێتە ڕووداری و بێ ئەدەبی.

«ئون» کە بینی مەلیکە گوشاری خستووەتە سەر، بەناچاری گوتی: لەگەڵ ئەمەشدا جورئەت ناکەم، پۆشاکەکانم داکەنم، چونکە هەست بە خەجاڵەتی دەکەم مەلیکە گوتی: نابێ ژن، شەرم لە ژنێکی دی بکات پاشان مەعلوم بوو، بۆچی ئەو ڕۆژە مەلیکە سوور بوو لەسەر ئەوەی خانمە مامۆستاکەی خۆی ڕووتکاتەوە، ئەڵبەتە بێ هۆ نەبوو، دەیزانی ڕەنگە ئەم خانمە ژن نەبێت، ئەوەی وای کرد مەلیکە پەی بەم مەوزووعە ببات، ئەوە بوو، ئەو خانمە هەر کە دەچوو دەرس بە مەلیکە بڵێت، دوو پارچەی گلۆڵە دەکرد و لەسەر سینەی دایدەنا، بەڵام لە دانیشتنی پێنجەمدا لە بیری کردبوو، سوتیان لەسەر سینگی دانێ مەلیکەیش بەنیگای تیژبینی خۆی کە نیگای هەموو ژنەکانە، لە سەرنجی یەکەمدا بۆی دەرکەوت، خانمە مامۆستاکەی مەمکی نییە، سەری لەمە سوڕما، نەیوست لێی بپرسێ لەدانیشتنەکانی پێشوودا، سینگی بەرز بوو، بۆچ ئەمڕۆ وانییە بەڵکو فەرمانی دایێ خۆی ڕووتکاتەوە.

«ئون» ڕەنگ بەڕوخسارییەوە نەما، بەرانبەر بە مەلیکەی بەریتانیا چۆکی دادا، بەئەوپەڕی تەوازوع و بەدەنگێ لە شەرماندا دەلەرزی گوتی: خاوەن شکۆ، لەم کارە بمبەخشن ئیجازەم بدەنێ داوای لێبوردن بکەم و لەحزوورتان بڵێم، پێچەوانەی ئەوەم کە بەڕواڵەت کەوتوومەتە ڕوو، من پیاوێکم زۆر لە مێژە، لە نێو پۆشاکی ژنانەدا ژیان دەگوزەرێنم مەلیکە بە سەرسامییەوە سەیری کرد و گوتی: ئاخر بۆچی ئەم شەکڵەت بۆ خۆت هەڵبژاردووە، هەست دەکەم تۆ پیاوێکی ئەسیلزادەی.

«ئون» گوتی: ئەمە حیکایەتێکی دوورودرێژە، ئەگەر ئێوەی خاوەن شکۆ، بێتەوە یادتان، کە سەفەرم کرد بۆ ڕوسیا، پۆشاکی ژنانەم پۆشیبوو، ئەویش لەبەرئەوە بوو کە بتوانم بەئاسانی کارەکەم جێبەجێ بکەم، ئومێدەوارم خاوەن شکۆی مەلیکە ئەم ڕووداریيەی من بەنادیدە ببینێ!

بەد گۆ و بەدڕەفتاری ئەوتۆ هەیە وادەڵێن کە مەلیکە «سوفی شارلوت» پاش

ئەوەی خانمە مامۆستاکەی تەنگەتاو کرد، ئیعتراف بکات کە پیاوە. ئیدی پاش ئەوە، پەیوەندییان غەیری پەیوەندی مامۆستا و قوتابی بوو... ئەم بەدگۆیانە ڕەنگە لە بەدناوکردنی خەڵکیدا لەززەت وەرگرن، تەنانەت گوتوویانە «جۆرجی چوارەم»ی کوڕی مەلیکە کە لە ساڵی ١٨١٠ تا ١٨٢٠ لە ئینگلستاندا وەصی بوو، لە ساڵی١٨٢٠ تا ١٨٣٠بووە پاشای ئینگلستان مومکینە کوڕێکی غەیرە شەرعی «ئون» بێت.

ئێمە تاریخ دەنووسین، نەک ئەفسانە، ئەم شائیعەیەمان قبوڵ نییە، چونکە شائیعەیێکی بێ بناغەیەو هیچ بەڵگەیێکی مێژوییش نییە ئەمە بسەلمێنێ، بەڵکو بەپێچەوانەوە، هەموو بەڵگە مێژووییەکان ئەمە ڕەت دەکەنەوە... کەسێ کە مێژوو دەنووسێ، کاتێ کە قەڵەم دەخاتە سەر کاغەز، دەبێ مەسئولیەتی ویژدانی خۆی لەبەرچاو گرێ، گەمە بەئابڕووی بنەماڵەیێکی ناسراو نەکات و گوتەی بەدگۆیان نەکاتە داردەست...

ئەوەی ڕاستییە ئەمەیە، مەلیکە، کە زانی مامۆستاکەی پیاوە، پاش ئەوەی خودی «ئون»یش ڕەگەزەکەی خۆی ئاشکرا کرد، تا ماوەیێک «ئون» لە دەرباری ئینگلستاندا مایەوە، لەبەر ئەوەی لە سەرەتادا پۆشاکی ژنانەی پۆشیبوو، وەک خانمێکی ئەسیلزادە دەناسرا، مەجبوور بوو، هەر پۆشاکی ژنانە بپۆشێت، تەنها مەلیکە دەیزانی، «ئون» پیاوە نەک ژن...«ئون»ی مامۆستای زمان، بەجۆرێ لەلای مەلیکەدا نفوزی پەیدا کردبوو، نەیهێشت پەیمانە عەسکەرییەکەی ڕووسی و بەریتانیا دژ بەفەرەنسا سەر بگرێ.

نامەکانی خۆی بەڕەمزە تایبەتییەکانی بۆ لویی پانزەهەمی دەنووسی پاش ئەوەی لە ئیدارەی خەفیەی پاشادا ڕەمزەکان دەکرانەوە، دەخرانە بەردەستی پاشا: خانم پمپادۆر، لەڕێی جاسوسەکانی پەیی بەوە برد، لە نێوان لەندەن و پاشای فەرەنسادا نامە گۆڕینەوە هەیە و لە ناوەڕۆکەکانی بێ ئاگایە... سونگەی ئەم بێ ئاگاییەی خۆی بەوە بەستەوە، کە شا متمانەی پێ نەماوە، لەم ڕووەوە گەلێ ئازاری چەشت بڕیاری دا، هەرچۆنێ بێت لە ناوەڕۆکی ئەم نامانە بگات...

لویی پانزەهەم، لە ژووری نوستنەکەیدا قاسەیێکی هەبوو، پاش شۆڕشی فەرەنسا کەوتە دەستی خەڵکانی دییەوە و ئیسکرابیان کرد، تەنانەت ئەمڕۆیش بەیەکێ لە

داهێنانە سەنعەتییەکان لە قەڵەم دەدرێ کە چاکترین شوێن بوو بۆ پاراستنی بەڵگە نامە و موجەوهەرات. ئەم قاسەیەیان بەجۆرێک دروست کردبوو، بەکلیلێکی گەلێ بچووک دەکرایەوە، ئەگەر دزێک ئەو کلیلەی دزیبا، یا کلیلێکی دییان لە ڕووی ئەو کلیلەوە دروست کردبا، نەیاندەتوانی قاسەکە بکەنەوە، چونکە ئەو قاسەیە تەنها لە سەعاتی تایبەتیدا دەکرایەوە...

خودی لویی پانزەهەم ئەگەر ویستبای ئەو قاسەیە بکاتەوە ، لە سەعات نێوان سێ و سێو نیوی پاش نیوەڕۆدا دەیکردەوە، لە غەیری ئەو سی دەقیقە بەولاوە پاشایش نەیدەتوانی ئەو قاسەیە بکاتەوە، هۆکەیشی ئەوە بوو ، لە نێو قاسەکەدا سەعاتێکیان دا دانابوو، هەفتەی جارێک قورمیش دەکرا، ئەو سەعاتە بە جۆرێ لە جۆرەکان، ڕەبت کرابوو بەقاسەکەوە، تەنها لە نێوان سێ و سێ و نیو پاش نیوەڕۆ ڕێی دەدا قاسەکە بکرێتەوە... کلیلی قاسەکە لە زێڕ دروست کرابوو، بەپارچە پەتێکی ئاوریشمی مەحکەم، لە گەردنی شا و لە ژێر کراسەکەی ئاوێزان بوو، هەرگیز ئەو کلیلەی لە خۆی جیا نەدەکردەوە. خانم پمپادۆر، هەر کە دەچووە ئەو ژوورەوە، سەری دەنایە قەد ئەو شوێنەوە کە قاسەکەی تێدابوو، گوێی لە دەنگی چرکە چرکی سەعاتەکە دەبوو، لە شای دەپرسی خاوەن شکۆ، ئەم دەنگە چییە وا لێرەوە دەبیسترێ؟

شا وڵامی دەدایەوە: پێم گوتوویت، ئەمە دەنگی سەعاتە...

خانم پمپادۆر دەیگوت: بۆچی سەعاتت لەو شوێنە داناوە؟

شا دەیگوت: لەبەر ئەوە سەعاتم لەو کەلینە داناوە، تا تەپو تۆز و هەوا کاری لێ نەکات و لە کاری نەخات.

چەند جارێک خانم پمپادۆر بینیبووی، شا بە کلیلەکەی گەردنی کەلینەکە دەکاتەوە کاغەز لە گیرفانی دەردێنێ و لەوێی دادەنێ و سەعاتەکە کۆک دەکات...

شەوێک خانم پمپادۆر زیاد لە حەددە ئاساییەکەی لویی پانزەهەم، شەرابی دەرخوارد دەدات... پاشای فەرەنسا، مەشروبخۆر نەبوو، بەڵام وەک هەموو فەرەنسییەکان، لەکاتی خۆراک خواردندا، هەندێ شەرابی دەخواردەوە، ئەو شەوەی

خانم پمپادۆر مەستی کرد، زوو خەوی لێکەوت خانم پمپادۆر، کلیلەکەی لە ملی شا دەرهێنا، خستیە کونی قفڵی قاسەکەوە، هەرچەندە هەوڵی دەدا قاسەکە بکاتەوە، بێ سوود، چەندین جار بەچاوی خۆی بینیبووی لویی پانزەهەم بەهەمان کلیل ئەو قاسەیەی کردبووەوە... پاش ئەوەی لە کردنەوەی بێ ئومێد بوو، کلیلەکەی خستەوە گەردنی پاشا، بڕیاری دا ئەوە بزانێت ئەم نامە نهێنییانە وا لە لەندەنەوە دەگاتە دەستی شا، لە چ ڕێیەکەوە دێت... پاشان بۆی دەرکەوت لەڕێی ئیدارەی خەفیەوە تەسلیم بە شا دەکرێت.

بۆ کەسێکی وەک خانم پمپادۆری شەریکی ژیانی پاشای فەرەنسا، قورس نەبوو کەسانی خۆی لە ئیدارەی خەفیەدا بچێنێ و بیانکاتە هاوکاری خۆی، تا لەڕێی ئەوانەوە بزانێ نووسەری ئەم نامانە کێیە... عاقیبەت زانیی «ئۆن» لە لەندەنەو بەپۆشاکی ژنانەوە، لە خزمەتی مەلیکەی بەریتانیادا بەسەر دەبات و مەئموریەتێکی سیاسی گەورەیش هەیە نامەکانی لەڕێی ئیدارەی خەفیەوە موستەقیم دەگاتە دەستی شا... هەر کە ئەمەی زانی، بەجۆرێ تووڕەبوو، گوشاری خستە سەر شا «ئۆن» لە بەریتانیاوە بگەڕێنێتەوە، بەڵام شا بەقسەی نەدەکرد لەو کاتەدا، وەزیری دەرەوەی فەرەنسا پیاوێک بوو بەناوی «براسلن» وەکو هەموو وەزیرەکانی ئەو سەردەمە ئەڵقە لەگوێی خانم پمپادۆر بوو، بەنفوزی ئەم ژنە کرابووە وەزیری دەرەوە...

وەزیرەکانی دەرەوەی ئەو سەردەمە، فەرمانیان پێ بوو بەناوی «مۆری سپی» بەهۆی ئەو فەرمانانەوە، دەیتوانی، سەفیر و کاربەدەستانی وەزارەت، لە وڵاتانی دەرێدا بانگ کاتەوە... خانم پمپادۆر بەوەزیری دەرەوەی گوت: «ئۆن» لە بەریتانیا دایە، مەئموریەتی سیاسی هەیە، بانگی کاتەوە. وەزیری دەرەوەیش، بەو فەرمانە ناردی بەدوای «ئۆن» بەڵام دوو هەفتە بەر لەوەی ئەم فەرمانە دەرچێ، لویی پانزەهەم نامەیێکی بەم ناوەڕۆکە بۆ نووسیبوو: مومکینە بەپێی حوکمێ کە لەلایەن منەوە پاراف «ـــــــــ» کراوە لە ئینگلستانەوە بانگت کەنەوە، ئەگەر ئەم حوکمەت پێگەیشت، وەک ئەوەی هیچ شتێ نەبووبێ لە جێی خۆتا بمێنەوە، تەنها ئیتاعەتی ئەو فەرمانانە دەکەیت کە ئیمزای تەواوی منی لەسەرە»

لە خوارووی نامەکەدا، دیسانەوە بەخەتی خۆی ئەمەی نووسیبوو:

«ئاگات لە خۆت بێت، چونکە مومکینە ڕەشە کوژت بکەن.

لویی پانزەهەم. خانم پمپادۆری چاک دەناسی، دەیزانی ئەو ژنە کە ببینێ ناتوانێ «ئون» لە ئینگلستانەوە بگەڕێنێتەوە، مومکینە بیر لە کوشتنی بکات، هەرواش بوو. کاتێ حوکمی وەزیری دەرەوە گەیشتە «ئون» ئیتاعەتی ئەو حوکمەی نەکرد، ئامادە نەبوو بگەڕێتەوە بۆ فەرەنسا، بۆیە خانم پمپادۆر بڕیاری دا «ئون» بکوژێت...

دوو شت بووە سونگەی ئەوەی خانم پمپادۆر بەرانبەر بە «ئون» ڕق ئەستوور بێت. یەکەمیان ئەوە بوو، لە نێوان هەموو دەرباریەکانی فەرەنسادا تەنها «ئون» بوو، ئەمرەکانی پمپادۆری جێبەجێ نەدەکرد... دووهەمیان، ئەو ژنە نەیدەویست پەیوەندی نێوان بەریتانیا و فەرەنسا باش بێت.

مێژوونووسان دەڵێن، کینە سەختەکەی پمپادۆر بەرانبەر بە «ئون» لە غیرەی ژنانەوە سەرچاوەی گرتبوو، چونکە پمپادۆر ڕقی لە مەلیکەی ئینگلستان بوو واحەدەسی دەکرد، مانەوەی «ئون» لەو وڵاتە و نزیکبوونەوەی لە مەلیکە لەبەر ئەوەیە کە مەلیکە حەزی لەو گەنجە جوانەیە و بووەتە دۆستی... لەبەرئەوەی ڕقی لەو مەلیکەیە بوو نەیدەتوانی تەحەمولی ئەوە بکات گەنجێکی وەکو «ئون» کە پێشتر خۆی حەزی لێ کردبوو، ئێستا بووبێتە مەحبووبی مەلیکەی ئینگلستان. لە بەهاری ساڵی ١٧٦٤، خانم پمپادۆر پیاوێکی بەناوی «ڤرژی» بانگ کرد هەندێ پارەی دایێ و گوتی: دەبێ بچیت بۆ لەندەن، «ئون» بەپۆشاکی ژنانەوە ژیان دەباتەسەر، لەوێدا ببکوژە. بەر لەوەی «ڤرژی» بەرەو لەندەن بکەوێتە ڕێ خانم پمپادۆر نەخۆش کەوت، پزیشکەکان دەسنیشانی نەخۆشییەکەیان کرد کە «سورێژەیە»[١].

لەو سەردەمەدا، پزیشکەکانی فەرەنسا، دەیانگوت، نەخۆشی سورێژە، سێ هەفتە درێژە دەکێشێ، پاش ئەو ماوەیە نەخۆشەکە نەمرێ، ئەوا دەچێتە قوتاغێکی دییەوە، ئومێدی چاکبوونەوەی لێ دەکرێ، بەڵام خانم پمپادۆر بەو نەخۆشییە مرد... لە یەکێ لە ڕۆژەکانی بەهاری ئەو ساڵە، لە سەعات حەوتی پاش نیوەڕۆدا گیانی تەسلیم کرد، بەمردنی «پمپادۆر» ئون لە مەرگ ڕزگاری بوو، لویی پانزەهەمیش ئازاد بوو.

خانم پمپادۆر، لەسەر میللەتی فەرەنسا گەلێ بە گران کەوتبووەوە، لەو ماوە

(١) سورێژە، نەخۆشییەکە تەنها منداڵ گیرۆدەی نابێت، بەعەرەبی بەو نەخۆشییە دەڵێن: حصبە.

دوورودرێژەی دەسەڵاتیا، بەشێکی خەزینەی مەملەکەتی سەرف کردبوو، لەمەش خراپتر، خۆی هەڵقورتاندە کاری سیاسی زەبری گەورەی سرەواندە فەرەنسا، ئەو ڕۆژەی پمپادۆر مرد، فەرەنسییەکان و خودی لویی پانزەهەم هەناسەی ئۆخەیان هەڵکێشا کە خانم پمپادۆر مرد، ماوەی دە ساڵ بوو، لویی پانزەهەم پەیوەندی تایبەتیی لەگەڵدا نەمابوو، ئەو دوو کەسە یەکدییان خۆشدەویست پمپادۆر دەیزانی، بۆ بەردەوامی ئەو دۆستایەتییە، مەرج نییە پەیوەندی تایبەتییان لە نێواندا بمێنێ، شتگەلێکی مانەندی یادگارییەکانیان و شتی دی، بەیەکدی بەستبوونەوە، ئەگەرچی لویی پانزەهەم لەو ڕەفتارانەی پمپادۆر دژ بە «ئون» نارازی بوو، بەڵام کە مرد، بەپزیشکە تایبەتییەکەی دەرباری گوت: «تەنیا خۆم دەزانم چیم لە دەست داوە...» بەپێی عادەتی دەربار، جەنازەی هیچ یەک لە دەرباریەکان، یا ئەو کەسانەی لە قەسری سەڵتەنەتدا دەژین، نابێ لە قەسردا بمێنێتەوە، پاش مەرگ دەبێ بۆ جێیەکی دیی بگوازنەوە، بۆیە هەر ئەو شەوە، جەنازەکەیان لە قەسری ڤەرسای بردە دەرێ و بردیان بۆ پاریس.

کاتێ جەنازەکەی خانم پمپادۆریان لە قەسری سەڵتەنەتی دەبردە دەرێ، بەهار بوو، چەخماغە ئاسمانی ڕۆشن کردەوە و هەور گرماندی و ڕەهێڵە دەستی پێ کرد هەندێک دەڵێن لویی پانزەهەم لە بەردەم پەنجەرەیێکی قەسری سەڵتەنەتدا وەستابوو، کاتێ کە جەنازەکەیان برد، پێکەنی و بە دەوروبەرەکەی گوت: «خانم لامارگیز لە کەش و هەوایێکی ناسازگاردا سەفەر دەکات»

کەسانی کە ئەم حیکایەتەیان دروست کردووە، جگە لەوەی کە حەقیقەتیان سەرەوژێر کردووە، ئیهانەی پاشای فەرەنساشیان کردووە، چونکە لویی پانزەهەم بە ئەدەبترو بە نەزاکەتتر بوو لەوەی، لەکاتی تێپەڕینی جەنازەدا ئەم قسەیە بکات، جگە لەمەیش، ئیمانی مەزهەبیی هەبوو، دەیزانی مردوو موحتەرەمە، نابێ ئیهانە بکرێ...

حەقیقەتە تاریخییەکەیش ئەمەیە:

ئەو کاتەی دەیانویست جەنازەکەی خانم پمپادۆر، لە قەسری سەڵتەنەتی ببەنە دەرێ، ئەگەرچی بارانیش بەتوندی دەباری، لویی پانزەهەم لەگەڵ دوو کەسی دیدا، لە ژوورەکەی هاتە دەرێ لەسەر باڵکۆنەکەدا وەستا، ئەو باڵکۆنە سەقفی نەبوو، لویی

پانزەهەم بێ ئەوەی خەمی تەڕبوونی هەبێ(١) ئەوەندە لەوێدا وەستا تا جەنازەکەی خانم پمپادۆریان لە قەسری سەڵتەنەتییەوە بردە دەرێ... ئەوجا لەگەڵ ئەو دوو کەسەی کە وەکو ئەم تەڕ بوون، لە باڵکۆنەکەوە گەڕانەوە بۆ ژوورەکەی، ئەو دوو کەسە بینییان دوو فرمێسک لە چاوانییەوە هاتنە سەر گۆنا و پاشا گوتی: تەنها ئەو ئەرکەی کە دەمتوانی بەرانبەر بە خانم لامارکیز ئەنجامی بدەم، هەر ئەمە بوو.

پاشا، ڕاستی دەکرد، تەشریفاتی سەڵتەنەتی ئیجازەی نەدەدا، تەشیحی جەنازەکەی خانم پمپادۆر بکات، یا بۆ مردن ئەسەفی عەلەنی خۆی دەربڕێ، چونکە ئەو ژنە حیسابی مەعشوقەی بۆ دەکرا، شەرع و عورف، ئەو پەیوەندییەی بەناپەسەند دەزانی ڕۆژی پاشتر لە سەومەعەی «کاپۆستین»ی پاریسدا، مەراسیمی مەزهەبییان بۆ خانم پمپادۆر کرد، ئەو کەشیشەی دەبا مەراسیمەکە بەئەنجام بگەیێنێ بەپێی عادەت لەسەر مردووەکەدا وەستا، سەرەتا دۆعای خوێند، کاتێ هاتە سەر ئەوەی خوتبە بدات، سەرسام بوو، نەیدەزانی چ بلێ، چونکە خانم پمپادۆر نۆزدە ساڵ عەشیقەی لویی پانزەهەم بوو، هەموو دەیانزانی لەو ماوەیەدا ئەو ژنە، بێمارە، بەبێ ئیجازەی شەرع و عورف، لەگەڵ پاشادا دەژیا...

کەشیش کە ویستی سیفەتە بەرجەستە و پەسەندەکانی باس کات، ڕووبەڕووی کێشەیێکی شەرعی بووەوە، ئەویش نە قانون، نە شەرع ئیجازەی نەدەدایێ ستایشی ژنێکی وەک خانم پمپادۆر بکات، تەنانەت ئەخلاق و عورفیش ئەم ڕێیەیان لێ گرتبوو، ناچاربوو بەم شێوەیە قسان بکات:

«ئەم خانمە پایە بەرزە، کە لێرەدا ڕاکشاوە لە خاتوونەکانی دەرباری خاوەن شکۆ «ماری»ی مەلیکەی فەرەنسا بوو، خاوەن شکۆ مەلیکەی فەرەنسا خانمێکی بە تەقەوا و عەفیف و داوێنپاکە، لەو ڕۆژەوەی بووەتە هاوسەری پاشا مەحبووبەکەمان و لەسەر تەختی سەڵتەنەتی دانیشتووە، تا ئەمڕۆ، مێروولەیێک لە دەستە پیرۆزەکەی ئەم ئەزیەتی نەبینیوە...»

کەشیشەکە بۆ چارەگە سەعاتێ، ستایشی مەلیکە «ماری» هاوسەری لویی

(١) لویی پانزەهەم ترسی لە بەفروباران نەبوو، گەلێ جار لە شکارگادا نیوڕۆژ یا ڕۆژێکی تەواو لە ژێر باراندا دەمایەوە...

پانزەهەمی کرد، بەبێ ئەوەی تاقە جارێکیش ناوی خانم «پمپادۆر» بهێنێ لە کۆتایی قسەکانیا گوتی: خواوەند ئەو(ئیشارەتی بۆ جەنازەکەی خانم پمپادۆر کرد) بیەخشێت و بیخاتە بەر ڕەحمەتی خۆی...

کە جەنازەکەی خانم «پمپادۆر–یان لە گۆڕنا، ئیدی لویی پانزەهەم فەرامۆشی کرد و چیدی ناوی نەهێنا، بەجۆرێ لە بیری خۆی بردبووەوە، ئەم مەوزووعە مەلیکەی سەرسام کردبوو، ڕۆژێ ڕەئیسی پەرلەمانی پاریس(١)، لەلای مەلیکەبوو، بەرەئیسی پەرلەمانی گوت: شا بەجۆرێ خانم پمپادۆری فەرامۆش کردووە، وەک ئەوەی هەرگیز وجودی نەبووبێ، دەترسێم پاش مردنم منیش ئەوها فەرامۆش کات!

گوتمان شا، پەیوەندی تایبەتی لەگەڵ مەلیکە نەبوو، بەڵام گەلێ ئیحترامی دەگرت، هەر کەسێ چکۆڵە ترین ئیشارەتی ناجۆری بەرانبەر مەلیکە دەربڕیبا، ئەوا دەکەوتە بەر غەزەبی لویی پانزەهەم...

پاش مردنی خانم پمپادۆر، دۆستێ کە پاشای، فەرەنسا هەڵیبژاردبوو ژنێکی تەمەن بیست و چوار ساڵە بوو ناوی خانم «ئەسپاربس» بوو، ناوی «خانم ڤەرسای»یان لێ نابوو، دەیانگوت، لە شاری ڤەرسای خانم ئەسپاربس گەلێ ناسراوە.

«ئەسپاربس» چاوڕەش و برۆکەوانی و دەم بچووک و لووتی قەڵەمی بوو، شێوەی لە ژنانی شەرقی دەچوو، بۆیە پۆشاکی شەرقی دەپۆشی و لەو پۆشاکەدا جوانتر دەکەوتە ڕوو... «ئەسپاربس» ژنێکی هۆشیار و حازر وەڵام و نوکتەگۆ بوو، ئەگەر خۆپەرستییەکەی نەبا، دەیتوانی بەبێ هیچ دوودڵییێک،جێی خانم پمپادۆر بگرێتەوە، بەڵام ئەو ژنە، بەقەولی مێژوو نووسانی فەرەنسی: «گەلێ خۆپەسەند بوو، ئەم سیفەتە نەیدەهێشت لەگەڵ ئەو جۆرە نەخشانەدا بسازێ»

«شڤازۆل»ی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا، سەرباری ئەوەی لە نفوزی خانم «ئەسپاربس» دەترسا، هەوڵی ئەوەشی دەدا «گرامۆن»ی خوشکی خۆیی بکاتە دۆستی شا! بۆ بەجێهێنانی ئەم مەبەستەیش دەبا خانم «ئەسپاربس» لەبەرچاوی شا

(١) لەو سەردەمەدا، هەموو شارە گەورەکانی فەرەنسا پەرلەمانی خۆیان هەبوو، کاری مەحکەمە و عەدلیەشیان دەکرد...

بخات، سەرەک وەزیران، بۆ ئەوەی ئەو ژنە بخاتە بەر غەزەب و دەرکرێت، پەنای بردە بەر وەسیلەیێک، دوور بوو لە جوامێری و مروەت و ئەدەب... یەکێ لەو ژنانەی کە نەدیمەی خانم «ئەسپاربس» بوو، بەپارە فریوی دا، داوای لێ کرد وا لە خانم «ئەسپاربس» بکات باسی جۆری پەیوەندییە تایبەتییەکەی خۆی و لویی پانزەهەم بکات بەبێ پەردەش باسی شتەکان! بکات!

«شڤازول» دەیزانی، لویی پانزەهەم لە دوو شتدا مەعشوقەکانی خۆی نابەخشێت یەکەمیان، ئیهانەی مەلیکە بکەن، دووهەمیان باسی پەیوەندییە تایبەتییەکەی خۆیان لەگەڵ لویی دا، بۆ خەڵکی دی بگێڕنەوە.

ئەو ژنە لەلایەن «شڤازول»ەوە ڕاسپێردرابوو ئەم کارە بکات... بەتەمەلوق و خێرهاتن گوتن و ستایشکردنی جوانییەکەی خانم «ئەسپاربس» مۆفەق بوو کە وا لەو ژنە بکات وردەکاری پەیوەندییە تایبەتییەکەی خۆی لەگەڵ لویی پانزەهەمدا باس کات «ئەو ژنەیش بەخەتی خۆی ئیعترافەکانی «ئەسپاربس»ی نووسی و تەسلیمی شڤازول-ی کرد.

شڤازول-یش بەخەتی خۆی نامەکەی ئەو ژنەی ڕوونووس کرد و بردییە لای شا، کە چووە ژوورەکەی لویی پانزەهەم، خۆی وا غەمبار نواندبوو، پاشا لێی پرسی: شڤازول چ بووە؟ چ موسیبەتێ هاتووەتە پێشێ؟

«شڤازول» گوتی: نەء خاوەن شکۆ، بەڵام خەڵکی لە زمانی یەکێ لە ژنەکانەوە باسی شتگەلێ دەکەن، هیچ یەک لەڕەعیەتە وەفادارەکانی ئێوە تاقەتی ژنەوتنی ئەو شتانەی نییە، پاشان ئەو ڕاپۆرتەی کە بەخەتی خۆی نووسیبووی دایە دەستی لویی پانزەهەم، پاشا لەکاتی ڕاپۆرت خوێندنەوەکەدا چەند جارێ ڕەنگی سوور هەڵگەڕا، خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەی تەواو کرد، سەیری کرد ئەوانەی تیایدا باس کراون هەر هەموو ڕاستین... زانی، جگە لە خانم «ئەسپاربس» هیچ کەسێکی دی ناتوانێ پەیوەندییە تایبەتییەکەی لەگەڵ ئەو ژنەدا، ئاوها، ئاشکرا بکات...

لویی پانزەهەم، پاش خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکە، پارچە پارچەی کرد و خستیە نێو ئاگری سۆپاکەوە، هەمان ڕۆژ، حوکمی دوورخستنەوەی خانم «ئەسپاربس-ی» دەرکرد، پاش ڕۆیشتنی ئەو خانمە «گرامۆن-ی» خوشکی سەرەک وەزیرانی

فەرەنسا، جێی «ئەسپاربس»ی گرتەوە. بەڵام ئەو ژنەیش نەیتوانی موحیبەتی پەیوەندییەکەی پاشا بپارێزێ، زۆری نەبرد، لویی لەویش تێربوو و تەرکی کرد. ساڵی ١٧٦٤ تێپەڕی، بەبێ ئەوەی لویی کەسێک هەڵبژێرێ و جێی خانم پمپادۆری بۆ بگرێ. لە سەرەتای ساڵی ١٧٦٥دا، لە پاریس پیاوێکی ئەسیڵزادە، کە گومان لە ڕەسەنایەتی نژادەکەی دەکرا، دەژیا، ئەو پیاوە ناوی «کونت-دو -باری» ئەو پیاوە قوماربازبوو، کە دەدۆڕا نەیدەتوانی قەرزەکانی قومار بداتەوە لەو سەردەمەدا دەیانگوت «قەرز شەرەفە» یانی قەرزدانەوەی قومار واجیبتر بوو لە قەرزی عادی... ئەم پیاوە دۆستێکی هەبوو ناوی مادموزیل «لانژ» بوو، بەخاوەن قەرزەکانی دەسپارد، شەوێ دوو شەو لەلای خاوەن قەرزەکان دەمایەوە، پاشان خاوەن قەرزەکان دەیانگوت، حیسابمان لەگەڵ «کونت دوباری» تەسفیە بوو...

ئەو ژنە یەک ساڵ لە قەحپەخانە عمومییەکانی شاری پاریس ژیابوو، کونت دوباری، لە مەیخانەیەکدا چاوی بەو ژنە دەکەوێ، سەیر دەکات ژنێکی جوانە و لەش و لارێکی گەلێ جوانی هەیە، دەیباتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی و لەوێدا نیشتەجێی دەکات.

ئەو ڕاپۆرتەی پۆلیسی فەرەنسا دەربارەی پەیوەندی نێوان «کونت دوباری» و«مادموزیل لانژ» ئامادەی کردبوو، ئێستا لە نێو بەڵگەنامە میللییەکانی فەرەنسا و (لە کتێبخانەی گشتی پاریسدا) پارێزراوە، لەو ڕاپۆرتە تێدەگەین مادموزیل لانژ هەم مەعشووقەی کونت دوبار بوو، هەمیش یەکێ بۆ بژێوی خۆی بەکاری دەهێنا و گەوادی پێوە دەکرد.

ڕۆژی «کۆنت دوباری» دەچێتە لای ریشیلیۆ[1] و داوای پارەی لێ دەکات و پێی دەڵێ: لە بری پارەکەت، شتێکت نیشان دەدەم، تا ئێستا مانەندیت نەبینوە... ڕیشیلیۆ دەیزانی، دوباری دەربارەی چ شتێ قسە دەکات و پێیگوت: جەنابی دوباری بزانە لەگەڵ کەسێکدا قسە دەکەی گەلێ شارەزای ئەم جۆرەکارانەیە. کۆنت گوتی: هەر بۆیە منیش ئەمەت نیشان دەدەم، چونکە پیاوێکی خۆراکناس کە هەموو تەمەنی خۆراکی بە لەزەتی خواردووە، جیاوازە لەگەڵ لادێییەکدا، کە لە گوندەوە دێتە شار

(١) ئەم ناوە نابێ لەگەڵ ڕیشیلیۆی سەرەک وەزیرانی سەردەمی لویی سیانزەهەم تێکەڵ کرێت، کە چەند جارێ لەم یاداشتانەدا ناومان هێناوە...

ناتوانێ ئاشپەزە لێهاتووەکانی پاریس بناسێت.

«ریشیلیۆ» پاش ئەوەی «لانژ»ی بینی، لەگەڵ ئەوەی سەعاتێ زیاتر لەگەڵیا نەبوو بەکونتی گوت: تۆ گەوهەرێکی ئاوها گرانبەهات هەیە، بۆچی لەبەر بێ پارەیی دەناڵی؟

«کونت دوباری» گوتی: دەزانم لانژ کچێکە، دەبێ تایبەت بێ بە کەسێک، بەڵام لەو بازاڕەدا کەسێک نییە، بەئەندازەی ئەم گەوهەرە پارە بدات!

ڕیشیلیۆ گوتی: ماوەیێکە پاشاکەمان تەنهایە، ئەو ژنانەی کە تائێستا چوونەتە خزمەتی هیچیان شایستەی گەوهەر ناسێکی وەک لویی پانزەهەم نەبوو، هەر بۆیە لە هەموویان تێربوو، ئەگەر ئێوە لەڕێی «لوبل»ی پێشخزمەتە. تایبەتەکەی شا- کە دۆستایەتی لەگەڵ مندا هەیە- ئەم کچە بە لویی پانزەهەم بناسێنیت ئەوا دەوڵەمەند دەبیت.

«دوباری» هەمان ڕۆژ، بەبێ ئەوەی کات لەدەست بدات، بەپێی ڕاسپاردەکەی ڕیشیلیۆ، چووە لای «لوبل»ی پێشخزمەتە تایبەتییەکەی شا، کە ئەو دەمە لە پیاوە بەرجەستەکانی دەربار بوو، ئەسیلزادەکان ماستاویان بۆ دەکرد، «دوباری» مەسئەلەکەی بۆ باس کرد.

«لوبل» وڵامی دایەوە: بڕۆ «کالاکەی» خۆت بێنە.

«دوباری» مادموزبل «لانژ»ی بردە قەسری ڤەرسای، بردییە ئەپارتمانەکەی «لوبل» ئەم پیاوە بە جۆرێ سەرسامی جوانی و لەش ولاری «لانژ» بوو، ئەگەرچی پیرەمێردیش بوو، کەمەنکێشی «لانژ» بوو... بە «دوباری» گوت: گەلێ چاکە تۆ بڕۆ، پاش تاقیکردنەوەیەکی ڕوحی و ئەخلاقی ئەم خانمە، کارێ تەرتیب دەکەم لەگەڵ شادا ببێت بەئاشنا «دوباری» گوتی: دڵنیات دەکەم، ڕازی دەبێت و ئەخلاقی ئەم کچەیش پەسەند دەکات، خۆت دێیت و مژدەم دەدەیتێ، بەڵام لەبیری نەکەی ئەمە منم کە بۆ ناساندنی ئەم کچە بەپاشای فەرەنسا، بەتۆی دەناسێنم پاش دوو سەعات «لوبل» بە «لانژ»ی گوت: خانم، لەم جیهانەدا تەنها یەک ژن هەیە، کە، من بە ئەوپەڕی خۆشحاڵییەوە بە شای بناسێنم ئەویش تۆیت، بەڵام بەو مەرجەی قەدری ئەزیەتەکانی ئێمەیش بزانیت چونکە پاش ئەوەی تۆ بە شا ناسرایت ئیتر تۆ نابینمەوە.

«لانژ» دەیزانی دەبێ بەرتیل بداتە «لوبل» بۆیە ڕۆژی پاشتر چووە لای دوا پارچە موجەوهەراتە بەقیمەتەکەی خۆی، کە شاردبوویەوە، دایە ئەو پیاوە... «لوبل» دڵخۆشییەکەی خۆی دەربڕی، وەعدی بەو ژنە گەنجە، دا کە سبەی لەسەرەڕێ لویی پانزەهەمدا داینێ تا بیبینێ.

«لوبل» وەعدەکەی خۆی وەجێ هێنا، لویی پانزەهەم «لانژ»ی بینی، پاش دوو سەعات، مەعشووقەکەی «کونت دوباری» لەلای پاشای فەرەنسا بوو، ڕۆژی پشتر لە هەموو قەسری ڤەرسایدا- کە شارێکی بچووک بوو- لەلای هەموو دەربار و خزمەتکارەکان، «لانژ» بەناو ناونیشانەوە ناسرا، هەموو دەیانزانی ژنێ بووە، لە ڕابوردوودا لە قەحپەخانەیێکی عمومیدا کاری کردووە و عەشیقەی کۆنت دوبارییە و ئێستا بووەتە شەریکی ژیانی پاشای فەرەنسا...

ڕۆژی سێهەم لویی پانزەهەم، لەبەر چاوی هەندێ دەربارەکان- کە لە مەحرەمەکانی بوون-گوتی: ژنێکم دەسکەوتووە، لە سەرەتای تەمەنمەوە تا ئەمڕۆ، مانەندییم دەست نەکەوتووە!

«دۆک دوپان تیۆر» لەلای شادا نزیکایەتی هەبوو، دەیتوانی پرسیاری لێ بکات گوتی: خاوەن شکۆ، ئایە مومکینە بڵێیت، ئەم ژنە لە چ ڕوویەکەوە، لەبەر چاوی ئێوەدا کەم هاوتایە؟

لویی پانزەهەم گوتی: دۆک-ی ئازیز، هەموو ئەو ژنانەی لەگەڵیاندا ژیانم بەسەر بردووە تەنانەت ئەوانەی کە خۆیان وا دەنواند کە دەمناسن، بەجۆرێ خۆشەویستی خۆیان بەرانبەرم دەردەبڕی، تێدەگەیشتم ، دەسکردە، بەڵام ئەم ژنە کە دێتە ژوورەکەمەوە وەک پیاوێکی عادی سەیرم دەکات، بەجۆرێ ڕەفتارم لەگەڵ دەکات وەک ئەوەی ڕەفتار لەگەڵ کاسب، یا، کرێکارێکدا بکات ئەم مەوزووعە، فەسڵێکی تازەی ژیانی من دەکاتەوە، لەمڕۆوە بۆم دەرکەوت، دۆستیی من لەگەڵ ژنەکانی دیدا، وەک دۆستی هونەرمەندانی سەر شانۆ بووە، بەڵام لەمڕۆ بەدواوە، ئەم ژنە منی وەک خۆم خۆشدەوێ، نەک لەبەرئەوەی پاشای فەرەنسام، بەجۆرێ خۆشی دەوێم، منێکی تێر بووی لە ژنان وا لێ کردووە لە ژیاندا بەعەشق ئومێدەواربم.

«دۆک دوپان تیۆر» گوتی خاوەن شکۆ لەم ژنانە گەلێک هەن!

شا گوتی: دۆک، تەسەور ناکەم وابێ، ئەگەر لەم ژنانە زۆربان، بەلای کەمەوە یەکێکیانم دەناسی «دۆک دوپان تیۆر» گوتی: خاوەن شکۆ، سونگەی ئەوەی تا ئەمڕۆ ئەم ژنانەت نەناسیوە ئەوەیە کە ئێوە هەرگیز نەچوونەتە نێو شەقامەکان و ماڵە عومومییەکانی پاریس.

ئەگەر بۆ ئەو شوێنانە چووبای لەم ژنانەت گەلێ دەبینی «دۆک دوپان تیۆر» بەم وڵامە توندەی ویستی لویی پانزەهەم تێگەیێنی کە مەعشووقەکەی لەو ژنانەیە کە لە قەحپەخانە عومومییەکاندا ژیانیان بەسەر بردووە ئەگەرچی لویی پانزەهەم لە ناخدا دەیزانی ئەم قسەیە دوور نییە لە حەقیقەت، کەچی هەموو شەوێ لەگەڵ خانم «لانژ»– پاشان لەقەبی « لاکنتس دوباری» دەدرێتێ– تا درەنگێ دەمایەوە.

لویی پانزەهەم درۆی نەدەکرد، ئەگەر هەندێ جار، بەرژەوەندی شەخسی یا بەرژەوەندی وڵات خواستبای درۆ بکات، بەچاکی دەزانی سوود لە قودرەتی خۆی وەرگرێ و درۆ نەکات...

ئەو شتەی بووە هۆی ئەوەی «خانم دوباری» لەلای شادا خۆشەویست و نزیک بێت، لە موعاشەرەتدا لەززەتی لێ وەرگرت، ژنانی دی، تەنانەت خانم پمپادۆر نەیتوانیبوو، ئەو جۆرە لەززەتەی پێ ببەخشێ و پاشا بۆ خۆی بپارێزێ...

ژنانی دی، یا دەرباری و ئەسیلزادە بوون، یا ژنانێ بوون لە دەرەوە هێنرابوون و کەوتبوونە ژێر کاریگەری هەیبەتەوە، ئیحترامی لویی پانزەهەمیان دەگرت، هیچ یەکیان نەیتوانیبوو، وەک لویی پانزەهەم دەیویست، کەرەسەی ڕابواردن و خۆشگوزەرانی بۆ فەراهەم بکات، بەڵام «لانژ» لە شوێنێکی دییەوە هاتبووە دەربار، موراعاتی عادەت و ئاداب و نەزاکەتی ئەسڵیزادە و ئەشرافەکانی نەدەکرد، بەجۆرێ ڕەفتاری لەگەڵ لویی پانزەهەمدا دەکرد، وەک ئەوەی ڕەفتار لەگەڵ دۆستانی کۆنی پارەدار بکات، ئەم ڕەوشە ئاساییەی «لانژ» لەلای لویی پانزەهەمدا گەلێ خۆشەویستی کردبوو، وای دەزانی جیهانێکی نوێی کەشف کردووە، موتەئەسیف بوو، بۆ تەمەنی گەنجیەتی خۆی، کە چۆن لەو سەردەمەدا لەگەڵ ژنگەلێکی وەک «لانژ» ڕای نەبواردووە...

«لانژ» ژنێکی خوێن شیرینی جوان بوو، لەشولارێکی ڕێکی هەبوو، بەپێچەوانەی

گوتەی هەندێ لە مێژوونووسان کە ماستاویان بۆ دەکرد، بێ شەهادە و زەوقی هونەریی نەبوو، هەندێ جار لە حزووری پاشای فەرەنسادا، قسەی بێ سەروبەری دەکرد... دەیان کەسی دەربار، تەنانەت کەشیشەکان لە یاداشتەکانی خۆیاندا نووسیویانە: « خانم دوباری» موتڵەقەن وابەستەی حەیا و ئەدەب نەبووە، تەنانەت ئاشنایەتی لەگەڵ ئاداب و عاداتی کۆمەڵایەتی نەبووە، تەنانەت بۆ وەجێهێنانی هەندێ کار، بەیانیان لە ژووری نووستنەکەیدا، پێشوازی دەکردن. «لوبل»ی پێشخزمەتە تایبەتییکەی لویی پانزەهەم، چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد کە «لانژ» لەیەک دوو شەو زیاتر لەگەڵ لویی پانزەهەم بەسەر بەرێت، چونکە لەوە ئاگادار بوو کە ئەم ژنە لە ڕابووردوودا قەحپە بووە، دەیزانی بەردەوامی پەیوەندییەکەی لەگەڵ پاشای فەرەنسادا ناموناسیبە، ڕۆژێ چووە ژوورەکەی پاشا و پێیگوت: خاوەنشکۆ، ئایە دەزانیت، ئەم ژنەی کە ئێستا ئولفەتتان لەگەڵیا هەیە، کێیەو لەڕابووردوودا چی بووە؟ لویی پانزەهەم گوتی: مەبەستت «لانژ»ە؟

لوبل گوتی: بەڵێ، دەبێ ئێوە ئەم ژنە دەرکەن، بۆ مەزنی ئێوە پەسەند نییە لەگەڵ ئەم ژنەدا ژیان بەسەر بەریت لەوکاتەدا، دنیا ساردبوو، لەژوورەکەدا سۆپاکەی دیوار داگیرسابوو. «مقاشێ» لە تەنیشتیا بەرچاو دەکەوت، شا بە جۆرێ لەو پیاوە تووڕە بوو «مقاشەکەی» لە بەردەم سۆپاکە هەڵگرت و بۆی هەڵدا، ئەو «مقاشە» کەوتە بەرسینگی، لویی پانزەهەم نەڕاندییە سەری: برۆ دەرەوە، نامەوێ چیدی تۆ ببینم!

«لوبل» پیاوێکی حەساس بوو، زوو دەرەنجا، لەژوورەکە چووە دەرێ و گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی، تووشی لەرزوتا بوو، نەخۆشی جگەری هەبوو، پاش چل ڕۆژ مرد...

لوبل–ی پێشخزمەتە تایبەتییەکەی شا، کە خۆی «لانژ»ی خستە سەرە ڕێی لویی پانزەهەم، حەزی نەدەکرد، ئەو ژنە لەگەڵ پاشای فەرەنسا دا بەسەربەرێ، دەربارییەکانی فەرەنسا، لەهاوژینی ژنێکی وەک «لانژ» لەگەڵ پیاوێکی وەک «لویی پانزەهەم، ڕازی نەبوون، هەر هەموو تووڕە و بێزار بوون، لەبەر ئەوەی نەیاندەتوانی بە ئاشکرا موخالەفەی ئەو ژنە بکەن، هەوڵیان دەدا لەڕێی تەحقیرەوە غەزەبی خۆیان بەرانبەر بەو ژنە دەربڕن...

هیچ یەک لە خانمەکانی دەربار، نەدەچووە ماڵەکەی «لانژ» بۆ ماڵی خۆشیان

دەعوەتیان نەدەکرد، هەر کە لویی بۆی دەرکەوت دەوروبەرەکەی بەچاوی سووکەوە دەڕواننە ئەو ژنە، بڕیاری دا بیدات بە شـوو، تا ئەو ژنە بتوانێ لەقـەبی ئەسیـڵزادە پەیداکات، لە قەسری ڤەرسایشدا نیشتەجێ بێت.

شـا، دەیزانی کۆنت دوبـاری ژنی هـەیە و ناتوانێ لەگەڵ «لانژ» دا هـاوسـەرگیـری بکات برایەکی هـەبوو بەنـاوی «گـیـوم دوباری» لـەبەر ئەوەی ژنـی نەبـوو و لەقـەبی ئەسیلزادەیی هەبوو، شا بڕیاری دا « لانژ» بداتە «گیوم».

بەر لەوەی هـاوسـەرگیـرییـەکـە دروست بێت وا ڕێککەوتن « گـیـوم دوباری» پاش هاوسەرگیرییەکە سـەد هـەزار لیرەی فـەرەنسی وەرگرێ و خـۆی گوم کـات و چیدی «لانژ» نەبینێت...

« گـیوم دوباری» بە کـەیفـخـۆشـییـەوە، ئەم پێـشنیـازەی قبـوڵ کرد، سـەد هـەزار لیرەکەی وەرگرت و خۆی گوم کرد، لە ئەنجامدا « لانژ» بووە خاوەنی لەقـەبی « خانم لاکنتس دوبـاری».

لویی پانزەهـەم، لە سـەرەتادا « لانژ»ی لە قـەسری ڤەرسـای و پاشـان لە قەسری « لوسێن» نیشـتـەجێ کرد... بەم جـۆرە ژنێکی قـەحپـە کە خـەڵکێکی زۆر دەیانناسی و دەیانزانی، بە یەک دوو لیـرە گـانی دەدا، لە قــەسـری « لوسێن» نیـشــتـەجێ بوو، دەربارێکی چکۆڵەی بۆ خـۆی دامـەزراند، زیاتر لە سـەد ژن و پیـاو خـزمـەتکارییـان دەکرد، لویی پانزەهەمیش مووچەی دەدان، لەوانە سێ کـەسیان ئیشیـان ئەوە بوو، ئاگایان لە عەترەکانی بێت و بەدەنیشی عەتر ماڵەکەن...

لویی پـانزەهـەم ، هـەمـوو سـاڵێ ملیـۆن و نیـوێک لیـرەی فـەرەنسی دەدایە خـانم « دوباری» مووچەی خزمەتکارەکانیشی لە گیرفانی خۆی « یانی لە خەزێنەی دەوڵەت» دەدانێ یەک ملیۆن و نیو، لیرەی فەرەنسی ئەو دەمە، بەرانبەر بەسەد ملیۆن فرەنکی فەرەنسی ئەم سەردەمە بوو، جگە لەوەی ساڵانە دیاریی لە لویی پانزەهەم وەردەگرت، کە زۆربەی دیارییەکان موجەوهەرات بوو.

«ئەلکسـاندەر دۆمـا »ی نووسـەری فـەرەنسی، لە ڕۆمـانەکانی خـۆیدا بەدوورو درێژی باسی خـانم دوباری دەکـات، بەجـۆرێ دەیناسـێنێ، خـوێنەران وا هـەست دەکـەن، لە بەرجەستەترین ژنە هۆشیار و فازڵی سەردەمەکەی خۆی بووە، زەوقێکی گەلێ نایابی

هەبووە... وەک دەزانین، ئەلکسـاندەر دۆمـا ، لە ڕۆمـانەکانیا گـەلێ حـەقیـقـەتی تاریخی سـەرەوژێر کردووە، باسـی کـەسـان و ڕووداوگـەلێ دەکـات، غـەیری ئەوە بوون وا ئەم باسـی دەکـات... بەڵام حــەقـیــقــەت ئەمــەیە، خــانم «دوبـاری» ژنێ بـوو تەقـریبـەن نەخـوێنەوار، بەزەحـمـەت نووسـینێکی دەخـوێندەوە و یادەینووسی، چونکە هـەر لە منالییەوە. لەگەڵ بەدڕەفتارەکاندا موعاشەرەتی کردووە، نەیدەتوانی لە بەکار هێنانی وشـەی بێ ئەدەبانـە و بێ سـەروبەر خودداری بکات... شـا و هـەندێ لە دەربارەکان لە ساڵۆنەکەی قـەسری لوسیندا حزووریان دەبوو، لەپڕ چەند کەلیمـەیێکی ناشیرین لە زمانی «دوباری دەردەچوو، هەموو دەربارییەکان لە شەرمان سەریاندا دەنەواند...

مـومکینە بپـرسـرێت، چۆن ژنێکی لەم بابەتە بووەتە دۆسـتی لویی پانزەهـەم، تا مردنی لوییش هـەر دۆست و نزیکی بوو، ئایە لویی پـانزەهـەم کە ئەدەب و نەزاکـەت و نەجابەتی هەبوو، لە نەخوێنەواری و بێ زەوقی ئەم ژنە بێزار نەدەبوو؟

لە وەڵامــدا دەڵێـین، ئەوەی بووە مــایەی ئەوەی، «دوباری» تـادوا ڕۆژی ژیانی لویی پانزەهـەم مـەحبـووب و نزیکی بێت، ئەوەبوو کە دەیتـوانی غـەریزەکانی پیرەمێردێکی وەک لویی پـانزەهـەم بورووژێنـێ و وا لەو پیـاوە بە تەمـەنە بکا کـە وا بزانێت هێـشـا گەنجە و پێی ماوە!

عیـفـەت و شـەرم و داوێن پاکی، کە ئەلکسـاندەر دۆما بۆ خانم « دوباری» دروست کردووە جگە لە ئەفسـانە شـتێکی دی نییـە، گـەلێ بەڵگـەی مـێژوویی کە ئێسـتـا لە کتێبـخـانەی میـللی پاریسدا هەن، گەواهی ئەوە دەدەن کە خـانم دوبـاری ژنێکی بێ شـەرمی ڕوودار بوو، بەڵام جوانییـەکـەی بووە هۆی ئەوەی لویی پانزەهـەم تەحـەمولی بێ شەرمی و پەردە دڕییەکانی بکات...

« شـفـازۆڵ»ی سـەرەک وەزیرانی فـەرەنسـا ، سـەیری کرد، نفـوزی خـانم دوباری لە نفوزی مـەلیکەیێک زیاترە، بەقـەولی یەکێ لە حەکیـمـە کۆنەکانی یۆنان، نفـوزی ژنێ بەژنێکی دی لە نێـو بەرێ بۆ ئەم مەبەسـتـە بڕیاری دا مـەلیکەیێک بهێنێت بۆ دەرباری فەرەنسا...

مـەلیکە «مـاری»ی، ژنەکـەی لویی پانزەهـەم و دایکی منالەکـانی مـردبوو، بۆیە پاشـا دەیتوانی ژن بێنێ، سـەرەک وەزیران، چەند جارێ پێشنیازی ژنهێنانی بۆ کرد، بەڵام

شا لەبەر پەیوەندییەکەی لەگەڵ خانم «دوباری»یا نەیدەویست ئازادییەکەی خۆی سنووردار بکات، نەدەچووە ژێر باری ژنهێنانەوە، هەرجارە و بەبیانوییێک قەناعەتی بە سەرەک وەزیران دەهێنا، جارێک دەیگوت: شڤازۆلی ئازیز، پیاوێکی وەک من کە تەمەنی لە شەست ساڵ تێپەڕی کردووە، پێویستە شەوانە ئاسوودە بێ، بێ ئەوەی کەسێ بێزاری کات بخەوێت... کەسی خاوەن ژن، ناتوانێ بەئیستراحەت بخەوێت...

جارێکی دی دەیگوت: شڤازۆلی ئازیز، کچەکانی من گەنجن، چۆن دەتوانم هاوسەرگیری لەگەڵ کچێکدا بکەم هاوتەمەنی ئەوان، یا لەوان بچووکتر بێت؟

جارێکیان بەزیزبوونی گاڵتە ئامێزەوە گوتی: شڤازول، تۆ سووری لەسەر ئەوەی ژن بۆ من بێنیت، بۆچی بیر لەوە ناکەیتەوە، هەندێ لە کچەکانم قەیرەن و مێردیان بۆ پەیدا ناکەیت؟

لویی پانزەهەم ڕاستی دەکرد لەو دەمەدا چوار کچی قەیرە ببوون، یەکێ لەو کچانە کە ناوی « لویز» بوو، لە داخی بێ مێردی، پەنای بۆ سەومەعە برد و تەرکی دنیاکرد بەجۆرێ وەزعی ئەخلاقی دەرباری فەرەنسا، بەناپەسەندی کەوتبووە ڕوو، هیچ یەک لە وەلیعەهد و شازادەکانی وڵاتانی دی، جورئەتیان نەدەکرد، یەکێ لە کچەکانی لویی پانزەهەم بخوازن، تەسەوریان دەکرد ئەوانیش فاسید بوون، کەچی کچانی لویی پانزەهەم لەو دەربارە فاسیدەدا، وەک فریشتەکان پاک بوون، ئەگەرچی لەو سەردەمەدا هیچ کچێکی جوان نەمابوو ژەهری زمانی بەدگۆیانی بەرنەکەوتبێ، کەچی تاقە کەسێ پەیدا نەبوو بڵێ کچەکانی لویی پانزەهەم لە ڕووی عیفەت و ئەخلاقەوە لەکەیێکیان لەسەرە.

ماری ئەنتوانێت

بووە بووکی دەرباری فەڕەنسا

پاش ئەوەی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا بۆی دەرکەوت لویی پانزەهەم ئامادە نییە ژن بهێنێ بڕیاری دا ژن بۆ وەلیعەهدی فەڕەنسا بێنێ کە ناوی (لویی) و نەوەی لویی پانزەهەم بوو، لەو باوەڕەدابوو کە دەبێ فەڕەنسا و نەمسا ببنە هاوپەیمان، کچە گەنج و جوانەکەی مەلیکەی نەمسای دایە بەر زەین کە ناوی شازادە خانم (ماری ئەنتوانێت) بوو، کە بیکاتە هاوسەری وەلیعەهدی فەڕەنسا.

ماری ئەنتوانێت جگە لە جوانییەکەی شەهادەی بەرزی هەبوو چەند زمانێکیشی دەزانی، کچێ بوو باپیرانی شەش سەد ساڵ، کوڕ لە دوای باوکەوە سەڵتەنەتیان کردبوو.

(شفازۆل) دەیزانی کاتێ کە شازادەیەکی ئاوها جوان و گەنج و پلە بەرز بێتە دەرباری فەڕەنساوە، ببێتە ژنی وەلیعەهد، حەتمەن نفوزی خانم دوباری کە ژنێکی قەحپە بووە، لە نێو دەچێت.

سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، لەم هاوسەرگیرییەی وەلیعەهدی فەڕەنسا دوو مەبەستی هەبوو، یەکەمیان نفوزی خانم دوباری لە نێو ببات، دووەم شتێکی بەهێزی وەک شازادە خانم ماری ئەنتوانێت پەیدا دەکات کە لە داهاتوودا دەبێتە مەلیکەی فەڕەنسا، سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا لەم مەوزووعەدا ئەوەندە پێی داگرت تا ئەم هاوسەرگیرییە سەری گرت، ماری ئەنتوانێت بووە ژنی وەلیعەهدی فەڕەنسا، لە نەمساوە ڕێی پاریس و قەسری ڤەرسای گرتە بەر.

مەوکبی بووکی سەڵتەنەتی گەیشتە فەڕەنسا، ئەو مەوکیبە ئەوەندە گەورەبوو، بۆ گالیسکە و بارونبەی سوارانی ئەو مەوکیبە، سەد و بیست هەزار ئەسپ لە کاروانسەراکانی سەرە ڕێی ئەو مەوکیبە ئامادە کرابوون. کاتێ لویی پانزەهەم چاوی بەو کچە گەنج و جوانە کەوت، باوەشی پیاکرد و ماچی کرد و گوتی: ئێوە جوانترین بووکی جیهانن.

ئەو کاتەی ماری ئەنتوانێت بەڕەسمی و شەرعی بووە ژنی وەلیعەهدی فەڕەنسا و

هاتە قەسری ڤەرسای تەمەنی شانزە ساڵان بوو، بەڵام لە کچێکی تەمەن بیست ساڵە زیاتر هۆش و زانیاری و شەخسیەتی هەبوو، بەجۆرێ لویی پانزەهەمی پاشای بەتەمەنی فەڕەنسا، لە یەکەم ڕۆژی بووکێنی ئەو کچەدا گەلێ بەگەرمی خۆشی ویست.

لویی-ی وەلیعەهدی فەڕەنسا، نەوەی لویی پانزەهەم بوو، باپیری مێردەکەی شازادە خانم ماری ئەنتوانێت بوو.

ئەو کچە گەنجە هۆشیارە پاش چەند ڕۆژێکی ژیانی لە قەسری ڤەرسای زانی باپیری مێردەکەی، خۆشیدەوێت، خانم دوبار-یش سەیری کرد پاشا گەلێ بایەخ دەداتە بووکەکەی، پێی سەیر بوو کە پیاوێکی پیر بەم ئەندازەیە ژنی نەوەکەی خۆی خۆشبوێ، ئەم مەوزووعەی لەگەڵ یەکێ لە مەحرەمەکانی خۆی باس کرد، پێیان گوت: خانم دڵخۆشبە بەوەی پاشا بایەخ دەداتە بووکەکەی خۆی، دڵنیات دەکەم شازادە خانمێکی وەک ماری ئەنتوانێت، نە بێزارت دەکا نەدەبێتە ڕەقیب.

ئەوکەسە ڕاستی دەکرد ماری ئەنتوانێت بەرامبەر بە ژنێکی لە تایپی خانم دوباری ئەوەندە گەورە بوو، ئەوی نەدەبینی چ جای ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە ببێتە ڕەقیبی.

ئێستا دەزانین کۆمەڵگای فەڕەنسی لە سەردەمی لویسی پانزەهەم و نەوەکەیدا، دابەش ببوونە سەر دوو بەشەوە، یەکەمیان دەربار و ئەشڕافەکان، خەڵکە سادەکە کە بەپێی عادەت و خووخدە و عورفی خۆیان دەژیان. بەداخەوە فەسادی نێو دەربار و ئەشرافەکان ئیدی نەدەتوانرا پەنهان کرێ، هەندێ جار دەبووە مایەی دەردە سەری و شایعات جگە لە بێزاری و تەئەسوف هیچی دیی لێ نەدەکەوتەوە، هەر بۆ نموونە، دەبینین هەندێ لە مێژوونووسان، بەبێ ئەوەی تەسەلسولی ساڵەکان لەبەر چاوگرن نووسیویانە، مناڵەکانی ماری ئەنتوانێت کە بەناوی باوکیان لویی شانزەهەم ناسراون، هەموویان مناڵی لویی پانزەهەمن!؟

ئەم قسەیە ڕاست نییە. چونکە ئەو مناڵانەی کاتێ هاتنە دونیاوە، ماوەیەک بوو لویی پانزەهەم مردبوو. کاتێ ماری ئەنتوانێت هاتە فەڕەنسا، مێردەکەی وەلیعەهد بوو، سەیری کرد گەنجێکی بەژن ڕێکە، تاقە عەیبەکەی لووتی گەورەبوو، چاوەکانی جوان و دڵگیر بوون، ئەگەرچی دەمی هەندێ گەورە بوو بەڵام تەرکیبەکەی ڕێک بوو،

گەورەیی لووتی دەرنەدەکەوت.

ماری ئەنتوانێت بەچاکی زمانی فەڕەنسی دەزانی بەڵام بەلەهجەی نەمساوی قسانی دەکرد، لە لای لویی هاوسەری خۆشەویست بوو، ئەم ژن و مێردە لە یەکەم دیداریان هەستیان کرد، دەتوانن لەگەڵ یەکدیدا بژین.

لە شەوی زاوایەتیدا ئەم بووک و زاوایەیان بردە ژووری نووستنەوە، پاشان لویی پانزەهەمی پاشای فەڕەنسا لەگەڵ زاوا چوونە ژووری نووستنەوە، پاشا داوای بەختەوەری و کامەرانی بۆ ئەو دووە کرد و لە ژوورەکە هاتە دەرێ.

پاش گەڕانەوەی شا، لەو شەوەدا، دەبا گەنجانی ئەسیلزادە خزمەتی وەلیعەهدی فەڕەنسا بکەن، پۆشاکەکانیان لەبەر داکەند و بردیانە ژووری نووستنەوە، هەموو چراکانیان کوژاندەوە تەنیا چرایەکی سێ لق نەبێ. هەندێ ژن و پیاو لە ئەوسەری ژووری نووستن لە پشتی پەردەیەکدا دانیشتبوون. ئەمانە پاش کوژاندنەوەی چراکان، لە دەرگایەک کە دەکەوێتە ئەوسەری ژووری نووستنەکە بەئەسپایی هاتنە ژوورێ. بووک و زاوا لەسەر سیسەمەکە ڕاکشابوون هەستیان بەچەندین بێگانە دەکرد لە ژووری نووستندا، لە پشتی پەردە دانیشتبوون چونکە جار جارێ ورتە ورتەکانیان دەبیسترا، هەندێ جاریش پێکەنینەکانیان کە دەیانویست ڕێ لە دەنگە بەرزەکانی پێکەنینەکان بگرن ئەو چەند ژن و پیاوەی پشتی پەردەکە، بەوردی گوێیان هەڵخستبوو، تا هەموو دەنگەکانی ببیستن، بەئاسپاییش تەفسیری شتە بیستراوەکان بکەن. بەڵام دەنگی بووک و زاوایان نەبیست چەند سەعاتێ تێپەڕی دیسان چ دەنگێکیان نەبیست، پاشان دەرکەوت، وەلیعەهد خەوتووە، بەڵام شازادە خانم نەخەوتووە چونکە لەسەر سیسەمەکەدا تلی دەدا.

کە ڕۆژ بووەوە، ئەوانەی لە پشتی پەردەکە بوون بەئەسپایی چوونە دەرێ، نەبا بووک و زاوا لە خەو هەڵسن، پاش چەند سەعاتێ هەموو ئەوانەی لە قەسری ڤەرسای دابوون زانییان، شەوێ بووک و زاوا لەگەڵ یەکدیدا، چەند کەلیمەیەک قسانیان کردووە و پاشان نووستوون.

شەوی دووەمیش ئەم ڕووداوە دووبارە بووەوە، هەندێ ژن و پیاو لە ژووری نووستنەکە چوونە پشتی پەردەکەوە و گوێیان هەڵخست. کە ڕۆژ بووەوە، ئەو

ژوورەیان جێهێشت و هاتنە دەرێ.

حەوت شەو لەسەر یەک ئەم بەرنامەیە دووبارە بووەوە. وەلیعەهد نەیتوانی وەک پیاو ڕەفتار لەگەڵ ژنەکەی بکات، لویی پانزەهەم لەو بێتواناییەی (لویی) سەرسام بوو مورەبیە تایبەتییەکەی بانگ کرد و گوتی: (ڤگرین) تەسەوڕی ئەوە دەکەم بەو شێوەیەی کە دەبێ وەلیعەهد تەربیەت بدرێ، ئەمەت نەکردووە و بایەخت پێ نەداوە.

ڕەنگ بەڕوخساری (ڤگرین–ەوە) نەما گوتی: خاوەن شکۆ، دەتوانم عەرزتان کەم، تا ئەمڕۆ هیچ شازادەیەکی دنیا وەک وەلیعەهدی فەڕەنسا، تەعلیم و تەربیەت نەدراوە، ئەگەرچی تەمەنی لە حەڤدە ساڵ کەمترە، لە تاریخ و جوگرافیا و حیساب و هەندەسە و سواری و تیر ئەندازی، لەو شازادانە بەرجەستەترە کە تەمەنیان سی یا چل ساڵە، جگە لەمەش وەلیعەهد فێری سەعاتسازی و قفڵ سازیش بووە.

پاشا گوتی: ئەمانە ڕاستە بەڵام عیلمێکی پێویستت فێر نەکردووە.

ڤگرین گوتی: خاوەنشکۆ، ئەو عیلمە چییە؟

شا گوتی: ئەو عیلمەی فێرت نەکردووە عیلمی ژندارییە!

ڤگرین گوتی: خاوەن شکۆ ئەم وەزعە لە بەرنامەی خوێندنەکەیدا نییە، شا گوتی: لە بەرنامەی خوێندنەکەیدا هونەری چۆنیەتی دانیشتن لە پشتی مێز و هەڵسان و خۆراکخواردن و پۆشاک پۆشینیشی تێدا نییە، دەبینم بەشێوەیەک تەربیەتت داوە، چاک لەپشتی مێزی خۆراکخۆری دادەنیشێ خۆراک دەخوات پۆشاک دەپۆشێ، دەبا بیرت لەوە کردبا، ئەم کوڕە گەورە دەبێ و ژن دەهێنێ، کەسێکی عادی دەتوانێ ژن بهێنێ و بەڕەبەنی بژیت، بەڵام وەلیعەهدی فەڕەنسا، تەنانەت حەز بە ژنهێنانیش نەکات، مەجبوورە ژن بەهێنێ تا کوڕێکی لە پاش بمێنێ و ببێتە میراتگری تەخت و تاج.

ڤگرین بێدەنگ بوو، شا گوتی: لە عیلمی حیساب و هەندەسە واتان لێکردووە سەر ئامەدی هاوتەمەنانی خۆی بێت، بەڵام لە عیلمی ژنداری هەندەی لادێییەکی ئێمە شارەزا نییە.

ڤگرین گوتی:خاوەن شکۆ، بۆ بەهێز کردنی فەزائیلی ئەخلاقیی، هەندم کۆشش کرد، هەندێ مەسەلەی لە بیر بردمەوە کە دەبا وەلیعەهد فێرکەم.

وای بۆ دەچووم کە گەورەبن تەبیعەت فێری ژنداریيان دەکات.

شا لە جێ هەڵسا و گوتی: چرا هەڵگرە و لەگەڵ مندا وەرە.

ڤگرین چرای هەڵگرت و کەوتە پێش، بەچەند ڕاڕەوێکی قەسری سەڵتەنەتیا تێپەڕین، بەرامبەر بەژوورێک. وەستان، شا بەکلیلێ ئەو ژوورەی کردەوە، بەڤگرینی گوت، دەرگاکە داخات، لەبەر ڕۆشنایی چراکەدا ئەو تابلۆیانەی نیشان دا، کە بەدیوارەکەوە هەڵواسرابوون و گوتی: لە سەردەمی گەنجیمدا، فێری هەندێ هونەر و زانست بووم بەڵام مورەبیەکەم لە بیری کردبوو، کە ڕۆژێ دەبێ ژن بهێنم، کە ژنم هێنا بەتەواوی بێ ئاگابووم زاوا دەبێ چ لەگەڵ بووکدا بکات. کە ژنم هێنا پاشابووم نەک وەلیعەهد، مەحرەمەکانم جورئەتیان نەدەکرد، ئەو شتانەم فێرکەن کە پێویستن بەژن و مێردەوە، یا وای بۆ دەچوون ڕوونکردنەوەی زارەکی سوودی نابێت، تا (دۆک دو ریشیلیۆ) ئەو دەمە گەنج بوو، ئەوەی بەخەیاڵدا هات لە هونەرمەندێ یا لە چەند تابلۆ کێشێ داوای کۆمەکی کرد، ئەوانیش ئەم تابلۆیانە دەبینی. ئەمانەیان دروست کرد، پاشان منیان هێنایە ئەم ژوورە، یەک بەیەک سەیری تابلۆیەکانم کرد، ئەوجا زانیم زاوا دەبێ چ بکات لەگەڵ بووکەکەیدا. ئێستا برۆ پاش ڕۆیشتنی من وەلیعەهد لەگەڵ خۆتا بهێنە بۆ ئێرە، چەند چرایەک داگیرسێنە، تا تابلۆکان بەجوانی ببینێ، یەک دوو سەعاتێ بەتەنیا وەلیعەهد لەم ژوورەدا جێبێڵە، تا بەدیقەتەوە سەیری تابلۆکان بکات، تەسەوڕ دەکەم پاش ئەمە فێری عیلمی ژنداری بێت.

ڤگرین فەرمانی شای جێبەجێ کرد، وەلیعەهد سەعاتێ لە ژوورەکەدا مایەوە، پاشان هاتە دەرێ و بەمورەبیەکەی خۆی گوت: قوربان ئەوەی پێویست بوو بیبینم، بینیم!

ئەو شەوە جارێکی دیش بووک و زاوایان بردە ژووری نوستنەوە، کەچی ڕۆژی پاشتر مەعلوم بوو کە عیلاجەکەی باپیری وەلیعەهد کە سەرئامەدی پیاوانی سەردەمی خۆی بوو سوودی نەبووە.

ئەمڕۆ ئەگەر ڕووداوێکی ئاوها ڕووبدات، زاوا دەبەنە لای پزیشک، تا بزانێت چ قسوورێکی هەیە، بەڵام لەو سەردەمەدا پەیڕەوی ئەم ڕەوشە نەدەکرا، بەبێ ئەوەی

زاوا فەحس بکەن، جۆرەها دەرمانی مقەوییان دەرخواردی دەدا، تەسەوڕیان دەکرد، قسوورەکەی لە بێهێزی و سستی دەماری پیاوەتیی بێ، کەچی وەلیعەهد گەنجێکی بەهێز و قەڵەو و سوور و سپی بوو، هەموو ڕۆژێ دەچووە شکار و هەرگیزیش نەخۆش نەدەکەوت.

پاش دوو مانگ شازادە خانم ماری ئەنتوانێت نامەیەکی بۆ دایکی نووسی ئیشارەتی بەم مەوزووعە دابوو هیچ گۆڕانکاریەک لە وەزعی مندا دروست نەبووە.

شازادە خانم ماری ئەنتوانێت، چاوەڕێی ئەو کاتەی دەکرد مێردەکەی بتوانێ وەک پیاو ڕەفتار بکات.

خانم (دوباری)یش پاش هەیەجانەکەی ئارام بووەوە، بڕیاری دا سەرنجی شا کە لە سەر ماری ئەنتوانێت بوو بگوازێتەوە بۆ لای خۆی.

مێژوونووسان دەڵێن خانم دوباری بەجۆرێ ڕەفتاری لەگەڵ لویی پانزەهەمدا دەکرد بەناوی (لافرانس) یا (فرانس)[1] بانگی دەکرد، بەم شێوەیە سووکایەتی پێدەکرد، بەڵام حەقیقەت غەیری ئەمەیە، ئەگەرچی خانم دوباری تەربیەتی خانمە ئەسیلزادەکانی نەبوو، بەڵام جورئەتی نەدەکرد، لویی پانزەهەم بەناوی (فرانس)ەوە بانگ بکات، ئابڕوو و شەخسیەتی لویی پانزەهەم نەگەیشتبووە ئەم ڕادەیە، ژنێک تەنانەت عەشیقەیشی بێت، بتوانێ ئاوها سووکایەتی پێبکات.

ئەوەی کە ڕاستە ئەوەیە، لە نێوان نۆکەرەکانی خانم دوباری گەنجێک هەبوو وەک پێشکاری ئەو ژنە وابوو، ناوی (فرانس) بوو، دوباری ئەو نۆکەرەی بە ناوی فرانس-ەوە بانگ دەکرد.

لە کتێبخانەی میللی پاریسدا، لە نێو بەڵگە مێژووییەکان وەسڵێکی خەیاتخانەی پاریسی هەیە، بۆ خانم دوباری نێردراوە. ئەو برە پارەیەی تێدا نووسراوە کە بۆ پۆشاکی هاوینی و زستانی (فرانس) و (ئەنتوان) و (ئوگوست) دووراون، لە وەسڵێکی دیدا، باسی دوورینی پۆشاکی هاوینی و زستانی دەکات کە بۆ نۆکەرەکانی خانم دوباری، دووراون، ناوی هەموو نۆکەرەکان لە وەسڵەکەدا نووسراوە.

(١) لافرانس و فرانس: یانی فەڕەنسا.

لە هەردوو وەسڵدا لە سەرووی ناوەکانەوە، ناوی (فرانس) نووسراوە.

هەر بۆیە ناوی ئەم فرانس–ە لە لای هەندێ لە مێژوونووسان بووە بە ناوی لویی پانزەهەم و گوایە بۆ سووکایەتی کردن، خانم دوباری ئەم ناوەی بەکارهێناوە کەچی ناوی نۆکەرێ کە، گومانیش لەوەدا نییە فرانس لە نۆکەرە بەرجەستە و نزیکەکانی خانم دوباری بوو، قەد و باڵایەکی جوانی هەبوو، هەر بۆیە ببووە پێشکاری ئەو ژنە.

یەکێکی دیی ئەو شتانە کە مێژوونووسان باسیان کردووە ئەمەیە، خانم دوباری دەیزانی لویی پانزەهەم حەزی لە قاوەیە، هەرکاتێ پاشا چووبا بۆ ماڵەکەی مقاڵەیەکی پڕ لە ئاگر و جەزوەیەکی بەرامبەر دادەنا و پێی دەگوت: فرانس بۆ خۆت قاوە دروستکە!

ئەلکساندەر دۆمای ڕۆماننووسی فەڕەنسی، هیچ گومانێک لە ڕۆماننووسی ناکرێ، کەچی بەشێکی حەقیقەتە مێژووییەکانی سەرەو ژێر کردووە، مەوزووعی قاوەکەی لویی پانزەهەمی بەدوور و درێژی باس کردووە، کەچی ئەو شەرحە درێژە، لە ئەفسانە بەولاوە چ شتێکی دیی نییە.

لەو سەردەمەدا ئەشراف و نەجیبەکانی فەڕەنسا، بەجۆرێ کەرامەتی خۆیان دەپاراست ئەسیلزادەیەکی دەرەجە سێ، دەستی بۆ مقاڵەو وجاغی ئاشپەزخانە و چێشت لێنان نەدەبرد، چ جا بۆ کەسێکی وەک پاشای فەڕەنسا، کە ئەسیلزادەی دەرەجە یەکی، مەملەکەت بوو.

ئەشراف و نەجیبەکان بەجۆرێ ڕقیان لە چێشت لێنان بوو، لە هەموو تەمەنیان تەنانەت بۆ جارێکیش نەچووبوونە ئاشپەزخانەی خۆیانەوە، چ جای ئەوەی خۆیان خۆراک دروست کەن و قاوە لێنێن.

خانم دوباری لە یاداشتەکانی خۆیدا، باسی ئەوە ناکات، شا هاتبێتە ماڵەکەی و قاوەی دروست کردبێ، ڕەنگە قاوە دروستکردن، یەکێ بووبێ لە ئیشەکانی فرانس، وا مێژوونووسان تەسەوری ئەوەیان کردووە کە فرانس پاشای فەڕەنسایە و ئەفسانەی دروستکردنیان خستبێتە پاڵ لویی پانزەهەم.

بەر لەوەی (ماری ئەنتوانێت) ببێتە ژنی وەلیعەهدی فەڕەنسا، لویی پانزەهەم وەک گوتمان نەیدەویست ژن بێنێ، هەرچەندە شفازۆلی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، لەم

ڕووەوە دەستی دادەگرت، شا نەدەچووە ژێر بارەوە بەڵام پاش ئەوەی (ماری ئەنتوانێتی) بینی بیستیشی خوشکێکی هەیە بەناوی شازادە خانم (ئەلیزابێت) شۆخ و شەنگترە لە ماری ئەنتوانێت بیری لەوە کردەوە ئەو کچە بخوازێت، ببێتە (باجناق–ی)[١] نەوەکەی خۆی.

پێشتر سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، سوور بوو لەسەر ئەوەی لویی پانزەهەم ژن بێنێ ئەم جارەش بۆ هاوسەرگیرییەکەی پاشا موخالەفەی نەکرد، ژن هێنانەکەی لویی پانزەهەمی بەسوودی خۆی دەزانی، چونکە مەلیکەیەک بێتە دەربار حەتمەن دوا نفوزی خانم دوباری لە نێو دەچێت، بەڵام کە زانی لویی پانزەهەم نیازی وایە شازادە خانم (ئەلیزابێت–ی) خوشکی ماری ئەنتوانێت بخوازێت، هەم سەرسام و هەم پەرێشان بوو.

شازادە خانم ئەلیزابێت تەنیا ساڵێک لە ماری ئەنتوانێت گەورەتر بوو، چۆن مومکین دەبوو، ماری ئەنتوانێت شووی بەگەنجێکی شانزە ساڵەی وەک وەلیعەهدی فەڕەنسا کردبوو، خوشکەکەشی شووی بەپیاوێکی شەست و دوو ساڵە بکات. ئیشکالەکەی دیش ئەوەبوو، پاشای فەڕەنسا و وەلیعەهد دەبوونە هاوزاوای یەکدی، ئەم مەوزووعە لە ئایندەدا بۆ جێنشینەکەی لویی پانزەهەم گرفتی دەنایەوە. ئەگەر لە ئایندەشدا بۆ جێنشینەکەی لویی پانزەهەم کێشەی دروست نەکردبا، بۆ کەرامەتی دەرباری فەڕەنسا گەلێ بەناشیرینی دەکەوتەوە،

شفازول بە پاشای گوت: خاوەن شکۆ، هەموو شازادە خانمە گەنجەکانی ئەوڕوپا مێردیان نییە، ئارەزوو دەکەن ببنە هاوسەری ئێوە. دەتوانیت یەکێ لە شازادە خانمەکانی بەریتانیا، یا، ئەڵمانیا، یا، ئیسپانیا بخوازیت. بەڵام دەستبەرداری کچانی مەلیکەی نەمسابە.

پاشا گوتی: شفازولی ئازیز، لەبەر ئەوەی تۆ دنەی منت دا، هەرتۆش دەبێ چارم بکەیت!

شفازول گوتی: خاوەن شکۆ چۆن دنەی ئێوەم داوە؟

شا گوتی: ئەگەر تۆ شازادە خانم ماری ئەنتوانێت–ت بۆ کوڕەکەم نەخواستبا و

(١) باجناق: هاوزاوا. هاولنگ، ئەم وشەیە تورکییە بەفارسی پێی دەڵێن (همزلف).

نەتهێنابایەتە فەڕەنسا، منیش ئەوم نەدیبا کەمەنکێشی خانمە نەمساوییەکان نەدەبووم، لە ڕاستیدا تۆ مۆری ئەوانەت ناوە بەدڵی منەوە هەر خۆشت ئەم دەردە چارەسەر کە، شازادە خانم ئەلیزابێت-م بۆ بخوازە!

ئەگەر چی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا دەیزانی نەمسا ئامادە نییە خوازبێنییەکەی لویی پانزەهەم قبوڵ بکات، بەڵام هەر هەنگاوی بۆ هەڵهێنا چونکە دەیزانی پاشای فەڕەنسا، دەربارەی مەسئەلەی عەشق سەختگیرترە لە مەسئەلەی سیاسی و جەنگییەکان، هەرگیز کەمتەرخەمی خزمەتکارەکانی لە مەسائیلی عەشقدا نابەخشێ. کە مەلیکەی نەمسا بیستی کە پاشای فەڕەنسا داوای کچەکەی دەکات گەلێ سەرسام بوو، دەبێ ئەوەش بگوترێ کە لەو سەردەمەدا، دەوڵەتی فەڕەنسا بەهێزترین و دەوڵەمەندترین دەوڵەتی ئەوروپا، چەندین موستەعمەرەی هەبوو، هەموو وڵاتانی ئەوروپا حیسابی تایبەتییان بۆ فەڕەنسا دەکرد.

مەلیکەی نەمسا، هەمیشە ئارەزووی ئەوەی دەکرد، لە ڕێی هاوسەرگیرییەوە لەگەڵ پاشای فەڕەنسا یەک بگرێ، یەکەم لە خەتەری فەڕەنسا نەترسێ و دووەم خەتەری دوژمنانی نەمسای لەسەر لاچێ، چونکە دەیزانی هەرکاتێ لەگەڵ پاشای فەڕەنسادا یەک بگرێ، هیچ یەک لە وڵاتانی ئەوروپا جورئەت ناکەن هێرش بکەنە سەری.

مەلیکەی نەمسا، بەپێچەوانەی تەسەورەکانی شفازول-ی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا بوو، هەندە بایەخی بەکەرامەت و کبریاء نەدەدا، بەڵام دوو شت لە بەردەمیا بەربەست بوون، یەکەمیان تەمەنی لویی پانزەهەم و گەنجیەتی ئەلیزابێت-ی کچی دووەمیش بێ سوودی ئەم هاوسەر گیرییە، تەنانەت مناڵیشیان ببێت نابێتە وەلیعەهدی فەڕەنسا، چونکە فەڕەنسا وەلیعەهدی هەیە، مناڵەکەی شازادە خانم ئەلیزابێت ناگاتە سەڵتەنەت.

مەلیکەی نەمسا وای بیر کردەوە، ئەلیزابێت ببێتە ژنی پاشای فەڕەنسا، ئەم چ سوودێ نابینێ، چونکە لویی پانزەهەم پیرە و دەمرێ، کچە بێوەژنەکەشی مەجبوور دەبێ بگەڕێتەوە بۆ نەمسا، ئەم هاوسەر گیرییە نە لە ڕووی عەشقەوە سوودی بۆ کچەکەی دەبێ، نە لە ڕووی سیاسەتیشەوە سوودی بۆ دەوڵەتی نەمسا دەبێ. چونکە نەمسا بۆ ناردنی ماری ئەنتوانێت بۆ فەڕەنسا، مەلیکەی ئایندەی ئەو وڵاتەی

دەستنیشان کردووە. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا پاشای فەڕەنسای بێ ئومێد نەکرد لە ڕێی سەرۆک وەزیرانەکەی خۆیەوە نامەیەکی بۆ شفازول-سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا نووسی:

شانازییەک کە خاوەن شکۆی پاشای فەڕەنسا، بەخوازبێنی شازادە خانم ئەلیزابێت، بەئێمەی بەخشیوە ئەوەندە مەزنە، زمانی من توانای وەسفکردنی نییە. گەلێ بەختەوەرم کە بڵێم خاوەن شکۆی مەلیکەی ئێمە بۆ ئەم خوازبێنییەی ئێوە گەلێ خۆشحاڵ بوو، ڕایسپاردووم بەئێوە بڵێم دەیەوێ خاوەن شکۆی پاشای فەڕەنسا ڕازی کات، تەنیا فرسەتێکی دەوێ تا لەو ماوەیەدا ئەم مژدە گەورەیە بداتە شازادە خانم ئەلیزابێت.

ئەم هەڵەش دەقۆزمەوە پوختەترین هەستەکانی دڵی خۆمتان بۆ نوێ دەکەمەوە.

هەر کەسێ ئاگای لە ئسوڵی دیبلۆماسی بێت تێدەگات کە ڕستەگەلی کۆتایی نامەکە، وەک (حەز دەکات پاشای فەڕەنسا ڕازی کات) و فرسەت خواستن بۆ ئەوەی ئەم مژدە گەورەیە بگەیەنێتە شازادە خانم ئەمانە وەڵامی (پۆزەتیفە) یانی مەلیکەی نەمسا ئەم خوازبێنییە ڕەت دەکاتەوە، بەڵام بەنەزاکەتەوە ئەم ڕستانە نووسراون.

کە ئەم نامەیە گەیشتە سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، دەستبەجێ بردی بۆ لای شا.

شا کەیفخۆش بوو، تەنیا گوتی: شازادە خانم ئەلیزابێت گەنجە و فرسەتی هەیە تا چەند ساڵێ چاوەڕوانی ئەم مژدەیە بکات، بەڵام من پیرم و ناتوانم چاوەڕێ بکەم و ئەم حەوسەڵەیەشم نییە.

لویی پانزەهەم لە دوا تەمەنیا چوار کچی هەبوو، یەکێکیان ناوی (لوییز) بوو تەرکی دنیای کرد و چووە سەومەعە، تا دوا تەمەنی لە کلێسای (سان دنیس) ئەو کلێسایە لە دەوروبەری پاریسدایە، کە مرد، جەنازەکەیان لە گۆڕستانی سەلاتینی فەڕەنسا، لە کلێسای (سان دنیس) نایە گۆڕ.

لە شۆڕشی فەڕەنسا، شۆڕشگێڕەکان چوونە کلێسای (سان دنیس) قەبری سەلاتینەکانی فەڕەنسایان هەڵدایەوە و جەنازەکانیان دەرهێنا و لە گۆڕستانی عمومیدا ناشتیانن، دەستیان لە قەبرەکەی شازادە خانم (لوییز) نەدا وەک بڵێی، ڕۆژگار نەیدەویست قەبری ئەو شازادە خانمە پاکە هەڵدرێتەوە و جەنازەکەشی

بگوازرێتەوە بۆ شوێنێکی دی. سێ کچەکەی دیش ئەمانە بوون:

(ئەدەلائید) و (ڤیکتوار) و (سوفی)

لە ساڵی ١٧٧٠دا، ئەدەلائید تەمەنی سی و هەشت ساڵ بوو، ڤیکتوار سی و حەوت ساڵ و سوفی سی و شەش ساڵ بوو، ئەم سێ کچە مێردیان نەبوو، کەسێکیش پەیدانەبوو وەک مێردێکی موناسیب شوویان پێ بکەن. هەندێ لەوانەی داخوازییان دەکردن، لە ڕووی پلە و پایەوە ئەو ئەهەمییەتەیان نەبوو، لویی پانزەهەم ڕازی نەدەبوو کچەکانی بداتە کەسانی لە ڕووی (شەخسیەتەوە) بەپێی مەفهومی ئەو سەردەمە، نەگەنە پێی کچەکانی!

لە پڕ کەسێک داخوازی ئەدەلائیدی کرد، کەسەکە (گراندۆک) یانی تەقریبەن پاشای وڵاتی ئێستای (لوزامبورگ) بوو، ئەم پیاوە تەمەنی حەفتاو حەوت ساڵ بوو، دەیگوت، ئەگەرچی بەتەمەنم بەڵام وەک گەنجێک بەگوڕم. لویی پانزەهەم گوتی: چۆن کچی خۆم بەکەسێ دەدەم حەڤدە ساڵ لە من گەورەتر بێت؟

کەسێکی دیش (دزی دەریا) بوو[1] بەڵام گەلێ دەوڵەمەند بوو، نامەیەکی بۆ لویی پانزەهەم نووسی و ناردی بۆ ڤەرسای، لە نامەکەدا گوتبووی، وێنەی شازادە ڤیکتوارم لە یەکێ لە بەندەرەکانی فەڕەنسادا بینیوە، ئەگەر پاشا مەیلی لەسەر بێ، ئامادەم بیخوازم و ملیۆن و نیوێک لیرەی فەڕەنسی دەکەمە شیربایی. بەدیهییە، پاشای فەڕەنسا نەیدەتوانی کچی خۆی بداتە دزی دەریا خەڵکی سەریان لەوە سوڕدەما، چۆن سێ شازادە خانمی جوان کە هەموو کەرەسەی خۆشگوزەرانییان بۆ فەراهەم کراوە، تەحەمول دەکەن تا ئەو تەمەنە ڕەبەن بن، خەڵکی ئەم حاڵەتەیان بەڕووداوێکی نائاسایی دەزانی وای بۆ دەچوون ئەم کچانە یا عاشقی پەنهانییان هەیە، یا گرفتاری هەندێ لارێیی بوون. ئەم سێ کچە قەیرەیەی لویی پانزەهەم نەعاشقی پەنهانییان هەبوو، لە ژیانیشدا مانەندی دایکیان بوون، هیچ ئینحرافێکیان نەبوو، لە سنووری بنەماڵەکەی خۆیان و جگە لە نەدیمە و خزمەتکارەکان و هەندێ خزمی بنەماڵە نەبێ، چ پەیوەندییەکیان لەگەڵ چ کەسێکدا نەبوو.

لە نێوان (ڕۆسۆ)ی نووسەر و فەیلەسووفی کۆمەڵایەتی ناسراوی فەڕەنسا و

(١) دزی دەریا: قورسان، ڕێگری دەریا، چەتەی دەریا.

کچەکانی لویی پانزەهەمدا، دۆستایەتییەکی موحتەڕەمانە هەبوو، چونکە ڕۆسۆ چەند جارێ بەسەرزارەکی و بەنووسین لە وڵامی ئەو کەسانەی کە سەرسام بوون چۆن کچەکانی لویی پانزەهەم تەحەمولی بێ مێردی دەکەن گوتبووی: (فریشتەکان ڕەگەزیان نییە) یانی فریشتەکان نە نێرن و نە مێن.

ئەم قسەیەی ڕۆسۆ، بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە دەیانویست بەخێرهاتنی کچەکانی لویی پانزەهەم بکەن، کرابوو بە دروشم. هەموو دەیانگوت، فریشتەکان یانی کچانی پاشای فەڕەنسا نەژنن و نەپیاون بەڵکو وجوودیان لە سەرووی ئینسانندایە، دەبێ بە بەشێ لە مەلەکوتیان بزانین.

لە حەقیقەتیشدا، ئەو سێ کچە قەیرەیەی لویی پانزەهەم، لەبەر بێ مێردی گەلێ ئازاریان دەچەشت بەڵام قسەیان نەدەکرد و نەشیاندەتوانی وەک کەسانی ئاسایی ببنە خاوەنی هاوسەر، بۆیە ناچار بوون لەگەڵ کچان و ژنانی دەوروبەریان ڕەفتار بکەن.

وەک گوتمان پەیوەندی نێوانی ڕۆسۆ و کچانی لویی پانزەهەم باش بوو، تا ئەو ڕۆژەی بیستیان (ژان ژاک ڕۆسۆ)لە دۆستەکانی خانم (دوبار)یە ڕۆسۆ، سەری خزمەتی بۆ خانم دوباری دانەنواندووە، بەڵام چەند جارێک لە چەند مەجلسێکدا یەکیان بینیبوو، کچانی لویی پانزەهەم بەرامبەر بەم نووسەر و فەیلەسووفە ئیجتیماعییە، بەدبین بوون و لەبەر چاویان کەوت.

ڕۆسۆ، نە پێویستی بە دەرباری فەڕەنسا هەبوو، نە مەیلی ئەوەی هەبوو سوودی ماددی لە کچەکانی لویی پانزەهەم وەرگرێ وەک هەموو ئەو کەسانەی عیزەتی نەفسیان هەیە، نەیدەویست لەبەر چاوی کەسانی دی قیمەتی کەم بێتەوە، کە بیستی کچانی لویی پانزەهەم لە بەرامبەریدا بەدبینن، موتەئەسیر بوو، چووە ئەو خانووەی کە لە هەرێمی (مۆن مۆرانسی) فەڕەنسا بوو، ئا لە وێدا گۆشەگیر بوو[1] پێش

(١) ڕۆسۆ لە دوا ساڵەکانی تەمەنیا یانی لە ساڵی ١٧٧٠ وە تا ساڵی ١٧٧٨ کە لەم ساڵەدا مرد، پیاوێکی بەدبەخت و پووکاوە بوو، ژنێکی پیری بەد ئەخلاقی چاوچنۆکی هەبوو، بەجۆرێ لە کاتی خۆراکخواردندا، پارووەکانی ڕۆسۆی دەژمارد، ڕۆژێک ڕۆسۆ میوانێکی هێنابووەوە بۆ ماڵێ ئەو ژنە لەگەڵ میوانەکەدا شەڕی کرد و لە ماڵێ دەری کردە دەرێ، نەوەک ئەو میوانە قاپێ خۆراک بخوات!

ئەوەی ڕۆسۆ، خۆی لە دەربـاری فەڕەنسـا کەنارگیرکـات و بچێت بۆ (مون مـۆڕانس) شـەوێک بۆ ڕابەرایەتی کردنی ئۆرکێسـترا هاتبووە هەرێمی دەربارەوە، ئەو شـەوە لە دەربـاردا ئۆرکێسـتراکە سـاز دەدرا، بڕیاریش وابوو خـانم دوباری بێت بۆ سـەیری نمایشەکە، بەڵام لویی پانزەهەم نەدەهات.

خانم دوباری بەئەنقەست خۆی دواخست، تا مەجبوور نەبێ لە کاتی هاتنی خانمە بەرجەسـتەکانی دەربار بەرامبـەریان تەوازوع بنوێنێ، کاتێ خـانم دوباری هاتە نێو سـاڵۆنەکەوە، پێنج ژنی دەربار کە ناو و ناونیشـانیان هەبوو، وەک نەدیمە لەگەڵیـان بوون. خانم دوباری لە دوورەوە بزەیەک و ئیشارەتێکی موحیبەت ئامێزی بۆ ژان ژاک ڕۆسۆ کرد کە لە شوێنی ڕەئیسی هەیئەتی ئۆرکێستراکە دانیشتبوو، پاشان دوباری بەرەو کورسییەکەی خۆی چوو، بە سەرسامییەوە سەیری کرد خانم (گرامـون-ی) خوشکی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا لەسەر کورسییەکەی ئەمدا دانیشتووە، گرامۆن هەمان ئەو ژنەیە کە گوتمان دەیویست ببێتە جێی سەرنجی لویی پانزەهەم ئەگەرچی پەنای بۆ فرت و فێڵ-یش برد، کەچی هەر سەرنەکەوت.

خـانم دوباری و ژنە هـاوڕێکانی زانییـان کە دانیشـتنی خـانم گرامـۆن لەسـەر ئەو کورسـییـە لە ڕووی سـەهووەوە نییـە، چونکە ئەو ژنە سـەهووی کردبا، خـەڵکی دی پێیـان دەگوت؛ ئەمـە جێی خـانم دوبارییە، مەعلوم بوو، ئەو شەوە هەموو دوژمـنەکانی خانم دوباری یەکیان گرتبوو سووکایەتی پێبکەن.

خانم دوباری کە بینی کورسییەکە گیراوە، سەیرێکی ڕاست و چەپی کرد بۆ ئەوەی کورسـییـەکی بەتاڵ بەدەست بێنێ، کەچی هـەمـوو کورسـییـەکانی چەپ و ڕاسـتی (گرامۆن) لە لایەن دۆستەکانی ئەو ژنەوە گیرابوون.

خـانم گرامـۆن پشت ئەسـتوور بەموحیبەتی لویی پانزەهەم بەجورئەتەوە چووە لای خانم گرامۆن و گوتی: خانم ئەم شوێنەی لێی دانیشتبوویت جێی منە!

خانم گرامۆن گوتی: خانم ئێمە بەر لە ئێوە هاتووین.

خانم دوباری گـوتی، ڕاستە ئەمشەو هەندێ دواکەوتم، بەڵام تەسـەوڕم نەدەکرد بەم چەند دەقیقە دوا کەوتنەم، شوێنەکەم داگیر بکەن.

خـانم گرامـۆن گوتی: خـانم مەبەسـتی من لەوەی کە بەر لە ئێوە هاتووین ئەوەیە کە

بەر لە ئێوە لە دەربار بووین، ئەسـیلزادەیەکەی ئێمەش دەخوازێت تازە پێگەیشـتووان نەتوانن، ئێمە لە جێدا بەرز کەنەوە و شوێنەکەمان داگیر بکەن.

خـانم گرامـۆن، بەدەنگی بەرز ئەم قسـانەی کـرد، نەک تەنیا ڕۆسـۆ کە لە شـوێنی ڕەئیسـی ئۆرکێسـتراکە بوو بیستی، بەڵکو هەموو ئەوانەی لە ڕیزی یەکەمی ساڵۆنەکەدا دانیشـتبوون ئەمـەیان ژنەوت. ڕۆسۆ لە جێ هەڵسا کورسـییـەکەی خۆی هەڵگرت، بەرەو لای خـانم دوباری چوو، هـەرکە گەیشـتە لای، کورسـییـەکەی بەرامبـەر بەخـانم دوباری دانا و گوتی: ناتوانم تەحەمول بکەم و دانیشم و خانمێکیش بەپێوە بوەستێ!

خـانم دوباری بۆ جـاری دووەم بزەی بۆ ئەم فـەیلەسـووفە بـەتەمەنـە کرد و گـوتی: جەنابی ڕۆسۆ، گەلێ سوپاستان دەکەم، بەڵام من دانانیشم.

پاش ئەم قـسـەیە، بە سـەر خـواحـافـیـزی لە ڕۆسـۆ کـرد و لـەگـەڵ نەدیمەکـانیـا ساڵۆنەکەیان جێهێشت.

ئەو شـەوە ڕۆسۆ گەلێ موتەئەسیر بوو، نەک لەبەر ئەوەی ناخۆشی کەوتە نێوان ئەو دوو خـانمە و دوباریش سـاڵۆنەکەی جێـهـێشـتـووە، بەڵکو ئەو ڕووداوە وای کرد ئەو ئاوازانەی بۆ ئۆرکێـسـتـراکەی دانـابوو کەس گـوێی لێ نەگرتن تەنانەت چ کـەسێ سـەیری ئەکـتـەرەکـانیـشـیـان نەکرد، چونکە هەمـوو ئامـادەبووان دەرباری بوون، چاوەڕێی عاقیبەتی ئەو شەڕەی خانم دوباری و گرامۆن-یان دەکرد.

هەمـان شـەو دوباری چووە لای شـا و شکاتی کـرد، ڕۆژی پاشـتـر فـەرمـانی دوورخـستنەوەی گرامـۆن لە دەربار دەرچوو، ئەو ژنەیان سـواری گالیسکە کـرد لە دەرباری فەڕەنسا دووریان خستەوە.

لە سـاڵی ١٧٧٥دا پاشـای فەڕەنسـا پیـاوێکی پیـر بوو، خـانم دوبار-یش تەمـەنی بیست و شەش ساڵ بوو.

لویی پانزەهەم لە سـەردەمی گـەنجی و ناوەندی تەمەنیا، لە ڕابواردن تێر نە بەبوو، لەم تەمەنی پیرییەدا، نەیدەتوانی وەک سـاڵانی ڕابردوو خۆی سەر گـەرمکات بە خانم دوباری-یان گوتبوو، ئەگەر دەتەوێ نفوز و مـەحبوبیـەتی خۆت بپارێزی دەبێ هـەوڵ بدەیت پاشای فەڕەنسا هەمیشە تۆی بوێت.

خـانم دوباری بۆ ئەوەی هەمـیـشـە مـەحـبـوب بێت، شـەوان لە کـاتی شـەوچەرەدا

خۆراکی تایبەتی دەرخواردی پاشا دەدا، مێژوونووسان ناوی خواردنەکانیان نووسیوە و بۆ ئێمەیان جێهێشتووە ئەمەش خواردنەکانە:

دۆلان، کەرەوس، بیبەری سەوز، زەردێنەی هێلکە لە نێو کۆنیاکدا، هەنگوین و مارچوبە(١) لە نێو خۆراکەکانی خانم دوباری دا بوو کە دەرخواردی پاشای دەدا، مارچوبە گەلێ بەئەهمیەت بوو، چونکە لە پاریس و ویلایەتەکانی فەڕەنسادا دەیانزانی بۆ بەهێز کردنی جەستە گەلێ بەسوودە، بەجۆرێ سوودەکانی مارچوبە ناسرابوون، فرۆشیارە دەستگێڕەکان، لە کۆڵانەکاندا بەدەنگی بەرز و ئاوازی تایبەتی بانگەشەیان بۆ دەکرد، تایبەتمەندییەکانیان دەژمارد و بەکەلیماتی عامییانە سوودەکانی مارچوبەیان دەگەیاندە دانیشتوانی ماڵەکان.

ئەگەرچی هەموو شەوێ خۆراکی مقەوییان دەرخواردی لویی پانزەهەم دەدا، بەڵام ئەنجامی چاوەڕوان نەکراوی نەدەبەخشی، لەبری ئەوەی پاشا شەوێ لەگەڵ خانم دوباریدا بگوزەرێنێ، پێی چاک بوو بچێت بنوێ و ئیسراحەت بکات، هەربۆیە خەڵکی دەیانگوت، خانم دوباری بۆ ئەوەی شەوان بەتەنیا نەبێت (ئاگیون-ی) کردە دۆستی خۆی پاش لە کارخستنی شفازولی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا خانم دوباری نفوزی خۆی خستە کار تا ئەو پیاوە بکاتە وەزیری دەرەوەی فەڕەنسا، لە مێژووی فەڕەنسادا، بەڵگەیەک نییە ئەوە نیشان بدات کە ئاگیون-ی وەزیری دەرەوەی فەڕەنسا، هاودەم و دۆستی خانم دوباری بوبێت، بەڵام دەیان بەڵگەی مێژوویی هەیە گەواهی ئەوە دەدەن کە، یەکەم خانم دوباری بوو شفازولی سەرۆک وەزیرانی لەسەر کار لادا.

دووەمیش، هەر ئەم ژنە (ئاگیۆن-ی) کردە وەزیری دەرەوە.

شفازولی سەرۆک وەزیران لە ڕۆژی ٢٤ی دیسەمبەری ساڵی ١٧٧٥، بە دنەی دوباری لەسەر کار لادرا، ئەم کارەش زەبرێکی کێشایە هەیکەلی سەڵتەنەتی فەڕەنسا.

---

(١) مارچوبە: گیایەکە گەڵاکانی وردە، بڵندی دەگاتە مەترێک، تۆوەکەی دەچێنن، پاش سەوز بوون گەشە دەکات، تا چەند ساڵێک بەری دەبێ لقەکانی دەخورێ و بەلەززەتە، قیمەتی خۆراکی زۆرە، بەکاڵی و کوڵاویش دەخورێت وەک دەرمانیش بەکاردێت. نەمزانی بەکوردی چی پێدەڵێن.

مێژوونووسان دەڵێن، ژنان شۆڕشی فەڕەنسایان هێنایە وجوودەوە، بەتایبەتی سێ ژن بوونە باعیسی شۆڕشی فەڕەنسای ساڵی ١٧٨٩، یەکەمیان خانم پمپادۆری مەعشوقەی ڕەسمی لویی پانزەهەم و دووەمیان خانم دوباری-ی جێنشینی خانم پمپادۆر دوا ساڵەکانی تەمەنی پاشای فەڕەنسا، جێی پمپادۆری گرتبووەوە، سێیەمیش ماری ئەنتوانێتی ژنی وەلیعەهدی فەڕەنسا کە پاشان بووە مەلیکەی فەڕەنسا.

(ئاگیۆن) لەقەبی دۆک-ی هەبوو، پاش ئەوەی بووە وەزیری دەرەوەی فەڕەنسا لە بری ئەوەی بیر لە بەرژەوەندییە سیاسییەکانی فەڕەنسا بکاتەوە و هەوڵی مسۆگەر کردنی ئەو بەرژەوەندییانە بدات، کەچی بیری لە بەرژەوەندییەکانی خانم دوباری دەکردەوە، پێی گوت: ڕەفتارت بەرامبەر پاشای فەڕەنسا تەواو نییە، ڕۆژێ دێ لویی پانزەهەم لەدەست دەدەی، چونکە گەنجیت و تەجرەبەت کەمە، نازانی بۆچی شەوان لویی پانزەهەم لە لای تۆ نامێنێتەوە پێت وانەبێ ئەو خۆراکانە کاریگەرییان نییە، بەڵکو پیاوێکی وەک پاشای فەڕەنسا تەنویع خواز و هەوەسبازە، ناتوانێ هەمیشە کاتەکانی خۆی لەگەڵ تۆدا بەسەر ببات، دەبێ پەیڕەوی ڕەوشەکەی خانم پمپادۆر بکەیت، خۆتان کەرەسەی سەرگەرمی بۆ پەیدابکەن، ئەگەر ژنانی جوانی بۆ پەیدا بکەیت بۆ هەمیشە نفوزی خۆت دەپارێزی.

خانم دوباری ئەم نەسیحەتەی وەرگرت، بڕیاری دا (باغی نێری) کە بەئەمری خۆی داخرابوو، بیکەنەوە، تا بتوانێت ئەو ژنانە لەوێدا دانێت کە دەبنە کەرەسەی ڕابواردنی لویی پانزەهەم.

دەبێ ئەوە بسەلمێنین، ئەم نەسیحەتەی، وەزیری دەرەوەی فەڕەنسا، لە مەڕ زیادبوونی مەحبووبیەتی دوباری کاریگەری خۆی هەبوو، چونکە تا ئەو تاریخە، لویی پانزەهەم خانم دوباری-ی بە بار دەزانی، ئەگەرچی لێشی دوورنەدەکەوتەوە، بەڵام لە موعاشەرەتیا بێزار دەبوو، کە خانم دوباری موافەقەتی کرد، کەرەسەی سەرگەرمی نوێی بۆ پەیدا بکات، ئیدی لوییی پانزەهەم وجوودی دوباری بەسوودمەند دەزانی.

خانم دوباری هەستی کرد نفوزی زیادی کردووە، دوا کەسی موخالیفی خۆی لە دەرباری فەڕەنسادا هێنایە سەر چۆک، ئەویش ماری ئەنتوانێت بوو،

(پروسپەرمریمێ)ی نووسەری ناسراو دەڵێ، خانم دوباری بەپاشای فەڕەنسای گوت: بوومەتە مەسخەرەی دەربار، بەڕەسمی لە دەرباردا ناسێنراوم کەچی شازادە خانم ماری ئەنتوانێت قسەم لەگەڵ ناکات، کاتێکیش کە دەمبینێ ڕوو وەردەگێڕێ!

ماری ئەنتوانێت پاش لەسەر کار لابردنی شفازول، دوژمنایەتی خانم دوباری–ی دەکرد، چونکە دەیزانی لابردن و دوورخستنەوەی ئەو پیاوە سەبەبەکەی خانم دوباری بووە.

دوباری گوشاری خستە سەر پاشای فەڕەنسا، کە دەبێ ماری ئەنتوانێت لەگەڵیا قسە بکات، تا ئابڕوو و کەڕامەتی لە دەرباردا بپارێزرێ، پاشای فەڕەنسا بەسەفیری نەمسای گوت: جەناب تا ئەمڕۆ ئێوە لە دەربارەکەی مندا سەفیری خاوەن شکۆ و مەلیکەی نەمسان، تکات لێ دەکەم بۆ ماوەیەکیش ببە بە سەفیری من، بە شازادە خانم ماری ئەنتوانێت کە زۆرم خۆشدەوێت بڵێ کە ژنێ بەڕەسمی لە دەرباری فەڕەنسادا ناسرا، دەبێ لەگەڵ ئەو ژنە ئەگەر بۆ جارێکیش بووبێ قسەی لەگەڵدا بکات.

سەفیری نەمسا ئەم مەوزووعەی لەگەڵدا باس کرد.

ماری ئەنتوانێت گوتی: هەرگیز لەگەڵ ئەم ژنەدا قسە ناکەم.

بەڵام ڕووداوێ ڕووی دا، بووە هۆی ئەوەی دایکی ماری ئەنتوانێت گوشاری خستە سەر، مەجبووری کرد، بۆ یەک جار لەگەڵ خانم دوباری قسەی کرد.

هەندێ جار گەورەترین ڕووداوەکانی دنیا، هەواو هەوەسی ژنێکی جوان دروستی دەکات.

چۆن گەورەترین خزمەتگوزاری فەڕەنسا سزا درا!

ئەو کاتەی (کاترینی دووەم)ی مەلیکەی شۆخ و شکۆداری ڕوسیا (فردریک)ی پاشای وڵاتی پروسی ئەڵمانیا و (ماری ترز) مەلیکەی نەمسا، دەیانویست وڵاتی پۆڵۆنیا لە نێوان خۆیاندا دابەش بکەن. ماری ترز بەهۆی خزمایەتی لەگەڵ سەڵتەنەتی فەڕەنسا (ماری ئەنتوانێت درابوو بە وەلیعەهدی فەڕەنسا) لەگەڵ لویی پانزەهەمدا هاوپەیمان بوو، کەچی هەر لە پاشای فەڕەنسا دەترسا، چونکە دەیزانی دەوڵەتی فەڕەنسا، هەمیشە حەزی بەئیستقلالی پۆڵۆنیا کردووە، چەند جارێکیش شازادە فەڕەنسییەکان بوون بە پاشای پۆڵۆنیا، مەلیکەی پێشووی فەڕەنسا (ماری لکزینکا) کچی پاشای پۆڵۆنیا بوو.

ماری ترزی مەلیکەی نەمسا و دایکی ماری ئەنتوانێت، دەیزانی ئەگەر کچەکەی لە دەرباری فەڕەنسا لەگەڵ خانم دوباریدا ناکۆک بێت ئەوا ئەو ژنە کینەدارە، پاشای فەڕەنسا ناچار دەکات، هاوپەیمانییەکەی لەگەڵ نەمسادا هەڵوەشێنێتەوە بۆ لایەنگری ئیستقلالی پۆڵۆنیا، دژ بە نەمسا بچێتە جەنگەوە[١] ماری ترز نامەیەکی بۆ کچەکەی نووسی، ئەو نامەیە لە کتێبخانەی میللی پاریسدا لە بەشی دیکۆمێنتە مێژووییەکان پارێزراوە، ئەمەش ناوەڕۆکی نامەکەیە: تکات لێ دەکەم ناکۆکییەکەت لەگەڵ خانم دوباری دا فەرامۆشکە، ئەگەر تەنیا بۆ جارێکیش بێت، لە یەکێ لە دەعوەتەکاندا، چەند کەلیمەیەک لەگەڵ خانم دوباریدا قسان بکە، بەقبوڵکردنی ئەم تکایەم دایکت منەتبار دەکەیت، سەفیرەکەی خۆمانم لە پاریس ڕاسپاردووە، بێتە لای ئێوە، دەربارەی مەوزووعی قسەکردنتان لەگەڵ خانم دوباری بۆ شی بکاتەوە، کە ئەم مەوزووعە چەند پەیوەستە بەمەسئەلەی پۆڵۆنیاوە، پاش ئەو ڕوونکردنەوەیە بۆت دەردەکەوێ قسەکردنت لەگەڵ خانم دوباری ئەگەر بۆ یەک جاریش بێ، بۆ نەمسا ئەهمیەتی حەیاتی هەیە.

(١) دەوڵەتی فەڕەنسا، بەر لە چوار سەد ساڵ و هەمیشە هەوڵی داوە پۆڵۆنیا ئیستقلالی خۆی وەرگرێ، لە مانگی سێپتێمبەری ساڵی ١٩٣٩، تەنیا بۆ پاراستنی ئیستقلالی پۆڵۆنیا، دژ بەئەڵمانیای هیتلەری فەڕەنسا چووە جەنگەوە.

کاتێ ماری ئەنتوانێت ئەم نامەیەی پێگەیشت سەرسام بوو، چونکە دەیزانی ماری ترزی دایکی ژنێکە گەلێ بەتەقوا و لە مەسائیلی عیفەت و ئابڕوودا گەلێ سەختگیرە، بەپێی بنەمای ئاین و ئەخلاقیەکەی، نابێ موافەقەت بکات، خانمێکی وەک کچەکەی، لەگەڵ کۆنە قەحپەیەکی عومومیدا قسان بکات. بەڵام لە ڕوونکردنەوەکانی سەفیری نەمسا تێگەیشت، کە هەر کاتێ لەگەڵ خانم دوباریدا قسان بکات ئەوا وڵاتی پۆڵۆنیا لە نێوان ڕووسیا و پروس و نەمسا دابەش دەکرێ و دوو ویلایەتی گەورەی پۆڵۆنیا کە بە (گالیسی) و (ڕووسیای ئەسپین) بەر نەمسا دەکەوێ، دانیشتوانەکەی ئەم دوو ویلایەتە سێ ملیۆن و نیون.

بۆیە شازادە خانمی گەنج و شۆخ و مەغرووری نەمساوی، موافەقەتی کرد داخوازییەکەی دایکی جێبەجێ بکات، لە ڕۆژی یەکەمی مانگی ژانوێ-ی ساڵی ١٧٧٢، لە دەعوەتێکی گەورەی دەرباری فەڕەنسا، نەدیمەکانی ماری ئەنتوانێت لە پشتییەوە دەڕۆیشتن، کاتێ کە بەساڵۆنەکەی قەسری ڤەرسایدا تێپەڕین لە خانم دوباری نزیک بووەوە و پێی گوت: خانم، وەزعتان چۆنە، ئیومێدەوارم لەش ساغ بن و خۆش بگوزەرێن.

ئەم چەند کەلیمەیەی بەخانم دوباری گوترا، وەک دەنگی تۆپ دەنگدانەوەی هەبوو پاش نیو سەعات، سەفیرەکانی وڵاتان کە لە دەرباری فەڕەنسا بوون، هەواڵی ئەم ڕووداوەیان بەئەسپی تیژڕەو ناردیان بۆ وڵاتی خۆیان.

سەفیری نەمسا لە پاریسدا بۆ ئەوەی بەزووترین کات ئەم هەواڵە بگەیەنێتە شاری ڤیەنای پایتەختی ئیمپراتۆریەتی نەمسا، لە کاروانسەراکاندا تەتەرەکانی بیست و حەوت ئەسپی گرانقیمەتی تەوێڵەکانی سەڵتەنەتی نەمسایان لەژێر خۆیاندا پڕووکاند، تا نامەی سەفیر بگەیەننە دەستی ماری ترز، چونکە مەسئەلەی دابەشکردنی پۆڵۆنیا پەیوەست بوو بەو چەند کەلیمەیەوە کە لە دەمی ماری ئەنتوانێتەوە هاتنە دەرێ.

مەلیکەی نەمسا کە زانی کچەکەی لەگەڵ خانم دوباریدا قسەی کردووە، ئاسوودە بوو ئارامی گرت، زانی ئیدی هیچ بەربەستێک نییە لە ڕووی دابەشکردنی پۆڵۆنیا.

وڵاتانی ڕووسیا و پروس و نەمسا وڵاتی پۆڵۆنیایان برابەش کرد مەلیکەی نەمسا،

هەردوو ویلایەتی (گالیس و ڕووسیای سپی)ی بەرکەوت.

لویی پانزەهەم لەبەر خاتری ئەوەی کە دوو قسە لەگەڵ خانم دوباری کراوە، دەستبەرداری هاوپەیمانی نەمسا نەبوو، دەستی یارمەتی بۆ میللەتی پۆڵۆنیای بەدبەخت درێژ نەکرد، بێ سوود نییە ئەگەر بڵێین ئیدیۆمێکی مێژوویی مەشهور کەوتە سەر زمانی پۆڵۆنییەکان، لەگەڵ فرمێسک ڕشتنندا دەیانگوت:

ئاسمان گەلێ بەرزە و فەڕەنساش گەلێ دوورە، نە دەستمان دەگاتە ئاسمان و نەدەگاتە داوێنی فەڕەنسا.

لویی پانزەهەم، بۆ ڕازیکردنی هەوەسی ژنێک (تولندل)ی فاتیحی هیندستانی سپاردە دەستی جەلاد. دیسانەوە لەبەر هەوەسی ژنێک لەکەیەکی دیی خستە سەر مێژووی ژیانی خۆی، وڵات و میللەتی پۆڵۆنیای فیدای خانم دوباری کرد. پێشتر گوتمان، بەر لە خانم دوباری، یەکێ لە دۆستەکانی لویی پانزەهەم، ژنێکی شۆخی چاو و برۆ ڕەشی دەم بچووک و ناوی (ئەسپاربس) بوو کاتێ کە بووە دۆستی لویی پانزەهەم، تەمەنی بیست و شەش ساڵ بوو، بەڵام بەر لەمە حەزی لە پیاوێکی ئێرلەندی کردبوو کە خزمەتی دەوڵەتی فەڕەنسای دەکرد، پیاوەکە ناوی (لالی تولندل) بوو.

تولندل، بایەخی بەعەشقی ئەم ژنە نەدا، خانم ئەسپاربس بەرامبەر بەم پیاوە کینەی هەڵگرت، بەڵام دەیزانی لەوە چکۆڵەترە کە تۆڵە لە پیاوێکی وەک تولندل بکاتەوە.

پاش ئەوەی لویی پانزەهەم تولندل-ی ناردە هیندستان، ئەم پیاوە هیندستانی بۆ پاشای فەڕەنسا داگیر کرد، هەر دوو مانگ جارێ کەشتییەکی پڕ لە زێڕ و زیو و عاج و فەرشی گرانبەها و قوماشی زەرکەفت و داو و دەرمانی هیندی بۆ لویی پانزەهەم دەنارد.

داو و دەرمانە هیندییەکان بۆ بۆنخۆشکردنی خۆراکەکان بەکاردەهێنران، داو و دەرمانەکان ئەمانە بوون، زەنجەبیل، دارچین، مێخەک، زەردە چێوە، بیبەری ڕەش، ئەمەیان لە ئەوروپادا گەلێ قیمەتی هەبوو.

هەموو دەزانین (کریستوف کولمبۆس) لە ڕێی خۆرئاواوە بەرەو هیندستان کەوتە

ڕێ، تا لەوێوە ئەم داو و دەرمانانە بهێنێت بۆ ئەوروپا، کەچی گەیشتە ئەمەریکا و نەیزانی کیشوەرێکی نوێی کەشف کردووە، تەسەوری دەکرد گەیشتووەتە هیندستان، پێی سەیر بوو بۆچی داو و دەرمانی خۆراکی دەس ناکەوێ، لە بری ئەمانە، تەماتە و توتن و پەتاتەی بەدیاری هێنایەوە بۆ دنیای کۆن.

گەلێ جار ڕێککەوتبوو، لویی پانزەهەم لە کاتی خۆراک خواردندا ستایشی داو و دەرمانی هیندی دەکرد و دەیگوت: ئەم داو و دەرمانە، جەنابی تولندل بۆی ناردووین.

هەر کە خانم ئەسپاربس بووە دۆستی لویی پانزەهەم ئیدی جورئەتی نەدەکرد ناوی تولندل لە حزووری خانم ئەسپاربس دا بهێنێ، چونکە خانم ئەسپاربس بەکینایە و بەئیشارەت لویی پانزەهەمی تێگەیاندبوو، کە تولندل پیاوێکی هەوەسباز و عاشق پیشەیە، لە ڕابردوودا عەشقی خۆی بەرامبەر بەم دەربڕیوە، ئەمیش لەبەر ئەوەی پاشای فەڕەنسای خۆشدەوێ چ بایەخێکی بەو پیاوە نەداوە و عەشقەکەشی قبوڵ نەکردووە! ڕۆژێک ئەسپاربس بە شای گوت، خاوەن شکۆ، دڵنیام پەشیمان دەبیتەوە لەوەی ئەو پیاوەت ناردووە بۆ هیندستان، چونکە تولندل پیاوێکی خیانەتکارە پاشا لەم قسەیە سەرسام بوو گوتی: خانم تۆ چۆن دەزانی ئەم پیاوێکی خیانەتکارە؟

ئەسپاربس گوتی: خاوەن شکۆ، ئەگەر ئەو پیاوێکی ئەمین و شەریف با، خیانەتی لە ئێرلەندەی نیشتیمانی خۆی نەدەکرد و تەسلیمی بەئینگلستان نەدەکرد. ئەو کاتە تولندل، لە هندستان فەرمانڕەوایی گشتی بوو، سوپایەک و هێزێکی دەریایی لە ژێر دەستدا بوو.

دەربارەی ڕەوشی تولندل و ئێرلەندەی نیشتیمانی، باسێکی دوور و درێژی دەوێ، ئەگەر بچینە، نێو ئەو باسەوە، ئەوا لە مەوزووعی ئەم یاداشتانە دووردەکەوینەوە ئێمە نامانەوێ لێرەدا بچینە نێو وردەکاری مێژوویی ژیانی تولندل، هەر ئەوەندە دەڵێین ئەگەر لویی پانزەهەمی پاشای فەڕەنسا لە ئاست ژنێکی وەک ئەسپاربس لاوازی خۆی دەرنەخستباو تولندل، سەرتاسەری هیندستانی بۆ داگیر دەکرد لە بری ئەوەی دەوڵەتی بەریتانیا ماوەی دوو سەد و پەنجا ساڵ فەرمانڕەوایی دونیا بکات، ئەوا دەوڵەتی فەڕەنسا، ماوەی دوو سەدە و نیو فەرمانڕەوایی جیهانی دەکرد.

تولندل، لە پانزە جەنگی پەیاپەیدا، پاشەکشێی بە ئینگلیزەکان کردبوو لە هیندستان تەنیا لە جەنگێک لە شاری (مدرس) شکستی هێنابوو، ئەو شکستەش مەحەلی و فەرعی بوو، دەتوانرا بەزوویی قەرەبووی بکرێتەوە، لەو ماوەیەی کە تولندل لە هیندستان بوو، بەپارەی ئەمڕۆ بای هەزار ملیۆن دۆلاری بۆ پاشا زێڕ و زیو و عاج و داو و دەرمان و فەرش و قوماشی زەرکەفت ناردبوو.

خانم ئەسپاربس ئەوەندەی چپاندە گوێی لویی پانزەهەم و وەسوەسەی پێ کرد تا مەوزووعی شکستەکەی (مدرس)ی کردە بیانوو، لەسەر کار تولندی لادا، بەتەوقیفی گەڕاندییەوە بۆ فەڕەنسا.

کە تولندل لە ڕێ بوو، لویی پانزەهەم بەخانم ئەسپاربسی مورەشی گوت، خانم بۆ ئەوەی تۆ ڕازی بیت، چ لە تولندل بکەم؟

ئەسپاربس گوتی: خاوەن شکۆ، ئارەزووی من ئەوەیە ببینم سەری لە لەش جیاکەنەوە!

پاشای فەڕەنسا، ئەم ئارەزووەی ئەسپاربسی وەدی هێنا، هەر کە لە ساڵی ١٧٦٦دا تولندل گەیشتە فەڕەنسا، سپاردییە جەلاد و بەتەور سەری لە لەش جیاکردەوە. ئەو تۆمەتەی لویی پانزەهەم خستبوویە پاڵ تولندل ئەوە بوو لە هیندستان خیانەتی لە فەڕەنسا کردووە، دەستی لەگەڵ ئینگلیزەکاندا تێکەڵ کردووە، لە جەنگی (مدرس) بەئەنقەست شکستی بەخۆی هێناوە، تا ئینگلیزەکان ئەو شارە داگیرکەن!

ئەم تۆمەتە، ئەوەندە منالانە و بێ ئەساس بوو، پاش شۆڕشی فەڕەنسا سەڵتەنەتی نەوەی لویی پانزەهەم لەنێو چوو، فەڕەنسا بووە حکومەتێکی جەمهوری، دەوڵەتی فەڕەنسا بەرەسمی ڕەدی ئیعتباری بۆ تولندل هێنا[1]. بەیەکێ لە گەورەترین خزمەتگوزارەکانی فەڕەنسا لە قەڵەمی دا.

لویی پانزەهەم لە ژێر کاریگەری وەسوەسەی ژنێک پیاوێکی خزمەتگوزار و لێهاتووی لەنێو برد، ئەگەر ئەو پیاوە زیندووبا، نەک تەنیا سەرزەمینی هیندستان بەڵکو سەرانسەری جنوبی ئاسیای دەکرە موستەعمەرەی فەڕەنسا بەدیهییە کە ئێمە

(١) تولندل: یەکێ بوو لە خزمەتگوزارەکانی ڕژێمی سەڵتەنەتی فەڕەنسا.

نامانەوێ ستایشی ڕژێمی موستەعمەراتی بکەین، بەڵکو مەبەستمان ئەوەیە، بڵێین لویی پانزەهەم بەو لاوازییە نەفسییەی خۆی چ زەبرێکی گەورەی گەیاندە فەڕەنسا.

پاش لەسەر کار لابردنی شفازولی سەرۆک وەزیرانی فەڕەنسا، خانم دوباری بووە خاوەنی قودرەتێکی تەواو، دۆستەکانی شفازول و لایەنگرانی سێ کچەکەی لویی پانزەهەم کە ساڵ بەساڵ قەیرەتر و ترشاوتر دەبوون، بڕیاریان دا بەهەر جۆرێ بێ ژنێکی دیکە بکەنە ئاشنا و دۆستی لویی پانزەهەم تا کۆتایی بەنفوزی خانم دوباری بهێنن.

لەو دەمەدا، یەکێ لە ژنە هەرە جوانەکانی دەرباری فەڕەنسا، ژنێ بوو ناوی شازادە خانم (مۆناکۆ) بوو، خەڵکی وڵاتێ بوو کە ئەمڕۆ هەمان ناوی هەیە و دەکەوێتە جنوبی فەڕەنسا، ئەم ژنە لە مۆناکۆوە هاتبووە پاریس و پاشان لە ڤەرسایدا نیشتەجێ ببوو.

(ژان دوکراون)ی مێژوونووسی ناسراوی فەڕەنسا نووسیویەتی: شازادە خانم مۆناکۆ، تەمەنی بیست و دوو ساڵ بوو، لە هەردوو گۆشەی لێوەکانی و چەناگەیدا سێ چاڵی بچووکی هەبوو، لەش و لار و ڕوخساری جێی ستایشی شاعیرەکانی ئەو سەردەمە بوو.

هەموو ئەو کەسانەی لە دەرباری فەڕەنسادا دەژیان، دژ بەخانم دوباری بوون بۆ ئەوەی مۆناکۆ بکەنە ئاشنای لویی پانزەهەم بوونە هاوکاری یەکدی وا ڕێککەوتن تەرتیبێ بکەن، چەند جارێ لویی پانزەهەم لە شوێنێکی خەڵوەتدا مۆناکۆ ببینێت و هەرجارە و جۆرە پۆشاکێکی لەبەر بێ تا ئەندامەکانی لەشی بە بەرجەستەتر بخاتە بەر سەرنجی پاشا.

(ژان دوکراون)ی مێژوونووسی فەڕەنسی دەڵێ:

«یەکەمین جار، لویی پانزەهەم لە یەکێ لە گالەرییەکانی قەسری ڤەرسایدا شازادە خانم مۆناکۆی بینی، ئەو ژنە گەنجە وەک کەسێکی ماندوو لەسەر یەکێ لە قەنەفەکاندا ڕاکشابوو، کاتێ کە لویی پانزەهەم چووە گالەرییەکەوە، ئەو ژنە خۆی وا خستە ڕوو کە ئاگای لە هاتنە ژوورێی نەبووە، لویی پانزەهەمیش چاوەکانی کزبوون، لە دوورەوە بەچاکی خەڵکی نەدەناسی، لەو ژنە نزیک بووەوە تا بیناسێ و بزانێ کێیە

وا لەسەر ئەو قەنەفەیەدا ڕاکشاوە، شازادە خانم مۆناکۆ لە دوا ساتەکاندا خۆی بەترسەوە خستە ڕوو، ویستی هەڵسێ، بەڵام پاشای فەرەنسا ناسییەوە، گوتی، خانم تکا دەکەم ئیسراحەت بکە، تۆ نازانی لە حاڵەتی ئیسراحەت کردنا چەنێ جوانی.

شازادە خانم مۆناکۆ گوتی: خاوەن شکۆ، مەجبوورم ئیتاعەتی ئەمری ئێوە بکەم، لویی پانزەهەم لەو ژنە نزیک بووەوە، مژولی تەمەشا کردنی بوو، ئەو ژنەش وەک بەڕاستی ماندوو بێ، چاوەکانی لەیەک نا، پاش چەند دەقیقەیەک چاوەکانی کردەوە تا بزانێ لویی پانزەهەم چ دەکات.

لە ساڵۆن و گالەرییەکانی دەوروبەردا، دەرباریەکان نەیاندەهێشت چ کەسێ بچێتە ئەو گالەرییەی لویی پانزەهەم و شازادە خانم مۆناکۆی لێن، تا چ کەسێ بێزاریان نەکات. مۆناکۆ دڵنیابوو چ کەسێ بێزاریان ناکات، بەبزە و غەمزەوە گوتی: خاوەن شکۆ لەبەر ئەوەی گەلێ ماندوو بووم و ویستم هەندێ ئیسراحەت بکەم، ڕامسپارد چ کەسێ بەم گالەرییەدا تێنەپەڕێ.

شا، زەردەخەنەی هاتێ هەر سەیری شازادە خانم مۆناکۆی دەکرد، شازادە خانم مۆناکۆ، چەند دەقیقەیەکی دی سەبری کرد، بینی پاشا چ قسەیەک ناکات، شازادە خانم بیری لەوە کردەوە خۆی قسان بکات، ڕەغبەت و خۆشەویستی خۆی بۆ شا دەربڕی- بەڵام لویی پانزەهەم بایەخی نەدایێ، بەرامبەر شازادە خانم مۆناکۆ سەری دانەواند و لە گالەرییەکە چووە دەرێ.

شازادە خانم مۆناکۆ، لەم ڕەفتارە بەجۆرێ تووڕە بوو، لە جێ هەڵسا و لە گالەرییەکە چووە دەرێ و بەپەلە چووە لای دەربارییەکان کە لە ساڵۆنێکی دیدا چاوەڕێیان دەکرد و تیر جنێوی کردن و پێیانی گوت: ئێوە منتان کردە مەسخەرە و داردەستی خۆتان. بەڵام دەربارییەکان دڵیان دایەوە و گوتیان: سەبرت هەبێ، جارێکی دی قەرەبووی دەکرێتەوە. شازادە خانم مۆناکۆ ئەگەرچی جارێکی دیش هەوڵی دایەوە سەرنجی لویی پانزەهەم بۆ لای خۆی ڕاکێشێت کەچی ئەمجارەش سەرنەکەوت.

دوژمنەکانی خانم دوباری بڕیاریان دابوو، بەهەر جۆرێ بووە دەبێ ڕەقیبێ بۆ

خانم دوباری داتاشن و شکستی پێ بدەن. بڕیاریان لە خانم (دوشس دوپۆلین یاک) کردەوە. خانم پۆلین یاک لە شۆخە بەرجەستەکانی فەرەنسا بوو، وێنەی جۆراجۆر و لە تەمەنی جیاوازدا ماوەتەوە، ئەوە دەردەخات کە بەڕاستی خانمێکی شۆخ و بەنازە.

یەکێ لە تایبەتمەندییەکانی خانم (پۆلین یاک) ئەوە بوو، کە لە سەردەمی ئەودا، هەموو ژنەکان لە ئارایشتدا زیادە ڕەویان دەکرد، کەچی ئەم ژنە بەهیچ جۆرێک ئارایشتی نەدەکرد، دەیزانی ئەگەر ئارایشت بکات ئەوا خۆی ناشیرن دەکات، خانم پۆلین یاک عادەتی وابوو هەمیشە شەبقەی گەورە و لەگەڵ تۆڕدا لەسەر دەکرد، گەردن بڵند و چاو درشت و لێو باریک بوو، تەنانەت (دۆک دوپۆلین یاک)ی مێردی، دەترسا عەشقی خۆی بۆ بخاتە ڕوو، ئەو ژن و مێردە، کە لە یەک جیابوونەوە هەندێ کەس پەروانە ئاسا بەدەوری خانم پۆلین یاک دەسووڕانەوە، بەڵکو بتوانن سەرنجی ئەو خانمە بەرەو لای خۆیان ڕاکێشن.

بەر لەوەی خانم پۆلین یاک ببێتە هاوسەری مێردەکەی خۆی، دەربارییەکانی فەرەنسا دوژمنایەتییان لەگەڵ خانم دوباری دا هەبوو، دەیانویست ئەو ژنە بکەنە هاوسەری لویی پانزەهەم، بەڵام لەو دەمەدا پاشا ئارەزووی ئەوەی هەبوو ببێتە هاوسەری خوشکەکەی ماری ئەنتوانێتی کچی مەلیکەی نەمسا- وەک پێشتر باسمان کرد شا حەزی لەوە بوو ئەلیزابێتی خوشکی ماری ئەنتوانێت بخوازێ، لە مانەیش بەولاوە، مێوەیەکی مەمنوع زیاتر لەو مێوەیەی لەبەر دەستدایە، لەززەتی هەیە بۆیە لویی پانزەهەم ئامادە نەبوو خانم پۆلین یاک بخوازێت و بیکاتە مەلیکەی فەرەنسا. پاشان ئەو ژنە بووە هاوسەری (دۆک دین یین یاک) پاش ماوەیەک لە هاوسەرەکەی جیابووەوە، ئەو کاتە دەربارییەکان بڕیاریان دا بیکەنە ئاشنای لویی پانزەهەم.

ئاشکرایە، پاش ئەوەی خانم پۆلین یاک شووی کرد و پاشان لە مێردەکەی جیابووەوە نەیدەتوانی ببێتە ژنی لویی پانزەهەم، چونکە پاشای فەرەنسا نەیدەتوانی، ژنێ کە لە مێردی جیا بووبێتەوە (مێردەکەشی لەژیاندا بێ) مارەی بکات.

هەمان ئەو کەسانەی کە مەبەستیان بوو شازادە خانم مۆناکۆ بکەنە ئاشنای لویی پانزەهەم، هەوڵیان دا ئاشنایەتی پاشای فەرەنسا و خانم پۆلین یاک فەراهەم بکەن.

کۆنت (بۆگنۆ) لە پیاوەکانی دەرباری فەڕەنسا و نووسەرێکی موعتەبەری مێژووە، نووسیویەتی: لویی پانزەهەم، تا ئەو کاتە خانم پۆلین یاک-ی نەبینیبوو، هەر کە چاوی بەو ژنە کەوت، ڕاچڵەکی و گوتی: بیستبووم کە تۆ وەک فریشتە جوانی، بەڵام باوەڕم نەدەکرد، ئێستا دەیسەلمێنم، کە هەر شتێکیان دەربارەی جوانییەکەی تۆ گوتووە ڕاستیان کردووە. ئەوەندە شۆخیت، تەنانەت پاشای فەڕەنساش جورئەت ناکات هەستەکانی خۆیت بۆ دەربڕێ.

دەربارەی پەیوەندی لویی پانزەهەم و خانم پۆلین یاک دوو قسە هەیە:

هەندێ کەس دەڵێن ئەو ژنە بووە عەشیقەی لویی پانزەهەم- هەندێکی دیش لەو باوەڕەدان، کاتێ پۆلین یاک گەیشتە لویی پانزەهەم، پاشای فەڕەنسا ئەو شەوق و زەوقەی ڕابردووی نەمابوو، هەر بۆیە عەشقەکەی لویی پانزەهەم بەرامبەر بە خانم پۆلین یاک لە سنووری عەشقی ئەفلاتوونی تێپەڕی نەکردبوو، یانی ئەو شتە تایبەتیەی لە نێوان ژن و مێردا هەیە- لە لای ئەوان نەبوو.

مەسئەلەی بێهێزی جەستەیی لویی پانزەهەم ڕاستە، لە دوا ساڵەکانی تەمەنیا بەتەواوی (پێی نەمابوو) کەچی تا دوا ڕۆژەکانی سەڵتەنەتی، پیاوێکی بەقەڵافەت و جوان بوو، وەک سەردەمی گەنجی دەچووە شکار و ئەسپی تاو دەدا، بەڵام نەیدەتوانی وەک سەردەمی هەڕەتی گەنجیی هەموو شەوێ ڕابوێرێ! چونکە لە تەمەنی پەنجا ساڵی بەولاوە، تەنانەت پیاوانی بەهێزیش، هەندێ هێزی جسمیان تووشی سستی دەبێت، ئەگەرچی لە نێو ناچێت، بەڵام شوێنەواری ئەو لاوازییەی دەردەکەوێت.

کۆنت (بۆگنۆ) دەڵێت: ڕۆژێ خانم پۆلین یاک دەچێتە ئەپەرتمانەکەی لویی پانزەهەم، لەوێدا هەردووکیان بەیەکەوە دەچنە ژوورێکەوە، تابلۆیەکی گەورەی خانم پمپادۆری کۆنە عەشقەکەی لویی پانزەهەمی لێبوو، ئەمە هەمان ئەم تابلۆیە بوو، پاش مردنی لویی پانزەهەم لە ئەپەرتمانەکەیدا دۆزیانەوە، ئێستاش بەشێکە لە شوێنەوارە مێژووییەکانی فەڕەنسا. کاتێ خانم پۆلین یاک ئەو تابلۆیەی بینی گوتی: خاوەن شکۆ، بینینی ئەم تابلۆیە، دەبێتە مایەی بەهێزی دڵی ڕەعیەتەکانتان، ئەمە ئەوە دەخاتە ڕوو کە ئێوە نەک تەنیا پاشایەکی مەزنن بەڵکو دۆستێکی وەفاداریشن و

هونەر دۆستانیش فەرامۆش ناکەن.

لویی پانزەهەم سوپاسی خانم پۆلین یاک-ی کرد، بەڕێزێکی پڕ لە موحیبەتەوە پێیگوت: تۆش لە دڵی مندا فەرامۆش نابیت.

گومان لەوەدا نییە کە لویی پانزەهەم، تا دوا ڕۆژی ژیانی خۆی خانم پۆلین یاک-ی خۆشدەویست و دیاری بەنرخی پێشکەش دەکرد، لە ماوەی دوو ساڵ و نیودا (کاتی مردنی لویی پانزەهەم-ە) دۆستی خانم پۆلین یاک بوو مولکێکی بەرین و قەسرێک و زیاتر لە ملیۆن لیرەی فەڕەنسی موجەوهەراتی پێ بەخشی.

مێژوونووسانی فەڕەنسا وەک (بۆگنۆ) و (ژان دوکراون) و ئەوانی دی دەڵێن: ئەوەی بووە هۆی ئەوەی خانم پۆلین یاک ببێتە جێی ئیحترامی لە ڕادەبەدەری لویی پانزەهەم ئەوە بوو، هەرگیز نەبووە عەشیقەی ڕەسمی لویی پانزەهەم ڕەنگە ئەو ژنە لە جوانییەکەی خۆی دڵنیا بووبێ، وەک خانم دوباری کەرەسەی ڕەزامەندی پاشای فەراهەم نەدەکرد، یا گەنجیەتی و کەم تەجرەبەییەکەی ڕێی نەدەدا بتوانێ لە هونەری دولبەریدا لێهاتوو بێت و موعاشەرەی لویی پانزەهەم بکات.

بەبڕوای مێژوونووسانی فەڕەنسا، گەنجی و پاکییەکەی خانم پۆلین یاک سەبەب بوو کە لویی پانزەهەم نازی هەڵگرێ، ئەگەرچی موعاشەرەتی تایبەتی لەگەڵدا نەبوو، لە دەرباری فەڕەنسا دووری نەدەخستەوە، بەدۆستەکانی خۆی دەگوت: خانم پۆلین یاک فریشتەی دەربارە، دەبێ هەموو ڕۆژێ ببینم.

خانم دوباری پێچەوانەی خانم پۆلین یاک بوو، لە هونەری دولبەریدا گەلێ شارەزا بوو کەرەسەی دڵخۆشی و ڕەزامەندی لویی پانزەهەمی فەراهەم دەکرد، هەمیشە ڕەفتاری ئەوتۆی دەنواند کە پاشا هەستی دەکرد، پێویستی پێیەتی، بۆیە پلەی عەشیقەی ڕەسمی پاشای فەڕەنسای لە دەست نەدا.

دەربارییەکانی فەڕەنسا چاک دەیانزانی سێوگلی[1] ڕۆژ کێیە دەوروبەری خانم پولین یاک-یان دەگرت تەمەلوق و چاپلوسییان بۆ دەکرد شیعریان بۆ جوانییەکەی دەهۆنییەوە، لە وەسفی جوانییەکەیدا موبالەغەیان نەدەکرد، چونکە خانم پۆلین یاک، جوانی و شەخسیەتەکەی شایستەی ستایش بوون و بەشیعر مەدحی بکەن.

(١) سێوگلی: وشەیەکی تورکییە، مانای خۆشەویستییە، لێرەدا بەمانای دۆست بەکارهێنراوە.

هەر داخوازییەکی خانم پۆلین یاک، بۆ کۆمەکی خەڵکی لە شای کردبا دەستبەجێ قبوڵ دەکرا، بۆیە دەربارییەکان دەوروبەری ئەو خانمەیان بەرنەدەدا، لە سەرە ڕێ و ژوورەکاندا چاوەڕێی خانم پۆلین یاک-یان دەکرد.

***

ماری ئەنتوانێت، پاش دوو ساڵ لە شووکردنی هێشتا کچ بوو.

کۆنت (ئاراندا)ی سەفیری ئیسپانیا لە فەڕەنسا، لەمەڕ باکیرە مانەوەی ماری ئەنتوانێت، نامەیەکی بۆ ئیسپانیا نووسی، مێژووی نامەکە چواری ئاوتی ساڵی ١٧٧٤ ئەم نامەیە ئێستا بەشێکە لە بەڵگە نامەکانی وەزارەتی دەرەوەی ئیسپانیا و لە مەدرید-دا پارێزراوە. سەفیری ئیسپانیا بەنەزاکەتەوە سونگەی باکیرە مانەوەی شازادە خانم ماری ئەنتوانێت، ئاوها باس دەکات: وەلیعەهدی فەڕەنسا و مێردی شازادە خانم ماری ئەنتوانێت گەنجێکی ساغ و سەلیم و بێ عەیبە، پێچەوانەی ئەوەیە کە خەڵکی باسی دەکەن دەزانێت ئەرکی ژن و مێردایەتی بەئەنجام بگەیەنێ، بەڵام ئەم شازادە گەنجە لە نێو لەشیدا، ئیستۆپێک هەیە هەر ئەم ئیستۆپەیە ڕێی لێ دەگرێ کە ئەو ئەرکە بەئەنجام بگەیەنێ، چونکە لە ساتە حەساسەکاندا دەبێتە ڕێگر و ناهێڵێ بەزاوا بێت.

پزیشکەکان دەیانگوت، بە عەمەلیاتێکی جەڕاحی بچووک، چارەسەر دەکرێ، جێی برینەکەش لە چەند ڕۆژێکدا چاک دەبێتەوە، ئیدی دەتوانێ بەبێ ئەوەی هەست بەدەرد و ناڕەحەتی بکات، دەتوانێ بەزاوا بێت، بەڵام لەبەر ئەوەی لەو سەردەمەدا بەنج نەبوو، وەلیعەهد گەلێ لەو عەمەلیاتە دەترسا و نەیدەهێشت عەمەلیاتی بکەن.

وەلیعەهد گەلێ حەزی دەکرد، ئەو کارە بکات، بەڵام سەر نەدەکەوت، بەپێی قسەی (هانری دالسامۆ)ی مێژوونووسی فەڕەنسی لە کتێبی (دۆستانی ماری ئەنتوانێت)دا ئەم مەوزووعە، کاریگەرییەکی نابەجێی لە ناخی ئەو گەنجەدا جێ هێشتبوو، زۆربەی ڕۆژەکان ماندوو پووکاوە دەکەوتە ڕوو.

یەکێ لە ڕۆژەکانی شەوی پێشتر وەلیعەهد چووبووە، ژووری نووستنەکەی ماری ئەنتوانێت بەبێ ئەوەی بتوانێ هیچ شتێ بکات- داوای لە ماری ئەنتوانێت کرد، بەسواری ئەسپ بچێت بۆ گەردش. یەکێ لە نەدیمە ماستاوچییەکان گوتی:

تەسەوری ئەوە دەکەم بۆ ئێوە باش نییە سواری ئەسپ بن، چونکە تەکانەکانی ئەسپەکە ناڕەحەتتان دەکات.

ماری ئەنتوانێت بەدەنگی بەرز و هەموو دەوروبەرەکەی بیستیان گوتی: دڵنیابن میراتگری تاج و تەختی فەڕەنسا لە سکی منەوە نایێتە وجود، تا تەکانی ئەسپ ئازارم پێ بگەیەنێ، مەترسیش-ی بۆ ئەو هەبێ.

یەکێ لە دۆستەکانی ماری ئەنتوانێت ژنێکی شۆخی ڕەعنا بوو بەناوی (ڤیسکۆنتی) بنەماڵەی ڤیسکۆنتی لە ئیتاڵیا و فەڕەنسادا ناسراو بوون، گەلێ کەسانی بەناوبانگیان هەبووە، یەکێ لە وانە لە سەدەی پاشتر (سەدەی نۆزدەهەم) ئارامگای ناپلیۆنی یەکەمی ئیمپراتۆری فەڕەنسای دروست کرد. لەو دەمەدا خانم ڤیسکۆنتی لە ڤەرسایدا ژیانی دەگوزەراند، گەلێ دۆستی ماری ئەنتوانێت بوو، هەمیشە دڵی دەدایەوە و دەیگوت: خانم بێ ئومێد مەبە، ئەم حاڵەتە لە ژیانی گەلێ لە ژن و مێرداندا هەیە، مەوزووعەکەش ئاساییە، من کە شووم کرد تا دوو ساڵ لە ماڵە مێرددا هەر کچ بووم، مێردەکەم وەک دەڵێن زەوق زەدە بوو، نەیدەتوانی ئەرکی خۆی بەجێ بێنێ، بەڵام ئێستا دوو مناڵم هەیە.

ماری ئەنتوانێت دەیگوت: خانم مێردەکەی ئێوە تووشی زەوق زەدەیی ببوو، ئەوە هی چاکبوونەوەیە، بەڵام مێردەکەی من توانای نییە، ئەم عەیبە هی چاکبوونەوە نییە.

وەلیعەهدی فەڕەنسا، بێ توانا نەبوو بەپێچەوانەوە، توانای کافی هەبوو، بەڵام لە عەمەلیاتە جەڕاحییەکە دەترسا، ئەو گەنجە پاشان بەناوی لویی شانزەهەمەوە بووە پاشای فەڕەنسا، وەکو هەموو باو و باپیرانی خۆی بەئیشتها و زۆر خۆر بوو حەزی لە دوو شت بوو، یەکەم خواردن و ئەویدیش قفڵ سازی.

لویی وەلیعەهدی فەڕەنسا ئەوەندە زۆرخۆر بوو لویی پانزەهەمی باپیرەی ئەگەرچی خۆشی زۆرخۆر بوو، لە کاتی خۆراک خواردندا سەرزەنشتی دەکرد و پێی دەگوت: لویی ئەوەندە مەخۆ دوایی نەخۆش دەکەوی.

لویی لە وەڵامدا دەیگوت: خاوەن شکۆ، دڵنیات دەکەم بەخواردن نەخۆش ناکەوم.

یەکێ لەو کەسانەی ئەو سەردەمە، لە دەعوەتەکانی دەرباردا، لەگەڵ ماری ئەنتوانێتدا بووە ئاشنا، کەسێک بوو بەناوی (لافایت) لە مێژووی فەڕەنسا و

ئەمەریکادا ناوبانگی هەیە، گەیشتە پلەی ژەنەڕاڵی، چووە هانای ڕزگاریخوازانی ئەمەریکا، لە سەردەمی شۆڕشی فەڕەنسایشدا فەرماندەی گاردی میللی بوو.

لافایت بۆ یەکەم جار لەگەڵ ماری ئەنتوانێتدا بووە ئاشنا، گەنجێکی لاواز و سپی و چاو گەورە و ئەبرۆ کەوانی و دەم بچووک بوو. لافالیت یەکێ لە ئەشرافە بەرجەستەکانی فەڕەنسا و لەقەبی (مارکی) هەبوو، وەکو هەموو ئەشرافە بەرجەستەکانی ئەو سەردەمە، کە چووە ڤەرسای چەند ڕۆژێ یا چەند هەفتەیەک لەوێ دەمایەوە، جگە لە قۆزییەکەی و یقاڕێکی هەبوو، لە نێو هاوتەمەنەکانیا کەمتر مانەندی هەبوو، هەرکەسێ چاوی بەجوانییەکەی کەوتبا، دەکەوتە ژێر کاریگەری ویقاری ئەو پیاوەوە.

کاتێ لافایت-یان بەماری ئەنتوانێت ناساند، بەزەردەخەنەیەک موحیبەتی خۆی بۆ دەربڕی، ئەوجا بە خانم ڤیسکونتی گوت: دەبینی ئەو گەنجە چەند قۆز و خوێن گەرمە؟ هەرگیز نەمبینیوە، گەنجێک ئەوەندە بەویقار و دڵگیر بێت!

ڤیسکونتی گوتی: ئەوە دەسەلمێنم کە لافایت قۆز و ڕێکوپێکە، بەڵام دەبێ تۆش لە دەربڕینی هەستەکاندا بەئاگا بیت.

ماری ئەنتوانێت پێکەنی و گوتی: خانم، هەستەکان بۆ ئینسان خەتەرناک نین! ڕاستیان گوتووە، ئەو سەردەمەی دەرباری فەڕەنسا، هەموو ئەهلی عەشق، بەڵکو ئەهلی فسق و فجوور بوون، تەنیا دوو کەس پاک بوون، لافایت و وەلیعەهد ئەم دوو کەسە، تا دوا ڕۆژی تەمەنیان هەر بە پاکی مانەوە.

(دارتوا)ی برا بچووکی لویی پانزەهەم یەک ساڵ لە لویی پانزەهەم بچووکتر بوو هەمیشە لەگەڵ ماری ئەنتوانێت دا بەیەکەوە دەبینران.

کۆنت دارتوا، گەنجێکی خۆشگوزەران و هۆشیار و پڕوپووچ گۆ و حازر بەدەست بوو، بۆ دڵخۆشی شازادە خانم ماری ئەنتوانێت، بەرنامەی نائاسایی ساز دەکرد، یەکێ لەوانە، سواری وڵاغ بوو، ئەو دوو گەنجە سواری وڵاغ دەبوون، بەرامبەر بەخانمەکانی دەربار و نەدیمەکانی ماری ئەنتوانێت، سواری کەر دەبوون و تاویان دەدان، هەندێ جار ماری ئەنتوانێت لەسەر کەر دەکەوتە خوارێ، لەبەر ئەوەی گیاو چیمەنەکەی باغی ڤەرسای بەرز بوون، چ ئازاری پێ نەدەگەیشت هەندێ جار

دەکەوتە خوارێ هەندێ شوێنی جەستەی دەردەکەوت و دەکەوتە بەرچاوی ئەو دەرباریانەی لەوێدا بوون، کەچی ماری ئەنتوانێت قاقا پێدەکەنی یەک لەو زەبرە قورسانەی بەر ئابڕووی ماری ئەنتوانێت کەوت، هەمان غاردان بە کەران بوو، خانم دوباری دەیویست تانە لە ماری ئەنتوانێت بدات و ئەم مەوزووعەی کردە بیانوو، لە ڕێی شاعیرە تەسنیفسازە کرێگرتەکانی خۆیەوە، تەسنیفیان دەربارەی کەر سواری ماری ئەنتوانێت دەهۆنییەوە دەیانخستە سەر زاری خەڵکییەوە.

ڕۆژێ خانم دوباری بەلویی پانزەهەمی گوت: ئایا ئاگاداری ئەم کچۆڵەیەت یا نەء؟

لویی پانزەهەم گوتی: کام کچۆڵە؟

خانم دوباری گوتی: مەبەستم بووکەکەتانە وای بۆ دەچم ئەم بووکەتان، بەم وازییە منالانەی خۆی کارێ دەکات خۆی لەبەرچاوی مێردەکەی بخات.

لویی پانزەهەم دەربارەی ڕێوڕەسمی سەڵتەنەتی گەلێ سەختگیری بوو، نەیدەهێشت چ کەسێ (تەنانەت نزیکترین کەسی با) ئیهانەی بنەماڵەی سەڵتەنەتی فەڕەنسا بکات، بەتوندی گوتی: مەبەستت چییە؟ کێ دەتوانێ عەشقی ماری ئەنتوانێت بۆ مێردەکەی وەرگرێت؟

خانم دوباری گوتی: برای مێردە شێتەکەی، کۆنت دارتوا،

لویی پانزەهەم پێکەنی و گوتی: قسەکانت بێ سەروبەرە، کۆنت دارتوا، لە خۆمانە و بێگانە نییە.

کۆنت دارتوا، هەمان ئەو کەسەیە پاش شۆڕشی فەڕەنسا و پاش سەڵتەنەتی لویی هەژدەهەم بەناوی (شارل-ی دەیەمەوە) بووە پاشای فەڕەنسا.

لەو سەردەمەدا دەوڵەتی بەریتانیا، بەپێی عادەتی کۆنی خۆیان، بیویستبا سەفیرێکی خۆی بنێرێت بۆ یەکێ لە دەربارە گەورەکانی ئەوڕوپا، لە نێوان ئەشرافە بەرجەستەکانی وڵاتدا ئەو سەفیرەی هەڵدەبژارد. لەو دەمەدا، ئەشرافەکانی بەریتانیا هەموویان دەوڵەمەند بوون، هی وایان هەبوو ئەوەندەی قارون سامانی هەبوو، تا ئەو ڕۆژەی ئینگلستان نەببوو بە ئیمپراتۆریەت سامانی ئەشرافەکانی ئینگلیز، لە سنورێکی دیاریکراو تەجاوزی نەدەکرد بەڵام هەرکە ئینگلستان بووە ئیمپراتۆریەت، زۆربەی ئەشرافەکانی ئینگلیز بوونە تاجیر یا سەراف، گەلێ سوودیان لە

موستەعمەرەکانی ئینگلستان وەردەگرت و سامانی زۆریان بەدەست هێنا.

ئەو سەفیرەی کە بەریتانیا بۆ دەرباری فەڕەنسا، هەڵیبژارد کەسێک بوو بەناوی (سیرهاک سیمۆن) و یەکێک بوو لە ئەشرافە ملیۆنێرەکانی ئەو وڵاتە، ئەم هەرکە هاتە فەڕەنسا و چاوی بەخانم دوباری کەوت یەکسەر عاشق بوو.

خانم دوباری بەر لەوەی ببێتە عەشیقەی لویی پانزەهەم ژنێکی شۆخ بوو، هەرکە بووە عەشیقەی لویی پانزەهەم، لە نێو سامان و ناز و نیعمەتا دەژیا، جوانییەکەی زیاتر بوو، چونکە سامان و خۆشگوزەرانی جوانی ژن زیاتر دەکات و چاکتر دەیخاتە ڕوو.

(سیرهاک سیمۆن)ی سەفیری ئینگلستان کاتێ عاشقی خانم دوباری بوو، پیاوێکی گەنج نەبوو، بەڵام قۆز بوو.

سەدەیەک بەر لەو سەردەمە سەفیرێک بەناوی (بوکلین کام) لە ئینگلستانەوە هاتە دەرباری لویی سیانزەهەمی پاشای فەڕەنسا، عاشقی (ئان دوتریش-ی) مەلیکەی فەڕەنسا بوو، بۆ ئەوەی لەبەرچاوی ئەو مەلیکەیەدا دەرکەوێت، شەوێک چووە دەعوەتێکی دەربار، شانێلێکی بەمرواری دووراوی لەسەر شان نا، ئەو مرواریيانە بەجۆرێک دوورابوونە شانێلەکەوە کە بوکلین کام لە تەلاری دەعوەتەکەدا، هەندێ خۆی ڕاوەشاند، هەموو مرواریيەکانی سەر شانێلەکە لەبەر یەک ترازان و کەوتە سەر ئەرزەکە.

لەو شەوەدا، بوکلین کام بەڕاوەشاندنی شانێلەکە، بای سێ سەد هەزار لیرەی فەڕەنسی مرواری خستە بەرپێی مەعشووقەکەی، تا خزمەتکارەکانی دەربار لە زەویدا کۆیان کەنەوە و بۆ خۆیانی هەڵگرن و سوودی لێ وەرگرن. بەڵام (سیرهاک سیمۆن) بۆ ئەوەی لەبەرچاوی خانم دوباری بکەوێتە ڕوو، گەردانەیەکی ئەڵماسی بەهۆی پێشکارەکەی خۆی نارد بۆ خانم دوباری، نرخی ئەو گەردانەیە دوو ملیۆن لیرە بوو.

سیرهاک سیمۆن نامەیەکی بێ ئیمزا و بەخەتی پێشکارەکەی خۆی بۆ خانم دوباری نارد، ئەمەش ناوەڕۆکی نامەکەیە:

پیاوێک بەگیان و بەدڵ تۆی خۆشدەوێ، ئەم دیارییە بچووکە لە خزمەت ئێوەدا بێ

نرخە و پێشکەشتانی دەکات، چ ئارەزوویەکی نییە جگە لەوەی شەوێک لە خزمەتی ئێوەدا بێت.

کە خانم دوباری چاوی بە گەردانە ئەڵماسەکە کەوت، ئەگەرچی لە دەرباری فەڕەنسادا ڕاهاتبووە سەر ئەوەی موجەوهەراتی گرانقیمەت ببینێ و دەسی کەوێ کەچی کە چاوی بەو ملوانکەیە کەوت ڕاچڵەکی، چونکە هەرگیز موجەوهەراتی بەو جوانی و بریقەدارییەوە نەبینیبوو، دوو سەد و پەنجا پارچە ئەڵماس چەسپێنرابوو سەر ئەو ملوانکەیە، کاتێ کە تیشکی ڕۆژ یا ڕۆشنایی چرای بەردەکەوت وەک ئەستێرەکانی ئاسمان دەدرەوشایەوە.

ئەمە هەمان ئەو گەردانەیەیە، کە پاشتر لە سەردەمی سەڵتەنەتی لویی پانزەهەمدا بەناوی (گەردانەی مەلیکە) یا (گەردن بەندی مەلیکە) ناسراو و هەرایەکی بەرپاکرد، کە ماری ئەنتوانێتی مەلیکەی فەڕەنسای بەدناو کرد، کەچی ئیسپاتیش کرابوو کە ماری ئەنتوانێت بێ گوناهە، هەر بەدناوی کرد.

ملوانکە ئەڵماسەکە ئەوەندە جوان و شکۆدار و گرانقیمەت بوو، خانم دوباری جورئەتی نەدەکرد قبوڵی کات، دەیزانی ئەگەر قبوڵی کات ناتوانێ لە حزووری لویی پانزەهەم و دەرباریيەکاندا بیخاتە گەردنی و سینەی بڕازێنێتەوە، چونکە پاشای فەڕەنسا لێی دەپرسێت، ئەو گەردانەیەی لە کوێ هێناوە و بەچەنێ کڕیویەتی. ئەگەر لە حزووری شادا خۆی پێ نەڕازێنێتەوە و پەنهانی کات و لە حزووری دەرباریيەکان لە گەردنی کات ئەوا دەگاتە گوێی شا، چونکە ئەو ملوانکەیە چەند گرانبەها و بەشکۆیە، دەرباریيەکان دەخاتە جموجۆڵ و دەیانەوێ بزانن، خانم دوباری ئەوەی لە کوێ هێناوە، یا بەچەنێ کڕیویەتی. ئەگەر ئەم دیارییە لە سەفیری بەریتانیا وەرگرێ و خۆی پێ نەڕازێنێتەوە دەبێ تا هەتایە منەتباری ئەو پیاوە بێت، مادامێ دیارییەکەی وەرگرتووە ناچارە خواستەکانی بەجێ بێنێ، بەچ دەزانرێت ئەمەش داوێ نەبێت بۆیان نابێتەوە.

دوباری جورئەتی نەدەکرد ئەم دیارییە گەورەیە وەرگرێ (زامۆر)ی غولامەکەی خۆی بانگ کرد، دیارییەکە و نامەکەی سەفیری بەریتانیای پێ ناردەوە، ڕایسپارد ئەمانە تەسلیم بەپێشکارەکەی سەفیر بکاتەوە.

(زامۆر) لەو دەمەدا کوڕێکی پانزە ساڵە بوو، عەمامەی گرانقیمەت و ڕازاوە بەمرواری لەسەر دەنا، هەر ڕۆژە ڕەنگی عەمامەکەی دەگۆڕی، وەک (هانری دالمراس–ی) مێژوونووسی فەڕەنسی دەڵێت: ئەو پارەیەی کە سەرف دەکرا بۆ پۆشاک و عەمامە و موجەوهەراتی، ئەو غولامە ڕەش پێستە هەزار ماڵی لە ڕەعیەتەکانی فەڕەنسا بۆ ساڵێک پێی دەژیان.

یەکێ لە ئەفسەرەکانی هێزی دەریایی فەڕەنسا، پاش ئەوەی لە موستەعمەراتەکان گەڕایەوە، زامۆر–ی لەگەڵ خۆیدا هێنا، بۆ ئەوەی لە خانم دوباری نزیک بێتەوە ئەو غولامە ڕەش پێستەی پێشکەش کرد.

خانم دوباری، بەجوانترین و گرانترین پۆشاکی فانتازی زامۆر–ی دەڕازاندەوە، ئەو کوڕە ڕەش پێستە چ کارێکی نەبوو، جگە لە (دیکۆر–ی) یانی ببووە کەرەسەی ڕازاندنەوەی قەسرەکەی خانم دوباری، ئەو قەسرە ناوی (لوسین) بوو.

زامۆر هۆشیارییەکی خۆڕسکی هەبوو، بۆ ئەوەی شەوان لە نوێنی نەرمی قەسرە ئەفسانەییەکەی خانم دوباریدا بنوێ و ئیسراحەت بکات و دەبێ بەڕۆژیش غولام و خزمەتکار و خاکی بێت، ئەگەر نا، دوباری دەری دەکات، ڕەش پێستێکیش، لە وڵاتێکی وەک فەڕەنسا بەکەڵکی هیچ کارێک نایەت و لە برسا دەمرێ، بۆیە ئیتاعەت و ڕازپارێزی دەکرد، ئەم سیفەتانەی زامۆر بەجۆرێ خانم دوباری ڕازی کردبوو، شەوێک داوای لە پاشای فەڕەنسا کرد، زامۆر بکاتە حوکمڕانی قەسری لوسین!

لەو سەردەمەدا قەسرە سەڵتەنەتییەکان حوکمڕانیان هەبوو، دەبا حوکمڕان دامەزرێنێت.

شا کە بیستی دوباری دەیەوێ زامۆر بکرێت بەحوکمڕانی قەسرێکی سەڵتەنەتی بە سەرسامییەوە گوتی: خانم، یەکەم، حوکمڕانی قەسری سەڵتەنەتی دەبێ ئەسیلزادە بێت، ئەم کوڕە ئەسیلزادە نییە.

خانم دوباری گوتی: خاوەن شکۆ، ئەسیلزادەکان لە بەهەشتەوە نەهاتوونەتە خوارێ، بەڵکو فەرمانی ئێوەی خاوەن شکۆ هەر ژن و پیاوێکی ئاسایی دەکاتە ئەسیلزادە. ئەوە کافییە، ئێوە فەرمانێ دەرکەن و زامۆر بکەنە ئەسیلزادە.

شا گوتی: دووەم، هەر کەسێ بیەوێ ئەم کارە بەدەست بێنێ دەبێ چەند ساڵێ

خزمەتی کردبێ. حوکمڕانانی قەسرەکانی دی سەڵتەنەتی، تەمەنی خزمەتیان هەیە، بۆیە ئەو کارەیان بەدەست هێناوە.

خانم دوباری گوتی: خاوەن شکۆ زامۆریش سوێندتان بۆ دەخوات، تەمەنێ یانی تا دوا ڕۆژی ژیانی خزمەتی ئێوەی خاوەن شکۆ بکات. بۆیە دەتوانین بڵێین ئەویش بەتەمەنی خزمەت ئەم پلەیەی وەدەست هێناوە.

شا پێکەنی، ڕۆژی پاشتر زامۆر بووە حوکمڕانی قەسری لوسین، ساڵی پانزە هەزار لیرەی فەڕەنسی مووچەکەی بوو. ئەسیلزادەیەکی فەڕەنسی پاش بیست و پێنج تا سی ساڵ خزمەت ئەوجا ئەو پلەیەی دەست دەکەوت.

لەو سەردەمەدا، دەوروبەری دەرباری فەڕەنسا، ئەوەندە فاسید بوو، کە زامۆر بووە حوکمڕانی قەسری لوسین، ئەسیلزادە بەرجەستەکانی فەڕەنسا، بەرامبەری دەوەستان شەبقەکانیان دادەکەند و سەریان دادەنەواندەوە، مامە حەمەییان بۆ ئەو ڕەش پێستە دەکرد، تا لە خانم دوباری و دواتر لە لویی پانزەهەم نزیک بنەوە.

ماری ئەنتوانێت عادەتێکی هەبوو، حەزی بەژنەوتنی چیرۆکی بازاڕی و عامییانە دەکرد، گەلێ لەززەتی لێ وەردەگرت، ئەو ژنانەی کە دەیانتوانی ئەو جۆرە چیرۆکانەی بۆ بگوازنەوە، ئەوا دەبوونە یەکێ لە ژنە نزیکەکانی، هەندێ لە ژنان پەییان بەم لاوازییەی بردبوو، کە دەیانویست چیرۆکێکی بۆ بگێڕنەوە دەیاننووسییەوە، چەند جارێک دەیانخوێندەوە و مەشقیان لەسەر دەکرد کە چۆنی بۆ باسکەن.

ئەو چیرۆکە موبتەزەل و عامییانە، هەموو دەستکرد بوون، ئەوانەی کە دروستیان دەکرد، بۆ ئەوەی لایەنی ڕاستی پێ بدەن ناوی کەسانی ناسراویان دەخستە نێو چیرۆکەکانیان، تا شازادە خانم ماری ئەنتوانێت تەسەوڕ بکات ئەوەی کە دەیبیستن ڕاستییە. لەم چیرۆکانەدا پەیوەندی تایبەتی کەسانی ناسراو بەکەسانی دییەوە بەتەفسیلی و ترش و خوێوە باس دەکرا، ماری ئەنتوانێتیش بەجۆرێ لەززەتی لەم چیرۆکانە وەردەگرت، لە بیستنیان هەرگیز ماندوو نەدەبوو.

هەندێ لەو چیرۆکانە، لەبەر ئەوەی دەنووسران، ماونەتەوە، ئەمڕۆ کە سەیریان دەکەین، ناوی چەندین ژن و پیاوی ئەسیلزادەی بەرجەستەی ئەو سەردەمەی تێدایە،

سەرسام دەبین لەوەی کە دەبینین چۆن هەندێ پیاو بەتایبەتی ژنەکان لە هەموو شوێنێ لە مێژووی ڕەسمی و لە نێو بەرهەمی نووسەرەکانیش، شەریف و چاکەکار و داوێن پاکن، کەچی لە نێو ئەو چیرۆکانەدا فاسق و داوێن پیس و بەد ڕەوشتن، خاوەنی ئەو چیرۆکانە بەبێ ئەوەی ترسیان لە کەرامەت و ئابرووی خۆیان هەبێت، لەززەتیان لە پیسترین غەریزەی حەیوانی خۆیان وەرگرتووە. ئەوانەی شارەزای عادەتەکەی ماری ئەنتوانێتن، دەزانن کە تەقریبەن هەموو ئەو چیرۆکانە دروست کراون، ڕاوی و نووسەرەکانیان بۆ ئەوەی وەک ڕووداوی ڕاستەقینە بیانخەنە ڕوو، ناوی ژنان و پیاوانی ناسراو و ئابڕوومەندیان هێناوە لەگەڵ ڕەوتی چیرۆکەکاندا گونجاندوویانە.

خانم دوباری، دوژمنی ماری ئەنتوانێت پاش ئەوەی بۆی دەرکەوت چ چیرۆکێکی موبتەزەل و بازاڕی لە لای ماری ئەنتوانێت پەسەندە، بڕیاری دا داستانێ لەسەر زمانی خودی ماری ئەنتوانێت دروست کات و بیخاتە سەر زاری خەڵکییەوە. خانم دوباری دوو نووسەری بەکرێگراوی خۆی ڕاسپارد داستانێ بنووسن تۆمەتی بێشەرمانە بخەنە پاڵ ماری ئەنتوانێت، ئەو تۆمەتە نابەجێیانە ڕۆحی هەموو ئینسانێکی شەریف ئازار دەدات. خانم دوباری بۆ تۆڵە وەرگرتن لە ماری ئەنتوانێت پەنای بۆ هەموو کارێکی ناپەسەند دەبرد. جارێکی دی نووسەرێکی دی ڕاسپارد داستانێ بنووسێت، بیر و بۆچوونی خەڵکی دەربارەی هاوسەرەکەی وەلیعەهدی فەڕەنسا بشێوێنێ، ئەو داستانە نووسەری نادیار و کرێگرتە دژ بەماری ئەنتوانێت نووسیبووی بڵاوکرایەوە. لەو نووسینەدا باسی ئەوە دەکرا، شازادە خانم ماری ئەنتوانێت بڕیاری داوە، مێردە بێ تواناکەی خۆی، وەلیعەهدی فەڕەنسا ژەهر خوارد بکات و پاشانیش شوو بە کۆنت دارتوای برای هاوسەرەکەی بکات و ببێتە پاشای فەڕەنسا.

ئەوانەی ئەم داستانەیان دروست کردبوو، ئاگایان لەوە نەبوو، ئەگەر لوییی وەلیعەهدی فەڕەنسا بمرێت، سەڵتەنەت بۆ براکەی (کۆنت دوپرودنس) دەبوو نەک بۆ کۆنت دارتوا، چونکە پرونس گەورەتر بوو لە دارتوا، هەر وەهاشی لێهات، پاش شۆڕشی فەڕەنسا کوشتنی لویی شانزەهەم، سەڵتەنەتخوازەکان ویستیان سەڵتەنەت

بۆ فەڕەنسا نوێ بکەنەوە، کۆنت دوپرودنس بەناوی لویی هەژدەهەمەوە کرا بە پاشا.

مەوزووعێکی دیی بووە داردەستی خانم دوباری بۆ ئەوەی ماری ئەنتوانێت بەدناو کات، جوانپەرستی ماری ئەنتوانێت بوو، ئەو ژنە وەک زۆربەی کەسە ئاسایییەکان حەزی لە ژن و پیاوە جوانەکان دەکرد.

هەر بۆیە زۆربەی نەدیمەکانی خۆی و تەنانەت خزمەتکارەکانی، پیاوانی قۆز و ژنانی شۆخ بوون. هەر ئەمەش بووە هۆی ئەوەی (مارکی دولافایت) ببێتە جێی سەرنجی، هەر بەهەمان سونگە (ئارمان شاتۆبریان) کوڕە مامی (شاتوبریان)ی نووسەری ناسراوی فەڕەنسا، ببووە ئەو کەسەی ماری ئەنتوانێت موحیبەتی خۆی بۆ دەنواند، هەروەها موحیبەتی بۆ باوکی موقەدەس کاردینال (دورهان) کاردینالی کلێسای فەڕەنسا دەردەبڕی. ئەم مەوزووعە شتێکی ئاسایی بوو، بەڵام دوژمنەکەی تا ئەو ڕۆژەی لە دەرباری فەڕەنسا بوو، کردبوویە شائیعە و چەندین داستانی ساختەی بۆ دروست کردبوو. گەلێکیش سوودی لەم خاڵە لاوازەی ماری ئەنتوانێت وەرگرت. کە شۆڕشی فەڕەنسا بەرپابوو، ماری ئەنتوانێت بەئیعدام حوکم درا، ئەو ڕۆژەی بردیان بۆ مەیدانی ئیعدام تا بەگیوتین، سەری لە لەشی جیاکەنەوە، خەڵکەکە هاواریان دەکرد: ئەی ژنە نەمساوی ئایە شاتوبریان دەبینی یا نەء؟ ئایە ڕوهان لە تەنیشتدایە یا نەء؟ سەیرکە! ئایا دەتوانی ئەوانە لە نێو ئەم کۆمەڵەدا پەیدا کەیت یا نەء؟

ئەو ڕۆژەی کە هەندێ ئەوباش جنێوی بازاڕییان بە ماری ئەنتوانێت دەدا و پێیان دەگوت (قەحپە).

خانم دوباریش، بەو شێوەیە ماری ئەنتوانێتی بەدناو دەکرد، گرفتاری ساتوری گیوتین بوو، سەریان لە لەش جیاکردەوە.

درم لویی پانزەهەمی کوشت و

لویی شانزەهەمی کردە فەرمانڕەوا!

ڕۆژی سێیەمی ژانویی ساڵی ١٧٧٤، لە بینایەی ئۆپرای پاریس (نابێ ئەوەمان لا تێکەڵ بێت بینایەی ئۆپرای ئێستا، بەپێی فەرمانی ناپلیۆنی سێیەم دروست کرا) دەعوەتێکی بەدەمامک ساز کرا، دەعوەتی دەمامک، ئەو دەعوەتەیە کە ئامادەبووان سەما دەکەن و گۆرانی دەڵێن و پۆشاکی تەنەکوری دەپۆشن و دەمامک لە ڕوو دەنێن.

مەعلومە کە ئۆپرا حیسابی شانۆی بۆ دەکرێ، کاتێ کە لەوێدا دەعوەتێ دەکرێ بەتایبەتی ئەگەر دەعوەتەکە بەدەمامکەوە بێ. ئەوا دەبێتە زیافەتێکی عمومی، هەرکەسێ بتوانێ پلیتێ بکڕێت بەشداری ئەم ئاهەنگە دەکات بەڵام بۆ ئەوەی خەڵکی هەرچی و پەرچی نەیێن بۆ ئۆپراکە و نەبنە مایەی ئەزیەتدانی خەڵکی نرخی پلیتەکان گران دەکەن.

هەموو ئەو کەسانەی پلیتیان کڕیبوو، هاتبووە ئۆپراکە ماسکیان پێ بوو، تەنیا دوو کەس بێ ماسک بوون. یەکێکیان سەفیری سوید بوو، لەو شەوەدا پۆشاکی وەکو پۆشاکی ئەفسەرانی فەڕەنسای سەردەمی لویی چواردەهەم پۆشیبوو. دووەمیش (فرسن) گەنجێکی قۆزی ئەسیلزادەی سویدی بوو، لەگەڵ سەفیردا هاتبوونە ئەو ئاهەنگە.

ئەگەرچی سەفیری سوید دەمامکی لە ڕوخسار نەنابوو، چ کەسێ بایەخی پێ نەدەدا و سەیری نەدەکرد، هەموو بایەخیان دەدایە فرنس چونکە ڕوخساری ئەوەندە جوان بوو، دەتگوت هەتاوە و لە شەودا هەڵهاتووە، ئاوها دەدرەوشایەوە هەموو سەرنجەکان ڕووەو ئەو بوون، نەک تەنیا ژنەکان چاویان لەسەر لانەدەبرد، پیاوەکانیش سەرنجیان دەدا و دەیانزانی، سەرباری جوانییەکەی شتێکی دی هەیە، لە جیهاندا کلیلی سەرکەوتنە، ئەویش سامانە لەبن هاتووەکەی بوو، کە لە دایک و باوکیەوە بەمیراتی بۆی مابووەوە، واش باس دەکرا کە ساڵی ملیۆنێ لیرەی فەڕەنسی دەستهاتی هەیە، بەهۆی هەرزانی ژیانی ئەو سەردەمە ئەو سامانە گەلێک زۆر بوو.

ڕەفتاری ئەو گەنجە سویدییە دەوڵەمەند و ئەسیلزادەیە، لەو مەجلیسەدا ئەوەی

خستە ڕوو کە هێشتا بۆنی عەتری ڕوحپەروەری عەشقی نەکردبێ، هیچ تەجرەبەیەکی لە مەڕ موعاشەرەت لەگەڵ ژناندا نییە، چونکە هەندێ ژنەکان کە لێی نزیک دەبوونەوە، ماسکەکەیان لە ڕوخساری خۆ لادەدا، تا خۆیان بەو گەنجە نیشاندەن، سەرنجی موحیبەتی بەرەو لای خۆیان ڕاکێشن، کەچی (فرسن) وەک ئەوەی نەیانبینێ، یا وەک ئەوەی ستوونەکانی تەلاری ئۆپراکە ببینێ، ئاوها ڕەفتاری دەکرد. لە پڕ ژنێکی دەمامک لە ڕوو، پۆشاکەکەی مانەندی پۆشاکی ژنە شوانەکانی ڕۆمای کۆنی پۆشیبوو. لە فرسن نزیک کەوتەوە، پۆشاکەکەی ئەو ژنە لە پەشمی سپی دوورابوو، دوورین و ڕازاندنەوەی ئەو پۆشاکە، ئەوەی دەنواند لە ژێر دەستی بەرجەستەترین خەیاتەکانی پاریس دەرهاتووە. باڵای ئەو ژنە نەبەرز بوو، نە کوڵ، بە شکۆیەکی ئەوتۆوە هەنگاوی هەڵدەهێنا بەڕاستی لەنجەی بۆ دەکرد. سێ چوار دەمامکپۆشی دیش، چەپ و ڕاستی ئەو ژنە سپی پۆشەیان گرتبوو، هەموو پۆشاکی پیاوانەی تەنەکوریان لەبەردابوو، وەک ئەوە وابوو حیمایەی ژنە سپی پۆشەکە بکەن.

ئەو ژنە لە فرسن نزیک بووەوە و گوتی: جەناب، شەو باش! ئێرەتان پێ خۆشە؟ بۆچی بەتەنیا وەستاویت و بەشداری سەما ناکەیت؟

فرسن، کە دەنگی ئەم ژنەی بیست، ڕاچڵەکی هەموو ئەوانەی لەو دەوروبەرە بوون زانییان ئەو ئەسیلزادە سویدییە چەند نیگەران بوو، ژنە دەمامکدارەکە چاوەڕێی وەڵام بوو، کەچی ئەو گەنجە هەر بێدەنگ بوو، ژنەکە گوتی: ئومێدەوارم لەم وڵاتە هەست بەغەریبی نەکەیت. حەز دەکەیت سەما بکەین؟

فرسن گوتی: شانازییە بۆمن لەگەڵ ئێوەدا سەما بکەم.

دەستی ئەو ژنەی گرت، ئاهەنگی مۆسیقا بەرز بووەوە، ئەو کەسانەی لە دەوروبەری فرسن بوون، ئەگەرچی ئەرکیان ئەوەبوو ئاگایان لەو ژنە بێت، نەیانتوانی گفتوگۆی ئەو دوو کەسە بژنەون، چونکە لە کاتی سەما کردندا، جێی خۆیان دەگۆڕی، لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دیی دەچوون، بەڵام ڕۆژی پاشتر، ئەو خەڵکانەی سەمایان دەکرد، گوتیان هەندێ قسەی ئەو دوو کەسەیان بیستووە، تەنانەت ئیدعای ئەوەیان دەکرد کە ژنەکە بە فرسن-ی گوتووە، حەزدەکەم وڵاتە جوانەکەی ئێوە ببینم!

سەفیری سوید، لەو دوو کەسەوە دوور بوو، بەڵام نەیدەهێشت لەبەرچاوی گوم بن، سەیری کرد، سەری هەموو ئەو کەسانەی لەو ئاهەنگەدان ڕووەو ئەو دووانەیە و زانییان ئەو ژنە ماری ئەنتوانێت-ە.

ئەگەر ئەو ڕووداوە، لەو ئاهەنگەدا، کارێکی ئاسایی بوو، بەڵام لەبەر ئەوەی ژنەکە ماری ئەنتوانێت بوو، ڕسوایی پاش خۆی جێهێشت، ئیدی سەفیری سوید خۆی پێ نەگیرا، لەو دووە نزیک بووەوە، بەئیحترامەوە بەماری ئەنتوانێت-ی گوت: بەبێ وریایی ڕەفتارتان کردووە، هەموو پەییان بەکەسایەتی ئێوە بردووە، چاکتر وایە، ئەم ئاهەنگە جێبێڵن و بەرەو قەسری سەڵتەنەتی بگەڕێنەوە.

ماری ئەنتوانێت بەناچاری بەرەو قەسری سەڵتەنەتی گەڕایەوە. ڕۆژی پاشتر بەدوور و درێژی ئەم ڕووداوەیان گەیاندە خانم دوباری، داوای لە شاعیرێکی تەسنیف سازی خۆی کرد، ڕووداوەکەی دوێنێ شەوی بەتەسنیفێ بۆ بهۆنێتەوە، ئەم تەسنیفە، لەبەر ئەوەی گەلێ گوڵمەز ئامێز بوو، زۆرتر لە تەسنیفەکانی دی ڕەواجی پەیدا کرد، تا شۆڕشی فەرەنساش لەسەر زاری خەڵکان بوو.

ماری ئەنتوانێت ئاگای لەم تەسنیفە نەبوو، چونکە هیچ کەسێ جورئەتی نەدەکرد بەو شازادە خانمە پایە بەرزە بڵێ چ تەسنیفێکیان لەسەر دروست کردووە.

ماری ئەنتوانێت لە قەسری تریانون، کە دەکەوێتە نێو پارکی ڤەرسای جێیەکی تایبەتی بۆ خۆی دروست کردبوو، لە وێدا پێشوازی لە دۆستەکانی خۆی دەکرد، هەر لەم ڕۆژانەدا خانم (ئاسترید)ی خوشکی فرسن لەگەڵ هاوسەرەکەیدا، لە ئیتاڵیا گەڕابووەوە، گەیشتبووە پاریس، لەبەر ئەوەی بنەماڵەی فرسن لە ئەشرافەکانی دەرەجە یەکی سوید بوون، لەگەڵ دەرباری سوییدا لە نزیکەوە پەیوەندییان هەبوو، لویی پانزەهەمیش پێشوازی کردن، ئەڵبەتە وەلیعەهدی فەرەنسا و ماری ئەنتوانێتی هاوسەری، لەگەڵ ئەواندا ئاشنایەتییان پەیدا کرد، هەر لە هەمان دیداردا باسی شوێنە تایبەتییەکەی قەسری تریانون کرا، هەر بۆیە، هەندێ ڕۆژ ماری ئەنتوانێت دەچووە قەسری تریانون کە ئێستاش لە پارکی ڤەرسای دایە- دەچووە شوێنە تایبەتییەکەی خۆی، بنەماڵەی فرسن-یش دەچوونە لای.

شوێنە تایبەتییەکەی بەشێوەی گوڵخانە دروست کرابوو، حەوز و فەوارەی لێ بوو کاتێ کە میوانی دەهات، دەرگای ئەو شوێنەی دادەخست، چ کەسێ بۆی نەبوو

بچێتە ئەو گوڵخانەیە، مەگەر ماری ئەنتوانێت دەستی بەزەنگەوە نابا بانگی خزمەتکارەکانی کردبا. خانم دوباری شاعیرە کرێگرتەکانی خۆی ڕاسپارد کە تەسنیفێکی دی بهۆننەوە، لە زمانی ماری ئەنتوانێتەوە، بەفەخرەوە بڵێ، پەنام داوەتە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەندی غەریب، بێ ئاگا لە پاریس، تا ئاشنایەتی لەگەڵ ژنانی خەڵکی فەرەنسادا دروستکەن. گوتمان لویی پانزەهەم چوار کچی هەبوو، یەکێکیان ناوی لوییز بوو، تەرکی دنیای کردبوو، سێ کچەکەی دیش، ناویان ئەدەلائید، ڤیکتوار و سوفی، بوو، لە ماڵێدا بە قەیرەیی مابوونەوە.

لە نێوان ئەم سێ کچە، بەپێی گوتەی مێژوونووسان، تەنیا ڤیکتوار هەستەکانی گەرم بوو، بەناچاری موحیبەتی بۆ کەسانی دی دەردەبڕی، لەبەر پلەو سنوورداری خۆی، نەیدەتوانی پیاوێک بکاتە دۆستی خۆی، ناچار دەبوو، تەنیا یا پەنای دەبردە بەر موعاشەرەتی ژنانی دۆستی خۆی.

لە دوا هەفتەکانی تەمەنی لویی پانزەهەمدا، ژنێکی وێنەکێش بەناوی (ڤیژێ لبرون) هاتە دەرباری فەرەنسا.

(ڤیژێ) ژنە هونەرمەندێکی گەنج و شۆخ بوو، کاتێ کە هاتە نێو دەرباری فەرەنسا سەردەمێک بوو، هەموو کچە گەنجە ئەشرافەکان، خەریکی وێنە کێشان بوون بەدەگمەن ڕێکدەکەوت، یەکێکیان ببێتە هونەرمەندێکی بەرجەستە بەڵام (ڤیژێ) یەکێک بوو لەو خانمانەی کە توانیبووی، لە سنووری ناوەند بپەڕێتەوە ببێتە وێنەکێشێکی لێهاتوو.

کە ڤیکتوار ئەو ژنەی بینی، بەجۆرێ شەیدای بوو، دەیویست هەمیشە لەگەڵ خانم (ڤیژێ)دا ژیان بەسەر بەرێ.

دۆستایەتی لەگەڵ شازادە خانمێکی گەورە و پلەیەکی وەک خانم ڤیکتوار بۆ (ڤیژێ) نیعمەتێ بوو بۆ خۆی، بەشانازییەوە ئەو دۆستایەتییەی قبوڵ کرد و بووە یەکێ لە نەدیمە تایبەتییەکانی خانم ڤیکتوار.

ڕۆژی دووەم پاش ئەوەی بوو نەدیمە ڤیکتوار، بەر لە خۆڕئاوابوون، داوای ڕوخسەتی کرد، تا بچێتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی.

ڤیکتوار گوتی: خانم حەز دەکەم ئەمشەو لە ماڵەکەی مندا بیت.

(ڤیژێ) داوای ئەوەی کرد کەسێک بنێرن بۆ ماڵەکەی و بڵێن، شازادە خانم ئەمری فەرمووە کە ئەمشەو لە قەسری ڤەرسایدا بمێنێتەوە، بۆیە ناتوانێ بگەڕێتەوە بۆ ماڵێ. کاتێ خەوتن، خانم ڤیژێ بەسەرسامی و بێزارییەوە سەیری کرد، ڕەفتاری خانم ڤیکتوار، قەت لە ڕەفتاری خانەخۆی ناچێت!

خانم (ڤیژێ) مێردی هەبوو، تەسەوری نەدەکرد، ژنێک ئەویش شازادە خانمێک وەکو ڤیکتوار، بەرامبەر بە ژنێکی دی ئاڵۆشی تێپەڕبێ، بەناوی هونەردۆستی و جوانی پەرستییەوە تکا لە ژنێک بکات بەرامبەری خۆی ڕووت کاتەوە!

(ڤیژێ) گەلێ لە کچەکەی لویی پانزەهەم بێزار بوو گوتی: خانم ئەگەر دەستبەردارم نەبیت دەقیژێنم، هەموو دانیشتوانی قەسری ڤەرسای ئاگادار دەکەمەوە.

ڤیکتوار، ئومێدەوار بوو ئەو ژنە ئەو تکا بچووکەی (ئەڵبەتە بەپێی قسەی خۆی) بەسنگێکی کراوەوە وەرگرێ، کەچی سەیری کرد بووەتە مایەی تووڕە بوون و نەفرەتی (ڤیژێ)!

ئیدی مەنعی کرد، ئەو ژنە بێتە قەسری ڤەرسای، ویستی بۆ ڕۆژی دواتر داوا لە باوکی بکات مێردەکەی ڤیژێ لەسەر کار لابات و دووری خاتەوە. کەچی بە ڤیکتوار- یان گوت لویی پانزەهەم سەرمای بووە و لە نوێندا کەوتووە، چاکتر وایە لێی گەڕێیت تا ئیسراحەت بکات و چاک دەبێتەوە. عەسر خانم ڤیکتوار لەگەڵ خوشکەکانیا چوونە سەردانی باوکیان، سەیریان کرد پاشای فەڕەنسا تای لێیە، پزیشکی دەربار گوتی، ئیحتیمال زۆرە سونگەی نەخۆشییەکەی شا سەرمابێت.

لە سەدەی هەژدەهەمدا، دەرمانی سەرەکی هەموو نەخۆشێک دوو شتە، یەکەم، دەرمانی ڕەوانی و دووەم، فەصد-ە[1] پزیشکەکانی سەدەی هەژدەهەم پەیڕەوی پزیشکە کۆنەکانی یۆنانیان دەکرد، پێیان وابوو دوو شت دەبێتە مایەی نەخۆشی، یەکەمیان گەدە، ئەویدییان ئەخلاط.

بۆ هەر نەخۆشێک بەپلەی یەکەم دەبا گەدە سووککەنەوە، دەرمانی ڕەوانی بدەنێ، دووەم خوێنی بگرن.

(١) فصد: خوێنگرتن- بەکەڵە شاخ خوێنگرتن.

پزیشکی دەربار لەسەر یەک دوو جار دەرمانی ڕەوانی دەرخواردی لویی پانزەهەم دا، دووجاریش خوێنیان گرت، کەچی هیچ چاکبوونەوەیەکی پێوە دیار نەبوو، خانم ڤیکتواری کچی لویی پانزەهەم، بیری لەوە دەکردەوە تۆڵە لە خانم (ڤیژێ) بکاتەوە، کەچی خانم (ڤیژێ) دەیزانی ڤیکتواری بەسەختی ڕەنجاندووە بەئومێد بوو بتوانێ لە ڕێی وێنەکێشانی خانم دوباری لویی پانزەهەم ڕقی لە خانم ڤیکتوار کەم کاتەوە، چونکە بەر لەوەی خانم ڤیژێ چاوی بەڤیکتوار بکەوێ و ببتە نەدیمەی، ئەم باسە دەکرا کە ئەم ژنە هونەرمەندە وێنەی خانم دوباری و لویی پانزەهەم بکێشێ.

ماری ئەنتوانێت وەک پێشتر کاتەکانی سەرفی گەردش دەکرد، لە نێو باغە جوانەکەی ڤەرسای و دەوروبەریا دەسووڕایەوە، یا دەچوو بۆ تریانون، چ کارێکی بەلویی پانزەهەم نەبوو.

تەنیا کەسێک بۆ نەخۆشییەکەی شا مشەوەش ببوو، خانم دوباری بوو دەیزانی نەخۆشی سەرمابوون ئەوەندە درێژە ناکێشێ، ڕەنگە پاشای فەڕەنسا نەخۆشییەکی دی هەبێ و لەمیان شاردبێتەوە.

خانم دوباری هەموو ڕۆژێ دەچووە سەردانی شا، دەیویست ئەو کاتانە بچێتە ژوورەکەی لویی پانزەهەم نەبووکەکەی و نەکچەکەی لەوێ بن. ڕۆژێ چووە ژوورەکەی پاشا، سەیری کرد (زیبکە) بەڕوخسارییەوە دیارە هەرکە ئەو (زیبکانەی) بینی بۆی دەرکەوت کە تووشی ئاوڵە بووە نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە دەوروبەرەکەی لویی پانزەهەم بۆیان دەرکەوت پاشا تووشی ئاوڵە بووە، پزیشکی دەربار جەختی لەسەر ئەوە کرد وەلیعەهد و هاوسەرەکەی و شازادە خانمەکان-یانی کچانی لویی پانزەهەم- لە قەسری ڤەرسای دوورکەونەوە، چونکە ترسی ئەوەی هەبوو نەخۆشی ئاوڵەکە ئەوانیش بگرێتەوە پزیشکی دەربار بەخانم دوباریشی گوت: خانم ئەگەر لێرە بمێنێتەوە تۆش ئاوڵە دەگری ئەگەر نەشمری جوانییەکەی خۆت لە دەست دەدەیت.

خانم دوباری لە وەڵامدا گوتبووی: تەمەن و جوانی خۆمم بۆ پاشا دەوێت، بایەخ بەوە نادەم یەک لەو دووە، یا هەردووکیان لە دەست بدەم. ڕۆژی دووەم کە دڵنیا بوون لویی پانزەهەم تووشی ئاوڵە بووە، هەموو ژوورەکانی دەوروبەریان چۆڵ کرد، هەموو خزمەتکارەکان کە وەزیفەیان خزمەتکردن بوو، لە ترسی ئاوڵە ڕۆیشتن، تەنیا

دووکەس لە لای لویی پانزەهەمدا مانەوە، یەکەمیان پزیشکی دەرباربوو، ناچار بوو موعالەجەی پاشا بکات، دووەمیش خانم دوباری وەک پەرستارێکی دڵسۆز بەدیار شاوە مایەوە و پۆشاکەکانی بۆ دەگۆڕی.

پزیشکی دەربار لەسەر یەک پێیدەگوت: خانم تۆش ئاوڵە دەگری و دەمریت.

خانم دوباری وەڵامی دایەوە و گوتی: ڕوحی من هی پاشایە، چاکترە لە ڕێی خزمەتکردنی ئەودا بمرم.

ئەگەرچی ژوورەکانی دەوروبەری ژوورەکەی لویی پانزەهەمیان چۆڵ کردبوو، چ کەسێ لەو نزیکانەوە تێنەدەپەڕی، لە قەسری ڤەرسای هەموو ڕۆژێ بیست تا بیست و پێنج کەس تووشی نەخۆشی ئاوڵە دەبوون، ئەو نەخۆشییە، لە قەسری سەڵتەنەتییەوە بۆ ڤەرسای لەوێشەوە بۆ پاریس بڵاو دەبووەوە ئەپیدمێکی[1] گەورەی هێنایە وجودەوە بەر لەم حاڵەتە، دەیانگوت نزیکەی حەوت هەزار کەس لە قەسری ڤەرسایدا دەژیان، ئەمانە کە زانییان پاشای فەڕەنسا تووشی نەخۆشی ئاوڵە بووە، لە کاتی ئاساییدا باسی گیانفیداییان دەکرد (جگە لە خانم دوباری) ئامادە نەبوون نزیکی پاشا ببنەوە.

لە ڕۆژی سێیەمدا، کچێکی سپی پۆش وەک ئەوەی کفنی پۆشیبێ بەبێ هیچ مەوعیدێک هاتە ژوورەکەی لویی پانزەهەم. ئەم کچە (لوییز دوفرانس)ـی کچەکەی لویی پانزەهەم بوو، کە تەرکی دنیای کردبوو، لە سەومەعەوە هاتبوو بۆ دیداری باوکی، هەرکە هاتە ژوورەوە لەسەر سەری باوکیەوە وەستا، لەژێر پۆشاکە کفن ئاسەکەی پەنجەی دەرهێنا و ئیشارەتی بۆ خانم دوباری کرد و گوتی: ئەی بەندەی خوا! تا کاتێ ئەم ژنە لەم ژوورەدا بێت، گیانەڵاکەتان درێژە دەکێشێ، لەم ژوورە دووری خەنەوە تا خواوەند کۆتایی بەگیانەڵاکەتان بێنێ ڕوحت بۆ لای خۆی ببات.

ئەگەرچی کچەکەی لویی پانزەهەم بەباوکی گوت، ئەم خانمە دوورخاتەوە، بەڵام پاشای فەڕەنسا نەیدەویست ئەو ژنەی کە خۆشیدەویست و لەو نەخۆشخانەیەدا کە هەموو جێیان هێشتبوو، تاقە کەسێک بوو بەدیاریەوە مابوو و خزمەتی دەکرد، لە خۆی دوورخاتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی تووشی نەخۆشی ئاوڵە ببوو، بەپێی ڕێوڕەسمی

(١) ئەپیدم: بڵاوبوونەوەی وەباء، درم، پەتا.

ئەو سەردەمە دەبا مەڕاسیمی مەزهەبی بۆ بکرێت، تا ئەو کەشیشەی ڕاسپێردرابوو ئەم مەڕاسیمە بکات گوتی: ئەو ژنە لە قەسری سەڵتەنەتیدا بێت، بەجێهێنانی مەڕاسیمی مەزهەبی هیچ مانایەکی نابێت، دەبێتە ئیهانە بۆ موقەدەسات، چونکە ئەو ژنە لەگەڵ پاشای فەڕەنسادا، پەیوەندی نامەشرووعی هەیەو دوورە لە عیفەت و داوێنپاکی، دەبێ لە دەربار دوورخرێتەوە تا مەڕاسیمە مەزهەبییەکە بکرێ.

لویی پانزەهەم مەجبوور بوو فەرمانی دوورخستنەوەی خانم دوباری لە قەسری ڤەرسای دەرکات.

هەرکە خانم دوباری لە قەسری ڤەرسای چووە دەرێ مەڕاسیمە مەزهەبییەکەیان بۆ لویی پانزەهەم کرد. شەش پزیشک و پێنج جەراح و سێ دەرمانساز لە دەوری قەرەوێڵەکەی لویی پانزەهەمدا کۆبوونەوە.

ئەگەر بپرسن، بۆچی پزیشکەکان و جەراح و دەرمانسازەکان، تا ئەو کاتە چییان دەکرد و بۆچی زووتر لە دەوری شادا کۆنەدەبوونەوە، تا بیر لە چارەسەری بکەنەوە، لە وڵامدا دەڵێین: لەبەر ئەوەی (لۆمۆنێ) پزیشکە تایبەتییەکەی لویی پانزەهەم، ڕێگر بوو نەیدەهێشت هیچ پزیشکێ نزیکی پاشا بێتەوە، تەسەوڕی دەکرد خۆی دەتوانی چارەسەری بکات، هەر کە دڵنیابوو نەخۆشییەکەی پاشا ئاوڵەیە، لە مەسئولیەت ترسا، چەند پزیشک و جەراح و دەرمانسازی بانگ کرد، بێن فەحسی پاشا بکەن چارەسەرێکی بۆ بدۆزنەوە.

ئێمە کە لەم سەردەمەدا دەژین بەهۆی کوتانی ئاوڵەوە لە مەترسی ئەم نەخۆشییە خەتەرناکەوە دوورین، نازانین کە ئاوڵە لە سەدەی هەژدەهەم و سەدەکانی پێشتر چ بەڵایەکی گەورە بووە، ئەز قەزا ئەم نەخۆشییە لە نێو بنەماڵەی سەڵتەنەتی بۆربۆن (بنەماڵەی لویی پانزەهەمیش سەر بەو بنەماڵەیە بوون) ڕەواجی هەبوو، لە سەرەتای سەڵتەنەتی ئەم بنەماڵەیە یانی لە سەردەمی (هینری چوارەم–ەوە) تا کۆتایی سەڵتەنەتی لویی پانزەهەم نزیکەی هەزار کەس لە شازادە و شازادە خانمەکانی بنەماڵەی سەڵتەنەتی بۆربۆن لە منداڵییا، یا لە سەردەمی گەنجییا بەهۆی ئاوڵەوە مردوون.

تا کاتێ لۆمۆنێ بەتەنیا عیلاجی لویی پانزەهەمی دەکرد، ڕیعایەتی تەشریفاتی

سەڵتەنەتی نەدەکرا، بەڵام پاش ئەوەی شەش پزیشک و پێنج جەراح و سێ دەرمانساز لە دەوری لویی پانزەهەمدا کۆبوونەوە، هەندێ خزمەتکاری دەربار لەبەر ئەوەی خانم دوباری دوورخرابووەوە، دەرکەوتن و دەستیان بەخزمەت کرد.

مێژوونووسێکی فەرەنسی بەناوی (پیر نوئیل لوکوستوا) بەدرێژایی شەرحی دوا ڕۆژەکانی ژیانی لویی پانزەهەمیان نووسیوە: (لۆمۆن)ی پزیشکە تایبەتییەکەی لویی پانزەهەم لە قەرەوێڵەکەی نزیک دەبۆوە و دەیگوت: خاوەن شکۆ زمانت دەربێنە!

پاشای فەرەنسا زمانی خۆی دەردەهێنا یەک بەیەک پزیشکەکان فەحسی زمانیان دەکرد و بەدەنگی بەرز دەیانگوت: خاوەن شکۆ، زمانی ئێوە لە زمانی ئەو کەسانەی سەلامەتن گەلێ چاکترە!

شەش پزیشک و پێنج جەراح و سێ دەرمانساز، بۆ نیو سەعات فەحسی زمانی لویی پانزەهەمیان دەکرد (لە هەموو ئەو ماوەیەدا زمانی ئەو نەخۆشە لە دەم هاتبووە دەر، لویی پانزەهەم ماندوو دەبوو زمانی دەبردەوە نێو دەم و پاش چەند ساتێ دەری دەهێنایەوە).

پاش فەحسی زمان، نۆرەی نەبزگرتن بوو، لۆمۆنێ لە قەرەوێڵەکە نزیک دەبووەوە، سەری دادەنەواند و بەدەنگی بەرز دەیگوت: خاوەن شکۆ، ئێستا کاتی ئەوەیە نەبزی ئێوە بگرین و لێدانی دڵتان بژمێرین.

پزیشکەکان و جەراح و دەرمانسازەکان، نزیکی دەبوونەوە نەبزی لویی پانزەهەمیان دەگرت و لێدانی دڵیان دەژمارد، هەر یەکەو بەدەنگی بەرز دەیگوت: ساغترین کەس ئەم نەبزە ڕێکوپێکەی ئێوەیان نییە!

پاش فەحسێکی ورد لە ژووری نەخۆشەکە دەچوونە دەرێ و دەچوونە ژوورێکی دی تا دەربارەی نەخۆشییەکە شتێک بڵێن.

لەو کاتەدا لادێییەکی نەخوێندەوار گەر هاتبایە ژوورەکەی لویی پانزەهەم لە سەرنجی یەکەمەوە دەیزانی پاشای فەرەنسا تووشی نەخۆشی ئاوڵە بووە. بەڵام ئەو چوارده کەسە (بەلۆمۆنی-ەوە) پانزە کەس بوون، بەپێویستییان دەزانی ڕاوێژ بکەن و پاش ڕاوێژ بڵێن پاشای فەرەنسا موبتەلای نەخۆشی ئاوڵە بووە.

دەربارەی ناوی نەخۆشییەکە گفتوگۆیان کرد، بە زمانی فەرەنسی بەئاوڵە دەڵێن

ڤەرول-ی بچووک[1] لارۆی، یەکێ بوو لە پزیشکەکان گوتی: هەڵبژاردنی ئەم ناوە چاک نییە، چونکە لە ژیانی پیاوانی گەورەدا هیچ شتێک بچووک نییە.

ئەگەر بیانویستبا بەنەخۆشییەکەی لویی پانزەهەم بڵێن (ڤەرولی گەورە) ئەو تووشی ئیشکال دەبوون، چونکە لە زمانی فەرەنسی بە سفلس[2] دەگوترێ (ڤەرولی گەورە).

لە کۆتاییدا یەکێ لە پزیشکەکان پێشنیازی کرد، ناوی نەخۆشییەکە بەبێ ناوهێنانی سیفەتی گەورە یا بچووک، بەڵکو هەر هەمان ئەو ناوەی لێنێن کە عەوامە خەڵکەکەی فەرەنسا پێیان دەگوت: (ڤاریوڵ).

پاش ئەوەی لەسەر ناوی نەخۆشییەکە ڕێککەوتن، هاتنە سەر ئەوەی نەخۆشەکە چارەسەر بکەن.

(پیرنوئیل لوکوستوا) دەڵێت. ئەو چوارده کەسە، لەگەڵ لۆمۆنێ-ی پزیشکی دەربار، ئەوەندە دەرمانی ڕەوانیان دەرخواردی لویی پانزەهەم دابوو، ئەوەندەش خوێنیان لێ گرتبوو. (لاوی) یەکێ بوو لە پزیشکەکان پاش مردنی لویی پانزەهەم گوتی: بەبێ گومان، یەکێ بوو لە پیاوە مەزنەکان، ئەگەر من لە جێی ئەودا نەخۆش بام و پانزە پزیشک و جەراح و دەرمانساز، ئاوها هێرشم بکەنە سەر و ئەزیەتم بدەن، هەر پانزە کەسەکەم دەکوشت.

لە گاڵتە بەدەر، لویی پانزەهەم لە ڕووی ئەخلاقەوە، لە نێو پاشاکاندا بێ هاوتا بوو، هەرگیز کەسێ نەیبینیوە، لە کاتی تووڕەبووندا سنووری نەزاکەت ببەزێنێ، لە هەموو ماوەی سەڵتەنەتیا، قسەیەکی ناشرینی لە دەم نەهاتووەتە دەرێ، لە سەرتاسەری ماوەی نەخۆشییەکەی نەیناڵاندووە کە زانی تووشی ئاوڵە بووە، خۆی نەدۆڕاند بەجۆرێ خوێنسارد و بەورە و پتەو بوو، پزیشکەکانی سەرسام کردبوو.

***

ماندوو بوونی ئەم پانزە کەسە سوودی نەبەخشی، ڕۆژ بەڕۆژ حاڵی پاشای فەرەنسا بەدتر دەبوو.

(١) بەزمانی فەرەنسی (پتیت ڤرول).

(٢) سفلس: جۆرێکە لە نەخۆشی سوزەنەک، یا سوزەنەکە.

بۆنی گەنیوی دومەڵەکانی ئاوڵەکە ئەوەندە توند بوو، ئەپارتمانی سەڵتەنەتیان بە بخوور بۆنخۆش دەکرد و هەر نیو سەعات جارێک گوڵاوڕێژیان دەکرد بێ سوود بوو بۆنەکەی لە نێو نەدەبرد، ئەزیەتی ئەوانەی دەدا کە خزمەتیان دەکرد.

لە ڕۆژی شەشەمی مانگی مەهی ١٧٧٤ ماسولکەکانی پێی لویی پانزەهەم بەکاریگەری نەخۆشییەکە دەڕزان و لەنێو دەچوون لە ڕۆژانی حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم و دەیەم، سەرلەبەری لەشی بووە برین و جەڕاحەتیش لە هەموو برینەکانەوە دەهاتە دەرێ.

لە سەعات یەکی پاش نیوەڕۆی دەی مانگی مەهـ، ئەو پیاوەی کە جوانترین پاشای فەڕەنسا بوو بەبەدترین وەزع مرد.

کاتێ کە لویی پانزەهەم مرد لە قەسری ڤەرسایدا تەنیا دوو سەد کەس–ی موبتەلا، بە نەخۆشی ئاوڵە لە جێدا کەوتبوون، گەلێکیشیان مردن، تا پایزی ئەوساڵە ١٧٧٤ نەخۆشی ئاوڵە لە ڤەرسای و پاریس و ویلایەتەکانی دی فەڕەنسا خەڵکی دەکوشت پاش ئەوەی سەرمای زستانی دەست پێکرد ئەو نەخۆشییەش لایەنە عموومییەکەی لە دەست دا.

بۆ بیست و چوار سەعات جەنازەی پاشای فەڕەنسایان لەو ژووره بەتەنیا هێشتەوە کە تێیدا مردبوو.

پزیشکەکان گوتبوویان، هەر کەسێ لەو جەنازەیە نزیک بێتەوە، مومکینە تووشی ئاوڵە بێت، کەسانێ کە بەپێی ئیشەکەیان، دەبا لە جەنازەکە نزیک بنەوە، جورئەتیان نەدەکرد بچنە ئەو ژوورەوە. خەڵکانی دیش بێ غەم بوون، هەموو دەربارییەکان لە ماڵی پاشا و مەلیکەی نوێدا کۆبببوونەوە، هەریەکەو تەمەلوقیان بۆ شازادە خانم ماری ئەنتوانێت–ی مەلیکەی نوێی فەڕەنسا و هاوسەرەکەی لویی شانزەهەم دەکرد.

پزیشکی دەربار و پزیشکەکانی دی تەنیا لە کاتی بەڕێخستنی جەنازەکەدا موافەقەتیان کرد، لویی شانزەهەمی پاشای نوێ و مەلیکە تا کلێسای (سان دنیس) جەنازەکە بەڕێخەن.

جەنازەی سەلاتینەکانی فەڕەنسا لە کلێسای (سان دنیس) لە گۆڕ دەنران، ئەم کلێسایە لە قەسەبچەیەکە بەهەمان ناو و لە دەوروبەری پاریسدایە.

بەپێی ڕێوڕەسمی سەڵتەنەتی کە پاشایەک مردبا جەستەیان لە نێو تابووتێکدا (قورقوشمی) دادەنا و ئەو تابووتەشیان دەخستە نێو تابووتێکی دارەوە. بەڵام ئەم تابووتە نەدەخرایە گۆڕەوە، جەستەی پاشا لە نێو تابووت و لە نێو ژێر زەمیندا دەمایەوە، تا جێنشینەکەی دەمرد، تەنیا ئەو کاتە پاشای پێشتریان لە قەبر دەنا.

فەلسەفەی ئەو ڕێوڕەسمە ئەوە بوو، کە پاشایەک دەچووە سەر تەخت و هەر جارەش کە چووبا بۆ کلێسای (سان دنیس) جەنازەی پاشاکەی پێش خۆی دەبینی، بۆی دەردەکەوت تەمەن تا سەر نییە، ڕۆژێ ئەمیش وەکو ئەو باو و باپیرانەی دەمرێ، بۆیە دەبێ هەوڵ بدات لە ڕاستەڕێی عەدالەت و ئینساف لانەدات.

کاتێ جەنازەی لویی پانزەهەمیان برد بۆ کلێسای (سان دنیس) ئەو تابووتەی جەستەی لویی چواردەهەمی تیابوو، لەسەر زەوی بوو هەمان ڕۆژ جەنازەی لویی چواردەهەمیان لە گۆڕ نا، ئەو تابووتەی کە جەستەی لویی پانزەهەمی تێدابوو لە شوێنی تابووتەکەی پاشای پێشووتر دانرا.

یەکەم فەرمانێ لویی شانزەهەمی پاشا نوێیەکەی فەڕەنسا دەری کرد، لادانی خانم دوباری بوو، ئەو ژنە مەحکوم کرا بەوەی لە سەومەعەیەکدا ژیان بگوزەرێنێ لویی شانزەهەم لەو سەردەمەدا گەنجێ بوو تەمەنی بیست ساڵ و قەڵەو و بەهێز بوو، خانم ماری ئەنتوانێتیش لە هەڕەتی جوانیدا بوو.

مردنی لویی پانزەهەم و دوورخستنەوەی دوباری بووە هۆی ئەوەی هەندێ کەس کە بەواستەی خانم دوباری کاری چاکیان لە دەربادا دەستکەوتبوو خانەنشین کرێن، ئەو تەسنیف سازانەی کە بە دنەی خانم دوباری هەجوی ماری ئەنتوانێتیان دەکرد بێدەنگ بوون.

وەزعی پیاوەتی لویی شانزەهەم بەرامبەر بە مەلیکە، وەکو پێشوو بوو، لە نامەیەکدا ماری ئەنتوانێت لە سەرەتای بەپاشابوونی هاوسەرەکەی بۆ مەلیکەی نەمسا (دایکی خۆی) نووسی و گوتبووی: دەربارەی ئەو ڕووداوەی کە چاوەڕێی دەکەیت، دەبێ بڵێم هیچ گۆڕانێکی بەسەر نەهاتووە، وەک پێشوو قسوور لە من نییە.

ئەم مەوزووعە، بەتایبەتی پاش ئەوەی لویی پانزەهەم بووە پاشای فەڕەنسا بووە مەسئەلەیەکی عموومی و کۆمەڵایەتی.

تريانون

ماری ئەنتوانێتی مەلیکەی فەرەنسا، هەموو شەوێ بەشەوقەوە دەچووە ژووری نووستنەوە بەیانیانیش بەخەم و بێ تاقەتییەوە لەو ژوورە دەهاتە دەرێ و پۆشاکی دەپۆشی و ئارایشی دەکرد، ڕێی «تریانون»ی دەگرتە بەر... گوتمان تریانون کۆشکێ بوو لە پارکی ڤەرسای، ئەمڕۆیش ئەو کۆشکە ماوە لە ئاست سەردەمەکەی ماری ئەنتوانێت، گۆڕانکاری بەسەر نەهاتووە... تریانون جێی خۆشگوزەرانی مەلیکەی فەرەنسابوو.

سێ مانگ پاش مردنی لویی پانزەهەم، لە یەکێ لە ڕۆژەکانی مانگی ئاوتی ساڵی ١٧٧٤ سوارێ گەیشتە قەسری ڤەرسای، بەرانبەر بە پێپلکەکانی قەسرەکە، لە ئەسپ دابەزی، ڕشمەکەی دایە دەستی سەربازێ کە لەو ناوە نزیک بوو، بەرەو ناو قەسرەکە هەنگاوی نا، بەئەفسەری بەرپرسی حەرەسەکانی گوت، لەلایەن وەزیری جەنگەوە هاتووم، نامەیێکم پێیە بۆ خاوەن شکۆ، ئەفسەرەکە لێی پرسی ناوت چییە؟

گوتی: «کۆنت دوشارنی»

ئەفسەرەکە ڕۆیشت، ئەو هەواڵەی گەیاندە، سکرتێرە تایبەتییەکە، پاش هەندێ «کۆنت دوشارنی» نامەی وەزیری جەنگی تەسلیم بە شا کرد، لە ژوورەکەی لویی پانزەهەمەوە هاتە دەرێ.

کاتێ کە دەیویست سواری ئەسپ بێ و لە قەسری سەڵتەنەتی بچێتە دەرێ، لە ڕاڕەوەکانی قەسردا تووشی ماری ئەنتوانێت بوو، بەرەو ئەپارتمانەکەی شا دەڕۆیشت.

کۆنت دوشارنی مەلیکەی ناسییەوە، لە کەناری ڕاڕەوەکەدا وەستا، شەپقەکەی لەسەر لادا و سەری دانەواندەوە، ماری ئەنتوانێت تا ئەو کاتە، ئەو گەنجەی لە قەسری سەڵتەنەتیا نەدیبوو، لێی پرسی: جەناب دەتویست شتێکم پێ بڵێیت؟

مەلیکەی فەرەنسا، ژنێکی بێ ئاگا نەبوو، دەیزانی قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای شوێنێکە، ڕۆژانە سەدان کەس لە پایتەخت و ولایەتەکان و وڵاتانی دی، دێنە ئێرە تا

بتوانن وەزیرەکان و ئەگەر لوا شایش ببینن... هەر لەگەڵ یەکەم سەرنج، ئەو گەنجەی بینی پۆشاکی عەسکەری پۆشیوە، بۆ ئەنجامدانی مەئموریەتێک هاتووەتە قەسری ڤەرسای. ماری ئەنتوانێت بۆ ئەوە قسەی لەگەڵ کرد تا چاکتر بیبینێ و گوێی لە دەنگی بێت و سەیری چاوەکانی بکات...

«شارنی» لە ئەسڵزادە فەرەنسییەکان بوو، گەنجێکی گەلێ جوانی ئەو سەردەمە بوو، هاوسەرەکەی «کاپنان» لە یاداشتەکانیا بەدیقەت وەسفی کردووە...

کاپنان پێشخزمەتی ماری ئەنتوانێت بوو، ژنێکی خوێنەواری چالاکی هەبوو چەند جارێ «شارنی»ی بینیبوو لە نزیکەوە ئاگای لە پەیوەندی ماری ئەنتوانێت و ئەو پیاوە بووە، ژنەکەی «کاپنان» لە یاداشتەکانی خۆیدا نووسیویەتی:

«کۆنت دو شارنی» لە وەزارەتی جەنگدا خزمەتی دەکرد، گەنجێکی بەژن زراڤی موو ڕەشی چاوشین و برژانگ درێژ و دەم و لێو جوانی جەززاب بوو، لەو سەردەمەدا تەمەنی حەڤدە ساڵ بوو، دەنگێکی دڵگیری هەبوو، هەر کە قسەی دەکرد، گوێگرەکانی لە دەنگی تێر نەدەبوون...

ئەم گەنجە قۆزە، قەسرێکی خانەوادەگی هەبوو، سێ سەدە بەر لەو کاتە بەشێوازی قەسرەکانی بەریتانیا دروست کرابوو...

ماری ئەنتوانێت بەجۆرێ کەمەنکێشی ئەو گەنجە بوو، پاش ئەوەی لە ڕاڕەوی قەسری ڤەرسایدا چەند قسەیێکی لەگەڵ کرد بڕیاری دا وەسیلەیێک بدۆزێتەوە ژوانێ لەگەڵ ئەو گەنجەدا ڕێکخات و دەعوەتێکی تایبەتی لە کۆشکی تریانون تەرتیب کرد

بەهۆی مردنی لویی پانزەهەم، دەرباری فەرەنسا تازیەباربوو، بەپێی ڕێوڕەسمیش دەبێ تا ساڵێک ئاهەنگی گەورە لە دەربارا نەکرێ، ماری ئەنتوانێت نەیدەتوانی سەرپێچی ئەم ڕێورەسمە بکات، بەڵام دەیتوانی لە کۆشکی تریانون تەرتیبی زیافەتی تایبەتی بکات...

ماری ئەنتوانێت لە ڕێی کاپنان –ی پێشخزمەتەکەی خۆیەوە، لەلایەن سەرپەرشتی نەدیمەکانی مەلیکە دەعوەتنامەیێکی بۆ کۆنت دوشارنی نارد ئەو گەنجە لە ڕۆژی بیست و چواری مانگی ئاوتی ساڵی ١٧٧٤دا بەر لە خۆر ئاوابوون، هاتە کۆشکی تریانون.

ماری ئەنتوانێت، ئەو دەعوەتەی وا ڕێکخستبوو، سەعاتێ پاش پێشوازی شەو دابێت، تا بتوانێت سوود لە تاریکی شەو وەرگرێت، میوانەکانی بباتە بەشە تاریکەکانی پارکی ڤەرسای...

هەندێ لە شەو تێپەڕی، بانگهێشتکراوان بۆ ئەوەی هەوای فێنک هەڵمژن، لە پارکی ڤەرسایدا دەستیان بەپیاسەکردن کرد، ماری ئەنتوانێت بەجۆرێ هەنگاوی هەڵدەهێنا کە بەتەنیشتی شارنیدا – تێپەڕێ. و گوتی: جەناب حەز بەپیاسە ناکەی؟

شارنی سەری دانەواندەوە و گوتی: خانم، بەڕاستی ئەمشەو هەوا گەلێ فێنکە.

ماری ئەنتوانێت گوتی: ئەمشەو حەزم لە گەردشە، ئێوەش دەتوانن لەگەڵ مندا بێن...

شارنی دڵی بەتوندی لێیدەدا. لەگەڵ ماری ئەنتوانێتدا، کەوتە ڕێ... مەلیکەی فەرەنسا گوتی: ئەگەرچی چوار ساڵە لە فەرەنسام، هێشتا سەر لە پلە عەسکەرییەکان دەرناکەم، ئێوە چ پلەیێکی عەسکەریتان هەیە؟

شارنی گوتی: خانم، ستوان–ی سێیەمم.

ماری ئەنتوانێت گوتی: تۆ گەلێ گەنجیت، لە نەمسادا کەسانێ کە دەبنە ستوان–ی سێیەم گەلێ لە تۆ بەتەمەنترن.

شارنی گوتی: خانم ئەگەرچی بەتەمەن نیم، هەمیشە بۆ گیانفیدایی ئامادەم...

ماری ئەنتوانێت لەبەر شەخسیەت و غروور و پلە و پایەکەی خۆی، نەیتوانی لەوە زیاتر سەرنجی خۆی بەرانبەر بەو گەنجە حەقدە ساڵەیە دەرببڕێ...

شارنی خۆی لەوە بەبچووکتر دەزانی، بەرانبەر بە ژنێکی وەک مەلیکەی فەرەنسا وجودی خۆی بسەلمێنێ، لەبەرئەوەی گەلێ گەنج بوو، نەیدەتوانی تێبگات تا مەلیکەی فەرەنسا مەیلی نەبێ، ناتوانێ لەو شەوەدا لەنێو پارکی ڤەرسایدا لەگەڵیا پیاسە بکات...

تا لەم کاتە ماری ئەنتوانێت، بە ریتمێک لە لایەنە ڕەسمییەکەی زاڵتربوو بەسەر لایەنی دۆستانە، گوتی: جەناب، بازووم بگرە تابەیەکەوە پیاسە بکەین.

شارنی ئەفسەر بوو، وەک ئەوەی فەرمانێکی عەسکەری پێ درابێ بە پەلە لە جێ هەڵسا و بازووی ماری ئەنتوانێتی گرت و بەیەکەوە کەوتنە ڕێ...

ماری ئەنتوانێت لێی پرسی: حەز دەکەیت لە وەزارەتی جەنگەوە نەقڵ بیت بۆ دەربار و لەلای ئێمەدا کار بکەیت؟

شارنی گوتی: ئەگەر ئەم نیعمەتە بەنسیبم بێ، ئەوا دەبمە بەختەوەرترین پیاوی دنیا.

ماری ئەنتوانێت گوتی: هەست دەکەم بەبینینتان گەلێ خۆشحاڵ دەبم، حەز دەکەم لە وەزارەتی جەنگەوە، بۆ دەربار نەقڵ بیت، تا بتوانم زیاتر بتبینم، دەربارەی ئەم مەوزووعەیەش لەگەڵ خاوەن شکۆدا قسە دەکەم، شێوەی نەقڵ کردنەکەت بۆ دەربار فەراهەم دەکەم. بەڵام بەر لەوەی بۆ دەربار نەقڵ بیت، دەبێ بیانوویەکی مەعقول پەیداکەم...

شارنی گوتی: خاوەن شکۆ هەر شتێ ئێوە پێتان چاک بێت من ملکەچ دەبم.

ماری ئەنتوانێت گوتی: شارنی دەزگیرانت هەیە؟

شارنی گوتی: نەء، خاوەن شکۆ دەزگیرانم نییە!

ماری ئەنتوانێت گوتی: بۆ نەقل بوونەکەت دەبێ، سەبەبێکی مەنتقی هەبێت تا شا موافەقەت بکات، بۆ نموونە، ئەگەر تۆ لەناو نەدیمەکانی مندا دەزگیرانێکت هەبێت، ئەوا نەقل بوونەکەت شێوەیەکی ئاسایی دەگرێتە خۆی، چونکە هەموو دەڵێن، دەزگیرانەکەت نەدیمەی منە، خۆتان داواتان کردووە، خزمەتی شا بکەن و لە دەربار‌دا و لەگەڵ دەزگیرانەکەت ژیان بەسەربەریت.

شارنی گوتی: خاوەن شکۆ، تا ئەو ڕۆژەی زیندووم دەزگیران ناگرم.

ماری ئەنتوانێت بەپێکەنینەوە گوتی: بۆچی دەزگیران ناگری؟ حەز ناکەیت ژن بێنیت؟

شارنی گوتی: نەء خاوەن شکۆ...

ماری ئەنتوانێت بەهەمان پێکەنینەوە گوتی: بۆ؟

شارنی لە بری ئەوەی وەڵام بداتەوە بەرانبەر بە ماری ئەنتوانێت کەوتە سەر چۆک بە ریتمێکی غەماوییەوە گوتی: خاوەن شکۆ، بەهیچ شێوەیێک ئامادەی هاوسەرگیری نیم...

ماری ئەنتوانێت گوتی: من ناڵێم دەزگیرانێکی ڕاستەقینە هەڵبژێرە، بەڵکو مەبەستم ئەوەیە دەزگیرانێکی زاهیریت هەبێ، تا بەو بیانووەوە نەقڵی دەربار بیت...

پاشان ماری ئەنتوانێت گوتی: لەنێوان نەدیمەکانی مندا کچێک هەیە بەناوی «ئەندرێ دو تاورنی» جگە لە کتێب خوێندنەوە، چ شتێکی دی نییە، ئەم کچە کتێب خوێنی منە، ئێمە وای بڵاو دەکەینەوە کە دەزگیرانی تۆیە، خۆشم بەئەندرێ دەڵێم، ئەگەر ئەم باسەی بیست سەرسام نەبێت و بەدرۆی نەخاتەوە، لە پاشانیش بە شا دەڵێم لەبەرئەوەی ئەندرێ دەزگیرانی ئێوەیە، موافەقەت لەسەر نەقڵەکەتان بکات، تا بتوانی دەزگیرانەکەی خۆت ببینی!

ئەلکساندەر دۆما–ی نووسەری فەرەنسی، گەلێ گەمەی بە وەقائیعە مێژووییەکانی فەرەنسا کردووە، بەجۆرێکی دی خستوویانیەتە ڕوو، ئەندرێی بەشێوەیێک ناساندووە، ئەگەر کەسێ بیەوێت، حەقیقەتێ دەربارەی ئەو کچە باسکات، ترسی ئەوەی هەیە قبوڵ نەکرێ. چونکە هەندێ ئەفسانە وا لە مێشکی خەڵکدا چەسپیوە، ناتوانی حەقیقەتەکە بڵێیت، هەرکەسێ بەڕاستگۆیی قسە بکات وەک درۆزنێ دەکەوێتە روو...

ماری ئەنتوانێت، گەلێ نەدیمەی هەبوو، یەکێکیان گەنجێکی سپی و چاو و برۆ ڕەش بوو بەناوی «ئەندرێ» لە ساڵی ١٧٧٤دا تەمەنی هەژدە ساڵان بوو، دەنگێکی دڵگیری هەبوو، کە قسەی دەکرد وشەکانی بەجوانی دەردەبڕی، ماری ئەنتوانێت ئەو کچەی کردە کتێب خوێنی خۆی.

لەبەرئەوەی ماری ئەنتوانێت ئەهلی رابواردن بوو، کەمتر تاقەتی ئەوەی هەبوو گوێ بۆ ناوەڕۆکی کتێبێک شل بکات، بۆیە ئەندرێ وەکو زۆربەی کچ و ژنە گەنجەکانی دەربار، تەقریبەن بێ کار بوو، زۆربەی کاتەکانی خۆی سەرف دەکرد بۆ وێنە کێشان و کتێب خوێندنەوە و جارجاریش پیانۆی لێدەدا (ئەڵبەتە پیانۆکانی ئەو سەردەمە لەگەڵ پیانۆکانی ئەمڕۆدا فەرقی هەبوو).

ئەندرێ خەڵکی یەکێ لە ویلایەتەکانی فەڕەنسا بوو، کچێکی ئەسیلزادە و شەریف بوو دایکی نەمابوو، باوکی لە ویلایەتی «تاورنی» ژیانی دەگوزەراند، براکەیشی لە سوپای فەرەنسا خزمەتی دەکرد.

لویی شانزەهەمی پاشای فەرەنسا، نەیدەتوانی بۆ هاوسەرەکەی ببێتە مێردێکی ڕاستەقینە بۆیە هەموو خواستەکانی ماری ئەنتوانێتی جێبەجێ دەکرد، هەر کە بیستی یەکێ لە نەدیمەکانی مەلیکە دەزگیرانی «شارنی»یە، بەبێ هیچ کێشەیەک ئەو گەنجەی لە وەزارەتی جەنگەوە بۆ دەربار نەقل کرد شارنی چووە نێو ئەفسەرانی کە خزمەتی لویی شانزەهەمیان دەکرد. ڕۆژێ ئەندرێ کتێبی بەدەستەوە بوو، جارجار بەئیشارەتی ماری ئەنتوانێت، هەندێ رستەی بۆ دەخوێندەوە، «شارنی» هاتە ژوورێ، بەرانبەر بە مەلیکە سەری دانەواند... ماری ئەنتوانێت گوتی: دەزانی بۆچی ئەمڕۆ بانگم کردوویت؟

شارنی گوتی: نەء، خاوەن شکۆ

مەلیکە گوتی: بۆ ئەوە بانگم کردوویت، تا دەزگیرانەکەی خۆت ببینی!

شارنی سەیرێکی ئەندرێی کرد، سەرنجەکانیان یەکدی بڕ بوون، ئەندریش هەر بۆ ساتێ شارنی بینی، هەر لە هەمان ئەو ساتەدا، هەستی بەگۆڕان کرد، ڕەنگی ڕوخساری پەڕی. بۆ ئەوەی مەلیکە هەست بەم گۆڕانە نەکات، دەستیکرد بەلاپەڕە هەڵدانەوەی کتێبەکە...

ماری ئەنتوانێت بەئەندرێی گوت: مادمۆزیل، پاشای خاوەن شکۆ حەزی کرد جەنابی کۆنت دوشارنی، بخاتە نێو ئەو ئەفسەرانەی خزمەتی دەکەن، دەبا سونگەیێک بۆ ئەم نەقلکردنە داتاشرێ تا ئەفسەرەکانی دی موتەئەسیر نەبن و تەسەور نەکەن بەر غەزەب کەوتوون، بۆیە بەپێی بۆچوونی مەلیکانە بڕیار درا وای بڵاوکەینەوە کە تۆ دەزگیرانی کۆنت دو شارنی –ت... ئیدی ئەفسەرانی دی بێ غەم دەبن، دەزانن لەبەر دەزگیرانەکەی بۆ دەربار نەقل کراوە ئەندرێ بەئاسانی ئەم عوزرەی قبوڵ کرد، ئەو ڕۆژە پاش ئەوەی لە خزمەتی مەلیکە مەرەخەس بوو، گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی، سەیری کرد ناتوانێ وەک ڕۆژانی دی ئارام بگرێ، ڕوخساری ئەو گەنجە جوانەش بۆ ساتێ لەبەر چاوی لاناچێ...

پاش ئەوەی لویی پانزەهەم بووە پاشاو ماری ئەنتوانێت بەمەلیکەی فەرەنسا، ماری ئەنتوانێت گوازرایەوە بۆ بینایەی تایبەتی پاشا، ئیدی نەدیمەکانی لە شوێنی چاکتر نیشتەجێ کرد... دوو ژووری بچووکی دایە، ئەندرێ، یەکێکیان بۆ ژووری

نووستن و ئارایش، ئەوی دییان بۆ پێشوازی... ئەو ڕۆژە شارنی–یش کە لەلای مەلیکە گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی، دیمەنی ئەو کچە کتێب خوێنەی لەبەر چاو لانەدەچوو.

ئەندرێ وەک نەمامێ وابوو، پێویستی بەچاودێری هەبوو تا پێبگات، ماری ئەنتوانێت، مەغروور و خۆپەسەند بوو، قووەتی شەش سەد ساڵەی باو باپیرانی کە هەر هەموو پاشا و ئیمپڕاتۆر بوون لەو ژنە بەرجەستە ببوو...

«باشومون»ی مێژوونووسی فەرەنسی دەڵێ: ئەندرێ عادەتی وابوو، لەکاتی کتێب خوێندنەوەدا، سەری دەخستە سەر دەستی چەپی و بەدەستی ڕاستیش لاپەڕەکانی هەڵدەدایەوە، لەکاتی خوێندنەوەیدا غەم بەرۆحساری دەردەکەوت ئەگەر کەسێک چووبایەتە ژوورەکە، سەری لەسەر کتێبەکە لادەدا، سەیری کەسەکەی دەکرد، لەپڕ دەگۆڕا، چاوە ڕەشەکانی لەپڕ دەبوونە زمانحاڵ و دەیانگوت، نابینیت پێویستم بەموحیببەتە، ئایە ئێوە ئەوەندە نەزانن لە ڕێی چاوەکانمەوە پەیی بۆ دڵم نابەن و تێ ناگەن دڵم تینووی موحیببەت و عەشقە.

«باشومون»... دەڵێ: ئەگەرچی ئەندرێ، شەرمنۆک و گۆشەگیر بوو، لەگەڵ هاوتەمەنەکانی خۆیدا پەیوەندی دروست نەدەکرد، چەند گەنجێک خۆشیان دەویست بەڵام جورئەتیان نەدەکرد عەشقی خۆیانی بۆ دەربڕن، ئەگەرچی لەو ڕۆژە بەدواوە هەمیشە فکری لەلای شارنی بوو، بەڵام دەیزانی نابێت ئومێدەواربێت کە ڕۆژێک دەبێتە مەحبوبەی شارنی. ڕۆژانە ئەندرێ لە سەعات دەی بەیانیدا لە ماڵێ دەچووە دەرێ، هەمیشە کتێبی لەگەڵ خۆیدا دەبرد، ڕەنگە مەلیکەی فەرەنسا، داوای لێ بکات چەند لاپەڕەیێکی بۆ بخوێنێتەوە... کە دەگەیشتە کۆشکی مەلیکە، لەگەڵ نەدیمە و خانمەکانی دیدا، کە دەبا ئەو ڕۆژە مەلیکە ببینن، لە سالۆنێکی تایبەتدا بۆ چارەگە سەعاتێ دادەنیشتن و چاوەڕێیان دەکرد... سەعات دە و چارەگ مەلیکە دەهاتە سالۆنەکە، لەسەر کورسییە تایبەتییەکەی خۆی دادەنیشت هەواڵپرسی لە هەندێ خانمەکان دەکرد...

ئەندرێ بەخۆیی و بەکتێبەکەیەوە لە ڕیزی نەدیمەکاندا دەوەستا، گوێی لە گفتوگۆی مەلیکە و ئەوانی دیی دەگرت. هەر کە مەلیکە لە قسەکردن ماندووبا، دەیگوت: مادمۆزیل ئەندرێ هەندێ لەو کتێبەمان بۆ بخوێنەوە.

ئەندرێ دەیزانی، ئەو کتێبانەی لە مەجلیسی مەلیکەدا بخوێنرێتەوە چ جۆربێت. مەلیکەی فەرەنسا وەک هەموو خانمە خوێنەوارەکانی ئەو سەردەمەی فەرەنسا، حەزی لەو کتێبانە بوو کە دایەلۆگی تیابێت، ئەو کتێبانەی پەسند دەکرد دووکەس یا چەند کەسێ مژولی گفتۆگۆبن، بەو مەرجەی هەموو گوتەکان لە دەمی کەسێکەوە بێتەدەر کە نوکتەی لەبەر بێت، لەکاتی پێویستدا نوکتەکان بگێڕێتەوە.

گەورەترین هونەری ژنان و پیاوانی ئەشراف–ی ئەو سەردەمە نوکتەبازی بوو هەرکەسێ توانیبای، لە مەجلیسێکدا، یەکدوو داستانی بچووکی بەنوکتەوە باسکات، بەو مەرجە لێهاتووبا، ئیدی کۆمەڵ لە قەبی بە زەوقیان دەدایە ئەو پیاوە یا ئەو ژنە، ئیدی بە کەسێکی خاوەن زەوق دەناسرا، خەڵکی حەزیان بەدۆستایەتیی دەکرد، دەعوەتی ماڵیان دەکرد هەربۆیە ئەو کتێبانەی دیالۆگی خۆشی تێدابا، لەلای خەڵکیدا ڕەواجی پەیدا دەکرد، هەموو نووسەرەکانی ئەو سەردەمە، تەنانەت نووسەرە جددیەکانی وەک «ڕۆسۆ» و «مونتسکیۆ» هەوڵیان دەدا نوکتە لە نێو کتێبەکانی خۆیاندا بسازێنن.

لەو سەردەمەدا چ کەسێ مەبەستی نەبوو بزانێ مەوزووعی ئەسڵی ڕۆمانەکە چییە؟

بەڵکو دەیانویست بزانن ئسلوبی دیالۆگی ڕۆمانەکە چۆنە، مەزمونی تازەی گفتوگۆی تێدایە تا مەجلیسی پێ برازێننەوە و لە مەحفەلەکاندا سوودی لێ وەرگرن ڕۆژێک ئەندرێ دوو کتێبی لە بن دەستدا بوو، کتێبەکان ناویان «شەیتانی لەنگ» و «ژیل بلاس» بوون ئەو دوو کتێبە لە نووسینی «لوزاژ»ی نووسەری ناسراوبوو، بەرەو قەسرەکەی مەلیکە دەڕۆیشت، ئەم دوو کتێبە مەزموونی تازەیان تێدابوو، لەنێو ئەشرافەکاندا گەلێ ڕەواجیان هەبوو. بەر لەوەی ئەندرێ بگاتە قەسرەکەی مەلیکە، لە پێچی یەکێ لە شەقامەکاندا، چاوی بە شارنی کەوت، دڵی کەوتە تەپەتەپ و ئەژنۆکانی سست بوون، ویستی لە چ ڕێیەکەوە هاتووە بەهەمان ڕێدا بگەڕێتەوە، کەچی ترسا نەوەک ئەو گەنجە ئەم گەڕانەوەیەی ئەندرێ کە لەبەر هەیەجانی عەشق بووە، بەجۆرێکی دی لێکبداتەوە واش تەسەور کات ئەندرێ بێزارە لەو کوڕە. ئیدی بە هەنگاو هەڵهێنانی لەسەرخۆ بەردەوامی بە ڕۆیشتنەکەی دا و گەیشتە شارنی، ئەو

گەنجە پۆشاکی ئەفسەری پۆشیبوو، مەهمیزە زێڕەکانی بەقەد چەکمەکانیدا دەبریقانەوە، شەبقەکەی لەسەر بەرزکردەوە و گوتی: مادموزیل ئەم کاتەتان باش.

ئەندرێ، بەئیشارەتی سەر وەڵامی دایەوە و ویستی تێپەڕێت...

شارنی سەیری کرد ئەم کچە گەنجە نایەوێ بوەستێت، لێی نزیک بووەوە و گوتی: مادمۆزیل، دەزانم بۆ کتێب خوێندن دەچیتە ماڵی مەلیکەی خاوەن شکۆ و فرسەتت نییە قسەم لەگەڵدا بکەیت، ئایا ئیجازەم دەدەیتێ، هەندێ جار بتبینم و چەند وشەیەک قسەت لەگەڵ بکەم؟

ئەندرێ سەری بەرزکردەوە، سەیری چاوەکانی شارنی کرد، لەبەر توندی ترپەی دڵی سنگی بەرزو نزم دەبووەوە، گوتی: ئێوە چ پێویستیتان بەوەیە من ببینن؟

شارنی بەبزەوە گوتی: مادمۆزیل، مەگەر نەتانبیست مەلیکە گوتی، کە ئێمە دەزگیرانی یەکدین؟

ئەندرێ سەری دانەواندەوە، چونکە نەیدەزانی چ بڵێت... دەیزانی دەسگیرانییەکەی لەگەڵ شارنیدا جگە لە گەمەیێک چ شتێکی دی نییە، ماری ئەنتوانێتیش نایەوێت ئەم دەزگیرانییە، لە سنووری قسان تەجاوز بکات، بۆیە گوتی: جەنابی کۆنت دوشارنی، دەزانن ئەم دەزگیرانییە جگە لە گاڵتە چ شتێکی دی نییە هەرگیز لایەنی جددی بەخۆیەوە نابینێ.

پاش ئەم ڕستەیە، چاوەڕێی وەڵامی شارنی دەکرد، شارنی گوتی: نازانم چ هێزێکە، بەرەو ئێوەم ڕادەکێشێ، هەست دەکەم دەستگیرانییەکەی ئێمە لایەنی جددی بەخۆیەوە وەردەگرێ.

لەم کاتەدا دووکەس دەرکەوتن، شارنی بە پەلە گوتی: مادمۆزیل، ناتوانم لەمە زیاتر لەگەڵ ئێوەدا قسە بکەم، چونکە ئەو کەسانەی بەرەو ئێرە دێن دەمانبینن بەڵام باوەڕ بکەن لەو ڕۆژەی کە من ئێوەم لەماڵی مەلیکدا بینیوە، هەر لەبەر چاومدای فکرم لای تۆیە... ئایە موافەقەت دەکەیت، لە غەیری ماڵەکەی مەلیکە لە شوێنێکی دیدا یەکدی ببینین؟

ئەندرێ گوتی: بەڵێ... بەڵام هاتنی ئێوە بۆ ماڵەکەی من شتێکی چاک نییە.

شارنی گوتی: دەزانم، نابێ بۆ ماڵی ئێوە بێم، دەربارەی شوێنی یەکدی بینینمان بیرێکی لێ دەکەمەوە و پاشان پێتدەڵێم... ئەگەر پێت باش بوو لەوێدا یەکدی دەبینین...

پاش ئەم گفتوگۆیە، ئەو دوو کەسە لە یەکتری دوور دەکەونەوە، ئەندرێ بەرەو قەسرەکەی مەلیکە و شارنی بۆ ئەپارتمانەکەی شا بەڕێکەوتن.

ئەو شوێنەی عەشق و هاوسەرگیری تیایدا تاوانە!

قەسری شکۆداری ڤەرسای، کە ئەندرێ لەوێدا دەژیا، کلێسایێکی تێدابوو لە تەنیشتی کلێساکە، خانوویێکی بچووک هەبوو، ئەو خانووە دوو ژووری تێدابوو لە ڕابوردوودا، خزمەتکاری کلێسا کە لەو خانووەدا دەژیا، پاشان ئەو خانووە کرایە قوتابخانە، هەموو ڕۆژێ راهیبەیێکی موجاز[1] لە شاری ڤەرسایەوە دەهاتە قوتابخانەکە، دەرسی بەهەندێ مندالّی ئەشرافەکان دەدا. (ئەو ئەشرافانەی لە قەسری ڤەرسایدا دەژیان).

لەو دەمەدا وەکو ئەمڕۆ، لە شارەکانی فەرەنسا و ولاّتانی کاسۆلیکی، ژنان دەبینران، پۆشاکی راهیبەیان پۆشیوە، بەشەقامەکاندا تێدەپەڕین دەچوونە مالّی هەندێ کەس دەرسیان بەمنالّەکانیان دەدا، لە دوکانەکاندا شتیان دەکڕی.

ئەو ژنە راهیبانەی تەرکی دنیایان کردووە بۆیان نەبوو لە کلێسا بێنە دەرێ تا دوا ڕۆژی ژیانیان لەو سەومەعەیە دەمانەوە، پاش مردنیان جەنازەکانیان لە گۆڕستانی تەنیشت سەومەعەکە لە گۆڕ دەنران...

«ژان» یەکێ بوو لە دۆستەکانی ئەندرێ، ئەمیش لە قەسری ڤەرسایدا دەژیا گەلێ ئەندرێی خۆش دەویست، دەیزانی دەزگیرانی «شارنی»یە، پیرۆزبایی لێ کردن و بەئەندرێی گوت: کچی ئازیزم، دلّنیام بەختەوەر دەبیت، هاوسەرێکی وەک دوشارنی-ت دەس نەدەکەوت. ئێستا ئەم گەنجە قۆزە سامان و نەجابەت و شورەتی هەیە، لە ئایندەشدا پلەی بەرزتر دەبێتەوە. هەموو وەسیلەکانی گەورەیی تیادا کۆبووەتەوە.

ژان -ی راهیبەیش، وەک ئەوانی دی نەیدەزانی دەزگیرانییەکەی ئەندرێ و شارنی تەنها رووکەشە، ئەگەرچی مەلیکە بیزانیبا ئەو دووگەنجە کە هەردووکیان تەمەنیان حەڤدە سالاّن بوون، یەکدی دەبینن ئەوا دەکەوتنە بەر غەزەبی.

ئەندرێ، جگە لە ڕۆژانی یەکشەمە، هەفتەی سێ جار، بەیانیان بەرلەوەی بچێتە لای مەلیکە، دەچووە کلێسا و چۆکی دادەدا و عیبادەتی دەکرد، کە لە کلێسا

(١) مەبەست لە ڕاهیبەی موجاز، ئەو ژنەیە ئەگەرچی راهیبەیە بەلاّم دەتوانێ لە کلێسا بێتە دەرێ.

دەگەڕایەوە، سەرێکی لە قوتابخانەکەی تەنیشتی دەدا، کەژان -ی راهیبە لەوێدا دەرسی دەگوتەوە... ڕۆژێ ئەندرێ لە کلێسا گەڕایەوە، ژان دەربارەی دەزگیرانەکەی قسەی لەگەلّ کرد، بۆی دەرکەوت ئەم کچە گەنجە گەلێ غەمگینە، سونگەی غەمبارییەکەی ئەوەیە ناتوانێ دەزگیرانەکەی ببینێ، شوێنێکیشیان نییە تا یەکدی تیا ببینن ژان، بەخۆڕسک چاکخواز بوو، گوتی: هەموو ڕۆژێ سەعات یەکی پاش نیوەڕۆ دەگەڕێمەوەو ئێوە دەتوانن، هەموو ڕۆژێ یا یەک دوو ڕۆژ جارێ پاش سەعات یەک لێرەدا یەکدی ببینن... دوو دەزگیران لە قوتابخانەیەکدا یەکدی ببینن نە عەیبە و نە گوناه.

ژان دلّنیا بوو کچێکی وەک ئەندرێ و کوڕێکی وەک شارنی، لەو قوتابخانەدا یەکدی ببینن... جلّەوی ئیرادە شل ناکەن و دەتوانن دان بەخۆدا بگرن مومکینە بپرسن، ئایا شازادە خانم ماری ئەنتوانێت -ی مەلیکەی فەرەنسا کە گوتی: شارنی و ئەندرێ بە رووکەش ببنە دەزگیران، تابتوانێ لە نزیکی خۆیەوە شارنی ببینێ، هەستی بەوە نەدەکرد ئەو دووکەسە بەڕاستی یەکدییان خۆشبوێت؟ دەیزانی ئەم دووکەسە گەنج و جوانن لە تەمەنێکدان دلّیان تینووی موحیبەتە، بزەیێک و سەرنجێک دەتوانێت ئاگری عەشق لەنێو ئەو دوو دلّەدا بکاتەوە.

لە وەلاّمی ئەم پرسیارانە دەلّێین: نەء... ماری ئەنتوانێت، ئاگای لەم شتانە نەبوو، خۆی لەوە گەورەتر دەبینی، کە لە ژوور ئیرادەی خۆیەوە شتێک وجودی هەبێت... ئەمە هەمان ئەو مەلیکەیەیە کە، بەر لە شۆڕشی فەرەنسا، برسیەتی لە فەرەنسا پەیدابوو، خەلّکە برسییەکە بەرانبەر قەسری ڤەرسای کۆببوونەوە داوای نانیان دەکرد، گوتی: ئەمانە چییان دەوێ؟

دەوروبەرەکەی پێیانگوت: ئەمانە برسین دەلّێن نانمان نییە بیخۆین...

ماری ئەنتوانێت بە سەرسامییەوە گوتی: سەیرم بەئەحمەقی ئەمانە دێ، کە نانیان نییە، دەتوانن کێک و بسکویت بخۆن.

ماری ئەنتوانێت لە ژیانی عموومی بێ ئاگابوو، نەیدەزانی کە کاتێ نان نەبێ یانی گەنم نییە، کە گەنمیش نەبوو کێک و بسکویتیش نابێ،

ئەمە هەمان ئەو ژنەیە کە لە سەردەمی شۆڕشی فەرەنسا لەگەلّ مێردەکەی و

مناڵەکانی لە پاریس رایانکرد تابچنە دەرێی فەرەنسا، لەوێدا سوپای موهاجرین دروست کەن و هێرش بکەنە سەر فەرەنسا و شۆڕش لەنێو ببەن، گەیشتنە قەسەبچەی «ڤارن» شۆڕشگێران لەو قەسەبچەیە دەیانگرن، مەجبووریان کردن، شەوێ بچنە ماڵی عەتارێک و ئەو شەوە لەوێدا بەسەربەرن و سبەینێ بیانگەڕێننەوە بۆ پاریس ماری ئەنتوانێت کە چووە ماڵی عەتارە لادێیەکە، فانۆسێکی بینی بەبنمیچەکەوە هەڵواسرابوو، گوتی: ئەمە چییە؟

پێیان گوت ئەمە فانۆسە و ماڵەکەی پێ ڕۆشن دەکەینەوە، ماری ئەنتوانێت گوتی: بۆچی «لۆستەر»(١) لە بنمیچەکە هەڵناواسن، لەجیاتی ئەم شتە پیسەی هەڵتان واسیوە، لە هەمان شەو لە هەمان ماڵدا، ماری ئەنتوانێت سەری لەوە سوڕما کە ئەو دۆشەگانەی بینی پەڕی قازیان تێدا نەبوو، بەبێزارییەوە گوتی: ئەمانە یانی (عەتار و ژن و مناڵەکانی) چۆنی دەتوانن لەسەر ئەم دۆشەگانە بنوون کە پڕن لە پەڕی پەلەوەر؟

رەنگە خودی ئەو ژنە هیچ گوناهێکی نەبێ، وا بەم شێوەیە بیری کردبێتەوە خەتاکە لەجۆری پەروەردە و ماستاوچییەکانی دەوروبەری بوو کە حەقیقەتیان لێ دەشاردەوە.

ماری ئەنتوانێت، قەناعەتی وابوو قودرەتێکی هەیە وەک قودرەتی خواکانە، هەرچی بڵێت دەبێ ئەوە بێت، هیچ سەرپێچی قسەکانی نابێ بکات، چونکە هیچ کەس ناتوانێ سەرپێچی ئەمری خواکان بکات.

شازادە خانمە گەورەکانی ئەو سەردەمە (پێش شۆڕشی فەرەنسا) بەجۆرێ باوەڕیان بەقودرەتی خۆیان هەبوو، پێیان وابوو هەر ئەمرێ دەرکەن یەک یا چەند کەسێک نارەحەت بکات، ئەوا ئەو نارەحەتییە، بۆ ئەو کەسانە بەختەوەرییە و لەناخی دڵەوە خۆش بەخت دەبن، چونکە دەتوانن لە ڕێی بەجێهێنانی ئەمری شازادەیێک ئەزیەت بخۆن... ماری ئەنتوانێت کە بە شارنی گوت: ئەندرێ دەزگیرانی تۆیە، نەیدەزانی ئەو گەنجە هەستی خۆشەویستی بۆ ئەو کچە جۆش دەسێنێ، ئەو کچەیەش شارنی خۆش بوێ وایدەزانی تەنها ئیرادەی کافییە کە نەهێڵێ هەر جۆرە

(١) لۆستەر: کریستاڵ

خۆشەویستییێک لە دڵی ئەو کەسەدا چەکەرە بکات...

***

شارنی و ئەندرێ هەفتەی سێ ڕۆژ لە قوتابخانەکەدا یەکدییان دەبینی ئەم یەکدی بینینە لەسەعات یەک و نیوەوە دەستی پێدەکرد، تا کاتی خۆراک خواردنی مەلیکە (لەو دەمەدا سەعات دوو، سێ، هەندێ جار چوار خۆراک دەخورا...)

ئەو ڕۆژانەی لویی شانزەهەم دەچوو بۆ شکار، عەسر دەگەڕایەوە، مەلیکەی فەرەنسا بەتەنها خۆراکی دەخوارد، ئەو ڕۆژە هەموو نەدیمەکان و ئەندرێ دەبا ئامادەبن... تەشریفاتی خۆراک خواردن هەمان ئەو تەشریفاتە بوون کە لە حزووری لویی شانزەهەمدا ئەنجام دەدرا. یانی مەلیکە تەنها لە پشتی مێز دادەنیشت، نەدیمەکانیش بەپێی بەرنامەی تایبەتی لەم لاو ئەولای سالۆنەکە، یا بەرامبەر بەمەلیکە دەوەستان.

ماری ئەنتوانێت لەکاتی خۆراک خواردندا، شتێکی بەیەکێکیان دەگوت: ئەو خانمەیش وڵامێکی موناسیبی دەدایەوە. هەندێ جار قسەکانی مەلیکە بۆ کەسێکی تایبەت نەبوو، ئەو کاتە هەموو ئەو خانمانەی لەوێدابوون بۆیان هەبوو وەڵامی مەلیکە بدەنەوە.

لە مەجلیسەکانی خۆراک خواردنی مەلیکە، کە بەتەنها خۆراکی دەخوارد جگە لە خزمەتکارەکان کە خۆراکیان دەهێنا و قاپە خاڵیەکانیان دەبردەوە، چ نێرینەیەکی دی لێ نەبوو، یانی پیاوانی شازادە و ئەسیلزادە بۆیان نەبوو لەوێ بن.

ئەندرێ و شارنی، کە لە قوتابخانەکەدا یەکدییان دەبینی، دەرگاکەیان کلیل دەدا و لە تەنیشتی یەکدیدا دادەنیشتن، ئاگایان لە کات نەدەما، کە وەئاگا دەهاتنەوە کاتی خۆراک خواردنی مەلیکە نزیک دەبووەوە، لەپڕ ئەندرێ قیژەیێکی چکۆڵەی بۆ دەکرد و لە جێ هەڵدەسا و دەیگوت: دەبێ بڕۆم دەبێ لە ژووری خۆراک خواردنی مەلیکەدا ئامادە بم.

شارنی بەناچاری موافەقەتی دەکرد ئەندرێ بڕوات، بەڵام وەعدی لێ وەردەگرت ڕۆژی پاشتر لە هەمان شوێندا یەکدی ببیننەوە.

ئەندرێ و شارنی بڕیاریان دابوو، ئەو ڕۆژانەی یەکدی دەبینن، دەربارەی

هەواڵەکانی دەربار و ڕووداوەکانی دی قسان نەکەن، چونکە هیچ یەک لەو ڕووداو و قسانە نەدەبووە جێی سەرنجیان، دەربارەی خۆشیان قسەیان نەدەکرد، چونکە نە لەڕووی خانەوادەییەوە نیگەرانییان هەبوو نە لە ڕووی بژێویش ئیدی لە تەنیشتی یەکدی دادەنیشتن، هەندێ جار دەگریان چونکە دەیانزانی ماری ئەنتوانێت هەرگیز موافەقەت ناکات ئەو دووە ببنە هاوسەری یەکدی ئەگەر بشزانێ، ئەو دووە بەدزییەوە یەکدی دەبینن، ئەوا هەردووکیان لە دەربار دەردەکات...

شارنی ئەفسەری سوپا بوو، ئەندرێ لە ئەسڵزادەکان بوو، دەیزانی قودرەتی سەڵاتین و مەلیکەکانی فەرەنسا چەندە، سەرپێچی کردنی ئەمرەکانیان چەند بەگران دەکەوێتەوە، ئەندرێ لەباوکی خۆی ژنەوتبووی بەجێهێنانی ئەمرەکانی پاشا و مەلیکە، وەک بەجێهێنانی ئایەتی ئاسمانی زەرووریە، ئەو ڕۆژەی ئەندرێ بووە نەدیمەی ماری ئەنتوانێت باوکی پێیگوت: کچم ئیدی من لەبیری خۆت بەرەوە، دایکی رەحمەتیشت لەیاد ببەوە، ئەوە بزانە باوکی تۆ پاشایە و دایکی تۆ مەلیکەی فەرەنسایە، هەرچییەک ئەوان بیڵێن دەبێ لەگوێی هۆشیاریتدا ئاوێزانیان کەیت.

ئەندرێ و شارنی جارێ بیریان لەوە دەکردەوە لە فەرەنسا راکەن و بچن بۆ وڵاتێکی دی ئەلەوێدا ببن بە ژن و مێرد، هەر کە ئەم ئەندێشەیە دەهاتە خەیاڵی ئەندرێ، ئیدی باوک و براکەی – کە ئەفسەر بوون – لەبەر چاوی لانەدەچوون، دەیزانی ئەگەر رابکات، ئەو دووکەسە دەکەونە بەر غەزەبی مەلیکە، براکەی لە سوپا دەردەکەن رەنگە حەپسیشی بکەن، باوکیشی دوور دەخەنەوە، رەنگە قەسری «تاورنی» بەر لە دوو سەد ساڵە و ئەو قەسرە هی ئەو بنەماڵەیە، ئێستا تاقە موڵکی ئەو خانەوادەیە، لەلایەن دەربارەوە حیجز بکرێ...

بنەماڵەی شارنی لە بنەماڵە گەورەکانی فەرەنسا بوو، هەندێ لە ئەندامانی ئەو بنەماڵەیە لە سوپا و هەندێکی دییان ئەندامی پەرلەمان بوون، هەندێکی تریشیان لە هێزی دەریایی فەرەنسادا خزمەتیان دەکرد، شارنی بیری لەوە دەکردەوە، ئەگەر لەگەڵ ئەندرێدا راکەن و بچنە وڵاتێکی دی، لەوێدا ئەو کچە مارە بکات، ئەوا هەموو ئەندامانی بنەماڵەکەی دەکەونە بەر غەزەبی ماری ئەنتوانێت و هەموویان بێ کار دەکات، یا دووریان دەخاتەوە...

لەترسی ئەوەی خەتای ئەم دامەنگیری کەسانی دی نەبێت، دەسبەرداری ئەم جۆرە

بیرکردنەوەیەش دەبوو... لەبری ئەمە دڵی بەوە خۆش بوو، هەر دوو ڕۆژ جارێک ئەندرێ لە قوتابخانەکە دەبینێ و سەعاتێک لەگەڵیا دەبێ.

مەلیکەی فەرەنسا، مێردی هەبوو بەڵام لە عەشق مەحرووم بوو، ئەندرێش دەزگیرانی هەبوو کەچی لە عەشق مەحرووم بوو.

ئەندرێ و شارنی ئەگەرچی یەکدییان خۆش دەویست لە تەمەنیشدا موراهیق بوون تەربیەتی بنەماڵە رای هێنابوون کە لە هەفتەی سێ جاردا یەکدییان دەبینی و هەر جارەش لە سەعاتێ زیاتر بەیەکەوە دەبوون، کەچی چ کارێکیان نەکرد، پێچەوانەی داوێن پاکی بێت...

لە مانگی فۆریەی ساڵی ١٧٧٥ لەپڕ مەلیکەی فەرەنسا بڕیاری دا مەراسیمی هاوسەرگیری بۆ شارنی و ئەندرێ ساز کات، ئەوەی بووە هۆی ئەوەی ماری ئەنتوانێت لەپڕ ئەم بڕیارە بدات. ئەوەبوو چوونی شارنی بۆ ئەپارتمانە تایبەتییەکەی مەلیکە، سەرنجی خەڵکی ڕاکێشابوو، ئەو کەسانەی ئەو گەنجە قۆزەیان دەبینی کە دەچێتە ئەپارتمانەکەی مەلیکە، ترش و خوێیان بەو خەبەرەوە دەکرد، دەیانگەیاندە خەڵکی دی، زۆری نەبرد لە هەموو فەرەنسا قاو بڵاوبووەوە کە ماری ئەنتوانێت کوڕێکی گەنجی موو لێ نەهاتووی کردووەتە هاوڕێی خۆی، بەئاشکرا ئەو کوڕە دەباتە ماڵەکەی خۆی و چەند سەعاتێ لەگەڵیا ڕادەبوێرێ...

کەچی بەڵگەنامە مێژووییەکان پێچەوانەی ئەمەن – یا بەلای کەمی تا ئەو سەردەمە – دەڵێن راستە، ماری ئەنتوانێت بایەخی بەو گەنجە دەدا، بەڵام یەکدی بینینەکانیان چەند جارێک و کورت بووە، شارنی بانگ کردووە، هەندێ گفتوگۆی لەگەڵدا کردووە، یا پەیامێکی بۆ مەلیکە بردووە، یا ئەمرێکی لە مەلیکە وەرگرتووە، پەیوەندی ئەو دووانە پەیوەندی وەلینعمەت و خزمەتکار بوو.

ماری ئەنتوانێت بۆ ئەوەی ئەم شائیعەیە لەنێو بات، بڕیاری دا مەڕاسیمی مارەبڕینی ڕەسمی ئەندرێ و شارنی بەئەنجام بگەیێنێ... چونکە دەیزانی ئەگەر شارنی ژن بهێنێ و ئەندرێش نەدیمەی مەلیکەیە و هەمیشە لە قەسری ڤەرسایدایە ئیدی دەڵێن شارنی دەچێتە لای ژنەکەی خۆی و هیچ پەیوەندییەکی لەگەڵ مەلیکەدا نییە.

ڕۆژێ بەر لەوەی مەراسیمی هاوسەرگیرییەکەی ئەندرێ و شارنی لە کلێساکەی قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسایدا بەئەنجام بگات، مەلیکە ئەندرێ -ی بانگ کرد و پێیگوت: مادمۆزیل، بۆ ئەوە بانگم کردوویت پێت بڵێم، ئەم مارە بڕینە، نابێتە مایەی ئەوەی لە سنووری یەکترناسین تەجاوز بکات، ئێوە و مێردەکەتان هەرگیز نابێ لە ژوورێکدا بەتەنها بمێننەوە، نابێ شەوێکیش لەگەڵ یەکدا بەسەر بەرن چونکە شارنی هێشتا گەنجە، تەنها لەبەرئەوە، مەراسیمی مارەبڕینەکەتان بۆ دەکەم، ئەو قسانەی لەسەر زاری خەڵکیدان - خامۆشیان کەمەوە...

دەربارەی ئەم مەوزووعە لەگەڵ شارنی -یش قسان دەکەم، بەڵام بەپلەی یەکەم رووی قسەکانم لە تۆیە، تۆ ژنیت و شارنی پیاوە، دەبێ ژنان لە پیاوان زیاتر داوێن پاکتربن... ڕەنگە شارنی بەو حیسابەی مێردی ئێوەیە ڕۆژێ یا شەوێک مەیلی هەبێت، نابێ ڕێی بدەیت کاری ژن و مێردایەتی لە نێوانتان ڕووبدات، ئەگەر سەرپێچی ئەم ئەمرەم بکەیت ئەوا لە قەڵای باستیلدا حەپست دەکەم...

ماری ئەنتوانێت نەیگوت، ئەگەر ئەم سەرپێچییە بکەیت چ بە شارنی هاوسەرت دەکەم، چونکە ئەو گەنجەی خۆش دەویست تەنانەت ئەگەر شارنی لەم ئەمرەی سەرپێچی بکات، ناتوانێ لە خۆیی دووربخاتەوە یا حەپسی بکات. ئەندرێ سەری دانەواندبوو، راسپاردەکانی مەلیکەی دەژنەوت، پاشان دامێنی هەردوولای کراسەکەی گرت و ئەژنۆی چەماندەوە لە ژوورەکە چووە دەرێ...

ڕۆژی پاشتر لە کلێسای قەسری ڤەرسای مەراسیمی هاوسەرگیری ئەو دووکەسە ئەنجام درا، کەششیش ئەڵقەی لە شارنی وەرگرت و خستیە پەنجەی ئەندرێ.

کە ئەو ژن و مێردە لە کلێساکە چوونە دەرێ، ڕەنگیان مەیلە و زەرد بوو، ئەوەندە بەغەمباری کەوتنە روو دەتگوت لە مەراسیمی لە گۆڕنانی ئازیزێکیان و لە گۆڕستان دەگەڕێنەوە... «دوشارنی» لەوە گەورەتر بوو دەعوەتێکی بە شکۆ بۆ دۆستەکانی نەکات، بەڵام ئەندرێ لەترسی مەلیکە نەچووە دەعوەتەکە بیانوی ئەوەی هێنایەوە گوایە نەخۆشە بەرەو ماڵەکەی خۆی گەڕایەوە...

ئەگەرچی ئەندرێ بەبیانووی نەخۆشی نەهاتە ئەو دەعوەتە، کەچی هەموو بانگهێشتکراوان لەو نەهاتنەی سەرسام بوون و بۆیان دەرکەوت پەیوەندی ئەو ژن و

پیاوە تەواو نییە، شتێک لە گۆڕێ دایە و ئەمان نایزانن... ئەندرێ کە گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی جلی بووکێنی داکەند و لەسەر قەرەوێڵەکەیدا راکشا، دەستی بەگریان کرد... لە شەوی بووکێنی و شەوانی دیکەش ئەو ژن و مێردە گەنجە، دوور لە یەکتری ژیانیان بەسەر دەبرد.

گوتمان «ژان»-ی راهیبە، ئەندرێی خۆش دەویست، موافەقەتی کردبوو، لە سەردەمی دەزگیراندارییدا لە قوتابخانەکەی قەسری ڤەرسای یەکدی ببینن، گەلێ دڵی بەوە خۆش بوو کە بوونەتە ژن و مێرد...

مەعلومە شارنی و ئەندرێ، پاش هاوسەرگیرییەکەیان، نەیاندەتوانی لە قوتابخانەکەی ژان -دا یەکدی ببینن، چونکە ئەم رەفتارە لەبەر چاوی ئەم ژنەدا دەبووە جێی سەرسوڕمان، چونکە ژن و مێرد دەتوانن لە بنەماڵەکەی خۆیاندا بەیەکەوە بن. ئیدی بۆچی لە قوتابخانەدا یەکدی ببینن.

کاتێ ئەندرێ و شارنی دەزگیران بوون، مەلیکە زۆر چاودێری نەدەکردن بەڵام پاش ئەوەی بوونە هاوسەر، چاودێرییەکەی زیاد کرد، تەنانەت بە ڕۆژیش نەیاندەتوانی یەکدی ببینن، مەگەر لە ساڵۆنەکەی مەلیکە یا لەکاتی تێپەڕین بەنێو باغی ڤەرسایدا بۆ ساتێ یەکدییان دەبینی، ماری ئەنتوانێت بەرنامەی کاری ئەندرێی وا داڕشتبوو، ئەو کچە بەستەزمانە نەیدەتوانی بەڕۆژ بگەڕێتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی...

ماری ئەنتوانێت، بۆ زیاتر دڵنیابوون، ماڵەکەی ئەندرێی گۆڕی، لە ژوورێکدا داینا، تەنیشتی ژووری دوو نەدیمە بوو، تا ئەو کەسانە ببینن کە دەچوونە ژوورەکەی ئەندرێ، یا لەوێوە دەهاتنە دەرێ.

ئەندرێ نەیدەتوانی دوور لەچاوی ئەو دوو نەدیمەیە و کەسانی دیش، لە ژوورەکەی خۆیدا پێشوازی لە چ کەسێک بکات.

پێنج مانگ تێپەڕین، بەبێ ئەوەی ئەو ژن و مێردە بتوانن، تەنانەت بۆ سەعاتێکیش بێت، لە شوێنێکی خەڵوەت و دوور لە چاوی ئەغیار یەکدی ببینن شارنی جورئەتی نەدەکرد بەئاشکرا بچێتە ژوورەکەی ئەندرێ، دەیزانی گەر ئەمە بکات دەکەوێتە بەر غەزەبی مەلیکە... ئەو ڕۆژانەی شارنی لەلایەن مەلیکەوە بانگ دەکرا، ماری ئەنتوانێت قسەی دەکرد و شارنیش وڵامی دەدایەوە، لە خەیاڵی خۆیدا تەسەوڕی ئەوەی دەکرد

لەگەڵ ژنە گەنج و شۆخەکەی خۆیدا قسان دەکات.

ڕۆژی حەوتەمی مانگی ژوئی ساڵی ١٧٧٥ بەهۆی گەرما، مەلیکە بۆ مەلەوانی چوو... مەلە کردنی مەلیکەی فەرەنسا، وەکو بەشەکانی دی ژیانی بەرنامەی تایبەتی هەبوو، بەکورتی بەم شێوەیە بوو:

مەلیکە لەگەڵ چەند نەدیمەیێکی خۆیدا، لە ڕووباری «سن» مەلەوانی دەکرد، لە هەمان کاتدا پاشا لەگەڵ چەند ئەسلزادەیێک، لە ڕۆخی ڕووبارەکەدا ئەسپیان تاو دەدا و زوبین یان[1] دەهاوێشت. یانی مەلەوانییە رەسمییەکەی مەلیکەی فەرەنسا، دەبووە ئاهەنگێکی عمومی، نەک هەر تەنها مەلیکە و نەدیمەکانی بەشدارییان تیا دەکرد، بەڵکو پاشا و ئەسیلزادەکانیش بەشداری ئەو ئاهەنگەیان دەکرد ئەو ڕۆژە مەلیکە حەوت نەدیمەی خۆی هەڵبژارد تا لەگەڵیا مەلەوانی بکەن، لەبەرئەوەی لەشی ئەندرێ گەلێ جوان بوو هەڵی نەبژارد...

ماری ئەنتوانێت لەوە نەدەترسا لویی شانزەهەمی مێردی عاشقی ئەندرێ بێت چونکە دەیزانی مێردەکەی هیچ مەیلێکی بۆ ژنان نییە، بەڵام لەوە دەترسا شارنی لەگەڵ ئەسیلزادەکان و لەگەڵ مەوکیبەکەی پاشا دایە.

لەکاتی مەلەوانیدا لەش و لاری ئەندرێ ببینێ، عاشقی دەبێت...

ماری ئەنتوانێت بەبێ نیگەرانی، ئەندرێی لە ماڵێدا جێهێشت، چونکە دەیزانی شارنی لەگەڵ مەوکیبی مێردەکەی دایە، ناتوانێ بگەڕێتەوە بۆ لای ئەندرێ، لویی شانزەهەم ئاگای لەم باس و خواسە نەبوو، نەیدەزانی ژنەکەی چۆن بیر دەکاتەوە.

سەعاتێ پاش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە، لەکاتێکدا مەلیکە و نەدیمەکانی لە ڕووباری «سن»دا مەلەوانیان دەکرد، شا و ئەسیلزادەکان، ئەسپیان تاو دەدا و زوبین-یان دەهاویشت، هەرکەسێ بەزوبین لە نیشانەی دابا، لە دەستی شا خەڵاتی وەردەگرت، هەواڵیان دایە لویی شانزەهەم «سوفرن» دەریاوانی ناسراوی فەرەنسا گەیشتووەتە قەسری ڤەرسای.

عادەتی ئەم دەریاوانە بەرجەستەیەی فەرەنسا ئەوە بوو، لە هەر جەنگێک بگەڕابایەوە، کەشتییەکانی لە ڕۆخەکانی فەرەنسادا ڕادەگرت بەگالیسکەی پۆستە،

(١) زوبین: قەمە، چەقۆی گەورەی تایبەت بەهەڵدان...

ڕێی قەسری ڤەرسای دەگرتەبەر، تا بەدرێژایی ڕاپۆرتی جەنگ بۆ پاشا باس کات.

لویی شانزەهەم، ئەگەرچی گەنج بوو، ڕێزی لە ڕۆشنبیران و زانایان و دەریاوانانی لێهاتوو دەگرت، دەریا سالارەکانی فەرنسا جێی ڕێزی بوون، بەتایبەتی «سوفرن»ی خۆشدەویست، چونکە دەریا سالارێکی دلێر و خزمەتگوزار بوو. دەیزانی (سوفرن) لە ڕێی دوورەوە هاتووە هەزاران فەرسەنگ ڕێی دەریای بڕیوە، خۆی گەیاندووەتە ڤەرسای تا هەواڵەکان بگەیێنێتە شا...

لویی شانزەهەم نەیدەتوانی مەلیکە جێ بێڵێ و بڕوات، چونکە هێشتا مەلەکردنەکەی ماری ئەنتوانێت تەواو نەبووە، نەیشی دەویست، سوفرن ـی دەریا سالار چاوەڕێ ئەم بکات، بۆیە شارنی بانگ کرد و گوتی: بە تاو بچۆرەوە بۆ ڤەرسای، جەنابی «سوفرن» لەوێدایە پێی بڵێ، بێت بۆ ئێرە، ئەگەر گالیسکەی پێ نییە، یەکێ لە گالیسکەکانی دەرباری بدەرێ.

شارنی سەری دانەواند، بەرەو ڤەرسای گەڕایەوە، دەیزانی پاشا چەنێ «سوفرن-ی» خۆشدەوێ، هەر کە گەیشتە قەسری ڤەرسای چووە لای و گوتی: خاوەن شکۆ، نەیدەزانی ئێوە ئەمڕۆ دەگەنە ڤەرسای گەلێ موشتاقی بینینتانە، ناتوانێ سەبر بکات تا دەگەڕێنەوە بۆ قەسر، بەمندا پەیامی بۆ ناردوویت لە کەناری ڕووباری «سن» دایە، بچۆ بۆ ئەوێ، ئەگەر گالیسکەت پێ نییە، با یەکێ لە گالیسکەکانی دەربار بخەمە بەر دەستتان.

«سوفرن» سوپاسی شارنی کرد و گوتی: بەگالیسکەی پۆستە هاتووم بۆ ئێرە، بەهەمان گالیسکە دەچمە خزمەتی پاشا دەستبەجێ کەوتە ڕێ. کە شارنی دڵنیا بوو سوفرن ڕۆیشت و لە کوێدا شا دەبینێ، بەرەو ماڵەکەی ئەندرێ کەوتە ڕێ... ئەندرێ لە ژوورەکەی خۆی و لە تەنیشتی پەنجەرەکە دانیشتبوو، لەو هاوینە ڕۆژەدا،

سەیری درەختەکانی دەکرد و گوێی بۆ جریوەی باڵندەکان شل کرد بوو، لەپڕ شارنی بە پیادە دەرکەوت، شمشێری پێیەو دەنگی مەهمیزکانی دەبیستێت... ئەو ڕۆژە ئەندرێ لە ماڵدا تەنهابوو، چونکە هەموو نەدیمەکان لەگەڵ مەلیکەدا چووبوون بۆ مەلەوانی ئەم کچە گەنجە کە مێردەکەی خۆی بینی لە خۆشییا کەوتە لەرزین و هەڵسا، پاشان ڕەنگی ڕوخساری پەڕی، خۆی دایە سەر کورسییەکە، ئەگەر ئەو

کورسییە لەوێدا نەبا ئەوا دەکەوتە سەر زەوی. شارنی بانگی ئەندرێی کرد، چووە ژوورەکەی، یەکەم جار پەنجەرەکەی داخست بۆ ئەوەی لە دەرێوە نەیانبینن، پاشان باوەشی بۆ کردەوە ئەندرێ خۆی هاویشتە نێو باوەشی شارنی ئەو ژن و مێردە لە تەنیشتی یەکدیدا ئاگایان لە دنیا نەما، تا لە دوورەوە گوێیان لە هەندێ دەنگ بوو، شارنی سەیری کرد مەوکیبی پاشا و مەلیکە گەڕانەوە، بەپەلە هەڵسا و پۆشاکی پۆشی و لە ژوورەکەی ئەندرێ چووە دەرێ.

بەرلەوەی لویی شانزەهەم و ماری ئەنتوانێت بگەڕێنەوە، هەندێ خزمەتکاری دەربار ئاگایان لە گەڕانەوەی شارنی بوو، کە پەیامی لویی شانزەهەمی گەیاندە «سوفرن» پاش ئەوەی دەریا سالارەکە کەوتە ڕێ، شارنی چووە بەشێکی دیی قەسری ڤەرسای، یەک دوو خزمەتکار لە دوورەوە شارنی –یان بینی بەرەو ژوورەکەی ئەندرێ دەچێ، سەیریان کرد دەرگاو پەنجەرەی ژوورەکەی داخست، لەبەرئەوەی ئەو دووانە ژن و مێردن، ئەم کارەیان چ سەیر نەبوو بەر لەوەی مەوکیبی سەڵتەنەتی بگاتە قەسر. شارنی خۆی گەیاندە تەنیشتی گالیسکەکەی ماری ئەنتوانێت...

مەلیکەی فەرەنسا، سەرنجێکی وردی روخساری شارنیی دا و پێی گوت: بۆچی لە کاتی گەڕانەوەماندا دیار نەبووی؟

شارنی گوتی: خاوەن شکۆ، لەلایەن پاشاوە ڕاسپێردرام، بە پەلە بگەڕێمەوە بۆ قەسر، ئاگاداری «سوفرن» بکەم کە پاشا لە ڕۆخی ڕووبارەکەدا چاوەڕێی دەکات.

ئەم وەڵامە ڕاست بوو، بۆ ماوەیەک ماری ئەنتوانێت ئارام بووەوە، لەبەرئەوەی دوو نەدیمەی دی لەنێو گالیسکەکەیدا بوون نەیویست لەمە زیاتر داوای روونکردنەوە، بکات، ئەمەی دواخست بۆ کاتێکی دی.

ماری ئەنتوانێت، هەر کە گەیشتە قەسری سەڵتەنەتی پۆشاکەکانی گۆڕی، لەسەر مێزی خواردندا ئەندرێی بانگ کرد.

ئەندرێ وەکو هەمیشە بە خشووعەوە چووە سالۆنەکە، ماری ئەنتوانێت گوتی: مادمۆزیل بەهیوام، کاتێ کە لێرەدا نەبووم بێ تاقەت و ناساغ نەبوویی، ئەندرێ گوتی: خاوەن شکۆ، هەرکەسێ لە سایەی ئێوەدا بژیێت هەرگیز نەخۆش و بێزار نابێت. هەمیشە سوپاستان دەکات بۆ ئەو شانازی و بەختەوەرییەی پێت بەخشیون...

مەلیکە گوتی: مادمۆزیل، ئەمڕۆ شارنی–ت بینی؟

مەلیکە ئەم پرسیارەی کرد، چاوی بڕییە نێو چاوەکانی ئەندرێ بۆ ئەوەی پەی بەویژدانی ئەو کچە گەنجە ببات و درۆ نەکات... ئەندرێ لەبەر ترس ڕەنگی سپی هەڵگەڕا و گوتی: بەڵێ... خاوەن شکۆ، لە تەنیشتی پەنجەرەکەدا دانیشتبووم سەیرم کرد شارنی بەباغەکەدا تێدەپەڕێ سەلامی لێ کردم و گوتی: بۆ ئەوە هاتووم، ئەمری خاوەن شکۆ بگەیێنمە «سوفرن» تا بچێت بۆ لای پاشا.

مەلیکە هەر چاوی بڕیبووە چاوەکانی و گوتی: جگە لەمە چ قسەیەکی دیتان نەکرد نەیدەویست بێتە ژوورەکەتەوە، ئەی تۆ نەتدەویست بچیت بۆلای...

یانی بچیت بۆ باغەکە؟

ئەندرێ شڵەژابوو، دەلەرزی و گوتی: نەء! خاوەن شکۆ!

مەلیکە گوتی: ئومێدەوارم، ئەوەی دەیڵێیت ڕاست بێ. وەک پێم گوتوویت ئەگەر لەگەڵ مێردەکەتدا پەیوەندی تایبەتی دروست کەیت، لێرە دەرت دەکەم و دەتنێرم بۆ قەڵای باستیل. ئیدی چ بایەخی بە ئەندرێ نەدا، بە تەنیشتیا تێپەڕی... ئەندرێش بە گریانەوە گەڕایەوە بۆ ژوورەکەی خۆی.

پاش خۆراک، مەلیکە شارنیی بانگ کرد و گوتی: دەزانم ئەمڕۆ لەلایەن مێردەکەمەوە ڕاسپێرابوویت بگەڕێیتەوە بۆ قەسر و بە«سوفرن» بڵێیت، بچێت بۆ لای پاشا، کەچی تۆ زۆرت پێچوو، لەکاتی گەڕانەوەمدا تۆم نەبینی، ئایە سوودت لەم فرسەتە وەرگرتووە، چوویت بۆ لای ئەندرێ؟

شارنی لە تووڕە بوونی مەلیکە ترسا و گوتی: خاوەن شکۆ، ئایە مومکینە پیاوێ بکەوێتە بەر عەتفی ئێوە و ئەم بەختەوەرییەی بەرکەوێ بتوانێت سەیری ژنێکی دی بکات؟

مەلیکە گوتی: ئەندرێ لەگەڵ ژنەکانی دیدا جیاوازە، چونکە ژنی تۆیە...

شارنی بەبزەوە گوتی: خاوەن شکۆ، هەر لەبەرئەوەی ژنی منە، نەفرەتی لێ دەکەم! ماری ئەنتوانێت گوتی: شارنی دەبێ ئێوە یا هی من بن یا هی ژنەکەتان ئەگەر بتەوێ هی هەردووکمان بیت ئەوا پەیوەندیت لەگەڵ یەکێکماندا نامینێ. شارنی بەرامبەر بە مەلیکە چۆکی داداو سەری خستە سەر زەوی و گوتی: خاوەن شکۆ لە

یەکەم سەرنجدا جوانی و مەزنی و سەڵتەنەتی ئێوەم بینی، بڕیارم دا گیانی خۆم لە ڕێی ئێوەدا بەخت بکەم، ئێستاش لەسەر هەمان بڕیارم، ئەگەر باوەڕ بە قسەکەیشم ناکەیت، فەرموو تاقیم بکەنەوە.

ماری ئەنتوانێت گوتی: تاقیکردنەوەکەی من بۆتۆ ئەوەیە، زیاتر چاودێری ئەندرێ دەکەم، نەدیمەو خزمەتکارەکانی خۆم ڕادەسپێرم، بچووکترین کارەکانیم بۆ بگێڕنەوە

ئەندرێ و شارنی تا ڕۆژی حەڤدەی مانگی ژوئی –ی ساڵی ١٧٧٥، بەیانی هەمان ئەو ڕۆژەی مەلیکە بۆ مەلەوانی چوو، ژن و مێردبوون و یەکتریان خۆش دەویست، بەڵام بەیەک نەگەیشتبوون، پاش ئەو ڕۆژە، حەزیان بۆ یەکدی بینین زیادی کرد... شارنی شەو تا بەیانی نەیدەتوانی بخەوێت. بەپیادە لە دەوروبەری قەسری ڤەرسایدا پیاسەی دەکرد، یا بەنۆکەرەکەی دەگوت، ئەسپەکەی بۆ زین کات، بەتاو دەچووە پاریس، تا بەرەبەیان لە دەوروبەری شاری پاریسدا دەسووڕایەوە، بەرلەوەی مەلیکە لەخەو هەڵسێت دەگەڕایەوە بۆ ڤەرسای، لەبەر ماندوو بوون دەیتوانی سەعاتێ بخەوێت. شارنی، لەبەرئەوەی پیاو بوو، دەیتوانی خۆی شەکەت کات و بێتەوە خەوی لێ بکەوێ... ئەندرێ نەیدەتوانی بەپیادە یا بەسواری، لەماڵێ بێتە دەرێ بۆیە تا بەیانی بێدار دەبوو، جارجار لەسەر قەرەوێڵەکەی هەڵدەساو لە ژووره بچووکەکەیدا، بەئاسپایی هاتوچووی دەکرد، نەوەک هاوسێیەکانی دەوروبەری ژوورەکەی خەبەر کاتەوە، هەندێ جار دەوەستاو ڕووی لە بەیتولمەقدس دەکرد، چۆکی دادەدایە سەر زەوی، فرمێسک بەچاوانیا دەهاتە خوارێ و دەیگوت: خودایە، ئەگەر مارە بڕین بۆ ئەوە هاتووەتە کایە ژن و مێرد بۆ یەکدی حەلاڵ بن و لەباوەشی یەکدیدا ژیان بەسەر بەرن، بۆچی مێردەکەم بۆ من حەرامە، لە ئارەزووی دیداریدا دەسووتێم، تەنانەت ناتوانم هەندێ قسەی لەگەڵدا بکەم.

ئەندرێ کە بەیانیان لەخەو هەڵدەسا، لەبەرئەوەی شەوێ گەلێ گریابوو، چاوەکانی سوور هەڵگەڕابوون، نەدیمەکانی مەلیکە سونگەی ئەو حاڵەتەیان لێ دەپرسی ئەویش دەیگوت: دوێنێ شەو بیری دایکمم دەکرد، گریام، بۆیە چاوەکانم سوور بوون

ئەندرێ چەندین سەعات لە تەنیشتی پەنجەرەی ژوورەکەی خۆی دادەنیشت، بەڵکو شارنی بەنێو باغەکەی قەسری ڤەرسایدا تێپەڕێ، بتوانێ لە دوورەوە بیبینێ

ئیشارەتێکی بداتێ، یا ئەو ئیشارەتێ بۆ ئەم بکات... شارنی دەیزانی خزمەتکار و نەدیمەکانی ماری ئەنتوانێت، بە شەو و بەڕۆژ جاسووسی بەسەر ئەندرێوە دەکەن، جورئەتی نەدەکرد، بەرانبەر بەژوورەکەی تێپەڕێ... ئەندرێ تەنها ئەو کاتانە دەیتوانی مێردەکەی خۆی ببینێ کە مەلیکە بانگی شارنی و ئەسڵیزادەکانی دیی کردبا، ئەو کاتەیش شارنی، لەترسی دەیان جووتە چاو کە چاودێرییان دەکرد نەیدەتوانی بەنیگا هەستەکانی خۆی بۆ ئەندرێ دەربڕێ...

ئەندرێش سەری دادەواندەوە، تا ماری ئەنتوانێت و نەدیمەکانی وانەزانن کە سەیری مێردەکەی دەکات. ئەندرێ و شارنی تەنها یەک ڕێگایان لەبەر بوو کە بتوانن وەک ژن و مێردی ئاسایی بەیەکەوە بژین، ئەویش ئەوە بوو خزمەتی دەربار تەرک کەن... ئەگەر ئەمەیان بکردبا ئەوا بنەماڵەکانیان لەنێو دەچوون.

جگە لە «فیلیپ»ی برای ئەندرێ، کە لە سوپادا خزمەتی دەکرد، چ کەسێکی دیی نەبوو لە دەزگاکانی دەوڵەتدا کاربکات، باوکی بەتەمەن و خانەنشین بوو، بۆ ئەوەی نەبێتە مایەی نابووتی براکەی نەیویست دەسبەرداری دەربار بێت...

شارنی هەموو خزم و کەس و کاری لە دەزگاکانی دەوڵەتدا کارمەند بوون، ئەمیش نەیدەتوانی خۆی لە دەربار دوورخاتەوە. بەم شێوەیە مانگی ژوئی و ئاوتی ساڵی ١٧٧٥ تێپەڕین، بووە مانگی یانزە، هەوا فێنک بوو، یەکەم نەسیمی پایزی بەسەر گوڵ و گەڵاکانی پارکی ڤەرسای تێپەڕی... لە ڕۆژێکی مانگی ئیکتۆبەردا، ئەندرێ کتێبی بەدەستەوە بوو لە تەنیشتی ماری ئەنتوانێت دانیشتبوو، کتێبی بۆ دەخوێندەوە لەپڕ چاوەکانی ڕەش داگەڕان و گێژ بوو، کتێبەکەی لەدەست پەڕی و کەوت، پاش چەند ساتێکی دی لەنێو تابورەدا[1] خۆی بینییەوە، ئەو خانمانەی لەوێدا بوون بەرزیان کردەوە، لە ژوورەکەی مەلیکە بردیانە دەرێ، لە ژوورێکی دیدا هێنایانەوە سەرخۆ...

ئەندرێ گوتی: تکا دەکەم بەمەلیکە بڵێن وەزعم باش نییە، ئیجازەم بداتێ، بڕۆمەوە ماڵێ.

(١) تابورە: سیسەمێکە و مەخمەڵیان بەسەر داداوە، هەر نەدیمەیێک پلەیێکی گەورەی نەبا، بۆی نەبوو لە سەریا دانیشێ.

مەلیکە تەسەوڕی دەکرد، ئەندرێ نەخۆشە، ئیجازەی دایێ بگەڕێتەوە بۆ ماڵێ، هەر کە گەیشتە ماڵێ هەستی کرد تووشی حاڵەتێ بووە کە پێشتر تووشی ئەو حاڵەتە نەبووە... ئەندرێ تکای لە دۆستەکانی کرد، پزیشکی بۆ بهێنن... پزیشک چووە ژوورەکەی و فەحسی کرد و بەبزەوە گوتی: خانم نەخۆشییەکەتان شتێکە، دەبێ ببێتە مایەی کەیفخۆشیتان، ئێوە سکتان پڕە تەسەوڕ دەکەم شەش یا حەوت مانگی دی منداڵێ پێشکەش بە مێردەکەتان دەکەن. ئەندرێ کە زانی سگی پڕە، لە پزیشکەکە پاڕایەوە گوتی: تکات لێ دەکەم با چ کەسێ بەم مەوزووعە نەزانێ... نابێ هیچ کەسێ بیزانێ کە سگم پڕە...

پزیشکەکە بە سەرسامییەوە گوتی بۆچی کەس نەزانێ سگت پڕە؟ ژنانی دی شاد دەبن و شانازی دەکەن، هەواڵی سگ پڕییان بدەنە مێردەکانیان تۆ دەڵێی با کەس نەزانێ سکپڕیت.

ئەندرێ بە پاڕانەوە گوتی: ڕووداوێک لە گۆڕێ دایە، نامەوێ بۆتی باس کەم، تکا دەکەم ئەم مەوزووعە بەبێدەنگی بهێڵەوە!

پزیشکەکە گوتی: گەلێ چاکە.

خواحافیزی لە ئەندرێ کرد، لە ژوورەکە چووە دەرێ، ئەندرێ زانیی ئەو تۆوە لە ڕۆژی حەوتەمی ژوئیە بۆ یەکەم جار و دواجار لە مێردەکەی وەری گرتووە پزیشکەکەی بەپێی ئەو وەعدەی دابوویە ئەندرێ زمانی خۆی بەست، بەڵام نەدیمەکانی مەلیکە، لە ژوورەکانی دەوروبەر بوون گوێیان لەمە بوو کە پزیشکەکە بەدەنگی بەرز گوتی خانم تۆ سکپڕیت!

ئەوەشیان بیست ئەندرێ بەترسەوە قسەی دەکرد، گفتوگۆکەی ئەندرێ و پزیشکەکە ئاسپایی بووەوە، ئەمانیش دڵنیابوون ئەندرێ بەڕاستی سکی پڕە پاش نیو سەعات ئەم هەواڵە گەیشتە مەلیکە...

ماری ئەنتوانێت بەبیستنی ئەم هەواڵە، بەجۆرێ تووڕە بوو هاواری کرد:

ئاه... ئەم کچە نمەک حەرامە خیانەتی لێ کردم!

لەگەڵ ئەوەی ئەندرێ سکپڕ بوو بەئەمری مەلیکە حەپس کرا و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا کرد...

ئێمە لەنێو بەشێکی مێژووی فەرەنسا داین، ئەگەر ئەمەمان لە ئەفسانەیەکدا خوێندبایەتەوە، باوەڕمان نەدەکرد، کەچی ئەمەی لێرەدا دەیخوێنینەوە لەنێو مەتنەکانی مێژوودایە و بەڵگەکانیش لەبەر دەستدان.

کە لە ئەندرێ–یان پرسی: چ کاتێ تۆ لەگەڵ مێردەکەتدا موعاشەرەت کردووە وا سکت پڕ بووە؟

ئەندرێ گوتی: لەگەڵ مێردەکەمدا موعاشەرەم نەکردووە، هەرگیز دەستی لە دەستم نەکەوتووە!

گوتیان: ئەگەر دەستی بەردەستت نەکەوتووە ئەی ئەو منداڵەی لە سکتدایە، لە کێیە؟

عەشقی ئەندرێ، بەرامبەر بەمێردە قۆز و گەنجەکەی کە هێشتا تەمەنی لە هەژدە ساڵ تێنەپەڕی بوو، ئەوەندە بەهێز بوو بۆ ڕزگارکردنی ئەو، ئەندرێ شەرەفی خۆی خستە ژێر پێ و گوتی: ئەو منداڵەی لە سکمدایە، حەرامزادەیە! ئەوانەی تەحقیقیان لەگەڵ دەکرد، ئەم هەواڵەیان گەیاندە مەلیکە، بەڵام ماری ئەنتوانێت گوتی: تەسەور دەکەم درۆ بکات و لێی بپرسن باوکی ئەو منداڵە کێیە؟

موحەقیقەکە لە ئەندرێی پرسی: باوکی ئەو منداڵە کێیە؟

ئەندرێ گوتی: باوکی ئەو منداڵە «ژیلبەرە» لەم قەسرەدا شاگردی باغەوان بوو، پاش ئەوەی سکی پڕکردم ڕای کرد و دیار نەما...

ژیلبەر لەو دەمەدا کوڕێکی شانزە ساڵان بوو، پێشتر لەماڵی «تاورنی»ی بنەماڵەی ئەندرێ، بوو پاش ئەوەی ئەندرێ بووە نەدیمەی مەلیکەی فەرەنسا باوکی ئەندرێ، داوای لە کچەکەی کرد، لە قەسری ڤەرسایدا ئیشێ بۆ «ژیلبەر» پەیدابکات، بەئەندرێی گوت: ئەم کوڕە گەورە بووە نەپێویستیم پێیەتی و نەدەشتوانم مەسرەفی بکێشم، ئێستا تۆ نەدیمەی مەلیکەی دەتوانی لە قەسری ڤەرسایدا کارێکی بۆ بدۆزیتەوە.

بۆ کچێکی وەک ئەندرێی نەدیمەی مەلیکە، دۆزینەوەی ئیشێ بۆ «ژیلبەر» ئاسان بوو، بەڕاسپاردەی ئەندرێ کرا بەشاگردی باغەوانی قەسری ڤەرسای بەڵام «ژیلبەر» نەیویست لەم قەسرەدا بمێنێتەوە، جیێ هێشت و بەرەو پاریس کەوتە ڕێ، لەوێشەوە

ڕێی ئەمریکای گرتەبەر، ئەمە هەمان ئەو کوڕەیە کە پاشتر بەناوی دکتۆر «ژیلبەر» لە شۆڕشی ئازادیخوازی ئەمریکا و شۆڕشی فەرەنسادا دەوری گەورەی هەبووە، ناوی لە مێژووی ئەمریکاو فەرەنسادا تۆمارکراوە...

ئەو دەمەی ئەندرێ ئەو تۆمەتەی خستە پاڵ «ژیلبەر» ئەم کوڕە تەمەنی سیانزە ساڵان و گومناو بێ سەروبەر بوو، هەر بۆیە ئەم تۆمەتەی خستە پاڵ ئەو، دەیزانی ئەم کوڕە گومناوە ڕۆیشتووە، چ کەسێ بەدوایدا ناگەڕێ بیدۆزێتەوە.

مەلیکە نەیدەویست بزانێ ئەو کەسە کێیە؟ سکی ئەندرێی پڕکردووە، تەنها دەیویست لەوە دڵنیابێت ئەو کەسە شارنی نەبێت.

خودی «ژیلبەر» پاشان بوو بە دکتۆر «ژیلبەر» ئەندرێی بەخشی و نووسی: «ئەندرێ فریشتەیێکی ئاسمانی بوو، نە ببوومە ئەو پیاوەی بتوانم تەجاوزی لەسەر بکەم، نە ئەویش لەو ژنانە بوو تەسلیمی من بێت... ئەندرێ لەو دەمەدا کچێکی بەرجەستەی ئەسیلزادە بوو، منیش کوڕە هەژار و نۆکەری ماڵەکەیان بووم...»

شارنی لە سەرەتا ئاگای لەوە نەبوو ئەندرێ تەوقیف کراوە، هەر کە زانی ئەندرێ تۆمەتی خستووەتە پاڵی خۆی و گوتوویەتی مناڵەکەی سکم حەرامزادەیە بۆی دەرکەوت سۆنگەی ئەم کارەی چییە...؟

ڕۆژی نۆزدەهەمی مانگی ئۆکتۆبەری ساڵی ١٧٧٥ بەتۆمەتی ئەوەی ئەندرێی زینای موحەصەنەی[١] کردووە مناڵێکی نا مەشروعی لە سکدایە لە دەربار دەریانکرد.

پاش ئەوەی ئەندرێ لە دەربار دەرکــــرا، چووە پاریس لە نهــــۆمی دووهەمی عیمارەیێک لە شەقامی «کلیشی» –ئێستاش ئەو شەقامە هەیە. نیشتەجێ بوو، هیچ کەسێ نەیدەزانی لەکوێدا نیشتەجێ بووە، تەنانەت شارنی–یش نەیدەزانی ئەندرێ بۆ کوێ چووە، چونکە ئەم ژنە لە جاسووسەکان دەترسا کە شارنی بخەنە ژێر چاودێرییەوە، ئەگەر ماڵەکەی نیشانی شارنی بدات و شارنیش بێت بۆ ماڵەکەی، ئەوا ئەو فیداکارییە مەزنەی لە ڕێی عەشقی شارنیدا کردوویەتی، بێ سوود دەبێت، چونکە ئەگەر مەلیکە بزانێت شارنی دەچێتە لای، ئەوا شارنی و بنەماڵەکەی دەکەونە بەر غەزەبی مەلیکە.

(١) زینای موحەصەنە: ژنی مێرددار زینا بکات بەو زینایە دەگوترێ زینای موحەصەنە.

«فرانسواز سالمون» ژنێ بوو لە دۆستەکانی دایکی ئەندرێ... ئەو ژنە لەو ماڵەدا یارمەتی ئەندرێی دا، تا مناڵەکەی ببێ، هەر کە مناڵەکە لە دایک بوو، ئەو ژنە ئەو مناڵەی لەگەڵ خۆیدا برد بۆ شاری «ناپولی» دیارە باسی بەدبەختی ئەندرێ –یان بۆ «کارۆلین»ی مەلیکەی ناپۆلی کردووە، هەربۆیە کارۆلین دڵی بەئەندرێ دەسووتێ و پەیامی بۆ دەنێرێ لە فەرەنساوە بێت بۆ ناپولی، بەڵام ئەندرێ ئەوەندە مێردەکەی خۆی خۆشدەویست. نەیدەتوانی فەرەنسا جێبێڵێ، با شارنی–یش نەبینێ.

مەلیکەی ناپولی بۆ پەروەردەکردنی ئەو مناڵە بڕە پارەیێکی دانا «فرانسواز سالمون» ئەو مناڵەی لە شاری ناپولیدا گەورەکرد سەرگوزەشتەی ئەم کچە گەنجە، ئەگەرچی مێردیشی هەبووە، مەجبوور بوو تا دوا تەمەنی بە ڕەبەنی بەسەر بەرێت، ئەمە یەکێکە لە کۆستە بەزەیی بزوێنەکانی بەشەرییەت.

ئەندرێ کە مناڵ بوو، دایکی لە دەست دا، کەوتە ژێر دەستی باوکێکی کورتبینی چاو چنۆک، بەڕاستی باوکی کورتبین بوو، کە دەیبینی کچەکەی وردە وردە گەورەتر و جوانتر دەبێ، بەدەنگی بەرز دەیگوت: لەبەرئەوەی ئەم کچە زۆر جوان دەبێت، قیمەت دەکات، نابێ هەرزان فرۆش بکرێ.

لەگەڵ ئەمەشدا، ئەندرێ، عیفەت و تەقوای خۆی پاراست، تەنانەت پاش ئەوەی بووە نەدیمەی مەلیکە و چووە قەسری ڤەرسای داوێنپاکی خۆی لە دەست نەدا، بۆ یەکەم جاریش عاشق بوو، ئەویش عاشقی شارنی مێردی بوو، هەر کە لە دەربار هاتە دەرێ ئیدی ئەو مێردەی نەبینی...

ڕۆژانە ئەم ژنە گەنجە، لە تەنیشتی پەنجەرەی ژوورەکەی خۆی دادەنیشت سەیری شەقامی «گلیفیشی»–ی دەکرد، هەموو ڕۆژێک بەر لە خۆر ئاوابوون پیرەمێردێکی دەبینی سنووقێکی لە بن دەستدایە و گۆچانێکی پێیە، پۆشاکەکەی سادە و ڕێکوپێک بوو، سەیرێکی ئەندرێ –ی دەکرد، بەڕێی خۆیدا دەڕۆیشت...

ئەندرێ، هەموو ڕۆژێ ئەو پیرەمێردەی دەبینی، دەیویست بزانێ ئەم پیرەمێردە چ کارەیە، بەڵام نەیتوانی بزانێ ئیشەکەی چییە؟ ئەو سنووقەی لەبن دەستیا بوو سنووقێکی لە دار دروست کرابوو، ئەندرێ بەحەدەس نەیتوانی بزانێت چی تیایە.

ڕۆژانە بەر لە خۆرئاوابوون، ئەو پیرەمێردە، بەرانبەر بەپەنجەرەکە تێدەپەڕی

شەبقەکەی لەسەر لادەدا و سەلامی دەکرد، هەندێ ڕادەما وەک ئەوەی چاوەڕێی ئەوە بکات ئەو ژنە شتێ بڵێت بەڵام ئەندرێ چ شتێکی نەدەگوت پیرەمێردەکەش سەری ڕادەتەکان و دوور دەکەوتەوە... ڕۆژێ ئەو پیرەمێردە نەیتوانی بێدەنگ بێت، پاش سەلامکردن گوتی: خانم هەموو ڕۆژێ لە تەنیشتی ئەم پەنجەرەیدا دەتبینم لە ڕوخسارتا وادەردەکەوێ کە غەمێکی گەورەتان هەبێ... ئایا بۆچوونەکەم ڕاستە یان نەء؟

– بەڵێ جەناب بۆچوونەکەتان ڕاستە من ژنێکی بەدبەختم...

لەو ڕۆژەوە ئاشنایەتی ئەو پیرەمێردە و ئەندرێ دەستی پێکرد، ئەندرێ زانی ئەو سنووقەی بن دەستی ئەو پیرەمێردە پڕە لە نموونەی ئەو گیایانەی کە لە دەرێی شارەوە دەیهێنا و دەیبردە ماڵێ زۆری نەبرد، ئەندرێ زانی ئەو پیرەمێردە «ژان ژاک ڕۆسۆ»ی نووسەری ناسراوە. ئەندرێ کتێبی «کنترا – سوسیال»ی ئەو نووسەرەی خوێندبووەوە...

ئەندرێ، هەر کە بۆی دەرکەوت ئەو پیرەمێردە ڕۆسۆیە، گەلێ سەرسام بوو وەک ئەوەی لە ئاسمان خرابێتە خوارەوە، چونکە وای تەسەوڕ دەکرد ڕۆسۆ ژیانی ئەشرافی هەیە، هەمیشە بەگالیسکەی چوار ئەسپی و چەند سوارێکیش لە پشتی گالیسکەکەیدایە، ئاوها هاتوچۆ دەکات... کەچی ڕۆسۆ نەک گالیسکەی نییە. بەڵکو پۆشاکی نایابیشی لەبەر دانییە خزمەتکارەکانی دەربار، پۆشاکەکانیان لە پۆشاکەکەی ڕۆسۆ چاکترە ڕۆسۆ-یش ئەندرێی ناسییەوە زانیی کە «کونتس دوشارنییە» شارنی لە فەرەنسادا گەورەترو ناسراوتر بوو لەوەی کە ژنەکەی نەناسرێتەوە، ڕۆسۆ هەر بەزوویی بۆی دەرکەوت ئەو ژنە دەسکورتە... ئەندرێ دەیزانی پیانۆ لێبدات و نۆتە مۆسیقییەکانی چاک دەناسییەوە، ڕۆسۆ کاری بۆ پەیدا کرد، کارەکەی ئەندرێ ئەوە بوو ڕوونووسی نۆتەکانی دەکرد، ئەو دەمە بەدەست نۆتەکان دەنووسران...

ڕۆسۆی نووسەر، موسیقا ژەن بوو، هەندێ جاریش نۆتەی خەڵکانی دیی دەنووسییەوە، هەندێ جاریش خۆی نۆتەی دادەنا.

ئەندرێ لە ماڵێدا چ ئیشێکی نەبوو، ڕۆژانە نۆتەی دەنووسی. هەر لاپەڕەیەکی

نۆتەی بەپارەی ئەو سەردەمە بە دە شاهی دەنووسی، ڕۆژانە دەیتوانی پێنج تا شەش لاپەڕە بنووسێت، ئەوەی پەیدای دەکرد، بەشی بژێوییەکەی دەکرد بێگومان ئاشنایەتی ئەندرێ لەگەڵ ڕۆسۆدا گەلێ تەئسیری بۆ وەزعی ڕۆحی ئەو ژنە هەبوو، لە ڕاستیدا ئەو ئاشنایەتییە بووە مایەی ئەوەی ئەندرێ دەسبەرداری خۆکوژی بێت، بەر لە بینینی ڕۆسۆ گەلێ نائومێد بوو و کتێبی «کنترا – سۆسیال – ە»کەی ڕۆسۆی خوێندبووەوە... لەو پیرەمێردەی بیستبوو، کە تاکە کەسەکانی بەشەرییەت کەسانی چاکن مەحاڵە کەسێ بە بەدی بێتە دنیاوە، ئەوەی کەسان بەد دەکات دەوروبەرە کۆمەڵایەتییەکە و پەروەردەی نادروستە، بۆیە دەبێ منداڵ بەجوانی پەروەردە بکرێت تا فاسید نەبێ...

ڕۆسۆ بەئەندرێی گوتبوو: ئەگەر لەنێوان سێ نەوەدا پەیاپەی پەروەردەی چاکی منداڵ بکرێت ئەوا کۆمەڵیش چاک دەبێ،

کاتێ ڕۆسۆ بووە ئاشنای ئەندرێ، دواڕۆژەکانی تەمەنی خۆی دەگوزەراند موحیبەتی بۆ ئەندرێ، موحیبەتی باوکی بوو بۆ مناڵەکەی لەگەڵ ئەمەشدا لە ژنەکەی دەترسا و دەیگوت: زینهار، نابێ ژنەکەم بزانێ، من دێم بۆ ماڵی ئێوە، ئەگەر ئەمە بزانێ ڕۆژی ڕۆشنم لێ تاریک دەکات...

دۆستایەتی ئەندرێ لەگەڵ ئەم نووسەر و فەیلەسووفە گەورەیە، لە دوو ساڵ زیاتر نەبوو، یانی لە کۆتایی ساڵی ١٧٧٦ تا ساڵی ١٧٧٨ز کۆتایی پێهات، چونکە لەم ساڵەدا ڕۆسۆ گەلێ لاواز و پەڕپووت بوو، پاش نەخۆشییەک مرد...

لەبەرئەوەی ئەندرێ ڕۆژنامەی نەدەخوێندەوە نەیدەتوانی تەشیعی جەنازەی دۆستە وەفادار و میهرەبانەکەی خۆی بکات، چونکە نەیدەزانی چ ڕۆژێ ئەو مەراسیمە دەس پێ دەکات و لە کوێدا جەنازەکە دەشارنەوە... بەڵام پاش ئەوەی قەبرەکەی ڕۆسۆی دۆزییەوە، تا ئەو ڕۆژەی لە ژیاندا بوو، فرسەتی وەدەست دەهێنا دەچووە سەر گۆڕەکەی و چەپکە گوڵێکی لەسەر دادەنا.

ئەندرێ چ سوودێکی لە عەشقی مێردەکەی وەرنەگرت، دەتوانین بڵێین بەناکام ژیا، هەروەها چ سوودێکیشی لەناوی مێردەکەی وەرنەگرت، کەچی ناوی مێردەکەی بووە تەوقێک و چووە گەردنی و حەپسیان کرد و بەرەو زیندانیان برد...

پاش شۆڕشی فەرەنسا، شۆڕشگێڕەکان بڕیاریان دا ئەشرافەکانی فەرەنسا لەنێو ببەن، سەرنجی بەدبەختی و خۆشبەختی ئەشرافەکانیان نەدەدا تەنها سەیری ناویان دەکرد و بەس، لەبەرئەوەی ئەندرێ ناوی «کونتس دوشارنی» بوو، گیراو خستیانە زیندانەوە...

لە ساڵی ١٨٩٠ کۆمیتەیێکی شۆڕشگێڕی لە «وڵات پەرستانی» فەرەنسی دەچوونە نێو زیندانەکانی پاریس، زیندانەکان هەموو ئەشراف بوون و هەر لە نێو زیندانەکەدا موحاکەمەیان دەکردن و حوکمیان دەدان، ئەو کۆمیتەیە سێ دادوەریان بۆ موحاکەمەکردن دامەزراندبوو، یەکێکیان پینەچی بوو ئەوی دیان کەناس بوو سێهەمیش موحامییەکی دەرەجە سێ بوو کە تەنها دەیتوانی لە مەحکەمەی بیدائەدا بەرگری لە مووەکیلەکەی خۆی بکات...

مەعلومە ڕادەی زانیاری ئەو سێ کەسە لە حقوق لە چ ئاستێکدایە، ئەم سێ کەسە ڕقیان لە ئەشراف و ئەسیلزادەکان بوو، تەنانەت ئەگەر فەقیریش بان گرێیەکی ڕوحی و کینەیان بەرانبەر بەو چینە هەبوو... کاتێ ئەم سێ کەسە دەچوونە نێو زیندانەوە، دە پانزە جەللادی خۆبەخشیان بەدواوە بوو، بەبێ ئەوەی مووچە وەرگرن مەحکومەکانیان سەردەبڕی و بڕیارەکانی مەحکەمەیان جێبەجێ دەکرد.

یەکێ لە ژوورەکانی زیندان بووە ژووری دادگا و ژوورەکەی بەرانبەریشی بووە ژووری جێبەجێ کردنی حوکمەکان...

یەک یەک یا دوو دوو حەپسەکانیان لە زیندان دەردەکرد و بەرەو دادگایان دەهێنا، موحامییە دەرەجە سێیەکە ببووە سەرۆکی دادگا، لە ناو و ناونیشانی زیندانییەکەی دەپرسی، ئیدی پرسیاری ئەوەی نەدەکرد کە بەر لە شۆڕش لەکوێ بووە و چی کردووە پاشان هەندێ ڕاوێژی لەگەڵ پینەچی و کەناسەکە دەکرد، بە زیندانییەکەی دەگوت بچێتە ژوورەکەی بەرانبەر، هەر کە زیندانییەکە پێی دەنایە ژوورەکە، دە پانزە خەنجەری بۆ دادەباری، خوێن بەجۆرێ ئەو ژوورەی پۆشیبوو، پێڵاوی جەلادەکان تیایدا نوقم ببوو، جەللادە خۆبەخشەکان سەری کوژراوانیان دەبڕی و دەیانخستە سەر نیزە لە زیندان دەهاتنە دەرێ و بەشاردا دەیانسووڕاندەوە

ڕەئیسی دادگا، لیستێکی لەبەر دەستدابوو، گوتی: «کونتس دوشارنی». پاش

چەند ساتێ ئەندرێ بەپۆشاکی سپی کفن ئاسا، هاتە ژووری دادگاوە غەم و بەدبەختی نەخشی سیمای ببوو، تەنانەت حاکمەکان کەوتنە ژێر کاریگەری ئەو سیمای بەدبەختەی ئەندرێ... ئەو سەردەمە ئەندرێ تەمەنی سی و سێ ساڵ بوو، تاڵە موویەکی ڕەش بەسەریەوە نەبوو، مووەکانی هەموو سپی ببوون بەڵام هەر جوان و بە ویقار و بە شکۆ بوو، سەرۆکی دادگا بە نەرمی و لەسەرخۆ پێیگوت: ئایە ناوەکەت کونتس دوشارنییە؟

ئەندرێ لە هەموو تەمەنیا سەعاتێ ڕەنگە کەمتر پەیوەندی ژن و مێردایەتی لەگەڵ شارنیدا هەبوو، گوتی: بەڵێ

سەرۆکی دادگا گوتی: بەر لە شۆڕش لە کوێ بوویت و چیت دەکرد؟

ئەندرێ گوتی: لە ماڵەکەی خۆم بووم خەریکی عیبادەت و خواپەرستی بووم ڕەئیسی دادگا و دوو حاکمەکەی دی کە بیستیان ئەندرێ لە ماڵەکەی خۆیدا خەریکی عیبادەت بووە قاقا دەستیان بە پێکەنین کرد، پاشان سەرۆکی دادگا وتی: بۆ وەک ئەشرافەکانی دی لە فەرەنساوە هیجرەتت نەکرد؟

ئەندرێ گوتی: باوک و دایکی من، گۆڕیان لە نێو ئەم خاکەدایە، منیش ویستم کە خواوەند ڕوحم وەرگرێتەوە هەر لەم خاکەدا لە گۆڕ نرێم...

سەرۆکی دادگا گوتی: دوشارنی مێردت لە کوێدایە؟

ئەندرێ گوتی: نازانم، شانزە ساڵە نەمبینیوە.

سەرۆکی دادگا گوتی: درۆ دەکەی. چاک دەزانی مێردەکەت پەیوەندی بەخائینەکانەوە کردووە، بێگومانین پەیوەندیت لەگەڵ هەیە!

ئەندرێ گوتی: درۆ ناکەم ئەگەر تەحقیق بکەن دەزانن ڕاستم گوتووە، بەڵام ئەو دادگایە فرسەتی تەحقیقکردنی نەبوو... ڕەئیسی دادگا لەگەڵ هەردوو حاکمەکەی دیدا هەندێ ڕاوێژی کرد و پاشان بەئەندرێی گوت: چاکە، بچۆ بۆ ئەو ژوورەی تەنیشت، لەوێدابە تا بانگت دەکەین. کاتێ ئەندرێ چووە ژوورەکەوە، چاوی بەجەللادە خوێنرێژ و جەنازەی کوژراوان و گۆلە خوێنەکە کەوت، دەتوانین بڵێین ڕۆح لە جەستەی هەڵفڕی...

جەللادەکان جوانی و شکۆمەندی ئەو ژنەیان بینی سەرسام بوون و گوتیان، حەیفە پارچە پارچەی بکەین، دەبێ سەری لە لەش جیابکەینەوە، تا جوانییەکەی ڕوخساری بپارێزرێ، یەکێ لە جەللادەکان ئەندرێی لەنێو گۆلە خوێنەکەدا ڕاخست، بە چەقۆ وەشاندنێ شا دەمارەکانی بڕی و بەلێدانێکی دی ئێسقانەکانی گەردنی بڕی سەری بە مووە سپیەکانییەوە لە لەش جیا کرایەوە، پاش چەند ساتێکی دی «وڵات پەرستێکی تر» سەرە بڕاوەکەی ئەو ژنەی خستە سەرنیزە و لە زیندان هێنایە دەر، بە شەقامەکانی پاریسدا دەیسووڕاندەوە... خەڵکی بە سەرسامییەوە دەوەستان و سەیری ئەو ڕوخسارە جوان و مووە سپییانەیان دەکرد.

ماری ئەنتوانێتی موزەوەر و مەسەلەی ملوانکەکە «دەرباری بەدناو کرد»

بینیمان کە لە ڕۆژی یانزەی ئۆکتۆبەری ساڵی ١٧٧٥دا ئەندرێیان لە دەربار دەرکرد، زۆری نەبرد، ماری ئەنتوانێت دۆستێکی نوێی پەیدا کرد ئەویش خانم، «پولین یاک» بوو، کە جارێک لەم یاداشتانەدا ناومان هێناوە بەبێ ئەوەی هیچ ڕوونکردنەوەیێکی لەسەر بنووسین...

شارەزایانی زانستی ئەنساب دەیانگوت بە «ماری ئستیورات-»ی مەلیکە جوانەکەی ئیسکتلەندا دەگات، کە سەریان بەتەور لە لەشی جیاکردەوە، ئیسکتلەندا دەکەوێتە شیمالی بەریتانیا، ئەو سەردەمە وڵاتێکی موستەقێل بوو.

خەڵکی دەیانگوت خانم پولین یاک، جوانیەکەی بەمیراتی لە «ماری ئستیوارت-هوە» بۆ ماوەتەوە... بەهەرحاڵ خانم پولین یاک نموونەی تەواوی بەبێ کەموکوڕی ژنێکی جوانی سەردەمەکەی خۆی بوو، هیچ ڕەخنەگرێکی ئەو دەمە نەیتوانی بچووکترین عەیبی تیا بدۆزێتەوە، جگە لەوەی کە بێدەنگ دەبوو و سەیری خەڵکی دەکرد، هەردوو لێوی، هەندێ دەکرانەوە دگانە سپییەکانی سەرەوەی دەردەکەوت، ئەهلی سەلیقەیش ئەمەیان بە جوانی دەزانی و دەیانگوت، لێوە نیوە کراوەکانی بووەتە زمانحاڵ و دەڵێت گەلێ جوانە.

یەکەم ڕۆژ کە ماری ئەنتوانێت، خانم پولین یاک-ی بینی، شەیدای بوو، هێشتا دوو مانگ بەسەر دۆستایەتییان تێنەپەڕیبوو قەسری «لای» کە دەکەوێتە ولایەتی «بوژولێ»ی پێ بەخشێ... ئەم قەسرە ئێستایش تەقریبەن بەهەمان شکڵی خۆی ماوەتەوە.

خانم پولین یاک ساڵۆنێکی هەبوو، لەو ساڵۆنەدا پێشوازی لە خەڵکی دەکرد، یەکێ لەو کەسانەی کە هاتوچووی ئەو ساڵۆنەی دەکرد ژنێ بوو بەناوی «فلورا تریتسیان» لە ژنە موغامیرەکان بوو، دەیزانی کە خانم پولین یاک دۆستی مەلیکەی فەرەنسایە، تەکلیفی لێ دەکرد لەلای ماری ئەنتوانێت واستەی بۆ بکات تا هەندێ شتی دەسکەوێت...

خانم پولین یاک گەلێ لە داوا بێ سنوورەکانی ئەو ژنە بێزار بوو، بڕیاری دا چیدی دۆستایەتی نەکات... ئەم بڕیارەی، گەلێ بەسوودی خۆی شکایەوە، چونکە ئەگەر دۆستایەتیی لەگەڵ ئەو ژنە سەرکێشەدا بەردەوام با، دوور نەبوو دۆستایەتی ماری ئەنتوانێتی لە دەست دابا...

یەکێکی دیی ئەو کەسانەی هاتوچووی ساڵۆنەکەی دەکرد، گەنجێکی قۆزی شیکپۆش بوو، ئەو دەمە تەنها بەگەنجی و قۆزییەکەی سەرنجی خەڵکی بەلای خۆیدا ڕادەکێشا. پاشانیش ئەو گەنجە بەناوی «فۆشێ» ئەوەندە ناسرا، ناوی لە مێژووی ئەوروپادا تۆمارکرا.

دۆستایەتی ماری ئەنتوانێت لەگەڵ خانم پولین یاکدا بووە هۆی ئەوەی لە ساڵانی ١٧٧٦ و ١٧٧٧دا مەلیکەی فەرەنسا لە ڕسواییێک ڕزگار کات. لەو سەردەمەدا ماری ئەنتوانێت لە ڕووی جەستەوە گەیشتبووە پۆپەی کامڵی، بەناچاری دەبا مێردی هەبا، بەڵام لویی شانزەهەمی پاشای فەرەنسای مێردی نەیدەتوانی ئەرکی ژن و مێردایەتی بەئەنجام بگەیێنێ... ماری ئەنتوانێت هەمیشە بەبێزاری دەکەوتە ڕوو، هێزی غەریزەیشی جۆشی سەندبوو، مەیلی لە گەنجە قۆزەکان بوو. ئەو دوو ساڵەی دۆستایەتیی لەگەڵ خانم پولین یاک بووە سەبەبی ئەوەی مەلیکەی فەرەنسا لە ڕسواییێکی گەورە نەجات دات، ناوی بەچڵپاوی بەدناوی نەلەوتێتەوە.

لە ساڵی ١٧٧٧دا، ماری ئەنتوانێت حەوت ساڵ بوو شووی کردبوو لە قەسری ڤەرسای-یی دەرباری فەرەنسادا ژیانی بەسەر دەبرد، بەبێ ئەوەی مێردەکەی توانیبێتی بیکاتە ژن، لەو ماوە دوورو درێژەدا، تەنانەت دەرباری نەمسا، کە ماری ئەنتوانێت لەوێوە هاتبووە فەرەنسا، بێ ئومێد ببوون، پێیان وابوو تا ماری ئەنتوانێت لە ژیاندابێ بە کچیەتی دەمێنێتەوە... تا ساڵی ١٧٧٧ لویی شانزەهەم حەوت ساڵ بوو دەترسا، عەمەلیاتی جەراحی بۆ بکەن. کەچی لەو ساڵەدا موافەقەتی کرد ئەو عەمەلیاتەی بۆ بکەن...

خانمەکانی دەربار، ئاگایان لە وەزعەکەی لویی شانزەهەم نەبوو، بەڵام دەیانزانی مەلیکەی فەرەنسا لەگەڵ هاوسەرەکەیدا، پەیوەندی ژن و مێردایەتییان نییە، بۆیە هەریەکە لەلای خۆیەوە هەوڵی دەدا ئەو پاشا گەنج و داوێن پاکە بەرەو لای خۆی

ڕاکێشێ، بۆ ئەم کارەیش سڵیان لە هیچ شتێ نەدەکردەوە لویی شانزەهەم جوان نەبوو، بەڵام لە سەردەمی گەنجیەتی تا سەردەمی شۆڕشی فەرەنسا، کە هێشتا حەپسیان نەکردبوو، خوێن شیرین بوو، چونکە ڕۆژێ نەبوو لە ژیانیا سواری ئەسپ نەبێ و نەچێت بۆ شکار و ئەسپ تاو نەدات. وەک قەڵەوێ نەدەکەوتە بەرچاو، بەڵام پاش ئەوەی حەپسیان کرد، لە سواری و مەشقکردن مەحروومیان کرد، زۆر زوو قەڵەو بوو، کاتێ کە بردیان بۆ دادگا، خەڵکی چاویان بەپیاوێ کەوت گەلێ پیرتر بوو لە تەمەنە ڕاستییەکەی ورگیشی پەیدا کردبوو...

وێنەکانی سەردەمی گەنجی لویی شانزەهەم کە ئێستا هەن، ئەوە دەخەنە ڕوو کە گەنجێکی ئێس کسووکە...

لویی شانزەهەم گەنجێکی ڕەوشت بەرزبوو، دەروونێکی پاک و خاوەن بەزەیی بوو ئەم سیفاتانە زیاتر خۆشەویستی کردبوو، بۆیە سەیر نییە ژنەکانی دەرباری فەرەنسا بیر لەوە بکەنەوە و بەرەو داوی خۆیان ڕایکێشن، شەرمنۆکی سەردەمی منالّی لەبیر ببەن و ڕایهێننە سەر عەشق، بەڵام لویی شانزەهەم لەو ژنانە ڕایدەکرد، هەرکاتێ ویستبای لە پارکی ڤەرسای یا ئەپارتمانەکانی قەسری سەڵتەنەتی تێپەڕیبا، هەوڵی دەدا بەشوێنە قەرەباڵغەکاندا تێپەڕێ ئەگەر ناچاربا بەشوێنی خەڵوەتدا بڕوات ئەوا چەندین مورافیق و حیمایەی لەگەڵ خۆیدا دەبرد، تا خانمەکان نەتوانن وەدەستی بێن.

وردە وردە، خانمەکانی دەرباری فەرەنسایش، وەک دەربارەکانی نەمسا، قەناعاتیان بەوە هێنا، کە ئەم گەنجە، بێ توانایە و تا دوا تەمەنیشی هەر بەبێ توانایی دەمێنێتەوە. بەڵام لە ساڵی ١٧٧٧دا – وەک گوتمان – شا بڕیاری دا عەمەلیاتە جەراحییەکە بکات...

جەراحی دەربار پێیگوت: خاوەن شکۆ، ئازاری ئەم عەمەلیاتە کەمترە لە ئازاری نووکە دەرزییێک کە بچەقێتە پەنجەتەوە... چونکە بەر لە کارەکە، شوێنی عەمەلیاتەکە بە سەهۆڵ بە جۆرێ سارد دەکەین، هەست بە بچووکترین ئازار نەکەیت، پاش عەمەلیاتەکەیش، هەر سەهۆڵ دەخەینە سەر شوێنەکەی، تا ئازارەکەی سەر هەڵنەداتەوە، هەر کە دڵنیابووین ئازارتان نییە، شوێنی برینەکە دەبەستین، دڵنیات

دەکەین بەدوو ڕۆژ چاک دەبیتەوە...

ئەو دەمە هەموو جەراحەکان شارەزاو و لێهاتوو بوون، بە پەلە عەمەلیاتیان دەکرد، بەرجەستەترین سیفەتی جەراحێک وردەکاری و سورعەتی عەمەلیاتەکەی بوو، جەراحی دەربار، وەعدەکەی خۆی وەجێ هێنا بەپەلە و تەقریبەن بەبێ ئازار عەمەلیاتەکەی تەواو کرد، چاکبوونی برینەکەیش زیاتر لە دوو ڕۆژی ویست و لە نەتیجەدا پاشا چاک بووەوە...

لە شەوی یەکەمی پاش چاکبوونەوە، ئەو ژن و مێردە چوونە ژووری نووستنەوە، سبەینێی ئەو شەوە ماری ئەنتوانێت بەڕوخساری گەشەوە، لە ژووری نووستنەکە هاتە دەرێ، پاش ئەو شەوە پاشا بەجۆرێکی سەیر ماری ئەنتوانێتی خۆشویست، هیمەت و ڕاستگۆیی و چاک ڕەفتاری باپیری لویی پانزەهەم بەرانبەر بە «ماری لکزینسکا»ی مەلیکەی فەرەنسای، هێنایەوە بیری خەڵکی...

مەراسیمی زاوا بوونی لویی شانزەهەم و ماری ئەنتوانێت لە کۆتایی ساڵی ١٧٧٧دا ئەنجامدرا، چەند مانگ پاش ساڵی ١٧٧٨، بەشێوەیێکی ڕەسمی بڵاویان کردەوە، ماری ئەنتوانێت «سکپڕە» بەڵام لە هەموو وڵاتی فەرەنسا یەک ژن نەبوو باوەڕ بە وەبێنێ، ئەو منالّەی لە سکی ماری ئەنتوانێت دایە، لە مێردەکەی بێت، هەموو دەیانگوت ئەو منالّە لە شارنییە هەندێکیش دەیانگوت ئەو منالّە لە «گوانیی»یە، ئەمەشیان کوڕێکی گەنج بوو لە ساڵی ١٧٧٨دا بچووکتر لە شارنی دەکەوتە ڕوو، ئەو دەمە، ئەو گەنجە لە دەرباردا خزمەتی دەکرد...

حەقیقەتەکەیش ئەمەیە، ئەو منالّەی لە سکی ماری ئەنتوانێت دابوو، لە مێردەکەی و حەڵاڵزادە بوو، لە ڕۆژی نۆزدەهەمی مانگی سیپتەمبەری ساڵی ١٧٧٨دا ماری ئەنتوانێت کچێکی بوو، ناویان نا «ماری ترز شارلوت» نە خەڵکەکە بەم منالّە شادمان بوون، نە باوکی، بەداخەوە خەڵکەکە کەوتبوونە ژێر کاریگەری شائیعات، وایان تەسەوڕ دەکرد ئەو کچە لە پاشای فەرەنسای نییە... لویی شانزەهەمیش حەزی دەکرد، ژنەکەی کوڕی ببێ، تا ببێتە وەلیعەهدی فەرەنسا و میراتگری تەخت و تاج ...

کە بیستی کچیان بووە، پێی ناخۆش و مەلوول بوو...

ئەو ڕۆژەی دەبا منالّەکە تەعمید بکرێ، بەپێی عادەت و ڕەسمی دێرین، بڕیاردرا

پاشای ئیسپانیا ببێتە باوە پیارەی منداڵەکە... لە بنەماڵەی سەڵاتینەکان لەکاتی مەراسیمی تەعمیددا دەبا یەکێ لە سوڵتانە دۆستەکان بۆ ئەم مەبەستە هەڵبژێرن.

پاشای ئیسپانیا، خۆی نەیدەتوانی لە وڵاتەکەی خۆیەوە بێت بۆ قەسری ڤەرسای تا لە مەراسیمی تەعمیدی منداڵەکەدا بەشداربێت... داوای لە «کۆنت دوپرۆڤێنس»ی برای لویی شانزەهەم کرد، ببێتە نوێنەری ئەم کاتێ ویستیان، ناوێ بۆ منداڵەکە هەڵبژێرن، ئەسقەفە گەورەکەی فەرەنسا لە «کۆنت دو پروڤنس»ی پرسی: گەورەم ئەم منداڵە چ ناوێکی لێ دەنێین؟ «کونت دوپرۆڤینس» لەبەرچاوی هەموو پیاو و خانمەکانی دەربار‌دا گوتی: بەپێی رەسم و عادەت، بەر لەوەی ناوێ لەم منداڵە بنێین، دەبێ لەناو و ناونیشانی باوک و دایکی ئەم منداڵە بپرسن...

ئەسقەفە گەورەکەی فەرەنسا لەم وڵامە نارەحەت بوو، گوتی: گەورەم لەو مەسئەلەیەی پەیوەندی بەئێمەوە هەبێت، ئەم پرسیارە زەرووری نییە چونکە هەموو دەزانن دایک و باوکی ئەم منداڵە کێیە...

«کۆنت دو پرۆڤێنس» گوتی: بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پاشای ئیسپانیا ناوی «ماری ترز شارلوت-ی» لێ دەنێم، ئەویش بۆ ڕێزگرتنە لە خاوەن شکۆ «ماری ترز»ی مەلیکەی نەمسا...

بەم شێوەیە ناویان لە یەکەم منداڵی لویی شانزەهەم و ماری ئەنتوانێت نا...

لەو ڕۆژانەدا، ژنێک لە پاریس دەژیا بەناوی «کونتس دولاموت» ئەم ژنە شێوەی لە ماری ئەنتوانێت دەچوو، تا ماوەیێک نەیدەزانی شێوەی لە مەلیکە دەچێ... ئەم ژنە کاری ئەوە بوو، بەیانیان لەخەو هەڵدەسا، نامەی بۆ خانمە ئەشراف و ئەسڵزادەکانی پاریس و ڤەرسای و دەوروبەر دەنارد، لەو نامانەدا، دەینووسی: «ناوم ژان دوسن رمی دوڤالوڤا» «کۆنتس دولاموت»ە تاقە کەسێکم لە بنەماڵەی سەڵتەنەتی «ڤالڤا» ماومەتەوە، ئەم بنەماڵەیە لە زنجیرە سوڵتانە ناسراوەکانی فەرەنسان، بەپێی یاسای میراتگری سەڵتەنەتی فەرەنسا حەقی منە، کەچی ئێستا نەک لە سەڵتەنەت مەحرووم‌م، بەڵکو بژێوی ژیانیشم نییە، ئەرکی ئەسیلزادە ئێوە دەخوازێت کۆمەکم بکەن»

تا ئێستایش مەعلوم نەبووە، ئایە ئەو ژنە ڕاستی دەکرد، لە بنەماڵەی سەڵتەنەتی

«ڤالڤا»[١] بوو یانە .. بەڵام هەندێ ژنە ئەشراف کەوتبوونە ژێر کاریگەری ئەو نامانە و هەندێ پارەیان بۆ دەنارد. ئەلکساندەر دۆما- ی رۆماننووس دەڵێت: سەرەتا ئەو ژنە ناوی «نیکول» بوو لە ماڵی «تاورنی» (باوکی ئەندرێ کە پێشتر باسمان کردووە) کارەکەری دەکرد، پاش ئەوەی لەگەڵ ئەندرێ هاتە پاریس و دەرباری بینی، سەیری کرد لە ماری ئەنتوانێت دەچێ.

ئەم قسەیە جێی باوەڕ نییە، چونکە ئەلکساندەر دوما لە ڕۆمانەکانی خۆیدا گەلێ گەمەی بەمێژووی فەرەنسا کردووە، هەندێ ڕووداوی مێژوویی سەرەوژێر کردووە.

بەهەرحاڵ لە سەرەتادا خانم «دولاموت» نەیدەزانی لە مەلیکەی فەرەنسا دەچێت، کە پەیی بەم مەوزووعە برد، بڕیاری دا وە دەستهێنان سوود لەم لێکچوونە وەرگرێ تا چیدی مەجبوور نەبێ کاغەز بۆ ئەم و ئەو بنووسێ تا پارەیێک بۆ ژیانێکی بمرەومەمرە پەیداکات. «دولاموت» ژنێکی هۆشیار بوو، دەبا سوود لەم لێکچوونە لە نێو چینی ئەشرافدا وەرگرێ نەک لەنێو چینە هەژارەکە، چونکە گەلێ لە کەسانی هەژار لە هەموو تەمەنیا، بۆ یەک جاریش مەلیکەی نەبینیوە تا بیناسێتەوە، تەنانەت ئەگەر ناسیشیەوە چاوەڕێی ئەوەی لێ ناکرێ پارەی بداتێ، چونکە دەزانێ مەلیکە دەوڵەمەندە، بۆیە دەبا موعاشەرەت لەگەڵ کەسانێکدا بکات بیانکاتە عاشقی خۆی و بزانن ماری ئەنتوانێت پێویستی بە پارەیە و پارەی بۆ دابین کەن.

لە نێوان دۆستەکانی خانم دۆلاموت، ژنێک هەبوو بەناوی «سان ژن» مانای سان ژن، ئەوەیە، کەسێ لە ژیانیدا پابەندی هیچ شتێ نەبێت هەرچییەکی بوێ دەیڵێ و هەر کارێکی بوێ دەیکات و بەبێ ئەوەی گوێ بداتە چ کەسێ و بایەخیان بداتێ.

ئەو سەردەمە لە فەرەنسا، روحانێکی پایە بەرز بەناوی کاردینال «روهان» دەژیا، تەمەنی چل ساڵ بوو، دوژمن و ناحەزەکانی ماری ئەنتوانێت، بەتایبەتی ئەو ژنانەی لە دەربار‌دا ئیرەییان بە ماری ئەنتوانێت دەبرد، دەیانگوت:

«روهان» عاشقی مەلیکەیە..

---

(١) ڤالڤا، زنجیرە سەلاتینێکی فەرەنسان دەبنە دوو بەشەوە لە ساڵی ١٣٢٨ تا ساڵی ١٥٨٩ یانی دوو سەد و شەست ساڵ لە فەڕەنسادا سەڵتەنەتیان کردووە ناوی دوا پاشای ئەم زنجیرەیە هنری سێیەم بوو.

کاردینالەکان، نابێ ژن بێنن، بەڵام مێژوو ئەوەمان نیشان دەدات. هەندێکیان نەک ئەم مەرجەیان نەپاراستووە، ئەگەر چی ژنیان نەهێناوە کەچی دەیان مەعشووقەیان هەبووە.

کاردینال دو «روهان» سەر بەکۆنترین بنەماڵەی ئەسیلزادەی ئەوروپا بوو، کە ماری ئەنتوانێتیان گواستەوە بۆ لویی شانزەهەم، لەگەڵیا لە نەمساوە هات بۆ فەرەنسا، هەر لەو کاتەوە «ڕوهان» ئەگەرچی کاردینال بوو، ماری ئەنتوانێتی خۆشدەویست. دوو شتیش ببوونە سونگە، جورئەت نەکات عەشقەکەی خۆی دەربڕێ.

خانم «دولاموت» داوای لە خانم «سان ژن»ی دۆستی کرد، کە بچێتە لای ڕوهان و دەربارەی ماری ئەنتوانێت قسان بکات، لە دەمودوی تێبگات و بزانێ تا چ ڕادەیێک مەلیکەی فەرەنسای خۆشدەوێ، ئایە ئامادەیە بۆ گەیشتن بە ماری ئەنتوانێت پارەی زیاد سەرف بکات یا نەء؟ وا ڕێککەوتن «سان ژن» بچێتە لای «ڕوهان» خۆی وا بنوێنێ کە لەلایەن مەلیکەوە هاتووە پەیامی موحیبەت ئامێزی پێبگەیێنێ، کاتێکیشی بۆ یەکدی بینین دەستنیشان کەن لە تا لە شوێنێکی خەڵوەتدا یەکدی ببینن...

ڕوهان هەموو خانمەکانی دەرباری دەناسی و مومکین بوو، بە بینینی خانم سان ژن سەرسام بێت. کە بۆچی مەلیکە خانمێکی نەناسی هەڵبژاردووە و ئەم کارەی پێ سپاردووە... بەڵام دەبێ خانم سان ژن، تێیگەیێنێ، کە مەلیکەی فەرەنسا نەیویستووە و نەیشیتوانیوە، یەکێ لە خانمەکانی دەربار بنێرێتە لای، ڕازی عەشقی خۆی بداتە دەستی خانمێکی دەربار، هەر بۆیە ئەمی ڕاسپاردووە ئەم کارە بکات.

پاش ئەوەی خانم سان ژن ئارایشتی کرد و جوانترین پۆشاکەکانی خۆی پۆشی بەرەو قەسرەکەی ڕوهان کەوتە ڕێ.

کاردینال ڕوهان پیاوێ نەبوو، هەموو کەسێ بتوانێ دیدەنیی بکات، کاردینالەکان، بەتایبەتی کەسێکی وەک ڕوهان، لەو سەردەمەدا ژیانێکی پڕ شکۆی هەبوو دەتوانین بڵێین ژیانی سەڵتەنەتی هەبوو، سەد کەس لە بەشە جیاجیاکانی قەسرەکەیدا خزمەتیان دەکرد. سان ژن هەواڵی نارد بۆ کاردینال کە لەلایەن خاوەن شکۆ مەلیکەوە هاتووم.

هەر کە ناوی مەلیکەی بیست، ڕوهان بەپەلە لە ژوورەکەی چووە دەرێ و بەرەو سالۆنی پێشوازی چوو.

گوتی: ئەو ژنە بهێننە ژوورێ.

خانم سان ژن، ژنێکی ڕوحسووک بوو، کاری چاکی لە روهان کرد، پاشان لێی پرسی: خانم گوتوویە لەلایەن خاوەن شکۆ، مەلیکەی فەرەنساوە هاتوون ئایە ئەمە ڕاستە؟

ئەو ژنە وەک کەسێکی خاوەن سەنگی شەخسیەتی خۆی بێ، بە ریتمێک وای نیشان دا کە لە روهان بچووکتر نییە، گوتی: خاوەن شکۆ، منی بۆ لای ئێوە ناردووە، تا پێتان بڵێم، مەیلی بەوەیە لە شوێنێکی خەڵوەت و دوور لە ئەغیار بەتەنها یەکدی ببینن!

روهان کە ئەم قسەیەی بیست، بەجۆرێ شڵەژا، دڵ لە سینەیدا کەوتە تەپەتەپ و نەیتوانی چ شتێ بڵێت، چەند ساتێ سەبری کرد تا ئارام بووەوە، پاشان گوتی: چ بووە کە خاوەن شکۆ، هەمیشە بەرانبەر بە من بێ میهرو موحیبەت بووە، وا لەپڕ کەوتوومەتە یادی؟

سان ژن گوتی: مەلیکە هەر لەسەرەتاوە موحیبەتی بەرانبەر بەئێوە هەبووە بەڵام هەندێ بەربەست لە گۆڕێدا بوون تۆ خۆت چاکتر دەزانی، ڕێیان لەوە دەگرت لوتفی خۆیت بۆ بخاتە ڕوو، هەرکاتێ ماسی لە ئاو ڕاوکەن و دەربهێنن، تازەیە، ئێستاش بڕیاری داوە، قەرەبووی ڕابردوو بکاتەوە ئێوە نەک تەنها دەبن بە دۆستێکی مەلیکەی فەرەنسا، بەڵکو دەبنە تاقە ئەو کەسەی دڵی مەلیکە داگیر دەکەن.

ئەم قسەیە، ئەوەندە کاری لە روهان کرد، دەستی خستە سەر سینگی و سەری دانەواند، بۆ دەقیقەیێک بێ دەنگ بوو، پاشان هاتەوە سەرخۆ و گوتی: چ کاتێ دەتوانم خاوەن شکۆ ببینم؟

سان ژن گوتی: خاوەن شکۆ گوتی: ئەگەر حەز بەدیدەنی دەکەن، دەبێ سبەی شەو لە دەوروبەری نیوەشەودا لە «سێ ڕێی نێری» کە دەکەوێتە نێو جەنگەڵی ڤەرسای، لەوێدا ئامادە بێت... زینهار، بەتەنها بێت، چونکە خاوەن شکۆ خۆیشی بەتەنها دێت.

سان ژن گەلێ حەزی دەکرد پێی بڵێت چەند کیسەیێک زێڕ لەگەڵ خۆیدا بێنێت،

ترسا روهان بکەوێتە گومانەوە و بزانێت نیازیان وایە فریوی دەن ئەم مەوزووعەی دواخست، لەگەڵ ئەمەشدا، بەرلەوەی سان ژن لەو ماڵە بێتە دەرێ، روهان کیسەیێک زێڕی پێ بەخشی... ئەو ژنە بە کەیفخۆشییەوە چووە لای خانم «دولاموت» مژدەی ئەوەی دایێ کە کارەکە کەوتە سەر سکە... لەکاتی دیاریکراودا، روهان بەگالیسکە چووە جەنگەڵی ڤەرسای، گالیسکەکەی لە سەرەتای جەنگەڵەکە راگرت، بەپیادە ماوەیێک ڕۆیشت تا گەیشتە «سێ ڕێی نێری». روهان لە سەعات یانزەی شەوەوە لەو شوێنەدا چاوەڕێی ماری ئەنتوانێتی دەکرد، چ کەسێ لە جەنگەڵەکەدا نەبوو، جار جارێ دەنگی کونەپوو لە دوورەوە دەگەیشتە گوێ، یا ڕێویێک ڕایدەکرد، مانگیش بۆ چەند ساتێ دەکەوتە ژێر هەورەوە و دەهاتەوە دەرێ، لەبەرئەوەی ئاسمان پڕبوو لە هەوری سپی، تریفەی مانگ بەجوانی جەنگەڵەکەی ڕۆشن نەدەکردەوە.

لە سەعات دوانزە، سێبەرێک لە پشت درەختەکانی جەنگەڵەکە دەرکەوت بەرەو «سێ ڕێی نێری» دێت، کە نزیک بووەوە، روهان سەیری کرد ژنێکە پۆشاکی تەڵخی پۆشیوە، هەروەها شانێڵێکی تەڵخی لە خۆی پێچاوە، ئەو ژنە، بە ئاسپایی و بە ویقارەوە هەنگاو هەڵدێنێ، هەرچەندە نزیکتر دەبووەوە بۆ روهان ئاشکراتر دەبوو کە مەلیکەی فەرەنسایە...

کە دولاموت، لە روهان نزیک بووەوە، بۆ ساتێ نیقابەکەی لەسەر ڕوخساری خۆی لادا، تا کاردینال بتوانێ عەشیقەکەی خۆی ببینێ، دڵنیایش بێ ئەوەی بۆ ئەم ژوانە هاتووە ماری ئەنتوانێت-ە.

خانم دولاموت دەیزانی لەبەر سێبەری درەختەکان و مانگیش زوو زوو هەور دایدەپۆشێ، روهان ناتوانێ جیاوازی لە نێوان ئەم و مەلیکەی فەرەنسا بەدی بکات.

هەر کە کاردینالی پلە بەرز، چاوی بە مەحبوبە تاجدارەکەی خۆی کەوت هەردوو ئەژنۆی نایە سەر زەوی، پاشان سەری خستە سەر پێیەکانی ماری ئەنتوانێتی مزەوەر و دەستی بەگریان کرد... خانم دولاموت دەیزانی ئەگەر دەم بکاتەوە و قسە بکات ئاشکرا دەبێت و بۆیە تا دوا ساتەکانی ئەو ژوانە بێدەنگ بوو، چونکە دەنگی گەلێ جیاواز بوو لەگەڵ دەنگی ماری ئەنتوانێت.

«دولاموت» لێگەڕا روهان چەند دەقیقەیێک بگریێت، ئەوجا چەمییەوە بە دەست

هەندێ نەوازشی سەرو ڕوخساری ڕوهان-ی کرد... هەر کە ڕوهان هەستی کرد، مەلیکەی فەرەنسا نەوازشی دەکات، دەستی گرت و لێوەکانی خۆی چەسپاندە قەد دەستییەوە.

کە روهان دەستی دولاموت-ی گرت، ئەو ژنە بەعیشوەیێکی ژنانەی ئەوتۆ خۆی وا نیشان دا کە گەلێ لەززەت لەمە وەردەگرێ. ئەم ڕەفتارە هێزی بەخشییە دڵی روهان باوەشی بە هەردوو ئەژنۆی دولاموت دا کرد و گوتی: ئەی مەعبودی من... ئەی خواوەندی من .. لەو ڕۆژەوەی کە ئێوەم بینیوە، دڵی خۆمم خستووەتە ژێر رکێفی خۆشەویستی تۆوە، چەندین ساڵە پێم ناوە بە جەرگی خۆمدا و سەبرم کردووە، خوێنی دڵم خواردووەتەوەو دانم بە خۆمدا گرتووە..

پاشان روهان سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوە و گوتی: ئەی مانگ تۆ لە مەداری خۆتا بوەستە، ئەی ئەستێرەکان ئێوەیش حەرەکە مەکەن، ئەی هەتاو تۆیش لە ئاسۆوە هەڵمەیێ، لێگەڕێ با زەمان بوەستێ، تاله ژیاندام بتوانم لەو بەختەوەرییەی کە ئەمشەو بەنسیبی من بووە. بەرخورداربم...

خانم دولاموت بۆ ئەوەی زیاتر کاردینال کەمەنکێشی عەشقی خۆی بکات بەچاکی زانی لەسەر زەوی بەرزی کاتەوە.

کاردینالی بەرزکردەوە، دەستە عەتراوییەکانی خۆی بە روخساریا هێنا، پاشان دەستی لە روخساری خۆی نزیک کردەوە.

نواندنی ئەم خۆشەویستییە وای لە روهان کرد، باوەشی پیاکات، بەڵام دولاموت دەیزانی ئەگەر کارەکە بگاتە ئەم ئاستە، ئەوا روهان دەیناسێتەوە بەڕەفتارێکی ئەمر ئامێز ئەو پیاوەی لە خۆی دوورخستەوە، پاشان رۆهان لەم ئومێدە بێ ئومێدبوو، دووبارە چۆکی دادایە سەر زەوی و دەستی بەگریان کرد.

خانم دولاموت سەبری کرد، تا مانگ چووە ژێر هەورەکانەوە، جەنگەڵەکە بەتەواوی تاریک بوو، ئەوجا دەستی روهان-ی گرت و بەرزی کردەوە و هێنایە نزیکی خۆیەوە، لەو چەند ساتەدا روهان بەیەقینەوە دڵنیابوو کە ماری ئەنتوانێتی لە بەرانبەردایە، لەبەر زیادە بەختەوەری خۆی لە سەرووی فریشتە و ئەستێرەکان دەبینی، پاشان دولاموت کە نقابی لە ڕوخساری لادابوو، خستییەوە سەر روخساری بەنیازی

ڕۆیشتن خۆی ئامادە کرد، بەرلەوەی بڕوات کاغەزێکی خستە نێو دەستی ڕوهان–دەوە.

پاش ڕۆیشتنی دولاموت، روهان ویستی تاقیبی بکات، بەڵام کاغەزەکە ڕێی لەوە گرت دوای کەوێت، کاردینالی عاشق بەپەلە لە جەنگەڵەکە گەڕایەوە خۆی گەیاندە گالیسکەکەی، لەبەر ڕۆشنایی چرای گالیسکەکەدا نامەکەی خوێندەوە، ئەم چەند کەلیمەیەی تیادا نووسرابوو: وادەی ئێمە، دووسبەی شەوە، لە هەمان جێ و لە هەمان سەعات، لەبەر ئەوەی دەمەوێ هەندێ شت بکڕم، نیو ملیۆن لیرەی فەرەنسی بە چەکی بانق، لەگەڵ خۆتا بهێنە.

چەکی بانق، یا ئیسنادی خەزینە، لەو دەمەدا وەکو ئەسکەناس وابوو، بەڵام گەلێک درشتتر بوو... کاردینال بەم نامەیە گەلێ خۆشحاڵ بوو، مەلیکەی فەرەنسا ئامادەیە داوای پارەی لێ بکات، بەبێ دوودڵی دەبێتە عەشیقەکەی.

کاردینال هەرکاتێ ویستبای دەیتوانی بچێتە دەربار، مەوزووعێکی کردە بیانوو، بۆ ڕۆژی پاشتر بەرەو قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای کەوتە ڕێ وای بیرکردەوە، ماری ئەنتوانێت، ببینێت، لەبەر عەشقی چاوەکانی دەدروشێنەوەو سەیری ئەم دەکەن، بەئیشارەتی چاو کە تەنها عاشق و مەعشووق تێیدەگەن پێیدەڵێ، دوو شەوی دی وادەی ژوانەکەمان و لە بیری نەکەیت.

ئەو ڕۆژە مەلیکەی فەرەنسا گەلێ بەچوست و چالاکی دەکەوتە ڕوو قسەی لەگەڵ پیاوان و ژنانی دەوروبەری دەکرد و پێدەکەنی، کاتێ کە روهان گەیشت هیچ بایەخێکی نەدایێ وەک ئەوەی ئەو پیاوەی نەبینیبێ ئاوها کەوتە ڕوو...

روهان چەند جارێ هەوڵی دا خۆی بخاتە بەر سەرنجی مەلیکەی فەرەنسا تا شوێنەواری ژوانەکەی شەوی ڕابردوویان بە روخسارییەوە ببینێ، کەچی بۆ جارێکیش، چاوەکانی مەلیکە بەرچاوی روهان نەکەوت، وەک ئەوە وابوو کە هەر نەیبینیبێ... روهان بەخۆی گوت، مەلیکە دەیەوێت لەنێو دەربارەکاندا گەلێ وریا بێت و نایەوێت ئەوانە پەی بە پەیوەندییە تایبەتیەکەی نێوانمان بەن. نابێ من لەم ئیحتیاتە ئاقڵانەی ناڕازی بم...

دوو مانگ لەمەوبەر لاموت بڕیاری دابوو ئیبتزاری روهان بکات، ئەو کاتە جەواهیر

فرۆشێکی موعتەبەری فەرەنسی هەبوو بەناوی «بلوم هوز» ملوانکەیێکی ئەڵماسی دانسقەی ئەو ڕۆژگارەی نیشانی ماری ئەنتوانێت دابوو. هەمان ئەو ملوانکەیەیە کە ئەمڕۆ لە نێو ڕۆمانەکان و فیلمەکاندا ماوەتەوە مومکینە تا سەدان ساڵی تریش هەر بمێنێتەوە...

ئەو ملوانکەیە دوو سەد و پەنجا ئەڵماسی درشتی پێوە بوو، ئەو دەمە جەواهیر فرۆشەکە کە نیشانی ماری ئەنتوانێتی دا، داوای ملیۆن و نیو لیرەی فەرەنسی دەکرد...

بەهەرحاڵ مەلیکە کە ملوانکەکەی بینی گەلێ حەزی لێ کرد، بەڵام ملیۆن و نیوێک مەبلەغێک بوو، نە ماری ئەنتوانێت لە حەقی دەهات و نە شا، تەنها ئەوە مومکین بوو، ئەو مەبلەغە لە خەزێنەی دەوڵەت دەرکرێ... لویی شانزەهەم بە هاوسەرەکەی گوت: ماری ئازیز، دەزانی ئەمڕۆ مەترسی جەنگمان لەسەردایە مومکینە دەوڵەتی بەریتانیا هێرش بکاتە سەرمان، ئێمە لەو جەنگەدا پێویستیمان بە کەشتی دەبێ، بەملیۆن و نیو لیرە کە نرخی ملوانکەکەیە دەتوانین سێ کەشتی جەنگی دەرەجە یەک کە هەر دانەی هەشتا تا نەوەت تۆپی لەسەر بێ دابین بکەین.

ماری ئەنتوانێت قەناعەتی هێنا کە قسەکە مەنتقیزە، بۆ یەکجارەکی دەسبەرداری ئەو ملوانکەیە بوو، ئەگەرچی جەواهیر فرۆشەکان ئامادە بوون، ئەو بڕە پارەیە بکەنە سێ قست...

مەلیکە گوتی: فەرەنسا پێوستی بە کەشتی جەنگییە، نەک بە ملوانکە، بۆیە دەسبەرداری کڕینی دەبم.

خانم دولاموت، ئاگاداری ئەم مەوزووعە بوو، ئەوەیشی زانی لەبەر بێ پارەیی مەلیکە ئەو گەردانەیەی نەکڕیوە...

لە شەوی دیاریکراودا کاردینال روهان لەنیوە شەودا بەچەکێکی نیو ملیۆن لیرەی فەرەنسییەوە لە جەنگەڵی ڤەرسایدا چاوەڕێی دەکرد، کۆمیدیاکەی دوو شەو بەر لە ئێستا لەلایەن خانم دولاموت دووبارە بووەوە خانم دولامۆت، لە جەنگەڵەکەدا خۆی نیشانی کاردینال دا، بەئیشارەت تێیگەیاند، لەو شوێنە دوورکەونەوە، بچنە شوێنێکی چڕتری جەنگەڵەکە کە تریفەی مانگی بەر نەکەوێ.

روهان ئەم مەوزووعەی پێ سەیر نەبوو، چونکە ژنێکی وەک مەلیکەی فەرەنسا کە لە جەنگەڵدا عاشقەکەی خۆی دەبینێ، نابێ لە شوێنێکدا بێت، تریفەی مانگی بەرکەوێت، چونکە مومکینە جاسوسەکان تاقیبی بکەن و بیبینن، روهان بەئیسنادی خەزینە چەکی ئەو برە پارەیەی پێبوو... کۆمیدیاکەی دووشەو بەر لە ئێستا دووبارە بووەوە، بەڵام بەم جیاوازییەوە، مادامێ مەلیکە ئامادەیە پارە لە روهان وەرگرێ، روهان جورئەتی پەیدا کردبوو، یەکەم جار چۆکی دادایە سەر زەوی و سوجدەی بۆ برد و سەری خستە سەر پێیەکانی دیارە، ئەگەر عەشق چاوەکانی ئەو پیاوەی کوێر نەکردبا، دەبا هەر لەو شوێنەدا بیزانیبا کە ئەو ژنە مەلیکەی فەرەنسا نییە، چونکە پێیەکانی ماری ئەنتوانێت بچووک و ناسک بوون، بەڵام پێیەکانی «دولاموت» گەورەبوون و لە پێی پیاوان دەچوو... دوو شت چاوانی حەقیقەت بین نا بینا دەکات، یەکەمیان عەشق و هەڵچوونی غەریزە، دووهەمیان تەماح، تەنانەت گەورە پیاوان بەرانبەر ئەم دوو شتە نابینا دەبن و لە پێ دەکەون.

روهان، چەند دەقیقەیێک پێیەکانی ئەو ژنەیەی لە باوەش گرتبوو خانم دولاموت هەستی کرد، دەبێ کاردینال لە زەوی بەرزکاتەوە، دەستی درێژ کرد تا بەرزی کاتەوە کاردینال دەستی گرت و کەوتە ماچکردنی... ئەگەر عەشق چاوەکانی کاردینالی کوێر نەکردبا، دەبا بزانێت ئەم دەستانە ناسکی دەستەکانی ماری ئەنتوانێت-ی نییە، بەڵام لەبەر تاریکی جەنگەڵەکە و ئاڵوەشی عەشقەکەی، ئاگای، لەم مەوزووعە نەما، ماوەیێکی ئەو دەستەی ماچ دەکرد، هەڵسا و ئەو ژنەی لە باوەش گرت.

دولاموت رێی لێ نەگرت، ترسا ئەگەر رێی لێ بگرێ رەنگە لەو پارەیە مەحرووم بێت.

دولاموت بەپێی ژیانەکەی خۆی وای بیر دەکردەوە پیاوێ بیەوێ ملیۆن و نیوێک لیرە بداتە ژنێ، ئەڵبەتە ئامانجێکی هەیە، ئەویش ئەوەیە، ئەو شەوەی پارەکە دەدات لەگەڵ ژنەکە رابوێرێ، ئەگەر بیەوێ سوود لە روهان وەرگرێ دەبێ موافەقەت بکات، ئەو شەوە کارێ بکات روهان لێی رازی بێت.

دوو سەعات لە نیوە شەو تێپەڕی، عاشقەکان یا راستتر کاردینال هاتەوە سەرخۆی، بەشەرمەوە سەری بەرز کردەوە و گوتی: خانمی مەزن، پلەی ئێوە لە

فریشتەکان باڵاترە، ئەو برە پارەیەی داواتان کردبوو هێناومە، تکا دەکەم لێمی وەرگرن و سەر بەرزم کەن.

خانم دولاموت، بەبێ موجامەلەکردن لێی وەرگرت، کاردینال گوتی: خانم بەو شێوەیەی فەرمووت بەچەک و بەئیسنادی خەزێنە بۆم هێناوی دولاموت، بۆ چەند ساتێ بەپەنجە نەوازشی روخساری کاردینالی کرد بەئیشارەتی سەر خواحافیزی لێ کرد، کاغەزێکی خستە دەست و دوور کەوتەوە...

کاردینال ئەوەندە وەستا تا ئەو ژنە لەچاو ون بوو، لەبەر وەجد سەری بۆ ئاسمان بەرزکردەوە، وەکو ئەوەی بڵێی دەیویست بۆ ئەو بەختەوەرییەی کە ئەم شەو بەنسیبی بووە، سوپاسی خودا بکات. بەڵام کەوتەوە بیری کە پیاوێکی روحانییە، لەو شەوەدا و لەو جەنگەڵە تاریک خەڵوەتەدا، یەکێ لە گوناهە گەورەکانی کردووە و قابیلی بەخشین نییە، دەبێ تۆبە و ئیستغفار بکات نەک سوپاس! شادمانییەکەی لە رادەیەکدا بوو، دەیویست هاوار بکات، درەخت و ئەستێرە و مانگ و هەورەکانی ئاسمان بۆ رازی بەختەوەرییەکەی ئاگاداریان، کاتەوە، کاردینال بەجۆرێ لە شەوق و شوردا بوو ئاگای لەوە نەما کە رۆژ هەڵاتووە، سات بەسات دنیا رۆشنتر دەبوو، بەپیادە کەوتە رێ تا گەیشتە لای گالیسکەکەی، سوار بوو بەرەو قەسرەکەی خۆی گەڕایەوە لە نێو گالیسکەکەدا هەستی کرد کاغەزێکی لە دەستدایە، کاغەزەکەی کردەوە ئەمەی خوێندەوە:

ئەگەر منت خۆشدەوی گەردانەیێکی ئەڵماس لەلای «بلوم هۆز»ی جەواهیر فرۆشدایە و نیشانی داوم و نەمتوانی بیکرم، چونکە مێردەکەم دەبێ کەشتی جەنگی ئامادە کات، پارەی بۆ کرینی ئەو گەردانەیە نییە، تۆ بۆ منی بکرە»

کاردینال نەک تەنها ئاگای لەوە بوو کە ئەو ملوانکەیەیان نیشانی مەلیکەداوە بەڵکو خۆی ئەو ملوانکەیەی لەلای جەواهیر فرۆشەکەدا بینیبوو دەیزانی لە دانسقەکانە بەڕاستیش ملیۆن و نیوێک دەهێنێ، بەڵام دابینکردنی ملیۆن و نیوێک جگە لەوەیش نیو ملیۆن لیرەی داوەتێ، بۆ کاردینال کارێکی دژوار بوو، تەنها بەیەک شێوە دەیتوانی ئەو برە پارەیە فەراهەم بکات، ئەویش هەموو موڵکەکانی خۆی بفرۆشێ موڵکەکانی چەندین ساڵەی بنەماڵەی دروهان، بەشێکی لە فەرەنسا و

بەشەکەی دیشی لە نەمسا بوو، دەیزانی ئەگەر هەموو مولّکەکانی بۆ فرۆشتن دانێ ئەوا نرخیان دادەبەزێ و ڕەنگە یەک ملیۆن لیرەی فەرەنسی نەکات... ئەو پیاوە بێ چارەیە بە جۆرێ کەوتبووە ژێر کاریگەری عەشق و لەززەتی بەیەک گەیشتنی ماری ئەنتوانێتی موزەوەر بۆ فرۆشتنی مولّکەکانی هەراسان نەبوو، ئامادە بوو بە ملیۆن و نیوێک بیان فرۆشێت، بەلاّم دەیزانی لەسەر یەک فرۆشتنی مولّکەکانی ئەم نرخە ناکەن .

کاردینال، هەمان ڕۆژ بۆ ئەوەی جارێکی دی ئەو گەردانەیە ببینێ ، لە چۆنیەتی فرۆشتنی ئاگادار بێت، چووە لای جەواهیر فرۆشەکە، کاردینالیان دەناسی بە ئیحترامەوە پێشوازییان کرد... کاردینال سەیری گەرادنەکەی کرد کە ڕەنگ و بریقەی ئەڵماسەکانی ئاوی چاویان دەبرد.

روهان لە نرخەکەی پرسی، گوتیان ملیۆن و نیو لیرەی فەرەنسییە، لەبەر ئەوەی لە فەرەنسادا کڕیاری نییە، بڕیاریان داوە بیبەن بۆ ڕوسیا نیشانی «کاترین–ی دووهەمی» مەلیکەی ڕوسیای بدەن.

کاردینال گوتی: بیستوومە، ئێوە ویستووتانە ئەم ملوانکەیە بەقیست بفرۆشن بە دەربار...

جەواهیر فرۆشەکە گوتی: موافەقەتمان کردووە بەقیست بیفرۆشین بەدەربار، چونکە دەرباری فەرەنسا موعتەبەرە، لە کاتی خۆیدا قیستەکەی دەدات بەلاّم ناتوانین ئەم جۆرە موعامەلەیە لەگەڵ خەڵکی دیدا بکەین و مەجبوورین بە نەقد بیفرۆشین.

کاردینال گوتی: ئەو موعامەلەیەی کە دەمەوێ لەگەڵ ئێوەدا بیکەم بۆ مەلیکەی خاوەن شکۆیە، یانی من لەلایەن مەلیکەی خاوەن شکۆوە، یانی من لەلایەن مەلیکەوە ڕاسپێردراوم، ئەو ملوانکەیە بکڕم، ئەڵبەتە دەبێ ئەم مەوزووعە لە بەینی خۆمان بێت و نەچێتە دەرێ چونکە خاوەن شکۆ دروستکردنی کەشتی جەنگی دەخاتە پێش کڕینی ملوانکەیێک.

جەواهیر فرۆشەکان دوو شەریک بوون یەکێکیان ناوی «بلوم» و ئەوی دیان «هوز» بوو، گەلێ کەیفخۆش بوون، چونکە فرۆشتنی گەردانەیێک بەدەربار دوو سوودی هەبوو، یەکەمیان قیستەکە لەکاتی خۆیدا دەدرێ دووهەمیش مەجبوور نەبوون ئەو

گەردانە بەنرخە ببەن بۆ روسیا، چونکە مومکینە لە ڕێگادا رووتیان بکەنەوە و ملوانکەکەیش لەنێو بچێت.

روهان گوتی: من لەلایەن مەلیکەی خاوەن شکۆی فەرەنساوە، راسپێردراوم ئەم ملوانکەیە بکڕم، دووبارەی دەکەمەوە، مەوزووعەکە لەبەینی خۆمان بێت و دەرنەچێتە دەرێ. ئێوەیش بۆ وەدەستهێنانی نرخەکەی دوو زامنتان هەیە، یەکەمیان دەرباری فەرەنسا و ئەوی دیشیان منم.

«بلوم و هوز» سەریان دانەواندەوە، بلوم گوتی: جەناب، ئیعتباری ئێوە لە دەرباری فەرەنسا کەمتر نییە.

کاردینال گوتی: ئەم ملوانکەیە بە بڕی ملیۆن و نیوێک لە ئێوەی دەکڕم بەو مەرجەی پێنچ سەد هەزار لیرە دەدەم و ملوانکەکە دەبەم بۆ مەلیکە، ملیۆنەکەی دیشی بە دوو قیست دەتاندەمێ، هەرسێ مانگە و قیستێکتان دەدەمێ، یانی قیستەکان لە مەلیکە وەردەگرم و دەیدەمە ئێوە.

بلووم هوز موافەقەتیان کرد، هەر ئەو کاتە عەقدەکەیان نووسی ڕۆژی پاشتر روهان. هەرچییەکی هەبوو لەلای سەرافەکانی پاریسدا کۆیانی کردەوە. پێنچ سەد هەزار لیرەی برد بۆ جەواهیر فرۆشەکان و ملوانکەکەی وەرگرت و بردیە ماڵێ.

روهان، لە ماوەی چەند ڕۆژێکدا یەک ملیۆن لیرەی فەرەنسی نەقدی بۆ عەشقی ماری ئەنتوانێتی مزەوەر سەرف کرد، دەبا ملیۆنێ لیرەی دیش لە ماوەی شەش مانگدا بە دوو قیست بداتەوە، دەیزانی ئەگەر مەلیکە بۆ ئەم قیستانە کۆمەکی نەکات چارەی نییە، دەبێ مولّکەکانی خۆی بفرۆشێت.

روهان وای تەسەوڕ دەکرد، شازادە خانمێکی وەک ماری ئەتوانێت، کە باپیرانی سەدان ساڵە پاشا و ئیمپراتۆر بوون، بە خۆڕایی پارە لە عاشقەکەی خۆی وەرگرێ، ئەو پارەیەی کە وەری گرتووە قەرزە، چونکە هەندێ جار سەلاّتین و مەلیکە – کان پێویستیان بە پارە دەبێ و قەرز دەکەن و هەمیشە قەرزەکانی خۆیان دەدەنەوە، ملیۆنێک و دوو ملیۆن لیرە بۆ ژنێکی وەک مەلیکەی فەرەنسا پارەیێکی ئەو تۆ نییە نەتوانێ بیداتەوە..

کاردینال کە ملوانەکەکەی کڕی چاوەڕێی فرسەتێ بوو، پێشکەشی مەلیکەی بکات،

نەیشیدەزانی کەی ئەو فرسەتە وەدەست دێنێ، دەیزانی نابێت ئەو ملوانکەیە لەبەر چاوی دەربارەکاندا بدات بەمەلیکە، تەنانەت خزمەتکارەکانی ماری ئەنتوانێت – یش نابێ بەم مەوزووعە بزانن، چونکە دەگاتەوە شا و تووڕە دەبێ.

عەسری هەمان ڕۆژی کڕینی ملوانکەکە، کەسێک خۆی نەناساند، نامەیێکی بۆ کاردینال هێنا، تەنها ئەم ڕستەیەی تیا نووسرابوو «سەعات دوانزەی شەو لە هەمان شوێن».

کاردینال، سنووقێکی مەخمەڵ و گەورەی گەلێ جوان لە جەواهیر فرۆشەکان وەرگرتبوو ملوانکە ئەڵماسەکەی بە پارچەیێک ئاوریشم پێچایەوە و لە نێو سنووقەکەدا داینا، چاوەڕێی نیوە شەوی دەکرد تا پێشکەشی مەلیکەی فەرەنسای بکات.. ئیدی بۆ کاتی ژوانەکە روهان دەقیقەکانی دەژمارد.. دولاموت، دەیزانی دەبێتە خاوەنی ئەو ملوانکەیە، بەو پێنج سەد هەزارەی لە کاردینالی وەرگرتبوو، پۆشاکی نایاب و عەتری دانسقەی کڕی. ماری ئەنتوانێت حەزی لە عەتری گوڵی یاس بوو، ئەو عەترە لە شاری «گراس ـ ی» جنوبی فەرەنسا دروست دەکرا دەیانهێنا بۆ پاریس بەنرخی گران دەیانفرۆشت.. دولاموت بەنرخی زێڕ شووشەیێک ئەو عەترەی کڕی، هەندێ لەو عەترەی لەخۆی دا، لەکات و شوێنی دیاریکراودا و لەنێو جەرگەی شەوی تاریکدا و لەنێو جەنگەڵەکەدا، کاردینال بۆنی ئەو عەترە تایبەت و بەهەشتییەی مەلیکەی فەرەنسای کرد، خەریک بوو لە خۆشییا پەڕو باڵ دەرکات.

ماری ئەنتوانێتی مزەوەر وەکو شەوەکانی ڕابردوو دەمامکی لە ڕوخسار نابوو، بەلەنجەو لارەوە لە کاردینال نزیک بووەوە، ئەم روحانییە عاشقەی مەلیکە سوجدەی بۆ برد و پێیەکانی گرت باوەشی پیاکردن.. دولاموت لە زەوی بەرزی کردەوە، سنووقەکەی بن باڵی بینی، زانیی سنوقی گەردانەکەیە.. پاش ئەوەی کاردینال هەڵسا، گوتی: ئەمشەو سێهەمین شەوە کە لێرەدا بەختەوەری و شانازیم بەردەکەوێ. موسا لە کێوی سینادا دەنگی خوای دەبیست بەڵام نەیدەبینی، کەچی من خواوەندی خۆم دەبینم و دەنگی نابیستم .. ئایە مومکینە هەندێ قسان بکەین و دەنگت بژنەوم؟

دولاموت کە ئەم قسەیەی بیست، بە ترسەوە سەیری دەوروبەری کرد، وەک ئەوەی لە پشتی هەر درەختێکدا جاسوسێک هەبێ و چاودێریی دەکەن پەنجەی خستە سەر

لێوەکانی و تێیگەیاند، وس بە!

بە جۆرێ ڕەفتارەکەی دولاموت ترس ئامێز بوو، کاردینال گوتی: خاوەن شکۆ، تەسەور ناکەم، کەسێ لێرەدا هەبێ و گوێی لە دەنگی ئێمە بێ.

دیسانەوە خانم دولاموت بەترسێکی لەرادەبەدەر سەیری دەوروبەری کرد، بۆ ئەوەی کاردینال داخوازییەکەی دووبارە نەکاتەوە، دەستی کاردینالی گرت و خستیە سەر سینگی خۆیەوە. هەرکە دولاموت بۆی دەرکەوت ئەو پیاوە ئارام بووەتەوە، وەک کەسێک پەلەی بێ و بڕوات و لەوە زیاتر نابێ لەو جەنگەڵە ماتڵ بێت، سنووقەکەی لە کاردینال وەرگرت، بەسەر راتەکاندنێ خواحافیزی لێ کرد و ڕێی گرتەبەر.

پاش ڕۆیشتنی دولاموت، تا ماوەیێک کاردینال بۆنی عەتری ماری ئەنتوانێتی مزەوەری دەکرد.. سەرسام بوو لەڕەفتاری ئەو ژنە، کە دڵنیابوو مەلیکەیە.

چونکە ڕەفتاری ئەو ژنە، لەو شەوەدا و لەنێو ئەو جەنگەڵە تاریکەدا، هیچ فەرقێکی نەبوو لەگەڵ ڕەفتاری ژنێکی قەحپەدا، لەمەیش بەولاوە کە سنووقەکەی لە کاردینال وەرگرت و ڕۆیشت، ڕێک لە ڕێگرێ دەچوو لە شەوێکدا ڕێبوارێ رووتکاتەوە و بەپەلە ئەو شوێنە جێبێڵی نە وەک بکەوێتە چنگی مەئموورەکانی «مارسوشێ»[1]. کاردینال چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، ڕەفتاری شازادە خانمێکی وەک ماری ئەنتوانێت، ناسکتر و دڵگیرتر بێ لە ڕەفتاری ژنە ئاساییەکان.. کەچی پێیوابوو ئەم ڕەفتار و پەلەکردنەی بۆ دوورکەوتنەوە، ترسە نەوەک غافڵگیر بکرێ. چونکە کە لە قەسری سەڵتەنەتی دێتە دەرێ هەندێ کەس ئاگادار دەبن، بەتایبەتی رانەندەی گالیسکەکەیی و خزمەتکارە مەحرەمەکانی و ئەو حەرەسانەی کە لەبەر دەرگای قەسرەکەدان. کە نیوەشەویش دەگەڕێتەوە هەموو ئەم کەسانە، دەیبینن و ناتوانن زمانی خۆیان بگرن و ماری ئەنتوانێت ریسوا دەبێت...

کاردینال روهان چەند دۆستێکی خۆی لەقەسری ڤەرسای راسپارد، هەر شتێکی تازەیان بیست، بەتایبەتی هەواڵی خانمەکانی دەربار، کە سەر بەهەر چینێک بن، پێی ڕابگەیێنن... دوو سێ ڕۆژ تێپەڕی چ هەواڵی دەربارەی بەشەو دەرچوونی مەلیکە

(١) مارسوشێ: ژاندارمیری.

بەشەو لە قەسر، دەنگدانەوەی نەبوو، کاردینال وای بۆ دەچوو، یا خزمەتکارەکانی قەسری سەڵتەنەتی بەرامبەر بە مەلیکە گەلێ بەوەفان، یا ماری ئەنتوانێت بەپارە زمانیانی بەستووە...

پاش ئەوەی ماری ئەنتوانێتی مزەوەر ملوانکە ئەڵماسەکەی دەسکەوت، کاردینال چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، مەلیکە بەلای کەمەوە بەنیگایەک سوپاسی بکات، عەشقەکەی خۆیشی بەنیگای دوور و درێژ و گەرم دەربڕێ، هەموو ڕۆژێ کاردینال دەچووە قەسری ڤەرسای، دەیبینی مەلیکە بایەخی ناداتێ، تەنانەت سەیریشی ناکات... ئەم بایەخ نەدانەی مەلیکە، بەجۆرێ روهانی شڵەژان، بڕیاری دا بەهەر جۆرێ لە قەسری ڤەرسای خۆی بگەیێنێتە مەلیکە، گلەیی لە بێ وەفاییەکەی بکات بەڵام وەزعی ژیانی شازادە خانمە مەلیکەکانی فەرەنسا، بەتایبەتی ماری ئەنتوانێت بەجۆرێ بوو، هیچ کەسێ و لە هیچ شوێنێ نەیدەتوانی بەتەنها بیبینێ، مەگەر مەلیکە خۆی نەدیمەکانی مەرەخەس کردبا و بیگوتبا، ئەم ناوە چۆڵکەن تا لە شوێنێکی خەڵوەتدا کەسێ ببینێ.

روهان نەیتوانی، تەنانەت بۆ دوو دەقیقەش مەلیکە بەتەنها ببینێ، بەجۆرێ شڵەژاو بێ ئومێد بوو، دەست و پێی خۆی بۆ لەیەک جیا نەدەکرایەوە بەهەر جۆر بوو لە ڕێی پێشکارەکەی پەیامێکی گەیاندە مەلیکە...

ماری ئەنتوانێت گوتی: جەنابی کاردینال روهان چ کارێکی بەمن هەیە؟

پێشکارەکە بێ ئاگایی خۆی دەربڕی، مەوعیدی دوو ڕۆژی داهاتووی بۆ دانا، بەخانم پولین یاک-ی نەدیمەی گوت، دەبێ تۆیش لەو یەکدی بینینەی روهاندا ئامادە بیت.

کاتێ کە کاردینال چووە ژوورەکەی مەلیکە، چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، بەتەنها ببینێ، کەچی سەیری کرد خانم پولین یاک-یش لەوێدایە، ناچار بوو بەئیحترامێکی زۆرەوە سەردانەوێنێ و گوتی: خاوەن شکۆ، ئەو مەوزووعەی کە ویستم عەرزتانی بکەم مەسئەلەیێکی گرنگ و تایبەتە...

مەلیکە گوتی: دەتوانیت هەر مەوزووعێ، چەند بە ئەهمیەت و تایبەتی بێت لە حزووری خانم پولین یاک-ی دۆستمدا باس کەیت.

کاردینال بە دیقەتەوە سەیری چاوەکانی مەلیکەی دەکرد، تا بزانێ ئیشارەتێکی پەنهانی دەداتێ یان نەء. سەیری کرد مەلیکە بەجۆرێ ئەفرۆزی کردووە، وەک ئەوەی ئەو ژنە نەبێت سێ جار لە جەنگەڵەکەدا یەکدییان بینیوەو دوو جاریش خۆی تەسلیم کردووە...

کاردینال لەم رەفتارەی مەلیکە گەلێ موتەئەسیر بوو، خۆی لە ئاستێکدا بینی، ژنێ تەحقیری دەکات، بۆیە گوتی: خاوەن شکۆ، هاتووم بزانم ئەو ملوانکەیەی کڕیوتانە، بەدڵتانە یا نەء؟

مەلیکە بە سەرسامییەوە گوتی: کام ملوانکە؟

کاردینال سەیری کرد، مەلیکە جگە لە ئەفرۆز کردنی، تەنانەت ئینکاری ملوانکە ئەڵماسەکەیش دەکات، گەلێ ترسی لێ نیشت، هەستی کرد ئەگەر مەلیکە بەردەوامی بەهەمان تەکنیک بدات، دەبێ ئەم ملیۆنێ لیرەی فەرەنسی بداتە قیستەکانی گەردانەکە، ئەم پارەیەی نییە و تێدەشکێ، گەلێ بەترسەوە گوتی: خاوەن شکۆ، مەبەستم ملوانکە ئەڵماسەکەیە، کە لە ڕێی منەوە لە بلوم و هۆز-ی جەواهیر فرۆشان کڕیوتانە!!

مەلیکە، سەرنجێکی خانم پولین یاک-ی دا و گوتی: دۆستی ئازیزم، تۆ لەم دواییانە منت بینیوە ملوانکەیێکی ئەڵماس بکڕم؟

خانم پولین یاک گوتی: نەء خاوەن شکۆ!

مەلیکە گوتی: جەنابی کاردینال، ئەگەر تۆ پیاوێکی ڕێکوپێک و لەسەرەخۆ نەبای مومکین بوو، دەربارەتان رەفتارێکی دیم کردبا، بەهەر حاڵ من گەردانەی ئەڵماسم نەکڕیوە. نەک تەنها لە ڕێی تۆوە، بەڵکو لە ڕێی هیچ کەسێکەوە ئەو شتەم نەکڕیوە.

کاردینال زیاتر دەشڵەژا و دەترسا، گوتی: خاوەن شکۆ، من خۆم ملوانکە ئەڵماسەکەم لەلای جەواهیر فرۆشەکان هێناو دامە دەستی ئێوە...

مەلیکە گوتی: لە کوێدا ئەو ملوانکەیەت داومەتێ؟

کاردینال ویستی بڵێت، لە نیوە شەوێکدا و لە جەنگەڵەکەی ڤەرسای... لەبەرئەوەی خانم پولین یاک لەوێدا بوو، بێدەنگی لێ کرد...

مەلیکە بەدەنگی بەرز گوتی: بۆچ وەڵام نادەیتەوە؟ تۆ لە کوێ ملوانکەی ئەڵماست داوە بە من؟

روهان نەیویست، پەیوەندی عاشقانەی خۆی لەگەڵ ژنێک کە هێشتایش قەناعەتی وایە ماری ئەنتوانێت بووە، ئاشکرا کات، دیسانەوە بێدەنگ بوو...

مەلیکە بە ڕەفتارێکی ئەمر ئامێز روهان-ی مەرەخەس کرد و گوتی: جەناب هەست دەکەم تەواو نیت و هەستەکانت پەرت بوون، برۆ ئەم بیرۆکانە لە مێشکی خۆت دەرهێنە.

کاردینال، سەری شۆڕکردەوە، پشتاوپشت لە ژوورەکە چووە دەرێ هەرکە گەیشتە ماڵێ، تای لێ هات و لە نێو ئاگری تایەکەیدا دەسووتا، لە ماوەی نەخۆشییەکەیدا، چ کەسێ لەلایەن مەلیکەوە نەهات هەواڵی بپرسێ کاردینال، لەگەڵ ئەو ئینکارە ئاشکرایەی ماری ئەنتوانێت، نەیدەتوانی قەناعەت بەخۆی بێنێ ئەوەی پارە و گەردانەکەی لێ وەرگرتووە ماری ئەنتوانێت نەبووە...

لەو سەردەمەدا ئەسیلزادەکان. چ پیاویان چ ژنیان درۆیان نەدەکرد، راستگۆیی لە تایبەتمەندییەکانی ئەسیلزادەکان بوو، گەلێکیان ئامادە بوون بکوژرێن بەڵام درۆ نەکەن و شاهێدی درۆ نەدەن، بەڵام کاردینال پێیوابوو. عەشق موستەسنایە، ژنێک بۆ ئەوەی رسوا نەبێت، درۆ دەکات.

روهان ئومێدەوار بوو لە رۆژان و شەوانی داهاتوودا، پەیامێکی لەلایەن مەلیکەوە پێبگات و دەعوەتی بکات بۆ جەنگەڵەکەی ڤەرسای و لەوێدا یەکدی ببینن... ماری ئەنتوانێتی مزەوەر، نامە نووسین و دەستنیشانکردنی وادەی ژوانی تەرک کردبوو، روهان-یش ئازاری بەدەست دوو شتەوە دەبینی، یەکەمیان دەردی عەشق دووەمیان نزیکبوونەوەی قیستی یەکەمی جەواهیر فرۆشەکان.

روهان تەسەوری نەدەکرد، شازادە خانمێکی وەک ماری ئەنتوانێت فێڵی لێ بکات و بیخاتە ژێر باری قەرزەوە، وای بۆ دەچوو، ماری ئەنتوانێت، بۆ پاراستنی رووکەش و بۆ ماوەیێکی کاتی ئەم تەرک دەکات، لەکاتی قیست دانەوەکەدا، پەیوەندییەکەی نوێ دەکاتەوە.

کاردینالی عاشق، شەوان بەئومێدی ئەوەی ماری ئەنتوانێت، بێت بۆ جەنگەڵی ڤەرسای، لە سەعات یانزەو نیوی شەو، هەندێ جار تا سەعات دووی شەو، لە نێو

ئەو جەنگەڵەدا دەوەستا، هەندێ جاریش زەوییەکەی بۆن دەکرد و ماچی دەکرد، تا جێی پێیەکانی مەلیکەی فەرەنسا ماچ کات، جارجارەش سەری بەرز دەکردەوە، داوای لە ئەستێرەکان دەکرد، پەیامی عاشقانەی بگەیێننە مەلیکە و دڵی نەرم کەن پێی بڵێن عاشقە شەیداکەی لە جەنگەڵەکەدا چاوەڕێی دەکات...

ماوەی ئەو سێ مانگەی کە دەبا قیستی یەکەم بدات، وەکو هەموو ئەو ماوانەی خاوەن قەرز دەیدات بە قەرزاران، زوو تێپەڕی، جەواهیر فرۆشەکان بە نەزاکەتەوە کاتەکەیان خستەوە بیری کاردینال...

روهان بە جەواهیر فرۆشەکانی گوت: ئێوە دەزانن، ئەو ملوانکەیەم بۆ مەلیکە کڕیوە، لە عەقدەکەیشدا هەروا نووسراوە، مەلیکەی فەرەنسایش خانمێکی بێ ئیعتبار نییە، دەتوانن پەیوەندی پێوە بکەن و باقی پارەکەی خۆتانی لێ وەرگرن...

جەواهیر فرۆشەکان نەیاندەتوانی موراجەعەی مەلیکەی فەرەنسا بکەن. ڕاستەو ڕاست چوونە لای مەلیکە دوور بوو لە نەزاکەت، بۆیە چوونە لای لویی شانزەهەمی پاشای فەرەنسا.

شا، پێشوازی لەو جەواهیر فرۆشانە کرد و گوتی: بۆ ئێوە ئەو ملوانکەیەتان فرۆشتووە بە مەلیکە کە من نەمویست بیکڕم؟

گوتیان: خاوەن شکۆ، کاتێ مەلیکەی خاوەن شکۆ ئەمرمان پێ بکات، جگە لە ئیتاعەت، چارەی دیمان هەیە؟

شا گوتی: ئایە مەلیکە بۆ کڕینی ملوانکەکە ئێوەی بانگ کرد، یا کەسێکی نارد بۆ لای ئێوە؟

گوتیان: خاوەن شکۆ، جەنابی کاردینال روهان لەلایەن مەلیکەی خاوەن شکۆوە هاتە لای ئێمە و ملوانکەکەی کڕی و پێنچ سەد هەزار لیرەی پێشەکی دا، وا ڕێککەوتین بە دوو قیستی دی باقی پارەکەمان بداتێ، جەنابیشتان ئاگادارن ئێمە موجەوهەرات بەقەرز دەکڕین، لە کاتی دیاریکراویشدا قەرزەکان دەدەینەوە، ئێستاش کاتی ئەوە هاتووە قیستی یەکەمی قەرزەکەمان بدرێتەوە، تا ئێمەش قەرزی خەڵکانی دی بدەینەوە...

شا گوتی: ئاگام لەم مەوزووعە نییە، نەمزانیوە مەلیکە ئەم ملوانکەیەی لە ئێوە

کڕیوە، ئەمڕۆ دەربارەی ئەم مەوزووعە لەگەڵ مەلیکەدا قسە دەکەم...

با لەویش حاڵی بم، سبەینێ پاش ماوەی پارەی ملوانکەکەتان دەدەمێ...

جەواهیر فرۆشەکان پشت ئەستوور بوون بە وەعدی لویی شانزەهەم، دەیانزانی نکۆڵی لە وەعدی خۆی ناکات، بە کەیفخۆشییەوە گەڕانەوە ئەو ڕۆژە لویی شانزەهەم، لەم بارەیەوە لەگەڵ مەلیکەدا قسەی کرد، ماری ئەنتوانێت تووڕە بوو گوتی: خاوەن شکۆ، کاردینال روهان موارجەعەی کردم و گوتی ملوانکەکەی کڕیوە و داویەتە من، کە لێم پرسی لە چ ڕۆژێک و لە کوێدا ئەو ملوانکەیەت داوەتە من، وڵامی بۆ نەدرایەوە، دڵنیام ئەو پیاوە کە چەندین ساڵە بەچاوحیزی سەیرم دەکات، نەخشە و داوێکی ئەوتۆی تەنیوە دەیەوێ رسوام کات، خاوەن شکۆ، پەنا دەبەمە بەر عەدالەتی ئێوە و لێتان دەپاڕێمەوە، ئەم پیاوە ناجسنە کە پۆشاکی روحانی پۆشیوە گورگە و لە پیستی مەڕ دایە و بەدڕەفتارە، سزای بدەن.

شا گوتی: ماری ئازیز، دڵنیایت ئەو ملوانکەیەت بەهۆی کەسانەوە یا بەبێ واستەی چ کەسێ لەو جەواهیر فرۆشانە نەکڕیوە؟

ماری ئەنتوانێت گوتی: خاوەن شکۆ، سوێند بەشەرەفی خۆم و خۆت دەخۆم ئەو ساتەی کە گوتت دەبێ پارە بۆ دروستکردنی کەشتی جەنگی سەرف کرێ و ناتوانیت ئەو ملونکەیە بکڕیت، چاوپۆشیم لە کڕینی کرد.

پاش ئەم قسەیە، ماری ئەنتوانێت دەستی بەگریان کرد شا گەلێ موتەئەسیر بوو گرتیە باوەش و ماچی کرد و گوتی: ماری ئازیز، دڵنیابە ناهێڵم چ کەسێ لەکەدارت کات...

ڕۆژی پاشتر، شا، هەردوو جواهیر فرۆشەکەی بانگ کرد و پێیانگوت: رەنگە کاردینال بەناوی مەلیکەوە ئەم کارەی کردبێ، تا ئێستاش نازانێ مەبەستی لەم کارە چیی بووە، مەلیکەیش ئاگای لەم کارە نییە، ئەمڕۆ فەرمانم داوە، لەم مەوزووعەدا تەحقیق بکەن، ئێوەیش دەبێ تا کۆتایی تەحقیقەکە چاوەڕێ بکەن... لە هەموو حاڵەتێکدا پارەکەی ئێوە نافەوتێ چونکە کاردینال عەقدی لەگەڵ ئێوەدا ئیمزا کردووە، دەبێ پارەکەیشتان بۆ دابین بکات.

جەواهیر فرۆشەکان، ناچاربوون سەبرکەن.

لەو دەمەدا، تەحقیق لەگەڵ کاردیناڵێکدا، ئەویش پیاوێکی وەکو روهان، ئیشکالی هەبوو، چونکە کاردینالەکان حەسانەیان هەبوو، بەڵام لویی شانزەهەم سەیری کرد مەسئەلەکە پەیوەستە بە ئابڕووی مەلیکەی فەرەنسا، گوێی نەدایە حەسانەت و ئەمری کرد تەحقیق لەگەڵ کاردینالدا بکەن...

کاردینال دوو کۆمپیالەی بەئیمزای خۆی لەلای جەواهیرفرۆشەکان بوو نەیتوانی ئیعتراز بکات، بەرەو تەحقیق بردیان.

موحەقیقەکان لە کاردینالیان پرسی، ئەگەر ئەو ملوانکەیەی بۆ مەلیکە کڕیوە، بۆچی بەناوی خۆیەوە کۆمپیالەی ئیمزا کردووە... ئەی لە کوێدا ئەو ملوانکەیەی تەسلیم بەمەلیکە کردووە.

کاردینال، عاشقی مەلیکە بوو، نەیدەویست شتێ بڵێ بەزیانی مەلیکە بشکێتەوە یەک مانگ خۆی گرت و چ قسەیێکی نەکرد، پاشان حەقیقەتەکەی گوت، کە لە نیوە شەوێکدا لە جەنگەڵی ڤەرسایدا داویەتە مەلیکە...

کاتێ کە موحەقیقەکان ئەم قسەیەیان لەم پیاوە روحانییە بیست بەوردی کەوتنە پرسیارکردن کە لە چ تاریخێکدا ئەو ملوانکەیەی تەسلیم بە مەلیکە کردووە... وڵامەکەی ئەم پیاوەیان گەیاندە شا...

لویی شانزەهەم گوتی: ئەم پیاوە درۆ دەکات، شەش مانگە، هەموو شەوێ مەلیکە لەگەڵ مندابووە، تەنانەت شەوێ لێم جیا نەبووەتەوە تا بچێتە جەنگەڵی ڤەرسای و ئەو ملوانکە ئەڵماسە وەرگرێ.

ئەوجا کاردینال بۆ سەلماندنی قسەکەی خۆی، دوانامەی – گوایە – مەلیکە نیشانی موحەققین دەدات...

موحەقیقەکان ئەو نامەیە دەخەنە بەردەستی مودەعی عام، کە تەحقیقەکەیان بەچاودێریی ئەم ئەنجام دەدرا... مودەعی عام گوتی: ئەمە خەتی مەلیکە نییە بەڵام ئەم خەتەم لا ئاشنایە لە ڕابردوودا ئەم خەتەم بینیوە، چەکمەجەی مێزەکەی خۆی کردەوە، سەیری ئەو نامانەی کرد کە بۆی نووسرابوون، سەیری کرد خەتی یەکێک لەو نامانە لەگەڵ خەتی ئەم نامەیەدا لەیەک دەچن.

گوتمان خانم دولاموت، بەرلەوەی ئیبێزازی کاردینال بکات، کاغەزی بۆ هەموو ئەو

کەسانە دەنووسی کە ناوو نیشانێکیان هەبوو، خۆی وەک سولالەی بنەماڵەی سەڵتەنەتی «ڤالڤا» دەناساند و گوایە تاقە کەسێکە لەو بنەماڵەیە ماوەتەوە، داوای یارمەتی دەکرد، هەندێ کەس لە ڕووی بەزەییەوە، یا بۆ ڕێزگرتن لەو بنەماڵە سەڵتەنەتییە کۆنەی فەرەنسا شتێ یارمەتییان بۆ دەنارد.

یەکێ لەو نامانەی خانم دولاموت گەیشتبووە دەستی مودەعی عام، ئەو نامەیە گەلێ سەرسامی کردبوو، چونکە تەسەوری نەدەکرد کەسێ لە نەوەی بنەماڵەی «ڤالڤا» لە ژیاندا مابێت، هەر ئەم سەرسامییەی وای کرد ئەو خەتەی لەبیر بمێنێت خەتی ئەو نامەیەی بۆ روهان نووسرابوو، لەگەڵ خەتی ئەو نامەیەی بۆ خۆی نووسرابوو، بەراوردی کردن، بۆی دەرکەوت ئەو دوو خەتە هی یەک کەسە... مودەعی عام فەرمانی دەرکرد، دولاموت-یان تەوقیف کرد...

کە خانم دولاموت تەوقیف کرا، گەلێکی پێ سەیربوو، چونکە تەسەوری نەدەکرد چ کەسێ بتوانێ بیناسێتەوە، مودەعی عام هەردوو نامەکەی خستە بەردەستی ئەو ژنە کلاوچییە، ناچار ئیعترافی کرد کە هەردوو نامەکە ئەو نووسیویەتی.

هەر کە خانم دولاموت تەوقیف کرا، ماڵەکەشیان تەفتیش کرد، چوار سەد هەزار لیرەی فەرەنسی نەقدیان لە ماڵەکەی دۆزییەوە، ئەم پارەیە لەگەڵ دەسکورتییەکەی پێشووی ئەو ژنە، پارەیێکی گەلێ زۆربوو... لێیان پرسی ئەم پارەیەت لە کوێ بوو، گوتی خەڵکی پێیانداوم و لە بنەماڵەی سەڵتەنەتی «ڤالڤا»م، مودەعی گوشاری خستە سەر، ناوی ئەو کەسە بدرکێنی کە ئەم چوار سەد هەزار لیرەیەی داوەتێ... دولاموت نەیتوانی ئەو کەسە بناسێنێ.

دەرکەوت، دولاموت، هاوڕێیەکی هەیە، پاش تەوقیفکردنی ئەم ژنە، ئەو هاوڕێیەی دیارە نەماوە، بەڵام پاشان دۆزییانەوە، یەکێ بوو لە ئەفسەرەکانی سوپا، ملوانکە ئەڵماسەکەیان نەدۆزییەوە، پاش ئەشکەنجەدانی خانم دولاموت و هاوڕێیەکەی ئیعترافیان کرد، نەیانتوانیوە ئەو ملوانکەیە بفرۆشن، پارچە ئەڵماسەکانیان لێدەرکردەوە، تا وردە وردە و دانە دانە بیانفرۆشن...

پاش ئەوەی مودەعی عام ئەڵماسەکانی وەدەست هێنا، خانم دولاموت و کاردینالی ڕووبەڕوو کردەوە. تا لە روهان بپرسن، ئایە ئەم ژنە دەناسیتەوە یا نەء؟

لەبەر ڕۆشنایی هەتاودا، خانم دولاموت، لەگەڵ مەلیکەی فەرەنسادا، فەرقیان هەبوو، هەموو کەس دەیتوانی پەی بە جیاوازییەکانی نێوان دولاموت و مەلیکە ببات، بەڵام لە تاریکی شەودا، گەر کەسێ ئەو ژنەی دیبا، پۆشاکی مانەندی پۆشاکی مەلیکەی لەبەردابا، تەسەوری دەکرد ماری ئەنتوانێتە، بەڵام کاردینال، نەیتوانی خانم دولاموت بناسێتەوە، چونکە نەبە جوانی روخساری بینیبوو، بەهیچ شێوەیێکیش گوێی لە دەنگی نەببوو... ئەڵماسەکانی ملوانکەکە، لەلای دولاموت و هاوڕێیەکەی کەشف بوو، ئیدی گومان لەوەدا نەما، خانم دولاموت ئەو ملوانکە ئەڵماسەی لە روهان وەرگرتووە.

کاردینال نەیدەتوانی بڵێت، عاشقی مەلیکەی فەرەنسا بووم، ئەم خانمەش کە گوایە مەلیکەیە، خۆی بە من ناساند، بۆیە نیو ملیۆن لیرەی نەقد و ئەو ملوانکەیەم بۆ کڕیوە... ئەگەر ئەم قسەیەی کردبا وەک ئیعتراف دەکەوتە ڕوو کە عاشقی ماری ئەنتوانێت بووە. ئا لەم حاڵەتەدا لە نێویان دەبرد، لە مەیش بەولاوە، جوامێری روهان ڕێی نەدەدا، شازادە خانمێکی وەک ماری ئەنتوانێت بەدناو بکات.

بەدرێژیی ماوەی موحاکەمەکە، کە یەک هەفتە بوو، هەر کاتێ رەئیسی دادگا لە روهان-ی دەپرسی: کە تۆ ئەم ملوانکەیەت بۆ خانم دولاموت کڕیوە، بۆچی وات بڵاو کردووەتەوە کە بۆ مەلیکەی فەرەنسات کڕیوە؟

روهان بێدەنگ دەبوو، سەری شۆڕ دەکردەوە.

خانم دولاموت، بەر لە دادگایی کردنەکەی موحامییەکی بۆ خۆی هەڵبژارد، موحامییەکە پێی گوت: خانم هیچ کەسێ ناتوانێ تۆمەتی کلاوچییەتی بخاتە پاڵت، لە دادگادا بڵێ کاردینال عاشقی من ببوو، شەوان لە جەنگەڵدا یەکدیمان دەبینی داوام لێ کرد ملوانکەیەکی ئەڵماسم بۆ بکڕێ، ئەویش بۆی کڕیم.

ئەگەر خانم دولاموت لەکاتی تەوقیف و تەحقیقدا ئەم قسەیەی کردبا، ئەوا ئازادیان دەکرد، چونکە نە هیچی لە جەواهیر فرۆشەکە کڕیوە نە کۆمپیالەیشی داوەتێ، دەیتوانی بڵێ کاردینال عاشقی من بووە، نیو ملیۆن لیرەی نەقدی داومەتێ و ملوانکەیێکیشی بۆ کڕیوم...

لەو سەردەمەدا، ڕێیان بە موتەهەم نەدەدا، لە قۆناغی تەحقیقدا موحامیی هەبێت،

خانم دولاموت غافڵگیر کرابوو، ئیعترافی کردبوو کە خۆی لە جێی ماری ئەنتوانێت دانابوو...

کاردینال ئامادە نەبوو، ئەم بەشەی قسەکانی ئەو ژنە قبوڵ کات، هیچ گومانێک بۆ حاکمەکان نەمایەوە کە کاردینال بەشەوقی مەلیکەی فەرەنساوە، ئەو ژوانانەی لە جەنگەڵەکەدا کردووە و ئامادە بووە ئەم خەرجییە زۆرەیش بۆ ئەو ژنە بکات. کاردینال، لە دادگادا حوکم نەدرا، بەڵام خانم دولاموت بە سێ جۆر سزا، حوکم درا، یەکەم داخکردنی شانی، بۆ ئەوەی ئەم سووتاندنەی پێوە دیار بێ، دووەم، لەبەرانبەر خەڵکی ڕایگرن، تا خەڵکی بیبینن و بیناسنەوە، سێهەمیش زیندانی موئەبەد.

لە زستانە ڕۆژێکدا، هەور ئاسمانی تەنیبوو ئەم ژنەیان لە زیندان هێنایە دەرێ، بەرەو مەیدانی، لویی پانزەهەمیان برد. لەو مەیدانەدا ئەسکەلەیان دانابوو، مقاڵەیێکی گەورەی پڕ لە ئاگریش لەسەر ئەسکەلەکەدا بوو.

لە سەعات نۆی بەیانیدا، ئەو ژنەیان گەیاندە سەر ئەسکەلەکە، پاش ئەوەی جەللاد ئەو ژنەی بەتوندی بەستەوە، ئاسنێکی لە نێو ئاگری مقاڵەکە سووركردبووەوە، بەمقاشێ ئەو ئاسنەی هەڵگرت و خستیە سەر شانی دولاموت، هاواری ئەو ژنە لەو مەیدانەدا دەنگی دەدایەوە پاشان ئەو ژنەیان کردەوە و جێیەکەیان گۆڕی لە ئەسکەلەکە هێنایانە خوارێ لەسەر چوار پایەیەکدا دایاننیشاند، هەندێ سەربازیش لە پشتی سەریەوە وەستابوون، دانیشتوانی پاریس تا دنیا تاریک دەبوو، ئەو ژنەیان دەبینی، هەندێ کەس تفی لێ دەکرد، بەرلەوەی دنیا تەواو تاریک بێ لەسەر چوار پایەکە، هێنایانە خوارێ و بەرەو زیندان بردیان...

هاوڕێیەکەی خانم دولاموت، لە سوپا دەرکرا، و خستیانە زیندانەوە بەڵام ئەشکەنجەی عەلەنییان نەدا.

کاردینال روهان دوورخرایەوە چووە نێو مۆڵکەکانی خۆی، بەم شێوەیە مەسئەلەی «ملوانکەی ئەڵماس» کۆتایی هات، ئەم ڕووداوە بەجۆرێ رسوایی هێنایە گۆڕێ، تەنانەت لە سەردەمی شۆڕشی گەورەی فەرەنسادا، دەنگدانەوەی هەر مابوو...

***

لە فەسڵەکانی پێشوودا، ئەوەمان خوێندەوە کە «لویی پانزەهەم-ی» پاشای

فەرەنسا، کەسێکی بەناوی «ئون-ەوە» بەپۆشاکی ژنانەوە نارد بۆ لەندەن، مەئموریەتی سیاسیی خستبووە ئەستۆی...

«ئون» لە لەندەندا، دەوری ژنانەی خۆی بەجوانی دەبینی، ببووە مامۆستای زمانی فەرەنسی دەرسی بەخانم «سوفی شارلوت-ی» مەلیکەی بەریتانیا دەدا.

کە «لویی پانزەهەم» مرد «لویی شانزەهەم» لەسەر تەختی سەڵتەنەتی فەرەنسا دانیشت «ئون» دەیویست بگەڕێتەوە بۆ فەرەنسا، بەڵام «سوفی شارلوت-ی» مەلیکە، شەیدای مامۆستای زمانی فەرەنسیی ببوو، نەیهێشت بۆ فەرەنسا بگەڕێتەوە، پێیگوت: لێرە بمێنەوە، لە هەموو ڕوویەکەوە بژێوی ژیانت بۆ دابین دەکەم...

جارێک گوتمان، دەربارەی پەیوەندی سوفی شارلوتی مەلیکە و «ئون» شائیعەیێک بڵاو بووەوە، بەڵام ئێمە بەپێی ڕەوشی خۆمان، نە بایەخ بە شائیعات دەدەین و نە ئەفسانەکان دەخەینە بەر سەرنج، بەڵکو تەنها سوود لە بەڵگە مێژووییەکان وەردەگرین.

مێردەکەی سوفی شارلوت کە ناوی «جۆرج-ی سێهەم» بوو زوو زوو «ئون»ی دەبینی، سەیری دەکرد، هەمیشە لەگەڵ هاوسەرەکەیدا بەسەر دەبات وردە وردە جۆرج حەزی لە «ئون» کرد، چونکە بیستبووی «ئون» بێوەژنە و مێردەکەی مردووە، وای بۆ دەچوو ڕابواردن لەگەڵ ئەو ژنە فەرەنسییە بێ کێشەیە.

جۆرجی سێهەم-ی پاشای بەریتانیا چەند جارێ «ئون»ی بەتەنها بینیبوو عەشقی خۆی بۆ دەربڕیبوو، بەڵام هەموو جارێ «ئون» بەڕەفتار لە جۆرجی سێهەمی دەگەیاند، ئامادە نییە عەشقەکەی قبوڵ کات.

ئەگەر «ئون» بەڕاشکاوی بەپاشای بەریتانیای گوتبا، ئامادە نیم عەشقەکەتان قبوڵ کەم، ئەوا مەعلومە ئەنجامی ئەم وڵامە ڕاشکاوە چ دەبێ. مومکین نەبوو، «ئون» بیتوانیبا لە دەرباری بەریتانیادا بمێنێتەوە...

«ئون» لە ترسی ئەوەی لە دەربار دەری نەکەن، وڵامی نەء و ڕاشکاوی نەدایەوە، هەروەها نەیدەتوانی وڵامی «بەڵێی» بداتەوە، چونکە پیاو بوو نەک ژن...

غەمزە و عیشوەکانی «ئون» لە بری وڵامی «ئا، یا، نەء» بوو، بە جۆرێ سەبری لەبەر جۆرجی سێهەم بڕیبوو، شەوێک لەیەکێ لە ڕاڕەوەکانی قەسری سەڵتەنەتی

باوەشی پیا دەکات و دەڵێ: خانم بۆچی ئەزیەتم دەدەیت؟ ئایە نازانی تۆم خۆشدەوێ.

«ئون» بەبزەوە پەنجەی خستە سەرلێوەکانی خۆی و گوتی: وسکت بە، چونکە ئێستا مەلیکە دێت، ئەگەر من و تۆ بەم وەزعە ببینێ بە سەختی تێکدەچێ... جۆرج–ی سێهەم «ئون»ی بەردا، ئەمیش ڕایکرد و خۆی گەیاندە ژوورەکەی خۆی و دەرگاکەی بەست...

«ئون» ناچار بوو مەسئەلەی عەشقەکەی جۆرجی سێهەم بۆ مەلیکە سوفی شارلوت باس کات و پێی بڵێت: مێردەکەتان عاشقی من بووە، نازانم چ بکەم دەترسم ڕۆژێ بزانێ پیاوم و ژن نیم!

مەلیکە پێکەنی و گوتی: پۆشاکی پیاوانە بپۆشە، ڕیش و سمێڵی سناعی دانێ مێردەکەم– تەنانەت لە نێو دەربار‌دا ناتناسێتەوە، ئەگەر لێی پرسیم تۆ بۆ کوێ چوویت، پێی دەڵێم، ڕوخسەتی لە من وەرگرت بۆ بینینی کەس و کارەکەی گەڕایەوە بۆ فەرەنسا و پاش چەند هەفتەیێکی دی دەگەڕێتەوە...

لەو سەردەمەدا هەموو پیاو و ژنانی ئەسڵزادەکان لە بەریتانیا و وڵاتانی دیی ئەوروپادا، بارۆکەیان لەسەر دەنا، ڕیش و سمێڵی سناعیش بڵاو ببووەوە، لە هەموو سەرتاشخانەکاندا، وەک چۆن بارۆکەیان دەفرۆشت، ئاوها ڕیش و سمێڵی سناعیشیان دەفرۆشت «ئون» پۆشاکی پیاوانەی پۆشی، ڕیش و سمێڵی سناعیشی خستە سەر ڕوخساری، شەو و ڕۆژ دەچووە دەرباری ئینگلستان، بەبێ ئەوەی چ کەسێ بیناسێتەوە، هەرجارەی کە دەچووە دەربار دەیگوت: ئیشم لەلای «کرن» دایە...

کرن پێشکاری «سکرتێری» سوفی شارلوت بوو...

هەرکە دەگەیشتە لای مەلیکە ئەو ڕیش و سمێڵەی لە ڕوخسار لادەدا و دەیانیخستە گیرفانییەوە، کە لە دەربار دەهاتە دەر بەکاری دەهێنانەوە لە نیوەشەوێکدا «ئون» بەپۆشاکی پیاوانەوە لەلای سوفی شارلوت بوو «کرن» لە دەرێدا چاودێری دەکرد، لەپڕ سەیری کرد شا، بەرەو ژوورەکەی مەلیکە دێت، ژوورەکەی مەلیکە و ڕێگاکەی جۆرجی سێهەم بەجۆرێ بوو «کرن» نەیتوانی «ئون» ئاگادار کاتەوە تا لە ژوورەکەی مەلیکە بچێتە دەرێ نەشیدەتوانی بەردەمی پاشا بگرێ. تەنها چارەسەرێکی هەبوو ئەویش خۆی بگەیێنێتە ژوورەکەی مەلیکە و لەوێدابێ و تا

پاشا دێت و ببینێت «ئون» پۆشاکی پیاوانەی پۆشیوە، لە ژوورەکەدا سێ کەس ببینێ نەک دوو کەس...

جۆرجی سێهەم بەجۆرێ بەپەلە هات «ئون» فرسەتی نەبوو ڕیش و سمێڵە سناعییەکە لە گیرفان دەربێنێ لە ڕوخساری خۆی نێ تا پاشا نەیناسێتەوە...

پاشا کە چووە ژوورێ سێ کەسی بینی، ڕوخساری پیاوە گەنجەکەی بەلاوە ئاشنا بوو، هەندێ دیقەتی دایێ و ناسییەوە و گوتی: ئا... تۆیت؟ بۆچی پۆشاکی پیاوانەت پۆشیوە؟

پاشای ئینگلستان پیاوێکی هۆشیار بوو، کە «ئون»ی بەپۆشاکی پیاوانەوە بینی یەکسەر پەیوەندییە سەیرەکەی ژنەکەی خۆی لەگەڵ ئەم ژنەدا، هاتەوە یاد، تێگەیشت مامۆستای هاوسەرەکەی پیاوە، نەک ژن، پاشا هیچ شتێکی بە مەلیکە نەگوت و قسەیشی لەگەڵ «ئون»دا نەکرد، کە ویستی لە ژوورەکە بچێتە دەرێ بەئیشارەت «کرن–ی» تێگەیاند، لە گەڵیا بێتە دەرێ...

«کرن» کەوتە داوی جۆرجی سێهەم، پاشا، پێیگوت: تا ئەمڕۆ تەسەورم دەکرد، ژن بێت، کەچی دەبینم پیاوە، هەندێ شتم دێتەوە بیر، ئەم قەناعەتەم بەهێزتر دەکات...

«کرن» هەستی کرد، نەک ئابڕووی مەلیکە بەڵکو وجودی لە خەتەردایە و لەنێو دەچێ گوتی: خاوەن شکۆ، بەبێ دوودڵی ئەوە ژنە تەنانەت دەبێ بشگوترێ ژنێکی گەلێ داوێن پاک و نەجیبیشە...

پاشا گوتی: ئەدی بۆ ئەم خانمە عەفیف و نەجیبە پۆشاکی پیاوانەی پۆشیوە، لەم نیوەشەوەدا لەلای ژنەکەمدا چ دەکات؟

«کرن» گوتی: خاوەن شکۆ، دەترسم حەقیقەتت بۆ باس کەم...

دەترسم بکەومە بەر تووڕەبوونتان.

جۆرجی سێهەم گوتی: باسی حەقیقەت بکە و ترست نەبێت...

«کرن» گوتی: ئەم خانمە فەرەنسییە کە سەیری کرد، نەزەرت بەرانبەری هەیە و داوتەتە بەر زەین، ئەمیش بۆ ئەوەی عیفەت و بێگەردی خۆی بپارێزێ، مەجبوور بوو پۆشاکی پیاوانە لەبەرکات تا لە نەزەری ئێوە و خەڵکانی دی دوورکەوێتەوە.

جۆرجی سێهەم گوتی: ئەدی بۆچی بەشەو هاتووەتە لای ژنەکەم؟

«کرن» گوتی: ناتوانێ لە ڕۆژدا بێتە نێو دەربار، چونکە هەموو دەیناسن ناچارە بۆ ئەوەی مەلیکە ببینێت ئەم کاتانە دێتە لای...

جۆرجی سێهەم بەقودرەت و سەڵتەنەتی خۆی دەیتوانی لە چەند دەقیقەیێکدا بزانێت «ئون» ژنە یا پیاو، بەڵام لەبەر سێ شت بەپەلە تەحقیقی نەکرد، یەکەمیان عاشقی «ئون» بوو، ئەگەر بەڕاستی ژن بێت لەبەر فەحسی ئیجباری بەتەواوی نێوانیان نامێنێ، دووهەمیان ئەگەر پیاو بێت ئەوا رسواییێکی گەورە بۆ مەلیکە دروست دەکات سێهەم، دەیزانی لە سەردەمی لویی پانزەهەمدا، ئەم ژنە بەڕەسمی و بەعەلەنی لەلایەن پاشای فەرەنساوە حیمایە دەکرا، بەدووری دەزانی لەلایەن لویی شانزەهەمیشەوە حیمایە نەکرێ...

جۆرجی سێهەم نەیدەویست، بەم کارەی پاشای فەرەنسا بڕەنجێنێ بۆیە کاغەزێکی بۆ سەفیرەکەی خۆی لە پاریس، نووسی، داوای لێ کردبوو، دەربارەی ئەو ژنە تەحقیق بکات و بزانێت ژنە یا پیاوە...

سەفیری ئینگلستان لە وڵامی جۆرجی سێهەمدا نووسیی: بەتەحقیق نازانن ژنە یا پیاو، بەڵام هەندێ کەس بەپۆشاکی پیاوانەوە بینیویانە و هەندێ کەسیش بەپۆشاکی ژنانە بینیویانە، لە سەردەمی سەڵتەنەتی لویی پانزەهەم، مەئموریەتی گەورەیان پێ سپاردووە ئیحتیماله لویی شانزەهەمی پاشای ئێستای فەرەنسا، دەزانی ڕەگەزی ئەو ژنە چییە، ئێوە دەتوانن لەم ڕووەوە لەو بپرسن... جۆرجی سێهەم نامەیێکی بۆ لویی شانزەهەم نووسی لە ڕەگەزی «ئون»ی دەپرسی. بەڵام لویی شانزەهەم نەیدەزانی «ئون» ژنە، یا پیاوە، چونکە لویی پانزەهەمی پاشای پێشووی فەرەنسا، بۆ ئەوەی کارە سیاسییەکانی بەر زەبرنەکەوێ، ئەو مەسئەلەیەی بەپەنهانی هێشتبووەوە...

دەربارەی ڕەگەزی «ئون» چوار نامە لە نێوان پاشای ئینگلستان و پاشای فەرەنسا ئاڵوگۆڕکرا، ئەو نامانەی لەلایەن جۆرجی سێهەمەوە بۆ پاشای فەرەنسا نووسرابوو، ئێستا لە کتێبخانەی میللی فەرەنسادا پارێزراوە...

بۆ ئەوەی پاشای فەرەنسا بتوانێت وڵامێکی ڕاست و دروستی پاشای ئینگلستان

بداتەوە، یەکێ لە نووسەرەکانی فەرەنسای- کە دۆستی بوو ناردە لەندەن تا تەحقیق لە ڕەگەزی «ئون» بکات، ناوی ئەو نووسەرە ناسراوە و بەرهەمەکانی ئێستایش دەخوێنرێنەوە، ئەو نووسەرە[1] «بومارشێ» بوو. «بومارشێ» چووە لەندەن و پەیوەندی لەگەڵ «ئون»دا کرد... «ئون» بۆ پاراستنی ئابڕووی مەلیکەی ئینگلستان گوتی: من ژنم. «بومارشێ» گوتی: ئەی بۆ چەند جارێ بەپۆشاکی پیاوانە، تەنانەت بەپۆشاکی ئەفسەری سوپای فەرەنسا تۆیان دیوە؟

«ئون» گوتی: بۆ جێبەجێکردنی ئەمر، بەئەنجام گەیاندنی فەرمانەکانی لویی پانزەهەم مەجبور دەبووم هەندێ جار پۆشاکی پیاوانە بپۆشم...

پاشان «ئون» وەک ئەکتەرێکی لێهاتوو دەستی بەناڵەو ناڕەزایی دەربڕین کرد و گوتی: جەنابی «بومارشێ» تکات لێ دەکەم تەنها بۆ سەعاتێ لەجێی مندا بیت، کە ژنم و مەجبوور بووم پۆشاکی پیاوانە بپۆشم، لەگەڵ پیاواندا پێک هەڵدەم، قسە بێ سەروبەرەکانیان دەربارەی ژنان بژنەوم. لەجیاتی من بە و سەیرکە، مەئموریەتە جۆراوجۆرەکانم وای کردبوو پۆشاکی پیاوانە بپۆشم سەیرکە و بزانە چیم بەسەرهاتووە، هەموو ئەو ئیهانانەم لە پێناوی خزمەتکردنی شادا قبوڵ و تەحەمول کردووە، بەڵام ئەمڕۆ خاوەن شکۆ لویی شانزەهەم، کە خزمەتکاری باپیری بووم، منی فەرامۆش کردووە... نە کارێکم پێ دەسپێرێ، نە مووچەیەکیشم دەداتێ تا بتوانم بژێوی ژیانی خۆم دابین بکەم.

«بومارشێ» کە ئەمەی بیست، گەلێ موتەئەسیر بوو بە تەفسیلی نامەیێکی بۆ لویی شانزەهەم نووسی و تیایدا گوتبووی: خاوەن شکۆ بەدڵنیاییەوە دەڵێم «ئون» ژنە، بۆ

---

(١) «پی یر ئوگستین دو بو مارشێ» یەکێکە لە ناسراوترین نووسەرەکانی فەرەنسا، دەتوانین بڵێین، ناوی بەرهەمەکانی هاوتەریبن، تەنانەت بەرهەمەکانی لە خۆی ناسراوترە، «ئاریشگەری شاری سویل» و «بووکی ئیگارۆ» دوو بەرهەمی کۆمیدی زیندووی ئەو نووسەرە بێ هاوتایەیە کە بەئاوازەکانی «جیوشینو روسینی» ئاهەنگسازی گەورەی ئیتاڵی، «لفگانگ ئەمادیوس موتزارت»ی نابیغەی نەمساوی ئوپڕایان بۆ ئەو دوو بەرهەمە داناوە، لە مێژووی هونەر و ئەدەبیاتی جیهاندا نەمرن... «بو مارشێ» بەڕاستی خزمەتی دەرباری فەرەنسای کردبوو لە سەردەمی لویی پانزە و لویی شانزەهەمدا، گەلێ مەئموریەتی ئەنجام دابوو، بۆیە لە سەردەمی شۆڕشی فەرەنسادا تاقیب دەکرا...

جێبەجێکردنی ئەمرەکانی باپیرت خاوەن شکۆ، لویی پانزەهەم، مەجبوور بووە پۆشاکی پیاوانە بپۆشێ.

لویی شانزەهەم پاش ئەوەی نامەکەی بو مارشێ-ی گەیشتە دەست سەیری ئەرشیفی نهێنیی وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسای کرد، خزمەتە بەرجەستەکانی «ئون»ی کەوتە بەرچاو، دڵنیابوو ئەو ژنە، بۆ جێبەجێکردنی ئەمرەکانی باپیری، بەبێ ئەوەی کەس بزانێ پۆشاکی پیاوانەی پۆشیوە... موافەقەتی کرد، ساڵێ دوانزە هەزار لیرەی فەرەنسی وەک مووچە بۆ ئەو ژنە ببڕنەوە، تا دەگەڕێتەوە بۆ فەرەنسا و تا دوا تەمەنی بەئاسوودەیی ژیان بگوزەرێنێ.

«بومارشێ» چووە لای «ئون» و ئەم مژدەیەی بداتێ، مژدەیێکی دیشی دایێ، عەشقی خۆی بۆ «ئون» دەربڕی و گوتی: خانم ئەم عەشق دەربڕینە خوازبێنیشە، ئارەزوو دەکەم ببیتە هاوسەرم...

«ئون» گوتی: گەر بمانەوێ هاوسەرگیری بکەین، دەبێت لە فەرەنسا بێت، سەبرکە تا دەگەڕێینەوە بۆ وڵات، لەوێدا خوازبێنیم بکە... «بومارشێ» گوتی: بۆیە عەشقی خۆمم دەربڕی و خوازبێنیتانم کرد، چونکە حەوسەڵەم نەماوە و ناتوانم تا ئەو کاتەی دەگەڕێینەوە بۆ فەرەنسا سەبر بکەم!

«ئون»، دەیزانی مەوزووعی دوانزە هەزار لیرەکە پەیوەستە بەدۆستیی لەگەڵ «بومارشێ» هەوڵی دەدا، ئەم نووسەرە هونەرمەندە ئومێدەوار کات، تا بڕیاری مووچە بۆ بڕینەوەکەی لەلایەن لویی شانزەهەمەوە ئیمزا دەکرێ...

پاش دوو ڕۆژ «بومارشێ» بەپەشۆکاوی هاتەلای «ئون» و گوتی خانم، من عاشق و هاوسەری ئایندەی ئێوەم، تووشی دڵەڕاوکێ هاتووم، نازانم پیاویت یا ژن. بۆ ئەوەی ئەم دوودڵییەم نەمێنێ، دەبێ موافەقەت بکەن، بۆ ئەم مەوزووعە دەبێ دەستتان پیا بێنم! «ئون» تووشی سەرئێشەیێکی قورس بوو، ئەگەر ڕازی بێت و خواستەکەی «بومارشێ» قبووڵ بکات، خۆی بخاتە بەردەستی تاقیکردنەوەی جەستەیی ئەوا «بومارشێ» بۆی دەردەکەوێ کە پیاوە و ژن نییە، لەم حاڵەتەدا ڕەنگە ئەو ڕووداوە بەگەمە و قاقایێک کۆتایی پێ بێت، بەڵام دوانزە هەزار لیرەی ساڵانەکەی لە دەست دەچێ، لە مەیش خراپتر ئابڕووی سوفی شارلوتی مەلیکەی فەرەنسا دەکەوێتە بەر

مەترسییەوە «ئون» نەیدەتوانی باوەڕ بەڕازپارێزی بکات و ئیعتمادی بکاتە سەر، چونکە لەلایەن پاشای فەرەنساوە، هاتووە بۆ لەندەن تا تەحقیق لەوە بکات و بزانێت «ئون» ژنە یا پیاوە، جگە لەمەیش «بومارشێ» نووسەرە نووسەرەکانیش کەسانێکن، هەمیشە بەدوای مەوزووعی نوێ و بێ پێشینە دەگەڕان، تا بڵاوی کەنەوە، مەحاڵ بوو کەسێکی وەکو «بورماشێ» چاوپۆشی لەم مەوزووعە سەیر و پێکەنین ئاوەرە بکات.

«ئون» پەنای بردە بەر کات بەسەربردن بەڵام «بومارشێ» مەسئەلەکەی بە سەختی گرتبوو و گوتی: یا دەبێ موافەقەت بکەیت فەحستان بکەم، یان چاوپۆشی لەم هاوسەرگیرییە دەکەم و بۆ پاشای فەرەنسایش دەنووسم، کە تۆ پیاویت! «ئون» گوتی چۆن دەتوانم بەرامبەر بەچاوەکانی تۆ کە هێشتا نامەحرەمیت خۆم ڕووت کەمەوە و خۆمت نیشاندەم؟

«بومارشێ» گوتی: خانم پێویست ناکات خۆت ڕووت کەیتەوە دەتوانم بەبێ ئەوەی پۆشاکەکانت داکەنی فەحست بکەم...

«ئون» دەیویست بەناز و عیشوەی ژنانەوە «بومارشێ» نەرم کات، گوتی: جەناب هیچ ژنێ ئامادە نییە، ئەم پێشنیازە قبوڵ کات، بەتایبەتی لە ڕۆژی ڕۆشندا، هەر هیچ نەبێ ئێوە بەشەو وەرن و دنیا تاریک بێ تا لەبەر خەجاڵەتی نەمرم.

«بومارشێ» گوتی: خانم شەو لە چ کاتێکدا بێم، ئون گوتی: ئەمشەو سەعات یانزە وەرە تکایش دەکەم، پاش ئەوەی فەحست کردم، نەوەستیت و یەکسەر بڕۆیت...

«بومارشێ» گوتی: بۆچی یەکسەر بڕۆم؟

«ئون» گوتی: لەبەرئەوەی بوونی گەنجێکی وەکو تۆ، لەگەڵ ژنێکی وەکو مندا لە ژوورێکی تاریکدا خەتەرناکە.

«بومارشێ» گوتی: خانم ڕێک نەکەوتین ببینە ژن و مێرد و بەیەکەوە بژین؟ لەم حاڵەتەدا جیاوازی چییە لە نێوان پێش هاوسەرگیری و پاش هاوسەرگیری ئەگەر موعاشەرەتمان لەگەڵ یەکدی هەبێت؟

لە کۆتاییدا واڕێکەوتن، بومارشێ، سەعات یانزەی شەو، بێتە ژووری نووستنە تاریکەکەی «ئون» بەبێ ئەوەی چرا داگیرسێنێ، پاش فەحسەکەیش دەبێ یەکسەر لە ژوورەکە بچێتە دەرێ...

هەرکە بومارشێ ڕۆیشت و «ئون» خۆی گەیاندە «سوفی شارلوت» و هەموو شتێکی بۆ باس کرد و گوتی: لەم ڕووداوە هەند بیر لەخۆم ناکەمەوە بیر لە ئابڕووی ئێوە دەکەمەوە، تکا دەکەم کۆمەکم بکەن، یەکێ لە خزمەتکارە مەحرەمەکانی خۆتم بۆ بنێرە، تا ئەمشەو لەسەر سیسەمەکەی مندا بنوێ و خۆشیم دەچمە ژێر سیسەمەکەوە...

سوفی شاولوت، دەیزانی ئەگەر ڕەگەزی «ئون» ئاشکرابێت ئەوا ئەم تووشی ڕسواییێکی گەورە دەبێ، بۆیە ژنە خزمەتکارێکی جێی باوەڕی خۆی بانگ کرد، لەبەر چاوی «ئون» فێری کرد کە چی بکات، بەپێی ئەمرەکانی ئەم ڕەفتار بکات.

ئاشکرایە کە، ژنە خزمەتکارەکە «ئون»ی بەژن دەزانی، وای بۆ چووە، کە بەرژەوەندییێکی گەورە لە گۆڕێدایە، بۆیە دەبێ ئەم لەسەر سیسەمەکەدا بنوێ و فەحس کرێ. لەگەڵ ئەمەشدا حەزی دەکرد بزانێ بۆچی «ئون» خۆی لەسەر سیسەمەکەدا ڕاناکشێ تا ئەو کوڕە گەنجە فەحسی بکات «فردریک کایاردێ»ی مێژوو نووسی فەرەنسی لە کتێبەکەیدا [لێکۆڵینەوەیەک دەربارەی یاداشتەکانی[١] شەوالێ «ئون»].

هەر بەگوتەی «ئون» ئاوهای نووسیوە:

«کە سەیرم کرد، ژنە خزمەتکارەکە سەرسامە، بۆچ دەبێ لەسەر سیسەمەکەی مندا بنوێ و ژوورەکەیش تاریک بێ، دەستم بەگریان کرد و گوتم، ئەو گەنجەی ئەمشەو دێتە ئێرە دەزگیرانی منە، دەبێ بەم زووانە شووی پێبکەم، نازانم لە ڕابردوودا کام یەک لە ژنە خزمەتکارەکانم کە لە ماڵەکەی مندا کاری دەکرد بە دەزگیرانەکەمی گوتووە، یەکێ لە ئەندامەکانی جەستەم کرێت و ناپەسندە، دەزگیرانەکەم کەسێکی زۆر حەساسە، بڕیاری داوە ئەمشەو لەتاریکیدا فەحسم بکات، تا بزانێ ئەم شائیعەیە ڕاستە یا نەء... ژنە خزمەتکارەکە، کە ئەم قسەیەی بیست و گوتی: خانم تۆ کە لە خۆت دڵنیایت، ئیدی بۆ لە فەحسکردن دەترسیت؟

دیسانەوە بەگریانەوە گوتم: ئەگەر لە خۆم دڵنیابام، بۆچی ئەزیەتی ئێوەم دەدا...

(١) شەوالێ: فارس. سوار. ئەو کەسە ڕەوشت بەرزانەی کە دەچوونە هانای هەژاران و لێقەوماوان، لە سەدەکانی ناوەڕاستدا ئەم جۆرە سوارانە لە ئەوروپا زۆربوون.

لەبەرئەوەی دڵنیانیم، لە خۆم بۆیە داوام لەئێوە کردووە ئەمشەو یارمەتیم بدەی، تا دەزگیرانەکەم بەئاسوودەیییەوە بگەڕێتەوە بۆ ماڵەکەی، گەر نا، ئەوا من ناخوازێت...

ژنە خزمەتکارەکە گوتی: تەسەوڕ دەکەم کە دەزگیرانەکەتان بووە هاوسەرتان ئەم مەوزووعەی لا، ئاشکرا دەبێت، ئیدی خۆی لە ئێوە دوور دەگرێ...

گوتم: ئەگەر مێردەکەم پاش هاوسەرگیری بەم مەوزووعە بزانێت، ئەوەندە گرنگ نییە، چونکە ناتوانێ تەقەلاّم بدات، چونکە لە مەزهەبی فەرەنسییەکان کاسۆلیکین، تەلاّق نییە...»

«ئون» ژنە خزمەتکارەکەی ڕازی کرد، لە ژووری نووستنەکەی و لەسەر سیسەمەکەیدا بنوێت و بەو مەرجەی قسان نەکات و نەترسێت و بزانێت «ئون» لە ژێر سیسەمەکەیدایە، ئەگەر شتێکیش ڕووی دا هەڵسێ و بێتە هانایەوە... «ئون» ئەو ژنەی ئومێدەوار کردبوو، هەر کاتێ ئەم نەخشەیە سەری گرت و دەورەکەی خۆی بە جوانی بینی، ئەوا بەخشیشێکی شاهانەی دەداتێ.

ئەو شەوە لە سەعاتی دیاریکراودا لە ژووری نووستنەکەی «ئون»دا لە دەرگادرا «ئون» لە ژێر سیسەمەکەوە سەری دەرهێنا و گوتی دەزگیرانە ئازیزەکەم وەرە، ژوورێ، بەلاّم بەپێی وەعدەکانمان دەبێ بە پەلە بڕۆیت و قسەم لەگەڵ نەکەیت، چونکە لەبەر شەرمەزاری ڕۆحم دەردێت!

پاش ئەم قسەیە سەری خستەوە ژێر سیسەمەکە، بومارشێ هاتە ژوورێ لەو تاریکییەدا وەکو کوێر، خۆی گەیاندە سیسەمەکە، دەستی بەڕوخساری «گوایە» دەزگیرانەکەیدا هێنا، بۆی دەرکەوت کە دەلەرزێتەوە، و لەرزەکەشی لە شەرمەزارییەوەیە...

لەو تاریکییەدا بەدەست فەحسی کرد، دیقەتی دا لەکاتی فەحسکردندا هەڵە نەکات... بۆی دەرکەوت دەزگیرانەکەی ژنە! پاشان گوتی: خانم داوای لێبوردن دەکەم، بوومە مایەی ئازاردانت، بەلاّم هەندێ جار شائیعات وادەکات لە ڕۆژی ڕۆشندا گومان لە بوونی هەتاو بکرێت، ژنە خزمەتکارەکە لە ترسا دەلەرزی و قسەی نەدەکرد، بومارشێ گوتی: خانم خواحافیز، سبەینێ لە ڕۆژی ڕۆشندا دێمە خزمەتتان...

بومارشێ لە ژوورەکە چووە دەرێ و «ئون» لە ژێر سیسەمەکە هاتەدەر ئەو بەخشیشەی وەعدی دابوو دایە ژنە خزمەتکارەکە و مەرەخەسی کرد ڕۆژی پاشتر، بومارشێ، بەرلەوەی بێتە لای دەزگیرانەکەی، چەند نامەیێکی بۆ دۆستە فەرەنسییەکانی خۆی نووسی، ئاگاداری کردنەوە کە لەم زووانە لەگەڵ خانم «لویز ژنویو ئون» هاوسەرگیری دەکات، ئەڵبەتە شاییەکەیش لە فەرەنسا دەبێت...

هەواڵی هاوسەرگیری ئەم نووسەرە گەیشتە ڕۆژنامەکانی فەرەنسا و لە ڕۆژنامەکانی پاریسدا بڵاوبووەوە، لە هەندێ مەحفەلدا وەک تۆپ دەنگدانەوەی هەبوو، هەندێکی سەرسام کردبوو، چونکە هەندێ ژنی بەناوبانگی فەرەنسی بەچاکی «ئون»یان دەناسی.

یەکێ لەو خانمانەی کە زۆر بەچاکی «ئون»ی دەناسی! خانمێک بوو بەناوی «دوکورسیل» ئەم خانمە دۆستی ماری ئەنتوانێت بوو. ئەم ژنە چەندین شەو تا بەیانی لەگەڵ «ئون»دا ژیانی بەسەربردووە کە بیستی، بومارشێ، بەنیازە «ئون» بخوازێ، بەجۆرێ دەستی بە پێکەنین کرد، خەریک بوو لە خۆ بچێت.

لە هەموو مەحفەلەکانی پاریسدا، بۆماوەی دوو هەفتە، جگە لە باسی هاوسەرگیرییەکەی «بومارشێ» و «ئون» چ باسێکی دی نەدەکرا نەیاندەتوانی تێبگەن چۆن «بومارشێ» ئامادەیە لەگەڵ «ئون–ی» پیاودا هاوسەرگیری بکات.

خانم «دوکورسیل» کاغەزێکی بۆ «ئون» نووسی و ناردییە ئینگلستان، ئەم نامەیە ئێستا لەنێو بەڵگەنامە مێژووییەکاندا و لە کتێبخانەی میللی پاریسدا پارێزراوە. ناوەڕۆکی نامەکەیش بەم شێوەیەیە:

«ئون»ی ئازیز، بیستوومە، دەتەوێ شوو بەنووسەرێکی ناسراوی ئێمە بکەیت، پێم سەیرە ئەم شووکردنە چۆن سەردەگرێ چونکە من ئاگام لە حەقیقەتی تۆیە و چاکیشت دەناسم». هەندێکی دیی ژنە فەرەنسییەکان ئاگایان لە حەقیقەتی «ئون» بوو، بۆیە هەموو خانم و پیاوەکان، چاودێریی ئەو ڕابواردنە بێ پێشینەیەیان دەکرد، بەئومێد بوون، بەیەک گەیشتنی نووسەری ناسراوی فەرەنسا لەگەڵ پیاوێکی ئەفسەر لە سوپای فەرەنسا ببینن و بزانن ئەو دووە چۆن ژیان دەگوزەرێنن...

ڕۆژنامە فەرەنسییەکان بەوە نەوەستان تەنها هەواڵی هاوسەرگیرییەکە

بڵاوکەنەوە... نووسەرە فەرەنسییەکان، بەتایبەتی لە نیوەی دووهەمی سەدەی هەژدەهەمدا، هەر باسێ، تەنانەت جددیش با، تێکەڵی گاڵتەیان دەکرد، بەئیشارەت و کینایە، لەنێو وتارەکانی خۆیاندا دەیانگونجاند، ئەم ڕۆژنامانە، کە لە فەرەنساوە گەیشتە ئینگلستان «ئون» گەلێک شڵەژا، دیسانەوە بۆ مەلیکەی ئینگلستان تووشی پەشێوی بوو ئەوەندەیش دەربەستی خۆی نەدەهات، چونکە ڕسواییە گەورەکە دامێنی سوفی شارلوت –ی مەلیکەی ئینگلستان دەگرێ. بڕیاری دا ئینگلستان بەجێ بێڵێ.

ئەزقەزا، لەهەمان کاتدا ماری ئەنتوانێت کە دۆستی خانم، دوکورسیل بوو، دەیووست «ئون» ببینێ، لەڕێی ئەو ژنەوە، نامەیێکی بۆ «ئون» نارد و گوتبووی، ئەگەر بگەڕێتەوە بۆ فەرەنسا، نەک تەنها داوا لە لویی شانزەهەمی هاوسەری دەکات مووچەی ساڵانەی بۆ ببڕێتەوە، ڕەنگە بکەوێتە بەر عینایەتی ئەمیش...

«ئون» بێ ئەوەی «بومارشێ» ئاگادارکاتەوە، کەرەسەی سەفەری ئامادە کرد خواحافیزی لە مەلیکەی ئینگلستان کرد نامەیێکی بۆ ڕۆژنامەی مورنینگ پۆست چاپی لەندەن نووسی، تکای کرد ئەو نامەیەی بۆ بڵاوکەنەوە و ئینگلستانی بەجێهێشت.

هەمان ئەو ڕۆژەی «ئون» لەندەنی جێهێشت نامەکەی لە هەمان ڕۆژنامەدا بڵاوبووەوە. نامەکەیشی بەناوی «خانم لویز ژنویو ئون»ەوە ئیمزا کردبوو ئەمەی نووسیبوو:

«دڵم دەیەوێ لەگەڵ بومارشێ دا بەیەک بگەین، بەڵام عەقڵم دەڵێ لەم هاوسەرگیرییە خۆت دوورگرە، چونکە عەشقی نووسەرە ناسراوەکان سەرەنجامی چاکی نابێت»

بەم شێوەیە، «ئون» لە ئینگلستان و فەرەنسادا، کۆتایی بەهاوسەرگیرییەکەی لەگەڵ «بومارشێ»دا هێناو گەیشتە پاریس، چاوی بەخانم «دوکورسیل–ی» کۆنە دۆستی خۆی کەوت... ئەو خانمە پێیگوت ڕەگەزە ڕاستەقینەکەی تۆم گەیاندووەتە مەلیکە، دەزانی پیاویت بەڵام با بپرسم، ماری ئەنتوانێت حەز دەکات بە چ پۆشاکێ پێشوازیتان لێ بکات، پۆشاکی پیاوانە یا پۆشاکی ژنانە!

ماری ئەنتوانێت پەیامی بۆ «ئون» نارد، بەپۆشاکی ژنانەوە بێت بۆ دەربار و لەوێدا یەکدی ببینن...

ڕۆژی پاشتر «ئون» بەپۆشاکی ژنانەوە چووە لای مەلیکە...

ماری ئەنتوانێت، بەشێوەیێکی تایبەتی پێشوازی «ئون»ی کرد، جگە لە خانم پولین یاک و خانم دوکورسیل چ کەسێکی دیی لێ نەبوو، جوانییەکەی «ئون» ماری ئەنتوانێتی سەرسام کرد، بەلاّم ئەم سەرسامییەی بەڕووی خۆیدا نەهێنا، کە دەزانێ «ئون» پیاوە، بەجۆرێ قسەی دەکرد، گوایە لەگەڵ ژنێکدا قسان دەکات، خانم پولین یاک ئاگای لە ڕەگەزی «ئون» نەبوو، ماری ئەنتوانێتیش خۆی لە گێلی دابوو، ماری ئەنتوانێت، پاش ئەوەی «ئون»ی بینی، هەستی کرد خۆشیدەوێت داوای لێ کرد هەمیشە پۆشاکی ژنانە بپۆشێ و لە دەرباردا ژیان بەسەربەرێت، مووچەی سالانەکەیشی لەلایەن شاوە ئیمزا کرا، ئێدی لەو ڕۆژە بەدواوە چ کەسێ «ئون»ی بەپۆشاکی پیاوانەوە نەبینی.

مێژووی فەرەنسا و بەڵگەنامە ڕەسمی و غەیرە ڕەسمییەکان لە ئاست پەیوەندییە تایبەتییەکەی «ئون» لەگەڵ ماری ئەنتوانێتدا، بێدەنگە... خودی «ئون»یش لە یاداشتەکانیدا، دەربارەی ئەم مەوزووعە چ شتێ ناڵێت، تا ئەو ڕۆژەی حکومەتی سەڵتەنەتی لە فەرەنسابوو «ئون» لە دەرباردا دەژیا، ساڵی داونزە هەزار لیرەی فەرەنسی وەردەگرت، پاش ئەوەی، حکومەتی شۆڕشگێڕی هاتە سەرکار «ئون» هەر پۆشاکی ژنانەی دەپۆشی، تا دوا ڕۆژی تەمەنی ڕیش و سمێڵ لە ڕوخساری نەڕوا، لە ساڵی ١٨١٥دا لە سەردەمی ئیمپڕاتۆریەتی ناپلیۆن پۆناپارت، گیانی سپارد.

«ئون» ژنیشی نەهێنا، چونکە بەزاهیر ژن بوو، نەیدەتوانی ژن بهێنێ، بۆیە نەوەی لە فەرەنسا لە پاش خۆی جێ نەهێشتووە.

دڵدارییەکانی موحامییەکی گەنج

لە نیوەی دووهەمی سەدەی هەژدەهەمدا، لە پاریسدا گازینۆیەک هەبوو بەناوی «گازینۆی قوتابخانە» ئەم گازینۆیە دەکەوێتە تەنیشتی مەحکەمە. خاوەنەکەی کچێکی گەنجی هەبوو بەناوی «شارپان تێ» ئەم کچە بۆ ئیدارەدانی، ئەم گازینۆیە، یارمەتی باوکی دەدا.

«شارپان تێ» نەچاوی جوانی هەبوون نە لێو و دگانی بچووک بوون، بەڵام گەلێ ئێسک سووک بوو، بەتایبەتی شێوەی ئاخافتن و لەهجەکەی، گەلێ کاری لە دڵی موشتەرییەکان دەکرد، تەنانەت کەسانی بەتەمەنیش دەهاتنە ئەم گازینۆیە بۆ ئەوەی گوێیان لە دەنگی «شارپان تێ» بێت، ئەو کەسانە دەنگیان لە جوانی پێ چاکتربوو، دەشیانگوت، ئەگەر نیوەی جوانی ژن لە ڕوخسار و لە لەشیا بێت، نیوەی جوانییەکەی تری لە شێوەی ئاخافتن و لەهجەکەیەتی... ئەگەر ژنێکی جوان دەنگی گەرم و لەهجەی شیرین و دڵ پەسندی نەبوو، دەبێتە مایەی بێزاری پیاو، چونکە پیاو چاوەڕێی ئەوە دەکات، لە دەمێکی جوانەوە دەنگێکی دڵگیری وەک دەنگی فریشتەکان بژنەوێت...

لەبەرئەوەی ئەم گازینۆیە نزیکی مەحکەمە بوو، ڕۆژانە، خاوەن شکات و مەئمورەکانی تەبلیغ و ئیجزا، دەهاتنە ئەم گازینۆیە، بەڵام حاکمەکان و موحامی دیفاعەکان نەدەهاتنە ئەم گازینۆیە، وایاندەزانی لە شانوشەوکەتیان کەم دەکاتەوە... تەنها موحامیەک، بە جەنتاکەی ژێر باخەڵی تەمەنی بیست و هەشت ساڵ بوو (لەو سەردەمە بیست و هەشت ساڵ تەمەنێکی کەم بوو بۆ موحامییەکی دیفاع) هەموو ڕۆژێ دەهاتە ئەم گازینۆیە، لە پشتی مێزێکدا دادەنیشت و چاوی دەبڕییە ئەو کچە گەنجە، تا کارێ مەجبووری دەکرد گازینۆکە جێبێڵێ چاوی لەسەر «شارپان تێ» لانەدەدا، جارجارێکیش ئاهێکی بچووکی هەڵدەکێشا...

لەو سەردەمە ژنە قەرەجەکان، بەناوی فاڵچییەتی و دەستخوێندنەوە، دەچوونە گازینۆکانی پاریس، ئەگەر ئەو ژنانە جوان بان ئیجازەیان دەدانێ، فاڵ بۆ

موشتەرییەکان بگرن و دەستیان بخوێننەوە... گەر جوانیش نەبان، ڕێیان نەدەدان بچنە نێو گازینۆکانەوە وە دەریان دەکردن ڕۆژێ ژنێکی قەرەجی جوان هاتە ئەم گازینۆیە، لەو موحامییە گەنجە نزیک بووەوە، گوتی: جەناب حەزدەکەی دەستت بخوێنمەوە؟

لەبەر ئەوەی ئەو ژنە جوان بوو موحامییەکە دەستی بۆ کردەوە ئەو ژنە کە دەستی گەنجەکەی بینی بە سەرسامییەوە سەیری کرد و گوتی: جەناب تەمەنت چەندە؟

موحامییە گەنجەکە ناوی «دانتۆن» بوو، گوتی بیست و هەشت ساڵانم ژنە قەرەجەکە گوتی: هەرگیز تالیعی چ کەسێکم نەبینیوە وەکو تالعی تۆ وابێت...

گەنجەکە بزەی هاتێ و گوتی: بۆ تالعی من چۆنە؟

ژنە قەرەجەکە گوتی: لە تالعی تۆدا هەزاران سەری بڕاو دەبینم و لەبەر پێی تۆدا کەوتوون، سەیریش لەوەدا سەری تۆش دەبینم، لەسەر سەری ئەواندا کەوتووە.

موحامییەکە قاقا دەستی بەپێکەنین کرد و گوتی: ئایا مەستی یا شێت بوویت؟

ژنە قەرەجەکە گوتی: نە مەستم و نە دێوانە، ئەوەی لە دەستی تۆدا دەیبینم دەیهێنمە سەر زمان، لە تالعی تۆدا ئەوەندە سەری بڕاو دەبینم، ناتوانم بیانژمێرم.

خاوەن گازینۆکە، لە ژنە قەرەجەکە نزیک بووەوە، دەستی گرت و دەری کردە دەرێ، بە کچەکەی خۆی گوت: ئەم ژنانە بە پێشبینییە ترسناکەکانیان، موشتەرییەکانمان مشەوەش دەکەن، نابێ ڕێیان بدەی بێنە نێو ئەم گازینۆیە...

چەند ساتێ پاش ڕۆشتنی ژنە قەرەجەکە گەنجێ بەناوی «کاتلنو» هاتە گازینۆکە و بزەی بۆ «شارپان تێ» کرد، کچەش بەبزەیەک وەڵامی دایەوە «شارپان تێ» شاگردی گازینۆکەی نارد، بزانێ ئەو گەنجە چ ئارەزوو دەکات...

موحامییەکە بزەی «شارپان تێ»ی بینی، کە وەڵامی بزەی ئەو گەنجەی دابووەوە، ئەم لێوی خۆی گەزت و ئاهێکی قووڵی هەڵکێشا، لەبەر ئەوەی دەبا بچێت بۆ مەحکەمە، هەڵساو کەوتە ڕێ... بەر لەوەی بگاتە مەحکەمە گەیشتە ژنە قەرەجە دەستخوێنەکە، ئەو ژنە سەرنجی دا و گوتی: هۆ لاوۆ، تۆ عاشقیشی، هەست دەکەم ڕەقیبیشت هەیە!

موحامییەکە بەجۆرێ غەمبار بوو، تەنانەت وەڵامی ژنە قەرەجەکەی نەدایەوە، بەرەو مەحکەمە ڕۆیشت، عەسر کە دەگەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی سەیری کرد «کاتلنو» لە گازینۆکە دێتە دەرێ...

«ژان ژۆژ دانتــۆن» لە ڕۆژانێکدا، ئەوروپای هێنایە لەرز، ژنانی سکپڕ کە ناوی «دانتــۆن –یان» دەبیست سکەکەیان لەبار دەچوو، لەو ڕۆژەدا کە سەیری کرد «کاتلنو» بەشانازی کردن بەخۆوە لە گازینۆکە هاتەدەر و بەرانبەری تێپەڕی، ئەم دەستی بەگریان کرد، بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە، بەشەقامەکاندا تێپەڕی و گەیشتە ماڵەکەی خۆی. «دانتۆن» کە دەگەڕایەوە ماڵێ، بەشەوان بەرهەمەکانی «بڤالۆ»ی نووسەری ناسراوی فەرەنسایی دەخوێندەوە، هەر ئەم خوێندنەوەیە بووە مایەی ئەوەی «دانتۆن» یەکەم بەرهەمی خۆی بەناوی «شەرمی ژیانی بڤالۆ» بنووسێت.

ئەو شەوە– کە گەیشتنەوە ماڵێ کتێبەکەی بڤالۆ–ی کردەوە، ئەم ڕستەیە سەرنجی ڕاکێشا «باشترین پشتیوان بۆ عەشق پارەیە، ئەگەر دەتەوێ عەشیقەکەت ڕامکەیت پارەی بۆ خەرج بکە» بەڵام دانتۆن لەم ڕۆژانەدا پارەی نەبوو، بۆ ئەوەی ببێتە پارەدار، دەبا ئیمتیحان بدات، تا ببێتە «موحامی دیفاعی سەڵتەنەتی»، ئەم ناوە بەو موحامییانە دەوترا، کە دەیانتوانی لە هەموو دادگاکاندا و لە هەموو قۆناغەکاندا، ببنە موحامی و دەسهاتی زیادیشیان دەست دەکەوت.

دانتۆن بۆ ئەوەی پارە پەیاد بکات و بچێتە خوازبێنی «شارپان تێ» خۆی بۆ ئەو ئیمتیحانە ئامادە کرد، هەموو ڕۆژێکیش دەچووە ئەو گازینۆیە تا چاوی بە «شارپان تێ» بکەوێ ئاهی بۆ هەڵدەکێشا، بە شەوانیش خەریکی خوێندن بوو. دەبێ ئەمەش بووترێ جارجارێ «شارپان تێ» بزەیێکی بۆ دەکرد، چونکە ئەو کچەیش وەکو هەموو کچە گەنجەکان، دەیزانی، دەبێ ژنێ هەمیشە چەند کەسێک لە دەوروبەری خۆیدا کۆبکاتەوە و ئومێدەواریان بکات... ئاوها بیری دەکردەوە، ئەگەرکاتلنۆی گەنج و جوان نەیێتە پێشەوە و خوازبێنی نەکات ئەوا دانتۆن خراپ نییە و دەکرێ پێی ڕازی بێت. دانتون، شەش مانگ خوێندی، خۆی بۆ ئیمتیحان ئامادەکرد، ڕۆژێ پێیانگوت، کاتی ئیمتیحانە، لەگەڵ نۆ کەسی دیدا یەکەم ئیمتیحانیان ئینشا بوو، ئەمەیان بۆ هاتبووەوە:

گریمان نامەیەکتان بەزمانی لاتینی[١] پێگەیشت، ئێوەش لاتینی نازانن، بەڵام دۆستێکتان هەیە لە شاری فلورەنسای ئیتاڵیا نامەیێکی بۆ بنووسن و داوای لێ بکەن ئەو نامە لاتینییەتان بۆ تەرجەمە بکات. بۆتانی بنێرێتەوە، ئەڵبەتە ئەوەش دەزانین هەموو دانیشتوانی فلورەنسا، خوێنەوارن و زمانی لاتینی دەزانن... ئێستا دەست پێبکەن. تا بزانم چۆن ئەم نامەیە دەنووسن...

دانتۆن ئاوهای نووسی: دۆستی ئازیزم، هاوپێچی ئەم نامەیەم نامەیەکە بەزمانی لاتینی نووسراوە و بۆتانی دەنێرم، تکا دەکەم تەرجەمەی بکەو بۆمی بگەڕێنەوە، لە ناخی دڵەوە سوپاستان دەکەم کە ئەزیەتتان دەدەم.

پاش نووسینی ئەمە دایە دەستی ئەو کەسەی کە ئیمتیحانی دەکردن، ئەو پیاوە بە سەرسوڕمانەوە، سەیری دانتۆن–ی کرد و گوتی: ئاوها بەپەلە نامەکەت نووسی؟

دانتۆن گوتی: بەڵێ قوربان.

پیاوەکە لە ڕووی بێزارییەوە سەری ڕاوەشاند، کاغەزەکەی دانتۆنی بەدەستەوە بوو، ڕەتی کردەوە و دەری نەچوواند... ماوەی ئیمتیحانەکە دوو سەعات درێژەی کێشا، لە کۆتایی ئیمتیحانەکە یەکێ لە قوتابیان دەرەجەی مومتازی وەرگرت، چواری دیشیان ئینشاکانیان مام ناوەندی بوو، دەرچوون بەڵام دانتون ساقیت بوو، پێی گوت: جەناب بۆ ئەوەی بزانیت، نامە چۆن دەنووسرێت، ئەم نامەیە کە ئەم پیاوە نووسیویەتی (ئیشارەتی بۆ پیاوێک کرد ئەویش ئیمتحانی دابوو) دەتدەمێ بیخوێنیتەوە مەشقی لەسەر بکە تا فێردەبی. دانتۆن کاغەزەکەی لە دەست وەرگرت و ئەمەی خوێندەوە:

"دۆستی ئازیز و بەڕێزم لەم ڕێگا دوورەوە ڕوو لە ئێوە دەکەم، چونکە دەزانم ئێوە کەسێکی بەختەوەرن، لە نزیکی نابیغەی فلورەنسادا دەژیێت، دەتوانی لە فەزڵی ئەو بەهرەمەندە بیت"[٢] کێیە ئەو کەسە بتوانێت چاکتر لە شاعیرە مەزنەکەی فلورەنسا

(١) زمانی لاتینی، زمانی زانستی ئەو سەردەمە بوو، لە هەموو ئەوروپادا بڵاوبووەوە و ڕەواجی هەبوو.

(٢) مەبەست لە نووسەری نابیغەی فلورەنسا، دانتی، شاعیر و نووسەری ئیتاڵیایە و لە شاری فلورەنسا لە دایک بووە و بەرهەمەکانی خۆی بەزمانی لاتینی و ئیتاڵی نووسیوە.

بەزمانی لاتینی شیعر بهۆنێتەوە و نەسر بنووسێت، کام شاعیری پایەبەرزی لاتینی دەتوانێ بگاتە ئاستی[1] دانتۆن سەیری کرد، نووسەری ئینشاکە، دە لاپەڕەی بەرستەسازی ڕەش کردووەتەوە کە هیچ پەیوەندییان بە ئەسڵی مەوزووعەکەوە نییە، لە بری ئەوەی لە جیاتی ئەم زۆرگۆییە، سزا بدرێ، کەچی دەرەجەی مومتازی وەرگرتووە، ئیعترازەکەی دانتۆن بێ سوود بوو چونکە ئەو کەسەی ئیمتحانی دەکردن دەرچووی قوتابخانەی درێژنووسی و بە ئەفەرۆز چنی پەروەردە کرابوو، نەیدەتوانی تێ بگات، لە هەموو ئینشایەکدا بەتایبەتی لە نامەدا، دەبێ هەمیشە بەکورتی بنووسرێت، لەچەند کەلیمەیەکدا مەبەست بخرێتە ڕوو.

مادامی دانتۆن لە ئیمتیحانی ئینشادا ساقیت بوو، نەیتوانی بەشداری ئیمتیحانەکانی دی بکات. ئەو شەوە کە گەڕایەوە بۆ ماڵێ، بەرامبەر بەگازینۆکە تێپەڕی، لە دوورەوە خانم "شارپان تێ –ی" بینی و دیسانەوە چاوەکانی پڕبوون لە فرمێسک، ئەم ڕووداوە گرێکی گەورەی لە دەروونی دانتۆن دروست کرد، لە ئەنجامدا و لە سەردەمی شۆڕشی فەرەنسا، کە بووە وەزیر، بووە بەرپرسی "کۆمیتەی نەجاتی عمومی" هەزارەها کەسی تەسلیم بە جەلاد کرد. بە"گوتین" سەریان لە لەش جیاکرایەوە، خوێندنی لاتینی لە قوتابخانەکاندا نەهێشت، لە قوتابخانەکانی فەرەنسادا، دەرسی ئینشای ئاسان کرد... لە ڕووی سادەکرنی ئینشا و خۆ بە دوور

(١) دانتێ ئالیگیری، ١٢٦٥ – ١٣٢١، ئەگەرچی زمانی یۆنانی و لاتینی بەچاکی دەزانی، بەرهەمەکانی بەزمانی ئیتاڵی دەنووسی، مەزنی کارەکەی لەوەدایە زمانی ئیتاڵی زیندووکردەوە، بەخەڵکی ئیتاڵیا و زمانناسان، ناسنامەی زمانی ئیتاڵی پێ ببەخشین، هەر لەم ڕووەوەیە کە بەیەکەمین شاعیری گرنگ و مەزنترین شاعیری مێژووی ئیتاڵیا «تا ئەمڕۆش» دەناسرێ، داهێنەری «کۆمیدیای ئیلاهییە» و لە سێ جڵددایە. «بەهەشت»، «بەرزەخ»، «دۆزەخ» شاکاری سەدەکانە، تەرجەمە کراوەتە سەر زۆربەی زمانەکان، بەداخەوە تا ئێستا تەرجەمەکەی کوردی نەکراوە... بەباوەڕی زۆربەی ئەدیبان و موفەسیران و شارەزایانی ئەدەبی جیهانی، بۆ داهێنانی ئەم شاکارەی کە «ئیمان» نەخشی سەرەکی بنەڕەتی ئەم بەرهەمەیە، لەژێر کاریگەری «میعراج» و «شەوی ئیسرای» پێغەمبەری ئیسلامدایە... دانتێ لە سەفەرە مەعنەوییەکەی خۆی بۆ ئاسمان، ڤرژیل–ی شاعیری مەزنی سەردەمی کۆن هاوسەفەریەتی، جارجارێ ڕێنمایی دەکات و چینەکانی ئاسمانی نیشان دەدات، دەربارەی دانیشتوانی «بەهەشت» «بەرزەخ» «دۆزەخ» قسان دەکات.

گرتن لە درێژ نووسی و بەکارهێنانی کەلیماتی نا ئاشنا و قورس، حەقێکی گەورەی لەسەر فەرەنسییەکاندا هەیە.

«لویی بارتۆ» وەزیری دەرەوەی فەرەنسا لەساڵی ١٩٣٤دا، لە کاتێکدا کە لە شاری «مارسی» پێشوازی لە «ئەلکساندەری یەکەمی» پاشای یۆگسلافی دەکرد، کوژراو هەروەها ئەو پاشایەش کوژرا، مێژوویێکی سەرنج ڕاکێشی دەربارەی دانتۆن نووسیوە، لە نووسینەکەیدا دەڵێت پاش ئەوەی دانتۆن، بووە یەکێ لە پیاوە شۆڕشگێڕە بەرجەستەکانی فەرەنسا، گەلێ خوێنڕێژتر بوو، ڕەنگە ئەم خوێن ڕێژییەی پاش ئەوەی بووە عاشقی «شارپان تێ» ئەم گرێ دەروونییانەی هاتنە وجودەوە.

«لویی بارتۆ» دەڵێ: عەشقی سەردەمی گەنجی کە مەحروومیەتی لەگەڵدابوو، ئینسان تووشی غەدر لێکراوی دەبێ، ناچار دەبێ بۆ جاهیل و ئەحمەقەکان ملکەچ کات و گرێیەکی گەورەی دەروونی تیا دروست دەبێ، دەبێتە کەسێکی کینەدار و بەرانبەر بەشەرییەت بەدبین دەبێت... شکست هێنان لە عەشق بەتایبەتی بۆ کەسانی شەرمنۆکی وەکو دانتۆن، کاردانەوەکەی بەجۆرێک دەبێ تا دوا تەمەنی دوژمنایەتی لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆی دەکات...

شەرم و حەیای دانتۆن لە مێژووی فەڕەنسادا بە بەرجەستەیی دیارە، پێویست بە تەفسیل ناکات، بەڵام لەبەر ئەوەی هەندێ لە خوێنەران لەو مێژووە بێ ئاگان بەکورتی باسی هەندێکیان دەکەین. دانتۆن لە تەمەنی بیست و هەشتساڵیدا بووە عاشقی "شارپان تێ" بەهیچ جۆرێ تەجرەبەی عەشقی نەبوو، نەیدەزانی پەیوەندی ژن و مێرد چۆنە، ئەڵبەتە هیچ کەموکوڕییێک لە وجودیان نەبوو، تەنها زیاد شەرمی دەکرد، ئەمیش ڕێی لێ دەگرت بایەخ بەژنان بدات، کاتێ چاوی بە ژنێکی جوان دەکەوت دەروونی هەڵدەچوو، لەبەر هەیەجان ڕوخساری سوور هەڵدەگەڕا، ڕووی وەردەگێڕا بۆ ئەوەی بۆ جاری دووەم ئەو ژنە نەبینێ.

ڕۆژێ دانتۆن– لە سەردەمی منداڵیدا – دەمی دەچەسپێنێتە گوانی مانگایێک تا شیرەکەی بخوات، مانگاکە لەقەیێکی پیا دەکێشێ، لێوی ئەو منداڵە شەق دەکات، شوێنەواری ئەو برینە لە گەورەییشدا هەر مایەوە جگە لەمە، لەشی چ عەیبێکی

نەبوو، گەنجێ بوو قەڵافەتەکەی دڵگیر بوو، کە هاتە نێو دنیای سیاسەتەوە، کاریکاتۆریستەکان بەجۆرێ وێنەیان دەکێشا وەک ناشرینێ دەکەوتە ڕوو، ئەو وێنانە ماونەتەوە و لە هەندێ کتێبدا چاپ کراون، خەڵکی وایان تەسەوڕ دەکرد دانتۆن کرێت-ە بەڵام گەواهی هەموو ئەو کەسانەی لە سەردەمی گەنجییدا دانتۆن-یان بینیوە ئەوە ئاشکرا دەکات، بەبێ ئەوەی قۆز بووبێت، خوێنشیرین بووە، ژنان کە بینیویانە، لێی بێزار نەبوون، بەپێچەوانەوە هەندێکیان هەوڵی ئەوەیان دەدا پەیوەندی عاشقانەی لەگەڵدا دروست بکەن...

بەڵام دانتۆن گەلێ شەرمنۆک بوو، حەیای خۆڕسکیشی هەبوو، خۆی لە ژنان بەدوور دەگرت. ئەگەر ژنێ گاڵتەیێکی ماناداری لەگەڵدا کردبا، تا بنا گوێ سوور هەڵدەگەڕا.

هەموو ڕۆژێ دانتۆن بۆ مەحکەمەکە و گازینۆکە دەڕۆیشت، هەر لەو دوو شوێنەشەوە دەگەڕایەوە بۆ ماڵێ. ڕاستە ڕێی دەگرتە بەر و لەو ڕێیە لای نەدەدا، ئینسان کە هەمیشە بەیەک ڕێدا بڕوا و بگەڕێتەوە، هەندێ کاسبکار و دوکانداری سەر ڕێی خۆی ڕۆژانە دەبینێ، بەبێ ئەوەی یەکدیش بناسن، جۆرە ئاشنایەتییێکیان لەنێواندا دروست دەبێ. دانتۆن هەر بەڕوخسار گەلێ کاسبکار و دوکانداری سەر ڕێیەکەی خۆی دەناسی، بەڵام بایەخی بە ژنان نەدەدا، یەکەم شەرمنۆک بوو، دووهەمیش، کە بووە، عاشقی «شارپان تێ» بایەخی بە چ ژنێکی دی نەدەدا.

لەسەر ڕێی دانتۆن عیمارەیەک هەبوو، لە نهۆمی دووهەمیدا، دوو ژن لە تەنیشتی پەنجەرەیێکیدا دادەنیشتن و سەیری شەقامەکەیان دەکرد، دانتۆن تارمایی ئەو دوو ژنەی دەبینی، دەیزانی گەنجن، نەشی دەویست بزانێت جوانن، یا ناشرین، ڕۆژێ بەهۆی لێکچوونیان زانیی ئەمانە دەبێ خوشک بن... ئەگەر دانتۆن گەلێ شەرمنۆک نەبا و هەندێ سوسەی کردبان، دەیزانی یەک لەو دوو خوشکە ناوی «ئانژن-ە» و ئەوی دیشیان ناوی «ژولی-یە» ئانژنیش خوشکە گەورەکەیە.

هەر کاتێ دانتۆن بەرامبەر بە ماڵی ئەو دوو خوشکە تێدەپەڕی، ژوولی بەخوشکەکەی خۆی دەگوت: دەبینی ئەم گەنجە چەنێ غەمبارە؟

«ئانژن» دەیگوت ڕەنگە غەمی ئەو گەنجە، دەردی عەشق بێت، چونکە تەنها دەردی

عەشقە ئینسان ئاوها غەمبار دەکات و ناهێڵێت بزەیێک بکەوێتە سەر لێوانی.

ئەو دوو خوشکە مێردیان نەبوو، چەند جارێ هەوڵی ئەوەیان دا سەرنجی دانتۆن بەلای خۆیاندا ڕاکێشن، هەر کە دانتۆن لە دوورەوە دەردەکەوت، بەڵام دانتۆن، گالیسکەکانی شەقامەکە و چرای دیوارەکانی دەبینی و ئەو دوو کچەی نەدەبینی.

ئانژن و ژوولی خوێنەری کتێبەکانی «ڤۆلتیر-ی» فەیلەسووف و نووسەری ناسراوی فەرەنسا بوون. بەتایبەتی کتێبی «کاندید»یان دەخوێندەوە ڤۆلتێر، لەو کتێبەدا نووسیویەتی: کەسانی شەرمنۆک کەسانێکن، لە دەروونەوە چاکن، نابێ لە کۆمەک کردنیان درێغی بکرێ، تا ئەمڕۆ نەمبینیوە، کەسانی شەرمنۆکی داوێنپاک لە ڕووی دەروونەوە کەسانێکی چاک نەبن.

ئەو دوو خوشکە کەوتبوونە ژێر کاریگەری بیرۆکەی ئەو نووسەرە گەورەیە، وایان بیر دەکردەوە، مادامێ ئەو گەنجە ئەوەندە بە حەیا و غەمبارە، بەبێ دوودڵی پیاوێکی دەروون خاوێنە و شایستەی یارمەتییە، ڕۆژێ ژوولی بە خوشکەکەی گوت: ئانژن، ئایە موافەقەت دەکەی، کۆمەکی ئەم گەنجە بکەین و بزانین سونگەی غەمبارییەکەی چییە؟

ئەمە ئارەزووی دڵی ئانژن بوو پێشنیازی خوشکەکەی قبووڵ کرد و ڕازی بوو، لەبەرئەوەی ئەو گەنجە سەر بەرز ناکاتەوە، سەیری گەنجی و شۆخی ئەمان ناکات بەچاکیان زانی، نامەیێکی بۆ بنووسن و لەسەر ڕێگەکەی داینێن، ڕەنگە نامەکە کاری لێ بکات و سەر بەرز بکاتەوە و ئەمان ببینێ.

پاش ڕاوێژ، ئەو دوو خوشکە، نامەیێکیان بەم ناوەڕۆکە بۆ ئەو گەنجە غەمگینە نووسی:

«ئەی گەنجی غەمبار، هەموو ڕۆژێ چەند جارێ بەم شەقامەدا تێدەپەڕن، ئەوە بزانە دوو خوشک لەبەر خەمخۆری بۆ ئێوە پووکاونەتەوە، حەز دەکەن لە سنووری توانایاندا، غەمەکانی ئێوە لەنێو ببەن»

ئەو دوو خوشکە پاش نووسینی ئەم نامەیەی بە«قردێلەیێک» بەستیانەوە تا لەگەڵ کاغەزەکانی شەقامەکەدا تێکەڵ نەبێ و لەسەرە ڕێی دانتۆندا دایاننا، دانتۆن کاغەزەکەی هەڵگرت و خوێندییەوە، بەڵام سەری خۆی بەرز نەکردەوە تا دوو

خوشکەکە ببینێ، چونکە ئەوەندە حەیداربوو نەیدەتوانی ڕوو وەرگێڕێ، کە لە سنووری ماڵەکە دوورکەوتەوە زانی دوکاندارەکان نایبینن، ئاوڕێکی دایەوە سەیری پەنجەرەی ماڵی ئەو دوو کچەی کرد. ئانژن بەدەست ئیشارەتێکی بچووکی بۆ دانتۆن کرد... ئەم گەنجە لەنێو پێچی شەقامەکاندا ون بوو...

ڕۆژی پاشتر، دانتۆن بەرەو مەحکەمە دەچوو، ئەو دوو خوشکە لە تەنیشتی پەنجەرەکەدا بوون، کە دانتۆن-یان بینی بزەیان بۆ کرد، دانتۆنیش بزەی بۆ کردن، بەربەستی بێگانەییان شکاند، لەگەڵ ئەمەشدا دانتۆن هەند بایەخی بەو دوو خوشکەکە نەدا چونکە دڵی لەلای خانم «شارپان تێ» بوو ئانژن و ژوولی، پاش ئەو زەردەخەنەیە چاوەڕێی ئەوەیان دەکرد دەرگای ئاشنایەتییان لە ڕوودا بکرێتەوە، کەچی ئەو پیاوە چ هەنگاوێکی ڕووەو ئەوان هەڵنەهێنا، پاش چەند ڕۆژێ ئەو دوو خوشکە بڕیاریان دا نامەیێکی دی بۆ دانتۆن بنووسن...

بەپێی عادەت و دەستووری کۆن دەبێ عاشق دووی مەعشووقەکەی بکەوێ یا نامەی بۆ بنووسێ، کەچی بۆ دانتۆن پێچەوانە بوو، مەعشووقەکان نامەیان بۆ دەنووسی تا دەرگای ئاشنایەتی بکەنەوە...

ڕۆژێ دانتۆن، بەشەقامەکەدا تێدەپەڕی، نامەیێکی دیی، لەبەر پێدابوو دانەوییەوە و لە زەوی بەرزی کردەوە، دوورکەوتەوە، نامەکەی خوێندەوە، ناوەڕۆکی نامەی دوو خوشکەکە بەم شێوەیە بوو: «گەنجی غەمبار، ئەگەر حەز دەکەیت دۆستی خۆشەویست پەیدابکەی، تا بەقسان غەم لە دڵت دەرکەن، دەبێ سەعات شەشی پاش نیوەڕۆی ئەمڕۆ لە پشتی کلێسای «شارتێ» ئامادەبیت- بەو مەرجەی ئاگادار بە چونکە مەرجی دۆستایەتی ڕازپارێزییە».

بەرامبەر بەم وەعدە ڕاشکاوانەی ژوان، دانتۆن نەیتوانی خودداری بکات لە سەعات شەشی پاش نیوەڕۆ، گەیشتە پشتی کلێسای، «شارتێ» پاش چەند ساتێ هەردوو خوشکەکە گەیشتن، بەپێی عادەتی ئەو سەردەمە شانێلی درێژیان لەسەر شان بوو، شەپقەی لێو داریان لەسەر نابوو، دانتۆن سەیری کرد ئەو دوو خوشکە هەردووکیان جوانن، بەڵام خوشکە گەورەکە جەستەی کامڵتر بوو، جوانتر و جەزابتر دەهاتە بەرچاو...

ئانژن و ژوولی، بۆ ئەوەی بتوانن دانتۆن بهێننە قسە، دەربارەی خۆیان قسەیان کرد و گوتیان، هەتیوین، بەڵام لە باوکیانەوە شتێکیان بۆ ماوەتەوە، پووریان سەرپەرشتی ئەمانە، دوو هەفتە، یا هەندێ جار مانگی جارێ سەردانیان دەکات... پاشان گوتیان ڕوخسارە پووکاوە غەمبارەکەی ئێوە موتەئسیری کردووین، ویستوومانە بزانین، ئەم غەمە هەمیشەیەتان لە چییە... ئەگەر سونگەی خەمەکەتان ماددی بێت، ئەوا بەداخەوە دەرحەق بەم نیگەرانییەتان هیچمان لە دەست نایێت، ئەگەر شتێکی دییە وا هەمیشە مەلوولی کردوون، ڕەنگە بتوانین بەدەستی موحیبەت غوباری ئەو غەمە لە ڕوخسارت بتەکێنین...

دانتۆن، خۆی ناساند و گوتی: موحامی دیفاعی مەحکەمەیە، لە ئیمتیحانی مەحکەمە و لە تەجرەبەی عەشقیش، لە هەردوو ئەم دووانە شکستی هێناوە ئەو کچەی ئەم خۆشیدەوێ ئامادە نییە عەشقەکەی قبوڵ بکات. لەیەکەم ژوانی ئەو سێ کەسەدا، دەربارەی ڕابردوو قسان کرا، کە ویستیان لەیەک جیابنەوە ئانژن گوتی: تەمەنم بیست ساڵانە، ئەی تۆ لە چ تەمەنێک دای؟

دانتۆن گوتی بیست و هەشت ساڵ.

ژولی گوتی: منیش حەڤدە ساڵم!

هەردوو کچە گەنجەکە گوتیان: لە شوێنێکدا نیشتەجێین سنووردارە خەڵکی ئەو گەڕەکە دەیانناسن، بۆیە ناتوانن لە ماڵی خۆیاندا پێشوازی لە دانتۆن بکەن، بەڵام ئەگەر حەز بکات دوو سبەی لە سەعات شەشی پاش نیوەڕۆ لەهەمان شوێندا یەکدی ببینن، دانتۆن ویستی بڵێ ئۆفیسێکی چکۆڵەی موحاماتم هەیە و دەتوانم هەردووکتان لەوێ ببینم، کەچی لەبەر شەرم ئەو قسەیەی نەکرد...

پاش دوو ڕۆژ، سەعات شەشی پاش نیوەڕۆ «دانتۆن» و «ئانژن» و «ژولی» یەکیان بینی، لەو ڕۆژەدا ئەو دووکچە گەنجە ویستیان بزانن ئەو کچەی ئامادە نییە عەشقەکەی دانتۆن قبوڵ بکات کێیە؟

دانتۆن، ناوی ئەو ژنەی هێنا و ناونیشانی «شارپان تێ»ی پێگوتن، ئانژن ئاهێکی هەڵکێشا و گوتی: جەنابی دانتۆن، بۆ هاوسەری ئێوە کچانی گەنج قات نین، دەتوانی کچێکی دی هەڵبژێریت.

«ژولی» هەندێ لە قسەکانی «ڤۆلتیر–ی» کەوتەوە یاد و گوتی: «ئەو میوەیەی دەستمان دەیگاتێ، بە.لەززەتترە لەو میوەیەی لەسەر لقە بەرزەکاندایە، بەڵام لەبەرئەوەی میوەی لقە بەرزەکان سەرنجی ڕاکێشاوین، چونکە دەستمان نایانگاتێ»

دانتۆن گوتی: مادمۆزیل، ڕەنگە تۆ ڕاست بکەی، بەڵام ناتوانم دڵی خۆم بگۆڕم. ئەو ڕۆژە دانتۆن بەهەردوو خوشکەکەی گوت: بۆ یەکدی بینینی داهاتوویان بێن بۆ ئۆفیسە چکۆڵەکەی موحاماتی و گوتی: موراجیعم زۆر نیین، ئەگەر ئێوە بێن بۆ ئۆفیسەکەم نابنە جێی سەرنج، خەڵکی دی وا تەسەوڕ دەکەن ئێوەیش لە مووەکیلەکانی منن...

ڕۆژی پاشتر، ئەو دوو خوشکە لە بری ئەوەی لە پشتی کلیسای «شارتێ» دانتۆن ببینن، چوونە ئۆفیسەکەی... ئانژن بەخوشکەکەی گوت: ئەم گەنجە لە عەشقدا گەلێ سادەیە لەو لادێیانە دەچێ کە دێنە شارەوە، تەسەوڕ ناکەم تا ئەمڕۆ دۆستایەتی لەگەڵ ژنێکدا هەبووبێ.

ژولی گوتی: دەبێ ئەم مەوزووعە لە خۆی بپرسین.

ئەو دوو خوشکە بڕیاریان دا، لە ئۆفیسەکەی دانتۆندا ئەم مەوزووعە بکەنەوە...

هەرکە ئانژن مەوزووعەکەی کردەوە، دانتۆن بەجۆرێ سوور هەڵگەڕا، هەردوو خوشکەکە سەرسام بوون، ئەوجا ئانژن چاوێکی لە خوشکەی داگرت و گوتی: جەنابی دانتۆن ئێوە دەرچووی چ شوێنێکن؟

دانتۆن گوتی: سۆربۆن–م تەواو کردووە!

ئانژن: گوتی: ئەو قوتابیانەی لە «سۆربۆن»دا دەخوێنن وەکو تۆن لەوێدا فێری زمانی لاتین و عیلمی حقوق دەبن، بەڵام چ کەسێ دەرسی عەشقیان فێرناکات...

دانتۆن، ئەگەرچی سادە بوو، دەیزانی ئەو دوو خوشکە لە قوتابخانەی عەشقدا «نوێفێر»[١] نین چونکە ئەو دوو خوشکە نەیان دەتوانی ئاگایان لە عەشق بێت ئەگەر قۆناغە سەرەتایەکانیان تێنەپەڕاندبێ، بەڵام ئەم مەسئەلەیە دانتۆن–ی نارەحەت نەکرد، چونکە دەیزانی خانم «شارپان تێ»یش لە قوتابخانەی عەشقدا «نوێفێر»نییە.

(١) نوێفێر: لەبری وشەی نو اموز دامناوە، واتە تازە فێرکار نەبوون و تەجرەبەیان هەیە.

لەو ڕۆژە بەدواوە، ئۆفیسەکەی دانتۆن، بووە ژوانگای عاشقانە، هەر دوو ڕۆژ جارێک ژولی و ئانژن دەهاتنە ئەوێ. هەموو قسەکانی ئەو دوو خوشکە پەیوەست بوون بەمەسائیلی عەشق، ئەو دووە لە نامەکەیاندا وەعدیان دابوو، بەخۆشەویستی غەم لە دڵی دانتۆن بڕەوێنن...

دانتۆن هەستی کرد، هەرچی زیاتر لەگەڵ ئەو دوو خوشکەدا موعاشەرەت بکات، ڕوخساری «شارپان تێ»– کە بۆ ساتێ لەبەر چاوی لانەدەچوو– کەمتر دەکەوێتە خەیاڵی، ئیدی وەکو ڕابردوو شەو و ڕۆژ لە خەیاڵیا نەمابوو، لە بری، «شارپان تێ» هەمیشە خەیاڵی لای ئەو دوو خوشکە بوو...

دانتۆن تا ئەو کاتە لەگەڵ چ ژنێکی دی موعاشەرەی نەبوو، بەپێی قاعیدەی گشتی یەکەم ژنی بینی و عاشقی بوو، هەرکە عاشقی «شارپان تێ» بوو تەسەوڕی دەکرد لە غەیری «شارپان تێ» چ ژنێکی دی– بۆ ئەم وجودی نییەو نابێ، بەڵام پاش ئەوەی بووە دۆستی ئەو دوو خوشکە، سەیری کرد، جیهان لە «شارپان تێ»دا کۆنەبووەتەوە، ژنی دیش هەن شایستەی ئەوەن ببن بە مەحبوبی پیاوێ.

«شارپان تێ» بۆ دانتۆن، وەک پەیکەرێ، یا تابلۆییێک وابوو، دەبا بەرانبەری دانیشێ و ئاهی بۆ هەڵکێشێ، بەڵام ئانژن و ژولی بۆ دانتۆن ژن بوون، چونکە قسەیان لەگەڵ دەکرد و بەگاڵتە کردنەوە کاتیان دەگوزەراند هەستەکانی گەنجییەتیان دەورووژاند.

ئەو ڕۆژانەی کە دەبا ئەم دوو خوشکە بچن بۆ ئۆفیسەکەی ئەو پیاوەی کە پاشتر بووە ترسناکترین پیاوی شۆڕشگێڕی جیهان، دانتۆن چاوی لەسەر سانیە ژمێری سەعاتەکەی لانەدەدا، دەقیقە ژمێری دەکرد، هەر کە ئەم دووە دەهاتنە ئۆفیسەکەی دەرگای دادەخست تا چ کەسێ بێزاریان نەکات.

پاش ئەوەی ئەو دوو خوشکە بۆ ماوەییێک قسەو گاڵتەیان دەکرد، ئۆفیسەکەیان جێدەهێشت، دانتۆن بۆ ماوەییێک ئاڵوشی تێدەکەوت، نەیدەتوانی خۆراک بخوات و کتێبە حقوقییەکانی خۆی بخوێنێت.

دانتۆن مەیلی بۆ هەردوو خوشکەکە هەبوو، ئەو دوو خوشکەیەش یارمەتی یەکدییان دەدا، هەر بۆیە هیچ یەک لەو دووە هەوڵی نەدەدا، پەیوەندی تایبەتی لەگەڵ

دانتۆن دروست بکات، ئانژن–ی خوشکە گەورەکەی پێی وابوو، خوشکە چکۆڵەکەی حەقی زیاتری هەیە، ببێتە دۆستی دانتۆن ژولیش خوشکەکەی لە خۆی گەورەتر دەزانی، موراعاتی تەمەنی دەکرد و بەشایستەتری دەزانی مەیلی دانتۆن بەلای خۆیدا ڕاکێشێ.

ئەفسانە نووسانی سەدەی نۆزدەهەم، داستانی عەشقی دانتۆن و ئەو دوو خوشکەیان نووسیوە، دەربارەی ڕکەبەرایەتی یەکدی ئەو دوو خوشکە قسەیان کردووە ئەو دوو خوشکەیان وەکو دوو ڕەقیبی گەورەی تینووی خوێنی یەکدی خستووەتە ڕوو، بەڵام ئێمە مێژوو نووسین و لە ئەفسانە دوور دەکەوینەوە بۆیە دەڵێین، ئەگەر جۆرە ناکۆکییەکیش لە نێوان ئەو دوو خوشکە هەبووبێ بە ڕواڵەت نەدەکەوتە بەرچاو، هەمیشە دۆستی یەکدی بوون و ئولفەتیان لەگەڵ یەکدیدا پەیدا کردبوو...

لەپڕ دانتۆن هەستی کرد عاشقی هەردوو خوشکەکەیە و یەک دڵیشی هەیە و هەردوو خوشکەکەی دەوێ.

ئەو کاتانەی کە دوو خوشکەکە، لە ئۆفیسەکە دەگەڕانەوە، دانتۆن بەرەو دڵی خۆی دەگەڕایەوە، تابزانێ کامیانی زیاتر خۆشدەوێ... یەکەم جار ڕوخساری ئانژن–ی دەهێنایە بەر زەین. جارێکی دیش ڕوخساری «ژولی» لەبەرئەوەی «ئانژن» گەورەتر بوو، ویقاری هەبوو، کەچی سەرنجە قووڵەکان و بزە ماناداره‌کانی زیاتر دانتۆنی شەیداتر دەکرد... هەرکە دانتۆن دڵنیا دەبوو، ئانژن–ی خۆشدەویست... هەرکە ڕوخسارو پێکەنین و گاڵتەکانی ژولی دەکەوتەوە یاد و لەگەڵ «ئانژن–دا» بەراوردی دەکرد، سەیری دەکرد، دڵی بۆ خوشکە بچووکەکە زیاتر دادەکشێ... دانتۆن بڕیاری دا ئەم مەسئەلەیە بخاتە بەردەستی هەردوو خوشکەکە و لێیان بپرسێ، کامیان زیاتر مەیلیان بەلای ئەمدایە، کەچی وڵامێکی ئەوتۆی نەبیست، هەردوو خوشکەکە گوتیان، بەیەک ئەندازە ئەو گەنجەمان خۆشدەوێ! دانتۆن لە هەردوو خوشکەکەی پرسی: چارەی من چییە؟ خوازبێنی کامتان بکەم؟

ئانژن گوتی: بگەڕێوە بۆ دڵی خۆت و بزانە، کاممانت زیاتر خۆشدەوێ!

دانتۆن گوتی: بەیەک ئەندازە هەردووکتانم خۆشدەوێ، ناتوانم یەکێکتان بەسەر

ئەوی دیدا بسەپێنم و بە باشتری بزانم.

ئانژن گوتی: لەم حاڵەتەدا، ڕۆمانەکەی خانم «ئیستال» بخوێنەوە، کە ناوی «عاشقێک و دوو خوشکە» تابزانیت چارەت چییە...

***

دانتۆن پیاوێک بوو ئەهلی حقوق و دادگا، تا ئەو ڕۆژە ئەدەب سەرنجی ڕانەکێشابوو، تەنها ئەو شتانەی دەخوێندەوە بەکەڵکی بێت و لە کاری حقوق و دادگادا فریای کەوێت و کۆمەکی بکات.

ئەو پیاوە بووە ترسناکترین و ناسراوترین پیاوانی شۆڕشگێڕی جیهان، بووە خەتیبێکی گەورە، قسە ئاگرینەکانی لەنێو مێژوودا ماونەتەوە، نووسەرەکانی نەدەناسی و ئارەزوویشی نەبوو بەرهەمەکانیان بخوێنێتەوە، نەیدەزانی لە باغچەی ئەدەبدا، خونچەیێک تازە پوشکوتووە و ناوی خانم «ئیستال–ە» تەمەنی لە شانزەساڵ زیاتر نییە، بەرهەمەکانی بەناوی «مادام دو ئیستال» بڵاو دەکاتەوە... نەیدەزانی ئەو کچە شانزە ساڵانە هێشتا شووی نەکردووە لەو مەسئەلانەی پەیوەستن بەعەشق، بیرۆکەی ئەوتۆی هەیە، ژنانی دی، لە دوا ساڵەکانی گەنجییاندا، لەو بیرۆکانە حاڵی دەبن.

دانتۆن، لەگەڵ ئەوەی ئارەزووی خوێندنەوەی بەرهەمی ئەدەبی و ڕۆمانی نەبوو، بەقسەی ڕاسپاردەی ئەو دوو خوشکەی کرد، لە کتێبخانەیەکدا ڕۆمانی «عاشقی دوو خوشکی–ی» کڕی، گەڕایەوە ماڵێ و دەستی بەخوێندنەوەی کرد، ناوەڕۆکی ڕۆمانەکە باسی ئەسیلزادەیێکی دەکرد، لە ویلایەتەکانەوە هاتبووە پاریس، لە ماڵێک نیشتەجێ بوو دوو کچی گەنجی تیابوو...

ئەو ئەسلیزادەیە عاشقی هەردوو خوشکەکە دەبێ...

بەجیاوازی ناو و زمان و جێ، سەرگوزەشتەی ڕۆمانەکە ڕێک بە سەرگوزەشتەی دانتۆن دەچوو، وای بۆ دەچوو خانم «ئێستال» ناوەڕۆکی ڕۆمانەکەی لە ڕووداوی عەشقەکەی ئەمەوە وەرگرتبێ... چونکە تەسەوری نەدەکرد، ژنێ خاوەنی ئەم قەڵەم و ئەم تەجرەبەیە بێت، خاوەنی شانزە ساڵ تەمەن بێت، بەڵکو پێی وابوو، ئەم قەڵەم و ئەم تەجرەبەیە هی ژنێکی بەتەمەنی لێکەوتە بێت.

لەو ڕۆمانەدا گەنجە ئەسیلزادەکە دەگاتە بن بەست، نەدەیتوانی هەردوو خوشکەکە بخوازێت، نە دەشیتوانی چاوپۆشی لە یەکێکیان بکات. هەندێ جار بیری لەوە دەکردەوە «دەو»[1] بکات و بزانێت چ ناوێکیان دەردەچێت، کەچی دەترسا لەوەی ناوی هەریەکێکیان دەرچووبا پێیوابوو ئەوەی دییان عاجز دەبێ.

سەرەنجام عەشقی ئەو ئەسیلزادەیە بەرانبەر بەدوو خوشکەکە درێژەی کێشا تا ئەو گەنجە باوکی مرد، ئەو عاشقە گەڕایەوە سەر کاروباری بنەماڵەکەی و دڵی چووە سەر کچێکی دی و خواستی!

دانتۆن، کە ڕۆمانەکەی تەواو کرد بە ئانژن و ژولی گوت: ئەم خانمە بەرجەستە و لێکەوتەیە، بەهەڵەداچووە، ئەو عاشقە گەنجە کە باوکی مرد، مەجبوور بوو پاریس جێبێڵێ، ئەو دوو خوشکە فەرامۆش کات و عاشقی کچێکی دی بێت.

ئانژن گوتی: ئەو خانمە نووسەرێکی بەرجەستەیە، بەڵام لێکەوتە نییە، تازە تەمەنی بەرەو حەڤدە سالی دەچێ، لە کۆتایی ڕۆمانەکەیدا باوەڕ ناکەم بەهەڵە داچووبێ. چونکە هەرکەسێ لەبەرچاو نەما، لەبەر دڵانیش لادەچێ... ناکرێ پیاوێکی گەنج تاکۆتایی تەمەنی سەبر بکات و بەردەوامی بەعەشقێکی بێ بەر بدات، کچێکی گەنجیش ناتوانێ، دوور لە عاشقەکەی خۆی، دوور لە هەموو هەواڵێکی، بەئومێدی گەڕانەوە، سەری خۆی سپی کات... دانتۆن گوتی: دڵنیاتان دەکەم، ئەگەر لە جیاتی ئەو گەنجە ئەسیلزادەیە بام ئەو دوو خوشکەم فەرامۆش نە دەکرد.

ئانژن گوتی: دڵنیا مەبە، دەترسم نەتوانیت وەعدەکەت ببەیتە سەر.

دانتۆن گوتی: نووسەری ئەو ڕۆمانە کچێکی حەڤدە ساڵەیە؟

(١) دەو: قورعە، لێرەدا دەمەوێ بڵێم، چاک وایە دەسبەرداری ئەو وشە ناجۆرە بین کە بۆ قورعە بەکاری دەهێنین وشەکەیش تیروپشک ئەم تەڕوپشکە= لە بری تەڕ و وشک بەکار دەهێنن، تەڕ و وشکیش دەکاتە ئەوەی لەلادێکاندا، هەر کە گەمەییێکیان کردبا= تەڕووشکیان= دەکرد بەردێکی پانیان دەهێنا، بەتف دیوێکیان تەڕ دەکرد و هەڵیاندەدا و بەسەر دیوێکدا دەکەوت، گەر تەڕ با، بۆ ئەو کەسە دەردەچوو کە تەڕی ویستووە، هەروەها بەپێچەوانەیش، ئەمە جگە لە ڕیتمە قورسەکەی وشەی «تیرو پشک» پێم چاکە لە بری ئەم وشەیە «دەو» بەکار بێنن کە هەمان مانای هەیە.

ئانژن گوتی: کاتێ کە ئەم ڕۆمانەی نووسی شانزە ساڵان بوو، ئێستا حەڤدە ساڵانە...

دانتۆن گوتی: تەسەورم نەدەکرد کچێکی شانزە حەڤدە ساڵی بەرهەمێکی ئاوها بنووسێت.

ئانژن گوتی: ئەم کچە شانزە ساڵە کچی «نکر-ی» سەرەک وەزیرانی فەرەنسایە، بۆیە نابێ سەرسام بیت...

دانتۆن گوتی: ئای... نووسەری ئەم ڕۆمانە کچی سەرەک وەزیرانە؟

ئانژن گوتی: بەڵێ، جگە لەوەی کە نووسەرە، ژەنیارە و شێوەکاریشە. یەکێکە لە جوانترین کچەکانی مەملەکەت.

***

کە دانتۆن، پەیی بەناونیشانی ئەو کچە نووسەرە برد، هەیەجانێ لە دڵیا دروست بوو، ئەم هەیەجان و بەدواگەڕانە و ئارەزووی بە دەستهێنانی نادیاری لەسەر کێشییەوە سەرچاوەی گرتبوو، دانتۆن دەیویست بزانێت ئەو کچە شانزە حەڤدەساڵییە کێیە وا ئاوها پەیی بە هەستەکانی بردووە... دانتۆن، ئەگەر خۆی قەڵەمی گرتبایەتە دەست و گوزارشتی لە هەستەکانی خۆی کردبا بەرانبەر بەو دوو خوشکە، مەحاڵ بوو بتوانێ وەک خانم «ئیستال» بنووسێت.

ئەو کچە شانزە ساڵەیە، بەجۆرێ دانتۆن-ی بەخۆی ناساند، خودی دانتۆن نەیدەتوانی ئاوها ڕوحی خۆی بناسێت، وەکو ئەوە وابوو ئەو کچە هەموو تانوپۆی و جوودی داگیر کردبێ، پەنهانترین ئارەزووەکانی دۆزیبووەوە...

دانتۆن بۆی دەرکەوت دیدەنی ئەو کچە ئاسانە، چونکە هەفتەی جارێک لە ماڵی «نکر» کۆبوونەوەیێکی ئەدەبی دەکرێ، ئەدیبان و شاعیران لەو کۆبوونەوەیەدا بەشدار دەبن. «ئیستال» یش ئامادە دەبێت. بەشیرینی و خواردنەوە، پێشوازی لە ئەدیبان و شاعیران دەکرێ، هەندێکیان پیانۆ لێدەدەن و هەندێکیشیان کەمان و شیعرەکانی خۆیان دەخوێننەوە، ئیستال-یش» گوڵێ ئەو مەحفەلەیە، شیعری هەر شاعیرێ ئەو کچە پەسەندی کات، ئەوا ڕەواجی دەبێت... دانتۆن دەیزانی بۆ ئەوەی بەشداری ئەو کۆبوونەوەیە بکرێ، دەبێ سێ کەس لە ئەندامانی ئەو کۆمەڵە بناسێت، دانتۆن،

تەنانەت یەک شاعیر و ئەدیبی ئەو مەجلیسەی نە دەناسی، بەڵام لەبەر ئەوەی لە مەحکەمە بوو، هەندێ لە دادوەرەکان دەچوونە ئەو کۆبوونەوەیە. لە کۆتاییدا دانتۆن توانیی خۆی بگەیێنێتە ئەو کۆبوونەوەیە لە ڕۆژی یەکەمدا ئەو کچەی ناسی «ئیستال» بەبزەوە گوتی: جەنابی دانتۆن، بەئومێدم هەموو ئەو کەسانەی لەم مەجلیسەدان ، وەک من بەدیدارتان شادمان بن!

«ئیستال» جوانییەکەی لە باوکی و خوێن شیرنییەکەی لە دایکییەوە بەمیراتی بۆ مابووەوە، باڵای مام ناوەندی و ناسک و باریک بوو، بەقسەی هەموو ژن و پیاوەکانی ئەو سەردەمە، لە جیهاندا ژنێکی دی نەبوو دەم و لێوی هەندەی ئەو کچە جوان بێت بەقەولی دانتۆن(١)، سروشت ئەو دەم و لێوەی بۆ ئەوە ئەفراندووە تا چڵەپۆپەی جوانی بخاتە ڕوو، چاوە درشت و بادەمییەکەی «ئیستال» بەر چاوی هەر کەسێ کەوتبا، بۆ هەمیشە دەیکردە ئەسیری موحیبەتی خۆی، ڕوخسارە گەشەکەی و لووتە جوانەکەی، سەرلەبەری جوانییەکەی تەکمیل دەکرد.

دانتۆن، بۆی دەرکەوت «ئیستال» لەگەڵ «شارپان تێ» جیاوازی هەیە هەروەها جیاوازیشە لەگەڵ ئانژن و ژولی، ئەگەرچی ئانژن و ژولی لە «شارپان تێ» بەرجەستەتر بوون، بەڵام نەدەگەیشتنە قولەپێی «ئیستال». هێشتا شۆڕشی فەرەنسا بەرپا نەبووبوو تا دەسکەوتەکانی ئەشرافەکان لە نێو بات، حیجابی ڕەواڵەتسازییەکەیان بدڕێنێ، تا لە خەڵکی بگەینێت، ئەمانەچ شتێکیان لە خەڵکی دی زیاتر نییە، ئەگەر سامانەکانیان لێ وەرگرنەوە، لەگەڵ خەڵکە عەوامەکە یەکسان دەبن، کچێکی وەک کچەکەی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا، لە ئاست کچەکانی دیدا، لەبەر ئەوەی کچی سەرەک وەزیران بوو، بەرجەستەیی هەبوو تا چ جای جوانی و ئەدەبەکەی...

دانتۆن لە یەکەم دیداردا بە جۆرێ کەمەنکێشی «ئیستال» بوو، کاتێ لە ماڵەکەی سەرەک وەزیران هاتە دەرێ، هەستی کرد ئەژنۆکانی توانایان نەماوە، تا لەو شوێنە دووری خەنەوە، پێیان گوتبوو، ژووری نووستنەکەی «ئیستال» چەند پەنجەرەیێکی هەیە و بەسەر شەقامەکەدا دەکرێنەوە.

(١) ئەمە لە کتێبی «مێژووی» بارتۆ–ی وەزیری دەرەوەی فەرەنسا وەرگیراوە.

دانتۆن، هەموو شەوێ ، خۆی دەگەیاندە نزیکی قەسرەکەی سەرەک وەزیران، چاوی دەبڕییە پەنجەرەکانی، هەرکاتێ لە پشتی پەردەی پەنجەرەکانەوە سێبەری ژنێکی دیبا، یەکسەر دڵی تەپەتەپی دەکرد، تەسەوری ئەوەی دەکرد، سێبەری «ئیستال–ە» دانتۆن تا کۆبوونەوەکەی دی، کە، دەبا بچێتە ماڵەکەی «نکر» هەموو شەوێ خۆی دەگەیاندە بەرانبەر قەسرەکەی، تا ئەو کاتەی چراکان ڕۆشن بوون چاوی لەسەر پەنجەرەی ژوورەکان هەڵنەدەگرت، عەشقە نوێیەکەی دانتۆن، عەشقە کۆنەکانی سڕیبووەوە... هەرکە ئانژن و ژولی دەهاتنە ئۆفیسەکەی دەیانبینی نارەحەتە، دانتۆن نەیدەتوانی دەردەکەی خۆی بۆ ئەو دوو خوشکە باس کات.

ڕۆژێ ئانژن گوتی: پێم سەیرە، دانتۆن لە ڕابووردوودا چوست و چاڵاک و ڕووخۆش بوو بۆچی وا ڕووگرژ و غەمگینە؟

ژولی گوتی: دیارە، عاشق بووە و دەستی ناگاتە دامێنی خۆشەویستەکەی!

دانتۆن، بە ژنەوتنی ئەم قسەیە سوور هەڵگەڕا، هەردوو خوشکەکە پێکەنین و ئانژن گوتی: ئایە مومکینە بڵێیت، عاشق بوویت؟

دانتۆن گوتی: بەهەڵەداچوون، من عاشق نیم، بەڵکو بیر لە ئیمتحانەکانی خۆم دەکەمەوە، نازانم ئەمجارەیان سەردەکەوم یا نەء!

ژولی گوتی: ئەی بۆچی باسی عاشقیەکەتانمان کرد سوور هەڵگەڕای؟

دانتۆن گوتی: ڕاهاتوومەتە سەر ئەوەی، لە بەرانبەر هەر پرسیارێکی چاوەڕوان نەکراودا سوور هەڵدەگەڕێم، چونکە خۆم بۆ وڵامدانەوەی ئامادە نەکردووە...

ئەو دوو خوشکە باوەڕیان بەقسەکانی دانتۆن نەکرد و زانییان عاشق بووە حەزیان کرد بزانن مەحبووبەکەی دانتۆن کێیە...

لەکۆبوونەوەی دووهەمدا، دانتۆن ببووە، ئەندامی مەحفەلە ئەدەبییەکەی «ئیستال» لەو ڕۆژەدا، دانتۆن چەند سەعاتێکی سەرف کرد تاخۆی ئارایشت بکات، چاکترین پۆشاکی خۆی پۆشی و عەتری لە خۆی دا ئومێدەواربوو ببێتە جێی سەرنجی «ئیستال»

خانە خۆی، وەک جاری پێشوو، بەزەردەخەنەوە پێشوازی لە دانتۆن کرد، بۆ ئەم دیدەنییەی خۆشحاڵی خۆی دەربڕی...

دانتۆن، چاوی لەسەر «ئیستال» لانەدەبرد، پێی سەیربوو، چۆن ئەم کچە گەنجە پەی بە هەستەکانی دەروونی ئەم نابات، لە سۆزی عەشقەکەی تێناگات، بە ئاسپایی دەیگوت: «ئیستال» ئەی کچی ڕۆحپەروەر، نیگاییکی تۆ، دڵە ئارامەکەی منی داگیرکرد، ئایە هەست بەوە ناکەیت تا چ ڕادەیێک تۆم خۆشدەوێ؟ ئایە ئەو عەشقەی تۆ، کە دەمسووتێنێ لە وجودی خۆتدا، چکۆڵەترین شوێنەواری نییە؟ چۆن مومکین دەبێ، من لە عەشقی تۆ بێ قەرارم و تۆیش بێ ئاگا بیت؟

«ئیستال» تا ئەو کاتە میوانەکان خودا حافیزییان کرد، بایەخی بە دانتۆن نەدا، لە کاتی خوا حافیزیدا، بزەیێکی بۆ کرد. دانتۆن پاش ئەوەی لە ماڵەکەی «نکر» هاتە دەرێ، هەند موتەئەسیر بوو، نەیتوانی بۆ ماڵەکەی خۆی بچێت...

هێزی عەشق بۆ گەنجانی بە حەیا، چ پیاو بن یا ژن، لە کەسانی ئاسایی زیاتر کاریان تێدەکات... دانتۆن بە حەیاتر بوو لەوەی کە بتوانێت خۆشەویستی خۆی بۆ کچێکی وەک «ئیستال» دەربڕێ، نەیشی دەتوانی دەردی دەروونی خۆی بۆ چ کەسێ باس کات، کاتێ دانتۆن لەو ماڵە هاتە دەرێ ببوو بە شەو، ئەم گەنجە عاشقە، لە شەقامەکانی پاریسدا پیاسەی دەکرد، داوای لە درەخت و دیوارەکان دەکرد، ببنە شاهێدی ئازارە دەروونییەکەی...

«بارتۆ»ی وەزیری دەرەوەی فەرەنسا، لەو کتێبەیدا کە دەربارەی دانتۆن-ە نووسیویەتی: ئەوەی بووە هۆی ئەوەی ئەو عەشقە ئاگرینە لە پڕ لە دڵی دانتۆن-دا گڕ بسەنێ ئەوەبوو ڕۆمانەکەی «ئیستال-ی» خوێندبووەوە ئەو ڕۆمانە «عاشقێک و دوو خوشک» بە جۆرێ کاری لە دانتۆن کردبوو، هەستی دەکرد، پەیی بردووەتە نێو هەموو ڕەمزەکانی دڵی، نهێنییەکانی دەروونی دەزانێت، وای تەسەور دەکرد چەند ساڵێکە لە نێوان خۆی و ئیستالدا پەیوەندی هەیە و دۆستی یەکدین، «ئیستال» لە خودی دانتۆن، چاکتر دانتۆن دەناسێ، هەربۆیە لەپڕ بووە شەیدای ئەو کچە، کەچی پێشی سەیربوو کە «ئیستال» ئاوها بە چاکی ئەم دەناسێ بۆ وەڵامی عەشقەکەی ناداتەوە دانتۆن، ئەو شەوە شەقامەکانی پاریسی دەپێوا، وەک هەندێ عاشقی مەحرووم بۆ تەسکینی دڵی خۆی پەنای بردە بەر شەراب، لەبەرانبەر هەر مەیخانەیەکەوە تێدەپەڕی دەچووە ژوورێ و گلاسێکی هەڵدەدا، پاش نیوەی شەو

گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی و خەوت، لەبەر ئەوەی عادەتی شەرابنۆشینی نەبوو، ڕۆژی پاشتر نەیتوانی لە نوێن هەڵسێ و بۆ مەحکەمە بچێت.

دوو سەعات، پاش نیوەڕۆ، لە نوێن هەڵسا و پۆشاکی پۆشی، نەک بۆ ئەوەی بچێتە دادگا بەڵکو خۆی گەیاندە عیادەی دکتور «مەسمەر» ئەو سەردەمە لە پاریس دکتۆرێکی نەمساوی دەژیا، دەیانگوت هەموو دەردە ڕوحییەکان، بەتایبەتی دەردی عەشق تیمار دەکات، شێوازی چارەسەرەکەیشی شتێکە پێی دەڵێن، موگناتیزی حەیوانی «مانێتیزم».

دانتۆن تا ئەوکاتە، جگە لە حقوق و دادگا، چ شتێکی دی سەرنجی ڕانەدەکێشاو بایەخی پێ نەدەدا، بەڵام ئەو ڕۆژە بڕیاری دا بچێت بۆ لای ئەو دکتۆرە و دەردی عەشقی خۆی بۆ باس کات داوای لێ بکات کارێ بکات بگاتە مەحبووبەکەی یا دەردی عەشقەکەی تیمارکات...

دانتۆن تەسەوری ئەوەی کرد دکتۆر «مەسمەر» پزیشکێکی ئاساییە دەتوانێت بەئاسانی وەک هەر پزیشکێکی ئاسایی بیبینێت، بەڵام پاش ئەوەی ناونیشانەکەی وەرگرت و ماڵەکەی دۆزییەوە، سەیری کرد ماڵەکەی قەسرێک و ڕیزێ گالیسکە لەبەر دەمیا وەستاون، بینینی ئەو دکتۆرە گەلێ دژوار بوو، بەڵام دەردی عەشق بە جۆرێ ئارامی لەبەر بڕیبوو، جورئەتی پەیداکرد و چووە ماڵەکەی دکتۆر و بە سکرتێرەکەی گوت:

لەلایەن «نکر»ی سەرەک وەزیرانەوە هاتووم، دەبێ هەر ئێستا دکتۆر ببینم...

ناو هێنانی سەرەک وەزیران کاریگەر بوو، سکرتێرەکە بردییە ژووری پێشوازی و پێی گوت: ئێستا دکتۆر خەریکی موعالەجەکردنی نەخۆشە لە کاتی موعالەجەدا نابێ بێزاری کەین، بەڵام پاش نیو سەعاتی دی دکتۆر کارەکانی تەواو دەکات، پێی دەڵێم بێت بۆ ئێرە، ئێوە ببینێ...

دانتۆن دانی بەخۆیدا گرت و لەو ژوورە دانیشت دانتۆن لەو ژوورەدا سێ چارەگ چاوەڕێی کرد و دەرگا کرایەوە، دکتۆر هاتە ژوورێ. دکتۆر «مەسمەر» پزیشکێکی بەژن زراف و چوار شانە بوو، ڕوخساری پڕبوو، چاوەکانی ئەوەی نیشان دەدا، کە بەڕەحمە.

دانتۆن هەر کە دکتۆرەکەی بینی، هەردوو دەستی گرت و گوتی:

دکتۆر، نەخۆشم، بۆ چارەسەر هاتوومەتە لای ئێوە.

دکتۆر گوتی: پێیان گوتم، تۆ لەلایەن سەرک وەزیرانەوە هاتوویت،

چ پەیامێکت بۆ هێناوم؟

دانتۆن گوتی: ئەمە ڕاستە، من لە ماڵی سەرەک وەزیرانەوە هاتووم، بەڵام پەیامەکەم پەیوەستە بە خودی خۆمەوە، داواتان لێ دەکەم دەردم تیمارکەن.

دکتۆر گوتی: دەردەکەتان چییە؟

دانتۆن گوتی: عاشقی، ناتوانم خۆم بگەیێنمە ئەو کچەی خۆشم دەوێ ناشتوانم تەحەمولی ئەم دەردە بکەم، ئەگەر ئەم وەزعەم بەردەوام بێت شێت دەبم، یا دەسبەرداری ژیانی خۆم دەبم...

دکتۆر، چاوەکانی بڕییە نێو چاوی دانتۆن، چەند ساتێ سەیری کرد پاشان دەستی ڕاستی خۆی بە ئاسایی بۆ سەری خۆی برد، چەند جارێ دەستی لەسەرەوە بۆ خوارێ دەهێنا، گەیاندییە سینگ و سکی ئەو گەنجە، دیسانەوە دەستی بۆ سەرەوە برد، دانتۆن هەستی کرد، هەموو لەشی سست بووە.

دکتۆر، دانتۆنی هەڵساندبوو، لەسەر کورسییەکدا دانابوو، هەروەها بەردەوام بوو دەستی خۆی بەرز و نزم دەکردەوە، تا دانتۆن خەوی لێکەوت...

دکتۆر لە ژوورەکە چووە دەرێ، پاش نیو سەعاتی دی گەڕایەوە، دیسانەوە بە شێوەیێکی تایبەتی دەستەکانی لەسەر دانتۆندا دەجووڵانەوە، دانتۆن وە ئاگا هاتەوە بە سەرسامییەوە سەیری دکتۆرەکەی کرد و گوتی:

دەڵێی خەوتبووم، پێم سەیرە، چۆن لێرەدا خەوم لێکەوت؟

دکتور گوتی: ناوت چییە؟

دانتۆن ناوی خۆی گوت.

دکتۆرەکە گوتی: کارت چییە؟

دانتۆن گوتی: لە مەحکەمەدا موحامیم.

دکتۆرەکە گوتی: ئێستا هەست بە چی دەکەیت؟

دانتۆن گوتی: چاکم.

دکتۆرەکە گوتی: ئەو کچەی خۆشت دەویست، ئێستایش خۆشت دەوێ یا نە؟

دانتۆن گوتی: لە ناخی دڵەوە خۆشم دەوێ.

دکتۆرەکە گوتی: تەسەور دەکەم، هەیەجان و نائومێدییەکەت کەم بووەتەوە، ئەمە وایە؟

دانتۆن گوتی: هەست دەکەم باشترم و ئارامترم

دکتۆرەکە گوتی: ئایە هەست دەکەی ئەم عەشقەتان هانی خۆ کوژیتان بدات؟

دانتۆن گوتی: ئێستا ئەم جۆرە بیرکردنەوەیەم نییە، بەڵام نازانم کە لێرەدا چوومە دەرێ، ئەم بیرکردنەوەیەم دەبێ یا نە.

دکتۆرەکە گوتی: تۆ موحامییەکی گەنجیت و دەسهاتی باشت هەیە، ئایندەیێکی ڕۆشنیش چاوەڕێت دەکات، بۆچی داخوازی ئەو کچە ناکەیت، کە خۆشت دەوێ؟

دانتۆن گوتی: کچەکە هەند مەزنە، جورئەتی خوازبێنی ئەوم نییە.

دکتۆر گوتی: ئایە مومکینە پێم بڵێی ناوی چییە؟

دانتۆن گوتی: ئێستال–ی کچی «نکر»ی سەرەک وەزیرانی فەرەنسایە. دکتۆر سەری ڕاوەشاند و گوتی: تۆ پانزەهەمین کەسی، بۆ تیماری دەردی عەشقی ئەم کچە، هاتوونەتە لام.

دانتۆن گوتی: ئایە مومکینە بپرسم، یەکەم کەسێ بۆ تیماری عەشقی «ئێستال» موراجەعەی کردوویت کێ بوو؟

دکتۆر گوتی: بەڵێ جەناب، یەکەم کەسێ کە موراجەعەی کردم، مولازم «هۆگۆ» بوو مولازم هۆگۆ پاشان بووە نەقیب و ڕائید و ژەنەراڵ، نووسەرێکی سەرنج ڕاکێش بوو، باوکی «ڤیکتۆر هۆگۆ–ی» نووسەری ناسراوی فەرەنسایە. ڤیکتۆر هۆگۆ، هونەری نووسین، لە ژەنەراڵ هۆگۆی باوکییەوە فێربوو، بەڵام لەو سەردەمەی کە مولازم هۆگۆ عاشقی «ئێستال» بوو ڤیکتۆر هۆگۆ–ی کوڕی لە دایک نەبووبوو...

مولازم هۆگۆ، پاش ئەوەی عاشق بوو، بیری لەوە کردەوە تەسکینی دڵی بە سەرگەرمی دی بداتەوە، هەرچەندە زەمەن تێدەپەڕی ئارەزووی وە دەستهێنانی

میوەی مەمنوع لە ناخیا بەهێزتر دەبوو.

مولازم هۆگۆ-یش، وەک دانتۆن جورئەتی نە دەکرد- داخوازی «ئیستال» بکات چونکە دەیزانی داخوازییەکەی قبوڵ ناکرێ. کەسێ بیویستبا ئەو کچە جوان و بەزەوقە بکاتە هاوسەری خۆی، دەبا گەلێ دەوڵەمەند بێ تا ژیانێکی شایستە و جوانتر لە ژیانەکەی ماڵی باوکی بۆ دابین کات... مولازم هۆگۆیش سامانی نەبوو...

مولازم هۆگۆ، کە بۆی دەرکەوت ئەو کچە گەنجە و ئەو ڕەسیدەیە هەرگیز بەنسیبی نابێت، بڕیاری دا خۆی بکوژێت، نامەیێکی بەم ناوەڕۆکە بۆ «ئیستال» نووسی: «من عاشقی تۆم، لەبەر ئەوەی ئومێدی ئەوەم نییە پێتان بگەم کۆتایی بەژیانی خۆم دەهێنم»

بەڵام بەر لەوەی ئەم نامەیە بۆ ئەو کچە بنێرێ، گەلێ شەرمەزار بوو، عارەقی پەشیمانی بە نێوچەوانیا دەهاتە خوارێ، چونکە پێشبینی ئەوەی دەکرد کە «ئیستال» ئەم نامەیە بەزەردەخەنەی مەسخەرە ئامێزەوە نیشانی باوکی دەدات و پێی دەڵێ: باوکە سەیرکە، لە پاریسدا چ جۆر شێتگەلێ پەیدابوون. چاترە، ئەم شێتانە خۆیان بکوژن!

ئەزقەزا، کاتێ مولازم هۆگۆ دەیویست ئەم نامەیە بۆ «ئیستال» بنێرێ کێشەیێک دەربارەی نەسەبی دایکی «ئیستال» سەری هەڵدا.

«ئیستال» و «باوکی» دەیانگوت، لە دایکەوە نەسەبی ئەم کچە دەگەڕێتەوە بۆ «هانری چوارەم» هەندێ لە شازادە فەرەنسییەکان، ئەمەیان ڕەت دەکردەوە.

«ئیستال» و باوکی، گوتیان لە دەرباری پاپادا، بەڵگەیێک هەیە و ئەمە دەسەلمێنێ کە باپیرەی دایکی «ئیستال» هانری چوارەمی پاشای فەرەنسایە... ئەو مەوزووعەی دەربارەی نەسەبی، دایکی «ئیستال» دەسەلمێنێ، بەدەرە لە مەوزووعی باسەکانی ئەم یاداشتانە، تەنها بەکورتی دەڵێین: بەپێی ئەو بەڵگە نامەیەی لە دەربارداهەیە نەسەبی دایکی «ئیستال» دەگاتەوە هانری چوارەم.

کە مولازم هۆگۆ زانیی، کچەکەی سەرەک وەزیرانی فەرەنسا، لە ڕووی نەسەبی دایکییەوە، شازادە خانمێکی گەورەیە، ئەگەر کاغەزەکەی بگاتێ چاکتر دەبێتە مەسخەرە و زیاتر تەحقیر دەکرێ- کاغەزەکەی دڕاند و لە بری خۆ کوژی، چووە

عیادەکەی دکتۆر مەسمەر، تاتیماری دەردی عەشقەکەی بکات. ئەگەرچی دانتۆن بە کاریگەری موعالەجەکانی دکتۆر مەسمەر هەندێ تەسکینی ڕووی تێ کردبوو... بەڵام بەتەواوی چاک نەبووبووەوە، دەردی عەشق وای لێ کردبوو هەندێ شەو خۆی دەگەیاندە نزیکی ماڵی مەحبووبەکەی و فرمێسکی دەڕشت.

دوور نییە، کاردانەوەی مەحروومییەتەکەی دانتۆن، لە عەشقەکەیدا بۆ «ئیستال» لە دوا ساڵەکاندا بەرەو شۆڕشگێڕی و ڕەهبەری بردبێت.

بەسەرهاتی گەنجێکی

خاوەن زەردەخەنەی سەرسوڕهێنەر

هەر لەو ڕۆژانەدا گەنجێکی جوان بەناوی «فوکێ» لە دەربارەی فەرەنسادا دەژیا، «فوکێ» لە نەوەکانی برازای «فوکێ –ی» پێشکاری دارایی سەردەمی لویی چواردەهەم بوو... لویی چواردەهەم بەرانبەر ئەو فوکێیە بەدگومان، بوو گرتی و خستییە زیندانەوە، هەر لە زیندانەدا مرد... بەپێی ئەو ڕیوایەتانەی کە جێی بڕوانین، ئەو زیندانییەی کە لە قەڵای باستێلدا دەژیا لە هەموو تەمەنیا، ماسکێکی ئاسن بەڕوخسارییەوە بوو، تا چ کەسێ ڕوخساری نەبینێت، ئەم کەسەیش هەمان «فوکێ»ی پێشکاری دارایی لویی چواردەهەم بوو.

بەڵام ئەم «فوکێ»یە لە سەردەمی لویی شانزەهەمدا هاتووەتە دەرباری فەرەنسا، گەنجێکی هەژدە ساڵەی بەژن زراف و پرچ زەرد و چاوشین و دەم بچووک بوو لە دەزگاکەی، کۆنت دارتفا–ی برای لویی چواردەهەمدا خزمەتی دەکرد...

کاتێ «فوکێ» بە شەقامەکانی ڤەرسایدا تێدەپەڕی، ژنان دەوەستان و ئاوڕیان دەدایەوە سەرنجی بەژن و باڵای ئەم گەنجەیان دەدا.

«فوکێ» هەمیشە زەردەخەنە بەسەر لێوانییەوە بوو، وەکو ئەوە وابوو هەموو بوونەوەرێکی خۆش بووێت، بەتایبەتی ئینسان و حەیوان... ئەم بزە هەمیشەییەی «فوکێ» لەنێو هەموو دڵێکدا خۆشەویستی بۆ پەیدا کردبوو، بەڵام هیچ ژنێ نەیتوانیبوو، بەشێوەیەکی تایبەتی خۆی بکاتە شوێن سەرنجی پاش ئەوەی «فوکێ» لە دەزگاکەی «کونیت دارتڤا» دەستی بەکارکردن کرد، ماری ئەنتوانێت بۆ ماوەی سێ مانگ نەیبینیبوو، چونکە دەربارەکەی «کۆنت دارتڤا» لە دەربارە گەورەکەی مەلیکەی فەرەنسا جیاکرابووەوە، تا ئەو کاتەی دەعوەتێکی دەربار دروست بوو، لەو دەعوەتەدا مەلیکە خانەخوێ بوو دوو برای شا لەگەڵ ئەسیلزادەکانی دەربار، لەو دەعوەتە ئامادە ببوون لەکاتی شیف خواردندا، لویی شانزەهەم و مەلیکەی فەرەنسا و براکانی شا، کە یەکێکیان ناوی «کۆنت دارتڤا»[١] ئەوی دییان ناوی «کۆنت

(١) لێرەدا زەبیح اللەی مەنسووری بەهەڵەدا چووە، هەرچەند دێڕێ پێش ئەم دێڕانە دەڵێ «کونت دارتڤا–ی» برای لویی چواردەهەم... بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر سەرنجی پێشەکی ئەم کتێبە بدەن.

دوپروڤینتس» بوو، لە پشتی مێزی خۆراک خواردندا، دانیشتبوون، پیاوان و خانمە ئەسیلزادەکان وەک عادەت، لە ساڵۆنی خۆراک خواردندا، بەرانبەر بەمێزی بنەماڵەی سەڵتەنەتی وەستابوون.

«فوکێ»ی گەنج، ئەو شەوە پۆشاکی ئەتڵەسی شینی پۆشیبوو، لە نێو ئەسیلزادەکان و هەندێ پاشتر لە ئەسیلزادەکانی دەرەجە یەک وەستابوو لەبەر ئەوەی بەژن درێژ بوو، مەلیکە لەپشتی ئەوانی دییەوە ئەمی دەبینی، کە ماری ئەنتوانێت چاوی بە «فوکێ» کەوت، بێ ئیرادە سێ جار چاوی ترووکاند، بۆ ئەوەی چ کەسێ ئاگای لەم وەزعەی نەبێ، سەری بۆ قاپەکەی بەردەمی خۆی دانەواندەوە، ئەم ڕەفتارە بەپێی بەرنامەی خۆراک خواردنی ئەو سەردەمە، کارێکی ناپەسەند بوو، لەو سەردەمە شازادە و شازادە خانمەکانیان لە منداڵییەوە وا پەروەردە دەکرد، نابێ لە کاتی خۆراک خواردندا سەر شۆڕ کرێتە سەر قاپەکە.

ماری ئەنتوانێت تا کۆتایی شیڤ خواردنەکە زیاتر لە دە جار فوکێی دایە بەر مەدی نەزەر، بەڵام ئەو گەنجە بێ ئاگا بوو لەوەی کە ماری ئەنتوانێت سەیری دەکات و قۆزییەکەی ئەو شازادە خانمە مەزنەی کەمەنکێش کردووە مەلیکەی فەرەنسا، دەیویست شیڤ خواردنەکە زوو تەواو بێت و شەونشینی دەست پێ بکات، تا بتوانێت لەو گەنجە نزیک بێتەوەو تا بزانێت لە نزیکیشەوە، قۆزییەکەی سەرسام ئاوەرە، یا ڕۆشنایی چراکانە وا لە دوورەوە بەجوانی دەیخاتە ڕوو.

پاش شیڤ خواردن، شەونشینی دەستی پێکرد، تەشریفاتە وردەکەی شیڤ خواردنی بنەماڵەی سەڵتەنەتی لە نێو چوو، شا و مەلیکە و براکانی لویی شانزەهەم تێکەڵی یەکدی بوون، هەندێ جار پیاسەیان دەکرد بەرانبەر بەدەستەیێک لە پیاوان و خانمان تێدەپەڕین و هەندێ جاریش دەوەستان...

«کۆنت دارتڤا» ، لە شا، جیابووەوە، بەرەو لای ئەسیلزادەکانی دەربارەکەی خۆی ڕۆیشت، دەستی بە پیاسە کرد «فوکێ» لە نێو ئەو ئەسیلزادانە بوو کە لە پشتی «دارتڤا»وە دەڕۆیشتن، ئەو شەوە مەلیکە لەگەڵ دارتڤا شیڤی خواردبوو وەکو کەسێ بوو بۆ یەکەم جار بیبینێ، بانگی کردو گوتی: جەنابی «کۆنت دارتڤا» وەرە بۆ ئێرە! «دارتڤا» لەگەڵ ئەسیلزادەکانی خۆیدا، لە مەلیکە نزیک بووەوە، ماری ئەنتوانێت،

دەستی بەقسان کرد، کە دوو ڕۆژی دی شا دەچێت بۆ شکار، لە «دارتڤا»ی پرسی: ئایە ئێوە لەو شکارەی شادا بەشداری دەکەن یا نەء؟...

مەلیکەی فەرەنسا، بەم بیانووە دەیویست لە نزیکەوە «فوکێ» ببینێ، کە ئەو کوڕە گەنجەی لە نزیکەوە بینی، جوانتربوو، چونکە لە دوورەوە نەیدەتوانی درەوشاوەیی چاوەکانی و جوانی دەم و لێوی و مووە زێڕینەکانی «فوکێ» ببینێ...

ماری ئەنتوانێت، گەلێک حەزی دەکرد لە «دارتڤا» ناوی ئەو گەنجە بپرسێ... ئەم بایەخدانە بە ئەسیلزادەکانی «کۆنت دارتڤا» بەتایبەتیش، ئەو گەنجە قۆزە، ئەوا لەبەر چاوی ئامادەبووواندا، ناجۆر دەکەوتەوە و گومانیان لێ دەکرد، بۆیە مەلیکەی فەرەنسا، ئیکتفای بەوە کرد کە هەندێ سەرنجی «فوکێ» بدات بەو ئومیدەی ئەو گەنجەیش سەیرێکی ئەم بکات و نیگاکانیان بەریەک بکەوێت. کەچی «فوکێ» سەیری «کۆنت دارتڤاری» دەکرد و بایەخی بە مەلیکە نەدەدا.

ماری ئەنتوانێت، تا کۆتایی شەونشینییەکە، سوودی لە هەموو فرسەتێ وەردەگرت تا سەرنجی ئەو گەنجە بۆ لای خۆی ڕاکێشێ، «فوکێ» چەند جارێ ئاگای لەوە بوو کە مەلیکە سەیری دەکات، ئەمیش سەیرێکی ماری ئەنتوانێتی کردو بە شێوەیێکی ئاسایی بزەیێکی بۆ کرد...

مەلیکە ئەوەی نەدەزانی، بزەکەی ئەو گەنجە، وەک بزەی منالانی شیرەخۆرە وایە هەر کەسێ ببینێ بزەی بۆ دەکات... مەلیکە بەم بزەیە گەلێ ئومێدەوار بوو... پاش ئەو شەونشینییە و گەڕانەوەی شا و مەلیکە... ماری ئەنتوانێت بڕیاری دا «فوکێ»ی گەنج بکاتە ئاشنای خۆی. سەریعترین شێوە، بۆ ئاشنایەتی پەیداکردن، ئەوەبوو ماری ئەنتوانێت بە یەکێ لە نەدیمەکانی خۆی بلێت، پەیوەندی و ئولفەت، لەگەڵ «فوکێ» ببەستێ، تا بە بیانووی بینینی نەدیمەکەوە ، بتوانێ بێتە دەربار–ی مەلیکە. بەڵام مەلیکە لەم ڕووەوە مارانگەز ببوو، بە تەواوی لەم شێوە پەیوەندییە پەشیمان بووەوە، دەترسا ڕووداوەکەی ئەندرێ و شارنی دووبارە بێتەوە. ئەگەر یەکێ لە نەدیمەکانی خۆی بکاتە ئاشنای «فوکێ» (هێشتا ناوی ئەو گەنجەی نەدەزانی) ئەو دووە ببنە عاشق و مەعشووق و ڕەنگیشە ببنە هاوسەری یەکدی... ماری ئەنتوانێت، لە بری ئەوەی یەکێ لە نەدیمەکانی خۆی بکاتە ئاشنای ئەو گەنجە هاتە سەر ئەوەی، یەکێ

لە خزمەتکارە نێرینەکانی خۆی بکاتە ئاشنای ئەو کوڕە. هەر لەڕێی ئەو خزمەتکارەوە، ئەو گەنجە قۆزە بهێنێتە ماڵەکەی خۆی یەکێ لە خزمەتکارەکانی ماری ئەنتوانێت مێردمناڵێ بوو بەناوی «تیلی» پاشان بووە خاوەنی لەقەبی «کۆنت».

«تیلی» لەو سەردەمەدا، کوڕێکی چواردە ساڵان بوو، جێی متمانە و مەحرەمی ماری ئەنتوانێت بوو ئاشنایەتی کوڕێکی چواردە ساڵە، لەگەڵ گەنجێکی هەژدە ساڵە، وەک شتێکی ئاسایی دەکەوتە بەرچاو، بۆ ڕۆژی پاشتر ماری ئەنتوانێت، چاوی بە «تیلی» کەوت و پێیگوت: لەبەر ئەوەی متمانەم پێتە، بۆ کارێک ڕاتدەسپێرم...

«تیلی» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەو کارە چییە؟

ماری ئەنتوانێت گوتی: لە نێوان ئەسیلزادەکانی «کۆنت دارتڤا» گەنجێک هەیە تازە چووتە خزمەتی، لەبەر ئەوەی پێشتر ئەو گەنجەم نەبینیوە، حەزدەکەم ببیتە ئاشنای ئەو گەنجە، دەعوەتی بکەیت بۆ ماڵەکەت، یانی بێت بۆ ئێرە، چونکە یەکێ لە دۆستەکانم ڕایسپاردم بکەوێتە بەر ڕیعایەتی تایبەتیمانەوە!

«تیلی» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەو کارە چییە؟

ماری ئەنتوانێت ناوی «فوکێ»ی نەدەزانی، سەیری کرد. قسەکانی تێکەڵو پێکەڵە گوتبووی یەکێ لە دۆستەکانم ڕایسپاردووم، دەبا ناوی ئەو گەنجە بلێت، گوتی ئەو کەسەی ڕایسپاردووم ناوەکەی پێگوتم، بەڵام ناوەکەیم لە بیرچووە، بەڵام نیشانەی ئەو گەنجە ئەوەیە، باڵا بەرزە، پرچ زەرد و چاوشینە، وەک گوتم تازە هاتووەتە خزمەتی دەربار «تیلی» گوتی: خاوەن شکۆ، ئەو گەنجە فوکێیە و ئاشنایەتیم لەگەڵیا هەیە ماری ئەنتوانێت گوتی: ئاە... تۆ ئەو گەنجە دەناسی؟

«تیلی» گوتی: ئێمەی خزمەتکارانی دەربار، هەموو یەکدی دەناسین و ئاشنایەتی لەگەڵ مندا هەیە، بۆیە هێنانی ئەو گەنجە بۆ ئێرە پێویستی بە پێشەکی سازی نییە... ماری ئەنتوانێت گوتی مەبەستم ئەوەیە، کە ئەو هاتە ئێرە، بچێتە ژوورەکەی تۆ، تا ئەوانی دی وا بزانن میوانی تۆیە.

ئەگەر چی «تیلی» تەمەنی چواردە ساڵ بوو، بەڵام زۆر شتی دەزانی، چونکە چاو و گوێی دیمەنی ڕەنگاو ڕەنگ و قسەی جۆراوجۆری ژنەوتبوو و بینیبوونی، هەر کە

ماری ئەنتوانێت، دەربارەی «فوکێ» قسەی کرد، بۆی دەرکەوت ماری ئەنتوانێت حەزی لەو کوڕە کردووە... «تیلی» وەعدی دایە ماری ئەنتوانێت هەر کاتێ بیەوێ ئەو کوڕە ببینێ ئەوا دەعوەتی دەکات...

ڕۆژی یەکەم «فوکێ» هاتە ماڵەکەی «تیلی» مەلیکەی فەرەنسا، وەک بەڕێککەوت ڕێی کەوتبێتە ماڵی یەکێ لە خزمەتکارەکانی، چووە ماڵەکەی «تیلی» و گوتی: کوڕۆ، لێرەدا چ دەکەیت؟

«تیلی» لە تەنیشتی «فوکێ» لەسەر قەنەفەکە دانیشتبوو، هەڵساو سەری دانەواند و گوتی: خاوەنشکۆ، ئەمڕۆ میوانم هەیە و میوانەکەشم جەنابی «فوکێ»یە ماری ئەنتوانێت لە «فوکێ» نزیک بووەوە، ئەو گەنجەیش وەک «تیلی» هەڵساو سەری دانەواندەوە، مەلیکە بۆ چەند ساتێ سەیری ئەو گەنجەی کرد بزەیێکی تێگرت، بەڵام «فوکێ» بێ تەجرەبە بوو نەیتوانی پەی بە نیگاکانی ماری ئەنتوانێت ببات...

مەلیکەی فەرەنسا، نەیتوانی لەوە زیاتر لە ماڵی خزمەتکارەکەی خۆیدا بووەستێ، بۆ ئەوەی نەکەوێتە بەر گومانەوە، نەیشیتوانی ئەمر بکات «فوکێ» ببەن بۆ ئەپارتمانەکەی چونکە ڕسواییێکی گەورە دروست دەبوو... بۆیە ماری ئەنتوانێت گوتی: جەنابی «فوکێ» بەدیدەنیتان گەلێ خۆشحاڵ بووم.

ماری ئەنتوانێت، دەستی درێژ کرد، «فوکێ» ئەسیلزادە بوو دەیزانی ڕێز نواندن بۆ مەلیکە چۆنە، چۆکی دایە سەر زەوی و دەستی مەلیکەی ماچ کرد. ئەو کاتەی «فوکێ» بەرانبەر بە مەلیکە چەمابووەوە، ماری ئەنتوانێت پێی گوت گەلێ حەزدەکەم جارێکی دی بتبینمەوە چاوەڕێی ئەوەم جارێکی دی بێیتەوە بۆ ماڵەکەی «تیلی»!

پاشی ئەوەی ماری ئەنتوانێت، لە ماڵەکەی تیلی چووە دەرێ، دیسانەوە «فوکێ» تێ نەگەیشت کە مەلیکە حەزی لێ کردووە...

«تیلی» بچووکتر بوو لە «فوکێ» پێی گوت: پیرۆزباییت لێ دەکەم، بوویت بە جێ سەرنجی مەلیکەی فەرەنسا، دڵنیام لە داهاتوودا گەلێ پێشدەکەوی، چونکە هەرکەسێ بکەوێتە بەر سەرنجی، پلەو پایەی بەرزی بەنسیب دەبێ کە ماری ئەنتوانێت، لە ماڵەکەی «تیلی» گەڕایەوە بۆ ئەپارتمانەکەی خۆی، گەلێ غەمبار بوو، خانمەکان دەوروبەریان گرت، خانم «لانبال» لە مەلیکە نزیک بووەوەو بە ئاسپایی

گوتی: خاوەن شکۆ، چ بووە وا هەند بێ تاقەتی؟ مەلیکەی فەرەنسا لە نێوان خانمەکاندا دۆستانی جۆراوجۆری هەبوو، تەنها دوو کەس تادوا تەمەن وەفاداری مەلیکە بوون، یەکێکیان شازادە خانم «لانبال» بوو ئەوی دیشیان «خانم پولین باک» بوو شازادە خانم «لانبال» لەو دەمەدا ژنێکی تەمەن سی ساڵە بوو، لە هەڕەتی جوانیدا بوو، کە مەلیکەی فەرەنسا بەشێوەی دەسکرد لە خەو ڕادەبوو، کراسی پێشکەش دەکرد... مەلیکە و سەلاتینەکانی فەرەنسا، دوو جۆر بێدارییان هەبوو یەکێکیان بێداری ڕاستی، ئەوەی دیشیان بێداری ڕواڵەت، یانی بێداری دەسکرد...

بێداری ڕاستی، بە دەستی خۆیان بوو هەر ڕۆژ هەر ساتێک بیانویستبا لە خەو بێدار دەبوون، لە زستاندا مەلیکەی فەرەنسا لە سەعات حەوت و لە هاویندا لە سەعات شەشی بەیانی، هەندێ جار سەعات پێنج بێدار دەبوو... بەڵام بێداری ڕواڵەت یا دەسکرد، لە دەسەڵاتی خۆیان نەبوو، بەپێی تەشریفات دەبا لە سەعاتێکی دیاریکراودا بە ئامادەبوونی هەندێ شازادە «ئەمەیان بۆ شا» و شازادە خانمە ئەسیلزادەکان (بۆ مەلیکە) لەخەو بێدار دەبوون.

شازادە و ئەسیلزادەکان، لە کاتی بێدار بوونی ڕواڵەتی شادا ئامادە دەبوون، بەئەمانە دەگوترا «ئەسیلزادەکانی خەڵوەت» ئەو شازادە خانمانەی لە کاتی بێداربوونی زاهیری مەلیکەدا ئامادە دەبوون پێیان دە گوترا «شازادە خانمەکانی خەڵوەت» ئەم عادەتە لە سەردەمی لویی چواردەهەمدا بەرقەرار بوو و لە سەردەمی لویی و شانزەهەم و مەلیکە ماری ئەنتوانێت دا، زیاتر پەرەی سەند. سەلاتین و مەلیکەکانی فەرەنسا، لە وڵاتەکەی خۆیاندا، دەسەڵاتی بێ سنووریان هەبوو، هەرچی یەکیان ویستبا دەیانکرد، بەڵام نەیاندەتوانی لە کۆت و زنجیری تەشریفاتی دەربار–ی خۆیان ڕزگارکەن هەرچۆن شا و مەلیکە، دوو بێدارییان هەبوو، ئاوها دوو خەونیشیان هەبوو خەوتنێکی ڕواڵەتی و خەوتنێکی ڕاستی. لە کاتی خەوتنی ڕواڵەتی شا و مەلیکە، ئەسیلزادە و شازادە خانمەکانی خەڵوەت ئامادە دەبوون، هەریەکەو ئیشێکیان هەبوو، ئەنجامدانی ئەو ئیشە دەبووە مایەی شانازییان، بەرجەستەترین ئەسیلزادەی خەڵوەت ئەو کەسە بوو کە شا لە خەوی ڕواڵەتیدا بێدار دەبوو، کراسەکەی دەدایێ تا بیپۆشێ. هەروەها بەرجەستەترین شازادە خانمی

خەلوەت، ئەو ژنە بوو پاش بێدار بوونی ڕواڵەتی مەلیکە، کراسەکەی دەدایێ تا بیپۆشێ.

مەلیکەی فەرەنسا لە هاویندا سەعات نۆی بەیانی و لە زستاندا سەعات دە، بە ڕواڵەت لە خەو هەڵدەستا، کەچی لەڕاستیدا لە سەعات شەش یا لە سەعات حەوتدا بێدار دەبوو، هەندێ جار بەر لە سەعات دە، دەچووە ژووری نوستنەکەی و ڕادەکشا، لە سەعات دەی بەیانیدا (لە زستاندا) بە تەشریفاتی تایبەتی، شازادە خانمەکانی خەڵوەت دەچوونە ژووری نوستنەکەی مەلیکە، بەرانبەر بەمەلیکە دەچەمانەوە، ئەوجا ئیجازەی دەدا، خانمەکان نزیکی بنەوە، ئەو پۆشاکەی ئەو ڕۆژە دەبا مەلیکە بیپۆشیبا، هەر لە کراس و کەوش و گۆرەوییەوە تا دەگاتە شەپقەکەی، ئامادە دەکران شازادە خانم لانبال کراسەکەی مەلیکەی دەگرتە دەست و ماچی دەکرد بە ئیحتیرامێکی زۆرەوە پێشکەشی دەکرد... پاش کراسەکە، یەکێ لە خانمەکان، گۆرەوییەکان، خانمێکی دیش کەوشی پێی ڕاستی دەدایێ، دەبا دوو خانم کەوشەکانی بدەنێ یەک پێی ڕاست و ئەوی دی پێی چەپ، ئەم خانمە کەوشەکانیان بۆ لە پێ دەکرد دوانزە شازادە خانم، یا خانمی ئەسیلزادەی خەڵوەت، لە کاتی بێداری ڕواڵەتی مەلیکەدا حازر دەبوون، خانم لانبال لە سەرووی هەموویانەوە بوو... پاش ئەوەی مەلیکە پۆشاکەکانی دەپۆشی، دەرگای ژووری نوستنەکەیان دەکردەوە، تا ئەو خانمانەی لە ژوورەکانی دیدان بێنە ژووری نوستنەکەو مەلیکە ببینن، ژمارەی ئەم خانمانە بەپێی وەرز دەگۆڕان، هەندێ لە خانمەکان لە ڤەرسایدا نەدەمانەوە، دەچوون سەرپەرشتی موڵکەکانی خۆیان دەکرد. لەبیست تا پەنجا خانم دەچوونە ژووری نوستنەکەی مەلیکە، هەمان تەشریفاتی دوور و درێژی ورد لە کاتی شیڤ خواردن و خەوتندا بەپێی بەرنامەیێکی تایبەت، تادوا ڕۆژی سەڵتەنەتی لویی شانزەهەم لە فەرەنسا، مووبەموو جێبەجێ دەکرا، تەنانەت لە کاتی بەرپابوونی شۆڕشی فەرەنسا، تا ئەو کاتەی لویی شانزەهەمیان لە قەسری سەڵتەنەتی دەرکرد تەشریفاتی بێداری و شیڤ خواردن و خەوتنی پاشا و مەلیکە، بێ کەموکوڕی جێبەجێ دەکرا.

جوانییەکەی شازادە خانم لانبال لە دەرباری فەرەنسا ببووە جێی نموونە هێنانەوە پەیی برد بە غەمبارییەکەی مەلیکە و گوتی:

خاوەن شکۆ، کە دەبینم، غوباری مەلوولی نیشتووەتە نێوچەوانتەوە، دنیام لەبەر چاودا تاریک دەبێ و هەست دەکەم گەلێ بەدبەختم، ئەمڕۆیش یەکێکە لەو ڕۆژانە، کە ئێوە مەلوولن، بۆیە هەموو ئەو کەسانەی کە ئێوەیان خۆشدەوێ خۆیان بە بەدبەخت دەبینن. ماری ئەنتوانێت، بازووی لانبال-ی گرت و بەئاسپایی پێیگوت: ئازیزم کەسێکم خۆشدەوێ ناتوانم بیبینم.

لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، ئەم قسەیەی ئێوە لە دڵمدا وەک خەنجەرێ چەقی خۆم وادەبینم، کەوتوومەتە بەر لوتف و مەرحەمەتی ئێوەوە، ناتوانم تەحەمولی ئەوە بکەم، کەسێکی دیتان خۆشبوێت...

ماری ئەنتوانێت، بازووی لانبال-ی گوشی و گوتی: ئازیزم بەمە ئیرەیی مەبە، چونکە ئەوەی خۆشمدەوێ، پیاوە نەک ژن...

لانبال گوتی: ئەمەیان شتێکی دییە، ئەدی بۆچی ناتوانن دۆستەکەی خۆتان ببینن؟

ماری ئەنتوانێت گوتی: لەبەر ئەوەی، یەکەم، گەلێ گەنجە، تەمەنی حەڤدە یا هەژدە ساڵە، دووهەمیش، لە حاڵی حازردا لە ڤەرسایدا شوێنێ نییە دوور بێ لە چاوی ئەغیارا، تابتوانم ئەو گەنجە لەوێدا ببینم، ئەمڕۆ ناچار بووم لە ماڵەکەی «تیلی» دا ببینم، لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، مومکینە پێم بڵێی ئەو پیاوە کێیە؟

مەلیکە گوتی: ناوی «فوکێ»یە و لە ئەسیلزادەکانی «کۆنت دارتڤای» شووبرامە لانبال گوتی: بنەماڵەی (فوکێ) دەناسم، بەڵام ئەو گەنجە دەڵێی حەڤدە یا هەژدە ساڵانە، تا ئێستا نەمبینیوە، لەگەڵ ئەمەشدا ئامادەم لە ماڵەکەی خۆمدا پێشوازیی بکەم، تا ئێوەیش بۆ دیدەنی ئەو بێنە ماڵەکەی من.

ماری ئەنتوانێت گوتی: ئازیزم، ئەم پێشنیازەی تۆ مەترسییەکی گەورەی بەدواوەیە، ئەگەر خەڵکی بزانن لە ماڵەکەی خۆتا پێشوازی لە گەنجێ دەکەیت، ئەوا ڕسواییێکی گەورە بەرپا دەبێ.

لانبال گوتی: من فیدایی ئێوەم، ئامادەم هەموو شتێکی خۆم لە ڕێی ئێوەدا بەخت کەم بەو مەرجەی ئێوە ڕازی کات و خۆشحاڵ بن، چوونی ئێوە بۆ ماڵەکەی «تیلی» تا ئەو گەنجە ببینن، حەتمەن بەدگۆیان زمانیان دەکەنەوە و تۆمەت دەخەنە پاڵتانەوە، بەڵام لە ڕۆژێکدا دوو جار ئێوە بێن بۆ ماڵەکەی من، یەکەم سەربەرزم دەکەن

دووهەمیش چ کەسێ بەدگومان نابێت و بەدکارەکانیش قسەتان بۆ هەڵنابەستن ماری ئەنتوانێت موافەقەتی لەسەر پێشنیازەکەی لانبال کرد، وا رێککەوتن ماری ئەنتوانێت بە «تیلی» بڵێت «فوکێ» ببات بۆ ماڵی لانبال، بەڵام بەر لەوەی مەلیکە لە لانبال جیابێتەوە گوتی: ئازیزم، چاکتر نییە، ئەو گەنجە بەپۆشاکی ژنانەوە بێتە ماڵەکەتان، تا چ کەسێ گومان نەکات؟

لانبال گوتی: ئایە دەتوانێت پۆشاکی ژنانە بپۆشێت، بەبێ ئەوەی سەرنجی کەسانی دی ڕاکێشێ و بێتە ماڵەکەی من؟

ماری ئەنتوانێت گوتی: بەڵێ چونکە تا ئێستا «فوکێ» ڕیش و سمێڵی لێ نەڕواوە، ئەگەر پۆشاکی ژنانە بپۆشێت و بارۆکە بکاتە سەری، چ کەسێ نازانێ کە ئەوە پیاوە، بەڵام دەبێ بە وریاییەوە ڕەفتار بکەین، چونکە ئەم کوڕە گەنجە سادەیە، دوورنییە بە سادەییەکەی خۆی کارەکە تێکدات و ئامادە نەبێت، پۆشاکی ژنانە بپۆشێت و ئەم باسەیش بۆ خەڵکی دی بگێڕێتەوە...

لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، ئەگەر ئیجازەم بدەیت، من خۆم ئەم گەنجەت بۆ پەروەردە و ڕانمایی دەکەم، بۆ ئاشنایەتی لەگەڵ ئێوەدا ئامادەی دەکەم.

هەمان ڕۆژ شازادە خانم لانبال چاوی بە «تیلی» کەوت، تێیگەیاند کە مەلیکە ناتوانێت ئەو گەنجە لە ماڵەکەی ئێوەدا ببینێت، چاکترین ڕێ بۆ پێشوازی کردنی «فوکێ» ئەوەیە، پۆشاکی ژنانە بپۆشێت، چونکە بەو پۆشاکە چ کەسێ «فوکێ» ناناسێتەوە... بەم حاڵەتە بێتە ماڵەکەی لانبال و لەوێدا ماری ئەنتوانێت ببینێ!

«تیلی» گەلێ هۆشیار بوو گوتی: خانم، ئەگەر «فوکێ» پۆشاکی ژنانە بپۆشێت دەناسرێتەوە چونکە بالای گەلێ بەرزە.

لانبال گوتی: پێی بڵێ، لە کاتی ڕێ و ڕۆیشتندا، ئەژنۆکانی بچەمێنێتەوە، کراسێکی بۆ پەیدا دەکەم دامێنەکەی پان بێت، کە ئەژنۆی بچەمێنێتەوە دیار نەبێ.

ڕۆژی پاشتر «تیلی» خۆی گەیاندە «فوکێ» پێی گوت، شازادە خانم لانبال دەیەوێ بتبینێت، بۆ پاراستنی ئابڕووی تکای کردووە، بەپۆشاکی ژنانەوە بچیت بۆ ماڵەکەی.

«تیلی» ئەم پێشنیازەی گەیاندە «فوکێ» ئەمیش قبوڵی کرد، «تیلی» بە لانبال-ی گوت، «فوکێ» ئامادەیە پۆشاکی ژنانە بپۆشێت لانبال لە جیاتی کراسێ دوو کراسی

دایە دوورین، خەیاتەکەی خۆی ڕاسپارد کراسەکان بەرزو بەرین بن، لەبەر ئەوەی «فوکێ» بەژن بڵندە، کاتێ کە دێت بۆ ماڵەکەی شتێ بەدەوری کەمەری خۆیدا ببەستێ، تا بە قەڵەوی بکەوێتە ڕوو، لەش و لارە جوانەکەی دەرنەکەوێ.

لانبال، هەردوو کراسەکەی بەتیلیدا نارد بۆ فوکێ، ئەوەشی پێگوت کاتێ ئەو کراسانە دەپۆشێ، لە ئاوێنەدا سەیری خۆی بکات، نەوەک عەیبێکی هەبێت، دەبێ ئاگادار بێت کەوشی پیاوانە نەپۆشێت و شەپقەی پیاوانە لەسەر نەکات، هەروەها دەبێ بە تۆڕ ڕوخساری داپۆشێ، تا بە جوانی نەبینرێت پاش فەراهەمکردنی ئەم هەموو پێشەکییانە، لانبال بە ماری ئەنتوانێتی گوت حەز دەکەن چ کاتێ «فوکێ» لە ماڵەکەی مندا ببینن؟ ماری ئەنتوانێت گوتی: بە شەوان ناتوانم ببینم، چونکە دەبێ لەگەڵ هاوسەرەکەمدا بم، بەڵام لە ڕۆژدا شا بۆ شکار دەچێت، هەندێ لە ئەسیلزادەکانیش لەگەڵیدا دەڕۆن، قەسر چۆڵ دەبێت، ئەو کاتە دەتوانم لەماڵەکەی ئێوەدا «فوکێ» ببینم.

هەندێ لە مێژوو نووسان دەڵێن، لویی شانزەهەم پیاوێکی تەمەڵ و سست بوو، بەڵام ئەم پیاوە دوو لەسەر پێنجی ژیانی، لە ماوەی سەڵتەنەتییەکەیدا لە شکاردا گوزەراندوویەتی، یانی لە هەر پێنج ڕۆژدا دوو ڕۆژ چووە بۆ شکار تەنانەت بەفرو بارانیش ڕێی لێ نەگرتووە لە شکاردا لە سبەینێوە تا شەو ئەسپی تاودەدا، چەند ئەسپێکیشی دەگۆڕی کە دەگەڕایەوە بۆ قەسر چ ماندووبوونێکی پێوە دیار نەدەبوو.

حەزی لویی شانزەهەم لە شکار، حەز و هەوەسێکی سەرسوڕهێنەری سەلاتینەکانی فەرەنسا بوو، هەندێ جار لە کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی وەزیراندا دەستی بە زەنگەوە دەنا و داوای پێشخزمەتەکەی خۆی دەکرد و پێی دەگوت: هەر ئێستا ئەسپەکانم بۆ ئامادە بکەن، دەمەوێ بچم بۆ ڕاو... بەم شێوەیە، هەموو کارە گرنگەکانی دەوڵەتی، کە دەبا لە ئەنجومەنی وەزیراندا باس کرێ و بڕیاری لەسەر بدرێ، بەنیوەچڵی دەهێشتەوە، ڕێی شکاری دەگرتە بەر تەنانەت ئەو ڕۆژەی شۆڕشی فەرەنسا بەرپابوو، خەڵکێکی زۆری ژن و پیاوی چەکدار ڕێی قەسری ڤەرسایان گرتبووە بەر تا داوا لە لویی شانزەهەم بکەن نانیان بداتێ و ڤەرسایش وێرانکەن، لویی شانزەهەم لە ڕاو بوو.

شەوان، ماری ئەنتوانێت، لەبەر تەشریفاتی وردی دەربار، نەیدەتوانی لە لویی شانزەهەم و خانمەکانی دەوروبەری جیابێتەوە و «فوکێ» لە ژوورێکی خەڵوەتدا ببینێ... بەڵام بەڕۆژ، کاتێ پاشای فەرەنسا دەچوو بۆ شکار ماری ئەنتوانێت فرسەتی وەدەست دەهێنا، خۆی لە کۆت و پێوەندەکانی تەشریفات ڕزگار دەکرد، دەچووە کۆشکی تریانون، کە دەکەوتە نێو باغە بەرینەکەی ڤەرسای... لەو کۆشکەیشدا، هەمیشە هەندێ باغەوان و خزمەتکاری لێ بوون، ماری ئەنتوانێت نەیدەتوانی لەوێشدا، چاوی بە «فوکێ» بکەوێ...

چاکترین شوێن بۆ دیدەنی ئەو گەنجە ماڵەکەی شازادە خانم لانبال بوو... ئەو ڕۆژەی پاشا چوو بۆ شکار، ماری ئەنتوانێت، شازادە خانم لانبال–ی ڕاسپارد: تیلی ئاگاداری فوکێ بکاتەوە، لە سەعات یەکی پاش نیوەڕۆدا، بەپۆشاکی ژنانە بچێت بۆ ماڵەکەی شازادە خانم لانبال ئەگەر چی فوکێ لە ماڵەکەی خۆیدا پۆشاکی ژنانەی لەبەر کردبوو، لە بەرانبەر ئاوێنەدا مەشقی کردبوو، کە چۆن بەڕێدا بڕوات. بەڵام ئەو ڕۆژە کە پۆشاکی ژنانەی پۆشی و لە ماڵ هاتە دەرێ و ڕێی ماڵەکەی لانبال–ی گرتە بەر لە ترسا دەلەرزی...

بەتۆڕێکی ئەستووری پێچە ئاسا ڕوخساری داپۆشیبوو، بەڵام ڕەفتارەکەی ئەوەی نیشان دەدا کە ژنێکی گەنجە، ڕێبوارانی قەسری سەڵتەنەتی ڤەرسای دەیانویست بیناسن و بزانن کێیە...

«تیلی» بە «فوکێ»ی گوتبوو، شازادە خانم لانبال دەیەوێ بتبینێ، لەبەر ئەوەی ناتوانی«تۆ وەک خۆت» لە ماڵەکەی خۆیدا ببینێ داوای کردووە بە پۆشاکی ژنانەوە بچیت بۆ ماڵەکەی.

«فوکێ» دڵخۆش بوو، کە کەوتووەتە بەر موحیبەتی شازادە خانمێکی وەکو لانبال چونکە ئەو شازادە خانمە، جوانی و سامان و پلەو پایەشی هەبوو... ئەگەر چی بۆ دیدەنی ئەو شازادە خانمە دەڕۆیشت، لە ترسی ئەوەی بناسرێتەوە تا گەیشتە ماڵەکەی دەلەرزی.

ژنێ دەرگاکەی بۆ کردەوە، بەرەو ژووری پێشوازی ڕانمایی کرد، خانم لانبال نەچووە ئەو ژوورە و بەخێرهاتنی «فوکێ»ی نەکرد، چونکە نەیدەویست ئاشنایەتی

لەگەڵ ئەو گەنجەدا پەیدا کات، ئەمەیش لەبەر ئەوە نەبوو کە دەترسێ بەڵکو لەبەر ئەوە بوو ماری ئەنتوانێت گومان نەکات و تەسەوری ئەوە بکات کە مەبەستێکی بەو گەنجە هەیە.

هەر ئەو کاتەی «فوکێ» چووە ماڵەکەی شازادە خانم لانبال، لویی شانزەهەم لە شکار گەڕایەوە، ماری ئەنتوانێت و خانم لانبال لەم گەڕانەوە لەپڕەی شا گەلێ ترسان، تەسەوریان دەکرد شا بۆ ئەوە گەڕاوەتەوە ماری ئەنتوانێت و فوکێ غافڵگیر بکات... گەڕانەوە چاوەڕوان نەکراوەکەی لویی شانزەهەم سونگەیێکی دیی هەبوو، ئەگەر چی لویی شانزەهەم سوارچاکێکی لێهاتوو بوو، لە شکارگادا کە ئەسپەکەی تاو دەدا، دەستی ئەسپەکەی کەوتە چاڵێک و شکا و ئەسپەکە بەدەما کەوت و لویی شانزدەهەمی هەڵدا، زیانی گەورەی پێ نەگەیشت، لەبەر ئەم ڕووداوە تاقەتی شکاری نەما و گەڕایەوە...

سەرەتا ماری ئەنتوانێت لەم گەڕانەوە چاوەڕوان نەکراوەی مێردەکەی گەلێ ترسا، بەڵام کە زانیی گەڕانەوەی شا، سونگەیێکی دیی هەیە، غەمبار بوو، چونکە لویی شانزەهەمی خۆشدەویست! ئەڵبەتە بەو مەرجەی خۆی ئازاد بێت و هەر چییەکی دەوێت بیکات!

لانبال لە ڕێی خزمەتکارەکەیەوە، پەیامێکی بۆ «فوکێ» نارد، لەبەر ئەوەی ڕووداوێکی چاوەڕوان نەکراو ڕووی داوە، نەیتوانیوە بێتە لای، چاکتر وایە بڕوات و لە کاتێکی دیدا بێت بۆ ئەم ماڵە. لەبەر ئەم ڕووداوە، لویی شانزەهەم تا هەفتەیێک نەچوو بۆ شکار، ماری ئەنتوانێتیش نەیتوانی لەم ماوەیەدا، خۆشەویستەکەی خۆی ببینێ، پاش ئەو هەفتەیە هەوەسی شکار لویی شانزەهەمی بزواند ڕۆژی پاش هەفتەکە بەرەو شکار کەوتەڕێ...

ماری ئەنتوانێت، لە ڕێی «تیلی»یەوە پەیامی بۆ شازادە خانم لانبال نارد[١]

(١) لەو باوەڕەدا نیم، مێژوو نووسانی فەرەنسا، ئەوەندە سادەبن، چونکە پێشتر باس لەوە دەکرا، لانبال هەمیشە لەگەڵ ماری ئەنتوانێت دایە و مەحرەمییەتی، ئیدی چ پێویست دەکات ماری ئەنتوانێت، لەڕێی «تیلی»یەوە ئاگاداری لانبال بکاتەوە، کە ماڵەکەی بۆ ئامادە بکات، پێموایە ئەمەیش یەکێکە لە حەشوو درێژ دادڕی موتەرجیمی فارسی، چونکە دەیان دێڕی مانەندی ئەم دێڕەم بەرچاو کەوتووە و پەڕاندوومە، ئەمە بەسەر خوێنەری زیرەکدا تێ ناپەڕێ.

ماڵەکەی ئامادە بکات، لانبال ئاگاداری (فوکێ)ی کردەوە، سەعات دوانزە ڕۆژی پاشتر، بەپۆشاکی ژنانەوە بێتە ماڵەکەی (فوکێ) چەند دەقیقە پێش کاتە دیاریکراوەکە، بەپۆشاکی ژنانەوە، لە ماڵەکەی چووە دەرێ.

پۆشاک و ئارایشتەکەی ئەو ڕۆژەی، لە پۆشاک و ئارایشتەکەی هەفتەیێک لەمەوبەری دەچوو، کە بەرەو ماڵەکەی لانبال دەڕۆیشت، یەکێ لە گەنجە ئەسیلزادەکان (فوکێ) دەبینێ، بەژنە جوانەکەی سەرنجی ڕادەکێشێ تاقیبی دەکات تا بزانێت بۆ کوێ دەچێت.

فوکێ هەستی کرد تاقیب دەکرێ، پێی چاک بوو نەچێت بۆ ماڵەکەی لانبال، تا نەزانن لەگەڵ ئەو ژنەدا پەیوەندی هەیە، ئەگەر نەچووبایەتە ئەو ماڵە، دەبا بەشوێنێکی قەرەباڵغی باغی ڤەرسایدا تێپەڕێ، دەیزانی لەو قەرەباڵغییەدا دەیناسنەوە، ئەگەر بگەڕابایەتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی، ئەو پیاوەی تاقیب دەکرد ڕوخساری دەبینی و دەیناسییەوە، ئیدی بەناچاری بەرەو ماڵەکەی لانبال کەوتە ڕێ و بەخۆی گوت: ئەم پیاوەی تاقیبم دەکات، وا دەزانێ ژنم.. هەر کە چوومە ماڵەکەی لانبال وادەزانێ یەکێکم لە خزمەکانی ئەو شازادە خانمە، هەر واش کەوتەوە، ئەو گەنجە بەجۆرێ کەمەنکێشی جوانییەکەی (فوکێ) ببوو، ئەم باسەی بۆ هاوڕێکانی گێڕایەوە و پێیانگوت: تا ئەمڕۆ لە قەسری ڤەرسایدا، ژنێک بەم جوانییە نەبینراوە، نازانم ئەم ئایەتە جوانە لە کوێ بووە وا تازە هاتووەتە قەسری ڤەرسای...

(فوکێ) چووە ماڵەکەی خانم لانبال، دیسانەوە بردیانە ژووری پێشوازی. چاوەڕێی ئەوەی دەکرد خانم لانبال بێتە ژووری پێشوازییەوە، کە دەرگا کرایەوە، ماری ئەنتوانێت هاتە ژوورێ.. فوکێ لەبەر کۆ و جوانییەکەی مەلیکەی فەڕەنسا، بەجۆرێکی سەیر ڕاچەنی.

پاش چەند ساتێ، عارەقی خەجاڵەتی بەنێوچاوانی ئەو گەنجەدا دەهاتە خوارێ، نەیدەزانی مەلیکەی فەڕەنسا، بۆ دیداری ئەم، هاتووەتە ئەم ماڵە.

«فوکێ» سەیری کرد، بەپۆشاکی ژنانەوە، لە حزووری مەلیکەدایە، مومکینە ئەم مەوزووعە جگە لە ڕسوایی، ئەنجامێکی خراپی هەبێت.

ماری ئەنتوانێت لەو کوڕە گەنجە نزیک بۆوە و گوتی: جەنابی «فوکێ» بەدیدارتان

گەلێ خۆشحاڵم، ئەو بارۆکەیە، لەسەرت لادە، ئەم کراسەشت داکەنە چونکە پیاوەکان هەمیشە حەز بەوە دەکەن ژنان وەک ژن ببینن، ئێمەی ژنانیش حەز دەکەین پیاوان وەک پیاو ببینین.

«فوکێ» جگە لە ئیتاعەت، نەیدەتوانی چ کارێکی دی بکات، ئەگەر کراسەکەی داکەندبا چ پۆشاکێکی پیاوانەی پێ نەبوو لەبەری بکات بەناچاری گوتی: خانم جگە لەم پۆشاکەی لەبەرمدایە، چیدیم نییە، ئەگەر ئەمەیش داکەنم بەبێ پۆشاک دەمێنمەوە.

ماری ئەنتوانێت گوتی: هەندێ سەبرکە، وەک دەتەوێ ئاوها دەبی دەستی بەزەنگەوەنا، نەدیمە تایبەتییەکەی شازادە خانم، هاتە ژوورێ، مەلیکە ئەمری پێکرد، «فوکێ» بباتە ژوورێکی دی، تا خۆی بگۆڕێت.

ئەو ڕۆژە مەلیکە نزیکەی دوو سەعات لە ماڵەکەی لانبالدا مایەوە و لەگەڵ ئەو گەنجەدا قسانی دەکرد... لەو دەمەدا تەمەنی ماری ئەنتوانێت لە سی و دوو ساڵ زیاتر نەبوو، لەگەڵ ئەو گەنجە هەڤدە هەژدە ساڵەیەدا، بە ڕیتمی بەزەییانە وەک ئەوەی لەگەڵ منداڵی خۆی قسە بکات ئاوها کەوتنە گفتوگۆوە، گوتی ئومێدەوارم، بتوانم لە داهاتوودا بتبینمەوە.

«فوکێ» خۆشی باسی ئەم دیدارە دەکات و دەڵێت، کاتێ پۆشاکەکەم گۆڕی و گەیشتمەوە حزووری مەلیکە، ماری ئەنتوانێت بەئەوپەڕی میهرەبانییەوە ڕەفتار و گفتوگۆی لەگەڵ دەکردم.

هەموو ئەو حیکایەتانەی دەربارەی مەلیکەی فەڕەنسا و «فوکێ»ی گەنج نووسراون، هەر هەموو لەو سنووردان، بەو شێوەیەی نووسیویانە، فوکێ –یش گەنجێکی ئەسیلزادەی شەریف بوو، ئینکاری ئەوەی دەکرد کە هیچ پەیوەندییەکی تایبەتی لەنێوانی خۆی و ماری ئەنتوانێتدا هەبێ.

لێرەدا دەتوانین بەڕواڵەت حوکم بدەین، هیچ گومانێک لەوەدانییە ماری ئەنتوانێت ئەو گەنجەی خۆش دەویست، بەڵام لەبەر کەم تەمەنی «فوکێ» عەشقەکەی ماری ئەنتوانێت بۆ ئەو گەنجە عەشقێکی ئەفلاتونی بوو، هیچ پەیوەندییەکی تایبەتیشیان لەنێواندا نەبوو...

ئەگەر «فردیناندی چوارەم»ی پاشای سیسیل، کە هێشتا وەلیعەهد بوو، نەببوو بە شا، نەهاتبا بۆ پاریس، نەبایە بەمیوانی لویی شانزەهەم و ماری ئەنتوانێت، ڕەنگە پەیوەندییەکەی ماری ئەنتوانێت لەگەڵ «فوکێ»دا درێژەی کێشابا.

وەلیعەهدی سیسیل، پاش ئەوەی هاتە قەسری ڤەرسای، بەسادەیی دەجووڵایەوە هەرکاتێ لە ماڵەکەی دەهاتە دەرێ. تەنها ئەسیلزادەیێکی لەگەڵ بوو، ڕۆژی پاش ئەوەی لە ماڵەکەی هاتە دەرێ بەقەسری ڤەرسایدا تێدەپەڕی چاوی بە «فوکێ» دەکەوێت، پۆشاکی ژنانەی لەبەردایە و لە ماڵەکەی لانبال دێتە دەرێ. بەبینینی جوانییەکەی «فوکێ» وەلیعەهد بەجۆرێ تووشی هەیەجان بوو، شەپقەکەی لەسەر سەری لادا و سەلامی لێ کرد.

«فوکێ» وەلیعەهدی سیسیل –ی دەناسی، بەئاسپایی سەری دانەواندەوە و بزەیێکی بۆ کرد و بەپەلەتر کەوتە ڕێ...

وەک گوتمان بزەکانی فوکێ یەکێ بوو لە عادەتە خۆڕسکەکانی ئەو گەنجە سادە و دڵپاکە، نەیشیدەتوانی ئەم عادەتەی تەرک کات، ئەو گەنجە بۆ هەموو کەسێ، پیاو با یا ژن بزەی بۆ دەکردن... کە وەلیعەهدی سیسیل ئەم بزەیەی بینی، وای زانی ئەم ژنە لە ڕێی ئەم بزەیەوە دەعوەتی دەکات بۆ ئەوەی زیاتر ئاشنابن، چونکە هیچ ژنێکی گەنج لەیەکەم بینینی پیاوێکی بێگانەدا بزەی بۆ ناکات...

فردیناند، بەپەلە کەوتە دوایەوە، خۆی گەیاندە «فوکێ» و گوتی: مادمۆزێل بەدیدارتان گەلێ خۆشحاڵم، من شازادە فردیناند وەلیعەهدی سیسیل –م، تکا دەکەم ئێوەش خۆتان بناسێنن!

«فوکێ» مەجبوور بوو ئیحترامی شازادەیەکی وەک وەلیعەهد کە میوانی دەربار–ی فەرەنسایە، بگرێ، بەئەدەبەوە گوتی: گەورەم، لێرەدا قسەکردنی ئێمە چاک نییە، چاکتر وایە لێم دوورکەویتەوە. فردیناند گوتی: لە کوێ دەتوانم ئێوە ببینم؟

«فوکێ» بۆ ئەوەی وەلیعەهد لەخۆی دوورخاتەوە گوتی: گەورەم دەتوانی سبەینێ لە هەمان ئەم سەعاتەدا لە باغی ڤەرسای و لەسەر «سێ ڕێی نێری» بمبینیت.

«سێ ڕێی نێری» لە پارکی ڤەرسای ناسراو بوو، وەلیعەهدی سیسیل بەشەوقی بینینی ئەو ژنە لێی جیابووەوە.

وەلیعەهدی سیسیل، هەمان ڕۆژ و پاش شیڤ خواردن و لەکاتی شەونشیندا بەماری ئەنتوانێت –ی گوت: خاوەن شکۆ پیرۆزباییت لێ دەکەم چونکە دەربار –ی ئێوە، ناوەندی جوانترین ژنەکانی جیهانە...

لەو کاتەدا لویی شانزەهەم، لەگەڵ ئەسیلزادەیێکی دیدا، لەگەڵ دەریا سالارێکی فەرەنسی، دەربارەی مەسائیلی دەریایی قسەی دەکرد ئاگای لەوە نەبوو وەلیعەهدی سیسیل و مەلیکە چ دەڵێن...

وەلیعەهدی سیسیل گوتی: خاوەن شکۆ، ئەمڕۆ کچێکی گەنجی شۆخی ئەوتۆم بینیوە، تا ئەمڕۆ شتی وا جوانم نەبینیوە، بەتەنها بوو، شانازی دەکەم کە بڵێم بزەی بۆ کردم.

مەلیکەی فەرەنسا، بە بیستنی ئەم قسەیە هەندێ شڵەژا و گوتی: هەموو خانمەکانی دەربار دەناسم، ئەگەر نیشانەیێکم بدەیتێ، پێت دەڵێم کێیە؟

وەلیعەهدی سیسیل بەدیقەتەوە ناونیشانی ماڵەکەی لانبال–ی دایێ کە «فوکێ» لەو ماڵەوە هاتووەتە دەرێ، هەروەها نیشانەکانی «فوکێ»ی بۆ باس کرد... مەلیکە دڵنیابوو کە وەلیعەهدی سیسیل «فوکێ»ی بینیوە...

وەلیعەهد گوتی: وەعدی داوەتێ یەکدی ببینین، سبەینێ دەیبینم...

«فوکێ» بەجۆرێ خۆی بەگەمارۆ دراوی بینی، لە ڕێی «تیلی»یەوە پەیامی بۆ مەلیکە نارد، کە وەلیعەهدی سیسیل بەپۆشاکی ژنانەوە بینیویەتی و حەزی لێ کردووە، ئەمیش بۆ ئەوەی وەلیعەهد دەسبەرداری بێت وەعدی داوەتێ لە «سێ ڕێی نێری»ی پارکی ڤەرسای بیبینێ، بەڵام ناتوانێ بۆ وەعدەکە بچێت و هۆی ئەم نەچوونەیشی مەعلومە، چاک وایە مەلیکە چارەی بکات و لەم کێشەیە ڕزگاری کات.

مەلیکەی فەرەنسا پەیامی بۆ ناردەوە، گوتبووی: بۆ دیدەنییەکە نەچیت، ئەگەر وەلیعەهدی سیسیل، هەواڵی تۆی لە من پرسی پێی دەڵێم ڕەنگە سەفەری کردبێ.

ڕۆژی پاشتر، فردیناند لە سەعاتی دیاریکراودا، بەتەنها بەرەو پارکی ڤەرسای دەکەوێتە ڕێ و خۆی دەگەیێنێتە «سێ ڕێی نێری» بەڵام لە بری ئەو کچە ڕوحپەروەرە، پیرەمێردێک لەوێ بوو، لەسەر سەکۆیێکی باغەکەدا دانیشتبوو، دارێکی بەدەستەوە بوو جانتایەکیش لە تەنیشتی...

پیرەمێردەکە ئەو گەنجەی نەناسی و نەیزانی یەکێکە لە شازادە ناسراوەکانی ئەوروپا، فردیناند لە پیرەمێردەکە نزیک کەوتەوە، سەلامی لێ کرد و پێیگوت: جەناب ئێوە لەکەیەوە لێرەدا دانیشتوون؟

پیرەمێردەکە گوتی: سەعاتێ دەبێ

فردیناند گوتی: ژنێکی باڵا بەرزی گەنجتان نەبینیوە، بێتە ئێرە؟ پیرەمێردەکە تێگەیشت، ئەم گەنجە چاوەڕێی خۆشەویستەکەی خۆی دەکات بزەیێکی هاتێ و گوتی: نەء، قوربان چ کەسێکم نەبینیوە بێت بۆ ئێرە...

فردیناند کەیف خۆش بوو، گوتی: وابێ من زوو هاتووم، ئەو هێشتا نەهاتووە دەبێ هەندێ سەبر کەم تا بێت...

ئایا ئیجازەم دەدەیتێ لەسەر ئەم سەکۆیە دانیشم؟

پیرەمێردەکە گوتی فەرموو دانیشن

فردیناند دانیشت. پیرەمێردەکە، بەوردی سەیری ئەو گەنجەی کرد و گوتی: جەناب لە لەهجەکەتانەوە دیارە ئێوە بێگانەن.

فردیناند گوتی: بەڵێ قوربان، من لە دانیشتوانی جنوبی ئیتاڵیام، بەڵام ئەو ژنەی چاوەڕێی دەکەم فەرەنسییە، دڵنیات دەکەم یەکێکە لە شۆخترین ژنانی وڵاتەکەتان.

پیرەمێردەکە، بەئاسپایی سەری ڕاتەکاند وەکو ئەوەی لەگەڵ خۆیدا قسان بکات گوتی: ئێی گەنجی... وای گەنجی

وەلیعەهدی سیسیل گوتی: قوربان چیت فەرموو؟

پیرەمێردەکە، بەچاوی موحیبەتەوە، سەیری گەنجەکەی کرد و گوتی: قوربان تەمەنتان چەند ساڵە؟

فردیناند گوتی هەژدە ساڵ

پیرەمێردەکە گوتی قوربان منیش ڕۆژێ وەکو تۆ و لەهەمان تەمەنی تۆدا، یانی لە دەوروبەری هەژدە ساڵی، بەڵام نەک لەسەر ئەم سێ ڕێیە، چاوەڕێی ژنێکم دەکرد، خۆشمدەویست، دیارە ئێوەش ئەم خانمەتان خۆش دەوێ وا چاوەڕێی دەکەن

فردیناند گوتی: بەڵێ قوربان.

سەعاتەکەی لە گیرفان دەرهێناو سەیرێکی کرد و بە سەرسوڕمانەوە گوتی: پێم سەیرە بۆ وا دواکەوت.

پیرەمێردەکە بۆ ساتێ بزە لەسەر لێوانی لانەدەچوو، سەیری گەنجەکەی دەکرد، گەنجەکە دووجار هەستاو هەندێ پیاسەی کرد، دیسان دانیشتەوە، هەر سەیری دەوروبەری دەکرد، تابزانێ ئەو ژنە جوانەی دوێنێ بینیبووی لەچ شوێنێکەوە دەردەکەوێ.

پیرەمێردەکە گوتی: ئایا بەرلەمە ئەوت لە شوێنێکی دیدا بینیوە؟

فردیناند گوتی: نە قوربان، ئەمڕۆ بۆ یەکەم جارە و دەبێت لێرەدا بیبینم...

پیرەمێردەکە گوتی: وابێ ئێوە لەم ڕووەوە وەکو تەمەنی هەژدە ساڵەی من وان، منیش لەو تەمەنەدا ڕۆژێ چاوەڕێی ژنێکم دەکرد، لە نیوەڕۆوە تا سەعات چواری پاش نیوەڕۆ، هەر چاوەڕێم دەکرد. بەڵام ئەو ژنە نەهات، لە ڕوویەکی دییەوە، منیش لەتۆ دەچووم، بێگانەبووم و لە وڵاتێکی دییەوە هاتبووم بۆ پاریس، هەر لە سەرنجی یەکەمەوە عاشقی ئەو ژنە بووم، پێیگوتم لە نیوەڕۆدا لە جەنگەڵەکەدا یەکتری دەبینین. بەڵام نە لەو ڕۆژەدا بینیم و نە لە ڕۆژەکانی دیدا.

فردیناند گوتی: قوربان وەزعی من لەگەڵ وەزعی سەردەمی هەژدە ساڵەی ئێوەدا فەرقی هەیە، چونکە ئەو ژنەی کە دەبێت بێت بۆ ئێرە، دەمناسێ و دەزانێ هاتنەکەی سوود بەخش دەبێت.

پیرەمێرد گوتی: بەڵێ، دەیسەلمێنم ئێوەی گەنج لە چینە گەورەکانن وەزعەکەتان ئەوە دەردەخات کە لە ئەشرافەکان بیت، بەڵام من لەو سەردەمەدا نەداربووم، ئێستاش نەدارم، بۆ ئەوەی لە خوتەو بوڵەی هاوسەرێکی بێ ئەخڵاق دووربم، ڕۆژانە دێمە پاریس و دەچمە جەنگەڵەکانی دەوروبەر هەر ڕۆژە و جەنگەڵێک هەڵدەبژێرم، ئەمڕۆ ئەم پارکەم هەڵبژاردووە، خۆشحاڵم بەم هەڵبژاردنە جوانەم، بەدیداری ئێوە شاد بووم.

فردیناند، سەیرێکی پۆشاکەکەی پیرەمێردەکەی کرد و گوتی: ئێوە ئەفسەری خانەنشینن؟

پیرەمێردەکە گوتی: ئەفسەری دەربار نەبووم و نیم، ماوەیەک مامۆستا بووم و

ئێستاش نووسەرم... بەنووسینی نۆتەی مۆسیقا بژێوی خۆم پەیدادەکەم، کاتێ هاوسەرەکەم دەنوێ، ئەو کاتە دەنووسم، چونکە بەڕۆژ ناهێڵێ بۆ ساتێ ئارام بگرم، هەمیشە پرتەو بۆڵەیەتی و ژیانی لێ تار کردووم. ئایا ئیجازەم دەدەیتێ دوو نەسیحەتتان بکەم؟

فردنیاند گوتی: ئەو دوو نەسیحەتە چین؟

پیرەمێرد گوتی: یەکەمیان پشت بەوەفای ژنی گەنج و جوان مەبەستە چونکە ژن تا ئەو کاتەی گەنج و جوانە وەفای نییە...

دووهەم ژن نەهێنی، چونکە خۆشی ژن و مێردایەتی هەر یەک دوو هەفتەیە ئەوپەڕەکەی یەک مانگە، پاش ئەو ماوەیە ژیان یەک ڕیتم وەردەگرێ و بێزاری دەکەوێتە نێوانەوە و ژن و مێردایەتی دەست پێدەکات... ئەگەر ژنیشت هێنا، بەو مەرجە بیهێنە، وەک ژنەکەی من نەبێت کە ژیانی لێ کردووم بەدۆزەخ!

فردیناند، پێکەنی و گوتی: ئەزقەزا، دایکم دەزگیرانێکی بۆمن داوەتە بەر زەین و دەیەوێ ژنم بۆ بێنێ.

پیرەمێردەکە گوتی: دەزگیرانەکەتان هەمان ئەو ژنەیە، کە ئەمڕۆ دەبێت بێت بۆ ئێرە؟

فردیناند گوتی: نەء قوربان، دەزگیرانەکەی من کەسێک نییە بێت بۆ ئێرە و فەرەنسیش نییە.

پیرەمێردەکە جارێکی تر سەری ڕاتەکاند و هەڵسا بەبزەوە خواحافیزی لەو گەنجە عاشقە کرد، جانتاکەی کە خۆراکی ئەو ڕۆژەی تیادابوو، هەڵگرت و ڕۆیشت. وەلیعەهدی سیسل، تا ئەو پیرەمێردە تەواوێ دوورکەوتەوە هەر سەیری دەکرد، نەیدەزانی ئەو پیرەمێردە ڕۆژانە لە دەستی ژنەکەی ڕادەکات و پەنا بۆ جەنگەڵ دەهێنێ. «ژان ژاک ڕۆسۆ»ی نووسەری گەورەی فەرەنسی خەڵکی «ژنۆ»یە و لە هەژدە ساڵییەوە هاتووە بۆ پاریس و عاشقی ژنێ بووە و پێی نەگەیشتووە.

فردیناند پاش ڕۆیشتنی ژان ژاک ڕۆسۆ، بۆ ماوەیەک لەسەر سەکۆکەدا دانیشت، بەئومێد بوو ژنە جوانەکە بێت... بەڵام «فوکێ» بەپێی ئەمری ماری ئەنتوانێت نەچوو بۆ ئەوێ...

ماری ئەنتوانێت، وای بۆ دەچوو کە فردیناند، پاش ئەوەی «فوکێ» نابینێت ئیدی لە بیری دەکات... ئەو ماوەیەی فردیناند میوانی دەربارە، «فوکێ» پۆشاکی ژنانە نەپۆشێت... لەوە غافڵ بوو تیری عەشقی «فوکێ» ئەڵبەتە لە پۆشاکی ژنانەدا بەجۆرێ دڵی وەلیعەهدی سیسیل –ی ئەنگاوتووە وا بەزوویی لەبیری ناکات.

هەمان شەو لەکاتی شەوچەرەدا، پاشا و مەلیکەی فەرەنسایش لەوێدا بوون، فردیناند بە لویی شانزەهەمی گوت: خاوەن شکۆ تا ئەمڕۆ بەلوتفی میوانداریتان قەرزار بارتان کردووم، ئێستایش بۆ عەدالەتی ملوکانەی ئێوە پەنام هێناوە...

لویی شانزەهەم پێکەنی و گوتی: بۆ هیچ شتێ ڕووی داوە؟

وەلیعەهد گوتی: بەڵێ، خاوەن شکۆ، یەکێ لە ڕەعیەتە گەلێ جوانەکانی ئێوە وادەی ژوانێکی دامێ و گوتی: ئەمڕۆ «لە سێ ڕێی نێری»ی پارکی ڤەرسای یەکدی دەبینین، پاش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە، هەر چاوەڕێی بووم، کەچی نەهات... ئەگەر وەعدی یەکدی بینینی نەدابا من شکاتم لێ نەدەکرد بەڵام ئێستا لەسەر خیلافە وەعدەکەی شکاتی لێ دەکەم!

لویی شانزەهەم گوتی: ئایە ناوی ئەم جوانە بێ وەعدە دەزانی؟

فردیناند گوتی: نەخێر، بەڵام پاش لێکۆڵینەوە بۆم دەرکەوت لە ماڵەکەی خانم «لانبال –ەوە» دەهاتە دەرێ، بێگومان شازادە خانم لانبال ناوەکەی دەزانێت.

ئەم گفتوگۆیە بەڕیتمێکی گاڵتە ئامێزەوە دەکرا، شا ئەمری فەرموو، شازادە خانم لانبال نزیک بێتەوە.

دەزانین کە شا و مەلیکە و میوانی سەڵتەنەتییان، لە پشتی مێزی خۆراک خواردن دادەنیشتن، ئەوانی دی، (ژن و پیاوەکانی دی) بەپێوە دەوەستان، سەیری خۆراک خواردنی شاو مەلیکە و میوانەکانی سەڵتەنەتییان دەکرد، ئەگەر بانگ کرابان ئەوا وەڵامی مەلیکە، یا، شایان دەدایەوە. هەرکاتێ بیانبینیبا، لە نێوان قسەکاندا مەلیکە و شا پێدەکەنن، ئەمانیش دەستیان بەپێکەنین دەکرد...

شازادە خانم لانبال، لە نێوان دەرباریییەکان بوو، لە ڕێی مەلیکەوە ئاگای لەو مەوزووعەی فردیناندی وەلیعەهد و فوکێ هەبوو، بەزەردەخەنەوە، نزیک بووەوە و پاشای فەرەنسا گوتی: شازادە خانمی ئازیز، دوێنێ ژنێکی گەلێ جوان لە ماڵەکەی

ئێوە هاتووەتە دەرێ وەعدی بەخاوەن شکۆی وەلیعەهدی سیسیل داوە کە ئەمڕۆ لە «سێ ڕێی نێری» یەکدی ببینن، بەڵام میوانە ئازیزەکەمان چەند سەعاتێ چاوەڕێی کردووە، کەچی ئەو خانمە نەهاتبوو، داوات لێ دەکەم ناوی ئەم خانمەم بدەرێ.

شازادە لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، دوێنێ لە کاتە جیاجیاکاندا چەند خانمێک لە ماڵەکەی منەوە چوونە دەرێ، نازانم کام یەک لەوان وەعدی بەخاوەن شکۆ وەلیعەهدی سیسیل داوە.

وەلیعەهد گوتی: ئەو خانمەی وەعدی دامێ باڵا بەرز بوو...

دوێنێ خانمێکی باڵابەرز هاتە ماڵەکەم و گەڕایەوە ئەویش خانم «هانریت دوبوربون کونتی» بوو.

لویی شانزەهەم سەیرێکی دەربارەکانی کرد، تا ئەو خانمە ببینێ، کەچی ئەو خانمە لەوێ نەبوو، لویی شانزەهەم پێی سەیر بوو چۆن؟ هانریت دوبوربون کونتی بە وەلیعەهدی سیسیل وادەی ئەوەی دەداتێ لە پارکی ڤەرسایدا یەکدی ببینن.

«هانریت» لە بنەماڵەی «بوربون – کونتی» بوو بەقەولی شەجەرەناسان سەر بە لقە چکۆڵەکەی بنەماڵەی سەڵتەنەتی فەرەنسا بوو، ئەو بنەماڵەیەش ناوی «بوربۆن» بوو.

«هانریت» لەو دەمەدا، ژنێکی چاو درشت و موو خورمایی دەم بچووک لێوەکانی جوان و ناوچەوانی بەرز بوو، لەنێو ژنەکانی ئەو سەردەمەدا خانمێکی نوێخواز بوو، بارۆکەی لەسەر دانەدەنا و دەیگوت مووی خورمایی لە هەموو بارۆکەیەک جوانترە، هەمیشە گوڵی سروشتی دەدایە قەد گێسوەکانی.

لویی شانزەهەم، باوەڕی کرد ئەو خانمەی دوێنێ وەعدی بە وەلیعەهد داوە «هانرێت –ە». بە وەلیعەهدی گوت: ئەمشەو خانم «هانرێت» لێرە نییە، لەبەر خیلافە وەعدەکەی، تەمێی دەکەم، سبەینێ دەیبینم و لێی دەپرسمەوە، بۆچ وەعدی بەمیوانە ئازیزەکەی من داوە، بەرامبەر بەو وەعدەش وەفادار نەبووە.

ڕۆژی پاشتر یەکشەمە بوو، لەو ڕۆژەدا پاشا و مەلیکە دەچوونە کلێسای ڤەرسای، هەموو دەربارییەکانیش لەو کڵێسایەدا ئامادە دەبوون و بەشداری مەراسیمی مەزهەبیان دەکرد.

هەرکە مەراسیمەکە تەواو بوو، هەموویان لە کلێسایەکە چوونە دەرێ، شا بەدووی «هانرێت» دەگەڕا، لە تەنیشتی چەند ژن و پیاوێکدا بینی، پێشخزمەتەکەی نارده لای هانرێت، پێی بڵێ شا دەیەوێ قسەت لەگەڵ بکات.

هانرێت ، بەپەلە خۆی گەیاندە شا، لویی شانزەهەم هەندێ لە دەربارەکان دوورکەوتەوە، بۆ ئەوەی دەنگی نەبیستن، بە زردەخەنەوە گوتی: خانمی ئازیز شکاتێکیان لێ کردوویت، مەجبوورم دووی ئەو شکاتە بکەوم و چارەی کێشەکە بکەم.

هانریت بە سەرسامییەوە گوتی: خاوەن شکۆ ئەو شکاتە چییە؟

لویی شانزەهەم گوتی: خانمی ئازیز، یەک لە میرەکانی وڵاتێکی دی کە ئێستا لە ڤەرسای دایە، شکاتی لە ئێوە کردووە، ئێوە وەعدتان پێ داوە و خیلافە وەعدیش دەرچوون، لەبەرئەوەی ئەو شازادەیە میوانی منە، مەجبوورم شکاتەکەیت پێ بگەیێنم.

«هانرێت» گوتی: خاوەن شکۆ ئەو شازادەیە، کێیە؟

لویی شانزەهەم گوتی: ئەو شازادەیە، فردیناند–ی وەلیعەهدی سیسیل گوایە ئێوە پێرێ وەعدتان داوەتێ کە دوێنێ لە «سێ ڕێی نێری»ی پارکی ڤەرسای،بیبینیت، بەڵام دوێنێ لەکاتی مەوعیدەکەتدا ئامادە نەبوویت، ئەو مەوزووعە گەلێ ئەو شازادەیەی غەمبار کردووە، چونکە چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد، خانمێکی جوانی بەرجەستە بەناوی «هانریت دوبۆربۆن کۆنتی» وەعدی بداتێ و بێ وەفاش بێت بەرانبەر وەعدەکەی... بۆ ساتێکیش بزە لەسەر لێوانی لویی شانزەهەم دوور نەدەکەوتەوە، ئەمیشی بۆ ئەو مەبەستە بوو، هانرێت تێبگات ئەمە لێپرسینەوەیێکی ڕەسمی نییە.

هانریت، تێنەدەگەیشت مەوزووعەکە چییە؟ (خودی لویی شانزەهەمیش لەم مەوزووعە بێ ئاگابوو) کە زەردەخەنەکانی پاشای دەبینی، بۆ ئەوە چوو کە لویی شانزەهەم حەز دەکات هانریت لەگەڵ شازادەی وەلیعەهددا ئاشنایەتی پەیدا بکات، هەر ئەوەیە نایەوێت بەڕاشکاوی بڵێت دەبێ، ئێوە ببنە ئاشنای وەلیعەهد.

ئەگەرچی هانریت لە دەرباردا وەلیعەهدی سیسیل –ی بینیبوو.

بەڵام هەرگیز وەعدی نەدابوویێ، بۆ ئەوەی ملکەچی خۆی بۆ شا بسەلمێنێ گوتی: خاوەن شکۆ من ئامادەم وەلیعەهدی سیسیل ببینم، بەڵام نەک لە «سێ ڕێی نێری»دا، چونکە ئەوێ جادەیێکی گشتییە و هەموو کەسێ بەوێدا تێدەپەڕێ شا گوتی: دیارە، هەربۆیە دوێنێ نەچووبوویت؟

«هانریت» لە مەبەستی شا تێنەگەیشت، بۆ ئەوەی ئیتاعەتی خۆی ئاشکرا بکات گوتی: من ئامادەم لە ماڵەکەی خۆم یا لە ماڵی یەکێ لە دۆستەکانم وەلیعەهد ببینم.

شا سەیری کرد چوونی وەلیعەهد بۆ ماڵی هانریت شتێکی چاک نییە گوتی: ئامادەیت وەلیعەهد سیسیل، لە ماڵەکەی شازادە خانم لانبال ببینیت، کە پێرێش لەوێدا بوویت؟

هانریت، بەڕاستی پێرێ لەماڵی لانبال بوو،، گوتی: بەڵێ خاوەن شکۆ ئامادەم لەوێدا بیبینم.

شا گوتی: دەتوانم بە وەلیعەهدی سیسیل بڵێم سبەی نیوەڕۆ لە ماڵەکەی لانبالدا بیبینی؟

هانریت گوتی: بەڵێ خاوەن شکۆ، بەو مەرجەی لانبال سبەی لەماڵێدا بێت...

لویی شانزەهەم وتی ئەگەر بزانێت، سبەینێ ئێوە دەچنە ماڵەکەی ئەوا لە ماڵەکەی ناچێتە دەرێ.

هانریت هەردوو لای کراسەکەی گرت و چەمییەوە و گوتی: خاوەن شکۆ سبەی نیوەڕۆ، لە ماڵەکەی لانبال، وەلیعەهدی سیسیل دەبینم داوای مەرەخەسی کرد و ڕۆیشت...

کەسانێ کە ئەم دێڕانە دەخوێننەوە مومکینە سەرسام بن، چۆن پیاوێکی وەک لویی شانزەهەمی پاشای فەرەنسا، ڕازی بووە ببێتە واستەی پێوەندی وەلیعەهدی سیسیل و ئەو کچەی کە وەلیعەهد خۆشی دەوێ... ئەم کارە لە پیاوێکی وەک لویی پانزەهەم نەدەوەشایەوە، بەڵام پیاوێکی وەک لویی شانزەهەم کە لە ڕووی داوێنپاکییەوە، لە نێوان پاشاکانی سەدەی حەڤدەهەمدا و هەژدەهەمدا، بێ هاوتا بوو، ئەم کارەی لێ نەدەوەشایەوە ئەگەرچی لویی شانزەهەم دەیزانی – هانریت کچە و شوی نەکردووە، دۆستایەتی لەگەڵ گەنجێکی ڕەبەنی وەک وەلیعەهدی سیسیل،

دەشێ بەهاوسەرگیری بشکێتەوە.

لە ڕاستیدا پاشای فەرەنسا نەیدەزانی لە پشتی پەردەوە، فرت و فێڵێ لە گۆڕێدایە گەلێ حەزی دەکرد، شازادە خانمێکی فەرەنسی بدات بە وەلیعەهدی سیسیل، تا پاشای جنوبی ئیتاڵیا ببێتە هاوپەیمانی دەوڵەتی فەرەنسا شا، نەیدەزانی، دایکی وەلیعەهدی سیسیل دەزگیرانێکی بۆ کوڕەکەی داوەتە بەر زەین، کە بیستی وەلیعەهد عاشقی هانریت بووە، ئەمەی بەکارێکی چاک وەرگرت، ئەگەرچی هانریت لە شازادە خانمەکانی دەرەجە یەک نەبوو سەر بە لقی بچووکی بنەماڵەی سەڵتەنەتی فەرەنسا بوو، هەروەها شازادەی وەلیعەهدی سیسیل –یش لە وەلیعەهدەکانی دەرەجە دوو، بگرە، سێی ئەوروپا بوو. ئەم دووە لە گەلێ ڕووەوە بۆ یەکدی دەگونجان.

لویی شانزەهەم، ئەوەی مەبەست بوو، کارێکی خێر سەربگرێ، لەهەمان کاتیشدا لە بەرژەوەندی دەوڵەتی فەرەنسا و زاوا گەنجەکە بێت. پاشا لە خیلافە وەعدەکەی هانرێت. سەرسام نەبوو، چونکە کچێکی گەنجی لە تایپی هانریت لە «سێ ڕێی نێری»دا چاوی بەپیاوێ ناکەوێت کە ببێتە مێردی ئایندەی، پاشا وای بۆ دەچوو وەلیعەهدی سیسیل چاک لە مەوعیدەکە حاڵی نەبووە، یا هەردووکیان تووشی بەد حاڵیبوون بوون.

هەمان شەو، لەکاتی شەوچەرەدا، لویی شانزەهەم وەعدی بە وەلیعەهدی سیسیل دا، ئەگەر سبەی نیوەڕۆ بچێت بۆ ماڵەکەی شازادە خانم لانبال، ئەوا مەحبوبەکەی خۆی لەوێدا دەبینێ...

ئەو شەوە وەلیعەهد لە خۆشییا هەتا بەیانی خەوی لێ نەکەوت، ڕۆژی پاشتر، زوو زوو سەیری سەعاتی دەکرد، پەلەی بوو، چ کاتێ دەبێتە نیوەڕۆ، تا بتوانێت بچێت بۆ ماڵەکەی لانبال لە سەعاتی دیاریکراو وەلیعەهدی سیسیل، چووە ماڵەکەی شازادە خانم لانبال، بردیانە ژووری پێشوازی، پاش چەند ساتێ دەرگا کرایەوە شازادە خانم لانبال لەگەڵ هانریت هاتنە ژوورێ، خانم لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، پێخۆشحاڵم «هانریت دوبۆربۆن کونتی – تان» پێ بناسێنم ئەوجا سەری تەعزیمی دانەواندەوە و لە ژوورەکە چووە دەرێ، بەڵام بەجۆرێ دەرگاکەی پێوەدا، درزێکی کراوەی تێ خست، تا بتوانێ لە ژوورەکە هەردووکیان ببینێ.

لانبال سەیری کرد، وەلیعەهدی سیسیل، گەلێ بەسەر سوڕمانەوە سەیری هانریت دەکات هانریت خاوەن پەروەردەی دەربار بوو، لە ڕەسم و عادەتەکان تێدەگەیشت، بەزەردەخەنەوە گوتی: خاوەن شکۆ، شانازی دەکەم کە ئێوە حەزتان بەدیدەنی من کردووە، ئومێدەوارم لە دیدەنیم بێزار نەبن.

وەلیعەهدی سیسیل، بەدەمی داچەقاوەوە سەیری هانریت–ی دەکرد و نەیدەتوانی قسە بکات.

هانریت گوتی: خاوەن شکۆ، بۆچی بەپێوە وەستای؟ فەرموو دانیشن و ماندوویەتی خۆتان دەرکەن.

وەلیعەهد گوتی: خانم داوای لێبووردن دەکەم، ئێوە «هانریت دۆبۆربۆن–نین»

هانریت پێکەنی و گوتی: خاوەن شکۆ من هانریت دۆبۆربۆنم.

وەلیعەهد گوتی: ئەوەی کە من بینیم ئێوە نەبوون، چاوەکانی شتێکی دی بوون، ئەگەرچی وەکی ئێوە بزەی دەهاتێ، بەڵام بزەکانی شتێکی دی بوون.

هانریت، موتەئەسیر بوو، بەڵام لەبەرئەوەی ژنێکی دەربار–ی بوو، توانی تەئەسورەکەی پەنهان کات، لە وەلیعەهدی پرسی: ئێوە ئەوتان لە کوێدا بینیوە؟

وەلیعەهد گوتی: ئەوم بینی لەهەمان ئەم ماڵەی من و تۆی تێداین، دەچووە دەرێ.

هانریت گوتی: لەچ کاتێ لەم ماڵە دەچووە دەرێ وا ئێوە بینیتان؟

وەلیعەهد گوتی: پێرێ...

هانریت گوتی: پێرێ بۆ دیدەنی شازادە خانم لانبال، هاتم بۆ ئێرە، هەندێ قسانمان کرد، پاشان لەم ماڵەدا چوومە دەرێ... پێم بڵێ لەچ سەعاتێکدا چوومە دەرێ و منت بینیوە؟

وەلیعەهد گوتی: بەڕاستی نازانم لەچ سەعاتێکدابوو، بەڵام هەندێ لە نیوەڕۆ تێپەڕیبوو.

هانریت گوتی: گەر وابێت، ئەوە من نەبووم، چونکە بەر لەنیوەڕۆ لێرە چوومە دەرێ و گەڕامەوە بۆ ماڵەکەی خۆم، ئێستا باوەڕ دەکەم ئەوەی کە بینیوتە کەسێکی دی بووە، ئومێدەوارم لەم بێزار کردنە بمبەخشیت.

وەلیعەهد گوتی: بەڵام ئێوە لەو ژنە جوانترن کە پێرێ بینیم.

هانریت، سوپاسی کرد، وەلیعەهد گوتی: جیاوازیێکی دی لە نێوان ئێوە و ئەو خانمەدا هەیە، ئەویش ئەوەیە تۆ لە من ناترسیت، بەڵام ئەو خانمە لە من دەترسا.

هانریت گوتی: خاوەن شکۆ چۆن دەبێ ژنێک لە گەنجێکی وەکو ئێوە بترسێ؟

وەلیعەهد گوتی: ئەگەرچی ئەو ژنە بزەی بۆ دەکردم، بەڵام لە من دەترسا، هەوڵی دەدا، چاوەکانی بەرچاوم نەکەوێ، تۆ وەکو ئەو نیت و لەمن ناترسی ئەگەرچی لەویش جوانتر و شایستەتری، بەڵام دەمەوێ ئەو ببینم.

شازادە خانم لانبال لە ژوورەکەی تەنیشتەوە، گفتوگۆی ئەو دووەی دەژنەوت، هەستی دەکرد، کۆتایی قسەکانیان دەگاتە کوێ، کە وەلیعەهدی سیسیل گوتی، موشتاقی دیدەنی ئەو خانمەم، هانریت بەناچاری گوتی: لە خانم لانبال دەپرسم، ئەو ژنە کێیە، تا بەئێوەی بناسێنێت...

هانریت گوتی: خاوەن شکۆ ئیجازەم بدەرێ لە خانم لانبال بپرسم، پێرێ پاش نیوەڕۆ، ئەو ژنە کێ بووە لەم ماڵە چووەتە دەرێ. هانریت ویستی لە ژوورەکە بچێتە دەرێ، بەڵام وەلیعەهد ڕێی– نەداو گوتی: مەڕۆ، دەستت بەزەنگەوە بنێ تا کەسێ بێتە ژوورێ و بەخانم لانبال بڵێت، بێت بۆ ئێرە.

هانریت، ئەمەی کرد و خزمەتکارێ هاتە ژوورێ، هانریت پێیگوت: لە زمانی منەوە بەشازادە خانم لانبال بڵێ، تا ئێرە بێت.

لانبال، لە ژوورەکەی تەنیشتەوە، چووبووە ژوورەکەی خۆی، هەر کە ئەم پەیامەی پێگەیشت، چووە ژووری پێشوازییەوە.

هانریت گوتی: خاوەن شکۆ دەڵێت، پێرێ پاش نیوەڕۆ ژنێکی گەنج و جوان لەم ماڵە چووەتە دەرێ، ئێمە تکامان لە ئێوە کرد بێیت بۆ ئێرە بە خاوەن شکۆ بڵێیت ئەو ژنە کێ بوو؟

شازادە خانم لانبال سەیری کرد، ئەگەر بڵێ پاش نیوەڕۆی پێرێ چ ژنێ لەم ماڵە نەچووەتە دەرێ و سووریش دەزانێ وەلیعەهدی سیسیل بەچاوی خۆی «فوکێ»ی بینیوە، هەموو نیشانەکانی داوەتە مەلیکە. ئەوا لەبەر چاوی وەلیعەهدا وەک ژنێکی درۆزن دەکەوێتە ڕوو، بۆیە گوتی: ئا ئێوە باسی خانم «مودی» دەکەن؟

وەلیعەهد گوتی: ئەو خانمە ناوی «مودی»یە؟

لانبال گوتی: بەڵێ خاوەن شکۆ، ئەم خانمە چەندجارێ هاتووە بۆ ئێرە دواجاریش پێرێ بوو، دوێنێ بەیانی بینیم بەرەو بەندەری «مارسی» دەچوو.

وەلیعەهد، بەئەوپەڕی تەئەسورەوە گوتی: ئاە... یانی ڤەرسای جێهێشت؟

خانم لانبال گوتی: بەڵێ، خاوەن شکۆ خانم «مودی» هاوسەرەکەی یەکێ بوو لە ئەفسەرەکانی هێزی دەریایی فەرەنسا، لە جەنگێکی دەریاییدا کوژرا، دەیویست خانە نشینەکەی دابین کات، بەڵام هەندێ لە ئەوراقەکانی نوقستان بوون، ئەڵبەتە خاوەن شکۆ دەزانێ، بۆ وەدەست هێنانی مووچەی خانەنشینی، ئیدارەکانی دەوڵەت چەنێ بەڵگە و ئەوراقی ڕەسمییان دەوێ، چووەتەوە، ئامادەیان بکات.

وەلیعەهد گوتی: بەڵێ ئاگام لەم مەوزووعە هەیە کە چەنێ ئەوراقیان دەوێ...

لانبال گوتی: خانم «مودی» چەند جارێ بۆ کێشەی بەڵگە ڕەسمییەکان موراجەعەی کردووم، منیش داوام لە دۆستەکانی خۆم کردبوو یارمەتیی بدەن، پێرێ کە هاتبوو بۆ ئێرە چ کارێکی بەمن نەبوو، تەنها بۆ ئەوە هاتبوو، سوپاسم بکات و خوا حافیزیش بکات و بەرەو «مارسی» بکەوێتە ڕێ، دڵنیام ڤەرسای جێهێشتووە، بەڵام چ بووە وا خاوەن شکۆ ئەو ژنەی کەوتووەتە بیر؟

ئەو ڕوونکردنەوانەی، «لانبال» بۆ وەلیعەهدی خستە ڕوو، گەلێ زیرەکانە بوو، درۆکەیشی کەشف نەدەبوو، ئەگەر بە وەلیعەهدی سیسیل-ی گوتبا، تکام لە شا کردووە، فەرمانی مووچەی خانەنشینەکەی بۆ دەربکات، ئەوا دەیزانی ئەمشەو لەکاتی شیڤ خواردندا، ئەم مەوزووعە بۆ شا، باس دەکرێ، لویی شانزەهەمیش بەدرۆی دەخاتەوە و دەڵێ فرمانی ئاوهام ئیمزا نەکردووە و درۆکەی لانبال -یش ئاشکرا دەبوو، ئەوجا لویی شانزەهەم دەکەوتە گومانەوە، خانم لانبال بەجۆرێ ئەم درۆیەی ڕێکخست وەلیعەهدی سیسیل بەتەواوی لە «فوکێ» نائومێد نەبێت، نەشتوانێ ئەم درۆیەش ئاشکرا بکات...

پاش ئەوەی خانم لانبال ئەم ڕوونکردنەوەی خستە ڕوو، لە ژووری پێشوازی چووە دەرێ، چووە ژوورێکی تەنیشت تا قسەکانی ئەو دوو کەسە ببیستێت.

وەلیعەهدی سیسیل بەعوزر خواهییەوە گوتی: خانم بەبێ شک ئێوە جوانتر و

بەرجەستەترن لە خانم «مودی»ی بێوەژنی ئەفسەری دەریایی فەرەنسا، کە پێرێ بینیومە، بەڵام دەبێ ئیعتراف بکەم، چاو و دڵم بەدووی ئەوەوەیە، ئەگەرچی ئەو ژنەی من بینیومە لە ئاستی جوانی و شکۆی تۆدا، هەر هیچ نییە و تەنانەت وەکو خزمەتکارەکەتە، بەڵام عاشقی ئەو بووم!

هانریت، بۆ وەجێهێنانی ئەمری شا، ئامادە بووە وەلیعەهدی سیسیل ببینێت سەیری کرد نابێ لەوە زیاتر دواکەوێ، چونکە دەبێتە مایەی سووکایەتیی بۆیە هەردوولای کراسەکەی گرت و چەمییەوە، لە ژوورەکە هاتە دەرێ، خانم لانبال، ئەمەی بەمەلیکە گەیاند... مەلیکەی فەرەنسا باسی ئەم ڕووداوەی بۆ شا کرد، وایشی خستە ڕوو کە هانریت لەلایەن وەلیعەهدی سیسیلەوە پەسەند نەکراوە.

شا، پاش ئەوەی لە وەلیعەهدی سیسیلی بیست کە هانریت-ی خۆشدەوێ (چونکە لویی شانزەهەم لەو باوەڕەدابوو ئەو ژنەی فردیناند بینیویەتی، هانریت-ە)، ئەم ئیعترافەی وەلیعەهدی بەخوازبێنی زانی، هەر بۆ ئەوەی ئەم پێکگەیشتنە شەرعی و قانوونی بێت، یەکدی بینینی ئەو دووەی فەراهەم کردبوو... کە زانی وەلیعەهد هانریت -ی پەسەند نەکردووە، گەلێ غەمی خوارد و لە وەلیعەهد عاجز بوو، حەقیشی بوو لە وەلیعەهد برەنجێ، چونکە پاشا سادە و دڵسافەکەی فەرەنسا، نەیدەزانی لە پشتی پەردەوە چ دەسیسەیێک هەیە... لەوە بەولاوە. پەیوەندی نێوان پاشای فەرەنسا و وەلیعەهدی سیسیل ساردی تێکەوت.

لویی شانزەهەم پیاوێکی ئووسوڵی بوو، لەکاتی خۆراک خواردندا کەمتر قسەی دەکرد و زیاتر خۆراکی دەخوارد لەو شەوەدا بەبێ ئەوەی، ئەو هەموو ژن و پیاوە ئەسڵیزادانە، لە ساڵۆنی خۆراک خواردندا بوون عەزیەتی بدەن، بەئیشتیهای تەواوەوە خۆراکی دەخوارد، بەڵام چپەچپێکی ئاسایی دەبیست، ئەویش دەنگی پیاوان و ژنانی ئەسڵیزادە بوو، کە بەئاسپایی لەگەڵ یەکدیدا قسانیان دەکرد.

لەپڕ، شا هەستی کرد، چپەچپەکە نەما، دەنگی چەقۆ و چنگاڵیش لەنێوچوو، شا سەری بەرزکردەوە تابزانێ سونگەی ئەم بێدەنگییە چییە؟ بە سەرسامییەوە وەلیعەهدی سیسیلی بینی، لە پشتی مێزەکەوە هەڵساوە، سەیری شوێنێک دەکا، ئەم کارە چاوەڕوان نەکراوە، بووە هۆی ئەوەی هەمووویان بێدەنگ بن و سەیری بکەن

وەلیعەهد سەیری کرد، شا سەرنجی دەدات، گوتی: خاوەن شکۆ بمبەخشە ئیجازەم دەدەیتێ بۆ چەند ساتێ لەو مێزە دووركەومەوە؟

شا گوتی: دەتەوێت بۆ کوێ بچیت؟

وەلیعەهد گوتی: خاوەن شکۆ ئەو ژنەی کە پێمگوتی دۆزیمەوە!

بەهەنگاوی بەرین ڕێی گرتەبەر، چووە نێو ئەو ژن و پیاوانەی کە «فوکێ» لەپشتی ڕیزی خانمەکانەوە وەستابوو، داوای لێ کرد بێتە پێشێ. «فوکێ» پۆشاکی پیاوانەی پۆشیبوو، لەبەر بەژن بڵندی «فوکێ» کە تەنها سەر و ڕوخساری دەبینرا، زەردەخەنە هەمیشەییەکەی ئەو گەنجەی بینی، بەبێ ئەوەی پۆشاکە پیاوانەکەی ببینێ، دڵنیابوو کە ئەمە هەمان ئەو ژنەیە کە لە نزیک ماڵەکەی خانم لانبالدا بینیویە و عاشقی بووە... کە «فوکێ» بەپێی فەرمانی وەلیعەهدی سیسیل، لە ڕیزەکە هاتە دەرێ و لەبەردەم خانمەکاندا وەستا... وەلیعەهد چاوی بەپۆشاکی پیاوانە و شمشێرەکەی کەوت، بەجۆرێ سەرسام بوو، شا و مەلیکە دەستیان بەپێکەنین کرد، ئەوانی دیش بۆ پێکەنینەکەی ئەوان پێکەنین...

شا بۆ سەرسوڕمانەکەی وەلیعەهدی سیسیل پێدەکەنی، بەڵام مەلیکە و شازادە خانم لانبال بۆ ئەوە پێدەکەنین کە وەلیعەهد، «فوکێ»ی بە پۆشاکە ئەسڵییەکەی کە پۆشاکی پیاوانەیە، دەبینێ.

وەلیعەهد بۆ ئەوەی سەرسامییەکەیان لەنێو ببات گوتی: خاوەن شکۆ ئەمەیە ئەو خانمەی کە بینیم و حەزم لێ کرد، کەچی ئەمشەو دەبینم پۆشاکی پیاوانەی پۆشیوە!

ئەوەی وەلیعەهدی سیسیل دەیگوت: بەڕواڵەت شتێکی سەیری پێکەنین ئاوەر بوو، شا، هەند بایەخی بەو قسە بێ سەروبەرانە نەدا، ئەوانی دیش وایان تەسەوڕ دەکرد وەلیعەهدی سیسیل گاڵتە دەکات، هەر بۆیە هەموویان دەستیان بەپێکەنین کرد.

وەلیعەهد سەیری کرد، هیچ کەسێک ئامادە نییە، بەجدییەوە گوێ لە قسەکانی بگرێت، چووە لای شازادە خانم لانبال و گوتی: ئەم خانمە ئیشارەت بۆ «فوکێ» دەکات نایێت بۆ ماڵەکەی ئێوە؟

لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، نازانم دەربارەی کام خانم قسان دەکەی هەرئەوەندە دەزانم، ئەو کەسەی بەرامبەرتان، پیاوە نەک خانم...

وەلیعەهدی سیسیل گوتی: دڵنیام ئەمەی کە پۆشاکی پیاوانەی پۆشیوە ژنە!

شا، گەلێ جار «فوکێ»ی بینیبوو سەرنجێکی «دارتڤای» برای خۆی دا، بەزمانحاڵ لێی پرسی، وەلیعەهدی سیسیل چ دەڵێ؟

«دارتڤا» بەو گەنجە عاشقەی گوت: خاوەن شکۆ، ئەو پیاوە گەنجەی ناوی «فوکێ»یە، لە ئەسڵیزادەکانی ماڵەکەی منە، نەک تەنها هەرخۆی دەناسم، بەڵکو بنەماڵەکەشیان دەناسم، دڵنیات دەکەم ئەمە پیاوە نەک ژن، ئەگەر ژن با نەدەبووە بەشێک لە ئەسیلزادەکانم.

فردیناند گوتی: کەوابێ جەنابی «فوکێ» خوشکێکی هەیە گەلێ لەم دەچێ لێک چوونەکەشیان تا ڕادەیەک مرۆ بەهەڵە دەبات.

«دارتڤا» لە «فوکێ»ی پرسی ئایا خوشکت هەیە؟

«فوکێ» گوتی: نەء خاوەن شکۆ!

«دارتڤا» گوتی لە بنەماڵەکەی ئێوە ژنێک نییە لە تۆ بچێت؟

«فوکێ» گوتی: نەء گەورەم ژنی وا لە بنەماڵەی ئێمەدا نییە، وەلیعەهدی سیسیل، بەرانبەر بە ئینکارکردنە ڕاشکاوەکەی «فوکێ» نەیدەتوانی زیاتر پێ داگرێ، چونکە ماوەی مانەوەکەی لە دەرباری فەرەنسادا، کۆتایی پێهاتبوو، بەو حەسرەتەی کە نەیتوانی ئەو ژنە جوانە ببینێ، قەسری ڤەرسایی جێهێشت و بەرەو وڵاتەکەی خۆی گەڕایەوە.

ئەم ڕووداوە، بۆ ماری ئەنتوانێت و خانم لانبال، دەرسێکی عیبرەت ئامێزبوو کە زانییان وەلیعەهدی سیسیل عاشقی «فوکێ»بووە، مومکینیشە دەربارییەکانی دی، لە پۆشاکی ژنانەدا عاشقی ئەو پیاوە بن.

ماری ئەنتوانێت، سوور بوو لەسەر ئەوەی بەردەوامی بەم گەمەیە بدات بەڵام بەشێوەیەکی دی بیری دەکردەوە...

لە بەشێکی پارکە بەرینەکەی ڤەرسایدا کۆشکێک هەبوو بەناوی «تریانون-ی بچووک» ئەم کۆشکە ناوەندی کشتوکاڵ و پەروەردەکردنی پەلەوەر و ئاژەڵی کەویکراو بوو، خەڵکانێکی دی ئەم ئیشەیان بۆ مەلیکە دەکرد، ئەمیش تەنیا بەسەیرکردن ئیکتفای دەکرد.

ماری ئەنتوانێت، تەنانەت لە تریانون-ی بچووک-یشدا نەیدەتوانی بەئازادی «فوکێ» ببینێت، هەمیشە هەندێ ژن و پیاو لەوێدا کاریان دەکرد... پاش ڕاوێژ لەگەڵ خانم لانبال، بڕیاریان دا، «فوکێ» بەپۆشاکی ژنانەوە، بەناوی خەیاتییەوە، لە دەرگا چکۆڵەکەی تریانون-ی بچووک-ەوە بێتە ژوورێ و مەلیکە ببینێ.

کۆشکی تریانون-ی بچووک، دەرگاکەی ڕووەو کۆڵانێک دەکرایەوە بەرانبەرەکەی خانوویێک بوو- ئێستا شوێنی ئەو خانووە لە ڤەرسایدا دەرمانخانەیە- ئەو خانووە ڤیلایەک بوو بۆ خۆی لە ئەملاو ئەولاشیا چ ماڵێکی دی بەدی نەدەکرا، خانم لانبال ئەو ماڵەی بەکرێ بۆ خەیاتێ گرت کە لەگەڵ براکەیدا بەیەکەوە دەژین و کلیلی خانووەکەی دایە دەستی «فوکێ» وا ڕێککەوتن «فوکێ». بەپۆشاکی ئاساییەوە لە قەسری ڤەرسای بێتە دەرێ و خۆی بگەیێنێتە ئەو ماڵەی کە لە دەرێی پارکی ڤەرساییدایە، لەوێدا پۆشاکی پیاوانە داکەنی و پۆشاکی ژنانە بپۆشێ، بەجانتایێکی پڕ لە نموونەی قوماش و کەرەسەی خەیاتییەوە بچێت بۆ تریانون-ی بچووک. دەبا «فوکێ» بەپۆشاکی ژنانەوە ئەو مەسافەیە ببڕێ کە دەکەوێتە نێوان ماڵەکە و تریانون-ی بچووک، هەر کە بگاتە تریانون-ی بچووک هەند سەرنجی خەڵکی ڕاناکێشێت، چونکە ئەو ژن و پیاوانەی لەوێدا کاریان دەکرد، لە دەرباریییەکان نەبوون، مەترسی ئەوەی نەبوو، ئەوانە بپرسن ئەم ژنە خەیاتە کێیە... وایاندەزانی بۆ ژنانی تریانون-ی بچووک خەیاتی دەکات.

لەوێدا مەلیکەی فەرەنسا، بەبێ ترس لە زماندرێژی ئەو کەسانە «فوکێ» ببینێ بەپێی ئەم بەرنامەیە، فوکێ لە گەڕانەوەیدا بۆ ماڵەکەی پۆشاکی پیاوانە بپۆشێ و لە ماڵەکە بێتە دەرێ بەرەو قەسری ڤەرسای بگەڕێتەوە...

لەبەرئەوەی ئەو شوێنە چۆڵ بوو، چ کەسێ هاتوچووەکەی فوکێ-ی نەدەبینی، ئەگەر کەسێکیش بینیبای سەرسام نەدەبوو، چونکە وایان بڵاوکردبووەوە، ئەم خانمە خەیاتە لەگەڵ براکەی خۆیدا لەو ماڵە دەژین...

ڕۆژێ فوکێ بەپۆشاکی پیاوانەوە گەیشتە ماڵەکەی، سەیری کرد، هەندێ کرێکاری بەننا لە پارچە زەوییەکەی تەنیشتی ماڵەکەی، ئەمدا، خەریکی بینا دروستکردنن... زۆری نەبرد «فوکێ» خاوەنی ئەو زەوییە تازە بینا لەسەر کراوەی ناسی، کە پیاوێکی

تەمەن چل و پێنچ ساڵە و ناوی «رولان دولا پلاتێر-ە» ئەم پیاوە لەم دەمەدا چ شوورەتێکی نەبوو بەڵام هەر دوو ڕۆژ جارێک، بۆ مەشقی شمشێربازی دەچووە پۆلێک... ئەو پۆلەیش لە ڤەرسایدا بوو، مەشقی دەکرد، رولان، دەیبینی ئەو ژنە گەنجە هاتوچووی ئەو ماڵە دەکات، بۆی دەرکەوت ئەم ژنە خەیاتە مێردی نییە، لەگەڵ براکەیدا بەیەکەوە دەژین... هەروەها براکەیشی بینیبوو... لەبەرئەوەی رۆلان ژنی نەبوو، هیچ بەربەستێک ڕێی لێ نەدەگرت تا لەگەڵ ئەو ژنە خەیاتەدا ئاشنایەتی پەیدا کات وای بڕیاردا دەرگای ئاشنایەتی بخاتە سەرپشت.

تا نیوەی سەدەی نۆزدەهەم، لە فەرەنسا پۆشاکی ژێرەوەی پیاوان و کراس و ژێر کراس و شتەکانی دی، ژنان دەیاندووری، خەیاتە پیاوەکان هەرگیز ژێرکراس و شتەکانی دیی پیاوانیان نەدەدووری.

«رۆلان دولا پلاتێر» دەیویست ئاشنایەتی لەگەڵ ئەو ژنە، خەیاتە پەیداکات، بەناوی موشتەری چووە ماڵەکەی ئەو ژنە، لە دەرگای دا «فوکێ» وای تەسەور کرد خانم لانبال-ە یا «تیلی» غولامە مێرد مناڵەکەی مەلیکەیە وا لە زەنگ دەدات، دەرگاکەی کردەوە، چاوی کەوت بە «رولان دولا پلاتیر».

ئەگەر «فوکێ» خودداری لەو پیاوە کردبا و دەرگاکەی لە ڕوو داخستبا، لە نەخشەکەی خۆی دەچووە دەرێ، چونکە ژنە خەیاتێک دەبێ پێشوازی لە موشتەرییەکانی خۆی بکات، بۆیە بەزەردەخەنە هەمیشەیییەکەیەوە گوتی: قوربان چ کارێکتان هەیە؟

«دولا پلاتێر» تا ئەو کاتە لە دوورەوە فوکێی بەپۆشاکی پیاوانەوە بینیبوو، کە لە نزیکەوە جوانییە سەرسوڕهێنەرەکەی ئەو ژنەی بینی لەرزی لێ نیشت و گوتی: خانم، داوای ڕوخسەت دەکەم و دەمەوێ خۆمتان پێ بناسێنم، ناوم «دولا پلاتێرە» و هاوسێی ئێوەم، هاتووم تکاتان لێ بکەم چەند کراس و ژێر کراسێکم بۆ بدوورن...

«فوکێ» موشتەرییەکەی خۆی بردە ژوورێکەوە، ئەو پیاوە پارچە قوماشەکانی خۆی خستە سەر مێزێک، فوکێ جانتاکەی خۆی کردەوە «تواز[1]»ی هێنایە دەر، تا

(١) تواز، بەر لە شۆڕشی فەرەنسا یەکەی ئەندازەی درێژی پێ دەپێورا، پاش شۆڕش (مەتر)یان کردە یەکەی ئەندازەی درێژی.

ئەندازەی موشتەرییەکەی بگرێ، بەڵان «دولا پلاتێر» نەهاتبوو کراسی بۆ بدوورێ، دەیویست لەگەڵ ئەو ژنەدا ئاشنایەتی پەیداکات، ئەو پیاوە بەدەوری فوکێدا دەسووڕایەوە ئیدی ئیرادەی لە دەست داو گوتی: خانم ئێوە لەم ماڵەدا بەتەنها دەژین؟

فوکێ گوتی: قوربان من و براکەم لێرەدا بەیەکەوە دەژین.

دولا پلاتێر گوتی: حەیفە ئێوە بەم گەنجی و جوانییە بەتەنها بژین، چونکە برا بۆ ئێوە نابێتە هاودەم، ئێوە پێویستتان بەکەسێکی بەوەفا هەیە خۆشی بوێن!

دولا پلاتێر دەیزانی ماڵەکە چۆڵە، بەقسە و ئیشارەت و سەرنج، وردە وردە خۆی لە فوکێ نزیک کردەوە، بەڵام فوکێ وریاتربوو، نەیهێشت ئەو پیاوە سنوورە تایبەتییەکەی خۆی ببەزێنێ، لەپڕ سەبری گەیشتە کۆتایی و گوتی: تۆ هاتوویت کراس و ژێر کراست بۆ بدوورم یان نەء؟

ئەو پیاوە چل و پێنج ساڵیە کەوتە سەر پێی فوکێ و گوتی: خانم بۆ دوورینی کراس نەهاتوومە ئێرە، هاتووم عەشقی ڕاستەقینەی خۆمت پێشکەش بکەم، چاکتریش بزانیت ژنم نییە، بۆیە ئەگەر ناتەوێ عەشیقی من بیت ئەوا ئامادەم بتکەمە هاوسەری خۆم!

فوکێ گوتی: قوربان قبوڵکردنی ئەم داخوازییەتان غەیرە مومکینە، چونکە من دەزگیرانم هەیە!

«دولا پلاتێر» گوتی: دەزگیرانەکەتان کێیە؟

«فوکێ» گوتی: حەقت چییە بەسەر ئەوەی دەزگیرانەکەی من کێیە، هەر ئەوەندە بزانیت بەسە دەزگیرانم هەیە، ئەگەر براکەم بزانێت تۆ ئەو قسانەت لەگەڵدا کردووم تووڕە دەبێت، چاکتر وایە ئێرە جێبێڵە و بچۆ دەرێ.

«دولا پلاتێر» گوتی: خانم بەمەرجێ ئێرە جێ دەهێڵم، ئەویش ڕێم بدەی جارێکی دی بێمەوە و عەشقەکەی خۆمت پێشکەش کەم.

«فوکێ» گوتی هاتنت بۆ ئەم ماڵە کێشەی تیادا نییە، بەو مەرجەی باسی عەشق نەکەیت، چونکە ئەگەر براو دەزگیرانەکەم بزانن، هەم بۆ تۆ گران دەکەوێتەوە و هەم بۆ منیش.

«دولا پلاتێر» ناچاربوو ماڵەکە جێ بێڵێ، «فوکێ» لەترسی ئەو هاوسێیە بێ چاووڕووە تا شەوێ لە ماڵەکەی نەچووە دەرێ، پاش ئەوەی تاریکی داهات، پۆشاکی پیاوانەی پۆشی و بەرەو قەسری ڤەرسای کەوتە ڕێ. «تیلی»ی پەیداکرد و پێی گوت: دەبێ بەپەلە شازادە خانم لانبال ببینم.

«تیلی» بەپەلە چووە ماڵەکەی شازادە خانم لانبال، خواستەکەی «فوکێ»ی پێگەیاند، لانبال لە دەرێی ماڵەکەی خۆیدا «فوکێ»ی بینی...

فوکێ، ڕووداوەکەی بۆ گێڕایەوە. لانبال گوتی دەبێ بۆ ئەم مەوزووعە لەگەڵ مەلیکەدا قسان بکەم، تەسەوڕ دەکەم سووکە گەڤێ بەسە بۆ ئەوەی ئەم پیاوە بێنێتەوە سەرخۆی. کە مەلیکەی فەرەنسا بیستی وەلیعەهدی سیسیلی دی بۆ فوکێ پەیدابووە، لەو زیاتر ئەزیەتی دەدات (چونکە هاوسێیەتی) گەلێ تووڕە بوو و گوتی: فەرمان دەدەم، ئەم پیاوە لەوێ دەرکەن یا ماڵەکەی بکرن.

لانبال گوتی: ئێوە هەر کارێ بکەن، بەناچاری دەبێ، بەئاگاداری پاشابێت ئەگەر دەتەوێ ئەو پیاوە دەرکەن تا ماڵەکەی بکرن، ئەوا گومانی شا بێدار دەکەن مەلیکە گوتی ئەدی چ بکەین؟

لانبال گوتی: یەکێ لە دۆستەکانی خۆم ڕادەسپێرم بچێتە لای ئەو پیاوە و پێی بڵێت دەسبەرداری ئەو خانمە خەیاتە بێت، ئەگەر نا «دوئیل[1]»ی لەگەڵدا بکات، تەسەوڕیش دەکەم (دولا پلاتێر) پیرترە دەترسێ، دەستبەرداری (فوکێ) دەبێت...

خانم لانبال بەهەڵەدا چوو بوو، بەپێچەوانەی پێشبینییەکەی، ئەو پیاوە لەو گەڤە نەترسا، بۆ دوئیل-یش ئامادەیی خۆی نیشان دا.

ئەو کەسەی لەلایەن خانم لانبال-ەوە درابووە بەر زەین کە «دولا پلاتێر» بترسێنێ، کەسێک بوو بەناوی «برناردن دوسن پیر» ئەم پیاوە یەکێ بوو لە ئەسیلزادە بەرجەستەکانی فەرەنسا، سەر بەکۆنترین بنەماڵەی ئەشرافی ئەو وڵاتە بوو.

شازادە خانم لانبال لەبەر چەند هۆیەک «برناردن دوسن پیر»ی دابووە بەر زەین،

(١) دوئیل: موبارەزە، لەو دەمەدا لە ئەوروپا باوبوو هەرکەسێ تەحەدای کەسێکی دی کردبا داوای دوئیلی لێ دەکرد... دوئیل هەیە چەکەکانیان دەمانچەیە و بەرامبەر بەیەک دەوەستن و تەقە دەکەن... دوئیل-یش هەیە چەکەکانیان شمشێرە شمشێر بازی دەکەن.

یەکەمیان لەو دەمەدا هاوتەمەنی «دولا پلاتێر» بوو دووەم جوانییێکی شایستە و بەرجەستەی هەبوو، سێهەمیش لە شمشێر بازە لێهاتووەکانی فەرەنسا بوو.

ڕەنگە، هەندێک لە ئێمە نەزانین کە «برناردن دوسن پیر» نووسەری کتێبی عەشقی جاویدە، هەروەها نەزانین، ئەم پیاوە وەکو ژان ژاک رۆسۆ ڕێنمایی خەڵکی دەکرد بۆ ئەوەی لەگەڵ سروشتدا عەشق پەیداکەن و ببنە عاشقی جوانییەکانی سروشت، لەکاتی پێویستیشدا، لە مەیدانی دوئیلدا لە خوێن ڕشتن درێخی نەدەکرد.

بەر لە «ژان ژاک رۆسۆ» و «برناردن دوسن پیر» دیمەنەکانی سروشت و عەشق لەگەڵ گوڵ و گیا و دیمەنەکانی جەنگەڵ و کوێستاندا، مەفهومی نەبوو، ئەم دووە خەڵکیان راهێنایە سروشتناسی و سروشت خۆشویستی...

«برناردن دوسن پیر» دۆستی شازادە خانم لانبال بوو... لانبال پێی گوتبوو ژنێکی گەنجی خەیات، ماڵێکی لە نزیک پارکی ڤەرسایدا هەیە و لە ژێر حیمایەی مندایە، بەڵام پیاوێک هەیە بەناوی «دولا پلاتێر» بێزاری دەکات، داواتان لێ دەکەم ئەو ژنە لەو بێزارییە ڕزگارکەن.

«برناردن دوسن پیر» پاش ئەوەی ناونیشانی ئەو ژنە خەیات و هاوسێیەکەی وەرگرت، چووە سۆراغی ژنە خەیاتەکە، بەڵام نەیبینی، ئەویش لەبەر ئەوەبوو کە «فوکێ» هەمیشە نەدەچووە ئەو ماڵە، تەنها ئەو کاتانە دەچوو دەبا پۆشاکی ژنانە بپۆشێ... سێ جار پەیاپەی چووە دیدەنی ئەو ژنە خەیاتە، کەچی نەیبینی، «دولا پلاتێر» هاوسێی بینی، شەپقەی لادا، بەرەوڕووی چوو، خۆی پێناساند و گوتی: قوربان بەداخەوە کە پێتدەڵێم، ژنێکی تەنها بەخەیاتی بژێوی خۆی دابین دەکات، دەتەوێ سوودی نا مەشرووعی لێ وەرگریت، بیستوومە گوشارت خستووەتە سەری، دەتەوێ ژنێکی شەریفی داوێن پاک بەرەو لاڕێ بەری...

«پلاتیر» گوتی قوربان ئەو مەعلوماتانەی گەیشتوونەتە تۆ ڕاست نین، ئەوکەسانەی پێیان گوتیت کە گوشارم خستووەتە سەر ئەو ژنە، ئەوە درۆیان کردووە، ئەم ژنە زۆربەی کاتەکان لە ماڵێدا نییە تا گوشاری بخرێتە سەر، هاتووچووی ئەم ژنە خەیاتەش لایەنێکی نهێنی هەیە، دەبێ بەڕاشکاوی پێتبڵێم، ئەم ژنە بەخەیاتی بژێوی خۆی پەیدا ناکات.

«برناردن دوسن پیر» گوتی: بەهەرحاڵ پێتان دەڵێم نابێ ئەم ژنە خەیاتە شکاتتان لێ بکات دەنا من شاهیدەکانی خۆم دەنێرمە لاتان[١] «دولا پلاتێر» سەری دانەواندەوە گوتی: جەنابی «سن پیر» هەموو کاتێ ئامادەم پێشوازی لە شاهیدەکانت بکەم لەبەرئەوەی ئێوە تەهدیدی من دەکەن، هەڵبژاردنی چەکەکان بەدەستی منە... ئامادەشم هەڵبژاردنی چەکەکان بە تۆ بسپێرم، هەر چەکێکت پێ باشە بەو چەکانە دوئیل دەکەین.

«سن پیر» سەری دانەواندەوە و لە «دولا پلاتێر» جیابووە و چوو ئاگاداری لانبال بکاتەوە کە «دولا پلاتێر» دەڵێ چ گوشارێکم نەخستۆتە سەر ئەو ژنە خەیاتە و چ ئەزیەتێکیشم نەداوە، هەر شتێکیش لەم ڕووەوە گوتراوە ڕاست نییە...لانبال قەناعەتی بەم ڕوونکردنەوەیە هێنا چیدی تاقیبی ئەو مەوزووعەی نەکرد.

هەستی کرد «برناردن دوسن پیر» لەوە گەورەترە بکەوێتە نێو رووداوی عەشقێکی نهێنی ئامێز و سوودی لێ وەرگرێت... دەبێ یەکێکی دی هەڵبژێرێت...

«پلاتیر» چ کارێکی نەبوو، حەزی لەو خانمە خەیاتە کردبوو، دووربینێکی کڕی بەبێ ئەوەی لە ماڵەکەی بێتە دەرێ، خانمی خەیاتی خستە ژێر چاودێرییەوە...

لەو سەردەمە گەلێ لە عاشقەکان کە دەستیان نەدەگەیشتە مەعشووقەکانیان پەنایان بۆ ئەم شێوازە دەبرد، لەهەر شوێنێکەوە بیانتوانیبا بەدووربین (هەموو دووربیەنەکانی ئەو سەردەمە یەک چاو بوون) ماڵی مەعشووقەکانی خۆیان دەخستە بەر سەرنج، هەرچەندە «پلاتیر» زیاتر چاودێری ماڵی خەیاتەکەی دەکرد، زیاتر بۆی دەردەکەوت کە ئەو ماڵە هی ژنە خەیاتێکی ئاسایی نییە تا ڕۆژێ سەیری کرد برای ژنە خەیاتەکە لە دوورەوە دەرکەوت، بەکلیل دەرگاکەی کردەوە و چووە ژوورێ... پاش نیوسەعات دەرگای ماڵەکە کرایەوە، خانمی خەیات جانتایێکی پێبوو، چووە دەرێ و ڕێی «تریانون–ی بچووک–ی» گرتەبەر «پلاتیر» دەیزانی برای خەیاتەکە لەماڵێدایە، نەیتوانی ئارام بگرێ، هەڵسا و بەرەو ماڵی خەیاتەکە ڕێی گرتەبەر، بەبیانووی

(١) بەر لە دوئیل هەر لایەن دوو شاهیدی دەناردە لایەنەکەی دی بۆ ئەوەی یەکێکیان لە دوئیل کردن پەشیمان بووەوە ئەوا بەشاهیدی ئەو چوار کەسە ڕسوایێکی گەورە بۆ خۆی دروست دەکات.

ڕاسپاردنی درووني پۆشاکەوە لەگەڵ براکەیدا قسان بکات، تا لەو بپرسێ دەزگیرانی خەیاتەکە کێیە...

هەرچەند لە زەنگی دەرگای دا، دەرگا بەڕوویدا نەکرایەوە... «پلاتیر» گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی خۆی و جارێکی دی بە دووربین ماڵەکەی خستە ژێر چاودێرییەوە تا «فوکێ» بەپۆشاکی ژنانەوە لە «تریانون-ی بچووک» گەڕایەوە و چووە ماڵەکەی. «فوکێ» لەوە دڵنیابوو کە هاوسێیەکەی نەیبینیوە، پاش نیو سەعات بەپۆشاکی پیاوانەوە لە ماڵەکەی چووە دەرێ.

«دولا پلاتێر» قەناعەتی وابوو ئێستا خانمە خەیاتەکە لە ماڵێدایە، کەوتە ڕێ لە زەنگی دەرگای دا، دیسانەوە دەرگاکە بەڕوویدا نەکرایەوە.

خانم لانبال کە شکاتی دی لە «فوکێ» نەبیست، مەسئەلەکەی ئیهمال کرد لەوە غافڵ بوو کە «دولا پلاتێر» شێوە ژیانەکەی ئەم خانمە خەیاتە سەرسامی کردووە، بڕیاری داوە بۆ پەیبردن بە نهێنییەکانی ژیانی ئەم خانمە، هەنگاوی بنەڕەتی هەڵهێنێ... بۆ ترساندنی ئەم خانمە خەیاتە پەنای بردە بەر ئاگر کەوتنەوەیێکی دەستکرد. لەو دەمەدا هەموو ماڵەکانی دەوروبەری پاریس و ڤەرسای لەدار دروست کرابوون ئەگەر ئاگرێ کەوتبایەتەوە، بەزوویی بەریان نەگرتبا، ئەوا هەموو ماڵەکانی دەسووتاند، هەر بۆیە خەڵکی دەوروبەری پاریس و ڤەرسای گەلێ لە ئاگر کەوتنەوە دەترسان.

ئەمڕۆ کەرەسەی ئاگر کوژێنەوە زۆرە و کاریگەرن، گەورەترین تاوان لە ویلایەتی فەرەنسا، بەتایبەت قەسەبچە و دێهاتەکان ئاگر خستنەوەی دەست ئەنقەست. دادگاکانی فەرەنسا، لە ویلایەتەکاندا، بکوژێ دەبەخشن بەڵام کەسێ ئاگری ئەنقەست بکاتەوە و ببێتە مایەی ئاگرێکی گەورە ئەوا بەهیچ جۆرێ نایبەخشن... ترس لە ئاگر زیاترە وەک لە تاعون لە ویلایەتەکانی فەرەنسا ئەم ترسە خۆرسک و میراتی بوو.

«دولا پلاتێر» بەڕاکردن لە ماڵەکەی خۆیەوە هاتەدەرێ و هاواری کرد ئاگر... ئاگر... ڕاکەن... خۆتان ڕزگارکەن...

هاوارەکانی «دولا پلاتێر» ستوونە دووکەڵەکە، کاریگەری خۆیان نواند، دەرگای ماڵی خانمە خەیاتەکە کرایەوە «فوکێ» کراسێکی ژنانەی لەبەردابوو، بەڕاکردن

هاتەدەرێ «دولا پلاتێر» بەکراسی ژنانەوە «فوکێ»ی بینی، بەڵام مووەکانی سەری کورت بوون و قەڵافەتیشی پیاوانە بوو...

«دولا پلاتێر» بۆی دەرکەوت، خانمی خەیات و براکەی، لە حەقیقەتدا یەک کەسن، جارێ بەناوی خانمی خەیاتییەوە پۆشاکی ژنانە دەپۆشێ و جارێکی دیش بەناوی برای خانمی خەیاتەکە پۆشاکی پیاوانە دەپۆشێ...

«فوکێ» لە ماڵەکەدا خەریکی خۆ گۆڕین بوو پۆشاکی ژنانەی لەبەر کردبوو، بەڵام بەرلەوەی بارۆکە لەسەر نێ و خۆی ئارایشت بکات هاوارەکانی «پلاتیر»ی بیست، ترسا و هەستەکانی پەرت بوون، بەشڵەژانەوە لەماڵێ هاتەدەرێ، کە ڕوخسارە سەرسوڕهێنەرەکەی «پلاتیری» بینی بۆی دەرکەوت هەڵەیێکی گەلێ گەورەی کردووە.

ئا لەم کاتەدا «پلاتیر» لێی نزیک بووەوە و گوتی: خانم تۆ ژن نیت تۆ پیاویت! تکا دەکەم پێمبڵێ بۆچی پۆشاکی ژنانە دەپۆشی؟

هەرکەسێ لە جێی «فوکێ» با، سەری لێ تێکدەچوو، بەڵام ئەو گەنجە بە خوێنساردییەوە گوتی: قوربان من ژنم... لەبەرئەوەی ئەکتەری شانۆم، بۆیە جارجارێ پۆشاکی پیاوانە دەپۆشم.

«پلاتیر» گوتی: ئایا لەم سەعاتەوە بەڕۆژیش لە شانۆدا کاردەکەی؟

«فوکێ» گوتی: نەء... دوێنێ شەو لە شانۆی پاریسدا دەورم هەبوو، بەیانی گەڕامەوە بۆ ماڵەکەی خۆم...

لەو دەمەدا ژنان لە شانۆدا بەپۆشاکی پیاوانەوە دەوری پیاوانیان دەبینی، هەروەها پیاوانیش دەوری ژنانیان دەبینی، بەڵام بەر لە جێهێشتنی شانۆکە، پۆشاکە ئەسڵییەکەی خۆیانیان دەپۆشییەوە... «پلاتیر» بۆی دەرکەوت درۆ دەکات، ئەکتەری شانۆ نییە، بەڵام نەیدەتوانی عەیبی لێ بگرێ کە بۆچی پۆشاکی ژنانە، یا پیاوانە دەپۆشێ، چونکە قانونێ نەبوو ڕێ بگرێ لەوەی کە نابێ پیاو بەپۆشاکی ژنانە یا ژنان بەپۆشاکی پیاوانە لە ماڵێ بچێتەدەرێ.

«فوکێ» گوتی: جارێک پێم گوتی: دەزگیرانم هەیە، نابێ چیدی تەنگم پێ هەڵچنی ئەمجارەش بۆ دووهەم جار و دواجارە پێتدەڵێم، بێزارم مەکە، دەنا بەدەزگیرانەکەم دەڵێم حیسابێکت لەگەڵدا بکات.

«پلاتیر» سەری شۆڕکردەوە. «فوکێ» سەیری کرد ستوونی دووکەڵەکە باریک بووەوە و کەمی کرد، بەرەو ماڵەکەی خۆی گەڕایەوە... «فوکێ» دەیتوانی ئەو ڕۆژە نەچێت بۆ «تریانون-ی بچووک» بەڵام دەیزانی ماری ئەنتوانێت لەوێدا چاوەڕێی دەکات و چ چارەیێکی نییە جگە لەوەی حەتمەن دەبێ بچێتە لای.

«فوکێ» گەیشتە لای مەلیکە، ڕووداوەکەی بۆ باس کرد و گوتی: «پلاتیر» بەجۆرێ تەنگەتاوی کردووم، نازانم ئەمڕۆ چۆن لێرەوە بەپۆشاکی پیاوانەوە دەرچم بۆ ماڵەکەی خۆم بڕۆم؟

ماری ئەنتوانێت داوای لانبال-ی کرد، داوای چارەسەری لێ کرد، لانبال بە فوکێی گوت: بەپۆشاکی پیاوانەوە بچۆ دەرێ و بگەڕێوە بۆ ماڵەکەت ئێمە پلاتیر تەمێ دەکەین.

لە نێوان ئاشناکانی شازادە خانم لانبال پیاوێک هەبوو بەناوی «ئاتین مورل» ئەم پیاوە لە شمشێر بازیدا گەلێ لێ هاتووبوو، لانبال داوای لێ کرد بچێت بۆ ماڵەکەی «پلاتیر» وەک دەزگیرانی ژنە خەیاتەکە خۆی بناسێنێت. داوای دوئیل-ی لێ بکات و بیکوژێت، یا بەجۆرێک برینداری بکات ماوەیەک لەنێو جێدا بکەوێت.

«ئاتین مورل» ڕۆژی پاشتر چووە ماڵەکەی «پلاتیر» وەک دەزگیرانی ژنە خەیاتەکە خۆی ناساند و گوتی: لەبەرئەوەی ئیهانەی دەزگیرانەکەمت کردووە و تەنگت پێ هەڵچنیوە، بۆ «دوئیل» دەعوەتت دەکەم... ئەم موبارەزەیەمان با بێ شاهێد بێت.

وەک دەزانین «دوئیل» کردن مەرجی خۆی هەیە، یەکێ لە مەرجە ئەسڵییەکانی ئەوەیە، هەر یەک لە دوو کەسەکە، دوو شاهێد بهێنن، تا ئەو شاهیدانە ئەوە بسەلمێنن کە دوئیلەکە بەپێی ئوسوڵی جوامێری بەڕێوەچووە و ناکۆکەکان پەنایان نەبردووەتە بەر فرتوفێڵ.. بەڵام شازادە خانم لانبال نەیدەویست، شاهێدەکان ئامادە بن. چونکە ئامادەبوونی شاهێدەکانی ئەم لێپرسینەوەیشی لەگەڵدا دەبوو «سونگەی دوئێلەکە چییە؟ و شاهێدەکانیش ناوی «فوکێ» بهێنن و بزانن بەپۆشاکی ژنانەوە هاتوچووی «تریانون-ی بچووک» دەکات.

«ئاتین مورل» لەبەر ئەوەی ئیهانەی دەزگیرانەکەی کراوە، بەپێی یاساکانی دوئیل دەبا جێی موبارەزە و جۆری چەکەکان هەڵبژێرێ... بۆ جێیەکە، مەیدانی لویی

پانزەهەمی هەڵبژارد... بۆ چەکەکانیش شمشێری دەستنیشان کرد. ئەمڕۆ ناوی مەیدانی لویی پانزەهەم مەیدانی «کۆنکۆرد-ە» یەکێ لە مەیدانە جوان و بەرینەکانی پاریسە، ئێمە پێمان سەیرە بۆچی «ئاتین مورل» ئەو مەیدانەی هەڵبژارد، چونکە هەمیشە لەو مەیدانەدا خەڵکی هاتوچوو دەکات، دوئیل دەبێ لە شوێنێکی چۆڵ و دوور لە چاوی خەڵکی بکرێ...

سونگەی هەڵبژاردنی ئەو مەیدانەش ئەوە بوو لە سەعات هەشت و نۆی شەودا هەندێ سەربازی دەرکراو، یا ئەو مامۆستایانەی شمشێر بازی کە نەیاندەتوانی پۆل کۆ بکەنەوە، لەو مەیدانەداو لە هەوای ئازاددا وانەی شمشێر بازییان دەگوتەوە، لەبەر ڕۆشناییـیە کزەکانی چراکانی مەیدانی لویی پانزەهەم بەرانبەر بە چەند «درهەمێک»(١) مەشقیان بەو کەسانە دەکرد کە مەیلی شمشێربازییان هەبوو بۆیە هیچ کەسێ سەرسام نەدەبوو، کە شەوان لە مەیدانی لویی پانزەهەمدا گوێی لە دەنگی پێکدادانی شمشێرەکان با، چونکە دەوروبەری مەیدانەکە تاریک بوو ئەگەر کەسانێ بۆ ئەو شوێنە چووبان و شمشێربازییان کردبا، نەدەبینران و نە سەرنجی کەسیان بۆ لای خۆیان ڕادەکێشا. وانەکانی شمشێربازی لەو هەوای ئازادەدا، تا سەعات یانزەی شەو بەردەوام دەبوو، پاش ئەوە یاساوڵەکان دەهاتن، ئەوانەی لەو مەیدانەدا بوون بە مەجبووری چۆڵیان دەکرد،

«ئاتین مورل» سەعات دەی شەوی دەستنیشان کردبوو، لە مەیدانی لویی پانزەهەمدا «دوئێل» بکەن، دڵنیاش بوو کە پلاتیر یا دەکوژرێ یا بریندار دەبێ.

«پلاتیر» لە سەعاتی دیاریکراودا، گەیشتە ئەو مەیدانە، لەگەڵ «مورل»دا شمشێرەکانیان لە کێلان هێنایە دەر، دەستیان بە موبارەزەکرد، سەیر ئەوە بوو لە بری ئەوەی «پلاتیر» لە پێ بکەوێ، کەچی «مورل» لە پێ کەوت. لە سەعات یانزەی شەودا، یاساوڵەکانی مەیدانەکە سەیریان کرد «مورل» بریندارە و خوێنێکی زۆری لەبەر ڕۆیشتووە، گەیاندیانە ماڵەکەی خۆی، پاش سێ ڕۆژ گیانی سپارد...

ئەگەر «پلاتیر» بە دەستی «مورل» کوژرابا، هیچ کاردانەوەیێکی دروست نەدەکرد،

(١) لە مەتنەکە نووسراوە (شاهی) من کردوومەتە (درهەم) ئەمەش هەر بۆ تێگەیشتنی خوێنەرە. چونکە گەلێ خوێنەر نازانن (شاهی) چییە.

بەڵام لەبەر ئەوەی «مورل» کوژرا، خانم لانبال بە ماری ئەنتوانێتی گوت: تاقیبی بکوژی «مورل» بکرێ.

لە سەردەمی لویی چواردەهەمی باپیرە گەورەی لویی شانزەهەم، فەرمانێکی شاهانە دەرچووبوو «دوئیل–ی» قەدەغە کردبوو، هەر کەسێ سەرپێچی کردبا، ئەوا لە یەکێ لە قەڵاکانی دەوڵەتیدا حەپس دەکرا. ئەگەر سەرئەنجامی ئەو دوئیلە کەسێکی تیا کوژرابا، ئەوا بکوژ حوکمی ئیعدامی بەسەرا دەدرا... ڕێ و ڕەسمی دوئیل لە نێو ئەسیلزادە فەرەنسییەکاندا بەجۆرێ «باو» بوو، تەنانەت ئەم فەرمانە نەیتوانی ڕێ لە دوئیل بگرێ... ئەشراف و ئەسیلزادە فەرەنسییەکان دوئیل–یان دەکرد و یەکدیشیان دەکوشت، بەبێ ئەوەی کەسێ ناوی دوئیل بێنێ کوژراوەکەیان وا دەخستەڕوو کە ڕێگر کوشتوویەتی... لە ئەنجامدا ئەو فەرمانە بە هەڵپەسێراوی مایەوە. هەر کاتێ سەلاتینەکان یا وەزیرە دەسەڵاتدارەکان، بیانویستبا، ئەوکەسەی دوئیل–ی کردووە لەپێی بخەن، پەنایان بۆ ئەو فەرمانە دەبرد و حەپسیان دەکرد، بەڵام هەرگیز نەبینرابوو پیاوێ بەتۆمەتی دوئیلەوە، لە مەیدانی ئیعدامدا سەری لە لەش جیاکەنەوە، لویی چواردەهەم لە ساڵی ١٦٥٨دا ئەو فەرمانەی دەرکرد، تا کاتی مردنی یانی سەدو دە ساڵ لەو ماوەیەدا چل هەزار کەس لە ئەشراف و ئەسیلزادە فەرەنسییەکان بە دوئیل کوژران، تەنانەت یەک کەسیش لەوانەی لە دوئیلدا بەرانبەرەکەیان کوشتووە نەبرانە بەر مەیدانی ئیعدام و سەریان لە لەش جیاکەنەوە. بەڵام ماری ئەنتوانێت بە دنەی شازادە خانم لانبال، وای لە لویی شانزەهەم کرد فەرمانێ دەرکات، بەتۆمەتی کوشتنی ئەنقەست و ئیهانەی مەقامی سەڵتەنەتی «پلاتیر» حەپس کەن. شازادە خانم لانبال وای خوێندبووە گوێی مەلیکەی فەرەنسا، لەبەر ئەوەی پاشای فەرەنسا فەرمانی قەدەغەکردنی دوئیلی دەرکردووە. «پلاتیر» ملکەچی ئەو فەرمانە نەبووە، سەرباری کوشتنیش، ئیهانەی مەقامی سەڵتەنەتی کردووە... کەچی مافناسەکانی ڕۆمای کۆن، لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمادا، ئەم مەوزووعەیان بۆ هەمیشە ڕۆشن کردبووەوە گوتبوویان: ئەگەر کەسێ لەگەڵ نۆکەری ئیمپراتۆردا کێشەی هەبوو، تێی هەڵدا، ئەمە نابێتە ئیهانە بۆ شەخسی ئیمپراتۆر. هەروەها. ئەگەر کەسێ سەرپێچی ئەو قانونەی کرد، کە ئیمپراتۆری ڕۆما بۆ وڵاتەکەی داناوە، ئەمە مانای ئەوە نییە ئیهانەی ئیمپراتۆر کراوە... بەڵام ماری

ئەنتوانێت نفووزی فەوقەلعادەی لەلای مێردەکەیدا هەبوو، وای لە لویی شانزەهەم کرد «سارتین»ی وەزیری پۆلیس بانگ کات و پێی بڵێت، «پلاتیر» بە تۆمەتی کوشتنی ئەنقەست و ئیهانەی مەقامی سەڵتەنەتی دەستگیرکات.

«سارتین» لە هەمان ڕۆژدا «پلاتیر–ی» تەوقیف کرد و ناردییە قەڵای باستیل، دۆسیەکەیشی نارد بۆ موحەقیقێک کە ناوی «سیس» بوو «سیس» پیاوێکی ڕوحانی بوو، پۆشاکی کەشیشەکانی دەپۆشی، لە مەحکەمەشدا کاری دەکرد.

لە سەردەمی سەڵتەنەتی سیلسیلەی بۆربۆندا، گەلێ لە کارمەندانی دەوڵەت و مەحکەمە، ئەهلی کلێسا بوون و پۆشاکی ڕوحانییەکانیان دەپۆشی دوو کەشیشی ناسراو، یەکێکیان «ڕیشیلیو» و ئەوی دییان «مازارن» بوونە سەرەک وەزیرانی بەرجەستە و دەسەڵاتداری فەرەنسا.

«سیس» پیاوێکی بە ئاگا و هۆشیاربوو، کە دۆسیەکەی بینی، بۆ دیدەنی «پلاتیر» چووە قەڵای باستیل و قسەی لەگەڵ کرد، بۆی دەرکەوت ئەو دوئیلە بەهۆی ژنێکی خەیاتەوە بوو...

ئەم «ئابێ سیس–ە» هەمان ئەو کەسەیە، کە پاشتر بووە یەکێ لە پیاوە بەرجەستەکانی شۆڕشی فەرەنسا و ئەندامێکی چالاکی پەرلەمان بوو. «سیس» بە «سارتین»ی وەزیری پۆلیسی گوت «پلاتیر» ئیهانەی مەقامی سەڵتەنەتی نەکردووە، ئەم تۆمەتەی پێوە ناچەسپێ.

«سارتین» ئەم مەوزووعەی گەیاندە مەلیکەی فەرەنسا.

ماری ئەنتوانێت گوتی: بە تۆمەتی کوشتنی دەسئەنقەست موحاکەمە بکرێت «سارتین» ئەمری مەلیکەی گەیاندە «سیس»...

«سیس» گوتی: تەنانەت ناتوانین بە تۆمەتی قەتڵی عەمدی موحاکەمەی بکەین، چونکە لە دوئیلەکەیدا لەگەڵ «مورل» شاهێدیان نەبووە، بەڵام لە هەمان شەوی موبارەزەکەدا، چەند کەسێ لە مەیدانی لویی پانزەهەمدا، مەشقی شمشێربازییان دەکرد، ئەم دووەیان بینیوە دۆستانە گەیشتوونەتە مەیدانەکە، پاشان شمشێریان لە یەکدی هەڵکێشاوە، بکوژ و کوژراو شمشێریان پێ بووە و بەرگرییان لە خۆیان کردووە، بۆیە ناتوانین تۆمەتی قەتلی عەمدی بخەینە پاڵ. دیسانەوە مافناسانی

ڕۆمای کۆن، کە بناغەی هەموو قانونەکانی دنیایە ڕۆشناییيان خستووەتە سەر ئەم کێشەیە و لە هەموو وڵاتانیشدا جێبەجێ دەکرێ، ئەویش ئەمەیە: هەرکەسێ ئامادە بێت و موافەقەت بکات خۆی بخاتە بەر مەترسی و زیانەوە، ئەگەر تووشی مەترسی بوو، حەقی نییە بۆ ئەو مەترسی و زیانە داوای قەرەبۆ بکات.

هەر بۆیە ئەمڕۆ کرێکارێکی بیناسازی لە عیمارەیێکی پەنجا نهۆمی ئەمریکادا خەریکی کارکردن بێت و ئا لەوێوە بکەوێتە خوارێ و بمرێ چ کەسێ خاوەن عیمارەکە ناگرێ و نادرێتە مەحکەمەیش، چونکە هەر کەسێ ئامادە بێت لەوێدا کاربکات، دەبێ ئەوە بزانێت مەترسی کەوتنە خوارەوەی هەیە، هەر کەسێکیش ئامادە بێت دوئێل قبوڵ کات یانی قبوڵی برینداری و کوژرانی کردووە، ناتوانرێ تۆمەتی قەتلی عەمدی بخرێتە پاڵی بکوژەکە... کێشەی دۆسیەکەی پلاتیر درێژەی کێشا «سیس» ئامادە نەبوو تۆمەتی قەتلی عەمدی بخانە پاڵی پلاتیر، دەرباری فەرەنسا ناچار بوو دۆسیەکە لە «سیس» وەگرێتەوە و بیداتە کەسێکی دی، تا دۆسیەیێکی دیی بۆ ئامادە بکات و بەتاوانی کوشتنی ئەنقەست بۆ مەیدانی ئیعدامی بنێرێ... ئێمە لە کاتی خۆیدا دەربارەی ئەم مەوزووعە قسان دەکەین.

***

«سیس» موحەقیقێکی، حەقیقەتخواز بوو، دەیویست بزانێت سونگەی دوئێلەکەی پالاتیرو مورل چی بووە، هەر کە پلاتیر پێیگوت، لەسەر ژنێکی خەیات دوئێلیان کردووە، «سیس» قەناعەتی بەم قسەیە نەبوو، ویستی ئەو ژنە ببینێ، ناونیشانی ژنە خەیاتەکەی لە پالاتیر وەرگرت، چووە ماڵەکەی پێیانگوت، ئەو خانمە خەیاتە، ئەم ماڵەی چۆڵ کردووە و ڕۆیشتووە...

سیس» تا دەیتوانی سۆراغی ئەو ژنەی دەکرد، بەڵام نەیتوانی بیبینێ چونکە ماری ئەنتوانێت و خانم لانبال دەیانزانی، خەیاتەکە تاقیب دەکرێ، بە «فوکێ» یان گوت چیدی پۆشاکی ژنانە نەپۆشێت ، نەیێت بۆ تریانون–ی بچووک، تا تەحقیق لەگەڵ پلاتیر–دا تەواو دەبێت. فوکێ بەرانبەر فەرمانەکەی مەلیکە ملکەچ بوو، چیدی پۆشاکی ژنانەی نەپۆشی نەچووە تریانون–ی بچووک، تا تەحقیق لەگەڵ پلاتیر–دا تەواو دەبێت.

فوکێ بەرانبەر فەرمانەکەی مەلیکە ملکەچ بوو، چیدی پۆشاکی ژنانەی نەپۆشی و نەچووە تریانوون–ی بچووک.

هەر لەو ڕۆژانەدا خانمێکی ئینگلیزی بەناوی «دوسش دون شایر» هاتە فەرەنسا. «دون شایر» پاشماوەی یەکێ لە بنەماڵە کۆنەکانی ئینگلستان بوو، دەوڵەمەندێکی دەرەجە یەکی وڵاتەکەی خۆی بوو. ئینگلیزەکان بیانویستبا بەکەسێ بڵێن دەوڵەمەندە، دەیانگوت، بەئەندازەی «دون شایر» سامانی هەیە[1] «دۆشس دون شایر» جگە لەوەی کە دەوڵەمەندترین ژنانی ئینگلستان بوو، لە ژنە هەرە جوانەکانی بەریتانیای مەزنیش بوو، هەرکە گەیشتە فەرەنسا، لە یەکەم شەودا دەعوەتی دەربار بوو... لەو دەعوەتە «فوکێ»یش ئامادە ببوو، ڕوخسارە درەوشاوەکەی و بەژنەزراف و زەردەخەنە هەمیشەییەکەی کەوتە بەر چاوی «دون شایر» و دەسبەجێ عاشقی بوو، داوای لە «کۆنت دارتقا–ی» برای لویی شانزەهەم کرد، ئەسیڵزادەکانی خۆیی پێ بناسێنێ، دارتقایش ئەمەی کرد، لەکاتی ناساندنی هەر یەکێکیان دەربارەی بنەماڵەکەی ڕوونکردنەوەیێکی دەخستە ڕوو، کە گەیشتە سەر «فوکێ» لە نەوەی، «فوکێ»ی ناسراوی پێشکاری هەموو دارایی فەرەنسای سەردەمی لویی چواردەهەمە...

هەندێ ناوی گەورە و مێژوویی هێزی سیحرییان هەیە، کە ئینسان کەسێ دەبینێ بەم ناوانەوە بانگی دەکەن، هەست دەکات ئیحترامی هەیە بەرانبەریان، ئەگەر خاوەنی ناوە مەزنەکە گەنجێکی قۆز بێت و بیسەرانیش ژن بێت، ئەوا ئیحتمالە ئەو ژنە حەز بکات پەیوەندی لەگەڵ ئەو گەنجەدا ببەستێ...

کە خانم «دون شایر» ناوی ئەو گەنجەی بیست و زانیی لە نەوەی «فوکێ–ی» ناسراوە، ڕوخسارە جوانەکەی و بزە ڕوحپەروەرەکەی ئەم ئەسیڵزادەیە بەجۆرێ کەمەنکێشی کرد، لەکاتی تەوقەکردندا نەیتوانی خوددار بکات، دەستی ئەو گەنجەی گوشی.

«فوکێ» دەیزانی، شا و مەلیکە و کونت دارتقا، سەیری ئەم مەراسیمی یەکتر

(١) لەلای خۆشمان بەکەسانی زۆر دەوڵەمەند دەڵێن حەمە قەدۆ ئەگەر دەوڵەمەندەکە زیادە مەسرەفیش بکات پێی دەڵێن حەمە قەدۆیە.

ناسینە دەکەن، لە حەژمەتا سوور هەڵگەڕا.

ماری ئەنتوانێت سووربوونەوەی گۆنای «فوکۆ-ی» بینی: یەکسەر هەستی کرد شتێ لەنێوان ئەو گەنجە و خانمە ئینگلیزییەکەدا ڕووی دا، ئەو شتەیش لەبەرچاوی ئەمدا بەپەنهانی مایەوە، بڕیاری دا بزانێ ئەو ڕووداوە چییە، ئایا فوکۆ عاشقی خانم دون شایر بووە یا نەء...

ئیدی لەوە بەولاوە ماری ئەنتوانێت، ئەو دووەی خستەژێر چاودێرییەوە، سەیری کرد، ئەم خانمە ئینگلیزە، ئەگەرچی سەیری لای ڕاست و چەپ دەکات بەڵام هەمیشە نیگاکانی بۆ ئەو شوێنەیە «فوکۆ»ی لێ وەستاوە... کەچی فوکۆ وەک ئەوەی بایەخی نەداتێ، کەمتر سەیری ئەو شوێنەی دەکرد کە خانمە ئینگلیزەکەی لێیە...

ماری ئەنتوانێت، سووربوونەوەکەی ڕوخساری «فوکۆ»ی بینی، ئامادە نەبوو ئەوە قبوڵ بکات کە ئەم گەنجە حەزی لەو ژنە ئینگلیزە نەکردبێ، بەڵام ماری ئەنتوانێت بەهەڵەدا چووبوو، ئەو شەوە فوکۆ عاشقی دون شایر نەبوو، بەڵکو، شەرم و حەیای گەنجییەتی سونگەی سوورهەڵگەڕانەکەی بوو، هەر هەمان، خانمە ئینگلیزەکە بڕیاری دا بەهێزی ناو و ڕەسم و سامان و جوانییەکەی ئەو گەنجە بۆ لای خۆی کەمەنکێش کات.

ڕۆژی پاشتر، لە سەعات نۆدا، پیاوێکی بە ویقار و شەخسیەت، هاتە قەسری ڤەرسای، لەو دەمەدا ڤەرسای ببووە شار، لەلای بەشێکی قەسری ڤەرسایدا، جێی نیشتەجێبوونی دارتڤا بوو... ئەو کەسە هاتە ئەوێ هەواڵی فوکۆ-ی پرسی: پێیانگوت، قوربان چ کارێکت بە فوکۆ هەیە؟

ئەو پیاوە گوتی من لە دۆستانی بنەماڵەی فوکۆ-م، لە نورماندییەوە هاتووم، لەلایەن بنەماڵەی فوکۆ-وە دیارییێکی بچووکم هێناوە... هەموویان دەیانزانی فوکۆ لە ولایەتی نۆرماندی کە دەکەوێتە ڕۆژئاوای فەرەنسا خزم و کەسوکاری زۆرە، بۆیە هاتنی ئەو پیاوە بۆ دیدەنی فوکۆ و دیارییەکەی پێ بگەیێنێ، وەک کارێکی ئاسایی حیسابی بۆ کرا. دەسبەجێ بەرەو ژوورەکەی فوکۆ، ڕێنماییيان کرد چووە ژوورێ، ئەو بەستەیەی پێی بوو لەسەر مێزەکەی دانا و ئەوجا دانیشت، بەدیقەتەوە سەرنجی فوکۆ-ی دا و گوتی: جەنابتان فوکۆ-ن، ئەو ناونیشانەیان پێداوم ڕێک

دەبێ تۆ فوکۆ، بیت. دەرگای ژوورەکە نیوە کراوە بوو، هەڵساو دەرگاکەی بەست بۆ زیاتر دڵنیابوون، بە کیلۆن دەرگاکەی گرت.

فوکۆ سەری لە سرکییەکەی ئەو پیاوە سوڕما، گوتی: قوربان تکا دەکەم خۆتان بناسێنن و پێم بڵێن، لەگەڵ کەسوکارەکەمدا چ خزمایەتییەکتان هەیە؟ من ئێوەم لە نورماندیدا نەبینیوە.

ئەو پیاوە گوتی: جەنابی فوکۆ، من لەگەڵ کەسوکاری تۆدا خزمایەتیم نییە و لە نۆرماندیشەوە نەهاتووم بەڵکو هەر لە ڤەرسایەوە هاتوومەتە خزمەتتان پەیامی خانم «دون شایر» م پێیە، ئەو خانمە دیاریشی بۆ ناردوویت...

پاش ئەم قسەیە، بەستەکەی هێناو کردییەوە. فوکۆ چاوی کەوتە بەندی شمشێر... ئەم بەندە بەموجەوهەرات ڕازابووەوە لەو دەمەدا ئەشرافە فەرەنسییەکان. گەلێ بایەخیان بە بەندی شمشێر دەدا بە یەکێ لە زینەتە ئەسڵییەکانی پیاویان دەزانی، ئەشرافی دەرەجە یەک بەندی شمشێرەکانیان جەواهیر ڕێژ دەکرد.

فوکۆ ئەمەی بینی و گوتی: ئایە ئەمە خانم «دون شایر» بۆی ناردووم؟ پیاوەکە گوتی: بەڵێ، من سکرتێری خانم «دون شایر»م لەلایەن ئەوەوە ڕاسپێردراوم پێتان بڵێم، خانمەکەی من ئێوەیان خۆشدەوێ حەز دەکات لە ماڵەکەی خۆیدا پێشوازیتان لێ بکات... ئەم بەندی شمشێرەیش دیاری دۆستانەی ئەوە...

فوکۆ گوتی: ئایە خانم «دون شایر» ئەوە نازانێ، کە ناتوانم ئەم بەندی شمشێرە ببەستم، چونکە سامانەکەم ڕێی ئەوەم ناداتێ ببمە خاوەنی بەندی شمشێرێکی ئاوها؟

سکرتێرەکەی «دون شایر» گوتی: جەناب، ئێوە لە نەوەی گەورەترین ئەشرافی ئەم وڵاتەن، « فوکۆ»ی باپیری ئێوە گەورەترین دەوڵەمەندی ئەوروپا بوو.

«فوکۆ» گوتی: بەڵام ئەمڕۆ من پیاوێکی بێ سامانم و هەموو دەزانن دەوڵەمەند نیم، بەستنی ئەم بەندی شمشێرە بۆ من زیادەیە خەڵک سەرسام دەکات...

سکرتێرەکەی «دون شایر» گوتی: بەڵام ئێوە حەقی ئەوەتان هەیە دەوڵەمەند بن، چونکە بنەماڵەکەتان، گەورەترین بنەماڵەی فەرەنسا و ئەوروپایە، سروشتیش بایەخی پێ داون و بە جوانی خەڵقی کردوون.

ئەوجا بە ریتمی دۆستانەو نەسیحەت گوتی: جەنابی فوکێ، سروشت بەدەگمەن پەلەوەرێ دەکاتە نسیبی ئینسانی و هەموو ڕۆژێ هێلکەیێکی زێڕینی بۆ بکات... هەر کاتێکیش ئەم پەلەوەرە بووە نسیبی کەسێ نابێ بیکوژێ و بەختی خۆی بسووتێنێ... لەمەیش بەولاوە سەردەمی گەنجیەتی هەر ژن و پیاوێک سنووردارە ، ئێوە هەر سێ چوار ساڵی تر ئاوها بەقۆزی دەمێننەوە، نابێ ئەم فرسەتە کە بەختەوەری و سامانت بۆ مسۆگەر دەکات، لەدەست بدەی، ئەو ژنەی کە حەزی لە تۆیە جگە لە سامان و گەنجی و شۆخییەکەی، لە بنەماڵەیێکی مەزنە ئێوەیش ژنتان نییە، تا کۆت کرابیت و نەتوانی لەگەڵ ژنێکی دیدا کە خوشیدەوێیت موعاشەرەت بکەی، ئەگەر ژنیشت هەبا، موعاشەرەتت لەگەڵ ژنانی دیدا بۆ تۆ ئیشکالی نەدەبوو...

ئەم قسانە بەجۆرێ کاری لە فوکێ کرد، یەکسەر موافەقەتی کرد، شەوێ بچێت بۆ لای ئەو خانمە.

ئەوشەوە خانم دوشایر، بەشداری هیچ دەعوەتێکی نەکرد...

شیڤ خواردن و شەوچەرەی بنەماڵەی سەڵتەنەتی لە سەعات یانزەی شەودا تەواوبوو ، لە تەواوی ئەو ماوەیەدا ماری ئەنتوانێت سەرنجی لەسەر فوکێ بوو، ئەگەرچی فوکێ بزەی دەهاتێ بەڵام فکری مەشغوڵ و نارەحەت بوو...

سەعات یانزە، ئەندامانی بنەماڵەکە لە پشتی مێزی شەوچەرەوە هەڵسان، دارتڤاو ئەسیلزادەکانی و فوکێ، چوون بخەون. «فوکێ» ماوەیێک سەبری کرد، پاشان لە قەسری سەڵتەنەتی چووە دەرێ و بەرەو ماڵەکەی خانم دون شایر کەوتەرێ، بەڵام ئەم گەنجە سادەیە لەوە غافڵ بوو کە کەسێ تاقیبی دەکات.

ئەو کەسەی تاقیبی فوکێ-ی دەکرد، غوڵامە مێرد مناڵەکەی ماری ئەنتوانێت بوو. فوکێ چووە ماڵەکەی خانم دون شایر، ژنێکی پۆپ سپی، لە خزمەتکارە کۆنەکانی بنەماڵەی دون شایر، دەرگای بۆ کردەوە، بردییە ژوورەکەی دون شایر...

ئەم ژنە ئینگلیزە، بەباوەش پێشوازی فوکێ-ی کرد، ئەموستیلەیێکی ئەڵماسی گرانبەهای خستە پەنجەیەوە.

فوکێ ویستی ئەنگوستیلەکە لە پەنجەی خۆی دەربێنێ و بیگەڕێنێتەوە بۆ خانم دون شایر، ژنە ئینگلیزەکە پێیگوت: هەر شەوێک بێیت بۆ لام، دیارییێکی شایستە

بەئەندازەی ئەو ئەنگوستیلەیەت دەست دەکەوێ. ئەگەر هەموو شەوێکیش بێیت، منیش هەموو شەوێ دیاریت پێشکەش دەکەم، تەنها داخوازییەکم لە تۆ هەیە، ئەویش ئەوەیە منت خۆشبوێ!

فوکێ گوتی: خانم هەفتەی دوو شەو حەرەسیاتم هەیە و پێنج شەوەکەیش ئازادم، حەزدەکەی هەر پێنج شەوی هەفتەکە بێمە لاتان؟

دون شایر گوتی: حەزدەکەم لە هەموو سەعاتەکانی شەو و ڕۆژدا تۆ لە تەنیشتم بیت و باسی ڕازی دڵی خۆمت بۆ بکەم، چونکە تۆ یەکەم پیاوی ڕۆح و دڵی منت داگیر کردووە.

«فوکێ» گوتی: ئەم قسەیەتانم پێ سەیرە، چونکە ژنێکی جوانی دەوڵەمەند و بە شەخسیەتی وەکو ئێوە، دەتوانێ بەئاسانی گەنجانی قۆز لەدەوری خۆیدا کۆکاتەوە و یەکێکیشیان هەڵبژێرێ.

«دون شایر» گوتی: هیچ یەک لەو گەنجە جوانە ئینگلیزانە، کە لە دەوروبەری خۆمدا دەمبینین، چاو و لووت و لێو و دەم-ی ئێوەی نییە، دەتوانم بڵێم ئەو گەنجە جوانە بێ هاوتایەم دەسکەوتووە و بەئارەزووی خۆم گەیشتووم هەرگیز کوڕێ لە تۆ جوانترم بەنسیب نابێ...

ئەمەی دەیخوێنینەوە، نووسینی دوو نووسەرە، کە ژیانی خانم دوشایر-یان نووسیوەتەوە. یەکێکیان ناوی «ئەدوارد هریو» کە بووە سەرۆکی پەرلەمانی فەرەنسا، پاشان بووە سەرەک وەزیران، زەوقی نووسینی هەبوو، بووە ئەندامی فەرهەنگستانی فەرەنسا.

دووهەمیش خانم « سیمون دو بوڤار»ە نووسەری هاوچەرخی فەرەنسایە، هەموو بەرهەمەکانی پەیوەستن بە ژنە ناودارەکان، لەوانە خانم دون شایر.

« سیمون دوبوڤار» دەڵێ: «چاو و دەم و لێوی ئەو کوڕە گەنجە، بەجۆرێ کاری لە دڵی ئەو خانمە ئینگلیزە کردبوو، ئامادە بوو هەموو دارایی خۆی، ڕەنگە ڕوحی خۆیشی بەخت کات، تابتوانێ بەرخورداری ئەو گەنجە فەرەنسییە بێت»

«فوکێ» ئەو شەوە تا بەرەبەیان لەگەڵ خانم دون شایردا ژیانی بەسەر برد، لە سپێدەدا، داوای ڕوخسەتی کرد بگەڕێتەوە بۆ ماڵەکەی خۆی بەڵام خانم دون شایر،

هەردوو دەستی گرت و گوتی: فوکێ-ی ئازیزم چاوپۆشی لەم کارەی دەرباری فەرەنسا بکە، لەگەڵ مندا وەرە بۆ ئینگلستان تا، هەرگیز لەیەک جیا نەبینەوە.

«فوکێ» گوتی: خانم سبەی شەو حەرەسیاتم نییە، دەتوانم بێمە لاتان. خانم دون شایر گوتی: ئێستا بەیانییە، بۆ ئەوەی ئێوە ببینم، مەجبوورم تا سەعات یانزەی شەو چاوەڕێ بکەم، دڵم حەوسەڵەی چاوەڕێکردنی نییە، دووبارە پێتان دەڵێم، چاوپۆشی لەم کارەی خۆت بکە و، تا، ئەو ڕۆژەی زیندووم ، ببە بەخاوەنی دڵم و شەریکی داراییم.

ئەگەر فوکێ-ی گەنج، خاوەن تەجرەبە، با دەسبەجێ ئەم پێشنیازەی قبوڵ دەکرد، هەموو دەرگاکانی بەختەوەریش بەڕوویدا دەکرایەوە، بەڵام لەبەر بێ تەجرەبەیی، لە مەزنی ئەم پێشنیازە ترسا، لەمەیش بەولاوە، نەیدەتوانی ئەوە لە بیر کات، خانمێکی وەک مەلیکەی فەرەنسا چاودێریی دەکات، بەردەوامیش دەبێ لەم چاودێرییەی...

عەسری ئەو ڕۆژە، سکرتێرەکەی خانم دون شایر، هاتە ماڵەکەی فوکێ نامەیێکی عەتراوی دایە دەست، نامەکە بێ ئیمزا بوو، بەڵام ناوەڕۆکەکەی ئەوەی نیشان دەدا کە بەخەتی خانم دون شایر نووسراوە، خانمە گەنجە ئینگلیزەکە لە نامەکەیدا نووسیبووی: ناتوانم بۆ ساتێ لەبیرت کەم تۆیش لەبیرت نەچێ، لە نێو ئاگری چاوەڕوانیدا دەسووتێم، هەوڵ دە ئەمشەو زووتر بێیت...

ماری ئەنتوانێت، تا ئێستا لە ڕەفتار و کرداری وە ئاگا بووین، سەرباری هەموو تایبەتمەندە بەرجەستەکانی، ژنێ بوو گەلێ هۆشیار، هەر لەیەکەم شەوی دیدەنی فوکێ و دون شایر، هەستی کرد ئەو ژنە ئینگلیزە شەیدای فوکێ بووە، بەڕواڵەتیش فوکێ مەیلی بۆ ئەو ژنە هەیە، هەربۆیە بەتوندی خستییە ژێر چاودێرییەوە.

مەلیکەی فەرەنسا «تیلی» ڕاسپاردبوو بەوردی ئاگای لە جووڵەکانی فوکێ بێت ئەگەر لە قەسر بۆ دیدەنی کەسێ چووە دەرێ، دەبێ ئاگای لێبێ، ڕەنگە وەزعێ بێتە پێشێ ئەو گەنجە بکەوێتە بەر مەترسی، لەم حاڵەتەدا، ماری ئەنتوانێت کارێ دروست دەکات لە مەترسی رزگاری کات... «تیلی» قسەکانی مەلیکەی بیست، بۆ جێبەجێکردنی ئەم ئەمرە دەسبەجێ فوکێ-ی خستە ژێر چاودێرییەوە...

فوکێ کە هاتە ڤەرسای، گەنجێکی سادەبوو، بەگوتەی هەموو ئەوانەی بینیبوویان

لە پاکی و داوێن پاکیدا وەک فریشتەکانی ئاسمان بوو، ئەگەرچی هێشتا هەر پاک و شەریف بوو، دەوروبەرەکەی کەسانێ بوون، ڕاستی و دروستی و شەرەف و پیاوەتی لەبەر چاویاندا پوولێکی نەدەهێنا، هەر خەریکی ڕابواردنی خۆیان بوون، ئەو کارانەی دەیانکرد فوکێ نەیدەتوانی تەحەمولی بکات لەبەر ئەوەی هیچیشی لە دەست نەدەهات، ناچاربوو خۆی بسازێنێ، دۆستایەتییە پەناکاری و سەیرەکەی لەگەڵ ماری ئەنتوانێت، جگە لە ئەحمەقی و شێتایەتی چی دی نەبوو، پۆشاکی ژنانە لەبەرکردن، چوونە ماڵی خانم لانبال و بەکرێ گرتنی خانوو لە دەرەوەی قەسر، ئەمانە وایان لێ کردبوو، تێبگات کە هەمیشە لە ژێر چاودێریدایە...

فوکێ شتێکی تەرتیب کردبوو لە کاتێکی ئەو تۆدا بچێتە دیداری دون شایر، چاوی چاودێران و جاسوسەکان نەتوانن ببینن و چ کەسێکیش ئاگای لە هات و چووەکەی نەبێت هەمیشە «تیلی» دەکەوتە بەر لێپرسینەوە ماری ئەنتوانێت، هێشتا نەیتوانیبوو فوکێ لە قافدا بگرێ. لەبەر ئەوەی ماری ئەنتوانێت سەرزەنشتی کردو قسەی پێگوت، چاودێرییەکەی خۆی زیاتر کرد، هەموو ڕۆژێ سەردانی فوکێی دەکرد و هەواڵی دەپرسی، بەوریاییەوە پرسیارەکانی دەکرد، فوکێیش بەوریاییەوە وڵامی دەدایەوە، هەوڵی دەدا شتێ نەدا بەدەستەوە، کە کارو شوێنەکەی لە دەرباری فەرەنسا لەدەست بدات و لە قەسری سەڵتەنەتی و شاری ڤەرساری دەری کەن ئیحتیمالیش زۆرە کێشەی بۆ دروست کەن و دووریش نییە تۆمەتی بخەنە پاڵ و بەرەو قەڵای باستیل-ی بنێرن، هەر وەک عاشقە هاوسێکەی پاش دوئیل دۆسییەیان بۆ دروست کرد و خستیانە زیندانەوە.

فوکێ، لە دیدەنییەکانیدا لەگەڵ دون شایر، داوای لێ کرد بۆ ماوەیێک کۆتایی بەدیدارەکانیان بدەن، تا ئەو گومانەی مەلیکەی فەرەنسا دەرحەقی دروست کردووە، لە نێو بچێت، چاودێرییەکانی لەسەر کەم کەنەوە و ماوەیێک ئازاد بێت، چونکە ژیانەکەی ئێستای هەمووی ترس و تەشویش بوو... خانم دون شایر ئەمەی قبوڵ کرد، تەنها بۆ هەفتەیێ، زیاتر نەبێت، یەکدی نەبینن، پاشان وەک جاران هەفتەی پێنج شەو فوکێ بچێت بۆ ماڵەکەی «دون شایر» ئەو هەفتەیە زوو تەواو بوو، ئەو هەفتەیە بۆ فوکێ، پڕبوو لە نیگەرانی و ترس بۆ مەلیکەیش هەفتەیێکی پڕ لە ئاسوودەیی و

ئارام بوو. فوکێ دەیتوانی لە ڕەفتاری «تیلی» حاڵی بێت، ئایە ماری ئەنتوانێت هێشتا هەر بەگومانە، بەتایبەتی خانم دون شایر نەدەچووە دەعوەتەکانی دەربار و داوای عوزرخواهی دەکرد، لە ڕاستیشدا خۆی لەو دەعوەتانە بە دوور دەگرت.

فوکێ خۆیشی موشتاقی دیدەنی دون شایر بوو، لە پاش هەفتەکە و لە شەوی دیاریکراودا بە ئەوپەڕی وریایی و دیقەتەوە، خۆی گەیاندە ماڵەکەی ئەو ژنە، ئەو دووە وەک عاشق و مەعشووقێ کە چەندین ساڵ بێ لە یەک دابڕابن، ئاوها بەو دیدەنییە شادمان بوون... خانم دون شایر ئەنگوستیلەیێکی بێ هاوتای پێشکەش بە خۆشەویستەکەی خۆی کرد، لەبەر شادیش دەگریا، جارێکی دیش بە فوکێی گوتەوە، دەسبەرداری کارەکەی بێت، تا بەیەکەوە بچن بۆ ئینگلستان، یا هەر وڵاتێکی دیی بوێت. فوکێ وەعدی دایێ بەجددی بیر لەم مەوزووعە بکاتەوە، پاشان گوتی: ئەم جۆرە ژیانە ماندووی کردووم، دەبێ بیر لە ئایندەی خۆم بکەمەوە و قەراری جددیش بدەم ئەمە یەکەم جار بوو بەڕاستی لە ناخی دڵەوە قسە بکات.

دیداری شەوانەی فوکێ و خانم دون شایر سێ هەفتەی دیش بەردەوام بوو، لە دوا دیداردا «تیلی» فوکێی بینی و کەوتە تاقیبی... چاودێری یا جاسوسییەکانی تیلی، تا ئەو کاتە هیچی بەدەست نەهێنابوو سەر ئەنجام هاتبووە سەر ئەوەی لە نیوە شەوەکانیشدا چاودێریی بکات لە شەوەکانی یەکەمدا، هیچی وەدەست نەهێنا، بەرە بەیانێک فوکێی لە تاریک و ڕووندا بینی، بەرەو قەسر دەگەڕایەوە، ئەمەی بۆ ماری ئەنتوانێت باس نەکرد.

شەوی پاشتر، بە ئەو پەڕی هۆشیارییەوە، هەموو لەشی ببوو بە چاو، فوکێی بینی، لە تاریکیدا لە قەسر هاتە دەرێ، وەک حەیوانێ لە تاریکیدا بۆ شکار بچێت، ئاوها فوکێی تاقیب دەکرد کە گەیشتە قەسرەکەی دون شایر لە پەنایێکدا خۆی مات دا، تا گەڕانەوەی فوکێ و دیسانەوە تاقیبی کرد تاگەڕایەوە بۆ قەسر.

تازە خۆر هەڵاتبوو، فوکێ خوا حافیزی لە خانم دون شایر کرد، ڕێی قەسری سەڵتەنەتی گرتە بەر، غافڵ بوو لەوەی سێبەرێک لە کاتی هاتنی بۆ ئەم ماڵە چاوەڕێی دەکات، لە مەسافەیێکی کەمیشەوە تاقیبی دەکات...

فوکێ گەیشتە جێ و چووە ژوورەکەی و خەوت، دەوروبەری عەسر «تیلی» هات بۆ دیدەنی و پێیگوت، مەلیکە چاوەڕێت دەکات بە پەلە خۆت بگەیێنە تریانون، فوکێ

کەوتە ڕێ، بەناوی پیاسەکردن لە باغەکەدا دەیویست خۆی بگەیێنێتە تریانون، لەپڕ «تیلی»ی لێ پەیدا بوو و گوتی:

خاوەن شکۆ کارێکی بۆ هاتووەتە پێش، فەرمووی ئەمڕۆ ناتوانێ بتانبینێ، پاشان بە پێکەنینێکەوە کە فوکێ لە ماناکەی تێنەدەگەیشت، جیابووەوە و ڕۆیشت.

مەلیکەی فەرەنسا بە توندی لە فوکێ تووڕە بوو، لە دواساتەکانی دیدارەکەدا بیری لەوە دەکردەوە بۆ هەمیشە کۆتایی بەدژوارەکانی ئەم ژیانەی بێنێ، ڕاوێژی لەگەڵ شازادە خانم لانبال کرد، گەیشتنە ئەم ئەنجامە، لەم مەسئەلەیەدا خانم دون شایر هەرچەند گوناهبارە بەڵام گوناهبارە ئەسڵییەکە فوکێیە دەبێ کارێ بکەن بەهەر بیانوویەکەوە بێت، خانم دون شایر ڤەرسای و تەنانەت فەرەنسا جێ بێڵێ و بگەڕێتەوە بۆ وڵاتەکەی خۆی، چونکە سبەی خانم دون شایرێکی دی پەیدا دەبێ و فوکێی نیشان دەدەن و عاشقی دەبێ. فوکێ جێی متمانە نییە، خیانەتی لەگەڵ کەسێکی وەک مەلیکە کردووە، جارێکی دیش ئەم کارە دەکاتەوە، دەبێ کارێکی ئەساسی بکرێ، بۆ ئەم جۆرە کارەیش دەبێ سوود لە کەسانی خاوەن تەجرەبە وەرگیرێ...

ماری ئەنتوانێت و خانم لانبال، لە نێوان پیاوەکانی ئەشراف و دەربار، ناوی چەند کەسێکیان هێناو پاشان خەتیان بەسەر ئەو ناوانەدا هێنا، سەرئەنجام خانم لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، دۆزیمەوە، ئەو کەسەم دۆزییەوە کە بتوانێ ئەم کێشەیەمان بۆ چارەسەر بکات و گرێ کەیش بکاتەوە، دۆزیمەوە! مەلیکە بە سەرسامییەوە گوتی:

ئازیزم، کێیە ئەو کەسەی ئەم کێشەیەمان بۆ چارەسەر دەکات؟ بۆ ئێستا لە نێوان ئەم هەموو پیاوە لێهاتووانەدا . نەمان دۆزییەوە، تۆ ئێستا لە پڕ دۆزیتەوە؟

خانم لانبال گوتی: خاوەن شکۆ، ئەو کەسە ئەوەندە لێمانەوە نزیکە، لە هەمان کاتیشدا دوورە، کە ئەسڵەن نەکەوتووەتە بیرمان!

ماری ئەنتوانێت گوتی: ئازیزم تکا دەکەم، لە نێو چاوەڕوانیدا ئەزیەتمان مەدە، پێم بڵێ ئەو پیاوە کێیە؟

خانم لانبال گوتی: ڕیشیلیۆ، خاوەن شکۆ ڕیشیلیۆ، یانی مامۆستاکەی شەیتان!

مەلیکە، بۆ چەند ساتێ بە سەرسامییەوە سەیری خانم لانبال-ی کرد، وەک

کچۆڵەیێک هەڵسا و لانبالی لە باوەشی گرت و ماچی کرد...ئیدی هەردووکیان دەستیان بە پێکەنین کرد.

***

« دۆک دو ڕیشیلیۆ» بەقسەی خانم لانبال «مامۆستاکەی شەیتان» لە زۆربەی ناکۆکییەکاندا، لە زۆربەی دەسیسە و کودەتای سیاسی و غەیرە سیاسی دەربار و ئەشرافەکاندا، یا شەریکیان بوو، یا بە جۆرێ لە جۆرەکان دەستی تیابوو:

ئێمە لەم سەر گوزەشتە مێژوویییانەدا، چەند کارێکی ئەو پیاوەمان بینیوە، هەر کە ئاگای لە ڕووداوەکە بوو بەماری ئەنتوانێتی گوت: خاوەن شکۆ دڵنیابە، کێشەکەتان چارە دەکەم، بەومەرجەی ئێوە قەناعەت پەیدا بکەن ئەو گەنجە خائینە و گوناهێکی کردووە، هی بەخشین نییە، چونکە هەر کەسێ خیانەت لە مەلیکەی فەرەنسا بکات، تاوانبارە و دەبێ سزای بەدکارییەکەی وەرگرێ... لەم کاتەدا، ماری ئەنتوانێت، سنووقێکی موجەوهەراتی نیشان دا و کردییەوە و شتێکی تیا دەرهێنا و خستیە بەر چاوانی ڕیشیلیۆ و خانم لانبال و گوتی: ئەمەیش بەڵگەی خیانەتەکەی!

خانم لانبال بە سەرسامییەوە سەیری ئەو ئەنگوستیلەی کرد کە نگینێکی درشت و بێ هاوتای لەسەر بوو و گوتی: خاوەن شکۆ، ئەمە لە کوێوە هاتووە؟ تەنها نگینەکەی سەد هەزار فرەنک دەهێنێ!

ماری ئەنتوانێت گوتی: «تیلی» لە گیرفانی چاکەتەکەی دەری هێناوە، ئەمە دەبێ دیاریی دوێنێ شەوی خانم دون شایر بێت... ڕیشیلیۆ گوتی: شەرمەزارییە، چۆن دەبێ ئەسیلزادەیێک خزمەتی بنەماڵەی سەڵتەنەتی بکات ئەو جورئەتەی هەبێ خیانەت لە مەلیکە و پاشای وڵاتەکەی خۆی بکات! خاوەن شکۆ، پێم چاکە، بەتاوانی خیانەت بۆ قەڵای باستیل-ی بنێرن!

مەلیکەی فەرەنسا گوتی، حەزناکات ڕسوایی پەیدا بکات و تۆڵە شەخسییەکەی پێ باشترە، هەروەها گوتی: دۆکی ئازیز هەر لەبەر ئەمەبوو داوام لێ کردی کۆمەکم بکەیت.

ڕیشیلیۆ گوتی: خاوەن شکۆ، من خزمەتکاری ئێوەم، وەک پێم گوتن ئەم کوڕە بەسزای خۆی دەگەیێنین سبەینێی ئەو ڕۆژە، ڕیشیلیۆ کە بە هەمان ئەندازەی کودەتا

و دەسیسەچنی ئوستاد بوو لە بەدکاری و تاوانیشدا کەمتر نەبوو، ڕاچێتەیێکی کۆنی دایە ماری ئەنتوانێت و گوتی: ئەمە بۆ هەمیشە کێشەکەتان چارەسەر دەکات و لە دەردەسەرییەکانی ئەم گەنجە نمەک بەحەرامە ڕزگار دەبیت.

ڕاچێتەکە، هی دکتۆرێ بوو بەناوی دکتۆر «بەرنار» لەگەڵ دکتۆر بەرنار قسەی کرد، لەگەڵ ڕیشیلیۆ، وایان بڕیاردا لە یەکەم فرسەتدا ئەو دەرمانە بۆ فوکێ بەکاربهێنن...

فوکێ هەستی بەوەزعێکی ناجۆر دەکرد، ئەگەرچی دون شایر لەسەر یەک نامەی بۆ دەنووسی، بەڵام فوکێ نەدەچووە لای، تیلی لەلایەن ماری ئەنتوانێتەوە نەدەهاتە لای. گەلێ پەرێشان بوو، ئەو ڕۆژەیشی گوزەراند، سبەینێی ئەو شەوە لەپڕ وەزعی تێکچوو، تووشی تەشەنوجێکی توند هات، هەوڵی دا، خۆی بگەیێنێتە شوێنێک ئیستراحەت بکات، کەچی تەختی زەوی بوو و لە هۆشی خۆی چوو...

دەسبەجێ هەواڵی نەخۆشییەکەی فوکێ و لە خۆچوونەکەی، گەیشتە قەسری سەڵتەنەتی، ماری ئەنتوانێت بەبیانووی ئەوەی کۆمەکی فوکێ بکات دەسبەجێ دکتۆر «بارنز»ی بۆ نارد، دوو سێ پزیشکیش بەدیار فوکێ-ی بەدبەختەوە بوون، هەرکە بارنز گەیشت ئەوان فوکێیان جێهێشت.

دکتۆر «بارنز» بەپێی ئەو فەرمانەی پێی درابوو، مەحلوولیکی دەرخوارد فوکێ دا، لەڕاستیدا ئەو ڕۆژە دەرمانیان کردبووە نێو خۆراکەکەی تووشی تەسەمموم بوو، بەپێی بەرنامەکەی دکتۆر «بارنز» چووبوونە لای. ئەو دکتۆرە شەوی ڕابردوو ئەم کارەی کردبوو... سبەینێی ئەو ڕۆژە چووە لای لە تەسەمموم ڕزگاری کرد، فوکێ توانی هەڵسێت و لە سەر کورسی دانیشێت ، ئەو سوپەی بۆیان ئامادە کردبوو دەرخواردیان دا، بەڵام لەڕاستیدا، ئەمەشیان بەشێ بوو لە بەرنامەکە، بەپێی نەخشەکەی ڕیشیلیۆ و ئەمری ماری ئەنتوانێت، دەبا دکتۆر بارنز-ی جەراح بە مەحلوولێ فوکێ بێ هۆش کات و بەعەمەلیاتێکی جەراحیش لە پیاوەتیی بخات و بیکاتە خواجە، بەڵام جەراحەکە ئەم فەرمانەی جێبەجێ نەکرد، لەبری ئەمە و بەئەمری مەلیکە، کە دەیویست بەهەر جۆرێ بێ تۆڵەی نمەک حەرامی لێ بکاتەوە، «ئەسیدی پرۆمیدریک-ی» دەرخواردی ئەو گەنجە بێ نەوایە دا.

ئەو ئەسیدە وای لە فوکێ کرد، بۆ ماوەیێک لە پیاوەتیی خست، وەک ئەوەی لێهات بە عەملیاتی جەراحی خەسێنرا بێ. خانم دون شایر لە ناخی دڵەوە فوکێی خۆشدەویست، لەو ڕۆژانەی فوکێ لە جێیدا کەوتبوو، چەند جارێ هاتە قەسر و دیدەنی فوکێی کرد.

هەموو جارێکیش ماری ئەنتوانێت ئاگای لەم سەردانەی دون شایر بوو ئیدی ئەوەندە بایەخی نەدەدایێ... حەقیقەتەکەیش ئەمە بوو، ماری ئەنتوانێت لەم کارە ناشایستە و ناشیرینەی پەشیمان ببووەوە دەبێ ئەمەیش بڵێین «ئەسیدی پرۆ میدریگ» کاریگەری هەمیشەیی نییە پاش ماوەیێک ئەو کارییگەریەی لە نێو دەچێت، لە ڕاستیشدا فوکێ ببووە کەسێکی بێ توانا ماری ئەنتوانێت داوای لە ڕیشیلیۆ کرد، بەهەر جۆرێ بێ دەرمانێ پەیدا کات، شوێنەواری ئەسیدەکە لەنێوببات... ڕیشیلیۆ ئەم جۆرە دەرمانەی دەناسی، خۆی و دکتۆر بارنز لەم ڕووەوە تەجرەبەیان هەبوو، بە ئەمری مەلیکە دکتۆر بارنز ئەو دەرمانەی ئامادە کرد، ماری ئەنتوانێت بەدکتۆری گوت: دکتۆر، دڵنیایت کە دەتوانی ڕزگاری بکەیت؟

دکتۆرەکە گوتی: بەڵێ خاوەن شکۆ، دڵنیابە، چونکە فوکێ گەلێ گەنجە، ساغڵەم و بەهێزە، ماوەیێکی زۆریش نییە ئەو دەرمانەی خواردووە ئومیدی ڕزگار بوونی گەلێ زۆرە. هەوڵ دەدەم ڕزگاری کەم، تەنها کاتی دەوێت، سەر ئەنجامیش وردە وردە چاک دەبێتەوە، دێتەوە سەر وەزعی جارانی...

دکتۆر بارنز، لەو وزەعە خەتەرە، فوکێ–ی ڕزگار کرد، بەڵام تا ماوەیێک ساغڵەمی جارانی وەدەست نەهێنا و تا چەند مانگێ دووچاری سستی ببوو...

ماری ئەنتوانێت وەک گوتمان گەلێ لەم کارەی پەشیمان ببووەوە مێردەکەی هان دا، مووچەیێکی بۆ ببڕێتەوە.

فوکێ تا ساڵێکی دی لە فەرەنسادا ژیا، پاشان خانم دون شایر بردی بۆ ئینگلستان و خزمەتێکی گەورەی ئەو گەنجەی کرد، لە چارەنووسی بەدی ئەشرافەکانی فەرەنسای سەردەمی شۆڕشی فەرەنسا ڕزگاری کرد.